

DİPTEN GELEN DALGA

ROMAN

ÇEVİREN: MAZLUM BEYHAN

2. CİLT

İLYA EHRENBURG

EVRENSEL BASIM YAYIN

Dipten Gelen Dalga

İlya Ehrenburg

İKİNCİ CİLT

Rusça Aslından Çeviren

Mazlum Beyhan

Roman

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Dipten Gelen Dalga - İkinci Cilt

İlya Ehrenburg

Eserin Rusça Orijinal Adı: Devyati val (Dokuzuncu Dalga, 1946-47)

Çeviren: Mazlum Beyhan

Kapak Tasarım: Savaş Çekiç

Evrensel Basım Yayın-186

Doğa Basın Yayın

Dağıtım Ticaret Limited Şirketi

Tarlabaşı Bulvarı Kamer Hatun Mah.

Alhatun Sk. No: 27 Beyoğlu / İstanbul

Tel: 0212 361 09 07 (pbx)

Faks: 0212 361 09 04

web: www.evrenselbasim.com

e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

51

Albay Colling, Smiddle'i eski bir dostunu karşılar gibi karşıladı. Şaka mı bu, bin bir tehlikeyle dolu kuşatma aylarını birlikte yaşamışlardı!

— Albay Roberts nasıl? diye sordu Colling.

— Çok iyi. Buraya gelmezden hemen önce gördüm albayı, hatta biraz gençleşmişti bile...

— Senatör Low'un ağır hasta olduğunu söylediler, inme gibi bir şeymiş galiba. Bu yüzden gecikebileceğinizden korktum.

— Senatörün hastalığını Paris'te duydum ben de. Ama büyütülmüş biraz, senatör şimdi iyidir ve çalışmalarını sürdürmektedir. Washington'dan attığı bir mektubu aldım, durumdan hoşnutmuş.

— Peki siz nasıl karşılıyorsunuz olup bitenleri?

— Bence de fena değil. Truman şu anda kötünün iyisidir, onu işçilerin üzerine sürmek Dewey'den daha kolay. Wallace'in Kızılların hesap ettiğinden üç kat daha az oy alması çok iyi oldu, şimdi artık kesin tavrımızı alabiliriz. Başka bir deyişle seçim kampanyası herkesin elindeki kartları açtı: Her gün barıştan falan söz etmemiz gerekiyordu, oysa böyle sözler halkı gevşetir, soğutur. Ama artık her şey yoluna girdi.

— Peki Berlin'i nasıl buldunuz?

— Doğrusunu söylemek gerekirse pek de hayran olmadım. Berlinliler biraz gevşemişler gibi geldi bana. Belki bu yalnızca bir ilk izlenimdir, ama bu sabah Postdamer Platz'da durup kuşatma günlerini anımsadım, üzüldüm. O zamanlar bu alan bir cephe gibiydi, şimdi ise bildiğiniz bir alan: Vurguncular, karaborsacılar cirit atıyor. Işıkların söndürülüşünü, halkın karanlıkta oturuşunu anımsadım; Kızıllar da ışık içindeydiler... Ama yine de Berlinlilerin morali o zaman daha iyiydi. Gökten "uçan kaleler"in geçtiğin gördüler miydi umutlanır gibi olurlardı, şimdi ise göğe değil, yere bakıyorlardı...

Smiddle sessiz, barışçıl durumların insanı değildi: Ona silah sesleri, pusular, karmaşık entrikalar gerekti.

Smiddle'in "Buick"de birkaç saat geçirdiği Doktor Hellitz'in karısı bir arkadaşına şunları söylemişti: "Smiddle'i gerçek anlamıyla ancak o gece tanıyabildim. Tam bir romantik bu adam. Direksiyonu aniden kırdı ve son hızla tarlaların içinden gitmeye başladı, parçalanmamız işten bile değildi. Ben, tabii, bağırdım, oysa kudurmuş gibiydi, az kalsın boğacaktı. Daha sonra ben zevkten inlerken, o hafif hafif ıslık çalıyordu. Düşünebiliyor musun?.. Ayrılırken kendisine çaldığının ne olduğunu sorduğumda ne dese beğenirsin? 'Ölü kumandanların marşı!' Hayır, anlamak olanaksız bu adamı! Ömrümde böyle erkek görmedim ben..."

Albay Colling Smiddle'in tehlikeli işlere olan sevdasına çok değer verirdi. Bir gün binbaşıdan söz ederken, o da Mrs Hellitz'in sözlerini yinelemişti: "Smiddle bizim çalışmalarımıza şiiri getiriyor. Herkes tartar, ölçüp biçer, Smiddle ise yanar, tutuşur, hep bir şeyler düşünür, arar, bulur ve yürür. Belki de onun Güneyli olmasından, bilmiyorum. Ama romantik bir yanının olduğu kesin."

Hilda Richter, muhakkak ki Smiddle'e aşık olacak kadın değildi. Ne geçen yıllar, ne çekilen heyecanlar bu kadının yüreğini soğutamamıştı. Yoldan geçen çekici bir erkeği gördü mü, hemen bunun idealindeki erkek olduğunu, mutluluğu geç bulduğunu, elini çabuk tutması gerektiğini, çünkü artık otuz altı yaşında olduğunu ve yakında kocasına yelek ören, kondüktörün tramvaya binmesine özenle yardım edeceği yaşlı bir kadın olacağını düşünmeye başlardı. Bir oğlan çocuğununkine benzeyen kıvırcık saçlı başıyla hâlâ güzeldi; fosforsu ışıkların yanıp söndüğü yuvarlak yeşil gözleri, olgun bir kadının ateşli ve uysal beraberliğini vadederdi. Felsefe doktoru olan son sevgilisi Goltz (bu yakınlarda Postdamer Platz'da bir eskici dükkânı açmıştı) bir gün şöyle demişti ona: "Güney çiçekleri vardır hani... Bizde havaların dona çalmasından önce yalnızca birkaç günlüğüne açarlar, sen tıpkı onları anımsatıyorsun bana..."

Goltz, Hilda'nın savaş sonrası sevgilileri uzun listesinde bir kural dışıydı: Yalnızca yabancılarla dostluk kurardı Hilda: Yabancılar ona Almanlardan daha çekici gelir, daha önemlisi, böyle davranmakla kocasını aldatmamış sayardı kendini: Başka dünyadan gelmiş bir yaratığı kıskanmak aptallık değil de neydi?

Smiddle ile onun Berlin'e ilk gelişinden hemen sonra tanışmıştı. Dış görünüşüyle büyülemişti Smiddle onu: Gümüşsü saçları, tunç rengi yüz, sert, buyruk verircesine bakan gözler... "Siz," demişti Hilda, "gazeteciye değil, daha çok bir altın arayıcısına ya da kaplan terbiyecisine benziyorsunuz." Smiddle kolunu dirseğinin üzerinden sıkmıştı. "Canımın acıtılmasından hiç hoşlanmam" demişti Hilda. Smiddle gülmüştü: "Savaşta yaralandığım zaman sayıklıyordum, ve hep senin gibi bir kadın geliyordu gözümün önüne, senin gibi güzel ve aptal." Üç gün sonra Smiddle'in sevgilisi olmuştu. Heyecanlı, uysal, boyun eğmeye hazır olarak koşardı ona. Sonra da birtakım gerekçeler uydururdu: "Geciktim, ama daha erken çıkamıyorum, kocam çok kıskançtır..." Gerçekten de Kurt yüzünden gecikmiştir: Ona yemek hazırlamak için. Yemek, zamanında hazır olmadı mı Kurt kızardı, ama Hilda'nın gönül eğlenceleriyle nicedir hiç ilgilendiği yoktu.

Savaş öncesi yıllarını anımsadığı zaman Richter'e, o zamanki adam kendisi değilmiş de, bir başka Richter'miş gibi geliyordu: İyi bir durumu, belirli alışkanlıkları ve geleceği olan bir Richter… Şimdiki gibi yıkıntıya dönmemiş kocaman kentlerde evler yapardı bu Richter, "Prager Diele" kahvesine gider, Freud okur, ağırlama günlerinde bulunurdu; eğer bir kenara iki yüz mark koyabilirse, Hilda'yla birlikte Fransa'ya-Biarritz'e, ya da Saint-Tropez'e gezmeye gidebileceğini bilirdi. Gerçi buna küçük burjuvalık diyenler bulunabilirdi, ama bu savaş öncesi Richter'inin yaşayışıydı. Sonra her şey altüst olmuş, bir girdabın içinde bulmuştu kendini. Bazen tüm bunların suçlusunun Hitler olduğunu düşünürdü: Tüm bir halkın hayatıyla kumar oynanmazdı, insanlar bir kere dünyaya geliyorlardı ve eğer ellerinden her şeyleri alınırsa, tarihçilerin kendileri için neler yazacağı artık umurlarında bile olmazdı ve yine düşünüyordu Richter: Demek ki kaçınılmaz bir şey bu, şimdi de Amerikalılar savaşa hazırlanıyorlar, tıpkı Hitler gibi ve demek ki başka türlüsü olanaksız, kendi içinde kendine uygun bir mantığı var bu işin. Almanlar savaşı kaybettiler, ama savaş devam ediyor. Yenilgiyi böylesine pahalıya ödememizin nedeni de savaşı bizim başlatmış olmamızdı. Ama yarın Almanya yargıç durumuna geçebilir. Gerçi bunun benim için mutluluk verici bir yanı yok, asker değilim ben, mimarım, yapı yapmayı öğrendim, oysa şimdi önemli olan yıkmayı bilmek. İnsanın çağıyla tartışması gülünç bir şey…

Ama, yalnızca tarihin gidişini değil, başka şeyleri de düşünmek gerekiyordu, Richter konforu severdi, mutfağın iyisine, Ren şaraplarına, Brezilya sigaralarına düşkündü. Hilda'dan çoktan bıkmıştı ve her çarşamba küçük Lotta'sına gidiyordu. Kabare artistiydi kız, naylonu, Guerlain'in parfümlerini severdi. Savaş yıllarında gerçi bir asker gibi yaşamıştı, ama o zamanlar ne Kurfürstendam vitrinleri, ne restoranlar, ne de gönül ayartıcı fettan kadınlar vardı. Varsın bunun iki savaş arasındaki geçici bir dinginlik dönemi olduğunu söyleyenler haklı olsunlardı, beş yıl kadar sürecekti ya bu... Oysa hayat denilen şey oldukça kısa bir öyküydü, ne kadar ömrün kaldığını nerden bilebilirdin?.. Bu acı düşünceler Richter'in Rus kesiminde çalışmasının nedeni olmuştu. Gerçi, onun kötü bir Alman olduğunu ve propagandalara kanarak Kızıllaştığını söyleyenler bulunuyordu, ama Richter bu sözlere gülüyor, kimin ne olduğunu kimse bilmez, diyordu, ama ben Rusları tanırım, Doğu cephesinde dört yıl savaştım, şaka değil bu, ta Tiegarten'e kadar... Kimse beni komünist yapamaz, eğer Batı Berlin'de hiçbir yapı çalışması yoksa bu benim suçum mu?..

Aslında Kızılların kesiminde çalışmaya hemen razı olmamıştı. Üstelik tam da o sıralar Hilda Hamburg'tan gelmiş bir İngilizle kırıştırıyordu, Richter'e, "Bir kadınla tanıştım," demişti, "kocası Hamburg belediye başkan yardımcısıymış. Senin için kocasıyla konuşacağına söz verdi, çok yapı yapıyorlarmış orada…" Ancak İngiliz Berlin'den pek çabuk ayrılmış, Hilda da bir daha Hamburglu kadının sözünü etmez olmuştu. Kurt düşünüp taşındıktan sonra Kızıllar için okul yapmayı kabul etmişti.

Kurt ve Hilda, İngiliz kesiminde Kaiserallee'de oturuyorlardı. Hilda kocasına, "Hem zengin yemekler istiyorsun" diyordu, "hem de alay eder gibi üç-beş kuruş tutuşturuyorsun elime..." Aslında Kurt fena kazanmıyordu, ama paraları ya felsefe doktorunun dükkânında, ya da Gederchnisskirche yıkıntılarının orada yığılmış duran karaborsacılarda değiştirmek gerekiyordu. Başlangıçta dört doğu markına, bir batı markı veriyorlardı, daha sonra ise bir batı markı için altı, hatta sekiz doğu markı istemeye başlamışlardı. Richter kendini avutuyordu: Demek ki, biz güçleniyoruz, Kızıllarsa zayıflıyorlar. Yüreğinin derinlerindeyse "İnşallah onların markı yükselir" düşüncesi yatıyordu. Hilda tutumlu olmayı öğrenmişti. Kurt'a takım elbise diktirmesi için Charlottenbourg'da İngiliz kumaşı, Alexanderplatz'da ise terzi bulmuştu: "Doğu markı ile ödeyeceksin dikiş ücretini, böylece çok ucuza gelmiş olacak..." Portakalı Batı Berlin'den,

sebzeleri Doğu Berlin'den alıyordu; iki kesim arasındaki sınır, neyin nerden ucuz alınabileceğinden başka bir anlam taşımıyordu onun için. Richter ilkin ona kızıyordu, ama bir gün kendisi de Kızıllarda tıraş olmasının daha ucuza gelebileceğini düşünerek batıdaki berberine gitmez oldu. Öylesine alçaldım ki diye düşünüyordu, komünistler için okul yapıyorum. Üstelik de her gün bir kesimden ötekine geçerken, bunun iki ayrı dünyanın sınırı olduğunu bile fark edemiyorum. Ne New York'ta, ne Moskova'da insanlar bizim nasıl yaşadığımızı düşünemezler bile. Bir yanda sokaklar alışılmış reklamla dolu, öte yanda ise bayraklar, portreler, pankartlar... Evet, Kızılların yanında çalışmak zorunda kaldım, ama onlar beni satın almadılar. Onların düzeninden nefret ediyorum. Çıplak kızların dansettiği bir tek kabare bile yok, her yerde propaganda: Yapım, emperyalizmle savaş, barışın korunması... Her akşam toplantı... Oysa bir yeraltı geçidi ve on beş dakika sonra Kurfürstendam'da bir kahvedesin: Şarap vesikası, şık kadınlar, yabancılar... Bencil olduğum söylenemez, peksimet yiyip, çok bit ezdim vücudumda, ama o zamanlar bir ülkü uğruna savaşıyordum, bir Almanya vardı. Şimdiyse kimler için yapıyorum bu okulu? Rus düzeninin bizlere nasıl uygulanacağının eğitimi yapılmayacak mı burada?

Richter Smolensk köyünü nasıl yaktığını, Marabout'nun küçücük çocukları nasıl öldürdüğünü, sarı Karl'ın bir kadını nasıl astığını hiç anımsamazdı, onun anımsadıkları, soğuktan donacak gibi olduğu, tepeden tırnağa çamura bulandığı ve Marabout ile Karl'ı öldüren Rusların önünden kaçtığıydı. Sonra da zorla Berlin'e girmişti Ruslar. Richter'in evine de bir Rus mimarı yerleşmişti, yenenin inceliğiyle Kurt'u aşağılamak istemişti haydut herif: N'olacak, partizan müfrezesindenmiş, kendi ağzıyla söylemişti...

Bu düşünceler genellikle, Hilda'nın randevularına gittiği, kendisinin de kararmış bir yüzle oturup gazete okuduğu akşam saatlerinde gelirdi aklına. Sonra politikayı unuturdu. Doğuda, derdi, çalışan mimar çok, onlar da benim gibi Kızıl. Profesör Wolf'u alalım örneğin, Kaiser zamanında başlamıştı çalışmaya, herkes tanır onu, çok iyi bir mimardır, herhalde Kızıllar için ev yapıyor olmaktan nefret ediyordur.

Richter yavaş yavaş hem işine, hem karaborsacılara ve hem de iki dünyanın birbirinden ayrı yaşamlarına alıştı. Rus kesiminde caddelerde yürürken artık ne portreleri, ne dövizleri ayrımsamıyordu; hele komünist

gazetesinde yeni yapılan okulla ilgili olarak Richter için bir övgü yazısı yayınlanınca, fanatik bu adamlar, diye düşündü hoşnutlukla, ama onlarla da pekala çalışılabilir...

Hilda hiçbir zaman aşıklarını Kurt'la tanıştırmazdı, ahlaksızlık sayardı bunu; ama Smiddle de dediğini kabul ettiren cinstendi. Hilda ona kocasının Kızıllardan nefret etmesine rağmen onların bölgesinde bir şeyler yaptığını söyleyince Richter'le tanışmak istemişti.

Smiddle, Richter'e gazeteci olduğunu, burada büyük bir Amerikan ajansını temsil ettiğini ve Berlinli mimarların çalışmalarına ilişkin bir yazı hazırlamak istediğini söyledi. Son derece dikkatli davranıyor ve Frau Richter'e saygısını özellikle belirtiyordu: Frau Richter'e bir konserde Frau Langemüller tanıştırmıştı kendisini. Richterlerde gece geç saatlere kadar oturdu, kalkarken Kurt'a, "Neden Frankfurt'a gitmiyorsunuz?" dedi. "Çok hareketli bir kent... İsterseniz General Dawes'le konuşayım sizin için. Sizin gibi üstün yetenekli mimarlar için her zaman iş bulunur orada. Sonra, bir kentin yeniden kurulmasının projelendirilmesi gibi çok ilginç bir iş olabilir bu. Kaldı ki Kızılların yanında çalışmanın size çekici geldiğini de hiç sanmıyorum." Richter sevindi. Smiddle de bu konuya yeniden döneceklerine söz verdi.

Artık sık sık Richterlerde oluyordu Smiddle. Hilda'yı sıkı sıkı uyarmıştı: "Bir daha gelmeyeceksin bana. Kocanla dostum artık ve onu aldatmak istemiyorum." Hilda ağlamış, ama boyun eğmişti. Smiddle sık sık politikadan söz açıyor, Kızıllara sövüyordu. Richter düşünüyordu. Dokuz yüz kırk iki yazında kaybettik biz savaşı. Albay Gabler büyük adamdı. Hitler'i ortadan kaldırıp müttefiklerle anlaşmamız gerektiğini anlıyordu. Amerikalılar hiç şüphe yok ki bencil insanlar, ama bizim çıkarımız da onların peşi sıra gitmekte. Bir yıl geç, ya da bir yıl erken Ruslarla muhakkak kapışacaklar. Ve savaş burada başlayacak, demek ki bağlaşıksızlık falan kurtaramaz bizi. Eğer Amerikalıların safında yer alırsak, Stettin, Breslau, Koeningsberg'e dönebiliriz, yani tıpkı savaştan önce olduğu gibi yaşayabiliriz.

— Arkadaşlarla konuştum, dedi Smiddle. Kızılların yanında çalışıyor olmanız düşündürüyor onları. Ve kötü şeyler söylüyorlar: Güya gençken komünistmişsiniz siz.

— Saçma bu.

— Ben de öyle düşündüm. Ama iftiracıların ağzını kapatmak gerek. Doğu Almanya'da "Özgürlük Yanlıları Birliği" diye bir kuruluş var, gizli çalışıyorlar tabii, Kızıllar böyle şeyleri sevmezler bilirsiniz. Onlarla ilişki kurmanızı öğütlerim size.

— İlk kez duyuyorum...

— Şaşılacak bir yanı yok bunun, çok dikkatli çalışıyorlar ve kimse kimseyi tanımıyor. Siz yürekli bir insansınız, ama olsun, ne diye tehlikeye atılacaksınız, öyle değil mi? Ben onlara katılmaya razı olduğunuzu söylerim olur biter.

— Yoksa işimi mi bıraksam acaba? Okulu teslim ettim. Şimdi de bir stadyum projesi yapmamı istiyorlar, geri çevirebilirim...

— Aceleniz ne? Frankfurt'tan kesin bir yanıt almış değiliz daha, akılsızlık olur bu. Frau Richter'e soracak olursanız o da benim söylediklerimi söyler herhalde. Ben bir fikir adamıyım, ama daha önce şunu söylüyorum: Şöyle ya da böyle yaşamak gerek...

Richter yatıştı. Bir hafta sonra Smiddle:

— "Özgürlük Yanlıları"nın, dedi, bir kuralları varmış: Her yeni gelen kişi yanı sıra üç kişiyi daha getirmeliymiş. Bu bakımdan Doğudaki mimarlarla konuşup kendinizden başka üç adam bulmanızı istiyorlar.

— Ama neden? İşimden ayrılmak üzereyim ben...

— Eğer Amerikan kesiminde bir iş bulmak istiyorsamz, bağlılığınızı göstermeniz gerek. General Dawes'in bana söylediğine göre, adınız Kızıllar listesinde geçiyormuş.

Richter heyecanlandı. Belki de bir tuzaktı bu? Ama yok canım, Smiddle gazeteci, üstelik büyük bir ajansın temsilcisi... Nasıl girdim acaba o listeye? Gerçi Kızılların yanında çalışıyorum, ama zorunluluktan bu. Milyonlarca kişi çalışıyor benden başka... Ama bir zamanlar Bolşevizme gönül verdiğimi, Kuznetsk'de bulunduğumu öğrenebilirler. Gerçi Naziler bile çıkışmamışlardı bu yüzden bana, kaldı ki, Batı Almanya'da özgürlük var, komünistler gizli kapaklı değil, açıkça sürdürüyorlar eylemlerini... Beni

Kızıl bilmelerini istemem... Acaba Wolf'la ve daha birkaç kişiyle konuşsam mı? Konuyu dikkatlice politikaya getirip bu konuda neler düşündüklerini öğrenebilirim. Yine de tehlikeli, ama Frankfurt'a gidebilmemiz için zorunlu bu. Çok iğreti, çok salakça bir durumum var: Bir ayağım Avrupa'da, bir ayağım Asya'da, kolayca düşebilirim...

Hilda'nın bir sözünü anımsayarak gülümsedi: "Almanların huzursuzluk içinde yaşamaları gerek," demişti. Yeterince huzursuz olduğumuzu sanıyorum. Nereye baksan yıkıntı... Ama ben yine de bir şeyleri dürtmek istiyorum. Oysa biliyorum, üzerime düşecek ittiğim şey... Belki de çağ böyle? Yoksa benim karakterim mi?

Sonunda Profesör Wolf, ağırbaşlı, kibar bir insan olarak tanınan Mimar Kramer ve Minsk'te tanıştığı –bir istihkâm bölüğüne komuta ediyordu– Lemcke ile konuşmaya karar verdi.

Stadyum projesi konusunda görüşlerini almak istediğini söyleyerek girdi Profesör Wolf'la konuşmasına. Profesör altmış yedi yaşındaydı ve Richter onun hâlâ doğduğu evde oturduğunu öğrenince şaşırdı; bu ev bir bombardıman sırasında baştan aşağı yıkılmış bir caddede mucize türünden ayakta kalabilmiş tek evdi. Wolf'un dairesindeki tüm eşyalar eskiyi soluyordu. Duvarlarda Gerhart Haptmann, Moissi, Rathenau'nun imzalı portreleri asılıydı. Salonda eski model mobilyalar vardı. Profesör, Richter'e çok kaliteli bir sigara ikram edince Richter kurnaz kurnaz:

— Bunlar herhalde, dedi, burada, Doğuda yapılmıyordur?

Wolf gülümsedi:

— Hollanda'dan getirdiler bir paket.

Richter stadyum projesiyle ilgili kuşkularını anlattı ve profesörün söylediklerini saygıyla dinledi. Sonunda:

— İnsanlar yaşamayacak olduktan sonra bu stadyumlar falan ne diye yapılıyor anlamıyorum, dedi.

— Gençler spora pek hevesliler, onlar için stadyum evden daha önemli...

— Ben bunun futbol oynamak için olduğunu hiç sanmıyorum, miting yapmak içindir... Telegraf'da da böyle yazıyor...

Wolf'un kaşları çatıldı:

— Telegraf'da benim de güya gizli birtakım fabrikalar yaptığım yazıldı, oysa bildiğiniz ev benim yaptıklarım. Yaşlı bir adamım ben ve onların sisteminden hiçbir şey anladığım yok. Başlangıçta birtakım yeniliklerden korktum, ama şimdi bunların sonuçlarını vermeye başladığını görüyorum. Adamlar haklılar mı değiller mi, bunun tartışmasını yapmayacağım, ama şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki, baştakiler dürüst insanlar ve bu az bir şey değil. Sonra, savaş istemiyorlar. Bunun başlıbaşına ne büyük bir şey olduğunu düşünebiliyor musunuz? Benim evimin çevresi örenden beter... Naziler Almanya'yı yeşil çuhalı bir kumar masası üzerine koydular. Ama ne siz, ne ben asker değiliz, yapı yaparız biz ve bir ev bizim için stratejik bir nokta değil, çalışmalarımızın bir ürünüdür... Geçenlerde Bremen'e, kızımın yanına gitmiştim. Herkesin kafasında aynı soru: Savaş ne zaman patlayacak?.. Çılgınlık! Ve düşünebiliyor musunuz, Naziler yeniden su yüzüne çıkmışlar. Yakında ordularını oluşturacaklarını söylüyorlarmış. O zaman ayakta kalabilmiş pek az şey de yok olup gidecek. Beni de ayartmaya çalıştılar: Batı markları, villa, otomobil... Ne yapayım ben bunları? Şunun şurasında ne kadar ömrüm kaldı ki? Hem daha sonra ne olacağını düşünmek gerek... Görüyor musunuz ne iyi bir görev vermişler size: Stadyum yapmak... Üstesinden geleceğinize eminim.

Richter yanıldığını anlamıştı: Wolf çok yaşlıydı, değişikliklerden korkuyordu, doğduğu evde ölmekti tek isteği.

Richter birkaç gün sonra Kramer'i çağırdı evine. Onu yakından tanımazdı ama rejimden hoşnut olmadığını sanıyordu. Bir gün kendisinin yanında şöyle demişti: "Bu evlerden Perpignan yakınlarında da görmüştüm..." Tatillerini Fransa'da geçiren, konfora alışkın ve herhalde iyi de para kazanan bir adamdı, oysa şimdi Kızıllar için "kültür sarayı" denilen birtakım yapılar yapmak ve toplantılara katılmak zorundaydı...

Hilda konuğa kahve getirip çıktıktan sonra Richter:

— Herhalde sık sık Fransa'ya gidiyordunuz eskiden, dedi.

— Yedi yıl kaldım orada.

— Ama artık gidemiyor olmanız canınızı sıkıyordur, öyle değil mi?

— Ya, şimdi oraların nasıl olduğunu görmek çok ilginç olurdu. Özellikle de İspanya'yı görmek isterdim yeniden...

Richter şaşırdı: Demek İspanya'da da bulunmuş... Acaba konuya nasıl girsem?

— Siz de bulundunuz mu Fransa'da? diye sordu Kramer.

— Çok kısa bir süre: Saint-Tropez ve Bidart'a gitmiştim. Ama çok eskidendi bunlar. Şanssızım ben: Tüm savaş boyunca Doğu cephesindeydim. Savaş sırasında da Fransa'da bulunmuş muydunuz siz?

— Evet. Hep orada savaştım ben...

Richter içini çekti:

— Korkunç bir ders oldu hepimize bu. Acaba yeniden savaşmamız gerekecek mi dersiniz? Artık hiçbir şey anlamıyorum ben: Amerikalılar Rusları suçluyorlar, Ruslar Amerikalıları... Belki her ikisi de suçlu, bilmiyorum, ama şaşırdım kaldım, acaba bizlerin ne yapmamız gerek?

— Yapı yapmak Herr Richter, olabildiğince çok yapı yapmak. Pedagoglar çocukları eğitiyorlar, tarımcılar bağ-bahçe yetiştiriyorlar, mühendisler fabrikaları çalıştırıyorlar, bizim işimizse yapı yapmak.

— Niçin? Bombayla yıkılsınlar diye mi?

— Bombalar kendi kendilerine uçamazlar, insan gerek bunun için. Demek ki, her insanla tek tek savaşmak gerekiyor. Bu elbette kolay değil. Eğer derinlemesine bakacak olursak çevremize, daha sürüyle pislik olduğunu görürüz. Ama dört yıldır her şey öylesine değişti ki, bunu görmemek de olanaksız. Madrid yakınlarında savaştığımız sırada "Thaelmann Taburu" dedikleri bir avuç Almandık biz. Ne kadar azız burada! diye düşünürdüm acıyla. Oysa Nazilerin elinde bütün bir Almanya var... Sonra yatışırdım: Olsun, yine de varız ya, birileri var ya... Oysa şimdi yüzbinlerce genç görüyorum. Thaelmann taburu değil bu, Thaelmann'ın ülkesi artık. Gerçekten yeni bir Almanya bu.

— Başınıza bunca şey geldiğini bilmiyordum doğrusu! dedi Richter çabuk çabuk. Sizinle aynı fikirdeyim, yapı yapmamız gerek bizim. Ama savaş olmayacak değil mi? Bir kahve daha koyayım, içer misiniz?..

Richter uzun süre sövdü saydı kendine: İlk gizli görevimde kurdun ağzına düşüyordum az kalsın!.. Ama nereden bilebilirdim: Adam parti üyesi değil, üstelik yüksek öğrenimli... Şaşılacak şey! Bereket ağzımdan gereksiz bir şey kaçırmadım...

Yine de, Lemcke ile de konuşmaya karar verdi. Bu kez hiçbir tehlike yoktu: Nazi idi Lemcke, Rusya'dayken az sopa kırmamıştı Kızılların başında...

Richter sözü döndürüp dolaştırıp politikaya getirince Lemcke öfkelendi:

— İnsanlık için yaşamaktan bıktım usandım, Lemcke için yaşamak istiyorum artık. Dört yıl üzerimde bit besledim. Göbeğimden kurşun yedim. Ama o zamanlar hiç değilse şunu biliyordum: Eğer biz kazanırsak bir şeyler olacaktı... Bunlarsa bizim kendileri için savaşmamızı istiyorlar. Bombayı onlar yapacaklar, bense kurşunlanmış göbeğime bu kez de bir bomba parçası yiyeceğim. Yağma yok. Artık kumara tövbeliyim ben. Komünistlere katlanmak çok zor, doğrusu bu, ama çalışmama karşılık para ödüyor adamlar bana. Eğer Amerikalılar Mac Cloy'un finosu için tuvalet yapmamı önerirlerse, başüstüne, gider yaparım. Ama onlar için savaşmaya hiç niyetim yok, beni yeryüzü padişahı bile ilan etseler bu böyle... Çünkü bir tane göbeğim var benim, iki tane değil. Hangi metafizik düşüncelerin suyunda eritirsen erit bu sözlerimi, umurumda değil. Lemcke yaşamak istiyor.

Richter başarısız girişimlerini Smiddle'e anlatınca, onun ayak direyeceğini, başkalarını aramasını söyleyeceğini düşünüyordu. Oysa Smiddle onu sessizce dinledikten sonra:

— Ağzınızdan bir şey kaçırmadığınız çok iyi olmuş, dedi. Beni Amerika'dan çağırıyorlar. İki-üç aya dönerim. Bu arada sizin Frankfurt'a geçmeniz sorunu da açıklık kazanmış olur sanırım. Daha çok çalışmanız, onların beğeneceği biçimde çalışmanız da yerinde olur, varsın iyi bir mimar olarak ününüz artsın.

Hilda'yla pek kibar bir şekilde vedalaştı. Tutku, öfke, keder çalkanıyordu Hilda'nın yüreğinde. Smiddle'i kucaklamamak için güç tuttu kendini. Bana karşı davranışları korkunçtu, diye düşündü daha sonra. Kurt'la olan

dostluğuna da inanmıyorum. Yalnızca benden ayrılmak için icat etti bunu. Dönmeyecek, eminim...

Yaz boyunca üzgün üzgün dolaştı durdu Hilda, ancak sonbaharın sonlarına, yani Smiddle'in dönüşüne yakın "Air France"da çalışan genç bir oğlana gönül verdi.

Richter de inanmıyordu Smiddle'in döneceğine. Batıya geçiş düşlerini bir yana bırakarak kendini işine verdi. "Özgürlük Yanlıları Birliği" gibi gizli birtakım kuruluşlara ilişkin aptalca konuşmalar da sona ermişti. Çok çalışıyor, eskiden olduğu gibi, nalet bir zamanda dünyaya geldiğine yanıyordu. Ama Lotte çok tatlıydı, ve her çarşamba birkaç saat için de olsa çağının zorluklarını unutuyordu.

Ancak Smiddle döndü. Hilda kayıtsızlıkla baktı ona: Fransızdaydı hâlâ gönlü. Richter'se heyecanlandı ne diyecek acaba bana? Frankfurt, her şeye rağmen, iki dünya arasında bacak açmış çabalayıp durmaktan bin kat daha iyidir...

"Özgürlük Yanlıları" olayından sonra Richter Smiddle'den korkmaya başlamıştı: Her şey beklenebilirdi bu adamdan. Ama yine de Amerikalının son önerisi aklını durduracak gibi oldu. Smiddle, stadyumun kolayca çökebilecek bir biçimde yapılabileceğini, her şeyin mimara bağlı olduğunu söylüyordu. Dolar demek her şey demekti, öte yandan sonuca varılacak günler gelip çatmıştı artık, Richter bağlıydı, örgüte girmişti, ve kanılarına ihanet edenleri kimse bağışlamazdı. Smiddle tam üç saat aralıksız konuştu, Richter'i imrendirmeye çalıştı, gözdağı verdi: Büyük bayramlarını kutladıkları sırada tribünler çökmeliydi. Richter üç bin dolar alacaktı bu işe karşılık ve hemen Frankfurt'a uçacaktı.

Richter karşı koymaya çalıştı: Çılgınlıktı bu, Nazilere yaraşır türden bir serüvendi, ne kendisi çocuk, ne de Kızıllar o kadar saftı.

— Kendinizi düşünün, dedi Smiddle. Ben bir dostunuz olarak sizi kurtarmak istiyorum... Batıda adınız Kızıllar listesinde geçiyor. Bonn polisi için siz Ulbricht'ın güvenilir bir adamısınız. Elbette Ruslara sığınabilirdiniz... Bu durumda bile bağışlardım sizi: İnsan ne de olsa yaşamak zorundadır. Ama işin içinde başka işler var. Ribbentrop'un arşivi içinden Albay Wilke diye birinin bir raporu çıktı. Raporda yazdığına göre

1940 yılında siz Nazi haberalma servisi adına Moskova'ya gitmişsiniz. Eğer bu yayınlanacak olursa Kızıllar size, "Sağolun Herr Richter, ne iyi etmişsiniz de Moskova'da Naziler adına casusluk yapmışsınız" demeyeceklerdir. Ben bunun yayınlanmamasını rica ettim arkadaşlardan, sizin bizimle çalıştığınızı söyledim. Artık siz kendiniz bilirsiniz...

Richter'in aklına gelen ilk şey kendini asmak oldu: Birazcık cesaret gerekliydi, o kadar... Ama bunun bir çıkış yolu olmadığını çabuk anladı: Yaşamak istiyordu o. O kadar heyecanlanmıştı ki, her şeyi Hilda'ya anlatmaya karar verdi: Oysa hiç yapmadığı bir şeydi onu işlerine karıştırmak.

Hilda'nın şaşıracağını, bağırıp ağlayacağını sanmıştı. Oysa sakin sakin:

— Smiddle alçağın biri, dedi. Çoktan anlamıştım bunu.

— Nerden anlamıştın?

Hilda omuz silkti:

— Bir önemi var mı nerden anladığımın?.. Önemli olan onun alçak bir adam olması. Hiçbir şekilde kabul etmemelisin Kurt. Yeter kendini tehlikeden tehlikeye attığın. Anımsıyor musun, Hitler'in haklı olduğunu, savaşmak, acı çekmek gerektiğini söylemiştin bir gün bana? İnanmıyordum oysa ben buna... Aslında ben de az çekmedim. Bombardımanlar aklıma geldi mi, delirecek gibi oluyorum. Sonra barikatlar yapmak zorunda bıraktılar bizi. Ve niçin?.. Unter der Linden'de Ruslar, Postdamerstrasse'de Amerikalılar otursunlar diye. Yalvarırım Kurt, kabul etme. Biliyor musun kaç yıldır evliyiz? On yedi yıldır tam. Az da olsa bir anlamı var bunun, beni hesaba almamazlık edemezsin... Eğer dediklerini yaparsan komünistler öldürür seni. Neden ölesin?.. Evet, eskiden yaşayışımız daha iyiydi, ama şimdi de fena değil, sen çalışıyorsun... Sonra önerilen şeyi bir düşünsene... Tribünlerde sıradan insanlar oturur: Kadınlar, çocuklar... Alçak bu adam diyorum sana. Hayatta kimseyi öldürmek istemedim, ama onu büyük bir sevinçle kıtır kıtır kesebilirim...

— Eğer razı olmazsam Albay Wilke'nin raporunu yayınlatacak. Batıya da kaçamam, er ya da geç yakalar, öldürürler beni...

— Canım, açıktan açığa "kabul etmiyorum" demeyeceksin ki... Düşüneceğini söyle. Varsın umutlansın bir süre. Ama ne olursa olsun yapmayacaksın dediğini...

Birden ağlamaya başladı Hilda. Kurt'un bir tuzağa düştüğünü anlıyordu. Ve suçlu kendisiydi. O getirmişti Smiddle'i. On yedi yıl aynı hayatı paylaşmışlardı, şimdiyse Kurt onu dövebilirdi ve hiç de haksız sayılmazdı.

Richter de düşünceye dalmıştı: Evet, belki de sürüncemede bırakabilirim işi. İlke olarak kabul ettiğimi, ancak bunun oldukça zor gerçekleştirilebilir bir şey olduğunu söyleyebilirim. Ben yakalanırsam, o sevgili Amerika'sına çekip gitmiş olacak...

Gece hiç uyumadı, düşünmeye devam etti. Birden Smiddle'in önerisi çok çekici geliverdi. Gerçi adamlara sezdirmeden bunu yapabilmek oldukça zordu, ama hiç gerçekleştirilemez bir şey de değildi... Hilda'nın söyledikleri aptalcaydı: Çocuklar, kadınlar, yok bilmem neler... Hükümet üyeleri için de bir tribün bulunur her stadyumda. Ruslarla kardeşleşmenin ne demek olduğunu anlasın keratalar! Kurt Richter gerçek bir Almandır, son kurşununa kadar savunmuştur Berlin'i...

Sabah işe gitti ve bütün gün Smiddle'in önerisini hiç düşünmedi. Evde Hilda'yı kendisini bekler buldu.

— Neye karar verdin? diye sordu Hilda onu görür görmez.

— Bilmiyorum, daha karar vermedim. Rahat bırak beni.

Hilda'nın Fransız oğlana gitmesi gerekiyordu, ama gitmedi; vicdan azabı çekiyordu. Odasına çekildi ve sessizce ağlamaya başladı: Şu anda Fransız kendisini beklediği ve kendisi de ona gitmeye can attığı için, yaşlılık günleri artık eskisi gibi uzakta olmadığı için, tribünlerin altında ezilen çocuklar, sığınaklara doluşmuş insanlar için ağlıyordu.

Richter'in az kalsın yüreği yerinden oynayacaktı: Aman Tanrım, bugün çarşamba! Doğru Lotte'ye gitti. Kız sofada oturmuş, tombul, beyaz bir kedinin gerdanını tarıyordu. Richter onu öpmek isteyince, Lotte kediyi göstererek:

— Dikkat, dedi, uyandıracaksın.

— Söylesene Lotte, endişe içinde yaşamak ister miydin?

— İhtiyar budala, kim ister böyle bir şeyi?

— Bilmiyorum, herhalde hiçkimse... Ama belki de ben...

53

Gerek Niederwald, gerekse Oberwald sakinleri için oyma ustası Karl Brenner'in sebatlılığı bilinen bir şeydi: "Beyaz Geyik" otelinin sahibi Gustav Speier'in dul karısı Anna Speier'in peşinden tam dört yıl koşmuştu. Karl, Anna'ya çok önceleri, iznini geçirmeye geldiğinde aşık olmuştu. O zaman Gustav Speier sağdı ve Karl'a yalnızca Anna'ya bakıp bakıp iç çekmek düşüyordu. Ayrılırken kendi eliyle yaptığı bir madalyon armağan etmişti Karl Anna'ya: Fildişinden bir yürek...

Anna'nın peşinden pek çok kişi koşuyordu. Güzel bir kadındı, toplucaydı, ama şişman değildi; parlak, firuze rengi gözleri, tepesinde topladığı, beyaz altın rengi saç örgüleri vardı; alçakgönüllüydü, Oberwald'de yeterinden fazla bulunan çenesi düşük dedikoducu kadınlar bile söz ona geldi miydi dillerini ısırırlardı. Taliplerden bazılarını, küçük, şirin restoranı her gece ağzına kadar dolu olan "Beyaz Geyik" oteli, Anna'dan daha çok büyülüyordu.

Eskiden "Çelik Miğfer"ci, şimdiyse "ılımlı demokrat" olan Oberwald Belediye Başkanı Noter Seidlitz bir gün karısına şöyle demişti:

— Anna yine de şanssız bir kadınmış... Bir düşünsene, Gustav savaşın bitimine birkaç gün kala öldü...

— Tam tersine, bence, çok şanslı bir kadınmış. Gustav'ın Niederwald'da bir otel yaptırtmak isteyişini anımsıyorsun değil mi? Hani, "Oradan manzara çok güzel" falan diyordu?.. Eğer Gustav o oteli yaptırsaydı ne yapardı şimdi Anna? Eğer senin gibi ele alacak olursak sorunu, o zaman onun da başına bir bela gelmesine birkaç kilometre kala kurtulduğunu söyleyebiliriz...

Acaba Anna neden direniyordu? Karl Brenner ne yaşlıydı, ne de çirkin. Usta bir oymacı olarak bilinirdi. Savaştan önce kemik üzerine oyma yapıtlarını turistler kapış kapış alırlardı. Şimdi bile bunları yalnızca Weimar ve Jéna'da değil, Berlin'de bile görmek mümkündü; sanatsal oymacılıktan iki kez madalya almıştı. Dört yanı meyve bahçesi olan bir evi vardı. En önemlisi de Anna ona karşı kayıtsız değildi, Karl'a baktığı zaman parlak

gözleri donuklaşır, solar gibi olurdu. Genç kızken de rüyalarına girerdi Karl, düşlerini doldururdu, ama anası babası Speier'e vermişlerdi onu, çünkü oteli vardı Speier'in. Düğünleri savaşın hemen arifesinde olmuştu. Karl izne geldiğinde Anna çok heyecanlanmıştı ve Karl'ın armağanı olan madalyonun içine yine onun bir fotoğrafını koymuştu. Eğer şimdi ona acı çektiriyorsa, bu yüreğinin Karl'a karşı soğuk olmasıyla değil, olsa olsa ve ancak Karl'ın Niederwald'de müteveffa Gustav'ın bir zaman otel yapmak istediği yerin yakınında oturuyor olmasıyla açıklanabilirdi.

Niederwald-Oberwald arası on dört kilometreydi, ama aradan Sovyet ve Amerikan bölgelerini birbirinden ayıran sınır geçiyordu. Üç yıl öncesine kadar Karl sık sık Oberwald'e gelirdi, ama son zamanlarda durum biraz sıkılaşmış ve polis izin belgesi istemeye başlamıştı. Gerçi spekülatörler iki bölge arasında mekik dokumaya devam ediyorlar, ilaç, çorap, sigara... getirip götürüyorlardı, ama Karl soğukkanlı bir adamdı ve Anna'yı gitgide daha seyrek görmeye başlamıştı. Evlenmelerini ve birlikte Niederwald'de oturmalarını söylüyordu Anna'ya. Anna kararsızdı. Babası kırk beşte ölmüştü, annesi hastaydı ve Niederwald'ın sözünü bile duymak istemiyordu; "Deli olmak gerek" diyordu, "oteli satıp Kızılların tarafına geçmek için..." Anna çekine çekine, "Sen neden Oberwald'e geçmiyorsun?" diye soruyordu Karl'a. "Bir sanatım var benim," diyordu Karl, "sanatçıyım ben, lokantacı olmak istemiyorum." Oysa asıl nedeni söylemiyordu Karl: Oberwald'in tüm saygıdeğer kişilerince o "Kızıl Karl"dan başkası değildi.

Karl'ın babası da oymacıydı; hiçbir partiye üye olmadığı halde "sosyal demokratım ben" derdi. Hitler'in iktidara gelmesi üzerine yatağa düşen ihtiyar adam, oğluna "On sekiz yaşındasın," demişti, "bu yaşta hep birtakım ahmaklıklar yapılır. Eğer sen de, ille yapacağım bu ahmaklıkları diyorsan, içki iç, kumar oyna, kızlarla geceyi gündüze kat, ama bu namussuzların peşinden gitme..."

Karl babasının öğüdüne bağlı kaldı. Gerçi sokaklarda Führer'e karşı olduğunu bağırmıyordu, ama sabahtan akşama kadar "Sieg Heil!" diye kıçlarını yırtan zibidilere hiçbir zaman katılamayacağını açıkça söylüyordu. Savaş başlayınca Karl kızkardeşine, "Bu şamatacıların başımıza bir bela getireceklerini biliyordum zaten..." dedi. Savaş süresince cephelerden hiç ayrılmadı, Balkanlar'da, Afrika'da, sonra da Rusya'da savaştı. Kırk dörtte, – kendisi de hiç şaşırmamıştı bu işe– kahraman oldu; arkadaşlarına şöyle

diyordu: "Ahmakça bir şey bu: Rus köylerini yakmak... Niederwald'de kendi evimin yakılışını görür gibiyim sanki..."

Feldwebel gülümsedi: "Sarayının nasıl yakıldığını görememen için sana yardım ederiz, korkma." Karl'ı ceza taburuna gönderdiler, sağ kalması bir mucizeydi, Niederwald'e dönünce evini ayakta gördü: Kimse yakmamıştı. Karl'ın başına gelecek şeyler son bulmamıştı daha: Küçük kentte onun faşistlerce ceza taburuna gönderildiğini bilmeyen kalmamıştı, böylece, kendisinin de hiç beklemediği bir anda, Nazilere karşı dövüşmüş bir kişi olarak belediye başkanı seçiliverdiğini gördü. Karl'ın babasına benzemeyen yanı politikaya hiç ilgi duymamasıydı. Yeni görevini de hiçbir tutkuya yer vermeyen dürüst bir çalışkanlıkla sürdürüyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse neler olup bittiğini anladığı da yoktu, Tanrıya şükür Nazilerin sonu gelmişti –namussuzdu çünkü hepsi–, bağırıp çağırmak değil, geyik ya da ayı kemiği üzerine oyma yapmak zamanıydı, ille de ülkeye bir düzen verilecekse, –babasının da dediği gibi– bu, sosyal demokrat bir düzen olabilirdi. Savaştan sonra ilk kez Oberwald'e gidip de kendisine "Kızıl Karl" dendiğini duyunca çok şaşırdı. Çünkü yüreğinin derinlerinde komünistlere karşı bir korku vardı. Belediye Bakanı Seidlitz takmıştı ona "Kızıl Karl" adını, ve öyle tuttu ki bu ad, Niederwald'de bile yeni düzenden hoşnut olmayanlar onu gördüler mi, "Susun, Kızıl Karl geliyor..." derlerdi. Esir kampından yeni dönen ve gerçekten Kızıl olan (üstelik de gençti) Schultz'u kendi yerine belediye başkanı seçtiklerinde çok sevindi. Karl artık Kızıllığının unutulacağını sanıyordu, ama Anna bir gün, "Seidlitz sizinle evlenmememi söyledi," dedi. "Çünkü siz komünistmişsiniz ve Ruslar gidince sizi hapse atacaklarmış..." "Kim? Ben mi komünistmişim?" diye karşı koydu Karl. "Masal bunlar. Kötü olan bir şey varsa o da Nazilerin yeniden yaygaralarına başlamış olmaları. Seidlitz'in Polonyalılara iyi bir ders verilmesi gerektiğini haykırışını anımsıyorum. Oysa dersi alan biz olduk..." Şu komünistler de çok düşüncesiz adamlar, diye düşünüyordu Karl. Amerikalılarla niye anlaşmıyorlar bilmem ki?.. Amerikalılarda bir sürü dolar ve bir de bomba mıdır nedir korkunç bir nesne var. Eğer Ruslar Amerikalılarla anlaşırlarsa bizler de rahat rahat yaşarız, ben Anna ile evlenirim, Anna da oteli annesine bırakır, her pazar onu görmeye gelir. Gelgelelim komünistler Amerikalılara sövüyorlar. Çılgınlık bu...

Yeni düzene alışmıştı Karl. Artık ne Seidlitz'in "caniyane" olarak nitelediği cumhuriyet yasalarına, ne belediyede asılı duran Thaelmann'ın

portresine ve ne de kentten altı kilometre ötede, otoyolun kenarında duran Ruslara öfkeleniyordu... Arada bir rastladığı Rus binbaşıya incelikle, "Merhaba," derdi, "bugün hava çok güzel," ya da, "Merhaba, bugün hava çok rüzgârlı..." Bununla birlikte, üzeri bazen yeşil, bazen sarı, bazen kara gibi görünen çamlarla örtülü tepeye hüzünle bakardı; tepenin ardında Anna vardı ve, yeter artık! diye düşünüyordu Karl, anlaşsın şu komünistler anlaşacaklarsa Amerikalılarla...

Karl'ın ikinci kez ve yine kendisinin hiçbir suçu olmadan kahraman olduğu o gün buz gibi bir rüzgâr esiyordu. Rus binbaşıya havaya ilişkin hiçbir şey söylemedi Karl o gün. Oberwald'e gitmek için orman yolunu tutmuştu: İzin kâğıdı olmadığından polislere rastlamak istemiyordu. Şüphesiz ki "Kızıl Karl" için düşüncesizce bir hareketti bu, ama özlem yüreğini öylesine pençesi içine alıvermişti ki, hemen Anna'yı görmeye karar verdi. Üzerinde on beş gün çalıştığı iki de armağan almıştı yanına: Sapı büyük bir ustalıkla işlenmiş bir bıçakla, küçük bir kutu.

"Beyaz Geyik" restoranı kalabalıktı. Karl'ı görünce Anna'nın yanaklarına allık çöktü ve bu onu daha da güzelleştirdi. Karl'dan aşağı katta oturmasını rica etti Anna: Restoranda bugün çok konuk vardı ve garsonlara onun da yardım etmesi gerekiyordu, ama bir saat sonra işi biterdi ve birlikte yukarıya, onun odasına çıkarlardı. Karl tek başına küçük bir masaya oturdu ve soğuk bir şişe şarap ısmarladı kendine. Zaman öldürmek için de sabahleyin okuyamadığı gazetesini çıkardı cebinden.

Büfenin yanındaki uzun masada Amerikalılar oturuyorlardı: Bir MP subayı ve iki sivil. Yüksek sesle konuşuyorlar ve ikide bir garson kızı çağırıyorlardı. Kimsenin onlara dikkat ettiği yoktu: Oberwald kontrol noktası olalı beri Amerikalılar pek beğendikleri "Beyaz Geyik"e sık sık uğruyorlardı.

— Pek sessiz sizin buralar, dedi Smiddle Yüzbaşı Kennel'e.

Yüzbaşı suçlu suçlu gülümsedi:

— Birer bardak daha kirsch içelim mi?

Smiddle Oberwald'e sık sık uğrar ve şaka yollu "Beyaz Geyik"in kendisinin komuta karargâhı olduğunu söylerdi. Yanında da İngilizce ve Rusçayı anadili gibi bilen Alman Brauer olurdu hep. Smiddle yorulmak

nedir bilmezdi. Richter, Amerikalının yalnızca kendisiyle meşgul olduğunu düşünürken yanılıyordu, çünkü Smiddle için stadyum işi, onun kafasından geçirdiği sayısız planlardan birisiydi. General Dawes ona, "Böylesine açılmaktan korkmuyor musunuz?" diye sorduğunda, binbaşı gülümsemiş, "Bir şeyler yapmaktır önemli olan," demişti. "Elbette bir Thuringe bakanını ayartmak, bir "Volkspolizei" öldürmekten çok daha önemlidir, ama ben her ikisini de yapıyor olmaktan hoşnutum... Tüm bu karışıklıkların barışçıl bir biçimde sona ermeyeceğini Almanlara hep hatırlatmak gerek." Gazetecileri Smiddle'in çalışkanlığı, hazırcevaplığı çok şaşırtıyordu: Onca işinin arasında ajansını da unutmaz, hemen her gün uzun uzun telgraflar yollardı. "Önemli olan bir çekirdek sözcük bulmaktır, ondan bir anda beş yüz sözcük üretebilirsiniz" derdi. Örneğin bazen Sovyet bölgesinden Oberwald'e bir Almanın geçtiği olurdu. Smiddle bunu duyar duymaz, "Kızıl cehennemden kitlesel kaçışlar"a ilişkin uzun haberler yollardı ajansına.

Büyük bir bardak daha kirsch içti ve yeniden Yüzbaşı Kennel'i iğnelemeye başladı:

— Lanet bir sessizlik var sizin burada. Sizin delikanlılarla konuştum, hepsi gevşemiş, hemen yanı başlarında Kızılların olduğunu unutmuşa benziyorlar...

— Kızıllarda bir hayat belirtisi yok. Birer kirsch daha içelim mi?

Smiddle öfkeden çakmak çakmak tutuşan gözlerle salonu taradı.

— Demek bir hayat belirtisi yok komünistlerde, öyle mi? Siz de gevşemişsiniz yüzbaşı. Şuraya bakın, adam oturmuş ve sakin sakin "Neues Deutschland" okuyor. Eğer General Dawes bunu öğrenirse hiçbir zaman binbaşı olamazsınız.

Çevirmen Brauer:

— Niederwald'den biridir herhalde bu, dedi, buralılara sorar öğrenirim şimdi...

Beş dakika sonra döndü:

— Haklıymışım, Niederwald eski belediye başkanı "Kızıl Karl"mış. "Beyaz Geyik"in sahibesine de kur yapıyormuş.

— Çok güzel doğrusu! dedi Smiddle dişlerinin arasından. "Kızıl Karl" beyimiz "Beyaz Geyik"te oturmuş, Pieck'in söylevini okuyor. Bu arada Yüzbaşı Kennel ise Jenny Powel'in ne şahane kalçaları olduğunu düşünüyor. Otelin sahibesinin Kızıl olmadığını nereden biliyorsunuz? O zaman her şeyin farkında bu adamlar... Ruslar yarın bando-mızıka Rhen'e kadar ilerlerse hiç şaşmam doğrusu...

— Herhalde ormandan geçip geldi, dedi yüzbaşı. Çok güzel bir orman var burada, Almanlarınsa bacakları uzundur. Ama madem adam burada, yanımızda, konuşalım kendisiyle, nasılsa zamanımız var. Yalnız daha önce birer bardak daha kirsch içelim.

Yarı uykulu gözlerle, tek başına bir masada oturmuş Pieck'in söylevini okuyan Kızıla baktı ve kadehini bir solukta boşalttı.

Karl yukarıda, Anna'nın odasındaydı. Ormanda gelirken Anna'ya neler söyleyeceğini düşünüp durmuştu. Evlenmeye aklını yatırmalıydı onun, bu kadar da beklenilmezdi, komünistler Amerikalılarla anlaşmaya yanaşmıyorlardı, oysa hayat akıp gidiyordu. Çok inandırıcı olduğunu sandığı bir söylev hazırlamıştı kafasında, Anna muhakkak kabul edecekti... Oysa şimdi ağzını açmıyor ve suskun, öylece Anna'ya bakıyordu. Neden böyle olmuştu? Herhalde içtiği hafif Moselle şarabından değildi. Büyük bir olasılıkla Anna'yı çok özlemesi, ya da izin kâğıtsız Oberwald'e gelmek gibi yasal olmayan bir davranışta bulunması vermişti ona bu cesareti. Birden divana, Anna'nın yanına oturdu ve öpmeye başladı onu. Eskiden kendine hiçbir zaman izin vermeyeceği bir davranıştı bu. Anna da bir yandan ona engel olması gerektiğini anlıyor ve, "Karl, koltuğa otur" diyordu, ama bir yandan o da onu öpüyordu.

Kapının vurulduğunu duydular. Anna hemen açmadı: Kendine bir çekidüzen vermeliydi.

Polis Rosen girdi odaya ve Anna'ya hiç bakmadan doğruca Karl'a gitti:

— İzin kâğıdınızı gösterin.

İşte bir namussuz daha! diye düşündü Karl. Hitler'in gençlik örgütündeydi bu namussuz, "Hindistan'a gideceğiz" diye bağırırdı.

— İzin kâğıdım yok.

Rosen, Karl'ı götürdü. Anna sessizce ağlayarak dökülen firketeleri topladı.

Smiddle'in sağlam bir bünyesi vardı: Şaka mı bu. Yarım litre kirsch içtiği halde uyumaya gitmemiş, "Kızıl Karl"a karşı nasıl davranması gerektiğini düşünmüştü.

— Uzun zamandan beri mi komünistsiniz?

— Tanrım, yardım et bana, yoksa çıldıracağım. Hiçbir zaman komünist olmadım ben. Kemik üzerine oyma, kakma yaparım, iki tane madalyam var.

Karl belediye başkanı oluşunun bir rastlantı sonucu olduğunu anlattı. Komünistlerin Amerikalılarla uzlaşmak istememeleri korkunç bir şeydi; kendisi için bir yuva kurup çoluk çocuğa karışacak zaman çoktan geçmişti.

— Durumunuz kötü, dedi Smiddle. Alman polisi buraya izinsiz, üstelik de silahlı geldiğinizi söylüyor...

— Tanrı biliyor, silah olarak hiçbir şey yoktu yanımda.

— Bıçak bulmuşlar üzerinizde...

Karl gülümsedi:

— Eski bir asker bıçağı, sapını ben yaptım, sanat değeri olan bir oymadır...

— Siz istediğiniz kadar sapından, oymasından söz edin, bıçağın üzerinde üstelik oluk da var, bu olukla bir adamı atalarının yanına göndermek işten bile değildir.

Karl elleriyle yüzünü kapattı: Yakayı tam kaptırmıştı. Kendisine "Çelik Miğfer"i hatırlattığı için besbelli Seidlitz'in öç almasıydı bu...

— Biz Alman polisinin işine karışmayız, dedi Smiddle, ama burada benim çok tanıdığım var, sizi kurtarmaya çalışacağım...

Polis şefinin oturduğu odaya geçti ve kapıyı ardından kapattıktan sonra gülerek;

— "Kızıl Karl" değil, aptal Karl demek gerek bu adama. Salıverin gitsin. Üzülmeyin, birkaç gün sonra kendiliğinden gelecektir size.

Karl'ın yanına dönünce:

— Size bir öğüdüm var, dedi, bizim bölgemize geçin. Kimse kötü bir şey yapmayacak size. Güvence verdiler bu konuda bana. Biz, Amerikalılar birinin üzerine kanat gerdik mi ona kimse dokunamaz. Buraya Kızıllardan kaçtığınıza ilişkin bir açıklama yazıp imzalayacaksınız. Belediye başkanıydınız siz ve Rus sopasının ne olduğunu kendi tabanlarınızda duyup öğrendiniz.

— Neden yalan söyleyeyim! diye bağırdı Karl. Hiç kimse kötü bir şey yapmadı bana. Ordan kaçmayı da aklımdan bile geçirmedim...

Smiddle ellerini iki yana açtı:

— Siz bilirsiniz. Ben bir rastlantı sonucu geçiyordum buradan, asker de değilim zaten, gazeteciyim. Size acımıştım, hepsi bu... İçeride bir tutanak tuttuklarını gördüm. Hapse atmak istiyorlardı sizi. Zorla ikna edebildim adamları... Ama eğer siz hapiste yatmak istiyorsanız, ne yapalım, varın yatın...

Smiddle "Beyaz Geyik"e gitti, yüzbaşıyla birkaç kadeh içtikten sonra:

— Gidip, dedi, şu benim Karl'a bir göz atayım, herhalde kararını vermiştir...

Sabaha doğru Karl, Smiddle'in yazdığı açıklamayı imzaladı ve hemen salıverildi.

Smiddle soğuk bir duş aldıktan sonra, canlanmış olarak Kennel'e gitti. Yüzbaşı başına ıslak bir havlu sarmış, yatıyordu.

Smiddle küçümseyici bir gülüşle:

— Herhalde benden daha fazla içmediniz, dedi. Böylesine gevşemeniz doğru değil yüzbaşı. Kızılların hemen yanı başınızda olduklarını unutmayın. Yeri gelmişken söyleyeyim: Biz bugün Berlin'e dönüyoruz, giderken Niederwald'e de uğrayacağız...

Yüzbaşı yatağından sıçradı, ama duyduğu ağır mide bulantısıyla kendini yeniden bıraktı.

— Geçirmezler sizi.

— Kim ne bilecek? Asker değilim ki ben, masum bir gazeteciyim. Niederwald'e bir göz atmak istiyorum. Bazı Almanlar yaşanılamayacak kadar berbat olduğundan yakınıyorlar oranın. Belki abartıyorlardır, doğru informasyon vermek istiyorum ben...

— Bırakmazlar diyorum sizi:

Smiddle gülümsedi:

— Çocuk mu sanıyorsunuz beni? Bizi bırakmayacaklarını ben de biliyorum. Onlarla konuşacağım, böylece de yazacak konu edinmiş olacağım. Sonra, bugün yapacak hiçbir işim yok...

— Bir tatsızlık çıkabilir. Kuralları gözetmemiz gerek.

— Hep gözetmemiz gereken ve sizin de herhalde unutmuş olduğunuz bir tek kural vardır: Kızılları rahat bırakmamak. Bırakın artık şu uyuşukluğu yüzbaşı. Kirsch ister misiniz?

Smiddle iki kadeh doldurdu. Kennel inlercesine:

— Aman aman, kalsın! dedi. Kokusu bile yetiyor. Smiddle'in düşüncesi Çevirmen Brauer'e çok saçma geldi: Niederwald'e vizesiz, üstelik de şoseden gitmek aklı başında bir adamın yapacağı iş değildi. Ama Brauer kendi görevinin boyun eğmek olduğunu biliyordu. Naziler zamanında da basın bölümünde çalışırken, Ruslar için yazılmış ahmakça birtakım bildiriler verdiler miydi hiç ikiletmeden çevirirdi: Emir emirdi çünkü.

Smiddle'in arabası otoyoldan Niederwald'e giden şoseye sapınca, Ruslar arabayı durdurup içindekilerden belgelerini göstermelerini istediler. Smiddle uzun süre ceplerini karıştırdı, sonunda "Yılmayanlar" kulübünün üye kartını bulunca gürültülü bir memnuniyet soluğu saldı burnundan. Sarhoş bu adam, diye düşündü Brauer korku içinde, nasıl daha önce fark edemedim, geceden beri ayılmadı ki daha...

— Bu değil, dedi Rus, bir başkası olması gerek...

Smiddle yeniden gülümsedi:

— Çok var bende daha onlardan. Örneğin basın kartı... "Transoc" ajansının temsilcisiyim ben. Bilmiyor musunuz? İnanırım. Bilmediğiniz çok şey var daha sizin. Komutanınıza götürün bizi.

Brauer kekeleyerek:

— Nerden aklınıza geldi bu iş? dedi.

— Siz de gevşemişsiniz Brauer. Belki Yüzbaşı Kennel gibi siz de başınıza bir havlu sarıp yatmak isterdiniz?..

Pek büyük olmayan bir eve götürdüler onları. Girdikleri ilk odada askerin biri daktiloda bir şeyler yazıyordu, iki asker de ötede satranç oynuyordu Smiddle masadaki kâğıtlara bir göz attı. Asker hiçbir şey söylemedi, ama kâğıtları kaldırıp çekmeceye koydu. Brauer'i dürttü Smiddle:

— Gördünüz mü? Geçen arabaların kayıt fişleriydi gizlediği!

— Hemen Berlin'e gitsek? diye önerdi Brauer. Bütün gece hiç uyumadınız, dinlenmeniz gerek.

— Bu kadar korkak olduğunuzu bilmiyordum Brauer. Mizah zevkinden yoksunsunuz. İnsan her zaman işiyle meşgul olmamalı, arada bir eğlenmek de gerek. Komutanlarının adının ne olduğunu iyi belleyin.

— Girin, dedi asker sonunda yandaki ikinci odayı göstererek.

Smiddle içerde, masanın gerisinde oturan Rus binbaşıya baktı: Asık yüzlü, çok genç sayılmayacak bir adamdı. Smiddle'i dikkatle süzen Rus:

— Buyurun, dedi, isteğiniz nedir?

— Küçük bir kaza geçirdik, arabanın radyatörü çalışmıyor. Ben de bundan yararlanarak Niederwald'de birkaç saat geçireyim dedim. Ama askerleriniz alıp buraya getirdiler beni. Gazeteciyim ben, Ruslarla dostça temaslar kurmak istiyoruz biz, bunun da ilk koşulu haber alma özgürlüğüdür...

Rus zor fark edilir bir gülümseyişle Smiddle'e baktı:

— Sizin gazeteci olduğunuz hiç aklıma gelmezdi binbaşım. Ama eğer gazeteciyseniz kuralları bilmeniz gerekir. Kontrol komisyonundan vizeniz yok. Böylece Berlin'e çevirmeniz gerekiyor yolunuzu. Arabayı onarmasında şoförünüze yardım eder bizimkiler. Eğer yorgunsanız, onarım bitene kadar dinlenebileceğiniz bir yer göstersinler...

Eliyle kapıyı gösterdi. Brauer sevinerek hemen çıktı, korktuğu başına gelmemiş, her şey iyi bitmişti. Smiddle bir dakika kadar durup binbaşıya baktı. Sevimsiz, sert bir yüzü var, diye düşündü, saçları da sert, fırça gibi. Eğer ağarmış olsaydı bu saçlar, belki biraz daha tatlı görünebilirdi, ama hayır, ölünceye kadar fanatiktir bunlar... Tam çıkarken döndü:

— Araba için rahatsız olmayın dedi. Biz kendimiz yaparız. Yalnız merak ettiğim bir şey var: Ordudayken binbaşı olduğumu hemen kim gelip yetiştirdi acaba size?..

Rus karşılık vermedi.

Arabada Smiddle hemen uyudu. Brauer'in de hafiften içi geçmişti; sonunda Berlin'e gidiyor olmaları çok rahatlatmıştı onu. Smiddle sarsıntıdan uyandı, eliyle burnunun ucunu sildi, bir kahkaha atarak:

— Her şey anlaşılıyor dedi. Bizim "Kızıl Karl"a hurda eşyalarından ayrılmak çok zor gelmiş besbelli... Yeter uyuduğunuz Brauer, eğer böyle devam ederseniz bir yudum kirsch içme mutluluğunu kaçıracaksınız.

Arka cebinden bir matara çıkardı, bir yudum içti, sonra Brauer'e uzattı:

— Gerçi Niederwald eski belediye başkanı bir Thuringe bakanı değildir, ama insan her zaman turna balığı avlamaz ya, perki de bir balıktır... Şu Rus binbaşıya gelince, gerçek bir katil bu adam. Hemen ilk yazımda anlatacağım onu. Not almış mıydınız adını?

— Akılda kolay kalacak, kısa bir adı var: Binbaşı Alpert.

54

Smiddle'in, kendisini kötü kabul ettiği için sövdüğü Ossip'i arkadaşları duygulu bir insan olarak bilirlerdi. Sınır çizgisinin hemen yanında bulunan küçük Sovyet bölgesinde hayat zordu, Yüzbaşı Kennel'in askerleri ve Bonn polisi ikide bir sınır olayı çıkartıyordu. Bir ay önce Amerikalılar orman yoluna ateş açmışlar ve iki Almanı öldürmüşlerdi. Binbaşı Alpert geceyarısı uyandırılmış ve çarçabuk olay yerine gitmişti; olayın gerçek bir çarpışmaya dönüşmesi de onun soğukkanlılığı sayesinde önlenmişti.

Sovyet askerleri ailelerini, yurtlarını özlüyorlardı, çoğu uzun zamandan beri izine gitmemişti. Binbaşı Alpert tatlı sözlerle insanların gönlünü kazanmasını bilirdi. Saçlarına ak düşmüştü; gözleri eskisi gibi sertti, bakışlarına yeni bir anlam gelmişti: Duygululuk, hoşgörü... Yalnız, yeni bir savaşın hazırlığı içinde olan insanları düşündüğü zaman, katılığın, uzlaşmazlığın donuk ışıklarıyla yüklenirdi gözleri.

Ossip'in çok güçlü bir belleği vardı. Raya bir gün şaka yollu, bir yıl önce sigara satın aldığı bir tütüncüyü tanıyabileceğini söylemişti. Ossip, Alman kampından kurtarılan kişilere izin kâğıdı verilmesi konusunda anlaşmak üzere kendisine gelen binbaşının şu laubali gazeteci olduğunu hemen anlamıştı. Beş yıl önce, Zafer Günü geçmiş bir olaydı bu… Smiddle'i başından savan Ossip, doğru Bikov'a gitmişti:

— Küstah! Ve zilzurna sarhoş... Neden bana getirmişler onu? Sarhoşları ayıltma merkezi miyiz biz burada...

Binbaşı Smiddle'in zencilerden söz ediş biçimini anımsadı. O zaman da kendilerini "yüksek ırk" sayarlar, bizlerden nefret ederlerdi. Minaev, ceketinin cebine birtakım kâğıtlar diken alçağın güya benimle karşılaştığını söylediğini yazıyordu. Belki de Smiddle'di bu... Gerçekten de milyonlarca insanı öldürmeyi başarabilecekler mi, hayatı sakatlayabilecekler mi? Dün Teğmen Dorohov kızının fotoğrafını göstermişti; şipşirin bir kız çocuğu, beşinci sınıfa geçmiş ve notlarının hepsi "pekiyi." Alenka da şimdi beşinci sınıfta olacaktı, belki de orta birde. Smiddle gibi namussuzlar Dorohov'un kızını öldürmek istiyorlar. Aklı başında Amerikalıların silkinip kendilerine gelmelerinin zamanı çoktan geldi! Ama zorla kaşınırlarsa eğer, hiç kuşku

yok derslerini veririz kendilerine, arada okyanus var falan diye de hiç güvenmesinler. Bizimkilere şöyle bir bakmak yeter bunu anlamak için, nasıl kendilerinden geçerek çalışıyorlar, nasıl bir tutkuyla öğreniyorlar, hepsi tehlikenin bilincinde, gafil avlanamaz böyle bir halk. Ve savaş ne büyük bir felaket! Tüm olanların yinelenebileceğini, onca emekle yapılmış kentlerin, fabrikaların azgın haydut çetelerince yakılıp yıkılabileceğini akıl almıyor. Dorohov ne güzel anlatıyordu Kaşinev'i, roman gibi tıpkı, bir yazar bile ondan güzel anlatamaz herhalde. Ve işte bu Dorohov'u bir Smiddle öldürecek… Yüzüne bile sinmiş mendeburluğu, eminim ömrü boyunca hiçbir yararlı iş yapmamıştır bu adam. İnsanların yaşamasına engel olmaktan başka…

Geçen ilkbahar izin almıştı Ossip. Çok heyecanlanıyordu: Kime gittiğimi, kimlerin kaldığını bile bilmiyorum... Vagonda izne giden askerler vardı, şakalaşıyorlar, gülüyorlar, birbirlerine evlerini, ailelerini anlatıyorlardı. Kimi karısına, kimi ihtiyarcıklarına, kimi yavuklusuna koşuyordu. Genç bir teğmen uykusunda sayıklıyordu. "Maşa! Maşa!" Brest'e geldiklerinde Ossip bir rahatlık duydu. Rusça konuşuluyordu, her şey bildikti: Kızların yüzü, yollarda asılı dövizler, serçeler, lahana çorbası... Kendini ayıpladı Ossip: Kimim kaldı ki, kime gidiyorum diyordun bir de. Kime olacak, yurduna gidiyorsun...

Kiev'e varınca eski iş arkadaşlarını aradı.

— Sayılara bak, yeter diye anlatıyordu Yaşçenko, savaş öncesi üretimi devede kulak kalır şimdikinin yanında, ölçülerimiz başka artık...

Ossip kendi işiymişçesine, can kulağıyla dinliyordu Yaşçenko'nun anlattıklarını. İgnatyuk'un öldüğünü duyunca çok üzüldü: Yaman işçiydi! Korotkov kurul üyeliğine seçilmişti: Yerinde bir karar, korkunç çalışkan bir adam Korotkov...

Çevresindekiler gibi yaşamak, geçmişe dalmak istedi birden. Bavulundan eski elbisesini çıkardı: Biraz dar ama zararı yok... Sabahtan akşama kadar Kiev sokaklarında dolaştı durdu. Yıkılan hayatının büyük acısını sevinç kucaklıyordu: Öz kentim benim, can kentim, kalkınmış, büyümüş, canlanmış... Raya ile son kez burada yürümüştük işte, tartışıyorduk, birden konuyu değiştirmiş, "Bak, şuradan manzara ne güzel!" demişti. Güzel yollar yapmışlar. Hele şu yeşil tiyatro!.. Yazık, Raya göremedi bunları... Nasıl da

severdi Dinyeper'i... Bahçede ne çok çocuk var! Kiev'in övüncü olmuştur bu zaten: Bahçeler ve bahçelerde çocuklar, kuşlar… Alenka da burada, şu kumda oynardı işte… Kreştçatik'in lambaları ne güzel, yaya kaldırımları geniş... Kestane dikmekle çok iyi etmişler, yemyeşil olmuş yollar. Ne bir dükkân, ne bir ev olmamasına rağmen, herkes çıkmış yürüyor. Şaşılacak şey, şu Kievliler ne çok severler Kreştçatik'i! Kreştçatik'e gidiyorum" derdi annem, bu onun için bayram gibi bir şeydi. Hitler'in haydutları yok etmek istedi Kiev'i, ama o sağ, yaşıyor, güzelleşiyor. İnsanlarımızda gerçek bir güç var; başkaları olsa boş ver deyip geçerdi, oysa bizimkiler üşenmeden yeniden kuruyorlar. Gazeteler her gün Amerikalıların hazırlıklarını yazıyor: Üsler, bombalar, tek kelimeyle rezalet! Oysa bizim halkımız sakin, çalışıyor, akşamları Kreştçatik'te geziyor, gülüyor. Stalin'e inancı var, kendine inancı var. Amerikalılar bunu görmüyor. Belki de görmek istemiyorlar? Ama onların da elçilikleri var burada, geziyorlar, bakıyorlar. Sokağa çıkıp halktan birkaç kişiyle konuşmak yeter anlamak için: Oturdukları yerde otursunlar, yoksa dünyanın kaç bucak olduğunu gösteririz kendilerine. Tek ki Kreştçatik'i bir an önce yapıp tamamlasak! Ne güzel bir cadde olacak kimbilir!..

Yağmurlu, asık suratlı bir günde Babi Yar'a gitti: Annesinin, Ala'nın öldüğü yeri bir kez daha görmek istemişti. Bitip tükenmek bilmeyen Lukyanovka boyunca, ihtiyar Hana'nın ve nereye gittiklerini bilmeyen küçük Ala'nın bu yolda nasıl yürüdüklerini düşündü.

Babi Yar'ın beyaz kumları arasında uzun süre durup, annesini, kızını, Raya'nın yazgısını geçirdi kafasından. Düşünceleri uzaklara gitmiş, heyecanlanmıştı: Raya'nın yiğitliği geldi gözünün önüne.

Mutluyken mutluluğunu anlamazdı Ossip, her şey yolunda gitmiştir ona göre, kendisini seven bir karısı, bir kızı vardır, o kadar. Aşkın gerçek gücünü, ancak Raya'yı yitirdikten sonra anlamıştı. Yüzbaşı Çumakov'un karısı kırk dörtte, boşaltma sırasında ölmüştü. Geçen yıl Çumakov, Ossip'e, "Galiba," demişti, "evleniyorum..." Ossip sevinmiş, çok iyi yaptığını söylemişti Çumakov'a: Tek başına yaşamak zordu, şimdiyse bir evi, çocukları olacaktı... Oysa Ossip kendisi için yeni bir aile durumunu düşünemiyordu bile. Raya'nın üzerinde askerlik üniforması ile çektirdiği küçük fotoğrafını hep cebinde taşıyordu: Fotoğrafı gönderirken şunları yazmıştı Raya ardına: "Benim böyle olduğumu sanma, fotoğrafçı

gayretkeşlik etmiş biraz, senin için ben hep o bildiğin Kievli kızım…" Fotoğrafa baktı Ossip, Raya'nın gözleri canlandı, uzun kirpikleri kıpırdadı: "Aptal" diye fısıldıyordu Raya, "hiçbir şey anlamıyorsun..." Doğruydu bu, aşkın ne olduğunu anlamamıştı. Ama iş işten geçti artık, bir Raya'sı daha olmayacak. Ama dostları, arkadaşları, büyük bir işi, büyük bir ülkesi var. Raya ise onunla birlikte, hiçbir zaman bırakmaz Raya onu...

Akşam, içinde özlem ve kederin hafif tırmanışlarını duymaya başlayınca, oturup birileriyle konuşmak istedi. Yaşçenko'ya uğramaya söz verdiği aklına geldi, ama hemen caydı: Hayır bugün gitmeyeyim ona. Yine üretimden falan konuşur şimdi Yaşçenko. Oysa ben iç dünyama çekilmek istiyorum bugün... Teğmen Vorobiyev'e gideyim, Kiev'e geldiğimde kendisine muhakkak uğramamı yazmıştı. Ne de olsa üç yıl birlikte savaştık, çok ortak anımız var.

Ossip, Vorobiyev'i düşünürken adının başına "teğmen"i getirmişti, ama Vorobiyev terhis edileli çok oluyordu; bir makine fabrikasında çalışıyordu. Ossip sokağı, evin numarasını anımsıyordu, ama daire numarasını unutmuştu. Evi kolayca buldu. Dört katlı, uzun bir bloktu, çok dairesi vardı. Girişte, kapının yanında kısa boylu, seyrek uzun bıyıklı bir adam duruyordu. Ossip sordu:

— Aleksandr Andreeviç Vorobiyev'in hangi dairede oturduğunu biliyor musunuz acaba?

Bıyıklı, tükürdü ve isteksiz karşıladı soruyu:

— İkinci girişte, sağda ilk daire... Bir sigaranız var mıydı acaba?

Ossip sigara paketini çıkardı; boştu...

— Yazık ki hiç kalmamış.

— Zaten sizin başkaları için hiçbir şeyiniz yoktur... Neden Filistin'e gitmiyorsunuz? Artık kendi devletiniz var...

Ossip önce anlamadı ve "Ne?.." diye sordu. Ah, namussuz!.. Ama bıyıklı gözden kaybolmuştu bile.

İçeri girdiğinde Vorobiyev kızının aritmetik sorularını çözmesine yardım ediyordu. Öpüştüler ve hemen eski dostlarını anmaya başladılar. Küçük kız

konuğa gülümsedi, sonra yakınmalı bir sesle:

— Baba, dedi, ama ben tek başıma çözemiyorum...

— Şimdi olmaz, dedi Vorobiyev, görmüyor musun kim geldi? Her zaman böyle konuğumuz oluyor mu?…

Ossip gülümsedi:

— Gel Maşenka, birlikte çözelim...

Soruyu okuduktan sonra alnını kırıştırdı:

— Zormuş... Beşinci sınıfın mı bu? Matematikçiler hep böyledir zaten... Ben de tam adamıyım ya bu işin! On altıyı üçle çarpmak gerek, evet, üç saatle... sonra dörde böleceksin. Neden? Çünkü dört tane havuz var... Demek ki on iki kovaymış... Al bakalım…

Ne tatlı bir kız, diye düşündü. Alenka da beşinci sınıfta olacaktı... Çok iyi yaptım Vorobiyev'e gelmekle, hemen anlaşılıyor mutlu bir yaşayışları olduğu, sevimli bir karısı var, Maşenka, pencerede çiçekler... İşi de ilginç...

Vorobiyev'in karısı evin içinde durmaksızın bir oraya, bir buraya koşturuyor, yemek hazırlıyordu: "Geleceğinizi bilseydim peynirli mantı falan yapardım..." Kiev ağzıyla, yumuşacık konuşuyordu, ve Ossip öylesine hoşnuttu ki, durmadan gülümsüyordu. Yemeğe oturdular. Vorobiyev gülerek: "Hadi canım" dedi, "yüz gramı zaten her yemekte almak gerekir, bir yüz gram da buluşmamızın şerefine alıyorsak ne olmuş yani... Anımsıyor musun, Kastornaya yakınlarında bir yerdeydik... Donmuştum ben hani... Sen de kocaman bir çay fincanı votkayı boca etmiştin boğazımdan aşağı..."

Savaş yıllarını, Stalingrad yakınındaki küçük tepeyi, Minaev'i, Zarubin'i, Şapovalov'u, Lina'yı, yaşayanları ve ölüleri, Elbe'ye kadar süren uzun yolu, sevinçleri, başarısızlıkları, heyecanları, umutlanmaları... anımsadılar. Vorobiyev'in karısı dinlerken içini çekiyordu. Tüm savaş süresince Çelyabinsk'te bir fabrikada çalışmış, kocasının mektuplarıyla yaşamıştı. Şimdi Ossip'i dinlerken bir kez daha hayranlık duyuyordu kocasına, mutlanıyordu: Neler yapmıştı, ama yine de dönmüştü işte...

Maşenka'yı yatırdılar. Vorobiyev kendinden, fabrikadan söz etti: Yeni üniteler yapılmış, yeni donanımlar sağlanmıştı... Ossip büyülenmiş gibiydi. Arkadaşının iyi bir yaşayışı olduğu için, fabrikalarda olağanüstü işler yapan makineler çalıştığı için, beşinci sınıflarda öğrencilere zor problemler sorulduğu için keyifliydi. Tüm varlığıyla bir başka mutluluğun içindeydi, gülüyor, şaka yapıyordu; dışardan, onun yazgısını bilmeyen biri baksa, işte mutlu adam dediğin böyle olur, derdi…

Sonra Ossip askeri manevraları, Almanya'daki hayatı, Amerikalıları anlattı.

— Gözlerime inanamadım dedi Vorobiyev, gazetede Minaev'le ilgili haberi okuyunca. İnanılacak şey değil, gözüne baka baka bir adamın ceketinin astarına... sen tut... Haydut canım bunlar!..

Ossip gülümsedi:

— Şimdi tanıyorum artık onları. Bizim hemen yakınımızda bir askeri polis taburu var. Söylediğin doğru, haydut hepsi... Her gün bir halt karıştırıyorlar... Hani şu küçük kızın öyküsünde olduğu gibi: "Ben istiyorum, ama annem izin vermiyor…" Almanlara bakınca hemen anlıyorum dünyada her şeyin nasıl değiştiğini. Kafaları pisletmek konusunda Hitler'in yaptıklarından daha fazlasını yapabilmek sanırım kolay değildir... Niederwald'i bir görün şimdi... Sanayi yok, tüccar, memur ve zenaatçılardan oluşan bir kent. Sanırsın ki, kimsenin etkisi altında kalmaz, aldatılmaz bu halk. Ama gençler iyi yetişiyor. Çalışmak, Almanya'yı yeniden kurmak, yeni bir düzen içinde yaşamak istiyorlar. Gerçi biraz yaşlıların kafasında hâlâ birtakım pislikler var, ama bunlar da bir şeyleri anlamaya başlamış durumda. Amerikalılar sabahtan akşama kadar radyodan kışkırtıcı yayın yapıp duruyorlar, bunlarsa gülüyor, "Biz şuramıza kadar doyduk savaşa, çok istiyorlarsa eğer kendileri savaşsın Amerikalıların" diyorlar. Görüyor musun değişmeyi ve beş yıl içinde oluyor bunlar... Öteki ülkelerde durumun ne olduğunu varın siz düşünün artık. Geçen sonbahar Fransa'dan bir Alman döndü Niederwald'e, savaşın başından beri tutsakmış orada, sonra bırakmışlar, sıradan bir adam, marangoz, Fransızların Amerikalıları görmeye bile dayanamadıklarını, işin artık bu kerteye geldiğini anlatıyordu. Ama ben yine de Amerikalıların akıllarını başlarına toplayacaklarına, aralarındaki haydutlara gereken dersi vereceklerine

inanıyorum, yetenekli, sağduyulu bir halk çünkü... Yok eğer buna yanaşmazlarsa...

— …Yumruğu tepelerine indiririz. Almanlar bu işe karıştırıldıklarına kızıyorlardır herhalde. Aslında Amerikalılara, yeter artık şu bomba gevezelikleri, demek gerekirdi. Bizde işçiler hep böyle söylüyor. Kendiniz nasıl istiyorsanız öyle yaşayın, ama bizi rahat bırakın. Gerçekten bu kadar ahmak mı bu adamlar, gerçekten anlamıyorlar mı kimsenin kendilerine dokunmak niyetinde olmadığını? Ama eğer böyle kaşınmaya devam ederlerse, hiç gücenmesinler, varırız onların oralara, yüzeriz okyanuslarını, yırtarız göklerini ve varırız...

— Sorun, onların düşünmemeleri, duraksamaları değil. Öyle çok hileci, düzenbaz var ki aralarında... Sık sık subayları gelirdi bana. Hele bir tane gazeteci vardı ki... Albay Serdükov söyledi, "cellat" diye yazmış benim için gazetesinde, güya dört gözle bekliyormuşuz burada onları. Hitler gibi yani. O da kendisinin çiçeklerle karşılanacağını ummuştu...

Ossip birden evin girişinde gördüğü adamı anımsadı ve gülümseyerek:

— Sana gelirken evin önünde birine rastladım, dedi. Senin hangi dairede oturduğunu sordum, söyledi, ardından da, 'neden Filistin'e gitmiyorsun?' diye bağırdı. Görüyor musun herifi?

— Vay namussuz!.. Kopalenko'dur herhalde bu. Şöyle kısa boylu, bıyıklı biri miydi?

Ossip başını salladı, sonra kendi kendine konuşur gibi:

— Hayır, o değil önemli olan dedi, ama kime söylüyor bunları? Bana, sınırda, Amerikalılarla karşı karşıya görev yapan bana, Amerikan kolonisine gitmemi söylüyor.

— Sıkma canını, dediğim gibi namussuzun tekidir o herif. Herkes bilir onu bizim evde... Almanlar geldiğinde buradaydı, bir komisyoncu mağazası açtı, tabii kendi adına... Çıkarı olduktan sonra uyuşamayacağı kimse yoktur böylelerinin. Ama topu topu hepsi üç-beş yüz kişiyi geçmez bunların. Halkın yanında ne kalırlar ki? Devede kulak... Anımsar mısın bilmem, Kapul'de bir belediye başkanı yakalamıştık? İşte onun bir örneğidir bu Kopalenko...

Vorobiyev'in karısını son derece üzmüştü olay. Kocasının binbaşıyı nasıl ölürcesine sevdiğini, Ossip'in savaşta tüm ailesini kaybettiğini biliyordu... Ve işte Kopalenko alçağı böyle bir insanın, hem de tam onlara gelirken, gönlünü kırabiliyordu... Fincana çay doldurup Ossip'in önüne koydu:

— Yemenize bakın siz... Kötü yürekli bir adamdır o, bize bile kötü konuşur... Oysa ben öyle sevinçliyim ki, Ossip Naumoviç, bizim konuğumuz olduğunuz için, tahmin edemezsiniz... Saşa sizin nasıl bir insan olduğunuzu söylemişti bana, tanıyor gibiydim zaten sizi önceden!.. Eğer rahat edemeyeceğinizi düşünmezseniz, bizde gecelemenizi söyleyecektim size... Gerçi evimiz dardır, ama Maşenka bizim odada yatar, onun odasıysa aydınlıktır...

— Çok şirin, çok sevimli bir kızınız var. İnanın Nastasya İvanovna, öyle rahat ettim ki evinizde... Geçmişi andık, yüreğim, ruhum dinlendi. Öneriniz için çok teşekkür ederim, ama kalamam burada, yakınlarım var, dayım, yeğenlerim... Şaşko, yanılmıyorsam sen de Kievliydin, öyle değil mi?..

— Hayır. Bahmaç'ta doğdum ben, yalnız yirmi yıldır Kiev'de oturuyorum...

— Bense Kiev'de doğdum, Podol'de. Karımla burada tanıştım, kızım burada doğdu. Annem, Ala burada öldürüldüler... Tüm yaşantım Kiev'le bağlıdır benim. Yeni kurtarıldığında da görmüştüm Kiev'i, korkunçtu! Oysa şimdi, bilemezsiniz, nasıl sevinçliyim!.. Gözlerime inanamıyorum. Beş yıl içinde ne çok şey yapılmış!.. İnsanın yıllar sonra öz kentini görmesi büyük bir şey...

Gece ikiye kadar oturdu Ossip Vorobiyevlerde. Sonra otele gitti: Hiçbir yakını yoktu, Vorobiyevleri rahatsız etmemek için öyle söylemişti. Gece ılıktı, hafiften serpeleyen yağmur da dinmişti. Derin düşünceler içinde yürüyordu Ossip. Aynı anda hem Babi Yar'ın kumlarını, hem kardeşinin Ala'ya getirdiği pembe deve yavrusunu ve hem de Nastasya İvanovna'nın o temiz, sevecen gülümseyişini düşünüyordu. Sonra birden titreyerek durdu: Raya'dan bu köşede ayrılmıştım işte. Yine mayıstı, bir aydan fazla sürmez diye düşünüyordum... Tatlı Raya'm benim!.. Birden Raya'yı görür gibi oldu, uzun kirpiklerini kımıldatıyor, "Hiçbir şey anlamıyorsun" diye fısıldıyordu... Şimdi her şeyi anlıyordu ama Ossip: Aşkı, vatanı, hayatı... İki boş sokağın kesiştiği köşede tek başına duruyordu. Başının üzerinde

kestane ağacının çiçekleri birer mum gibi gökyüzüne doğru uzanıyordu. Ve Ossip'in yüzü, içinde tutuşan büyük bir aşkın, insancıl bir sevginin yalımlarıyla apaydınlıktı.

İzni bitip de Almanya'ya dönünce, Ossip arkadaşlarına, "Ülkemiz büyüyor" diye anlattı, "üretime ilişkin sayılara bakın yalnızca, yeter... Roman gibi... Kiev yeniden kuruluyor, çoğu bitmiş, azı kalmış, Kreştçatik'in projesini gördüm, büyüleyici! Yollarda adım atmak olanaksız, o kadar kalabalık. Mağazalarda istediğin her şey bulunuyor, fiyatların yakında yeniden indirileceği söyleniyor... ya çocuklar! Öyle çoklar ki!.. Hep çocuklara baktım... Hayır, böyle bir ülkeyle kimse baş edemez…"

Smiddle'in yaptığı zırzopluk Ossip'i hiç şaşırtmamıştı: Amerikalıların sinirlendiklerini, kavga çıkarmak için bahane aradıklarını biliyordu. Bikov gelip de:

— Binbaşı yoldaş, sizi buralı birisi görmek istiyor, eski belediye başkanıymış... dediğinde de, laubali Amerikalıyı unutmuştu çoktan.

Karl, kendisini salıverdiklerinde hemen Niederwald'e dönmüştü. Hayatının en korkunç günüydü belki de bu. Önceleri, savaştan daha korkunç bir şey bulunmadığını düşünürdü. Tunus günleri örneğin, ne zordu! Minsk ondan da kötüydü. Ama o zamanlar bile kaçmayı düşünmemişti. Neden imzalamıştı şu lanet kâğıdı? Sonra, kimse ona fiske bile vurmamıştı, gözdağı vermişlerdi yalnızca, oysa hemen korkuya kapılmıştı. Şu gazeteci besbelli namussuzun önde geleniydi, gözleri nasıl da fıldır fıldır dönüyordu yuvalarında! Bazen peltek peltek konuşuyor, bazense gırtlağını yırtarcasına bağırıyordu. Leş gibi de içki kokuyordu alçak herif... Razı olmamalıydım. Ne demişti Anna? "Nereye istersen gelirim..." İlk kez "sen" diyordu Anna ona. Gerçi papaz kutsamamıştı daha ama, evli sayılırlardı artık… Eşi benzeri görülmemiş bir aptallık yapmıştı. Bu haydutlarla yaşanmazdı. Kâğıdı imzaladı diye Seidlitz rahat mı bırakacaktı yani şimdi kendisini? Tam tersine, daha beter kafa tutacaklardı, yarından tezi yok, "Sieg Heil!" yaygaralarına başlarlardı artık. O kâğıdı imzalamakla kendi kendini bir çıkmaza sokmuştu. Amerikalı, eğer Niederwald'e sıvışırsa kendisiyle ilgili her şeyi gazetede yayınlayacaklarını söylemişti. Hapse atarlardı o zaman onu ve iyi de ederlerdi, değil mi ki o iftira belgesini imzalamıştı... Hiçbir çıkış yolu yoktu.

İşliğine gitti, aletlerine baktı; mahvolduğunu anlıyordu. Artık bir daha ne çalışabilecek, ne de Anna'yı görebilecekti. İmzalamaya zorlandığına kimse inanmazdı. Önce, Belediye Başkanı Schultz'a gidip, "Hapsederseniz hapsedin beni, ama Oberwald'e göndermeyin" demek istedi. Sonra Schultz'un fazla genç olduğunu düşündü: Gözü pek, yürekli bir adammış söylediklerine göre. Şimdi bana, "İmzalamadan önce düşünmeniz gerekirdi..." diyecektir. Birden Rus binbaşıyı anımsadı, belediye başkanıyken bir konuda görüşünü almak için gitmişti kendisine. Sakin bir adamdı bu, kent halkından herkesle oturur konuşurdu; besbelli bir ailesi, çocukları vardı, Karl'ı da ancak böyle bir adam anlayabilirdi.

Karl uzun uzun anlattı Binbaşı Alpert'e başına gelen felaketi. Elbette ki izin kâğıtsız gitmemesi gerekirdi, biliyordu bunu, ama Oberwald'e gitmesi de öyle zorunluydu ki... Otuz iki yaşındaydı ve bir çocuk gibi aşık olmuştu, ne yaparsınız, oluyordu böyle şeyler bazen. Sıradan bir adamdı o, kahraman falan değildi. Evet, savaş sırasında kahraman olmuştu, ama bunda onun suçu yoktu, yüreği ağzına kadar dolmuş ve herkesin düşündüğü şeyleri yüksek sesle söylemişti. Hiçbir zaman korkak olmamıştı ve o lanet kâğıdı nasıl imzaladığını kendisi de bilmiyordu. Rosen'le konuşurken kendine hakimdi, ama işe çok kurnaz olduğu apaçık olan Amerikalı gazeteci karışmıştı. Karl hapsedileceğinden ve iki yıl Anna'yı göremeyeceğinden korkmuştu. Oysa Anna tam da o akşam Niederwald'e geçmeye razı olduğunu bildirmişti. Oysa o tutup şu lanet kâğıdı imzalamıştı. Amerikalı bunun basit bir formalite olduğunu söylemişti, ama besbelli büyük bir dolandırıcıydı bu adam, böyle bir şey gazetede bastırmaya değmezdi...

— Hiç imzalamayacaktınız, dedi Ossip. Size şantaj yapmışlar, bıçak hikâyesine gelince, tümüyle zırvadan başka bir şey değil. Şu Amerikalı gazeteci nasıl bir adamdı?

— Orta boylu, ak saçlı.. bakır rengi, güzel bir yüzü vardı...

Ossip gülümsedi:

— Sonra da buraya geldi. Tanıyorum kendisini, ajandır.

— Ne yapayım ben şimdi bay binbaşı? Onlara lokma olmaktansa, burada yargılanayım daha iyi.

— Nişanlınıza pasaport almasını bildirin. Biz elimizden geleni yaparız onun için. Siz de rahat olun, kimse ayırmayacak ondan sizi.

Ossip'in yüzünü aydınlatan sevecen gülümsemeyi görünce, Karl'ın da yüzü güldü.

Bir hafta sonra Anna Niederwald'e geldi.

— Önceleri, dedi Karl Anna'ya, komünistlerin Amerikalılarla anlaşmaya yanaşmadıklarını ve tüm felaketlerin de bundan doğduğunu düşünüyordum. Gerçekteyse anlaşmak istemeyen Amerikalılarmış. Şu gazeteci gibi haydutlar çok çünkü Amerikalıların arasında. Tanrı bütün iyi insanları korusun o adamla karşılaşmaktan!.. Ne tür bir kumaş olduklarını sonunda anladım. Babam bir zaman, "Karl yavaş kavrar" demişti "ama bir kez de kavradı mıydı, tamamdır artık..." Şimdi biri çıkıp da "Kızıl Karl" derse, yanıtım hazır: Doğru, Kızılım, kabul ediyorum, hatta gurur duyuyorum bundan, çünkü çalışmak, Anna'mla birlikte yaşamak istiyorum, yoksa savaşmak değil. O namussuzlara gelince, ellerindeki o lanet kâğıtla birlikte cehenneme kadar yolları var!..

Karl çıktıktan sonra Ossip kendinin olmayan yabancı mutluluğa bir kez daha gülümsedi, göğüs cebinden Raya'nın fotoğrafını çıkarıp baktı ve çalışmaya oturdu.

55

— Ne demek "kayboldu?" diye böğürdü Smiddle kudurmuş gibi. Koskoca bir mimar senin sütyenindeki düğme mi ki kaybolsun? Beni ahmak yerine koymaktan vazgeç. Kızıllara tüydü o hergele, biliyorum. Ama ben Smiddle'sem eğer, onu duru sulara çıkartmasını da bilirim...

Hilda sessizce ağlıyordu. Kurt dört gün önce kaybolmuştu. O gün akşam yemeğine gelmeyince, kızın birine takılmıştır, diye düşünmüş ve hiç heyecanlanmamıştı. O akşam kendisinin de Fransızla randevusu vardı zaten, sevinçliydi: İlk kez tam zamanında gidecekti. Gaston bekletilmekten hiç hoşlanmıyordu. Gerçekten de dakikası dakikasına gitti Hilda. Ama Gaston az kalsın öldürecekti onu: Görev yerinin Brüksel'e alındığını söylüyordu ve üstelik yapmacıktan bile olsa buna üzülmüş görünmediği gibi, Brüksel'in burası gibi bir ören değil gerçek bir kent, hem de çok neşeli bir kent olduğunu söylüyordu. Gözyaşlarını silerek döndü Hilda eve. Gaston'u kaybettim, gerçek bir aşktı. Gaston ve bir daha hiç olmayacak: Her geçen gün yaşlanıyorum... Eve döndüğünde Kurt yine yoktu. Hilda kızdı: Domuzluk artık bu kadarı, ne kadar gönül kaptırmış olursam olayım gittiğim adama, ben hep evde geceliyorum... Ancak Kurt sabah da görünmedi. Hilda heyecanlandı ve doğruca mimarlık bürosuna gitti. Ona Richter'in dün akşam saat altıda çıktığını ve bugün de daha işe gelmediğini söylediler. Hilda az kalsın olduğu yere yığılıp kalacaktı. Hayır, Kurt'un işi değildi kızın birinin yanına yerleşip kalmak. Demek ki Smiddle'in bir oyununa gelmişti. Geçen hafta ikisi çok ciddi bir konuşma yapmışlardı. Kurt, Amerikalının kendisini sıkıştırdığını, ama razı olmayacağını, postu pahalı satacağını söylemişti. Tanrım, ne korkunç! Dünkü gözyaşları sahte gibi geldi Hilda'ya. Gaston'la tanışalı şunun şurasında ne kadar oluyordu ki?.. İki ay, hatta daha bile az. Oysa Kurt'la ortak yaşantıları on yedi yıl sürmüştü. On yıl ona tam sadık kalmıştı, hatta kimseyle öpüşmemişti bile. Rastlantısal bir birlikte oluş değildi Kurt'la yaşayışı, kocasıydı Kurt onun, Kurt'suz bir Hilda ölü demekti. Üstelik sorun kendisi de değildi, yazık olmuştu Kurt'a, seviyordu çünkü Hilda'yı ve ondan başka kimseyi sevmemişti. Neredeydi acaba şimdi? Bir Amerikan, bir Rus kesimine koşuyordu Hilda, bütün polis karakollarını, bütün hastaneleri dolaşmıştı. Kimse bir şey bilmiyordu. Smiddle geldi ve Hilda'ya öyle bağırdı ki, hayır,

diye düşündü Hilda, ne kadar kötü yürekli olursa olsun, bu kadar da rol yapılmaz, demek ki Smiddle'in parmağı yok Kurt'un başına gelenlerde. Belki de Kızıllar bir koku aldılar?..

İki hafta sonra, Kurt'un kâğıtlarını karıştırırken Fraulein Scheller diye birine yazılmış, ama gönderilmemiş bir mektup buldu. Çarşamba yerine perşembeye geleceğini yazıyordu Kurt. Anlıyordu Hilda: Kurt'un sevgilisiydi bu kız, belki de o biliyordu Kurt'un başına ne geldiğini.

Hilda gün ortasında gelmesine rağmen Lotte onu yarı çıplak karşıladı ve hemen sövmeye başladı:

— Demek o namussuzun karısı sizsiniz? Hiç kıskanmıyorum sizi... Kayboldu mu dediniz? Yerinizde olsam hiç acımazdım ona, ama ben kendime acıyorum. Belki de siz benim çok para kazandığımı sanıyorsunuzdur? Kombinezonumdaki şu yırtıklara bakın. Yoksul bir kızım ben. Kocanız olacak alçak ise üç yüz markımı aldı, varım yoğumdu benim o paralar. Bana mimar olduğunu söyledi, ama su katılmamış bir sabıkalıymış meğerse...

Lotte bağırıp çağırarak biraz yatıştıktan sonra şunları anlattı:

— Hep çarşambaları gelirdi, oysa bu kez –hem de hiç haber vermeden– pazartesi günü geldi. Çok yakışıksız bir davranış bu, başıma hiç de hoş olmayan şeyler gelebilirdi bu yüzden... Neyse, geldi ve aptal aptal konuşmaya başladı, ama asıl söyleyeceğim bu değil, çünkü o hiç akıllıca söz etmezdi ki... Eskiden bana huzur içinde yaşayamayacağını, çünkü kendisinin "gerçek bir Alman" olduğunu söylerdi. Böyle zırvaları dinlemenin benim için nasıl bir katlanış olduğunu düşünebiliyor musunuz? İki kızkardeşim Dresden'de bombardımanlardan öldüler. İnanın bana, böyle aptalca konuşmaya başladı mıydı elime ne geçerse üstüne fırlatırdım. Onun yüzünden yarım şişe "Chypre" parfümünden oldum...

— Yani pazartesi günü geldi size, öyle mi?.. O günden beri de eve gelmiyor işte... On yedisinden beri yani...

— Üç yüz markımı aldı, dolandırıcı herif... Birisine önemli bir miktar ödeme yapması gerektiğini, kendisinde ise yalnızca Doğu markı olduğunu söyledi. Değiştirmek için vakit kaybetmek istemiyormuş, yarın bir dostunda değiştirecekmiş, elimde ne kadar varsa kendine vermeliymişim, böyle

söyledi. Ben aptal da inandım ona. Belki de beni cimri sanıyorsunuzdur? Kime isterseniz sorun, yoksul biriyim ben, çünkü aptalım. Acıdım ona... Her zamanki gibi çarşamba günü geleceğini söyledi, ama gelmedi tabii. Olan benim paracıklarıma oldu...

Hilda'nın birden kanı tepesine sıçradı:

— Yavaş olun biraz. Benim kocam mimardır, yüz bin marklık siparişler alan bir mimar üstelik. Eğer sizden üç-beş kuruş almışsa, bu muhakkak sinirlendiği içindir. Sizin gibi bir yaratık için ne çok para harcadığını tahmin edemiyor değilim...

Lotte cırlak bir sesle bağırdı:

— "Üç-beş kuruş" ha? Seni salak tavuk seni, madem öyle, ver bakalım şu "üç-beş kuruş"u! Veremez misin? Gördün mü cimri sıçan!..

Ayağını sallayıp bez terliğini Hilda'nın üzerine fırlattı, ama o çoktan çıkmıştı bile odadan.

Hilda, Kurt'un Smiddle'den saklandığını anlıyordu. İyi ama planından neden Hilda'ya hiç söz etmemişti. Hilda değil miydi ona Smiddle'in önerisini kabul etmemesini söyleyen? Hilda değil miydi onu Rusya'dayken de bekleyen? Ve kırk beşte o işsizken eşyalarını satan, ordu yardımlaşma kurumundan bir kutu konserve ya da bir paket kahve dilenen Hilda değil miydi? Oysa o, Hilda'sıyla vedalaşmak gereğini bile duymamıştı...

Smiddle bir kez daha geldi, Richter'in nerede olduğunu sordu. Sarhoştu, aşağılayıcı konuşuyordu; Hilda kendisine böyle davranamayacağını söyleyince sert bir tokat yedi yanağına. Aşıkları bazen döverdi Hilda'yı ama o katlanırdı, erkek kısmının duygusal tepkileri birdenbire ve bazen de sert olurdu. Ama Smiddle'in bir zamanlar aşığı olduğunu unutalı çok olmuştu Hilda, bu yüzden öfkeyle üzerine atıldı, ama Smiddle onu sertçe itti ve çıkıp gitti.

Bir ay geçti aradan. Kurt'tan herhangi bir iz yoktu. Bir karar vermesi gerekti Hilda'nın: Hayatını kazanmalıydı, açlıktan ölecekti bu gidişle yoksa. Önce Batıda iş aradı, ama bulamadı. Kızıllara gitti. "HO" adlı büyük mağazada tezgâhtarlık işi verdiler ona. Kasiyer Krauss'la dost oldu burada. Gerçi Krauss, ne Gaston'la, ne Hamburglu İngilizle karşılaştırılamazdı, ama

Hilda artık genç olmadığını, kocasının kendisini bıraktığını, dolayısıyla şımarıklık yapacak bir durumda olmadığını düşünüyordu.

Smiddle ise bir türlü yatışmıyordu: Bu mimar avans aldı benden, iki bin mark... şimdi de Kızılların yanına geçti, bana gülüyor. Böyle bir zibidinin beni parmağına dolayıp oynattığını Albay Roberts duysaydı ne derdi acaba?..

Smiddle, Richter'in bir Nazi casusu olduğuna ilişkin elindeki belgeleri yayınlamayı düşündü, ama son anda caydı: Bir de bakmışsın mimar gerçekten bizden yana, dürüst bir adammış? Kızıllarca tutuklanmış olması da uzak bir olasılık değil... Ama eğer ağzından bir şeyler kaçırmışsa, bu onun hayrına olmaz...

İki ay stadyumda olacak bir faciayı düşledi durdu. Büyük bir kumardı bu. Bütün işi gücü Kızıl subaylarla mahalle çocukları gibi kavga edip durmak olacak değildi ya... Eğer giriştiğin iş büyükse, ilerisi için bir şeyler vaadediyorsa eğlenmeye hakkın vardır. Oysa bende şansın kırıntısı yok. Hep o zencinin kendini astığı ip yüzünden... Üç aydır buradayım ve geçen yıl bir haftada başardığımdan daha az iş yaptım. Şansın bir ters döndü mü, tamam artık, her işin ters gidiyor. Öyle dönemler olur bazen: Gece pokerde yüz dolar mı kazanacaksın, sabah tıraş olurken muhakkak yüzünü kesersin. Kara seri derler ya hani, öyle bir seriye düştüm ben şimdi...

Oberwald'e geldiğinde canının sıkkınlığı öylesine yüzüne vurmuştu ki, Yüzbaşı Kennel korktu:

— Hasta değilsiniz ya?

— Aptalca konuşmayın, kirsch içecek değiliz sizinle, iş konuşacağız. "Kızıl Karl"a ne oldu? Elinizden kaçırdığınızı söylediler...

Yüzbaşı gülümsedi:

— Bilmiyor musunuz yoksa? Dün değil önceki gün Kızılların gazetesinde çıktı... Öyle bir gürültü koparmışlar ki... Sizin için neler neler uydurmuşlar. Şimdi bulurum gazeteyi...

Smiddle çileden çıktı:

— Adamın sıvıştığını biliyordunuz, neden yayınlamadınız altını imzaladığı belgeyi? Ta Berlin'den her şeyi ben izleyecek değilim herhalde... Derdim başımdan aşkın zaten benim... Küçücük bir işi bile yüklenebilecek bir adam değilmişsiniz meğerse. General Dawes'a anlatmam gerekiyor durumu anlaşılan... Otelin sahibesini tutukladınız mı? Dilinizi mi yuttunuz, konuşsanıza!..

— Kadını tutuklamam gerektiğini bilmiyordum…

— Nerede şimdi? Otelde mi?

Kennel'in dudakları titriyordu. Duyulur duyulmaz bir sesle kekeledi:

— Niederwald'de.

Son sözlerinden dolayı sövgü yağmuruna tutulacağını sanıyordu Kannel. Ama birden aptalca bir gülümseme yayıldı Smiddle'in yüzünde:

— Pes doğrusu!.. Dinleyin yüzbaşı, viskiniz var mı? Yoksa eğer şu tiksinç kirschinizden verin bana..

Hırsla içmeye başladı viskiyi. Hiçbir şey düşünmemeye çalışıyordu, ama aklı hep aynı şeydeydi: Şu lanet zencinin kahrolasıca ipi yüzünden tüm bunlar... Smiddle'e bakan yüzbaşı korkudan tortop olmuştu: Daha en önemli şeyi bilmiyor. Nasıl söylemeli acaba? Zaten dengesiz bir adam, bugün bu durumda geldiğine göre, ya kendini tuz-buz edene kadar içecektir, ya da daha kötü bir şeyler yapacaktır...

Yüzbaşı Kennel dün bütün gece Seidlitz'le oturmuştu; Wolf'la nasıl baş edeceklerini konuşmuşlardı saatler boyu. Söylemesi bile gülünçtü: Kentte bir MP taburu, bir polis garnizonu vardı ve son günlere kadar her şey yolundaydı, ancak küçük bir adam gelmiş ve ortalığı birbirine katmıştı. Seidlitz, –söylemesi bile gereksiz– her şeyi Amerikalıların üzerine atıyordu: "Kızıl Karl"la yapılan konuşma son derece aptalcaydı, çünkü anasının gözü bir hinoğluhindi bu herif. Sınırdan gizlice geçmeye mi kalkmış, yapıştıracaktın kurşunu, böylesi hergelelere özel birtakım anlaşmalar önerilmezdi. Anna'yı herkes tanırdı. Speier de iyi bir adamdı, inanıyorlar, güveniyorlardı ona... Yüzbaşı, Seidlitz'e söylediklerinin baştan aşağı saçma olduğunu, yaptığı büyük yanlıştan dolayı kendini temize çıkarmaya çalıştığını söyledi: Bir komüniste Oberwald gibi bir sınır kentinde oturma

ve federal cumhuriyetin güvenliği ile ilgili bir fabrikada çalışma izni verilmişti. Adam toplantılar düzenliyor, nutuklar çekiyordu. Neredeydik, Amerikan kesiminde mi, yoksa Kızıl bölgede mi?

— Bakın, yineliyorum dedi Seidlitz. Eğer Wolf'u tutuklarsak muhakkak greve giderler fabrikada... Adam iyi örgütlemiş işçileri...

Kennel kulaklarını tıkadı: Yine bu Wolf!.. Duymak istemiyordu artık bu adamın adını: Wolf dedi ki, Wolf bunu kabul etmiyor, Wolf'u kızdırabilir bu… Tanrı aşkına söyleyin, kırk sekiz eyalet Kızılların gönderdiği bir teresin kaprislerine mi boyun eğecek yani?!.. Ama yine de Wolf'u tutuklamaya bir türlü karar veremiyordu yüzbaşı: Bir de bakmışsın gerçekten greve gidivermişler... İşin yoksa hesap ver dur artık...

Wolf Oberwald'e bir yıl önce Münih'ten gelmişti. Mesleği makinecilikti ve "Baienn GMBH" kimya fabrikasında çalışıyordu. Geçmişine dair çeşitli söylentiler vardı: Bazılarına göre savaş süresince Rusların yanında tutsaktı, bazılarına göreyse, savaş patlamazdan önce Güney Amerika'ya kaçmıştı. Ancak Wolf'un kendisi Nazilerce tutuklandığını ve yedi yıl bir toplama kampında kaldığını anlatıyordu. Polis Rosen bir gün:

— Herhalde esaslı karaborsa yapmıştınız? diye sordu.

Wolf gayet sakin:

— Komünistim ben dedi. Bilmiyor muydunuz?

(Rosen daha sonra olayı anımsadıkça öfkeyle şöyle anlatıyordu: Namussuz herif, sanki, "Ben kumralım, görmüyor musunuz?" der gibiydi.)

Dış görünüşü zayıf, çelimsiz olan Wolf'un çelik gibi bir iradesi vardı; "Yavaş ölüm kampı"ndan nasıl olup da sağ çıktığını soranlara, "dayandım," derdi, "çünkü Nazilerin nasıl asılacaklarını görmek istiyordum." Neden Kızılların yanına geçmediği soruldu muydu da, şöyle derdi: "Orada bensiz de yaparlar, ama burada adama ihtiyaç var, hem bu geçici bir sınır, iki Almanya birleşecektir." İşçiler ilkin kuşkuyla bakıyorlardı ona, ama Wolf iyi bir arkadaştı, kısa sürede herkes alıştı ona, düzeni eleştirdiği zaman sözlerini dinlerler, sonra şöyle derlerdi: "Doğru olmasına doğru söylediklerin, ama Ruslar da Amerikalılardan daha iyi değiller, senin gözlerinse tek tarafa doğru şaşılaşmış. Aslında kimsenin savaş isteği yok,

hatta Truman'ın bile. Gerçi Bonn'da oturanlar akıldan yana pek zengin sayılmazlar, ama ne de olsa onlar da bir şeyler yapıyorlar işte..."

Geçen iki olay işçilerin düşüncesini değiştirdi. Seidlitz, Karl Brenner'in, "Niederwald Zeitung"da da yayınlanan öyküsünün Oberwald sakinlerinde yarattığı etkiyi Binbaşı Kennel'den saklamamıştı. Karl'ı kentte çok kimse tanırdı ve Seidlitz onun için "Kızıl Karl" dediği zaman yaşlı işçiler gülümserler, Karl'ın "Beyaz Geyik"te otururken kaç kez komünistlerden korktuğunu söylediğini anımsarlardı. Gazeteyi okuduktan sonra Rosen'in "Hitlerjugend" üyesi olduğunu ve Amerikalılarla birlikte karanlık birtakım işler çevirdiğini anlamışlardı. Seidlitz'in de onunla birlikte olduğuna şüphe yoktu... "Rus ormanlarında soğuktan donmalar, ya da bilmediğimiz bir amaç uğruna Rus steplerinde postu bırakmalar yeniden mi başlayacak?" diyorlardı.

"Baienn GMBH" Direktörü Hildering'in gelişi, daha da büyük bir etki yarattı işçiler üzerinde. Uzun yıllar kimse bir şey duymamıştı onun hakkında; evinde göz hapsinde tutulduğu söyleniyordu, o kadar. Dinç, yanağından kan damlayan bir Hildering geldi Münih'ten oysa; hemen üniteleri dolaşmaya başladı, sonra yaşlı işçilerden oluşan bir kurulu kabul etti ve onlara, "Tüm gerçek Almanlarla birlikte Avrupa'nın Kızıl tehlikesine karşı savunmasını güçlendirerek çalışınız" dedi. Wolf, fabrikanın savaş için çalıştığını çoktandır biliyordu, ama kimseyi inandıramıyordu, oysa Hildenberg'in ağzından açıklanıyordu gerçek şimdi. Seidlitz direktörün açıklamalarından Yüzbaşı Kennel'e hiç söz etmedi: "Kızıl Karl"la aptalca birtakım serüvenlere girmeye kalkan Smiddle'in üzerine yıkılsındı her şey varsın...

İşçilerin düzenledikleri toplantıda Wolf da bir konuşma yaparak şunları söyledi:

— Amerikalılar evlerindeymiş gibi hareket ediyorlar burada. Bonn'da güya bir hükümet olduğuna inandırmaya çalışıyorlar bizi. Madem öyle, Karl Brenner'e şantaj yapanlar kimlerdi? Amerikalılar. Elbette Rosen gibi dünkü Naziler de Amerikalıların yardımcısı olmuşlardır bu işlerde. Almanya yıkılmış, parçalanmış durumda, oysa bizler ülkeyi kalkındırmak için değil, nasılsa ayakta kalabilmiş bazı şeyleri de yıkmak için çalışmak zorunda bırakılıyoruz. Hildering için yeni bir kar kapısı demektir bu, savaş yıllarında esaslı vurgun vurdu bu adam, ama anlaşılan gözü doymamış.

Peki, bunun bizim için anlamı nedir? Rusların düzeni Amerikalıların hoşuna gitmiyor diye bizlerin ölmemiz mi gerekiyor? Eğer Amerikalılar ille de savaşacaklarsa, bu işi bizsiz yapsınlar."

Wolf'un bu konuşmasını yalnızca işçiler beğenmekle kalmadılar; kentte de konuşma üzerine yorumlar yapılıyordu, özellikle de son sözcükleri yineliyorlardı: "Bizsiz savaşsınlar." Bayan Seidlitz bile kocasına, "Bu düzenbaz herif pek de haksız sayılmaz" dedi. "Kızıllarla savaşımızda biz doyduk bu işe. Düşünsene bir, yalnızca bizim ailemizden üç kişi gitti. Varsın şimdi de Amerikalılar savaşsınlar ve de en iyisi bu işi bizsiz yapsınlar..."

Smiddle'in son olaylardan haberi yoktu. Kennel kaç kez ona anlatmak istemiş, ama o dinlememişti: Zaten midesini bulandırıyordu olaylar, bir de bu salyayı mı dinleyecekti? Yarım şişe viskiyi devirdikten sonra hava almak için dışarı çıktı ve belediye binasına varmadan duvar üzerinde bir yazı gördü. "Bizsiz savaşsınlar!"

Korkunç bir sahneye katlanması gerekti Kennel'in. Sonunda Smiddle biraz yatıştı ve yüzbaşı mırıldanırcasına:

— Dinlemek istemediniz beni, dedi. Wolf'un işi hep bunlar.

Sonra Seidlitz ve Polis Rosen'den duyduklarının hepsini anlattı.

— Ve bu namussuz şimdi serbest öyle mi? diye kükredi Smiddle.

Yüzbaşı sevindi: Çok şükür kendine gelmeye başladı... Bazen ileri gittiği oluyor, ama alıştım artık ona. Bir de Güneyliler ince olur derler, yalan, ömrümde bundan kaba adam görmedim ben. Aslında pek de önemi yok bunun, sövgüden ölündüğü görülmüş şey değil daha. Wolf'un tutuklanmasını öneriyor. Hay hay, tutuklarız, eğer bir şey olursa, Smiddle böyle istedi derim...

Olaylar tam da Seidlitz'in öngördüğü gibi gelişti. İşçiler Wolf'un tutuklandığını öğrenir öğrenmez işi bıraktılar. Smiddle bağırdı, bir yerlere telefon etti, Wolf'a da, Yüzbaşı Kennel'e de, zencinin ipine de lanet okudu, ama bunlarla hiçbir şeyi değiştiremedi. Akşama doğru bitkin bir halde "Transoc" için bir yazı yazmaya karar verdi: Beş gün oluyordu ki, iki satır yazı göndermemişti ajansa. Acaba ne yazsaydı? Moskova'da Wolf'un

beyninin nasıl yıkandığını anlatabilirdi örneğin: "Rus bölgesinden sürekli olarak Batı Almanya'nın yeniden kurulması çalışmalarını baltalamak isteyen ajitatörler sızmakta, ancak girişimleri başarısız kalmaktadır..." Kalemini bıraktı: Düşünceleri birbirine karışıyordu: Heyecandan mı, yoksa viskiden miydi acaba? Bir gürültü duydu ve pencereye gitti: "Bizsiz! Bizsiz!" diye bağıran bir işçi kalabalığı yürüyordu sokakta. Smiddle öfkeyle masanın üzerindeki kül tablasını yere fırlattı. Kennel'i buldu telefonla: "Polis nerede? Bu kadarı fazla artık! Yerinizde bir gün daha kalabileceğinizi hiç sanmıyorum. Rosen'e hemen şimdi dağıtmasını söyleyin bunları. Çocuk bahçesi değil burası..."

Pencereden polisin işçileri coplayışına baktı. İhtiyar bir işçi gitmemekte direniyor ve olanca sesiyle bağırıyordu: "Bizsiz! Bizsiz!" Polis copla kafasına vurunca ihtiyar boylu boyunca kaldırıma yıkıldı. İnsan azmanı bir genç olan polis çalyaka edip kaldırdı ihtiyarı. Smiddle gülümsedi: Komik... demin insandı, şimdiyse bir kukla... Eğer sıkı vurduysa aferin şu polise. Hergele, yaşına bakmadan "Bizsiz!" diye bağırıyor, onsuz gideceğiz tabii, o da cennetten el sallasın bize...

Masaya döndü, kalemi eline aldı ve yazdı: "Alman halkı her gün, her saat, kesin çarpışma anında yanımızda olacağını haykırıyor."

56

Sablon'un Paris'e dönüşünün üzerinden beş ay geçmişti. Low yatışmıştı artık: Nivelle öyle bir korkutmuş ki teresin gözünü, ağzını açıp gık bile diyemedi. Yalnız Prag'da bir "Transoc" temsilcisinin bulunmayışı kötü; Roberts de hep bunu hatırlatıp duruyor, dün yine, "En önemli yeri açık bıraktınız" diyordu. Greisen, Varşova'da işlerin fena olmadığını yazıyor, sıkı bir örgüt kurabilmeyi başarabilmiş orada. Kirk de uyumuyor, son bir ay içinde iki Kızıl öldürmüşler Macaristan'da. Roberts durumun nazikleştiğini, cinayetten çok kadro oluşturma konusuna ağırlık verilmesi gerektiğini söylüyor; ama yine de albay "Transoc"un durumundan hoşnut. Tek kötü şey Prag'da bir adamımızın olmayışı... Low, Coster'e Çekoslovaklara sövmeyi yasaklamıştı. Neden önündeki açık kapıları kapatacaksın? Gerçekten de Amerikalıları Prag'ın bir cehennem olduğuna inandırmanın hiçbir gereği yoktu: O kadar çok şey yazılmıştı ki bu konuda... En iyisi buraya ciddi bir adam göndermekti. Ancak uygun bir adam yoktu elde. Roberts Jenkins'i salık veriyor, ama bana kalırsa toy bir çocuk bu, hem, Roberts'in yanında çalışmaya başlayalı şunun şurasında ne kadar oluyor ki... Sonra, gazete yazısı bir yana, mektup bile yazamaz gibime geliyor ve tabii Kızıllar onun gerçek bir gazeteci olmadığını hemen anlarlar, böylelikle de tüm "Transoc" batırılmış olur...

Epeyce düşündükten sonra Low, Smiddle'den Berlin'i bir ay için bırakıp, Prag'a gitmesini istemeye karar verdi. Almanya'da "Transoc"un dört muhabiri vardı. Oysa "oğlan" Prag'da Coster'in bir yılda yapamadığını bir haftada yapabilirdi: Ciddi bir "çocuk" Smiddle; ne içer, ne eteklilerin peşinden koşar ve ne de gazetecilikte bir ün aradığı var...

Senatörün mektubunu alınca Smiddle'in canı sıkıldı. Buradaki işini seviyordu: Rus bölgesinde yapılan küçük çatışmalar, generallerle görüşmeler, büyük olaylara dönüşen küçük skandallar, emirlerini ikiletmeden yerine getiren resmi makamların dalkavukluğu... Coşkulu, neşeli bir yaşayışı vardı. Low'un sandığının tersine çok içki içiyor, sık sık sevgili değiştiriyor, savururcasına para harcıyordu. Gülümseyerek Oberwald'deki son olayları düşündü: Grev kırılmıştı; Yüzbaşı Kennel gerisin geri Amerika'ya gönderilmişti; varsın alnında ıslak havlusuyla kendi

Nebraska'sında sürtsün dursun beceriksiz herif! Belediye Başkanı Seidlitz ise kaçamak yapmayı bir yana bırakmış, Almanların ayrı bir orduya sahip olmalarının bir düş olduğunu, eğer kendilerine birkaç alayın komutası verilirse bunun yeter olacağını kabul etmişti. Bu arada Smiddle'in kısmetine de çok güzel bir kız düşmüştü: Jackson'daki Rita'dan daha çirkin olmadığı gibi, ondan daha genç ve daha akıllı olan bu kız Belediye Başkanı Seidlitz'ın kalkık burunlu kızı Mitsi idi. Smiddle başlangıçta ikirciklenmişti: Böyle bir durum belediye başkanıyla olan ilişkilerini zedelemez miydi? Ama Mitsi, "Babamı tanımıyorsun," demişti, "hastalık derecesinde onurludur, sizin çok önemli bir kişi olduğunuza inanıyor." Almanya'yı bırakmak acı olacaktı, ama senatör de haklıydı: Çekoslovakya şimdi Kızıl cephenin en önemli kesimiydi. Coster'e gelince, o, yüksek sesle havlayan, ama gerektiğinde ısırmasını bilmeyen bir köpekti, kalemi keskindi, ama ısırması zayıftı.

Low, Münih'e uğramasının çok iyi olacağını yazıyordu: "Haçlılar"dan arta kalmış kişileri bulmasında kendisine yardımı dokunabilecek olan Zejda Münih'teydi. Smiddle Zejda'nın düzenbaz ya da aptal olduğuna inanıyordu. Çünkü aklı başında bir adam Coster gibi birine güvenemezdi. Binbaşı yine de Münih'e uğramaya karar verdi. Yolu fazla uzamayacaktı, hem Prag'da neler olup bittiğini Zejda'dan şöyle bir soruşturmanın hiç yararı olmadığı da söylenemezdi.

Zejda'yı bulmak pek kolay olmadı: Vurulacağından korktuğu için pasaportunu ve evini değiştirmişti. Alacalı bulacalı bir çevrenin içindeydi: Bir Slovak din adamı, bir Macar (eskiden milletvekili olduğunu yineler dururdu), Alman işgalinde onların hizmetinde olarak gazete çıkaran bıyıklı, ak saçlı bir Ukraynalı. Menner'in, içinde porselen bir vazoyu devirmeden ya da çalkalanmış kremalı bir pastayı ezmeden dönebilmenin olanaksız olduğu küçük pastahanesinde toplanırlardı. Burada Zejda heyecanla, Avrupa'nın kurtuluşunun federasyonda olduğunu, Amerikalıların her ne kadar sıkıcı ve aptal insanlarsa da idealist olduklarını savunurdu. Haftada bir kez de radyodan Çekleri "Kızıl tiranlık"ı yıkmaya çağırırdı. Sesi gür, dinçti, ama morali sıfırdı. Çok uyuz bir zamanda dünyaya gelmişim, diye düşünürdü sık sık. Elli yıl önce yaşamalıymışım ben, gazetelerde tiyatro yapıtları ya da Viyana modası üzerine eleştiriler yazmalıymışım. O zamanlar insanların birbirlerine karşı koyuşları bile kibardı, kimse kimseyi çalyaka etmezdi. Konforlu bir evim, karım olurdu, bir kahvede oturup İngilizlerin mi yoksa

Boerlerin mi kazanacakları üzerine düşünürdüm. Oysa tüm bunların yerine bir mikrofonun karşısına geçmiş anırıyorum ve yoksulluk çekiyorum. Bu mahvoluşum sırf soyluluğum yüzünden. Naziler geldiğinde neden yeraltı örgütüne girdim sanki? Şimdi anlıyorum ki bu Don Kişotluktan, hatta daha da kötüsü aptallıktan başka bir şey değilmiş. Almanlar zamanında da –onların yanında– gül gibi yaşayan insanlar vardı. Ama Gestapo beni sıkıştırdığında razı olmaktan başka ne yapabilirdim ki? Kızıllar bana "canavar" diyorlar, oysa son derece sıradan bir insanım ben. Sanki insan gebertmek benim hoşuma gidiyor muydu? Bu işi yapmak zorunda bırakıldım, hepsi bu. Ruzicka'nın oğlunun adını vermek zorunda kaldığım zaman ne kadar canım sıkılmıştı... Almanlar kurşuna dizmişlerdi çocuğu. Neden yaptılar bunu?.. Ben ılımlı rejimleri beğeniyorum, hepsi bu. Oysa döndük dolaştık bu lanet Münih'te bulduk kendimizi. Ne bir ailem, ne de yakınabilecek bir kimsem var. Bana ne Macarından, Ukraynalısından?.. Sessiz, sakin bir hayat istediğim halde, yüksek politika kumarı oynamam gerekiyor. Sıkıcı...

Smiddle sonunda Zejda'yı bulabildi. Haber yollamıştı Zejda, akşam Menner'in pastahanesinde olacaktı. Onu görür görmez yanılmadığını anladı Smiddle: Boşboğaz, başka bir şey değil. Zejda kendini büyük bir politika eylemcisi olarak göstermeye çalıştı. Güneydoğu Avrupa'dan gelen bütün mültecilerin birleşmesi gereğinden söz ederek, kendi işinin özel önemini belirtti. Smiddle onun sözünü ağzına tıkadı:

— Uzaktan böyle ahkam kesmek ne rahat, değil mi? Bırakın bunları da iş konuşalım biraz. Paraları ne yaptığınızı sormayacağım, tarihçi değilim ben. Ama dosdoğru söyleyin bana: "Haçlılar" arasında sizden daha ciddi kimseler var mı?

Zejda, Coster'le ilişkileri dolayısıyla Amerikalıların ne kadar kaba olduklarını öğrenmiş olmasına rağmen yine de kızdı, ama belli etmedi:

— Coster'e bildiklerimin hepsini söylememiştim ben. İhtiyar Gobza ile ilişki kurmuştu o. Her ne kadar bir adı varsa da, kalıntı gibi bir şeydir Gobza. Ancak yem olarak kullanabilirsiniz onu. Öylesini gagalamak isteyen çok çıkar. Ama doğru dürüst bir iş için başkaları gerekir. Bende işbilir bir adam izlenimi bıraktınız. Size hemen General Doubek'in örgütümüzle ilişkisi olduğunu söyleyebilirim. Şansınıza çok da güzel İngilizce konuşur, savaşı Londra'da geçirmiştir. Yarın sabah, şöyle saat on sularında buraya

gelebilirseniz size daha başka isimler de verebilirim. Biraz düşünmem gerekiyor...

Zejda bütün gece düşündü: Ama "Haçlılar"ı değil, acı yazgısını, mutsuz hayatını... Duvarın öte yanında Schmidt tombul, yumuşak karısına sarılmış uyuyordu. SS'di Schmidt, herhalde bir sürü Polonyalı, Rus asmış, Emniyet Müdürlüğü'nde aşırılıklar yapmıştı. Ama varıp kendine soracak olsan, vereceği yanıt, savaş çoktan bitti olacaktı. Şimdi "Quissisana" kafede piyano çalıyor ve kimsenin de kendisine dokunduğu yok. Saat ikide uyandı mı, karısı hemen kahvesini, ayçöreğini getiriyor. Buranın kendi evi olduğunu, yarın da, bir yıl sonra da burada olacağını biliyor. Bense bir çingene gibi dolaşıp durmak zorundayım. Adalet neresinde bu işin? Kızıllar beni vurmak istiyor, oysa ben Nazilere karşı savaştım. Beni Gestapo'da çalışmak zorunda bıraktılar ve bu benim için bir zevk değildi. Olsa olsa yirmi kişiyi ele vermişimdir, daha fazla değil. Ama Kızılları ikna edemezsin: Cin tutmuş gibi namussuzların hepsi. Amerikalılarla ilişki kurdum, dürüstçe çalışmak istedim onlarla. Evet, Ruzicka'yı ben öldürdüm, ama o da geçmişimle ilgili koku almıştı. Amerikalıların işine yaramadı mı sanki bu? Yaradı. Ama Coster bana teşekkür edeceği yerde küstahça konuştu. Yüksek öğrenimli bir insan olduğum halde böyle kara cahillerin derslerine katlanmam gerekiyor. Daha Satürn'ün adını duymamış adam. Gülünç! Aslında gülünç de değil, böyle birtakım hayvanlara bağlıyım ben işte. Ben kellemi ortaya koyuyorum, onlarsa bana tiksinç bir şeymişim gibi davranıyorlar. Oysa burada güzel şeyler giyip gezilebilirdi, Prag değil ki burası, ama ben meteliğe kurşun atıyorum. Anladığıma göre Smiddle de Coster'den daha iyi bir adam değil. Neden hatırlattı acaba paraları? Kabalık bu. Öldürebilirim bu adamı. Eğer ben Freiman'la temasını sağlamazsam Prag'da ne yapabilir?..

Daha sonra ise şöyle düşündü: Yine de Smiddle'in Freiman'la temasını sağlamalıyım. Eğer onlar Prag'da birtakım olaylar çıkarmazlarsa, ben burada açlıktan ölürüm. Varsın onlar kimi isterlerse enselesinler, yargılasınlar, assınlar kılım bile kıpırdamaz. Biraz da başkaları çeksin de eşitlik sağlansın. Amerikalı eğer Doubek'i bir köşeye sıkıştırabilirse çok iyi olur: Yeter artık ikili oynayıp durduğu. Doktor Svetnick'in, Mühendis Fricek'in, Profesör Wahl'ın adlarını da verebilirim. Kendileriyle konuştuğum zaman bana kaçamak yapmışlardı, bakalım şimdi ne halt edecekler? Amerikalı herhalde adımı verip veremeyeceğini soracaktır.

Gazeteler Gestapo ile olan hikâyeyi biraz fazla şişirdiler, ama ben eminim ki, hiçbir aklı başında adam buna inanmamıştır: Komünistlerin, kendileriyle aynı görüşte olmadığım için bana çamur atmak istediklerini düşünmüşlerdir. Smiddle'e adımı verebileceğini söyleyeceğim. Belki de Smiddle, Coster'den daha iyi bir adamdır? Bin mark isteyebilirim kendisinden? Ne olacak, onun için para mı bin mark? Oysa benim giyinip kuşanmam gerekir, sıradan bir mülteci değilim ki ben, bir noktada Çekoslovakya'yı temsil ediyorum... Ertesi sabah Zejda Smiddle'e:

— Her şeyden önce ve ilk olarak Freiman'a gitmelisiniz, dedi, örgütün belkemiğidir Freiman ve sadık bir adamımızdır. Sonra da işte şu listedekilere...

Smiddle listeyi not defterine geçirdi. İyi olmuştu bu iş.

Zejda bir fincan kahve içtikten sonra, sanki öylece aklına gelivermiş gibi:

— Dün, dedi, paradan söz ettiniz. Hepsi gereken yerlere harcanmıştır, Freiman da tanıklık edebilir buna. Oysa ben çok berbat bir durumdayım burada, hiç değilse bin mark vermelisiniz bana, yoksa dayanamayacağım artık.

Smiddle cimri değildi, ama Almanya'da para istemek için o kadar çok ve sık başvuran oluyordu ki kendisine, Avrupalılar, diye düşünüyordu, anlaşılan bizden geçinmeye karar verimişler, domuzluk bu! Zejda zaten hiç hoşuna gitmemişti: Bantlı bir kravat, omuzları, saçlarından dökülen kepekle benek benek olmuş bir ceket ve bulanık gözler...

— Hakkınızı aldınız, yeter o size. Kıyamet kadar asalak var zaten sizin gibi beslediğimiz. Radyodan da para aldığınıza göre zaten bizden geçiniyorsunuz demektir. Bir daha bu konuda ağzınızı açmamanız koşuluyla kendi özel paramdan yüz mark vereceğim size. Kahvenin parasını da ben öderim. Gidebilirsiniz artık.

Zejda Smiddle'e küstah kızılderili diye haykırmamak için kendini güç tuttu. Parayı iyice yıpranmış bir cüzdana yerleştirdi ve yatıştırıcı bir tavırla:

— Benimle başka türlü de konuşabilirdiniz, dedi, ama bunu bir yana bırakalım, çünkü biliyorum ki konuşmada biçimci olmaktan çok gerçekçisinizdir. Size en önemli şeyi söylemeyi unuttum. Örgütümüze

Kızıllarla birlikte çalışan çok önemli bir kişi girdi. Bunun ne kadar esaslı bir şey olduğunu düşünebiliyor musunuz? Prozacka, Jan Prozacka... "Rude Provo"da bulabilirsiniz kendisini, herkes tanır onu orada. Fakat onun örgütün son derece gizli bir üyesi olduğunu unutmayın ve ne Freiman'a, ne de ötekilere ondan hiç söz etmeyin, çünkü Prozacka'nın grubumuza girdiğini benden başka kimse bilmiyor, yalnızca benim temasım var onunla. Kendisiyle başbaşa kaldığınız zaman, "Haçlıların kızıl elması" deyin, paroladır bu. Başarılar dilerim.

Zejda yüz markla gri bir elbise ve bir gömlek almak istiyordu, ama bunun yerine doğruca eve gitti ve her zamanki radyo konuşmasını yazmaya başladı. Eski Prag üniversitelerinin ününden söz ediyor ve Kızıl tiranlığa katlanan profesörleri ayıplıyordu. Öğle yemeğini canı sıkkın ve tek başına yedi. Akşam, her zamanki gibi Menner'in pastahanesine gitmeye hazırlandı: Ukraynalı, kendisinin bir Avrupa konferansı toplanması planının tartışılmasını istiyordu. Sonra Macara radyonun çok az para ödediğini söyleyecekti: Hep birlikte protesto etmeliydiler bunu. Ama Zejda pastahaneye değil manikürcü Lucie'ye gitti. Yolda bir şişe de likör aldı.

Lucie onu görünce şaşırdı, arkadaşına birlikte sinemaya gitmeye söz verdiğini söyledi. Zejda onun eline elli mark sokuşturdu: "Çorap alırsın bununla."

Lucie'nin durmadan ve hiç nedensiz gülmesi Zejda'yı yatıştırdı. Tatlı ve yapışkan likörün son yudumlarını alırken, bir yarı uykunun rahat kucağında duymaya başladı kendini: Prag'daydı ve sanki hiçbir şey olmamıştı: Ne Gestapo, ne "Haçlılar", ne o bitip tükenmek bilmeyen kaçışlar vardı. Lida duruyordu karşısında. Sarı saçlı Lida. Evlenmek istediği kız... Zejda tembel bir hareketle Lucie'yi kucakladı ve hemen uyudu.

Gece yarısı uyandı ve nerede olduğunu anlayamadı. Yanında uyuyan Lucie'yi görünce her şeyi anımsayıverdi. Canı sıkılmıştı: Neden elli mark verdim sanki? Yirmi de verebilirdim. Elimde hiçbir şey kalmadı, elbise, gömlek hayal oldu. Birden Smiddle'in nasıl Prozacka'ya gidip, "Haçlılarda bir kızıl elma var" diyeceği aklına geldi. İyi düşündüm ama!.. Prozacka'yı bilirim, imkanı yok elinden kaçırmaz Smiddle'i. Ondan sonra gelsin artık mahkemeler... Amerikalılar ifrit olacaklardır. Hapse atıldığı zaman şu kızılderilinin yüzünün ne hal alacağını çok merak ediyorum doğrusu!..

Zejda kendini tutamadı ve yüksek sesle güldü. Lucie uyandı, parmağını dudağına götürerek duvarı gösterdi:

— Yavaş biraz! Öyle berbat ki komşularım, kimbilir neler düşünüyorlardır...

Zejda'nın keyfi çok yerindeydi. Lucie'yi okşarcasına gıdıklayarak:

— Kızma bebeğim, dedi, çok gülünç bir düş gördüm, yalnız ne olduğunu anımsamıyorum…

57

Rudolph Weigl'e rastlayana kadar Richter çok acı çekti. Smiddle ile karşılaşmaktan korkarak İngiliz bölgesine yerleşmek istedi. Koeningsberg doğumlu Johann Sachs adına verilmiş bir pasaportu ve vizesi vardı. Lotte'den aldığı paralardan iki yüz mark vermişti bu belgeler için. Hilda'nın babası Hamburg'da yaşıyordu. Richter ona Hilda'nın ağır hasta olduğunu ve bunu babasından gizlediğini, gerekli ameliyat için ise paralarının olmadığını söyledi. Öyle duygulu, öyle heyecanlı söz ediyordu ki Hilda'dan, hatta kendini tutamayıp ağladı bile: Aslında kendine acıdığındandı ağladığı. Kayınpederi sekiz yüz mark verdi ona. Richter teşekkür etti, bir kez daha uğrayacağını söyledi, ama tabii gitmedi.

Bir iş bulmaya çalıştı kendine; kravat sattı, "Kurtuluş Ordusu" için zarf üzeri yazdı, sokaklarda reklam bildirileri dağıttı. Yoksulluk ve korku içinde yaşıyordu: Polisin kendisini yakalayıp Kızılların yanında çalışmasından dolayı sorguya çekeceğinden korkuyordu.

Ayazdan buz kestiği, bitkinlikten ayakta duramayacak hale geldiği bir gün, küçük bir birahanede eski silah arkadaşlarından Benicke'ye rastladı.

Richter bira içiyor ve alçak sesle sövüyordu.

— Haklısın, dedi Benicke, pek de neşeli yaşıyor sayılmazsın. Ama kendini toplaman gerek. Onbaşı Weigl'i anımsıyor musun? Başçavuş Engel'in kazını çalmıştı hani?..

— Tabii anımsıyorum, çembere alındığımız bir gün sürüyüp kurtarmıştım kendisini...

— O sana iş bulur. Aklının almayacağı kadar çok tanıdığı var. Beni de Frankfurt'a çağırdı, ama gidemedim: Ailem var, atölyeyi de bırakamazdım tabii, satayım desen bu sıralar öldür müşteri bulamazsın. Ama sen Weigl'e gidersen muhakkak iş bulur sana. Ben sana yol parası veririm, ne de olsa iki yıl birlikte çarpıştık, hatırın var üzerimizde...

— Frankfurt'a gidemem, dedi Richter, eğer Berlin'de kavga ettiğim Amerikalıya rastlarsam parçalar beni. Korkunç bir adam bu, Doğuda

çalıştığım için beni öldüreceğini söyledi.

Benicke gülümsedi:

— Weigl'in yanına vardıktan sonra korkma. Aklının alamayacağı kadar çok tanıdığı var diyorum sana. Binbaşı Ramm'ı anımsıyor musun? On sekiz tane İngiliz tutukluyu kurşuna dizmekten hapiste yatıyordu. Karısı artık başka biriyle evlenmeye hazırlanıyordu. Weigl yetkililerle konuşacağını söyledi ve iki hafta sonra Ramm'ın karısı sanki ciğeri parçalanıyormuşçasına bağırmaya başladı: Ramm hapisten çıkmıştı ve damat adayını tanınmayacak hale getirmişti. Kimsenin sana fiske vurmaması için Weigl'in bir tek sözü yeter.

— Peki ne yapıyor bu Weigl? Amerikalıların yanında mı çalışıyor?

— Yo, kendi dükkânı var. Çiçek tohumu ve Hollanda laleleri soğanı satıyor. Frankfurt'ta en zengin sümbül çeşitlerinin kendinde olduğunu söyler.

Richter sövdü, yine de defterini çıkartıp Weigl'in adresini yazdı.

Birkaç gün sonra Weigl'e gitmeye karar verdi. Eğer Smiddle beni bulmak isterse Hamburg'da da bulur. Böyle yaşamaktansa ölmek daha iyidir...

Frankfurt'a bir akşam saatinde geldi ve kentin dışında küçük bir evde oturan Weigl'i güçlükle bulabildi. Weigl önce onu tanıyamadı ve kapıyı yüzüne çarptı, ama hemen sonra "Kurt!" diye bağırarak içeri aldı.

Oturup saatler boyu savaş yıllarını andılar. Weigl'in karısı onları dinlerken gözyaşlarını tutamadı ve ağladı. Sonunda Weigl konuğunun eline ipek bir pijama tutuşturarak banyoyu gösterdi:

— Yarın gerekenleri yaparız, şimdi dinlen.

Richter mavi fayanstan küvete yattı ve düş kurmaya başladı. Burası kendi eviydi sanki ve Hilda sırtını sabunluyordu. Birden kızdı: İhtiyar orospu! Eğer Weigl bir iş ayarlarsa kendime güzel bir kız bulurum. Hilda benim hakkımda çok şey biliyor, bense anı yüklü bir karıyla yaşamak istemiyorum.

Ertesi sabah Weigl onu kentin merkezine götürdü. Richter heyecanlandı:

— Bir tanıyan çıkabilir...

— Aptallık etme. Binbaşı Schirke kabul edecek seni. Bundan sonra hiçbir Amerikalı parmağının ucuyla bile dokunamaz sana. Neymiş, Kızıllar için okul yapmışsın, çok önemliydi sanki! Değil bu, bir Kızıl taburuna komuta bile etmiş olsaydın, yine sana kimse dokunamazdı. Schirke'nin bir tek sözünün ne olduğunu bilmiyorsun daha...

Richter, Schirke'ye her şeyi anlatmaya karar verdi: Gizli örgüte nasıl mimar ayartmaya çalıştığını, Smiddle'in kendisine stadyum işini alması için nasıl baskı yaptığını... kısaca her şeyi. Schirke onu dikkatle dinledi, sonra:

— Smiddle'i gözünüzde büyütmeyin, dedi. Evet, enerjik bir adamdır, ama hayalcidir. Almanya'da Mayne Reid törelerini yerleştirmek istiyor onlar. Ciddiyetsizlikten başka bir şey değil bu tabii... Şimdi siz kendi üzerinizde denemiş, duymuş bulunuyorsunuz işgal altında yaşamanın ne demek olduğunu. Kimbilir belki de kaç kez Ruslar mı, yoksa Amerikalılar mı daha kötü? diye sormuşsunuzdur kendinize...

— Hayır. Amerikalılar iyi değil, ama Ruslar çekilir gibi değil. Üç küsur yıl Rusya'da savaştım bilirim onları. Sonra Rus kesiminde çalıştım. Doğrusu Kızıllar efendice davranıyorlardı bana, onlardan yakınmam haksızlık olur. Ama yine de komünistlerden gelecek bir madalyaya, Amerikalılardan gelecek bir kurşunu yeğlerim.

Schirke gülümsedi:

— Sizi anlıyorum, ben de Doğu cephesinde savaştım. Ama Amerikalılardan gelecek kurşunun da öyle pek yeğlenesi bir şey olmadığı kesin... Sizin için hiçbir tehlikenin olmadığını söylememe sanırım gerek yoktur. Hem General Dawes'ı, hem de polisi uyardım: Kızıllardan yakayı kurtarabilmiş olmanıza herkes sevindi. Aslında konu yalnız sizinle ilgili olsaydı, bu konuşmayı burada bitirirdik. Ama benim size asıl söylemek istediğim şey başka... Weigl sizi akıllı bir kişi ve iyi bir Alman olarak salık verdi bize. Ben de şahsen sizin elinizden çıkmış birçok yapıyı anımsıyorum, yani kısacası sizinle bu karşılaşmamızdan daha önceden tanışıyor gibiyiz. Çevrenizde olup biten şeylere bir bakın Herr Richter. Çok zor bir durumdayız... Almanya'nın yeniden Almanya olmasını ister miydiniz?

Schirke öyle heyecanla söylemişti ki bu sözleri, Richter korkularını, vicdanıyla gizli anlaşmalarını, kuşkularını unuttu, gençleşir gibi oldu. O şimdi, kırk yıllarında, "Biz fırtınayız" diyen Richter'di.

— Bu uğurda ölebilirim, dedi. Ben savaşa kırk bir yılının yirmi iki Haziranında başladım ve Tiegarten'de bitirdim...

Weigl, Schirke'yi, Richter'in şaşkınlık, korku içinde olduğu ve ne yapacağını bilmediği konusunda uyarmıştı. Schirke mimarı kıramıyordu, kendisi de çok çekmişti çünkü, üç yıl Ruslarda tutsak kalmış, burada Subaylar Birliği'ne yapılan bir çağrıyı imzalamış, Almanya'nın suçluluğunu anladığına yemin edip, Nazizmi kınamıştı. Kendi kendine tüm bunların birer taktik, alışılagelmiş bir kamuflaj ve o lanet alınyazısı olduğunu söylüyordu. Almanya'ya dönünce, yeni bir cumhuriyetin kurulmasını istediğini –deli gibi istediğini– anladı. Daha sonraları, gülerek şöyle anlatıyordu dostlarına: "Program ve kararlarım metroda değişiyordu: Friedrichstrasse İstasyonu'nda metroya bindiğimde nerdeyse Marksist gibi hissediyordum kendimi, on dakika sonra Bahnhof Zoo İstasyonu'nda ise demokrasi yanlısı, ya da eskiden dediğimiz gibi "plutokrasi ajanı" olarak iniyordum." Bavyera'daki uzak akrabalarına gidip geldikten sonra Frankfurt'a yerleşip Eski Savaşçılar Birliği'ni örgütledi. Fransa'da bir partizanın kurşunuyla vurulan oğlunun ölümünü ayrıntılarıyla öğrendi. Karısı da ölmüştü: Yalnız ve mutsuzdu son nefesini verirken. Schirke çevresinde ören ve yıkıntıdan başka bir şey görmüyordu, kendi hayatını bile bombalanmış bir ev gibi görüyordu bazen. Richter'in içinde bulunduğu ruh karışıklığını anlıyor, bu adamı yüreklendirebileceğini, ehlileştirebileceğini ve sonunda ondan yararlanabileceğini biliyordu. Onu dikkatli, ama aynı zamanda aşağılayıcı bakışlarla süzüyordu: Gerçekten de Richter, ak saçları, derin, mavi gözleri ve ince, zor fark edilir dudaklarıyla yaşlı bir çobanı andırıyordu.

— Sizinle iki Alman olarak konuşacağız. Günümüzde her şeyde Führer'in suçlanması nerdeyse kurallaşmış. İnsanoğlu hep aynı: Eğer Hitler savaşı kazanmış olsaydı bu kez de onu tanrılaştırırlardı. Herkes yanılabilir. Küçücük bir çocuk bile Batıyla anlaşmadan Rusya üzerine yürünemeyeceğini anlayabilirdi. Haklısınız, eğer Amerikalılarla Ruslar arasında bir seçim yapmak gerekirse, Amerikalıları seçmek gerek. Hitler bunu anlamadı. Sonunda da savaşı biz kaybettik. Almanya'nın düşmanları

birleştiler. İstedikleri her şeyi kabul ettirdiler bize. Artık bunlara bir son verme zamanı geldi. Amerikalılar bizsiz Kızılları durduramayacaklarını anlıyorlar. Ama Smiddle bir istisna değildir: Amerikalılar galiplerin davranışlarından kurtaramadılar hâlâ kendilerini. Elbette anlaşmamız gerek onlarla, başka bir kurtuluş yolumuz yok, ama ancak eşit durumda bulunanlar anlaşabilirler. Sizin çok yetenekli bir mimar olduğunuzu biliyorum Herr Richter. Başka bir zamanda yapıtlarınızla ülkemizi güzelleştirebilirdiniz. Ama söyleyin lütfen: Ortada bir Almanya yokken yapı yapmak olacak şey midir?.. Beni dikkatli dinleyin, bugün birçok şey size bağlı bulunuyor. Ülkemizi kurtaracak kahramanlardan biri olabilirsiniz siz. Bütün Almanlara eşitlik istediğimizi, hiçbir zaman Amerikalıların paralı askerleri olmayacağımızı anlatmalısınız...

Richter Schirke'nin sözünü keserek:

— Adamlar, dedi, zaten çanıma ot tıkamak için beni arayıp dururlarken...

Schirke de onun sözünü kesti:

— Parmağının ucuyla bile dokunamaz size kimse. Ben ne söylediğimi biliyorum. Yarınki gazetelerde sizin buraya gelişinizle ilgili bir haber olacak. Anlasanıza: İyi bir adınız var, Kızılların elindeki bölgeyi gördünüz, tanıdınız, eski bir savaşçısınız ve en önemlisi hiçbir zaman Nazi değildiniz, General Gabler'in oğlu sizin babasıyla dost olduğunuzu anlattı. General, Hitler'e yapılan suikastten sonra öldü. Şimdi ben komplocuların haklı ya da haksız olduklarını tartışacak değilim, ama Gabler iyi bir asker ve gerçek bir Almandı… Siz de onun anısına ihanet etmemelisiniz. İnanın bana, bütün iyi insanlar ardınızdan gelecektir.

Richter'in aklı duracak gibiydi. Uzunca bir süre sustuktan sonra:

— Ben, dedi, hiçbir zaman politikayla uğraşmadım… Sonra anlamıyorum da: Niçin kendinizin, üstelik de benden çok daha iyi biçimde yapabileceğiniz bir işi bana veriyorsunuz?

— Ben geçmişle bağlıyım. Pişman olduğumu falan söylemek istemiyorum bayağılık olurdu bu. Gerçi, Nazilere biraz fazla güvendim. Münih Mahkemesi temize çıkardı beni, bu uşak herifler bile benim yurtseverliğimin bir suç olamayacağını kabul etmek zorunda kaldılar... Ama yine de özgür sayılmam ben. Düşündüğüm her şeyi söyleyemem. Sonra,

Eski Savaşçılar Birliği'nin sorumluluğu var üzerimde ve bu politik bir örgüt değildir. Birlik Başkanı olarak her gün Amerikalılarla görüşmek zorundayım. Çevremizde öyle çirkef insanlar var ki!.. General Dawes bile bazen bizim Bonnlulardan daha ince davranıyor... Almanya'yı mahmuzlamanın zamanı geldi artık, onlara Almanya'nın ne Lüksemburg, ne de Monaco olmadığını ve olamayacağını anlatmalıyız. Siz büyük bir mimar, politika dışı bir insan ve gerçek Alman kültürünün bir temsilcisisiniz, yurdumuzun hem acı, hem şanlı günlerini gördünüz, Kızılları gördünüz, bu gerçeği de görmelisiniz. Siz de kendi sözünüzü söylemelisiniz. Eski partiler iflas ettiler, gerçekten halkçı yeni bir parti doğmalı ve bu parti Amerikalılardan, Almanya'nın büyüklüğünü, hiç değilse eşitlik hakkını kabul etmelerini istemelidir.

— Peki, Amerikalıların böyle bir partiyi yasaklayacaklarını hiç düşünmüyor musunuz?

— Hayır, hiçbir şekilde. Kırk beş yılında değiliz artık, gerekliyiz onlara. Düşünsenize bir, Alman askerlerinin kendilerini Kızıllardan korumasını istiyorlar, öte yandaysa Alman generalleri hâlâ hapiste yatıyorlar! Yalnızca Landsberg Hapishanesi'nde kaç tane savaşçı kardeşimiz var!.. Haksız yere yargı giymiş tek tek şu ya da bu tutuklu askere değil, tüm Alman ordusuna onur ve saygınlığının geri verilmesi gerekir. Canavarlık, vahşet gevezelikleri yeter artık! Bizim Kızıllara karşı verdiğimiz savaş bir iç savaştı aslında, Çin usulü aşırı nezaket gösterilerine girişemezdik. Şimdi Amerikalılar binmek istiyor Kızılların ensesine. Göreceksiniz, Amerikalılar "canavarlık"ta da, "vahşet"te de bizleri solda sıfır bırakacaklar. Görüşmelere ancak Amerikalıların Nuremberg komedisine bir son vermelerinden sonra başlayabiliriz. Yapmanız gereken şeyi anlıyor musunuz? Almanya'ya onur ve saygınlığını geri vermek... Bütün dürüst Almanlara başvuracaksınız ve yabancılar yeni partinin, ulusun gerçek iradesini yansıttığını kabul etmek zorunda kalacaklar. Demin Almanya için ölmeye hazır olduğunuzu söylemiştiniz. Hayır Herr Richter, Almanya için ölmeli değil, yaşamalısınız siz.

Schirke yerinden kalktı, Richter'i kucakladı. Richter'in gözünde yaşlar vardı: Ne büyük bir sorumluluğu olduğunu anlıyordu.

Weigl'in evine döner dönmez hemen çalışmaya oturdu: İçine uzun yılların kırgınlığı, korkusu, öfkesi ve umutlarını kattığı ateşli bir bildiri

yazdı. Bildiriyi okuyan Weigl, "Bu," dedi, "Theodor Körner'ın şarkıları kadar güzel bir şey…" ve müsveddeleri alıp götürdü.

Döndüğünde Richter'i bitkin durumda buldu. Onu neşelendirmek için dolaptan bir şişe kummel çıkardı. Richter bir kadeh içtikten sonra:

— Schirke'ye söz verdim, dedi ve ben sözünün eri bir adamım. Ama işimin bitik olduğunu da biliyorum. Smiddle de önce şiirle başlamıştı, sonra stadyumla bitirdi. Schirke de yarın Amerikan genel kurmayını havaya uçurmamı söylecektir. Aslında hava hoş benim için, nereyi isterlerse orayı uçururum, bir serüvenciden başka bir şey değilim çünkü artık.

Bir saat sonra ise sızlanmaya başladı:

— Minsk yakınlarında çembere alındığımızda seni ben kurtarmıştım, oysa sen beni burada ölümcül bir işin içine soktun. Anımsıyor musun, çömelmiştin ve kıpırdayamam diye feryat ediyordun? Seni ben kurtarmıştım. Sarı Karl'ı o gün öldürmüşlerdi. Kuyunun yanında yüzüstü yatmış kan kusuyordu? Seni ben kurtardım, sense benim bir sıçan gibi gebermemi istiyorsun.

— Aklını mı kaçırdın sen Karl? Buraya geldiğinde halinin nasıl olduğunu bir düşünsene. Sefil bir serseri gibiydin, kendi adını bile taşıyamıyordun. Şimdiyse herkes senin Mimar Kurt Richter olduğunu söyleyecek.

— Söz cambazlığı yapmayı bırak! Evet, bir serseri gibiydim, ama şimdi boğulmuş gibiyim. Ve beni sen boğdun. Mimar falan değilim ben, serüvencinin tekiyim. Sonra tarihi yaratmaktan da bıktım artık, kuştüyü bir yatakta uyumak istiyorum. Şu çirkeften bir kadeh daha doldur bana, "Karafatma" içtiği zaman bıyıklarını oynatırdı. Onu da Desna'da öldürdüler. Seninle biz sağ kaldık. Savaştan sağ çıkarsam bütün domuzlukların sona ereceğini düşünürdüm, oysa barış savaştan daha domuzluk doluymuş. Yeni bir Parthenon yapabilecek olan Mimar Kurt Richter şu anda ölüyor. Onun yerine yarın bir serüvenci uyanacak. Nokta. Artık bundan konuşmayacağız. Karın nerede?

— Annesinde. Biraz sonra döner. Rica ederim Kurt, sakın onun yanında şöyle aptalca sözler etme, hemen sinir krizi tutar ve bağırıp çağırmaya başlar. Artık sen de karını yanına çağırabilirsin, böylece keyfin de yerine gelir.

Richter şaşkınlıkla gözlerini kısarak:

— Belki de, dedi, Volkspolizei şefini çağırmamı da önereceksindir buraya? Eğer Kızılların yanında çalışmaya razı olmuşsam, bu yalnızca Hilda yüzündendir. Nerede doğdu bu kadın: Spandau'da mı, Smolensk'de mi bilmiyorum. Artık benim karım yok, bunu böylece bilesin. Bir serüvenciyim ben bundan böyle, sarışın bir kızla evleneceğim. Ya da daha iyisi Führer'in yaptığı gibi yapacağım, ayrılıkla evleneceğim, sonra da gebereceğim. Şimdi uyumak istiyorum, beni akıl almaz bir rezillikle sarhoş ettiğin için uyumak istiyorum.

Ertesi sabah uyandığında Richter'in başı kurşun gibiydi. Elden ne gelir, yeni bir alanda daha denemen gerekiyor kendini. Savaş anlaşılan daha bitmedi ve bütün sorun da burada işte... İyi ki Schirke cimri bir adam değil. Lotte gibi bir kız bulabilirim. Weigl buranın restoranlarının Berlin'inkilerden çok daha güzel olduğunu söylemişti... Öte yandan, Schirke'nin de hakkı var: Şu sırada yapı yapmak ahmaklıktan başka bir şey değil. Bugün-yarın bir bombayla tuz-buz olacak olduktan sonra yaptıkların?.. O zaman, aptalca da olsa, birtakım bildiriler yazmak en iyisi...

Schirke için Richter'le konuşması her zaman yaptığı gündelik iş konuşmalarından biriydi. Binbaşı her gün eski savaşçılarla Almanların uyandırılması gerektiğini konuşurdu. Schirke'nin gizli yardımlarıyla eski Nazi partilerine benzer birkaç parti birden doğmuştu. Bunlardan birinin on bin üyesi vardı, ötekiler bunun kadar başarılı olamamışlardı. Schirke bu partilerin çalışmalarının Amerikalıların bilgileri dışında olmamasına özen gösteriyordu. Richter'in yazdığı bildiriyi pek az Frankfurtlu okumuş olmasına rağmen, aynı bildiri General Dawes'ın masası üzerinde duruyordu.

Bir hafta sonra Schirke generale:

— Richter'in bildirisine dikkat ettiniz mi bilmem? dedi. Psikolojik bakımdan çok değerli bir belgedir. Richter'i öyle fazlaca tanımıyorum, ama iyi bir mimar ve politikayla hiçbir zaman ilgilenmemiş. Zaten bu hemen belli de oluyor: Bir ilkokul çocuğunun bile yazamayacağı aptallıklarla dolu bildiri. Ama hemen şu aklıma geldi: Richter neden yeni bir partiden söz ediyor? Ortada istemediğiniz kadar parti varken? Tanrı her zaman çocukların dudaklarıyla konuşur. Maskelenmiş bir biçimde neo-nazist bir partinin doğmasından korkuyorum. Bu Richter gibileri yalnız Ruslara karşı

değillerdir, onlar sizleri de sevmezler... Şimdi anlıyor musunuz, subaylara Alman tümenlerinin kurulması gerektiğini kanıtlamamın ne kadar zor olduğunu? Richter'in partisine birçokları şimdiden yazıldı bile, örneğin Binbaşı Wesel... Oysa hiçbir zaman Nazi olmamıştır o. Üniformanın bir şerefi var... Subaylar bana, "Biz" diyorlar, "kardeşi General Wilhelm Speidel hapiste yatarken, General Hans Speidel'in ardından nasıl gidelim?" Bilmiyorum, Amerikalılar durumun tam bilincindeler mi, ama bu koşullar altında Almanya'yı Batı savunması içine almak olanaksızdır.

General Dawes bir karşılık vermemeyi yeğledi ve konuyu değiştirerek dış güçlüklerden söz etmeye başladı: Fransızlar Alman birliklerinin oluşturulmasını protesto etmeye devam ediyorlardı. Onlara, Alman tümenlerinin Fransa için bir tehlike olmayacağını, tersine, onların Elbe Hattı'nı tutabileceklerini açıklamanın zamanı gelmişti artık. Schirke eğer Paris'e kadar bir uzanabilirse çok iyi olurdu: Çok dostu vardı Paris'te. Burada herkes binbaşının Fransızsever olduğunu söylüyordu.

General birden gülümsedi ve Schirke'ye temiz, çocuksu gözlerle bakarak:

— Fransa benim de çok hoşuma gider, dedi, özellikle akşamları... Gönül eğlendirmek için her adımda kahve, müzik ve çiçek vardır orada... Uzun süre mi kalmıştınız siz Fransada?

— Kırk üçe kadar.

— Ne kadar eğlenmiş olabileceğinizi tahmin edebiliyorum...

Schirke'nin yanıtı soğuktu:

— Sayın general o zaman savaş içinde olduğumuzu unutuyorlar. Fransa'da Kızıllarla savaşıyordum ben. Kızıllarsa orada çiçeklerden daha çoktur.

58

Weigl'in Richter'e söylediği doğru çıkmıştı: Frankfurt'un restoranları birinci sınıftı: Yıllanmış Ren ve Bourgognelara kadar her şey bulunabiliyordu buralarda. Richter kendine elde dokunmuş skoç kumaşından bir takım elbise, ipek bir gömlek ısmarladı ve bir çift son moda Amerikan ayakkabısı satın aldı. Kentin merkezindeki mağazalar son derece göz alıcı vitrinleriyle gelip geçenleri baştan çıkartıyordu. Fiyatlar çok yüksekti, ama Richter'in buna aldırdığı yoktu: Temsilcilik adına yüklüce bir para almıştı. Schirke'yi de bir daha görmedi: Weigl, binbaşının "az da olsa resmi bir kişi olarak" muhalefet partilerinin temsilcileriyle görüşmesinin doğru olmayacağını söyledi. "Ancak," diye ekledi sonra, "ben onunla görüşmede size aracılık yapabilirim..." Richter, Weigl'in bu işlerdeki rolünün ne olduğunu düşünüyor, ama hiçbir şey bulamıyordu; yalnız şurası bir gerçekti ki, çiçek tohumu satıcısı çok şey biliyordu.

Bir gün Richter:

— Şaşılacak şey, dedi Weigl'e. Eski Savaşçılar Birliği nasıl oluyor da benim partime para yardımında bulunabiliyor? Schirke bana kişisel olarak kendinin hiçbir kazancı olmadığını söylemişti...

Weigl gülümsedi:

— Amerikalılar herkesten daha akıllı olduklarını söyledikleri zaman gülüp geçebilirsin, ama herkesten daha zengin olduklarını kanıtlamaya çalıştıkları zaman, haklı olarak beni "Englischen Hof"da bir akşam yemeğine çağırabilirsin.

Richter bir şeyler söylemek istedi, ama vazgeçti; eskisi gibi çok konuşmamaya çalışıyordu artık. Hatta durumu kendisine çok gülünç gelmesine rağmen gülmedi de: Düşünün bir kez, Amerikan parasıyla Amerikalılara sövüyordu!

Frankfurt'un merkezi ışıklı reklamları, yeni Amerikan arabaları, şık kalabalığıyla ne kadar canlı ve hareketliyse, işçilerin oturduğu semtler de o kadar karanlık ve sessizdi. Sağda solda hâlâ kaldırılmamış yıkıntılar duruyordu; dükkânların vitrinleri donuk ışıklarla aydınlatılmıştı: Kadınlar,

ellerinde cüzdanları şalgam ve morina balığı fiyatlarını soruyorlardı uzun uzun. Bir gün bu kenar mahalle sokaklarından birinden geçen Richter, kötü yaşıyorlar, diye düşünmüştü, ama giyimleri temiz, tertipli, yoksullukları düşkünlüğe dönüşmemiş. Kadınlarımız onarıp yamamasını iyi biliyorlar, bu, ulusumuzun bir dehası.

Genç montaj işçisi Erich Scheller işçilerle tartıştıktan sonra şunları düşündü: Ne zor bu adamları uyandırıp gayrete getirmek! Düşünmeye bile korkuyorlar; yalnızca homurdanıyorlar, o kadar. Kırk beşte, artık yeni bir düzende yaşayacağımızı sanıyordum, her şey kokuşmuş ve bir pamuk ipliğine bağlı görünüyordu. Ama hayır, gözemesini bildiler deliklerini. Dünkü Naziler burunları Kaf dağında, hır çıkarıp duruyorlar. Richter'in yayınladığı bir tek bildiri ne işe yarar ki!.. Yakında bir ordu kurulacağını söylüyorlar. Krause Usta geçenlerde Koeningsberg'i geri almak gerektiğini haykırıyordu. İşçilere gerçeği söylediğim zaman, bana sorunları abarttığım karşılığını veriyorlar, söylentilere inanmamak gerekmiş, propagandaymış tüm bunlar.

Babası tutuklandığında, Erich on bir yaşındaydı. Hiçbir zaman unutamayacağı bir geceydi bu: Yastıkları delik deşik etmişler, sobanın külünü eşelemişler, annesine bağırmışlardı. Sonra sessizlik çökmüştü eve. Komşuları onlara hiç bakmıyorlar, hatta merdivenlerde bile karşılaşmamaya çalışıyorlardı. Annesi bir yerlere gitmiş, sonra ağlaya ağlaya dönmüştü. Sonra, bir bebek yapımevinde güçlükle bulabildiği bir işe girmişti. Okulda öğretmenleri Erich'e, "Sen herkesten iyi öğrenmelisin" diyorlardı, "babanın suçunu bağışlatmak için herkesten iyi okumalısın." Annesine kaç kez babasının ne yaptığını sormuş, ama bir karşılık alamamıştı. Sonra savaş başlamıştı. Önce herkes neşeyle gidiyordu, Almanların yiğitliklerini gösterdiklerini, yakında barış olacağını, Hollanda peyniri, sardunya balığı, kokulu sabun verileceğini söylüyorlardı. Erich de öteki çocuklarla birlikte, "İngiltere'ye ölüm!" diye bağırıyordu bu sıralar. Sonra her şey değişmişti, artık ne şarkı söyleyen, ne neşelenen vardı. Yaşlıları da askere almaya başlamışlardı. Bombardımanlar göz açtırmıyordu. Cepheden izinli gelen askerler Rusya'nın bir cehennem olduğunu anlatıyorlardı. Birgün annesi kendini tutamadı ve Erich'e, "Baban," dedi, "Nazilerin bizi ölüme sürükleyeceğini söylerdi hep." "Neden hapsettilerdi onu?" diye sordu Erich. Annesi hıçkırarak yanıtladı: "Komünist olduğu için. Ta o zaman anlamıştı başımıza gelecekleri. Alçaklar, ona işkence ettiler..." Erich on altı

yaşındaydı ve fabrikada çalışıyordu. Babasının yolundan gitmesi gerektiğini anlıyor, ama ne yapacağını bilmiyordu. Arkadaşlarıyla konuşmayı denedi. Kimisi ürküp ondan uzaklaştı, kimi onun özel olarak aralarına sokulmuş bir casus olduğunu sanarak kaçtı, kimi de isteksizce söylediklerine karşı koydu: Vatana ihanet etmek olmazdı, Ruslar Almanları yok etmek istiyordu.

Savaşın bitimine iki ay kala Erich'i askere aldılar. Burada savaş sanatını öğrenemedi; alayından yaşlı bir askerle dost olmuştu ve asker komünistti. Herkesin penceresine beyaz bir çarşaf, peçete, mendil astığı işgal günlerinde, Erich koluna Kızıl bir kurdele bağladı: "Yeni bir düzen kurulacak artık" diyordu.

Şimdi o günlerin umutlarını acı bir gülümsemeyle anımsıyordu. Çalıştığı fabrikada topu topu on sekiz komünisttiler. İşçiler pek seyrek gazete okuyorlar, toplantılara gitmek istemiyorlardı; Erich onları kımıldatmak istediği zaman da, "Bıktık artık... Yine mi propaganda?.." diyorlardı. Eski Savaşçılar Birliği'nin toplantılarına katılan Krause Usta'yı da dinlediği yoktu kimsenin. Yakın geçmişi anımsayarak "Yeter ki savaş olmasın, her şey yoluna girer..." diyorlardı.

Erich yirmi üç yaşındaydı. Annesi, o askerdeyken ölmüştü, bu yüzden tek başına yaşıyordu. İlk kez babasının yazgısı üzerine düşündüğü zaman yüreğini saran tutkuyla yanıyordu hâlâ. İşçiler biraz şaşkınlık, biraz da acımayla, "Bırak şu politikayı," diyorlardı. "Uğraşacak başka işin yokmuş gibi..." Akşamları, öteki işçiler bira ya da dans salonlarına giderken, o oturur, kitap okurdu: Her şeyi, ama her şeyi öğrenmek istiyordu. Hiçbir parti toplantısını kaçırmıyor, mitinglerde konuşuyordu: Üstün bir hitabet yeteneği vardı. Altında "Erich Scheller" imzasıyla "Savaş ve Barış" adlı yazısını gazetede görünce tıpkı bir çocuk gibi sevinmişti.

Göstersem mi acaba gazeteyi Anna'ya? Ama hayır, övüngen sanabilir beni... Anna'yla sonbaharda kent kitaplığında tanışmıştı, görür görmez hoşuna gitmişti kız: Arada bir onun masasına uğruyor, ama Anna'yı beğendiğini, düşüncelerinin sık sık ona kaydığını kendine bile itiraftan çekiniyordu; yüzlerce cilt roman yutmuş olmasına rağmen, gönül işlerinde tecrübesizdi.

Anna'yla aralarında ortak bir şeyler mi vardı ki, bu yakınlık doğmuştu? Hayır. Anna, Nazi partisi üyesi, Muhasebeci Reisberg'in kızıydı. Çocuk

yaşlarından beri Kızılların yok edilmesi gerektiğini, Führer'in Almanya'yı kurtardığını duyagelmişti. Başçavuş Reisberg l944 güzünde Doğu cephesinde ölmüştü. Anna, felçli annesine ve küçük kardeşine bakmak zorundaydı. Elinden hiçbir iş gelmezdi. Babası sağken şöyle demişti bir gün: "Evlenirsin olur biter"… Askerlere iç çamaşır diken bir atelyeye girdi ilkin. Sonra bir modaevine... Üç yıl, –atölye kapanana değin– çalıştı burada. Sonunda Schirke kurtardı onu: Eski Savaşçılar Birliği'nde Schirke'nin özel sekreteri olarak çalışacaktı. Eski savaşçıların ailelerine yardımı kendine bir borç biliyordu Schirke, Rokov kenti komutanlığından tanıdığı müteveffa Başçavuş Reisberg'in ailesine de yardım etmesi son derece olağandı. Sonra, Anna'yı görür görmez düşündüğü iş için biçilmiş kaftan olduğunu anlamıştı. Çekici bir dış görünüşü vardı Anna'nın: İnceydi, açık sarı saçları, koyu mavi gözleri vardı, ciddi, ağırbaşlıydı. Schirke ona karşı güleryüzlüydü, Frau Reisberg'in sağlığını sormayı hiç unutmazdı. Kısa süre sonra Anna konusunda yanılmadığını anladı: İyi çalışıyordu, işine ve çevresine karşı ciddiydi; Schirke bazen gelen ziyaretçilerle onu görüştürüyor, gizli dosyalarını emanet edebiliyordu.

Eski Savaşçılar Birliği'nde çalışan bir kızı nasıl beğenebilirdi Erich? Doğrusu, tanıştıkları sırada birbirlerinin nerede çalıştıklarını bilmiyorlardı. Anna da Erich gibi okumayı seviyordu ve kitaplıktaki karşılaşmalarında hep kitaplar üzerine konuşuyorlardı. Erich bir gün komünist olduğunu söyledi Anna'ya. "Babam Naziydi" dedi Anna bir süre sustuktan sonra. "Küçük bir kızdım ben o zamanlar ve üzerinde hiç düşünmemiştim bunun. Ama şimdi onların yaptıklarını doğru bulmuyorum. Geçenlerde bir Rus romanı okumuştum, Almanlara karşı savaşan gençleri anlatıyordu... Biliyorum, bir roman bu, ama bizimkilerin de orada korkunç şeyler yaptıklarına inanıyorum. Aslında sorun iyi insan, kötü insan sorunu değil: İnsanlar çeşitlidir, ama böyle davranmak da olacak şey değil, iyi insanlar bile kudurmuşa dönüyor o zaman değil mi?" Erich gülümsedi ve galiba elde ediyorum onu, diye düşündü. Aslında kendisi ele geçmişti, sabırsızlıkla onu göreceği günü bekliyor, gözlerini ondan ayıramıyordu. Onları birbirine iten şey üzerinde hiç konuşmuyorlardı, ama dışardan bakan bir kimsenin "Aşık bir çift"ten başka bir yargısı olamazdı onlar için.

Erich ona nerede çalıştığını sormamıştı, ama bir gün bu konu aklına gelip de Anna'dan "Eski Savaşçılar Birliği" yanıtını alınca öfkelendi:

— Neden gizledin bunu benden?

Şaşırmıştı Anna:

— Gizlemedim ki, siz sormadınız...

Uzun süre sustu Erich. Anna'yı bu kadar sevdiğini ve onu yitirmenin dayanılmaz bir acı olacağını ilk kez düşünüyordu.

— Anneme ve kardeşime bakmak zorundayım biliyorsunuz. Okula gidebilmesi için daha yeni elbise alabildim kardeşime... İnanın kötü hiçbir şey yapmıyorum. Bir bürodan başka bir şey değil orası benim için... Erich, kızmayın bana, başka bir iş arayacağım, şımarık değilim, ne olursa yaparım... Biraz sabredin, yeniden işsiz kalırsam annem dayanamaz, ölür...

Yeniden karşılaştıklarında Anna:

— Başka bir iş bulmalıyım kendime, dedi. Tiksiniyorum... Başlangıçta eski savaşçıların ailelerine yardım ettiklerini sanıyordum, kötü bir şey değil bu, herkes savaştı ve kimseye savaşmak isteyip istemediği sorulmadı. Ama şimdi görüyorum ki siz haklıymışsınız: Tam bir Nazi yuvası burası. Yeni bir ordu kurmak ve yeniden savaşmak istiyorlar. Artık her şeyi biliyorum...

Heyecandan konuşamıyordu Anna, Erich'se sabırsızlanıyor, çabuk anlatmasını istiyordu. Sonunda:

— İmza için yazılar getirmiştim binbaşıya, dedi Anna. General beni görünce sustu, ama binbaşı devam edebileceğini söyledi... İnanın bana, dinlemedim onları, ama benim yanımda konuştukları için ister istemez duydum. General, Landsberg Hapishanesi'nden döndüğünü, kardeşinin de orada olduğunu söyledi. Bir plan hazırlamışlardı, ama kardeşi karşıydı bu plana. Neden söz ettiklerini anlamıyordum, "ortak komuta", "bağımsız komutanlıklar" gibi sözler geliyordu kulağıma. Yalnız, bir ordu oluşturmaya çalıştıkları kesin, demek ki yeniden savaş olacak. Oh, Tanrım, ne korkunç!..

Erich heyecanlanmıştı:

— Kimdi bu general?

— Speidel. Sonra dedi ki, General Mahlmann gelecek. Ben General Chollidt'in mektubunu gördüm, o da Landsberg Hapishanesi'nde yatıyor.

Mektupta bir yedek komutanlık kurulmasından söz ediliyor…

Anna sözünü bitirince Erich yavaş sesle:

— Bütün bunlar çok önemli dedi, ama nasıl anlatabilirim bunu bizimkilere? Sizi ele vermiş olurum o zaman...

Anna başını salladı:

— Nasıl olsa dönmeyeceğim bir daha oraya. Dönemem... Körler için bir lokantada garson aradıklarını duydum...

Erich vedalaşırken dalgındı: Anna'nın anlattıklarını düşünüyordu: Hemen arkadaşlara iletmem gerek bunları...

Schirke çılgına dönmüştü: Wilhelm Speidel'le yaptığı konuşma nereden ve kimden sızmış olabilirdi? Aklın alabileceği bir şey değildi bu. İlkin Chollidt'ten kuşkulandılar, ama Tanrının bir saf kuluydu bu. Mahlmann'a gelince geveze bir reklamcıdan başka bir şey değildi. Nerden bakılırsa bakılsın bir darbeydi bu. Amerikalılar sözümüzden döndüğümüzü düşünecekler. General Dawes'ın nasıl bir tavır takınacağını tahmin edebiliyorum. Bunun yanı sıra birçok kişi de korkuya kapılacak. Bu tür durumlara karşı hazırlıklı olmak gerekiyor... Artık Fransızlardan hiç söz etmiyorum. Tam da oraya gideceğim sırada bundan daha iyi bir uvertür olamazdı doğrusu!.. Hemen şimdi bir yalanlama hazırlamak gerek...

Schirke yandaki odaya seslendi:

— Fraulein Reisberg!

Teğmen Wehlai girdi içeri:

— Fraulein Reisberg üç gündür işe gelmiyor, herhalde hastalandı, kentte grip salgını var.

Erich fabrikaya gazeteyi getirip gösterince bütün işçiler telaşlandı: Söylenenler gerçeğe benzemeye başlıyor. Ciddi ciddi savaşa niyetli bu adamlar galiba?.. Lanet bir iş bu canım! Ama belki de uydurmadır tüm bunlar? Hayır, cesaret edemezler. Adlar, tarihler, sayılar... Tüm üniteyi heyecanlı bir uğultu sarmıştı. İşçiler bağırıyorlardı: "Bizsiz savaşsınlar!" Krauser Usta Erich'e yaklaştı ve yavaşça:

— Baban gibi olacak senin de sonun, dedi. Anladın mı?

Telefonların başında, ter içinde kalmış muhabirler sansasyonel haberi bildiriyorlardı: "Landsberg Hapishanesi'ndeki görüşmeler... General Speidel... Gestapo... Yedek komutanlık... General Dawes kesinlikle yalanlıyor... "Uzaklardan –Londra'dan, Roma'dan, Stockholm'den–, stenografların zayıf sesleri geliyordu: "Generalin adı? Anlaşılmıyor, kodlayın"...

Bédier, tembel bir sesle Neales'e, "Fransızların inatçılığını biraz fazla büyütüyorsunuz gözünüzde," dedi. "Benim korktuğum, duygusallığa saplanılacağı..." Neales susuyor ve düşünüyordu: General Dawes iyi bir savaşçı, ama yabani; züccaciye dükkânındaki bir su aygırı da o... "Gnome et Rhone" fabrikasında işçiler işi bırakmışlardı. Givet bir tezgâhın üzerine çıkmış bağırıyordu: "Bize SS'lerin komuta etmesini istiyorlar…"

Doktor Krilov gülümseyerek katladı gazetesini: Bütün benzeşikler bir araya toplanmış. Hapishaneleri bile yoklamaya başladılarsa işleri kötü demektir...

Erich akşam Anna'ya uğramak istiyordu, ama caydı. Ona bir zarar vermemesi gerektiğini düşünüyordu. Durum gitgide sertleşiyor. Hiç şüphesiz kazanan biz olacağız sonunda. Rusya var. Çin var. Bizim Almanya'mız var. Ama şimdilik burada onların sözü geçiyor. Krauser'in söyledikleri palavra değil. Tutuklayabilirler beni. Kurşuna bile dizebilirler hatta. Ben ne yaptığımı, neyin üzerine gittiğimi biliyorum, ama Anna'nın acı çekmesine neden olmamalıyım. Bir başkasını bulur ve rahat bir ömür sürer... Mektup yazmaya karar verdi Anna'ya. İlk yazdığını soğuk ve kuru bulup yırttı, yeniden oturdu yazmaya:

"Sevgili Anna,

Bir daha görüşmememiz gerektiğini sanıyorum. Bir gün siz bana politik çalışmalarıma çok mu bağlı olduğumu sormuştunuz, ben de size "çok" demiştim. Bu yeterli bir sözcük değil, ben hiçbir zaman o çalışmalarımdan kopamam, ayrılamam. Bir zamanlar genç kızla Ay üzerine bir öykü okumuştum. Kız ırmağa bakıyor ve Aya soruyor: "Beni ne bekliyor?" Ay yanıtlıyor: "Şimdi bir adam gelecek, seni çağıracak, eğer onun ardından gidersen yalnızca acı verecek sana, bırakacak seni, böyle olacaksın işte,

ırmaktaki gibi." Kız ırmağa bakmış, yaşlı, ak saçlı bir kadın görmüş. Bu arada Ayın söylediği adam gelmiş, çağırmış kızı ve kız adamın ardından gitmiş. Bu romantik öykü şimdi nerden aklıma geldi bilmiyorum. Söylemek istediğim şu: Ben falcı değilim, geleceğimi bilemem. Zaferin bizim olacağından eminim, ama çok kurban vermemiz gerekecek bu uğurda. Eğer birlikte olmaya devam edersek, hem sizin için, hem de benim için ayrılık çok zor olacak. Sonra benimle birlikte oluşunuz yüzünden sizden kuşkulanabilirler. En iyisi hemen şimdi ayrılmak. Eski Savaşçılar Birliği'nden ayrılmakla çok iyi ettiniz, sizin için çok tiksinç bir şeydi bu, biliyorum. Ama siz politikadan çok uzaksınız, demek ki, rahat bir ömür sürebilirsiniz. İnanın bana, sizi hiç unutmayacağım. Size mutluluklar diliyorum. Allaha ısmarladık Anna!"

Mektubu sabah erkenden, fabrikaya gitmeden önce bıraktı. Bütün gün Anna'yı hiç düşünmedi, çalıştı, arkadaşlarıyla tartıştı. Ama akşam, evine gelince diş ağrısı gibi keskin, acı bir keder sardı içini. Işığı yakmadan yatağının üzerine oturdu, elleri dizlerinde kenetli, küçük pencereden kocaman ve soğuk Aya baktı... Anna'ya genç kız ve ırmak öyküsünü yazmasının nedeni belki de dün gece mehtap olmasıydı? Aptalca bir şeydi Aydan söz etmek. Ama gerçeği yazmıştı: En iyisi bir daha hiç görüşmemeleriydi. Neden onu da ardı sıra tehlikelere sürüklesindi? Mutluluğunu istiyordu onun. İyi ama niçin?.. İri sözlerden hep korkmalı mı insan: Seviyordu işte onu.

Kapı vuruldu. Erich titredi: Tutuklamaya geldiler muhakkak...

Anna girdi odaya. Elleri buz gibiydi. Odanın ortasında susarak, öylece durdular.

— Öyküdeki kız benim, dedi Anna sonunda. Al sana, işte Ay, işte kız. Beni sevmeyebilirsin, bana acı çektirebilirsin, olsun, yine de seninle geleceğim.

Erich Anna'ya sarıldı, öptü. Birden yürekleri neşeden taşıverdi, Erich Anna'yı odanın içinde döndürmeye başladı, gülüyor, bir şeyler söylüyor ve öpüyor, öpüyordu.

Ay batalı çok olmuştu. Şafağın donuk, ilk ışıklarıyla elleri birbirinden ayrıldı.

— Belki de, dedi Erich, seni hep seveceğim. Zafer de bizim olacak, mutluluk da bizim olacak, her şey bizim olacak...

59

Neales'e, Abetz'le çalışmış olan Binbaşı Schirke'nin Paris'e geleceğini söyledikleri zaman çok canı sıkıldı: Bundan daha büyük bir aptallık yapılamazdı doğrusu! Ben burada hapları yaldızlayıp yutturmaya çalışıyorum, Wehrmacht'ın yeniden kurulmasının söz konusu bile olamayacağını, oluşturulacak bir kaç tümenin Avrupa ordusuna gireceğini ve tüm komutanın Hitler zamanında itibarı kırılmamış Fransız subaylarının elinde olacağını söylüyorum, General Dawes ise dünkü Naziyi, hem de işgal yıllarında burada kendine hiç de iyi ün yapmamış bir Naziyi yolluyor. Bu koşullar altında çalışılabilir mi?.. Washington'dan konuya ilişkin bilgi istedi. Gelen yanıtı okuyunca aklı duracak gibi oldu. Albay Danovan, Schirke'nin resmi değil, özel bir kişi olarak geldiğini yazıyordu. Ne Amerikan işgal makamlarıyla, ne de Bonn hükümetiyle bir ilişkisi vardı binbaşının; üstelik çok yararlı olacaktı bu ziyaret. Fransızlar, düşüncesiz davranışlarının ve yersiz korkularının Washington'da dikkate alınacağını sanıyorlarsa aldanıyorlardı; Alman ordusunun yeniden kurulması konusu en yakın gelecekte ele alınıp çözülmeliydi. Schirke, Eski Savaşçılar Birliği başkanıydı, onun Paris'e gelişi, hem Almanlara, hem de Fransızlara geçmişe ilişkin birtakım yararsız tartışmalara son verip, Batının ciddi bir şekilde savunulması sorunu üzerinde düşünülmesi zamanının geldiğini gösterecekti.

Neales karşı koymanın yararsızlığını anlıyordu. Zaten hiç keyfi yoktu: Yazarın kendisine yüzde yüz geleceğine dair söz vermiş olmasına rağmen Sartre'ın prömiyesine de gitmedi, robdöşambrını giyip biraz yatışabilmek umuduyla koleksiyonuyla uğraşmaya başladı. Direktuvar döneminden bir tabakaya uzun süre baktı: Jüpiter bir boğaya dönüşüyor ve güzel Avrupa'yı kaçırıyordu. Bir boğanın bir kızı alıp kaçması aptalca bir şey. Greklerin kafası neden hep böyle saçmalıklarla uğraşıp durmuş acaba?.. Şu var ki, Jüpiter'in boğaya dönüşmesi bir anlık bir metamorfoz. Şimdi biz de boğa rolündeyiz ve hiç şüphesiz bu hoş olmayan bir durum. Bu arada Schirke'yi de kabul etmem gerekecek tabii... Ama daha sonra güzelle Tanrı başbaşa kalacaklar ve o zaman Avrupa gücenikliğini unutacak, çiçek açacak, gülümseyecek.

Schirke Paris'e sabahleyin gelmişti. Ilık bir hava vardı, Paris'in erken ilkbaharı başlıyordu. Şaşkınlık içinde baktı kente: Evler yine öyle gri, kederliydi, garsonlar kahvelerin verandalarına masa ve iskemleleri diziyorlar, çiçekçiler tablalarına minicik menekşe demetleri yerleştiriyorlardı. Yedi yıldır burada değildi. Korkunç yedi yıl! Almanya parçalanmıştı. Eski Avrupa yoktu artık, Amerikalılar ve Ruslar birbirlerine karşı koyuyorlardı. Herkes yeni bir savaşa hazırlanıyordu, atom bombasından konuşuluyor, başa gelecek yıkımlardan söz ediliyordu. Burada ise, dünyada sanki hiçbir şey olmamış gibi halı silkeleniyor, küçük finolar gezintiye çıkartılıyordu...

Birden ne kadar yaşlanmış olduğunu hissetti. Tanıdıkları, "Hiç de değişmemişsiniz" derlerdi, "bir delikanlı gibi enerjiksiniz"... Saçma! Yedi yıl önce bu kentten canlı bir insan olarak ayrılmıştı. Gerçi Stalingrad'dan sonraydı bu, tehlikeyi görmüştü, ama savaşı kaybedilmiş saymıyordu. Bir hayat çizgisi vardı: Führer ne söylemişse inanmıştı. Bir oğlu vardı, Schirke soyunun onunla süreceğini sanmıştı. Fransızlarla küçük çocuklarmış gibi konuşurdu, bazen başlarına vurur, bazen azarlar, bazen cezalandırırdı. Bu kente şimdi ruhsal bakımdan yıkılmış olarak dönüyordu. Onun için ince hesaplar yapmanın, ikiyüzlülük etmenin, geçmişini ayaklar altına almanın ne zor olduğu kimsenin aklına gelebilecek bir şey değildi. Tutsaklığa dayanabilmesinde kendisine neyin yardımcı olduğunu o da bilmiyordu: Geçmişin kalıntıları mı, yoksa yaşama gücü mü? Artık hiçbir şeyden emin değildi. Almanların da Fransızlardan daha sağlam ayakkabı olmadıkları anlaşılmıştı: Hayata aynı şekilde kolayca uyuverme, birbirini itip kakma ve herkesin kendini düşünmesi... İdealizm, besbelli görkemli bir lükstür ve bu lüksten ancak talihin lütfu kendilerinden hiç ayrılmayanlar yararlanabilirlerdi. Schirke ayakta kalmıştı, subayları yüreklendiriyor, Dawes'la pazarlık yapıyor, Paris'e geliyordu. Oysa bütün bunların içine tükürüp bir tütüncü dükkânı açabilir, ya da beynine iki kurşun sıkabilirdi. Neydi peki bu? İrade gücü mü, yoksa adalet mi? Ona inanan bir sürü insan vardı, durmak elinde değildi artık, tıpkı kurulmuş, mekanik bir bebek gibi, inanmaya, istemeye, aldatmaya devam etmeliydi, ama bunlar artık onun hayatı değil, tarihin bir sayfasıydı...

Oteline gelince uzun uzun yıkandı: Vücudunu öyle sert, öyle acımasızca ovuyordu ki, yolculuğun tozundan toprağından değil, yılların yükünden kurtulmak istediği sanılabilirdi.

Pinaud düşünüyordu: Schirke'nin yemeğine kimi çağırsam acaba? Binbaşıyla karşılaşmaktan kaçınmam olanaksız bir şey. Von Maltz her şeyden önce ordu sorununun çözülmesi gerektiğini bahane ederek yan çizip duruyor. Neales'se ha bire sıkıştırıyor. Kısacası şeytanın bile içinden çıkamayacağı bir durum. Sıradan bir Fransız için söylenebilecek fazla bir şey yoktur, ama bir sağduyusu vardır. Yeni Wehrmacht onu atom bombasından daha çok korkutuyor. Çeyrek yüzyılda iki kez istilaya uğramak şaka değil. Herkesin şansı benimki gibi yaver gitmedi, çok kişi iflas etti. Son haberler en soğukkanlıları bile telaşa düşürdü. Schirke'yi burda daha kimse unutmadı. Ben şahsen kendi kırgınlıklarımı unutabilirim, ama sürüyle kin güden insan var. Komünistler Schirke'nin geldiğinin kokusunu alır almaz savaş bayrağını açacaklardır. Almanlar bir başkasını gönderselerdi çok daha iyi olurdu. Ama madem ki gelen Schirke, o zaman onunla buluşmam gerekiyor. Varsın komuta sorununu bizim askerlerle konuşup halletsin, ben sıradan bir görüşme çerçevesi içinde kalacağım. Aslında, bence, yeni bir Alman ordusunun kurulması konusu ayrıntıdır, önemli olan onların ne düşündüğünü anlayabilmek. Bédier'yi çağırabilirim, gözünde at gözlüğü yoktur onun. Fabre'ı da çağırsam çok iyi olur, ama bilmiyorum gelir mi, Schirke için çok iyi bir paratoner olurdu, kolay anlarlardı birbirlerini. Schirke'yi güleryüzle, ama soğuk ona burada yer olmadığı duygusuyla karşılamalıyım. General Dawes istediğini söylesin, Schirke bizi burada koyun kırkar gibi kırkmış bir adamdır. Ona bunu hatırlatmanın gereği yok, ama bunu unutmuş görünmek de aptallık olur.

Fabre önce geleceğini söyledi, sonra telefon edip işi olduğunu, gelemeyeceğini haber verdi, ama sonunda yine geldi. Pinaud onu Schirke'ye tanıştırdı:

— Mösyö Fabre, "Exportateurs Réunis" direktörü. Bédier ekledi:

— Ve Direniş Hareketi'nin kahramanlarından biri.

Schirke'nin yüzüne tatlı bir gülümseme yayıldı:

— Sizinle tanıştığımıza çok sevindim, Mösyö Fabre.

Konuşma bir türlü tutmuyordu ve Schirke'nin Fransızları kendine ısındırmak için elinden gelen her şeyi yapmasına rağmen havada bir soğukluk seziliyordu. Schirke Bolşeviklere tutsaklığın çok zor olduğundan,

soğuklardan, ilkel koşullardan, propagandalardan söz etti. Fransa için sözleri ise hayranlık doluydu:

— Eski bir askerim ben, ama Paris'i görünce gözyaşlarımı güçlükle tuttum. Başkentinizin gelişip yüzünün gülmesi tüm insanlık için bir mutluluktur...

Pinaud içinden güldü: Kim öğretti ki buna böyle ince sözler etmeyi, sakın Bolşevikler olmasın?.. Ne Bédier'nin anlattığı birkaç fıkra, ne içilen şampanyalar havayı bir türlü yumuşatamamıştı. Bédier'nin, sözü Schirke'nin ilgilendiği soruna getirdiği sırada yemek sona ermek üzereydi:

— Gerçek bir anlaşmaya varmak için elimizden gelen her şeyi yapıyoruz biz. Komşuyuz çünkü sizinle ve barışmamızın zamanı çoktan gelmiş bulunuyor. Ama Alman ordusunun yeniden kurulması konusunda Fransızlar hastalık derecesinde duyarlılar. Siz de kabul edersiniz ki, Mösyö Schirke, tarihin birkaç bölümünü kalemle bir çizgi çekerek silivermek mümkün değildir. Ama Avrupa ordusu derseniz eğer, bu başka bir konudur ve bunun üzerinde anlaşılabilir...

— Sizi anlıyorum, dedi Schirke, Almanlar iyi asker, ama kötü politikacıdırlar. Sözünü ettiğiniz tarihin birkaç bölümü ise, bizim yanlışlarımızın listesinden başka bir şey değildir. Şimdi biz bunu ödüyoruz. Ve inanın bana, ödeme çok ağır koşullar altında oluyor: Fransa'nın hiçbir zaman başına gelmemiştir böylesi. Bu ne bir sitem, ne bir yakınmadır, yalnızca bir saptamada bulunuyorum... Benim için, demin de dediğim gibi, Fransızların kuşkularını anlamak zor değil, ama bana öyle geliyor ki, geleceği düşünmek zamanı geldi artık, halklar hep geçmişle yaşayamazlar ki... Avrupa ordusunun kuruluşunu selamlıyorum, ama söyleyin bana, tuğlasız ev yapılabilir mi hiç? Lüksemburg'un bile kendi ordusu var. Sizse yalnızca Almanya'ya tanımak istemiyorsunuz bu hakkı.

— Lüksemburg hiç kimse için bir tehlike olamaz...

— Alman ordusu da Kızıllardan başka kimin için tehlike olabilir ki?

— Şimdilik kimse için, dedi. Ama hükümetler değişir... İnsanlar da öyle... Ben genç sayılmam, Stresemann'ın sözlerini duyduğumuz zaman nasıl sevindiğimiz bugünkü gibi aklımda. Oysa üç yıl sonra Hindenbourg tuttu başkalarıyla anlaştı...

— Ben, sevgili Mösyö Pinaud, geçmişten değil, gelecekten konuşmanın yararlı olacağı kanısındayım. Ama mademki Locarno'yu andınız, o zaman size şunu söyleyeyim: Stresemann da ta o zamanlar, 'Ruslar eğer Batıya yürürlerse,' demişti, 'silahsızlanmış bir Almanya onları durduramaz.' Bu sözler de sanki dün söylenilmiş gibi kulağımda. Sormama izin verin: Kime güveniyorsunuz siz? Yani, sizce kim durdurabilir Rusları? Sakın bomba olmasın?..

O zamana kadar susmuş olan Fabre sinirli bir şekilde:

— Hayır, dedi, bomba değil. Biz ve müttefiklerimiz.

— Ben Fransız askerlerini aşağı gören ve gösterenlerden değilim. Fransa'nın teslim oluşunu onun korkaklığına ve dövüşken olmayışına bağlayanlar ancak saf insanlardır. Ben diplomat değilim, sıradan bir askerim, bu bakımdan açık konuşacağım... İşgal sırasında bütün onurlu Fransızların bizden nefret ettiğini biliyorum. Ve izninizle, bize karşı dövüşmüş kahramanların önünde saygıyla eğiliyorum Mösyö Fabre. Biliyorsunuz, daha sonra Rusya'ya gittim ben. Bir buçuk yıl, geri birliklerimizi partizanlardan korudum. Fransa'da hiçbir zaman böylesine korkulu heyecanlar yaşamadım. Neydi peki işin özü? Şüphe yok ki Rusların daha cesur oldukları değil... Siz herhangi bir savaş operasyonuna girmediniz Mösyö Fabre, çünkü korkuyordunuz: Ve korkmakta çok haklıydınız, çünkü önünüzde komünistlerin bir hükümet darbesi yapmaları tehlikesi dururken, bize darbe indiremezdiniz. Kırktaki işgal bence tanklarınızın yetmezliğiyle değil, komünistlerinizin çok kalabalık oluşuyla açıklanmalıdır. Cephe gerisinde Thorez'in partisinin bulunduğunu bilen bir ordunun savaşması zordur, öyle değil mi?

Fabre susuyordu, Schirke'nin sözlerini onaylıyor, ama bunu göstermek istemiyordu. Schirke'ye karşılık veren Bédier oldu:

— Çok haklısınız. Birçok şeyin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine ben de inanıyorum. Saar havzası, Strasbourg... Kızıl tehlikesinin yanında nedir ki bunlar! Yalnız bir şeyi anlayamıyorum Mösyö Schirke: Neden Avrupa ordusunu kabul etmiyorsunuz siz?

— Ben kabul ediyorum, ama tüm ulusun ruh durumunu göz önüne almak gerekir. Almanlar moral bakımından yaralı. Korkunç olan Berlin'in yıkılmış

olması değil, korkunç olan bir yanda sizin sokaklarınızın yıkıntısı, öte yanda Rusların olmasıdır. İnsanlara bayraklarının, şarkılarının, sancaklarının, ordularının dirildiğini söylemeden, onları coşturmadan ölüme gönderemezsiniz...

— Ordu konusuna biraz fazla önem veriyorsunuz gibi gelmiyor mu size de Mösyö Schirke? diye sordu Pinaud. Biliyorum, sizi özel olarak bu konu ilgilendiriyor, ama siz yalnızca asker değil, politikacısınız da. Eğer sizin dediğiniz yapılırsa, çok kısa bir süre içinde Almanya'nın, Avrupa'nın koruyucusu değil de silah deposu olacağı görüşüne ne dersiniz?

— Eğer Alman ordusu olmazsa bu silah deposu sizin dediğinizden de kısa bir süre içinde Rusların eline geçecek. Kim durdurabilir o zaman onları? Amerikan tekniğine büyük hayranlık duyuyorum, ama aynı hayranlığı orduları için duyduğumu söyleyemem. Cesur, gözü pek çocuklar bunlar muhakkak, ama ne savaş gelenekleri, ne disiplinleri, ne de direngenlikleri var. Sonra, sömürge savaşları kahramanlar yaratmaz, kaldı ki, bir Michiganlı için Elbe ya da Rhen Hattı, bir Alman için Kamerun'un ifade ettiği anlamdan daha büyük bir anlam ifade etmez.

— Almanların savaşa gideceklerine gerçekten inanıyor musunuz? diye sordu Fabre.

— Evet, inanıyorum. Çünkü savaşı kaybetmiştir Almanlar. Çünkü devletlerini kaybetmişlerdir. Çünkü mutsuzdurlar. Breslauluların, Stettinlilerin oturdukları köylere, Sudet bölgesine giderim ben sık sık. Kendilerine elde silah, eski evlerine dönmek isteyip istemediklerini sorduğumda, "geç bile kaldık" derler. Sonra yalnızca onlar da değil, hücum tümenlerinin subay ve askerleri, paraşütçüler, pilotlar, Rusya'da bulunan askerler, SS'ler (aralarında elbette alçaklar da vardır, ama büyük çoğunluğu dürüst ve gözü pek çocuklardır) bunların hepsi Kızıllardan öç almak için ölüme gitmeye hazır, bekliyorlar. Avrupa'yı komünizmden kurtaracak güç bunlardır...

Schirke bir dakika kadar durdu, ipek mendiliyle alnını silip bir yudum su içtikten sonra devam etti:

— Bir seçim yapmalısınız. Eğer Alman ordusunun yeniden kurulmasını kabul etmezseniz, bu Kızıllara teslim olmayı kabul etmeniz demek

olacaktır. Geçmişi unutalım. Biz sizin için savaşmak istiyoruz. Almanya size eski bir askerin elini uzatıyor…

Pinaud şaşkınlıkla, yerinden kalkan ve Schirke'ye gidip onun elini sıkan Fabre'a baktı: Bu kadar duygusal mı bu adam?

— Benim için sizinle konuşmak kolay değil, dedi Fabre Schirke'ye, aramızda çok kan var. Ama Kızılların yok edilmesi için şeytanla bile anlaşmaya hazırım. Eğer kırk kadar sağlam tümen kurabilirseniz, "yaşasın Alman ordusu!" diye haykıran ilk ben olacağım.

Pinaud yeniden gürültüyle sümkürerek:

— Ben yine de, dedi, Alman tümenlerinin de katılacağı bir Avrupa ordusunun en çıkar yol olduğu kanısındayım...

Bédier kendisinin de bir şeyler söylemesi gerektiğini anlıyordu. Ama sorun karışıktı, kolaylıkla yanılabilirdi, çok dikkatli olması gerekiyordu. Kadehini kaldırarak:

— Biz asker değiliz, dedi, ordu ve komuta konularıyla ilgili sorunları çözemeyiz burada. Ama duygularımız, düşlerimiz var. Savaş sırasında Almanlara karşı dövüşmem gerekti benim de. Özellikle bu yüzden Mösyö Schirke ile unutulmaz birkaç saat geçirmekten çok mutluyum. Almanların ruh durumuyla ilgili sözleri beni gerçekten derinden sarstı. Kadehimi dünkü düşmanlarımız ama yarınki müttefiklerimiz şerefine kaldırmak istiyorum.

Schirke odasına döner dönmez yattı. Kendini parça parça olmuş duyuyordu. Yine birtakım yalanlar, alçalmalar... Oysa eski gücüm yok artık. Beynime bir kurşun sıkıp işimi bitirmem bile olanaksız: Komünistler hemen yararlanır bundan. Üstelik de hiç kimse Schirke'nin artık tıraş olmaktan, ona buna tatlı diller dökmekten, örgütlemekten bıktığı için –yalnızca bu nedenlerden– kendini öldürdüğüne inanmaz... Aptallık tüm bunlar, korkunç derecede aptallık hem de!..

Bédier akşam Neales'e Almanla yediği yemeği anlattı. Neales'in kaşları hafifçe çatıldı:

— Onun yerine başka birisi olsa çok daha iyi olurdu tabii, ama bereket Schirke hep belli bir taktik içinde tutuyor kendini... Belki de Fabre haklıdır?

Tanırım onu, duygulu bir adamdır. Ama yürek de bazen tüm bilgelerden daha bilge oluyor. Schirke'ye görüş ve kanıtlarını kamuoyuna sunma olanağının verilmesi gerekir sanıyorum.

— Peki komünistler bundan kendi propagandaları için yararlanmazlar mı?

Neales gülümsedi:

— Aklınız fikriniz komünistlerde. Onların yararlanamayacakları şey yoktur. Eğer hep onlara bağırma olanağı vermekten korkup duracak olursak, benim hemen yarın çekip New York'a dönmem gerekir. Oysa ben ne sizden, ne Paris'ten ve ne de bende bulunmayan daha bir sürü tabakanın satıldığı antikacılardan ayrılmak istemiyorum...

Neales ertesi gün Nivelle'e telefon etti. Eğer "Transoc" Schirke'ye bir makale ısmarlarsa çok iyi olur. Hayır, politik bir makale olmamalı bu, yoksa okuyucuların midesi bulanabilir... En iyisi anı türünden bir şeyler yazması, ne de olsa ilginç bir kişiliği var. Elbette Paris'teki çalışmaları konusunda olmamalı bu. Şöyle, Rusya'daki savaş, tutsaklık yılları, Kızıl bölge… falan gibi şeyler olmalı. Yazının sonuna da Batının savunmasına ilişkin görüşünü ekleyebilir.

Schirke'ye gitmek Nivelle'e tiksinç bir davranış gibi geliyordu: Aklına bile getirmek istemediği geçmiş yıllar canlanıyordu gözünde. Ne pis bir meslekti bu!.. Son günlerde iyiden iyiye boğulur gibi olmuştu. Katlanamıyordu artık Low'a. Her gün bilgi istemeler, serzenişler, aptalca birtakım genelgeler... Senatör ajansın parasal işlerini izlemesi için bir de müfettiş göndermişti, böylelikle de kendisi resmen kayınpederinin bir hizmetlisi durumuna düşmüştü. "Transoc" işinin üstesinden nasıl geleceğini bilmiyordu. Şiir yazması gereken bir adam, ne çirkef işlerle uğraşıyordu! Paris'te küçük Goebbels olarak bulunan Schirke'ye gitmek olacak şey miydi şimdi!..

Schirke, birkaç parça eski moda eşyadan başka hiçbir şeyin bulunmadığı soğuk, boş bir odada kabul etti Nivelle'i. Bir viski ısmarladı. Bir süre anılarından konuştular. Sonra suskunluk çöktü odaya. Nivelle:

— Kutlarım sizi, dedi. Başınızdan geçen bunca şeye rağmen hemen hiç değişmemişsiniz...

— Mumyalar da değişmezler dedi Schirke.

Sonra yine sustular. Yandaki salonda birinin piyanoda gam yaptığı duyuluyordu. Nivelle'in tüyleri diken diken olmuştu: Çok soğuk, nasıl olur da ısıtmazlar buraları?..

— Demek, dedi Schirke ansızın. Şimdi siz de Amerikalılarla çalışıyorsunuz? Size onları beğenip beğenmediğinizi sormayacağım, şiirlerinizi anımsıyorum, ben de onlarla çalıştığım için sizi anlıyorum.

Schirke'nin senlibenliliği Nivelle'i kızdırdı:

— Ben de, Mösyö Schirke, ister istemez sizinle çalışmak zorunda kaldığım için mutlu olduğumu söyleyemem...

Schirke gülümsedi.

— Muhakkak. Benim bunu anlamadığımı mı sanıyorsunuz?.. Benim için bu sırada Paris'e gelmek hiç de kolay olmadı... Ama sorun bu değil... Herkes aldatıldı, herkes rezil rüsva edildi, tükürüğe boğuldu... Önemli olan bu... Sözüm size değil. Sizin şiiriniz var. Şiir deyince aklıma geldi: Geçenlerde bir kitapçıya uğradım, ama sizin kitaplarınız yoktu. Yeni bir şeyler yayınladınız mı?

— Yazıyorum, dedi Nivelle yapmacık bir neşeyle ve hemen konuyu değiştirdi.

Schirke takılıp kalmıştı Paris'te: Çok değişik insanlar görüşmek istiyordu onunla; milletvekilleri, askerler, gazeteciler. "Transoc" ajansı Schirke'nin anılarının yayın hakkını aldığını açıkladı. "Aurore"dan bir gazeteciyle konuşan Schirke, "Alman ordusunda," dedi, "suç işlemiş kişiler vardı, ama bugün herkes görmektedir ki, Kızıllara karşı beyaz eldivenlerle savaşılamaz." L'Humanité'de Schirke'den söz eden bir makale yayınlandı: Savaşın arifesinde onun Paris'teki eylemleri, Berty, Pinaud ve Gestapo ile ilişkileri hatırlatıldıktan sonra şunlar yazılıyordu: "Fransız halkı faşistlerin, Maidanek ve Auschwitz cellatlarının ellerini kollarını sallaya sallaya Paris'te dolaşmalarına ve onlarla diplomat gibi görüşmeler yapılmasına hiçbir zaman izin vermeyecektir. Schirke, defol!" Makaleyi okuyan Schirke gülümsedi: Siz söylemeden de giderdim lanet ülkenizden, hem de seve seve. Ne çok komünisti varmış namussuzların anlamadım gitti. Anlaşılan

bizimkiler kötü çalışmış zamanında. Gestapo için söyleyecek hiçbir sözüm yok, orada çalışmadım, bilmiyorum, ama şimdi anlıyorum ki, hep mıymıntılardan oluşuyormuş bu Gestapo...

Boş olduğu bir akşam Schirke konsere gitti. Programda Bach vardı. Schirke, gotik kilise kemerleri gibi çalımlı, sert müziği severdi: Dinlerken düşüncelerini, anılarını, heyecanlarını bir yana bırakırdı.

Ara verilince fuayeye çıktı. Onu gören bir gazeteci hemen yaklaşarak sorular sormaya başladı. Schirke daha müziğin etkisinden kurtulamamıştı, neden sonra kendine gelerek soruları yanıtlamaya başladı. Yüksek sesle konuşuyordu, gelip geçenler yanında durup onu dinliyorlardı.

— Rusya'daki savaşın nasıl olduğunu gözünüzün önüne getirebilmeniz bile güç: Kızıllar çocukları bile kışkırtmışlardı bize karşı...

Uzun boylu, güzel bir kadın yaklaştı Schirke'ye. Tanıdık bir yüz, diye düşündü Schirke, herhalde bir salonda rastlamışımdır...

— Siz Binbaşı Schirke misiniz? diye sordu kadın.

Geniş geniş sırıttı Schirke: Şimdi çıkartmıştı kadının kim olduğunu.

— Sizi yeniden görmek beni çok mutlu etti Madam Berty.

Mado, Schirke'yi çok iyi anımsıyordu. Fransa'nın bağlandığı yerde otladığını söyleyen adamdı bu.

Ne yazık ki kırk dört Ağustosunda burada değildi, kurtulmuştu ellerinden bu herif...

Schirke'ye sert sert baktı Mado. Çevrelerini meraklılar sarmıştı.

— Demin, dedi Mado, Rus çocuklarını öldürdüğünüzü mü söylüyordunuz? Alın size Fransız kadınından...

Ve Schirke'nin yanağına sert bir tokat indirdi. Gittiği her yerde Schirke'ye eşlik eden polis Mado'nun üzerine atıldı. Başka görevliler de geldi ve Mado'yu götürdüler. Herkes bir şeyler söylüyordu. Schirke elini yanağına bastırmış, öylece duruyordu. Sonra ziller çaldı ve herkes salondaki yerini

aldı. Bach'ın görkemli müziğinin sesi geliyordu içerden, ama Schirke'nin bunu duyduğu yoktu.

Mado'yu götüren polis döndü:

— Zabıt tutuyorlar... Bir araba çağırdım, dinlenmeniz gerek.

— Evet, dedi Schirke duyulur duyulmaz bir sesle. Dinlenmem gerek...

60

Makide arkadaşlarının "Çek" diye çağırdıkları saatçi Frantisek Kristek, Fransa'da yirmi yedi yıl yaşamıştı. Paris'e, burada kısa bir süre kalıp yine baba evine dönmek düşüncesiyle gelmişti; ama bu yeni yerdeki yaşayış hoşuna gitmişti, bir saatçinin yanında üç yıl çırak olarak çalıştıktan sonra kendine bir dükkân açmış ve bir Fransızla evlenmişti. 1933'de karısı ölmüştü, çocuğu da olmadığı için, artık memlekete dönsem mi acaba? diye düşünmeye başlamıştı. Ama ana-babası çoktan ölmüş, dostları kendisini unutmuştu: Vatanın kendisine yadel gibi geleceğinden korkuyordu. Vatanımla ilgili her şeyden koptum, diye düşünüyordu, hatta düşlerimde bile Fransızca konuşuyorum...

Almanlar Çekoslovakya'yı tehdit etmeye başladıkları zaman, doğruca konsolosluğa gitmiş ve vatanını korumak istediğini söylemişti. Konsolos adını not almış, gerektiğinde kendisini çağıracaklarını söylemişti. Frantisek, bir hafta sonra İngiliz ve Fransızların Hitler'le anlaştıklarını okumuştu gazetelerden. Komşuları savaş olmayacak diye seviniyorlar, Frantisek ise evinde oturup her şeye ve herkese sövüyordu.

Savaş, her şeye rağmen bir yıl sonra başladı. Frantisek gönüllü yazıldı. Subaya, "Siz Çekoslovakya'yı korumak istemezdiniz," dedi, "ama ben Fransa'yı korumak istiyorum." Subay gülümsedi: "Siz olmasanız da olurdu."

Sonraları sık sık anımsadı bu sözleri Frantisek: Doğru, ben olmasam da olurmuş, hatta bir tek bile asker olmasa da olurmuş, değil mi ki onlar işin başında karar vermişler savaşmamaya...

Makideyken, sakinliği, soğukkanlılığı ile arkadaşlarını büyülemişti. Partizanların hapishaneye saldırılarında Frantisek kılık değiştirip Gestapo subayı gibi göstermişti kendini. Hapishanenin nöbetçisi ile uzun uzun sohbet etmişti. Daha sonra bunu arkadaşlarına anlatırken, "Ahmak," derdi, "bana şivemin neden böyle olduğunu, yoksa Viyana'dan mı olduğumu sordu. Ben de ona, kendisine şu anda büyük bir onur verdiğimi, çünkü Führer'le hemşeri olduğumu, dayımın oğlunun adının da Franz Schikelgruber olduğunu söyledim."

Frantisek, zaferden sonra Prag'a giderim, diye düşünüyordu. Ama savaş bitmiş, o yine Paris'te kalmıştı. Savaştan sonra işlerin nasıl bir durum alacağını da bir göreyim, ondan sonra giderim, diyordu. Ama her şey bir anda olup bitiverdi. Bir gece polis arabaları düdük çalarak gelip evini sardılar, ve her yeri didik aradılar. Emniyet Müdürlüğü'nde Fransa'dan sürüleceğini bildirdiler Frantisek'e. Uykulu bir polis memuru öfkeli öfkeli, "Yeter artık yaptıklarınız" dedi. "Doğru," dedi Frantisek, "çok suçluyum size karşı. Birincisi, ordunuza gönüllü yazıldım, Hitler'e karşı savaşacağınızı sanmıştım, ikincisi partizanlık yaptım, üçüncüsü de Çekim ben, bizim hükümet sizinkisi gibi değil, bütün bunlar böyle olunca da, sizler için baş suçlu Frantisek Kristek'i sürmekten başka çare kalmıyor."

Prag'a gelince Frantisek'e, "Herhalde kenti tanıyamamışsındır? Çok değişiklikler oldu bizde..." dediler. Ne diyeceğini bilemiyordu Frantisek, eski Prag değildi bu. Sonra kendi kendisiyle alay ediyordu: Mösyö Frantisek, Smihov kentinde… Yani Bourgogne birası ya da Pilzen şarabı gibi bir şey... Ama aradan altı ay geçince alıştı, hatta Prag'dan hiçbir yere ayrılmamış gibi geliyordu. Yalnızca Mado'ya Prag'la ilgili kartpostallar gönderdiği zamanlarda birkaç saat geçmişe dalıyordu. Sonra dostlarına gidiyordu. Dünya olaylarını konuşuyorlar, hayatın yeniden yoluna girmesine seviniyorlar, Trumann'a sövüyorlar, Londralı mültecilerden, "Dareks" mağazalarından söz ediyorlardı.

Karısının ölümünden sonra Frantisek'in kimseyle gönül işi olmamıştı. Bir şişe şarap içti mi dünyanın bütün kadınları büyüleyici görünürdü gözüne, ama içinden, kadınların çekiciliğine kendini kaptırmadığı için talihine şükrederdi. Genç bir dul olan Kveta Elinekova ile tanıştığı zaman kırk sekiz yaşındaydı ve artık aşık olabileceğini hiç sanmıyordu. Bir dostunun evinde tanıştığı Kveta'yı görür görmez beğenmişti. Paris'i, Makiyi anlatmaya başladı hemen. Genel olarak yapmadığı bir şeydi bu, ama o gün kendini göstermek, parlamak istiyordu. Sonra Kveta'yı evine kadar geçirmişti; Yol boyunca da hep susmuştu. Her şey o gece başlamıştı: Frantisek içini çekiyor, ezilip büzülüyordu, ama sevgisini açıklayamıyordu. Şu işe bak, diye düşünüyordu, yaşını başını almış bir adamım, artık durulmuş olmam gerekir, oysa aklımı yitirmiş gibiyim.

Kveta bir restoranda vestiyerci olarak çalışıyordu, otuz yaşlarında, neşeli, iyi yürekli bir kadındı. Frantisek'in kendisine kur yapması onurunu

okşamıştı: Komşuları bunun sıradan bir adam olmadığını, Fransa'da partizanlık yaptığını ve oradan sürüldükten sonra gazetelerin kendisinden çok söz ettiğini anlatıyorlardı. Ama Kveta, Frantisek'in kendisini gerçekten beğendiğine inanamıyordu: Paris'te kim bilir ne ilginç kadınlarla tanışmıştır! Onun istediği biraz gönül eğlendirmek, bunun için de beni kendisine aşık etmeye çalışıyor, sonra elinin tersiyle itiverecek. Ama kendimi tutacağım ve aşık olmayacağım ona, benim de gururum var...

Kveta ile buluşmaya devam ediyordu Frantisek, ama derdinin çözümünde bir arpa boyu yol alamıyordu. Ona duygularından söz etmek istiyor, ama bunun yerine başka şeyler söylüyordu: Ruslara hayran olduğunu, Marshall Planı'nın kölelikten başka bir şey olmadığını anlatıyor, Tito'ya sövüyordu. Kveta gazete okumadığı için politik olaylara ilişkin bilgisi çok azdı. Frantisek bazen kızardı: "Hiçbir şey bilmiyorsunuz! Vatanın yazgısının bile sizi ilgilendirmediğini düşüneceği geliyor insanın..." Kveta alınırdı: "Ömrüm boyunca burada yaşadım ben, hiçbir yere gitmedim, gazete okumak ise çok sıkıcı geliyor bana." Frantisek ona hem kızgınlık, hem de hayranlıkla baktı, burada sizin gibi birinin bulunduğunu bilseydim demeyi geçirdi içinden çok daha erken dönerdim. Ama bunun yerine içini çekti ve Ruzicka'nın ölümünde de parmakları olduğuna inandığı Amerikalıların entrikalarından söz etmeye başladı.

Bir gün:

— Zejda, dedi. Münih'te şimdi ve alçakça yayınlar yapıyor radyodan. Amerikalılar Gestapo'nun uşaklarıyla bile işbirliği yapmaktan çekinmiyorlar!..

Sözlerinin Kveta'da yaptığı etkiyi görünce çok şaşırdı:

— Neler söylüyorsunuz siz? diye bağırdı Kveta. Zejda komünisttir, Rude Pravo'da yazıyor. Tanırım kendisini, eskiden sık sık bizim restoranda yemek yerdi...

Frantisek ona Zejda'nın provokatör olduğunun anlaşıldığını, bunun üzerine altı ay önce yurtdışına kaçtığını ve olayı bütün gazetelerin yazdığını anlattı. Gazete okumazsa bir insan böyle olurdu işte, dünyadan haberi olmazdı. Kveta onu dinlemiyordu, düşünceleriyle boğulur gibiydi.

Gece yatağına yatınca da düşünmeye devam etti: Frantisek'i ya da gazete okumanın gerekliliğini değil, Zejda'nın kendisine verdiği çantayı düşünüyordu. Gerçi Frantisek politikaya karşı ilgi duymaması nedeniyle ona sitem ediyordu, ama Kveta Frantisek'le tanışmadan önce de yeni düzenin eskisinden daha adil olduğunu ve kimsenin Amerikalılardan Prag'da karanlık işler çevirmelerini istemediğini düşünürdü. İşte özellikle de bu yüzden, Zejda Amerikalı bir namussuzun çantasını devlet güvenlik örgütüne götürmesini isteyince bir saniye bile düşünmeden kabul etmişti. Zejda bundan kimseye söz etmemesini, güvenlik örgütünde de, çantayı vestiyerde bulduğunu, başka bir şey bilmediğini söylemesini istemişti. Nasıl inanmamazlık edebilirdi Zejda'ya? Rahmetli Jan hep, "Zejda gibi yiğit bir adam herkese nasip olmaz," derdi. "Bak, ben de karşıyım Almanlara, ama fıkra anlatmaktan başka ne yapıyorum?.." Gel gör ki Gestapo'da çalıştığı ortaya çıkmıştı Zejda'nın. Ya bir de Kveta'yı kirli bir işin içine sokmuşsa? Kimse ifadesine falan başvurmadığına göre, demek her şey yolunda gitmişti. Ve unutup gitmişlerdi onu, vestiyerci Kveta'ya varana kadar bir sürü önemli işi vardı Devlet Güvenlik Örgütü'nün. Sonuç olarak telaşlanacak bir şey yoktu.

Ama, ne olursa olsun gidip her şeyi anlatsam daha iyi olmaz mı acaba? Bunun ne menem bir iş olduğunu kim bilebilir?.. Böyle bir alçağın yapamayacağı şey yoktur. O zaman benim de başım belada demektir. Eğer Zejda'ya inandığımı söyleyecek olursam gülerler bana. Ama bu adama benden daha akıllı insanlar da inanmadılar mı? Peki o zaman ne diye altı ay bekledin? diyebilirler. Beni kimse tanımıyor ki, onunla gizli bir anlaşmamız olduğunu da ileri sürebilirler. Hayır, gitmeyeceğim. Yaşamak istiyorum ben... Ama ya bir de Frantisek benimle gerçekten evlenmek istiyorsa?.. Kveta gülümsedi ve sabaha doğru rahatlamış olarak uykuya daldı.

Ertesi sabah yine çantaya takıldı aklı, telaşlandı. Vicdan sorunu bu. Ama oraya gitmek de aptallık. Ne yapacağımı bilemiyorum... Bütün gün çantayı düşündü, numaraları karıştırdı, kadının birine erkek paltosu verdi, müşteriler homurdandılar. Akşam Frantisek geldi, Çin'den söz etmeye başladı. Kveta onu dinlemiyordu:

— Neyiniz var Kveta? Sakın hasta olmayasınız? Havalar öyle gidiyor ki kolayca üşütebilirsiniz...

Kendini tutamadı ve ağlamaya başladı Kveta. Frantisek çekingen, ürkek birkaç sözcükle yatıştırdı onu. Sonunda lanet olasıca çantanın öyküsünü anlattı Kveta.

— Gidip anlatmalısınız, dedi Frantisek. Amerikan oyunu gibi görünüyor bu... Hatta hemen şimdi gitmelisiniz Kveta, gece de çalışıyorlar güvenlik örgütünde...

Kveta'nın sesi hıçkırıktan titriyordu:

— Korkuyorum Frantisek... Benim onunla anlaşmış olduğumu söyleyeceklerdir... Dünyada bir başımayım, koruyup kollayacak kimsem yok... Ama eğer siz de benimle gelseydiniz...

— Benim sizinle neden geldiğimi, neniz olduğunu sorarlarsa ne diyeceğiz?

Kveta'nın yanıtını güçlükle duyabildi Frantisek:

— Nişanlım olduğunuzu söylersiniz...

Frantisek ayağa kalktı:

— Oldu, gidelim.

Kveta'nın düşündüğünden çok daha kolay oldu her şey. Gerçekten de, tamamlayıcı bilgi almak için onu yeniden çağırabileceklerini söylediler, ama sevecen konuşuyorlardı, hatta teşekkür bile ettiler, sonunda bir yüzbaşı:

— Neden bu kadar geç karar verdiniz anlatmaya? dedi.

Kveta susuyordu, onun yerine Frantisek yanıtladı soruyu:

— Zejda'nın maskesinin düştüğünü duymamış, o sıralarda hasta olduğu için gazete okumuyordu, ben söyledim kendisine Zejda'nın Münih'te ne haltlar karıştırdığını. İsterseniz beni de çağırabilirsiniz sorgu için: Kristek Frantisek, parti üyesi, Fransa'dan sürgün geldim...

Yüzbaşı, Frantisek'in elini dostça sıkınca Kveta'nın korkusu geçti: Her şey yolundaydı anlaşılan.

Ilık, nemli bir geceydi. Bahara daha bir ay var, diye düşündü Frantisek, ama erken gelmiş bir baharı yaşıyoruz... Sonra Kveta'ya sevecenlikle bakarak:

— Demek ki, dedi, gazete okumak gerekiyormuş, yoksa görüyorsun insanın başına neler geliyor...

Eve vardıklarında Kveta ona teşekkür etti, ama yağmur hızını daha da artırmış olmasına rağmen hemen içeri girmedi. Frantisek birden cesaretlenerek:

— Eğer şimdi, dedi, ben de sizinle birlikte eve girsem, kovar mıydınız beni?

— Yalnız, merdivenlerde hiç konuşmayın, diye fısıldadı Kveta, komşular duyabilir...

Oysa eve vardıklarında heyecandan kapıyı örtmediğini ve ne zamandır kapının açık olduğunu fark etti. Gitti, kapıyı örttü ve koşarak Frantisek'in kollarına atıldı.

İki hafta sonra bütün Prag'da Mühendis Karel Gobza'nın serbest bırakıldığı konuşuluyordu. Amerikan casus servisleriyle ilişki kurmuş olan etkili bir adamın kara çaldığı Karel Gobza'nın suçsuz olduğu anlaşılmıştı. Frantisek olayı Kveta'ya anlattı ve Amerikalılara sövdü. Onun sövmesinin bitmesini bekleyen Kveta sakin bir sesle, "İyi olmuş adamı salıverdikleri" dedi. Bu işin olmasına ne denli yardımı dokunduğu hiç aklına gelmiyordu.

Karel Gobza'nın serbest bırakıldığını duyunca Smiddle'in canı sıkıldı. Coster ta ne zaman yazdığı bir mektubunda "Haçlılar" arasında tek namuslu kişinin ihtiyar Julius Gobza olduğunu bildirmişti. Gerçi ihtiyar gevezenin biriydi ve iş yapmaktan çok Masaryk'in ilkelerinden söz etmek hoşuna gidiyordu, ama bunun yanı sıra da Kızıllardan nefret ediyor, oğlunu hapsettikleri için bağışlamıyordu onları. Prag'da berbat durumda hissediyordu kendini Smiddle, burada Berlin'deki gibi rahat çalışamayacağını hemen anlamıştı. Ne Coster'e, ne de Zejda'ya inanıyordu: Biri şamatacının teki, öbürü de dolandırıcıydı. Kızılların oğlunu serbest bıraktıklarını öğrendiği sırada ihtiyar Gobza, Coster'le çevirdiği dolapları anlatmış olabilirdi, dolayısıyla artık ona da güvenemezdi. Hemen Freiman'ı aradı. Zayıf, dazlak kafalı bir adam olan Freiman'ın karanlık bir geçmişi

vardı, zaten Zejda'da bunu düşünerek Coster'le tanıştırmamıştı onu. Freiman bir süre yağ çekip dalkavukluk ettikten sonra, Zejda'nın maskesinin düşmesinin çalışmalarını zorlaştırdığını anlattı; belki işbilir bir adam ele geçirebilirdi, ama bunun için de para gerekliydi. Smiddle ondan hiçbir şey elde edemeyeceğini anlamıştı, adama yüz dolar verdikten sonra da, parayı sokağa atıyorum, diye düşündü. General Doubek, ya da Prozacka ile görüşmenin yollarını aramalıyım. Muhakkak kumar oynamak olacak bu: Zejda yalan söylemiş olabilir, benden koparmak istediği bin marka karşılık söylenmiş bir yalan... En iyisi Prozacka'dan başlamak, general belki korkabilir. Hem Prozacka ile diyalog kurabilmek için gerekli parolayı da biliyorum, böylece Zejda'nın yalan söyleyip söylemediğini de kolayca anlayabilirim. Sonra, yabancı bir gazeteci için, işi propaganda olan bir adamla buluşmak, bir askerle buluşmasından çok daha kolaydır. Prozacka'dan başlayayım en iyisi.

Smiddle Amerikan elçiliğine giderek Washington'a şifreli bir telgraf gönderdi. Low'a çektiği bu telgrafta, bölgesel nitelikte bazı operasyonlara girişmek niyetinde olduğunu, daha büyük çapta eylemlerin, bu yakınlarda kendisiyle görüşeceği önemli bir politikacıyla yapacağı konuşmanın sonucuna bağlı olduğunu bildiriyordu. Telgrafı çektikten sonra bir bardak viski içen Smiddle, elçilik sekreterine:

— Oteldeki adamda muhakkak mikrofon vardır, dedi, bu kesin. Ömrümde uyuduğum odayı kimseyle paylaşmadım. Cephedeyken başka tabii, ama o zaman da ölü gibi uyuduğumuz için bunun farkında bile değildik. Bilmiyorum, birdenbire uykumda konuşurum diye korkuyorum... Buraya geldiğimden beri daha bir kez olsun şöyle rahat bir uyku uyuyamadım, arada bir içim geçer gibi oluyor, hepsi bu. Böylesi lanet bir devlet daha ne kadar durabilir yeryüzünde?..

Karel'in serbest bırakıldığını duyar duymaz ihtiyar Gobza hemen oğluna gitti. İki yıl önce bir daha kendisiyle görüşmeyeceğimi yazmıştım. Şimdi bunu düşünmek bile gülünç. Artık birbirimizi anlayabiliriz. Karel herhalde komünistlere inanılamayacağını anlamıştır? Bir çocuk gibi saftır Karel. Gerçi sözlerine bakarsan komünistlerin her şeyleri güzel, ama söz başka, iş başka. Hem yalnızca komünistler mi böyle olan? Ben sanki çocuk gibi davranmadım mı? Amerikalıların radyolarını dinledim ve bize gerçekten yardım etmek istediklerine inandım. Oysa onlar kötü birtakım oyunların

peşindeler. Südet Almanlarını üzerimize kışkırtmalarını artık bir yana bırakıyorum. Bana kalırsa bu Coster haydudun teki. Bir filmde görmüştüm onun gibi birini. Ancak böyle bir adam öldürtebilirdi Ruzicka'yı Zejda'ya. Zejda konusunda yanılmış olabilirler, anlarım bunu, ben de dürüst bir adam olarak biliyordum çünkü namussuzu. Ama durum aydınlığa kavuştuktan, adamın Gestapo'da çalıştığı açıklandıktan sonra hiçbir namuslu insan böyle bir kimseye el uzatamazdı. Ama onlar yalnızca el uzatmakla kalmadılar, üstelik bir de radyolarında konuşturuyorlar. Alçaklık değil de nedir bu? Kısacası her şey karman çorman. En iyisi tükürüp boşvereceksin bu politikaya. Karel'i serbest bıraktılar, şimdilik en önemli olan bu, artık kendi uzmanlık dalında çalışabilir. Hemen ona gideceğim. Herhalde artık evlenir de... Doktor Pisek'in kızıyla dolaştığını söylüyorlar. Torun sevmek kim bilir ne güzeldir...

Babasını görünce Karel hemen karşılamaya koştu, kucaklaştılar. Julius Gobza merdivenleri çok hızlı çıktığı için derin derin soluyarak sordu:

— E, nasıldı bakalım hapishane, kötü müydü?

Karel gülümsedi:

— Hapishanenin iyisi olur mu hiç baba?

Kötü günlerini anımsatarak acı çektirmemeliyim ona, diye düşündü Julius Gobza ve aileden haber vermeye başladı: Vaclav Amca'ya inme inmişti, hiç çalışamıyordu, Vlasta ise Brnolu mıymıntı bir oğlanla evleniyordu.

— Sen ne yapmayı düşünüyorsun? Herhalde iş vermezler artık sana?

— Eski işime dönüyorum, yine direktörü olacağım fabrikanın.

— N'ene gerek senin direktörlük? Mühendissin sen, direktör olmasan da geçinebilirsin. Ne diye sorumluluk alacaksın? Umarım komünistlerle daha uzak ilişki kurmak gerektiğini anlamışsındır?

— Bugün beni partiye kabul edeceklerini söylediler... Kişisel öfkelerimden dolayı inançlarımı değiştiremem.

— Demek ki, diye bağırdı Julius Gobza öfkeyle, suçsuz bir insanın hapse atılmasını sen de doğru buluyorsun?

— Hayır, dünyada olup bitenlere bakılırsa çok küçük bir ayrıntı gibi kalırsa da, yine de doğru bir davranış değil bu. Bak sana anlatayım bu işin nasıl olduğunu... Zejda diye birinden söz edildiğini duydun mu? Şimdi Münih'te, Amerikalılarla çalışıyor... İşte bu adam benim çantamı çalıp içine birtakım ele verici belgeler koymuş, öyle güzel hazırlamış ki sahtelerini belgelerin, sonra benim özel mektuplarımı da bunların arasına koymuş, kimsenin bir şey anlayabilmesi olanaksızdı. Üç gün önce anlattılar bana bunları, bir kadın gelip çantayı kendisine Zejda'nın verdiğini söylemiş... Görüyor musun namussuzluğu! Yapmayacağı şey yok Amerikalıların...

Karel uzun uzun Amerikan politikasından söz etti babasına. Julius Gobza onu dinlemiyordu. İki büklüm oturmuş, elleriyle yüzünü kapatmıştı: İnsanoğlunun ne kadar alçalabileceğini düşünüyordu dehşetle. Zejda bir de Karel'i Ruzicka'nın ele verdiğini söylemişti bana. Alçak herif! Beni bile aldatmak istediler demek! Şimdi anlıyorum oynadıkları oyunu. Eğer Karel'e Coster'den söz edecek olursam, sevinir, onun yaptıkları da anlattıklarını doğrulayacak yönde çünkü. Ama bu kez de benden bildiklerimi açıklamamı isteyecektir, oysa ben bunu yapamam. Ben ne Amerikalılara, ne de komünistlere yakınlık duyuyorum. Ne diye onların ekmeğine yağ sürecekmişim? Sorgulardan, savcılardan, politik davalardan nefret ediyorum ben. Hiçbir zaman da sevmedim zaten bunları. Hem benim "Haçlılar"la çalıştığım duyulursa, bu Karel'in durumunu da sarsabilir. Kimse bir şey bilmiyor. Zejda kaçtı, Coster de öyle, korktu herhalde namussuz, üçkâğıtçı Freiman'a gelince herifin işi gücü karaborsacılık, ağzını açıp gık bile diyemez. Bende kalmalı bu sır. Şaşılacak şey, Karel onların bütün yaptıklarını bağışlamış. Altı ay acı çekti, oysa yalnız Amerikalıları suçluyor. Anlamıyorum kime çekmiş bu oğlan? Ben onu hoşgörülü olma, insancıl olma ilkelerine göre eğittim, oysa deli gibi, ateşli, tutkulu. Ne olursa olsun, böyle bir oğlumun olması tiksinç bir şey...

Karel'in sözünü keserek:

— Amerikalılara istediğin kadar söv, dedi, bu durumu değiştirmez. Ben Amerika'yı hiç görmedim, bilmiyorum neler yapıyorlar orada. Dur da bitireyim sözümü... Zejda konusunda seninle aynı fikirdeyim, bu alçak herif o kadar güzel maskelemiş ki kendini, senin dostların bile inanmışlardı onun dürüst bir adam olduğuna. Amerikalıların böyle bir adamı radyolarından konuşturmaları hiç yakışık almayan bir davranış. Bekle, daha bitirmedim

sözümü... Ben Amerikalıları temize çıkarmaya çalışmıyorum, ama sen bakıyorum komünistlere toz kondurmuyorsun. Senin için onların suçsuz bir adamı hapse atmaları bile önemli değil. Böyle bağırarak sözümü de kesemezsin, babanım ben senin... Bütün bunlar Masaryk'in ilkelerine de, insanlığa da ters düşen şeyler, toplumsal ahlak böyle şeyler üzerine kurulmaz...

— Amerikalılar ve onlarla çalışan namussuzlardır suçlu olan. Önce şu iyi, bu kötü diye konuşarak başlarlar işe, sonra da Ruzicka'yı öldürürler. Artık bizden yana olmayanlar, katillerden yana demektir.

Julius Gobza öfkeden kıpkırmızı kesildi:

— Yeter! Sen hapisteyken benim burada yüreğim kan ağlamıştı. Ama artık acımıyorum sana. Layıkmışsın çektiklerine. Naziler gibi konuşuyorsun, onlar da böyle bağırırlardı, kendilerinden yana olmayanlara, haydut derlerdi. Artık benim Karel diye bir oğlum yok.

Hışımla çıkıp gitti Julius Gobza. Evine vardığında yatışmıştı. Çektiği acılardan dolayı Karel'in sinirleri zayıflamıştı, tuttum bir de ben sövdüm ona. Ne ayıp! Neden kızdım bu kadar bilmiyorum? Herhalde Coster'e inandığım için kendimeydi kızgınlığım... Oysa hıncımı Karel'den çıkardım. Ona gerçeği anlatamamam korkunç bir şey. Hep aramızda duracak bu sır. Evet evet, hiç doğru değildi davranışım, başımızda nasıl bir hükümet olduğu çok mu önemli sanki? Oğlumun dürüst, yürekli, yetenekli olması bundan çok daha önemli. Bense onunla politika yüzünden kavga ediyorum... Amerikalıların ne mal olduklarını yeni anladım daha. Eğer bu Coster denilen adam buraya dönmek cesaretini gösterebilirse, herkesin içinde aşağılayacağım onu. Kimseyi ihbar edemem ben, on dokuzuncu yüzyılın adamıyım... İyi ama Karel konusunda ne yapacağım?...

Julis Gobza odanın içinde dört dönüyor, tıkanırcasına soluyordu. Sonunda birkaç yudum su içti ve kalem kâğıt alarak kocaman harflerle yazmaya başladı:

"Sevgili oğlum,

Seni kırmak istemedim. Mayısta altmış beşime giriyorum, başka bir kuşağın insanıyım ben. Yanıldığım, düşüncesizce davrandığım çok oldu, ama her zaman vatanımın iyiliğini istedim. Şimdiyse bir tek düşüm var:

Seni mutlu görmek istiyorum. Bundan sonra bizi birbirimizden ayırabilecek şeylerden hiç konuşmayalım. Kızgınlıkla söylediğim sözler için beni bağışla, çocukluğunda sen de çabuk kızar ve birtakım aptallıklar yapardın. Eğer bana kızmadıysan, yarın öğle yemeğine bana gel. Belki bir gün Karel'le içmek mutluluğu nasip olur diye sakladığım eski bir şişe Monavya şarabım var."

Kveta'yla rıhtımda yürüyordu Frantisek. Gece mehtaplı, parlaktı. Uzakta, dağların yamacında Hradcany görünüyordu. Islak toprak ve bahar kokuyordu hava. Saatler gece yarısını vurdular.

— Düşünsene bir Frantisek, dedi Kveta, saat kuleleri ve saatler ne kadar eski! Bu saatler herhalde ninem küçük bir kızken de vuruyorlardı, François Joseph zamanında da, hatta daha eski bilmem kimin zamanında da vuruyorlardı. Her şey değişti. Eskiden selamlaşmak için "iyi günler" denirdi, şimdi "emek şerefine" deniliyor. Saatlerinse hiç ilgisi yok bu işlerle, onlar kendi işlerini biliyorlar, bir günde yirmi dört saat, ne fazla, ne eksik...

Frantisek gülümsedi:

— Hele şu filozofa da bakın... Saatler çeşit çeşit olur. Bizim müfrezede Mado diye bir Fransız kızı vardı, hani sözünü etmiştim sana... o söylemişti, bir saati varmış, ömrü boyunca hiç çalışmamış. Ben seni tanımadan önce 48 yıl yaşadım. Saate çevirecek olursak, sana tam on ikiye çeyrek kala rastlamıştım. Ama şimdi bana öyle geliyor ki, senden önce hiçbir şey yoktu. Anlıyor musun?.. Halklar için de bu böyledir işte, bizim halkımız alınyazısıyla daha yeni buluştu...

— Sence savaş olmayacak mı? diye sordu Kveta.

Frantisek yine gülümsedi:

— Ben saat ustasıyım, peygamber değil. Yalnız sana şu kadarını söyleyebilirim: Hiçbir şey yapamazlar bize. Bak, şimdi gece yarısı: Demek ki beş saat sonra ortalık ağarmaya başlayacak, bu herkes için açık bir gerçek. Sen istediğin kadar radyolardan bağır, gırtlağını yırt beş saat sonra akşam olacak diye, kimse inanmaz... On ikiyi beş geçiyor... Tam bir dakika ileri gidiyor saatim, oysa bir saatçinin saati şaşmamalı, değil mi?

61

Sablon'u Moskova'dan döndükten hemen sonra görenler, ondaki suskunluğun nedenlerine ilişkin tahminlerde bulunuyorlardı. Bédier onu ikna ettiğini sanıyordu: Kızmıştı gazeteci, biraz kapris yapmıştı, sonunda Moskova saflarına geçmenin aptallık olduğunu anlamıştı. Nivelle birkaç haftayı endişe içinde geçirdikten sonra yatışmış, hatta Bédier'ye, "Ona Don Kişot derken yanılmışsınız," demişti. "Avansı geri vermesinin nedeni de bir skandaldan korkması, başka bir şey değil. Ama bu avansı nasıl aldığını hiç unutmayacağım, iştahı maşallah Sanço Panço gibi..." Nivelle, Low'a da Sablon'un korktuğunu yazmıştı: Sablon herhangi bir açıklamada bulunsa bile, bu "Transoc"a ilişkin değil, zenci tam-tamlarının ilerici karakterlerine, ya da Oscar Wilde toplumundaki Sapho'nun çektiği acılara ilişkin olabilirdi. Senatör habere sevinmiş, bıyık altından gülmüştü: Bu iyi işte. Yalnız şu Fransızları ne diye horoza benzetirler bir türlü anlamıyorum. Horoz dövüşçü bir hayvandır, zaten bizim Güneyde de bu yüzden çok sevilir horoz dövüşü. Ama bu Sablon horozdan çok, kesilmek için besiye alınmış bir feriğe benziyor...

Lucie ise başından geçenlerin kocasını perişan ettiğini ve şimdi acılı bir yalnızlığın içinde kararsız yaşadığını sanıyordu. Gerçi Sablon ona çalıştığını söylemişti, ama Lucie arada bir çalışma odasından içeri baktığı zaman onun köpekle oynadığını, kurumuş begonyalara su verdiğini, ya da bilmece çözdüğünü görüyordu. Lucie kocasını tanırdı, ama bu kez o da yanılmıştı. Çünkü Sablon gerçekten çalışıyordu: Hayatının tümünü içine alan derin değişikliğin bilincine ermişti; hızlı düşünemezdi Sablon, bu yüzden gördükleri ve hissettikleri daha yeni çıkıyordu bilincinin ışığına. Evden hemen hiç çıkmıyor, ya da küçük bir barda oturup, şoförlerin pahalılığa, Amerikalılara ve "şu lanet olasıca hava"ya sövüşlerini dinliyordu. Geceleri, Lucie ve Madeleine uyuduktan sonra sıtmaya tutulmuşçasına yazıyor, gündüzleri ise oturup düşünüyordu: Kendi alınyazısını, Fransa'nın, çağın yazgılarını... Şimdi ona Prag'da yazdığı mektuplar, ya da bir yerlerde yayınlatırım umuduyla sonbaharda özene bezene yazdığı yazılar çocukluk gibi geliyordu. Bir tek "Transoc"da mıydı yani sorun? Senatör Low'un, Franc-Tireur'den Chaumont'un, Bédier'nin ve Monde muhabirinin sözünü ettiği o gizemli Roberts'in birleşmeleri kime

karşıydı ve niçindi? Kinleri, aptallıkları, hayvanca korkuları kaynaştırmıştı onları böylesine birbirlerine. Yalan söylüyorlar, korkutuyorlar, kışkırtıyorlardı. Sablon'un ajansa ilişkin açıklamalarda bulunmasını önleyenler de, onu çamura bulayanlar da onlardı. İnsanları mahvetmek için her şeyi yapmaya hazırdı bunlar. Başlarında da, Amerika'dayken gördüğü o açgözlü işadamları, Kongo'da zencileri işkencelerle inim inim inleten alçaklar, satılmış laf ebeleri, gazeteci taslakları, dün Hitler'i öven, bugün ise Neales'in ayakları dibinde sürünen o alacalı-bulacalı, karanlık savaş partileri vardı. Bunlar bir yandan Rusya'yı yerle bir etmek, Moskova'nın çocuk bahçelerindeki çocukları kesmek, Minsk'in evlerini yakıp yıkmak, Doktor Krilov'un ağzını tıkamak için yanıp tutuşurlarken, bir yandan da grev yapmasınlar, hiçbir şey istemesinler, hatta düş bile kuramasınlar diye kendi işçilerini eziyorlardı.

İşte Sablon'un uzun kış gecelerinde ortalık ağarana kadar üzerinde çalıştığı kitabın düşüncesi böyle doğmuştu. Öylesine vermişti ki kendini işe, karısına bile söylemeyi unutmuştu fikrini. Lucie bir gece uyandığında kocasının çalışma odasında ışık görmüş ve yanına gitmişti. Sablon uzun zamandır bir şey yazmadığı için onu daktilosunun başında görünce şaşırmıştı.

— Çalışıyor musun?

Sablon ona görmeyen gözlerle baktıktan sonra, külünü boşaltmak için piposunu öfkeli öfkeli kül tablasına vurarak:

— Bitiriyorum kitabı, dedi.

— Moskova hakkında mı?

— Hayır, her şey hakkında, başlıca olarak da dünyamız... Bağışla beni Lucie, şimdi konuşamam seninle, en önemli bölüme geldim...

Lucie odasına dönmüş ve uzun uzun ağlamıştı. Kocasının artık kendisini sevmediğini, ondan bunca önemli bir şeyi gizlediğini ve herhalde işin içinde başka bir kadın olduğunu düşündü. Bu sırada Sablon'un parmakları durmadan daktilonun tuşları üzerine inip kalkıyordu: Dünyanın en korkunç komplosunu, ölüm komplosunu artık açığa çıkarmak gerektiğini yazıyordu.

Ertesi gün Lucie:

— Kim yayınlayacak kitabı? diye sordu.

— Kimse.

— Neden Garreau'ya telefon etmiyorsun? Komünistler yayınlayabilirler...

— O zaman bunun bir komünistin kitabı olduğunu söylerler. Zaten inanmışları inandırmaya çalışmanın bir yararı var mı? Rusya'ya gitmeden önceki ruh durumumu anımsıyor musun?.. Rusların bize saldıracaklarına inanıyordum. Birçokları hâlâ böyle düşünüyor. Özellikle onlar için yazdım ben bu kitabı... Yayınlanmasına gelince, kendim yayınlayacağım. Şaşırdın mı? Yarın gelip bütün kitaplarımı götürecekler, basım giderlerini böyle karşılayacağız...

Lambanın abajurunu onarmaya koyuldu, sonra eski gazeteleri yerleştirdi, pipolarını temizledi; Lucie, herhalde dinlenmek için yapıyor bunları, diye düşündü. Oysa yeni bölümün başlığını düşünüyordu Sablon. Sovyet insanlarını anlatacaktı bu bölümde: Yabancı gazetecileri nasıl kabul ettiklerini ya da Moskova'da modanın nasıl izlendiğini değil, karanlık bir yolda yürüyen bir yolcunun aydınlık bir pencereye göz atışı gibi, yürekleriyle, elleriyle, gönülleriyle bombadan çok daha başka şeylerle uğraşan insanları anlatacaktı.

Güneşin, baskın yaparcasına odasına ansızın giriverdiği ilkbaharın ilk günlerinden birinde, Sablon kitabının son cümlesini de yazıp bitirdi. Müsveddeleri kucakladığı gibi hemen matbaaya götürdü. Paris'in ılık ilkbahar rüzgârıyla sabah uykularından uyanmış olan güvercinlere, neşeli bir gürültüyle okullarına giden ilkokul öğrencilerine uzaktan gülücükler gönderiyordu.

Eve neşeli, mutlu döndü, eski bir şişe de "chambertin" getirmişti. Madeleine evde değildi: Meudon'a, teyzesinin yanına gitmişti. Lucie ile başbaşa yediler yemeklerini, kitabın şerefine içtiler.

— Bilirim seni, dedi Sablon, sadık dostumsundur benim. Daha çok acılara katlanmamız gerekecek. Bağışlamazlar bu kitap yüzünden beni. Ama biliyor musun, muhakkak yazmalıydım bu kitabı?

— Öyle sevinçliyim ki senin gibi bir... Hatta... belki de daha fazla...

Bir şey anlamadan karısına baktı Sablon. Lucie onun yanına geldi, kucakladı:

— Daha önce söylemek istemedim sana... Ama artık söyleyebilirim. Biliyor musun, "Transoc" adına Moskova'ya gitmeyi kabul ettiğini söylediğinde çok fena olmuştum. Elbette senin üzüntün de benimkinden daha az değildi, ama ben senin için korkuyordum... İzlediğin bir çizgi vardı senin: Zencilerden yanaydın, Franco'ya karşıydın, sonra, Direnişte bulunmuştun. Küçük bir kız gibi övünürdüm seninle... Ama Nivelle buraya gelince o kadar fena oldum ki. Şimdi bunların hepsi geride kaldı, gerçek Sablon'umla birlikteyim artık. Böyle kırık dökük konuştuğum için bağışla beni, çok heyecanlıyım…

Sablon şaşkınlıkla baktı karısına: Bunca yıl birlikte yaşamışlardı da tanıyamamıştı onu. İşte buydu Sablon'un karısı!.. Ama doğru değil, tanıyordu onu, İspanya'dan, Direnişten sonra da görmüştü Lucie'yi böyle, üzerinde durmamış, düşünmemişti yalnızca. Minsk'teki mimarı anımsadı nedense. Çok ilginç, onun karısı nasıl acaba? Belki o da hiçbir şey bilmiyordur karısı hakkında?.. Bir ormandaymış gibi yaşıyoruz tıpkı. Her şey üzerinde düşünüyorum da, en yakınımdaki, bana en yakın insan üzerinde hiç düşünmemişim. Bu nasıl bir yanılma böyle!..

— Lucie, aşkım benim, dinle... Bu günü hiç unutmayacağım: Yirmi altı Şubat... Kitabı bugün bitirdim diye değil, hayır, seni bugün keşfettiğim için…

Neşeli, topluluk içine girer olmuştu Sablon artık. Garreau'ya telefon etti, kızını operaya götürdü, Camus'nün bir oyunuyla ilgili bilimsel bir tartışmaya katıldı, Bédier'ye, "Sablon," dediler, "her yerde görülmeye başladı, ruh durumu da çok iyiye benziyor." Bédier gülümsedi: "Yola geleceğinden emindik zaten."

Sablon Figaro'da Nivelle'in "Batının görevi" konusunda bir konuşma yapacağını okudu. Lucie'ye:

— Gideceğim, dedi. Ne söyleyecek acaba alçak herif Batının görevi üzerine? Herhalde Prag'da nasıl katil kiraladıklarını anlatamayacaktır...

— Gitme. Gidersen kendileriyle barışmak istediğini sanacaklardır.

— Kimse düşünemez böyle bir şey. Gerilerde bir yere otururum... Gerekirse ıslık çalarım, hiç duymadın sen herhalde, öyle artistik ıslık çalıyorum ki...

Nivelle aslında konuşmak istemiyordu, Bédier yatırmıştı bu işe aklını: Gençlerin barış propagandasıyla beyinleri yıkanmıştı, Nivelle büyük otoritesi olan bir kimseydi ve gazetelerin bayağı formüllerinin ötesinde, kendine özgü bir biçimde Batının savunulması sorununu aydınlatabilirdi. Razı olmuştu Nivelle, Bédier ile iyi ilişkilerini sürdürmek istiyordu: Ne olacağını, başa neler geleceğini kim bilebilirdi? Böyle bir zamanda Bédier işi az, parası bol bir yemlik bulabilirdi şaire.

Nivelle eskiden olduğu gibi her sabah Pyramides Caddesi'ndeki işine gidiyordu, ama ajanstan artık iyice soğumuştu: Low'a yaranamayacağını, onu hoşnut edemeyeceğini kesinlikle anlıyordu. Ah bir ölseydi şu sarı çıyan! Nivelle'in tek düşündüğü şey mirastı artık. Ne de olsa 68 yaşına gelmişti senatör, doktorlar bu yaşta bu kan basıncıyla fazla yaşayamayacağını söylüyorlardı, ama Sarı dokuz canlı kedi gibiydi...

Nivelle hesaplı yaşamaktan, tutumluluktan bıkıp usanmıştı. Mary günlerini, gecelerini, kendilerini dehaları anlaşılamamış dahiler sayan, saçı başı karmakarışık, kirli pasaklı birtakım adamlarla geçiriyordu. Kocasına geliyor ve büyük bir rahatlıkla, "Crowter'in," diyordu, "olağanüstü bir yeteneği var, ama kimse tablolarını satın almıyor, ben de ona bir atölye açmaya karar verdim, yüz bin frank versene bana." Onu evden kovmamak için güç tutuyordu kendini Nivelle. Ama o zaman da mirasa veda etmesi gerekeceğini düşünüyor ve parayı yüzüne fırlatıyordu.

Schirke'yle görüşmesinden sonra daha da yüzü gülmez olmuştu Nivelle'in; kafasının içinde Almanın sözleri mıhlanmış gibi duruyordu: "Hepimiz tükürüğe boğulduk." Schirke'den nefret ediyordu: Bir Naziyle bir şairi karşılaştırmaya nasıl cesaret edebilirdi? Ama bazen de kendi kendine, bu küstah herif galiba haklı, diyordu, kendimi gerçekten tükürüğe boğulmuş gibi hissediyorum.

Nivelle'in düşünceleri hep kendi üzerineydi. En küçük heyecanlarını, en önemsiz duygusal durumlarını bile tek tek gözden geçirir, saatlerce düşünür, incelerdi. Yalnızca çok bunaldığı dönemlerde, aşk entrikaları ve içki alemleri sırasında kendinden uzaklaşıyordu. Bu günlerde yine oturup

durmadan alınyazısı üzerinde düşünüyordu. Günlüğüne şunları yazmıştı: "Amfibialar vardır, iki yaşayışlıdırlar, her türlü durumda sürdürebilirler yaşamlarını, Lamartine politikaya vurgundu, coşkuyla vermişti kendini bu işe, ben onun gibi değilim, politikaya zorla sokuldum. Sözcükleri, onların o ilkel seslerini seviyorum ben. Öte yandan bayağı birtakım yazılar yazmak, ya da tezgâhtarlar için birtakım konferanslar vermek zorundayım. Tutkular ruhu çirkinleştiriyor, bu kesin. Öte yandan güzellik ve hareket birbirleriyle bağdaşacak şeyler değiller. Beni yanıltan aptalca merakım ve ün düşkünlüğüm oldu: Kitabımı André Gide beğenmeyecek ya da Pauline, "Konuşmayı bildiğin kadar bir de öpüşmeyi bilseydin" diyecek diye ödüm kopuyor. Tüm bunlar hayatın yüzeysel yanları... Bende gerçek olan şeyler çok uzaklarda, çocukluğun pembe sisleri içinde: Çocuğunu yıkayan bir anne. Köpükler içindeki tombul çocuk tıpkı bir meleğe benziyor. O annenin aklına hiç masum yavrusunun bir gün "Transoc"un direktörü olacağı ve Schirke'nin ona "tükürüğe boğulduk" diyeceği gelir miydi? Eğer benim için hâlâ bir kurtuluş varsa, bunun yolu tek: Çocukluğuma dönmek."

Ancak tüm bu düşünceler Nivelle'i konferans konuşmasını hazırlamaktan alıkoymadı. Konuşmasında, çok yüce bir değerin, insanlık onurunun tehdit altında olduğunu gösterecekti. Eski uygarlık ülkeleri dünyayı Kızıl yobazlardan kurtarmak göreviyle karşı karşıyaydılar: "Komünistler; düşünürleri, yazarları, ozanları, kısacası basit matematiksel düşünüşün üzerine ve ötesine giden herkesi tehdit ediyorlar." Sonra, Chateaubriand, Goncourt ve Bergson'dan aktarmalar yapıyor ve buradan Kuzey Atlantik Paktı'nın analizine geçiyordu: "Bu, ruhun barış devlerinin bir birliğidir, kişi özgürlüklerimizi bu devler koruyacaktır. Yeni Dünya bilginlerinin yüce bulgusuyla, Avrupa'nın yılmaz, gözü pek gençliği kızıl samyelini durduracaklar ve uygarlığımızın ruhuna kastetmiş çılgınlara derslerini vereceklerdir."

Konferansı "Liberté" grubu düzenlemişti. Başkanlığı Profesör Richet yapıyordu. Richet, Nivelle'e söz vermeden önce, kendisinin bir politikacı olmadığını ve bu ünlü ozanı dinleyicilere takdim etmeye razı olmasının tek nedeninin, günümüzde hiçbir aklı başında insanın kayıtsız kalamayacağı sorunlarla karşı karşıya bulunmamız olduğunu ve yüce uygarlıkların yürekli bekçisi Batının görevinin de özellikle bu sorunlarla ilgili olduğunu belirtti. Bédier ilk sırada oturuyordu. Gelişiyle Nivelle'in üzerinde duracağı sorunun önemini belirtmek istemişti. Salonu dolduran dinleyiciler oldukça alacalı-

bulacalıydı: Süslü hanımlar, Brezilya elçisi, hiçbir konferansı kaçırmayan evde kalmış yaşlı kızlar, gazeteciler, öğrenciler... Kapının yanında polisler hazır bekliyordu: Komünistlerin konferansı basacakları söylentisi çıkmıştı.

Ancak korkulanların hiçbiri olmadı. Nivelle çatlak, monoton bir sesle el yazısıyla yazdığı uzun metni okudu: Her sayfa bittikten sonra birkaç yudum su içiyor ve ipek mendiliyle alnını siliyordu. Arada bir tek tük alkışlar duyuluyordu. Profesör Richet de ikide bir, François Mauriac'ın, Russel'in ya da Nivelle'in görüşlerine katıldığını göstermek istercesine başını sallıyordu. Herkes sıkılıyordu, yalnız arkalara doğru bir yerde oturmuş olan Sablon heyecanlanıyor, başını olumsuz anlamda sallıyor, iskemlesinde kımıldanıp duruyordu.

Nivelle sözlerini bitirirken şunları söyledi: "Yirminci yüzyılın bu en büyük buluşu ilk bakışta Pandora'nın kutusu gibi gelebilir ve Yeni Dünya bilginlerinin insanlığı toptan ölüme mahkûm ettikleri sanılabilir. Ama, hiç şüphe yok böyle değildir bu, biz komünistlerin propagandalarını da, küçük burjuvaların korkularını da etkisiz hale getirmek zorundayız. Moskova'nın tüm dünyayı Doğu materyalizmine boyun eğdirmek istemediğini ileri sürenler ancak vicdandan yoksun kimselerdir. Bilime şükretmemiz gerekiyor, komünistleri saldırıya geçmekten caydıracak tek şey atom bombası korkusudur." Son sözler Profesör Richet'yi şaşırttı, kaşlarını hoşnutsuzlukla kaldırarak elindeki kâğıda bir şeyler çizmeye başladı. Ancak hiç kimseden herhangi bir protesto sesi yükselmedi. Nivelle alkışlar arasında kürsüden indi. Ben de çok titizim canım, diye düşündü Profesör Richet. Günümüzde gazete cümlelerine başvurmadan meramını anlatabilmek çok zor... Tam yerinden kalkıp Nivelle'e teşekkür edecekti ki, salonun gerilerinden bir ses duyuldu:

— Gazeteci Sablon söz istiyor.

Profesör Richet, konferanstan önce Nivelle ile konuşmuş ve konferanstan sonra tartışma açmanın birtakım tatsızlıklara yol açabileceğini düşünerek toplantıyı son derece akademik bir biçimde sona erdirmeyi kararlaştırmışlardı. Sablon'un söz istediğini duyunca Profesör Richet şaşırıp kalmıştı. Ne bir komünist, ne sıradan bir gevezeydi bu adam çünkü. Eğer herkesin tanıdığı bu adama söz vermezse, Profesör Richet'nin muhalefetin ağzını tıkamak istediği, hırslı olduğu ve küçük politik oyunların içinde bulunduğu söylenmeye başlanacaktı. "Bırakın konuşsun!" diye bağırıyordu

birçokları, hatta alkışlayanlar bile vardı, tüm salon canlanmıştı. Nivelle, önde, başkanın yanında oturuyordu. Sablon kürsüye çıktı ve konuşmaya başladı:

— Uzun süredir bu tür konferanslara hiç katılmadım, kitabım üzerinde çalışıyordum... Ve burada söz de almayabilirdim, atom bombasını da, ondan nasıl kurtulunacağını da anlattığım kitabım yakında çıkıyor çünkü. Şu anda bu kürsüde bulunmamın nedeni, dinleyicilerin konferans ve konferansçıyla ilgili gerçekleri öğrenmeden gitmelerini istemememdir.

Nivelle'in yüzü bir an sinirli bir kasılmayla çarpıldı. Salondan birinin "Yeter!" diye bağırdığı duyuldu. Ama hemen susturdular onu. Profesör Richet:

— Burada Mösyö Sablon'a söz verdim dedi, dinleyicilerden de onu sessizce dinlemelerini rica ediyorum, bu, demin Mösyö Nivelle'in de çok güzel belirttiği gibi Batının bir geleneğidir. Mösyö Sablon'a da şunu hatırlatmak isterim ki, burada politik bir miting yapmak için toplanmış değiliz; Mösyö Nivelle Batının görevini entelektüel ve hümanist planda ele alarak açıklamıştır.

Sablon gülümsedi:

— Ben de konferansçıyla aynı planda konuşacağım. Demin başkan burada Mösyö Nivelle'i dinleyicilere takdim ederken, onun "Transoc" ajansının Avrupa bölümü direktörü olduğunu söylemeyi unuttu. Mösyö Nivelle bu sıfatıyla bir yıl önce bana Moskova'ya gitmemi ve Rusların nasıl bir saldırıya hazırlandıklarını anlatmamı önerdi. Önce bu öneriyi neden kabul ettiğimi açıklayayım sizlere. O zamana kadar, az önce burada dinlediğimize benzer birçok konferansçıyı dinlemiştim. Figaro'da Mösyö Nivelle'in arada bir çıkan yazılarını okuyordum. Ve bunların sonucunda, Rusların bize saldıracaklarına ve bizim de kendimizi korumamız gerektiğine gerçekten inanmıştım. Bir çocuk değildim, ama buna inanmıştım: Sizin aranızda da yaşını başını almış kimselerden buna hâlâ inananlar vardır. Kırk dört yaşındaki bir gazeteciyi aldatmak, on dört yaşındaki bir kızı aldatmaktan elbette çok zordur, ama aldatmak bir sanat işidir ve itiraf edeyim ki, gerek Mösyö Nivelle, gerekse onun iş arkadaşları bu konuda çok usta kişiler. İşte böylece konferansçımızın önerisini kabul ederek Moskova'ya gittim. Döndüğümde bir gazetede Rusların beni satın

aldığı ve benim komünist olduğum yazıldı. Bu doğru değildir. Ruslardan hiçbir şey almadım. Tabii ki Moskova'da yemek yedim, üstelik iyi yemeklerdi de bunlar, ama hepsinin parasını Mösyö Nivelle'den aldığım, daha sonra da geri verdiğim avanstan ödedim. Komünist olmadım, çok başka fikirlerle yetişmiş bir insanım çünkü. Orada birçok şey hoşuma gitti, ama her şey değil muhakkak. Size daha yüzlercesini verebileceğim küçük bir örnek vereyim: Resimleri hoşuma gitmedi; Manet, Sisley, Renoir gibileri okşar benim ruhumu, oysa onlar bunları reddediyorlar, "formalizm" diyorlar buna. Ama sorun bu mudur? Biz buraya resim sanatı üzerine bilimsel bir tartışmayı izlemek için mi geldik? Öyle olsaydı hiç kimse atom bombasının sözünü etmezdi... Rusya'da, bizim insanlarımızdan, İngilizlerden, ya da Amerikalılardan çok daha temiz, –açık konuşuyorum– çok daha dürüst, onurlu yaşayan insanlar gördüm. Evet, daha birçok eksikleri var, bunlardan bazılarını kabul ediyorlar, bazılarını etmiyorlar. Bu elbette tartışılabilecek bir konu, ama bir şey tartışılamaz: Ruslar savaş istemiyorlar. Onlar üstünlüklerini, az önce konferansçımızın burada söylediği "Pandora'nın kutusu" aracılığıyla da göstermek niyetinde değiller. Neden aldatıyorlar bizi? Neden Rusların saldıracaklarını söylüyorlar bize? Savaşa gerçekten hazırlanan kimdir? Korku ve öfke ticaretiyle zenginleşenler kimlerdir? Kimler kutsamaktadır Paris için Moskova'dan bin kat daha tehlikeli olacak olan atom bombasını? Bir kitap yazdığımı söylemiştim; "Ölüm Komplosu"dur adı: Bu kitapta bir grup Amerikalının ve onlar tarafından kiralanmış ya da korkutularak elde edilmiş vicdansız ve de akılsız bir avuç insanın nasıl tüm dünyayı korkunç bir felaketin içine sürüklediklerini anlatıyorum...

Çığlıklar, ıslıklar, alkışlar yükseldi salondan. Profesör Richet'nin eliyle sırasına vurması boşunaydı, salon yatışacak gibi değildi. Sablon sabırla gürültünün dinmesini bekliyordu. Nivelle ellerini iki yana açtı, sanki, burada kalmanın hiçbir anlamı yok artık, demek ister gibiydi, ben kültürel misyon üzerine konuştum, oysa Marsilya'daki seçim propagandası mitinglerinde olduğu gibi bayağı sövgülere döküldü iş... Bir süre sonra gürültü kesildi. Profesör Richet:

— Mösyö Sablon'dan bu son derece nazik ve güncel sorunlara dokunmamasını bir kez daha rica ediyorum. Ne bu sorunların, ne de bunların yarattığı şu haykırışların yeri değildir bu salon.

Sablon devam etti:

— Burada her şeyi söyleyemeyeceğim, eğer ilginizi çekiyorsa kitabımı okuyun. Ama bir sorun var ki, o muhakkak burada açıklığa kavuşturulmalıdır: Bu da konferansçımızın kendisi ve başında bulunduğu ajansla ilgilidir...

Nivelle ayağa kalktı:

— Bu kürsüyü pazar dedikoduları yapılacak bir yere çeviremezsiniz...

Profesör Richet salona öfkeyle bir göz attıktan sonra, hiçbir şey söylemeden çıkış kapısına doğru yürüdü. Onun hemen ardından Bédier, Brezilya elçisi ve yirmi kadar daha kişi çıktı. Sablon hâlâ kürsüdeydi. Salondan "devam edin!.." diye bağırıyorlardı. Komünistlerden nefret eden birçok kişi de Sablon'un Nivelle hakkında söyleyeceklerini dinlemek için bekliyordu: Merakları politik tutumlarını bastırmıştı. Sağdan soldan duyulan tek tük "yeter" sesleri, "devam!" diye tempoyla bağıranların gürültüsü içinde eriyip gitmişti. Nivelle çıkıp gitmek istiyor, ama yerinden kalkıp bütün salonu geçerek çıkış kapısına kadar varabilecek cesareti bulamıyordu kendinde. Herkes kendisine bakıyormuş gibi geliyordu. Tükrük içindeyiz, diye geçirdi kafasından, kendini gülümsemeye zorladı, ama yüzünde öylece donup kalan çarpık bir kasılma çıktı ortaya.

— Konferansçımız ozan olarak yetenekli midir, değil midir bilemem, diye devam etti Sablon, tartışmaya açık bir konudur, görüşler değişebilir. Ama kesin olan bir şey var: Mösyö Nivelle Almanlarla işbirliği yapmıştır, Almanların kuyruğu sıkışmaya başlayınca da İsviçre'ye, oradan da Amerika'ya kaçmıştır. Kayınpederi Senatör Low, Güneyli bir toprak ağası ve savaş kışkırtıcısı partilerden birinin yöneticilerindendir. "Transoc"u kuran ve Mösyö Nivelle'e de şimdiki görevini veren odur. Bunun basit bir gazete ajansı olduğunu sananlar aldanırlar. Bu ajans Sovyetler Birliği'ne ve birçok Doğu Avrupa ülkesine ajanlar göndererek buralarda cinayet ve kundaklama eylemlerini örgütlemektedir. "Transoc"un Prag Temsilcisi Amerikalı Gazeteci Coster, bana kendi ağzıyla "Haçlılar" diye bir örgüt kurduğunu ve bu örgütün bir komünist öldürdüğünü anlatmıştır. Şiir yazmadığı ve "Pandora'nın kutusu" üzerine nutuk çekmediği zamanlarda konferansçımız işte böyle işlerle uğraşmaktadır. Amerikan cinayet şebekesinin Avrupa direktörü sayın Bay Nivelle, Fransız halkı efendilerinizi

köşeye kıstırdığı zaman siz nereye sıvışacaksınız, doğrusu çok merak ediyorum?..

Nivelle yerinden kalktı, boğuk bir sesle ve hırlarcasına:

— Susun! diye bağırdı.

Salonda dövüş başlamıştı. Birisi ışıkları söndürdü. Polis, Sablon'u alkışlayanların üzerine atıldı. Nivelle usulca gözden kaybolmuştu.

Sablon da çıktı dışarı. Sokağın köşesinde polisin yüzü gözü kan içinde bir adamı sürüyüp götürdüğünü gördü. "Çok doğru söylediniz Sablon!" diye bağıran adam değil miydi bu? İte kaka polis arabasına sokuşlarına baktı adamı, bir küfür savurdu: İşte özgürlükleri... Herhalde komünistti adam... Aslında ne düşünüyorsam onu söyledim ben: Komünistlerle de bütün bütüne aynı fikirde değilim. Ama yiğit, yürekli insanlar doğrusu, saygıyla eğilirim önlerinde...

62

Smiddle kendisini hiç tehlikeye atmayacak bir mektup yazmıştı: Prozacka'dan, iki ülkenin ekonomik ve kültürel ilişkilerinin gelişme olanakları konusunda bir söyleşi yapmak için kendisini ne zaman kabul edebileceğini soruyordu. Mektubun yanıtı çok çabuk geldi: Prozacka önümüzdeki perşembe günü saat on birde İstihbarat Bakanlığı'nda görüşebileceklerini bildiriyordu. Smiddle uzun süre Zejda'nın yalan söyleyip söylemediğini nasıl anlayacağını düşündü. Sonunda Prozacka'ya yasadışı "Özgürlük Haçlıları" örgütünün eylemlerini sürdürüp sürdürmediğini sormaya ve bu arada da teröristleri kınayıcı sözler etmeye karar verdi. Sonra Çekçe öğrenmeye başladığını söyleyecekti, şimdilik aklında kalabilen birkaç sözcükten kısa ve yanlış cümleler kurabiliyordu ancak. Örneğin: "Doktorun burnu mavidir", "Haçlılarda kızıl elma vardır" gibi... Eğer Zejda doğru söylemişse Prozacka ne demek istediğini hemen anlayacaktı, yok eğer yalan söylemişse o zaman bu sözlere dikkat bile etmeyecekti. Böylece Smiddle kendisini hiçbir tehlikeye atmamış olacaktı. Denenmeye değer bir işti bu doğrusu: Prozacka Zejda değildi, elçilik sekreteri onun çok önemli bir kişi olduğunu söylemişti.

Prozacka'yla görüşmesine bir gün kala elçilikte Smiddle'e Low'un bir mektubunu verdiler. Senatör kendini iyi hissetmediğini, yakında Missisipi'ye döneceğini, ama şimdilik işlerin çokluğu yüzünden Washington'da kalmak zorunda olduğunu yazıyordu: "Değişik cephelerde mücadele etmek gerekiyor: Seslerini hemen hemen iyice kestiğimiz uzlaşmacılarla, yeniden kıpırdanmaya başlayan yalnızlıkçılarla ve sayıları oldukça kabarık olan Asya'cılarla... Harriman da Roberts gibi kuvvete başvurmak ve Avrupa'yı eskisi gibi oyunun en önemli sahnesi olarak ele almak gerektiği fikrinde. "Transoc" dev bir ordunun bir tek alayıdır yalnızca, ama şimdilik onlara yeter de artar bile. Roberts, devletten hiçbir yardım almadığımız halde birçok elçilikten daha çok iş yaptığımızı söylüyor. Ancak bu kadarla yetinmek olmaz; Kızıllar kendilerini yenilmiş görmedikleri gibi, üstüne üstlük eylemlerini daha da artırdılar. Artık iyiden iyiye çürümüş olan Avrupa'yı bir yana bıraktım, burada bile her gün çevirdikleri yeni bir dolapla karşılaşıyoruz. Bazen kendi kendime, acaba yüce Tanrı sabrımızı mı deniyor, diyorum. Düşünebiliyor musunuz, bu

namussuzlar burada, Jackson'da bile Clark'ı korumak ve savunmak için gizli bir "komite" kurdular! Richmond Jr.'ın mektubundan öğrendim bunu, yaman bir çocuk bu Richmond, Kızıllara karşı yiğitçe dövüşüyor. Yeni eylemler örgütleme hazırlığı içinde şimdilerde. Size hem iyi, hem de kötü haberleri veriyorum, çünkü bilirim ki siz, bizden ne kadar uzakta, ne kadar zor ve sorumlu işlerle uğraşıyor olursanız olun, bizimle de ilgilisinizdir, bizim çalışmalarımız sizi de heyecanlandırır. Sevgili dostum, "Transoc"un geleceği bakımından ancak size güvenebileceğimi bildirmek istiyorum. Tanrının beni yanına çağırmasından sonra da çalışmalarımızı sürdürebilmeniz bakımından gerekli her şeyi yapıyorum. Mektubu her ne kadar diplomatik postayla gönderiyorsam da bu konuda daha açık şeyler yazamam. Umarım yakında dönersiniz Jackson'a, orada size tıpkı öz oğlummuşsunuz gibi kişisel bir acımı ve geleceğe ilişkin plan ve tasarılarımı açacağım. Eğer Tanrı bana bir iki yıl daha bağışlarsa bazı şeyler yapmak ve Roberts'in de dediği gibi savaş keşif kollarımızın birinden ötekine geçmek istiyorum."

Mektup Smiddle'i sevindirmişti: Anlaşılan senatör bana gerçekten güveniyor. Ölümünden sonra "Transoc"u benim yönetmemi istiyor. Doğrusu da bu, böyle bir iş Nivelle'e emanet edilemez. Çok şükür ben ne Fransızım, ne de şiir yazıyorum. Çok ilginç, "savaş keşif kollarımız" derken nereyi amaçlıyor acaba senatör? Balkanları mı, yoksa yine Asya'yı mı? Richmond Jr'a bir mektup yazmak gerek, atılgan bir çocuk, ama tecrübesiz. Clark'tan başka Jackson'da bir düzine kadar daha şüpheli kişi var, onların gözünü bir korkutursa iyi olur...

Low'un mektubunu yaktı Smiddle ve elçilik sekreterine yeni bir kokteyl formülü anlattı: Erik rakısı, vermut ve limon suyu.

— "Prag ilkbaharı" diyorum ben buna, sulu kepek gibi bir şey. Yarın Prozacka'yla görüşeceğim. İki ülke arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi için çalışacağız, nasıl, iyi mi?

Yüksek sesle güldü. Elçilik sekreteri onun niçin güldüğünü anlamamıştı, ama "Prag İlkbaharı"ndan üçüncü bardağını içiyor olduğu için o da güldü ve:

— Hem de çok iyi, dedi.

Smiddle'i sevecenlikle karşıladı Prozacka, bütün sorularına ilgiyle, istekle karşılık verdi. Smiddle Çekçe olarak "Haçlılarda kızıl elma var" dediğinde de yüzünde hiçbir değişme olmadı, yalnızca Çekçe telaffuzunun güzel olduğunu söylemekle yetindi. Smiddle için konuşmayı uzatmanın gereği kalmamıştı artık, Prozacka'ya teşekkür ederek hemen ayrıldı.

Oteline dönünce uzun uzun sövdü Zejda'ya: Alacağın olsun hayvan herif! Bir de tutup yüz mark verdim cebimden, oysa beni enayi yerine koydu. İyi ki ağzımdan bir şey kaçırmadım! Doubek'e de gitmenin hiç gereği kalmadı artık. Almanya'ya döner dönmez ilk işim General Dawes'a Zejda'yı tutuklamasını söylemek olacak. Gestapo'da çalıştığını da hatırlatırız artık kendisine... Freiman'a da baskı yapmak gerek. Aslında bu adamlardan ciddi hiçbir şey beklenemez, sağlam bir çekirdekten yoksunlar, ama taşrada falan adam öldürtme işinde kullanılabilirler belki. Sonra, senatöre eli boş dönmek de olmaz. Coster bu hergeleye parayı peşin vermekle hiç iyi etmemiş, böyleleriyle iş bittikten sonra hesaplaşmak gerekir...

Zejda'ya söverek biraz yatışan Smiddle öğle yemeğini yedi ve Freiman'la buluşmasına gitti. Uzun ve tatsız bir konuşma geçti aralarında: Freiman para olmadan hiçbir şey yapılamayacağını söylüyordu. Budejovice parti komitesi sekreterini öldürme olanağı vardı örneğin, ama oldukça zor bir işti bu ve başlangıç olarak hiç değilse bir yirmi bin dolara gerek vardı. Bir subay askeri havaalanı hakkında bilgi toplamaya razı olmuştu, ama ailesi olduğunu, bunların geçimlerinin sağlanması gerektiğini söylüyordu. Eğer kendisine beş bin dolar verilirse bu paraya dayanamazdı. Smiddle'in tepesi attı, Freiman'ı aşağıladı, hatta gözdağı verdi:"Dostlarımıza güveniriz, üçkâğıtçılara ise hadlerini bildiririz." Freiman düşüneceğini ve kendisine kesin yanıtını yarın vereceğini söyledi.

Smiddle akşam bir İngiliz gazeteciyle içki içti ve sabahleyin, akşam çok fazla kaçırmış olmasına rağmen keyfi yerinde olarak uyandı. Kapı vurulduğunda soğuk duşunu almış derin derin soluk alıp veriyordu. Kapıyı vuranın kat hizmetçisi olduğunu sanıp açmadı. Kapı daha kuvvetle vuruldu. Üzerine bir şeyler giyip kapıyı açması gerekti. Devlet Güvenlik Örgütü'nden bir görevli, örgütte kendisiyle görüşmek istediklerini bildirdi Smiddle'e.

Pantolonunu giyerken heyecanla tahminde bulunmaya çalışıyordu Smiddle: Kim vermiş olabilir ele, Prozacka mı, Freiman mı? Prozacka

olabileceğini hiç sanmam. O ahmakça görüşmemizde suç olabilecek bir şey söylemedim ki? "Haçlılar" için "haydut" nitelemesini kullandım üstelik. Muhakkak Freiman'dır. Benden bir şey koparamayacağını anlayınca Kızıllara kaçmıştır namussuz herif. Kısacası pis bir durum. Ama hiçbir kanıt yok ellerinde. Ya bir de Freiman'ın üzerinde mikrofon vardı da kaydettiyse konuşmamızı? Bu serserilere hiç inanmıyorum artık. Herhalde Coster bunların eline üç beş kuruş tutuşturdu, paranın asıl geri kalan kısmını da cebine indirdi? Buna politika değil, domuzluk derler. Eğer Freiman'la konuşmamız kaydedilmişse, işin içinden sıyrılmak çok zor olacak, bakan için elli bin verebileceğimizi söylemiştim ona. Mahkemeye verebilirler beni, vahşi bir devlet bu çünkü. Ya bir de Prozacka parolayı biliyordu da o rapor ettiyse? O zaman ona inanırlar. Sonra ben uykumda konuşmuş da olabilirim... Ama hayır, muhakkak Freiman'dır bu, gözleri fıldır fıldırdı namussuzun. Onu korkutmam iyi olmadı, hemen dişini gösterdi. Eğer beni mahkûm ederlerse, Amerika gürültüyü koparır. Ama şu anda Çeklerden vazgeçecek bir durum da yok ortada. Hapiste çürütebilir adamlar beni. Bir gün, bir ay yatabilirim hapishanede. Ama ya birkaç yıl verirlerse? Çürür giderim zindanlarda. Savaşta da ölüyor insan, ama o başka, savaşa giriyorsun ve çevrende ne olup bittiğini düşünmüyorsun bile. Burdaysa beni canlı canlı gömüyorlar, yavaş yavaş ölüm demektir bu.

Smiddle'i çevresinde gözü pek, hatta çılgın bir adam olarak bilirlerdi. Ve şimdi Low, "Yılmayanlar" kulübü üyeleri, ya da Albay Colling, binbaşının bir sıranın ucuna ilişmiş, ürkek ürkek çevresini süzdüğünü görseler şaşırırlardı. Smiddle'in kendisi de aynı şeyi düşünüyordu: Şaşılacak şey, ben ödlek takımından değilimdir, ama şimdi her yanım titriyor. En korkuncu hiçbir şey bilmiyor olmam. Neyi ne kadar bildiklerini bilmiyorum. Şeytanın pençesi altına düştüm ve bundan nasıl sıyrılabileceğimi bana söyleyecek hiç kimse yok.

Albay Klicka'da hasta bir adam izlenimi bırakmıştı Smiddle: Amerikalının elleri titriyor ve sorulara o kadar alçak sesle karşılık veriyordu ki, Klicka'nın her soruyu yinelemesi gerekiyordu.

— "Transoc" ajansının Prag Muhabiri Coster'in eylemlerinden söz etmenizi rica edeceğim, dedi albay.

Smiddle anlamıştı: Freiman! Keşke verseydim istediği beş bini...

— Buraya daha yeni geldim, henüz her şey hakkında bir fikrim yok... Pan Prozacka ile bir röportaj yaptım, iki de yazı yazdım...

— Bağışlayın, ama ben size Coster'in eylemlerini sormuştum.

— Onun burada neler yaptığını nerden bilebilirim ben? Coster ünlü bir gazetecidir, ama dostluğumuz yoktur kendisiyle, onun hesabına konuşamam burada.

— Güzel, o zaman bu "ünlü gazeteci"nin Prag'da neler çevirdiğini ben anlatacağım size: Kendilerini "Haçlılar" diye adlandıran bir katiller şebekesi kurdu burada Coster.

Smiddle bitkinlikle yutkundu. Freiman her şeyi anlatmış. Bu işin içinden sıyrılamayacağım...

Albay devam etti:

— Bu çete Ruzicka'yı öldürdü ve daha bir dizi cinayet planladı. Çetenin başında Coster ve eski Gestapo'culardan Zejda bulunuyorlardı. Zejda'nın maskesi düşüp de Bavyera'ya kaçınca, Coster de hemen Prag'dan ayrıldı. Hem "Transoc"un bir muhabiri olacaksınız, hem de bunlara ilişkin hiçbir şey bilmeyeceksiniz, olacak şey değil bu. Eğer buraya gerçekten dürüst birtakım amaçlarla geldiyseniz, Coster'in durumunun aydınlatılması sizin de çıkarınızadır.

— İnanın bana, dürüst niyetlerle geldim buraya. Ülkelerimiz arasındaki ilişkiyi daha da iyileştirmek istiyorum. Pan Prozacka'ya da aynen böyle söyledim... Belki Coster çirkin birtakım davranışlarda bulunmuştur, ciddiyetten uzak bir adamdır çünkü, ama söyledikleriniz konusunda hiçbir şey bilmiyorum...

— Susmanız, suça katılmanız olarak yorumlanabilir ve ben bunun sizin çıkarınıza olacağını hiç sanmıyorum. Coster uzaklarda, sizse buradasınız... Boş yere korumaya çalışıyorsunuz onu. "Haçlılar"ı örgütlediğini Coster'in kendisi açıkladı. Bugünkü bütün gazetelerde yazıyor, Paris'ten de bir telgraf geldi...

Smiddle iyice sarsılmıştı. Coster bunca gevezelik edecek kadar içmiş olabilir mi gerçekten? Ama her şey beklenir böyle bir adamdan. Albay bir

noktada haklı: Coster uzaklarda, bense buradayım ve bu işin içinden sıyrılmak zorundayım. Ne desem acaba?..

— Coster'in bütün yaptıklarını anlatmanızı salık veririm size, dedi albay. Bu sizin yararınıza olacaktır.

— Demin de dediğim gibi dostum değildir Coster benim. Sarhoş ve ahlaksız bir adamdır. Aslında bunları hiç söylemek istemezdim, ne de olsa bir Amerikalıdır o da ve başkalarına kirli çamaşırlarımızı göstermek hoş bir şey değil. Ama siz Coster'in kendisinin her şeyi itiraf ettiğini söylüyorsunuz, o zaman iş değişir tabii. Aslında ajans yönetiminin böyle bir serüvenciyi Prag'a göndermesinin nedenini bir türlü anlayamamışımdır ben. Amerika'da Bill Coster'in çamur bir kişi olduğunu bilmeyen yoktur. Oysa Senatör Low dürüst, saygın bir kişidir. Gerçi fikirleri biraz tutucudur ve ben hizmetinde çalışan bir kişi olmama rağmen kendisiyle sık sık tartıştım bu konuda. Ama bir nokta var ki, onu yadsıyamayız; moralisttir Senatör Low, puritendir. Ve ne yazık ki, bir çocuk gibi de kolay inanır ve saftır. Coster onu aldattı. Bunun nasıl olduğunu da anlatacağım size. Coster, ajansın Prag şubesini örgütlemek için senatörden çok yüklü bir para aldı. Senatör burada ülkenizin ekonomik ve kültürel gelişmesini izleyip bildirecek yetenekli bir kadro oluşturulmasını istiyordu. Pan Prozacka'ya da söylemiştim bunu... Coster paraları kendi keyfine göre harcadı ve bunları burada bir çeteye dağıttı. Hatta bu çeteden birisi ben Prag'a gelir gelmez benden de para istedi: Güya Coster kendisine bütün alacaklarını ödememiş. Kendisine dürüst bir gazeteci olduğumu ve Coster'in yetkilerinin ajans yönetimince kaldırıldığını söyledim. Hatta adını da söyleyebilirim bu adamın size, Freiman gibi bir şey olacaktı... Coster burada ne haltlar karıştırdığını anlatınca, herkes çok öfkelendi. Senatör onu mahkemeye vereceklerini yazdı bana. Ve pek tabii ki ajanstan hemen kovuldu. Beni de buraya dostluk isteğimizdeki içtenliği tanıtlamam için gönderdiler.

Albay, Smiddle'den ifadesini imzalamasını istedi. Smiddle kabul etmek istemedi: Bir meslektaşını kınamaya ve yargılamaya hakkı yoktu, Klicka gülümsedi:

— Coster'le haydut şebekesinin örgütlenmesinde mi meslektaş olduğunuzu söylemek istiyorsunuz?

— Hayır onu demek istemedim, diye kekeledi Smiddle. Eğer ille de gerekliyse, imzalayayım tabii.

Tüm aramalara rağmen Freiman bulunamadı: Smiddle'in kendisini ele vereceğinden korkmuş ve gizlenmişti. Smiddle'in aleyhinde doğrudan bir tanık olmadığı için bir hafta tutukluluktan sonra kendisine Çekoslovakya'dan sürüleceği bildirildi.

Amerikan askerlerini görür görmez Smiddle içinde yeniden cesarete benzer bir şeylerin kabardığını duydu. Tiksinç karabasan sona ermişti. Çokça içki içti, şakalar yaptı, çocuklar gibi gülüp oynadı. Akşam tam uyumaya yatacağı sırada "United Press"in bir muhabiri geldi ve Smiddle'e bir Çek gazetesi gösterdi: Gazetede Smiddle'in Coster için söyledikleri imzasıyla birlikle yayınlanmıştı.

— Akşam, dedi muhabir, Prag Radyosu'ndan da verdiler bunu, sesinizi kaydetmişler... Sınırı geçer geçmez sizinle görüşmemi istedi ajansım benden... Kızılların hazırladıkları uydurma ifadeyi hangi koşullar altında imzalamak zorunda kaldığınızı öğrenmek için tüm Amerikan halkı sabırsızlanıyor.

Smiddle ne diyeceğini bilemiyordu. Anlaşılan daha her şey bitmemişti. New York'ta oturup suçsuz rolü oynamak kolaydı. Hele bir Kızılların pençesine düşsünlerdi bakalım, aynı şeyi yapabilirler miydi? Ama şimdi bunlardan söz etmenin sırası değildi.

— Bitkinim, diye mırıldandı. Hem biliyor musunuz, röportaj için hiç de uygun bir zaman seçmemişsiniz.

— Bu bir röportaj değildir Mr. Smiddle. Anlamaya çalışın lütfen, başınıza gelenler tüm Amerika'yı derinden sarstı. Gazeteleri okumadınız siz herhalde... Tüm dünya inanılmaz buluyor olup bitenleri. Dışişleri bakanının notasından sonra yağmur gibi protesto telgrafları yağmaya başladı Birleşmiş Milletler'e. Macar kardinali olayınınkinden yüz kat daha büyük bir öfke patlaması bu. Çeklerin sizi salıverdiklerini öğrenince tüm Amerika rahat bir soluk aldı... Derken tam bunun üzerine adamlar dün radyolarından sizin güya Sablon'un sözlerini doğruladığınızı yayınladılar... Sablon'u Kızıllar satın almışlar, geçenlerde Paris'te Coster'in güya kendisine "Haçlılar"dan söz ettiğine ilişkin açıklamalarda bulundu. Tüm bunların

oyun olduğu besbelli, ama Kominform çakı bulmuş çingene sevinci içinde... Kızılların gürültüsü ayyuka çıkıyor...

— Bir dakika, Coster'in kendisi hiçbir şey açıklamadı mı peki?

— Sablon'un bütün söylediklerinin yalan olduğunu ve bu adamın büyük bir iftiracıdan başka bir şey olmadığını söylüyor Coster.

Smiddle sarsılmıştı: Albay esaslı oyun oynadı benimle. Kafese düştüm. İmkanı yok bağışlamazlar beni... Şeytanın pençesine düşmenin ne demek olduğunu hiçbirisi anlamaz...

Onun heyecanlandığını gören muhabir:

— Bağışlayın, dedi, bunaltıyorum sizi, ama çok önemli bu... Kızıllar adınızı tam anlamıyla dillerine dolamış durumdalar. Bugün Moskova Radyosu cinayet şebekelerini Coster'in örgütlediğini sizin de doğruladığınızı söyledi. Bu yüzden sizinle muhakkak görüşmek gereğini duydum. Size özellikle ne yaptıklarını tam olarak saptamamız çok önemli. İşkence mi yaptılar, yoksa herhangi bir enfeksiyon falan mı?

Smiddle sevindi: Şahane bir fikir!

— Yazın. Çek güvenlik örgütünden bir ajan tarafından sorguya çekildim. Tehditlerinin para etmeyeceğini görünce, ajan bana dış görünüşümün hiç iyi olmadığını söyledi. Tahmin edebileceğiniz gibi, gerçekten de iyi değildi görünüşüm. Aç bırakmışlar ve uyku uyumama izin vermemişlerdi. Ajan beni doktora göndereceğini söyledi, kabul etmedim. Bir saat sonra bir cellat geldi, doktor olduğunu, beni çok zayıf gördüğünü bu yüzden iğne yapacağını söyledi. Karşı koydum, kendimi savundum. İki üç kişi daha gelip beni bağladılar, cellat da damarımdan bir iğne yaptı. Bir yarı karanlığın içine düşmüştüm sanki, doğru dürüst anımsamıyorum bile... Beni ajanın yanına götürdüler. Ajan elindeki kâğıttan okuyacağı her cümleyi yinelememi istedi benden. Tam bir uyuşukluk halindeydim. Ancak altı gün sonra, yani sürülmemden bir gün önce kendime gelebildim. Yazdınız mı? Ekleyin: Böylelikle tüm dünya anlamıştır herhalde bu canavarların neler yapabileceklerini. Hepsi bu kadar... Beni nasıl bulduğunuzu, bir Amerikalıyla konuşuyor olmaktan ne kadar mutlu olduğumu falan da kendiliğinizden ekleyebilirsiniz...

— Şimdi herhalde izne ayrılıp dinleneceksinizdir?

— Ne yazık ki hayır, "Transoc"un Almanya muhabiri olarak çalışmaya devam edeceğim. Yaşadığımız günlerde dinlenmek bizim için en son düşünülecek şeydir.

Smiddle'in Coster'e kara çaldığını öğrenince Low'un yüreğine inecek gibi oldu. Dünyada hiç mi dürüst insan kalmadı? Eğer Smiddle de bu kadar bayağılaşırsa, geri kalanlardan ne beklenebilir? Tanrıya şikayette bulunmak günahtır, biliyorum, ama o da benim sabrımı çok sınamaya başladı bu sıralar. Artık ne kızım var, ne de öz oğlum saydığım adam var...

Ertesi gün senatöre telefon ettiler: "United Press"in bir haberi vardı. Low utanmıştı: Nasıl kuşkulanabildim Smiddle'den? Zavallı çocuk, neler çekmiş! Hemen Smiddle'e bir telgraf yolladı: "Başınıza gelenler ömrümün sonuna kadar bana hep kötülüğün kökünü kazımam gerektiğini hatırlatacak. Salıverilişinizi, Tanrının sevgili Amerika'mızdan lütfunu esirgemediğinin yeni bir kanıtı olarak görüyorum."

Aynı akşam Roberts'le görüştü:

— Açık söylüyorum, bu kadar ileri gidebileceklerini doğrusu hiç düşünmemiştim. Bir insana karaçalmak, tutuklamak onu, sonra da damarına tiksinç bir şey enjekte etmek... Pes doğrusu! Eğer biz başlamazsak, onlar başlayacaklar ve bu hem Amerika, hem de tüm dünya için yüz kat daha felaket dolu olacak. Yok etmeliyiz onları, ve bunu ne kadar çabuk yaparsak, o kadar iyi olur.

— Hiç şüphesiz, dedi Roberts. Ama daha bütün Amerikalılar anlamış değil bunu. Geçen gün senato askeri komisyonunda Alman ordusu kurulmadan herhangi bir girişimde bulunulamayacağından söz ediyorlardı. Bunda doğruluk payı yok değil, ama General Dawes Almanlarla görüşmelerin sona yaklaşmakta olduğunu bildiriyor. Durum Speidel'in yararına olmayan bir gelişme gösteriyor. Öte yandan Amerikalıları moral seferberliğe geçirmeden herhangi bir şeye başlamak da olanaksız. Eğer en kısa zamanda bütün Amerikalılara savaşın kaçınılmaz olduğunu ve bu savaşın zafer getirecek bir savaş olacağını aşılamazsak, yok olmaya mahkûmuz demektir. Ama ben de sizin gibi Tanrının buna izin vermeyeceğine inanıyorum. Hemen, çok geniş bir kampanya

başlatmalıyız... Bu bir "savaş" kampanyası olmayacak gerçi, aptallık olur böyle bir şey. Ama bir yandan zorunlu olarak barıştan söz ederken, öte yandan da savaş kampanyasını başlatabiliriz...

63

Asker arkadaşının başına gelenleri okuyan Mac Horn bir türlü kendine gelemiyordu. Gazete Smiddle'in bağlanışını, "tutukluları itiraf ettirmek için özel araçlarla donatılmış laboratuvar"a sürüyerek götürüşünü, "celladın yavaş yavaş gizemli bir zehiri enjektörün içine çekişini" ve "bahtsız Amerikalının yürek parçalayan bir sesle çok uzaklardaki yurtdaşlarını yardıma çağırışı"nı ayrıntılarıyla yazıyordu. Mac Horn'un tüm vücudu titriyordu: Katlanılacak şey miydi bunlar, bu korkular?

Aslında Smiddle'i pek sevmezdi Mac Horn, onu kibirli bulur ve yüzüne karşı değil ama, ardından "babahindi" derdi. Bir gün binbaşı, Mac Horn'u ziyaret etmişti. Kucaklaşmışlar ve birer bardak içki içmişlerdi. Sonra Mac Horn savaş anılarından söz etmeye başlamıştı. Smiddle, "Bütün bunlar geçmişte kaldı" demişti, "yakında Kızıllara derslerini vereceğiz." Mac Horn karşı koymuştu: "İnşallah çok yakında değildir, insanlar biraz soluk almak istiyorlar." Binbaşı gidince Mac Horn sövmüştü: Ahmak, politikadan başka uğraşacak şey bulamamış! Sanki memlekette çok az üçkâğıtçı varmış gibi gitmiş o da onlara katılmış.

Epey öncenin, Mac Horn'un terzilik yaptığı yılların işiydi bu ziyaret. Bir fabrikayı mı, yoksa koca bir kenti mi ne uçurmaya niyetlenen Kızıl casus epey pahalıya mal olmuştu Mac Horn'a. Gerçi Dubbelt kendisine kimsenin dokunmayacağına söz vermişti ama dükkânına birbiri ardı sıra polisler, hafiyeler, fotoğrafçılar geliyor, sorularıyla Mac Horn'u çileden çıkarıyorlardı, gerçek müşterilerinse dükkâna uğradıkları yoktu. Yok pahasına satması gerekmişti dükkânını. Sonra, uzun aranışlar ve uğraşmalar sonunda cenaze işleri gören bir büro kurmuştu. Lanet olsun böyle alın yazısına, diyordu, karaderililere, hatta Kızıllara elbise dikmek ölülerle uğraşmaktan bin kat daha iyidir... Kimin nerede öldüğünü izlemesi, ölüm olayını ilk kendisine bildirmeleri için doktorlarla anlaşması ve anırırcasına ağlaşan ev halkından birine muhtemel giderler pusulasını sokuşturması gerekiyordu. Gecelerini sık sık barlarda ya da meyhanelerde geçiriyor olması da şaşılacak bir şey olmaktan çıkmıştı Mac Horn için. Karısı kendisini yola getirmek istediğinde de ona şöyle demişti: "Gönül benim değil mi, istediğim gibi avuturum. Herkes istediği gibi avutur."

Peggy'nin köşedeki mezeciyle düşüp kalktığını biliyordu. Bazen kızgınlıkla şöyle düşünürdü: Koskoca kentte daha iyisini bulamamış, o ne biçim burun öyle! Hem, bir bacağı da ötekisinden kısa... Bazen de şöyle derdi: Onunla olmak daha neşeli geliyordur Peggy'e. Ne de olsa adam benim gibi ölülerle değil, sosislerle uğraşıyor. Karısını kıskanmayı gülünç bulurdu: Onun için karısı, savaş öncesi atölyesinde yaptığı su geçirmez paltoların denizkızı simgeli markaları gibi bir anıdan başka bir şey değildi.

Bazen, kafayı iyice çektiği günlerde Minaev'e bir güzel söverdi. Düşünün bir kez, bu şakacı hergele yüzünden polis altı ay rahat yüzü göstermemişti Mac Horn'a! Minaev yüzünden atölyesini satması ve böyle rezilce bir işle uğraşması gerekmişti. Sonra, Garstone'la neden tartışmıştı? Yine bu Minaev yüzünden. Mac Horn, "Eğer bu hergeleyi," demişti, "elektrik iskemlesine oturturlarsa namussuzum bir tek damla yaş akmaz gözümden." Ama gazetelerden Rusun salıverildiğini ve ülkesine gönderildiğini okuyunca buna hiç kızmadığı gibi şöyle düşünmüştü: Kim bilir adam belki de hiçbir yeri havaya uçurmak niyetinde değildi de gerçekten bana mavi bir takım elbiseyle bir çift pantolon diktirtmek istiyordu. Böyle karmaşık işlerin aslı hiç anlaşılır mı? Yargıç bile sekiz ay kafasını patlattı da işin içinden çıkamadı. Birisi bir şey söylüyor. Başka birisi bambaşka bir şey... Aslında hepsi de güzel söylüyor, Fred Dubbelt'e bakmak yeter... Belki Kızıllar Smiddle'in de dediği gibi canımıza okumak istiyorlar, ama ben Fred gibi zibidiler tarafından kurtarılmak istemezdim doğrusu.

Aslında Mac Horn'un tüm hayatını altüst eden Minaev hikâyesi değil, gazetelerden geniş ayrıntılarıyla okuduğu, zavallı Smiddle'e Kızılların gizemli bir madde enjekte etmeleriydi. Elini vicdanına koyup da düşünmek gerekirdi burada: Eğer Kızıllar binbaşıyı öldürselerdi, Mac Horn olayı gayet rahat karşılardı: Çocuk değildi ki Smiddle, kendi isteğiyle politikaya atılmış, yine kendi isteğiyle Kızılların ayağına dolaşmıştı. Bu yol böyle bir yoldu, ya yüz bin dolar kazanırdın, ya da ense köküne bir kurşun yerdin. Ama Smiddle'in başına gelenler inanılacak gibi değildi. Sen tut adamın damarına sersemletici bir maddeyi enjekte et... Korkunç bir şeydi bu. Gazetelerin yazdığına göre bir adama bu iğneden yaptın mıydı, adamın tüm hareketleri senin kontrolun altına girermiş artık. Kızılların bu buluşu bizim bombayı bile solda sıfır bırakır doğrusu! Örneğin bana, Jim Mac Horn'a, evimin karşısındaki ilkokulun minik öğrencilerini kurşunlatabilir ya da büyük bir bankayı havaya uçurtabilirsin. Garstone'a da böyle bir şey enjekte

etmedikleri ne malum? Adam gibi bir adamken birdenbire kudurmuşa döndü, acayip birtakım kitaplar okuyor ve sanki Moskova'dan gelmiş gibi konuşuyor. Hayır, Minaev'i bırakmayacaklardı. Üzerimde efendi, dürüst bir adam izlenimi bırakmıştı, oysa koskoca bir kenti havaya uçurmak niyetindeymiş, yargıç bile işin içinden çıkamamıştı, ama ben şimdi anlıyorum: Damarına iğneyi yaptılar, "bombala" dediler. Smiddle'in söyledikleri doğru çıkmış oluyor böylece: Eğer ilk biz onlara vurmazsak, onlar buraya dek gelip işimizi bitirecekler. Evet, benim hayatıma da hayat denmez, domuz gibi yaşıyoruz şunun şurasında: Karnımızı doyurmak için birisinin ölmesini bekliyoruz; ama hiç değilse canımın istediği adama sövebilirim ve hiç kimsenin de bana iğne falan yaptığı yok.

O gece kafayı iyice çekti ve evine gelince soyunup yatacağı yerde bağırmaya başladı: "Kızıllar Amerika'da yiğit delikanlılar olmadığını sanıyorlarsa aldanıyorlar, Almanlara derslerini vermiştik, aynı şekilde Ruslara da veririz, savaş, evet, pis bir şey, ama anlaşılan öyle bir zamandayız ki, savaşmamak da olanaksız..." Karısı, yatıp uyumasını söyleyerek yatıştırmaya çalıştı Mac Horn'u. Ama o bu kez de karısına dönerek, "Eğer," dedi "sana da Smiddle'e yaptıkları iğneden yapsalardı, topal mezecini de boynuzlardın, çok basit bir şey..."

Karısı, eğer uyursa Smiddle'i unutacağını sanıyordu, ama Mac Horn bütün ertesi gün de Kızılların binbaşıyı nasıl uyuttuklarını düşünmeye devam etti. Yaptığı tek iş karısı ölen Avukat Winchell'e gidip gömme töreninin kaça çıkacağını, iyi bir tören için paraya acımaması gerektiğini açıklamak oldu. Ama bir makine gibiydi bunları söylerken, kafası asıl başka şeylerle uğraşıyordu. Akşam yine bulut gibi oldu, huysuzluk çıkardı, sağa sola sataşıp kavga etti. Aradan bir hafta geçti, Mac Horn hâlâ Kızılları düşünüyordu. Sonra birden bir şimşek çaktı kafasında: Smiddle sersemletildikten sonra ipe sapa gelmez birtakım sözler etmiş, ama daha sonra kendine gelmişti. Belki Garstone'un da aklı başına gelmiş, ayılmıştı? Mac Horn'un bu yaptığı arkadaşlığa sığmazdı, konuşup ikna etmesi gerekmez miydi Garstone'u? Binbaşıya yaptıkları bu son numaradan sonra da Garstone Kızılları destekleyecek değildi ya? Smiddle'i o da tanırdı, bundan bana ne, deyip geçiştiremezdi. Ve böylece birkaç bardak viski daha içtikten sonra Mac Horn doğru Garstone'a gitti.

İskemlesine ata biner gibi oturmuş kuşkulu gözlerini odada dolaştırıyordu. Kitaplar yerlerinde... Peki Garstone niye öyle işçi gibi giyinmiş? Ama ne yapsın yoksul, iş bulmak zor, üstündekiler de eskimiş besbelli. Benim gibi ev ev dolaştığını söylemişti bir zaman. Yalnız, ben ölenleri gömüyorum, oysa ölüme karşı sigortalıyor... Gülünç!

— İşin yok mu?

— Var. Altı aydır bir fabrikada çalışıyorum.

— Yönetimde mi?

— Yo, tezgâh başında. Öğrendim...

— Kötü, aslında her şey kötü. Biliyor musun sana neden geldim?

— Hayır.

— Smiddle'in başına gelenleri okudun mu?

— Okudum.

— Dinle, Joe, sana hiç uğramadım, çünkü gücendirmiştin beni. Ama sen bana neden, hiç değilse telefon etmedin? Sonra düşündüm ben: Bu adamla sokakta tanışmadık ya biz, ne de olsa bir yıl savaşmışlığımız var... Gururu mururu boşverip geldim. Bundan çok daha önemli şeyler var dünyada. Bana karşı Kızılları nasıl savunduğunu anımsıyor musun? Şimdi anlıyorsun değil mi bunun nasıl bir müzik olduğunu?..

— Benim anladığım, eğer bu saçmalara inanıyorsan sende kafa diye bir şeyin olmadığı. Smiddle'in asıl görevinin ne olduğunu biliyor musun? Prag'a adam öldürmesi için gönderdiler onu. Bunu da gazeteler yazıyor, ama senin okudukların değil, başkaları. Bunda şaşılacak da bir şey yok üstelik; ta Rusları ziyaret ettiğimiz zaman düşünmüştüm: Smiddle'in Nazilerden kalır nesi var?

— Smiddle'in kendisi değil benim demek istediğim, bana ne, neyle uğraşırsa uğraşsın. Ben sana Kızılların Smiddle'in damarına rezil bir ilaç enjekte etmelerini nasıl karşıladığını soruyorum.

— Kimse onun damarına iğne falan yapmadı, seninki korktu ve işin içinden sıyrılmak için uydurdu tüm bunları. Zencileri asarken yüreklidir senin Smiddle... Eğer böyle aptalca palavralara inanıyorsan sana acırım Jim. Halkı Ruslara karşı kışkırtmak için uydurulmuş şeyler bunlar. Minaev için de neler yazdıklarını anımsıyorsun değil mi? Yok kenti havaya uçurmak istemiş, yok bilmem neler... Sonunda ne oldu? Salıverdiler...

— İyi halt ettiler salıverdiler de!.. Yani şimdi sen ayılmadın mı daha, kendine gelmedin mi? Ben ödlek değilim, acıdığım bir şey de yok, savaşa gideceğim...

— Git, eğer istiyorsan.

— Sen gitmiyor musun?

— Hayır, gitmeyeceğim.

— Peki, ya çağırırlarsa?

— Yine gitmeyeceğim.

Mac Horn fırlayıp kalktı yerinden:

— Ben de seni Amerikalı sanırdım, meğer bir Kızılmışsın sen. Kan çekmesi bu, başka bir şey değil, kanın çekiyor... Şimdi gidip anlatacağım senin neyin nesi bir dürzü olduğunu...

Garstone gidip kapıyı açtı:

— Senin bileceğin iş, çek bakalım şimdi arabanı. Garstone'la konuşması daha bir canını sıktı Mac Horn'un. Ama gidip arkadaşını ele vermedi: Polise hiç katlanamıyordu. Gözünde bir tablo canlandırıyordu: Savaş başlamıştı, Garstone sıvışmaya çalışıyordu, derken Mac Horn çıkıveriyordu karşısına ve basıyordu kurşunu...

— Savaş başlayınca, dedi karısına, ilk iş olarak buradaki Kızılların işini görmek gerek. Garstone'u eşek cennetine yollayacağım.

— Aklını yitirmişsin sen Jim! Ağzından çıkanı kulakların duyuyor mu? Tanrı savaş yüzü göstermesin bir daha! Kızılların ilk yapacakları üzerimize bir bomba atmak olacaktır.

Mac Horn düşünüyordu. Savaş, elbette ki pis bir şey. Magdeburg nasıl da yıkılmıştı! NewYork'a da böyle bir iki bombanın atılması hiç güzel bir şey değil tabii. Jack'i öldürdüler. Beni de öldürebilirler, çok kolay bir iş. Bir insanın evinde ölmesi başka, midesi demir parçalarıyla dolarak ölmesi başka... Mac Horn bunu Peggy'den daha iyi anlıyor, ne de olsa savaştı o. Ama Kızıllar her şeye boş verdilerse, ve her şeyi de göze aldılarsa, elden ne gelir? Eğer yarın sana saldırılacağını biliyorsan, sen bugünden ona saldır, daha kolay başedersin. Smiddle hindi mindi ama, haklı çıktı.

Mac Horn bir gün Dubbelt'le karşılaştı, birlikte bir bara girdiler, içtiler. Mac Horn tabii sözü hemen Smiddle'e getirdi. Dubbelt bilmiş bilmiş:

— Hep yaptıkları bir şeydir bu Kızılların, dedi.

— Alçaklık bu. Savaşmak gerekiyor anlaşılan.

Dubbelt başıyla onayladı onu. Bir süre konuşmadan içkilerini içtiler. Sonunda Dubbelt:

— Bilirim, dedi, yürekli çocuksundur sen, en önemlisi de gerçek bir Amerikalısındır. Neden gidip Anders'le bir konuşmuyorsun? Eski savaşçılardansın sen, subaydın, eğer sen de gitmezsen, kim gidecek? Bilirim, bana inanmazsın, poliste çalıştığım kanısındasındır hep, oysa ben o köpeklerden nefret ederim. Ama sorun benimle ilgili değil, git Anders'le konuş, tüm savaş boyunca cephedeydi o, iki kez yaralandı. Şimdi ilan toplayarak geçiniyor, dürüst bir insan olduğu için tabii tüm bu çektikleri. Sıkı çocuklar var çevresinde... Git bir konuş, bu sıralar en kötü şey yalnız olmak.

Mac Horn hiçbir şey söylemedi. Dubbelt'e inanmazdı: Gerçekten poliste çalışıyor mu, çalışmıyor mu, bilmiyorum, ama ben nasıl Jim Mac Horn'a benziyorsam, bu adam da anadan doğma bir hafiyeye benziyor. Bir üçkâğıtçı olduğu kesin, ama doğru söylüyor: Bu sıralar tek başına olmak pek de neşeli değil. Gitsem mi acaba Anders'e? Yaygaracının, kavgacının teki diyorlar, ama gözü pek, yürekli çocukmuş duyduğuma göre. İyi ama, ne söyleyebilir ki Anders bana? Kızılların hayvan olduklarını mı? Bunu ben onsuz da biliyorum. En iyisi "Eldorado"ya gidip iki kadeh bir şeyler içmek.

Ama bir hafta sonra yine de Anders'e gitti. Bir süre şundan bundan konuştuktan sonra Anders:

— Yaşamaktan yorulmuş, tembel birtakım adamları gömüyorsunuz, dedi. Eh, bu da bir iştir, meslektir. Oysa ben bir an önce gömüldükleri gerektiğine inandığım birtakım tereslerden ilan toplamak zorundayım. Ama siz yüzbaşısınız, büyük bir rütbedir bu, savaş sanatını da bilen bir adamsınız üstelik. Fazla beklemeyeceksiniz: Savaş her an başlayabilir. Hatta hiç kimse n'oluyor demeye kalmadan...

— Nasıl n'oluyor demeden? Kongrede nutuklar atılacak, gazetelerde yazılar döktürülecek, radyodan seferberlik çağrıları yapılacak...

— Üçüncü dünya savaşının da önceki savaşlar gibi başlayacağını nereden biliyorsunuz? Her şey başka türlü olabilir bu kez. Balkanlar'da bir yerde, ya da Kore'de falan... Her şeye hazır olmak gerek.

— Ben ta ne zamandır hazırım.

— Dosdoğru söyleyin bana: En öndekilerin arasında yer almak ister misiniz?

Mac Horn bir küfür savurdu:

— Hayvan herifler, durup iki soluk bile aldırmıyorlar! Sorduğunuza gelince: Ben ne bir Kızılım, ne Yahudiyim, ne de zenciyim, gerçek bir Amerikalıyım ben. Eğer gerekliyse hemen şimdi de gidebilirim...

Anders yerinden kalkıp coşkuyla elini sıktı Mac Horn'un. Mac Horn daha sonra şöyle düşündü: İyi ama neden en öndekilerin arasında yer alacakmışım? Savaşılacaksa, herkes gibi, herkesle birlikte savaşılır... Ama, bir ay önce cavlağı çekmişiz ya da bir ay sonra, çok mu fark eder yani? Belki paçayı da sıyırabiliriz? Fıstıklarla içip, dans edip, bağırabilirim. Savaşta sağ kaldığın sürece iyidir, bağır bağırabildiğin kadar…

"Eldorado"ya gitti Mac Horn. İki bacağı da olmayan bir piyanist sabahın saat üçüne kadar piyano tıngırdatırdı burada. Japon savaşında, bir adada yitirmişti bacaklarını. Herhalde onun da midesi bulanıyordur, diye düşündü Mac Horn, yoksa telleri koparacakmışçasına vurur muydu tuşlara? Fazla gürültü olması iyi bir şey ama, hiçbir şey düşünmüyorsun. Doktor Green telefon etti bugün, Smiths ölüyormuş. Yarın oraya uğramak gerek, bu gece de bir masraf listesi hazırlamalı. Birinci sınıf bir gömme yapılacak Smiths'e,

büyük bir üçkâğıtçı çünkü. Bir kadeh daha viski içeyim... "Meşum hata" filminden değil mi bacaksızın çaldığı şu şarkı? Aptalca, ama gülünç de...

Kız oğlana diyor ki:
Niye öpüyorsun beni?
Ne sen sensin, ne ben ben
Tru-tu-tu ve tra-ta-ta.

Beni törensiz ve kefensiz gömecekler, artık Bulgaristan mı olur, Kore mi olur, dünyanın öbür ucunda bir yerlerde, bir çukurun içine itiverecekler. Ama olsun, ben yine de gerçek bir Amerikalıyım ve Kızıllara Kızıl düzenlerini bize uygulama fırsatı vermeyeceğim, karınca gibi ezeceğim namussuzları!..

Bacaksız piyanist birden çalmayı kesti. Mac Horn bağırdı:

— Çalsana canını şeytan alası! Al, benden on dolar sana. Bugün göbeğim kaliteli bir demir parçası kazandı.

Piyaniste doğru paraları fırlattı, beriki tahta bacaklarını uzun süre takırdatıp durdu paraları toplayabilmek için. Mac Horn'sa şarkı söylüyordu:

Alnından vuruyor kendini
Ve kendi uzanıyor yumuşacık tabutuna:
Al beni toprak, al beni!
Tru-lu-lu ve tra-la-la.

64

Kurt'un okşayışlarının, saygısının, parasının tadını çıkarttığı şişko terzi kız arkadaşlarına şöyle derdi: "Doğrusu sıradan bir tüccarı yeğlerdim, gerçi Kurt'da sıkıcı değil ama benim sakin bir yaradılışım var, o ise tipik bir serüvenci." Uğraştığı işin tehlikeli olduğunu Richter de anlıyordu; bazen kalemleri, cetvelleriyle çalışma masasını, Hilda'yı, arada bir esneyerek "Berliner Illustrierte" ciltlerine baktığı sessiz, sıkıcı akşamları özlüyordu; ancak bir kez kafasına serüvenci olduğu fikrini sokmuştu ve buna yalnızca şişko terzi kızı değil, kurduğu "İmparatorluk Ulusal Emek Partisi"ne üye olan yüzlerce talihsizi de inandırmıştı. Toplantılarda Richter anlaşılmaz, ama heyecanlı konuşur, Ruslardan öç alma ve yitirilen topraklara geri dönme çağrısında bulunur ve Amerikalılardan Almanya'yı büyük bir devlet olarak kabul etmelerini isterdi. Yandaşları SS birliklerinde hizmet etmiş eski Nazilerdi. Onların önünde konuşurken Richter elinde olmadan eski düşünceleri, hatta sözcükleri yineler, "melez"lere, "plütokratlar"a söver, rahmetli Marabout'nun "Ölüme mahkûm kuşaklar ölümle nişanlıdır", "Almanya eşsizdi, eşsiz kalacaktır" gibi özdeyişlerini yinelerdi. Toplantıdan sonra biraz yürürdü ve eğer yakınlarında partisine baş koymuş, kraldan daha çok kralcı bir yandaşı bulunmadığından emin olursa, üstlendiği bu tuhaf ve olağanüstü görevi unutmak için kadın çığlıklarının cazın gürültüsüne karıştığı bir restorana giderdi.

Partisinin manifestosunu yazmış ve bunu Schirke'ye göstermek istemişti; ancak binbaşının Paris'te olduğunu öğrenince sorumluluğu üzerine alması gerekmişti. İki hafta sonra Weigl, "Binbaşı döndü," demişti, "manifestoyu okudu, senden çok hoşnut." Richter ayaklarını yere sıkı bastığını anlıyordu, partisine yazılan eski bir teğmene sert bir sesle, "Lütfen," dedi "başkan olduğumu unutmayın..."

Richter'e, Amerikalıların "İmparatorluk Ulusal Emek Partisi"ni yasakladıkları ve polise Richter'in Frankfurt'ta ne amaçla bulunduğunu araştırması emrini verdiklerini söylediklerinde, işin içinde bir yanlışlık olabileceğini düşündü. Hemen Weigl'e koştu. Bir süre Amerikalılara ve polise söven Weigl, Richter'i yatıştırdı. ("Binbaşının bir tek sözü yeter") ve yarına kadar beklemesini rica etti. Richter çok rahatsız bir gece geçirdi.

Asansörün homurtusunu dinliyor ve şimdi kendisini yakalamaya geleceklerini sanıyordu. Sabahleyin yine doğruca Weigl'in dükkânına koştu. Weigl kadının birine uzun uzun glayöllerin grup, nergislerinse yastık ekimine uygun olduklarını anlattı. Sonunda kadın gidince:

— Ne dedi? diye sordu Richter.

— Binbaşı bu işe karışmak istemediğini söyledi. Amerikalıların elinde ciddi gerekçeler varmış... Aklıma gelmişken söyleyeyim, bir daha buraya da uğramamanı rica edeceğim senden, çok tehlikeli bu. Eve de gelme, benim için hoş bir şey değil bunları söylemek, ama ne yaparsın, durum böyle...

Richter anlıyordu: Smiddle... Elinden kaçtığım için hiçbir zaman bağışlamayacak beni. Sonum geldi demektir.

Bir bara gidip içtikten sonra şişko terzisinin yolunu tuttu ve bütün gece Smiddle'e sövdü saydı. Kız esneye esneye:

— Kim bu... Smiddle? diye sordu.

Richter somurttu:

— Çok mu bilmek istiyorsun? Caninin teki.

Richter "Eski Savaşçılar Birliği"ne gitti, ama Schirke'nin yanına girmesine izin vermediler. Weigl de kovdu onu. İki kez polise çağırıp Kızılların bölgesinde ne yaptığını ve oradan hangi koşullar altında ayrıldığını sordular. Artık hiç şüphesi kalmamıştı Richter'in: Smiddle'di kendisine kara çalan. Schirke'ye çok dokunaklı bir mektup yazarak kendisini Amerikalı gazeteciden koruması için yalvardı. Schirke'nin sekreteri mektubu binbaşıya verdiğini söyledi, ama Richter herhangi bir yanıt alamadı.

Paris'ten döndükten hemen sonra Schirke General Dawes'la görüştü. Generalin hiç keyfi yoktu: Almanlarla pazarlık yapmaktan, Fransızların protestolarından, işçi partisinin ikiyüzlülüğünden, Bonn'la sonu gelmez görüşmeler yapmaktan bıkıp usanmıştı. Bütün bunlardan suçlu bulunan da hep kendisiydi. Washington, bu namussuz Avrupa'nın nasıl bir fesat yuvası olduğunu bir türlü anlamak istemiyordu.

Schirke, Fransa'da Avrupa ortak savunması planını sabote edenlerin olduğunu söyleyince general ifrit kesildi:

— Suçunuzu Fransızların üzerine atmayın! Almanların herkesi kendine karşı aldığını unutuyorsunuz. Burada neler olup bittiğine iyi bir bakın. "Eski Savaşçılar Birliği" bir yandan dolandırıcıları koruyup maskelerken, öte yandan da halkı bize karşı kışkırtıyor. Geçmişinize bakmadan size güvendim ben ve siz de dürüst çalışacağınıza dair asker sözü verdiniz bana. Sözünüz böyleymiş demek sizin! Birliğinizde bir sürü Kızıl bulunduğuna eminim. General Speidel'in hapiste olduğuna ilişkin konuşmalar kabak tadı verdi artık. Sizin hapishane dediğiniz bir sanatoryumdur. Çingene gibi pazarlık ediyorsunuz. Sizsiz de asker bulabiliriz biz. Generalleriniz ise öyle fazla değerli bir mal sayılmazlar, kırık dökük generaldir bunların hepsi, Herr Schirke.

Generalin öfkeden kıpkırmızı yüzüne bakan Schirke, birliği dağıtabilirler, diye düşündü. O zaman beni de tutuklarlar... Ne de olsa burada ev sahibi onlar. Elbette bir iki yıl sonra ağızlarını değiştirecekler: Almanlar olmadan hiçbir şey yapamazlar. Ama şimdilik zikzak yapmak gerek.

— "Eski Savaşçılar Birliği"nin, dedi Schirke barıştırıcı bir tonla, sizlere çalışmalarında dürüst olmasını sağlayacağım. Bizler Amerika olmaksızın Almanya'nın hiçbir zaman dirilemeyeceğini çok iyi biliyoruz. Birlik salonunda sizin bir portreniz asılıdır... Bir konuda haklısınız: Eski savaşçılar arasında hiçbir şey anlamayanlar ne yazık ki vardır. Örneğin sayın general, kendilerini "İmparatorluk Ulusal Emek Partisi" diye adlandıran şu küçük gruba neden katlanıp duruyorsunuz? Başlarında Richter diye birisi var. Adam kendisini ünlü bir mimar gibi gösteriyor ve öylesine sanatkarane yalan söylüyor ki, başlangıçta ben bile inandım... Karanlık geçmişi olan bir adamdır bu, dört yıl Kızıllarla çalışmıştır ve şimdi de öylesine su gibi para harcamaktadır ki, paraları Ulbricht'tan almış olabileceği akla geliyor. Polis derseniz parmaklarının arasından bakıyor bu adama. General Speidel'i özgürlüğüne kavuşturmak istemiyorsunuz. Nedir generalin suçu? Kızıllara karşı savaşmak, askeri disipline boyun eğmek, hepsi bu. Öte yandan Richter gibi bir düzenbaz ise canının istediği her şeyi yapabiliyor.

General Dawes biraz gerilemişti. Ama yine de kızgındı yanıtlarken Schirke'yi:

— General Speidel bir savaş suçlusu olarak hüküm giymiştir. Toplu katliamdır suçu, üstelik Rusya'da da değil, Yunanistan'da... Richter'e gelince, halledeceğim onun işini. Size ise söylediklerim üzerinde düşünmenizi salık veririm. Benim portremi asmak yetmez, film yıldızı değilim ben ve beni bununla satın alamazsınız. Bizimle çalışanlar dürüst olmalıdır. Anlaşıldı mı?

Richter, Schirke'den aldığı paraların kalanını da şaraba yatırdı. Birkaç kez poliste sorguya çekilmiş ve kentten bir yere ayrılmaması için imza kaydı konmuştu. Eski evinden ayrılmış, Skoç kumaşından elbisesini, Amerikan malı potinlerini satmıştı. Eski ceketinin cebinde Berlin'den satın aldığı kimlik cüzdanını bulmuş ve yeniden Koeningsbergli Johann Saks olmuştu. Soğuk günlerde küçük birahanelerde ısınıyor, bir gecelik için verilen paralı barınaklarda geceliyordu. Yolda giderken ürkek ürkek çevresini gözlüyor, Smiddle'i arıyordu gözleriyle. Politikadan iyice soğumuştu, gazete okumuyordu ve Amerikalı gazetecinin Prag'da başına gelen felaketten haberi yoktu. Ne iş bulursa yapıyordu: Çuval taşıyor, afiş yapıştırıyor, bazen de Tanrı rızası için elini açıyordu. Düşüşü de tıpkı yükselişi gibi hızlı olmuştu ve ününün doruğuna ulaştığı iki ay, aptalca bir uyuklama dönemi gibi geliyordu ona. Sonunda az ya da çok sürekli sayılabilecek bir iş bulabilmişti: Sessiz bir sokaktaki bir zenginin köşkünün yıkıntısı temizlenecekti. Buruk bir gülümsemeyle düşünüyordu Richter: Benim bir mimar olduğumu, General Gabler için ev yaptığımı bilseler...

Tam artık Smiddle'i unutmaya başladığı bir sırada kendisiyle burun buruna geliverdi. Hemen yanı başında duruyordu Smiddle. Richter çabucak arkasını döndü, ama Amerikalı tanımıştı onu.

— Merhaba, Herr Richter!

— Yanılıyorsunuz, diye mırıldandı Richter korkuyla. Ben Johann Saks'ım. Richter diye birini de tanımıyorum.

Smiddle'in keyfi yerindeydi, sabah kendisini General Dawes kabul etmiş, cesaretini överek çektiklerinden sonra muhakkak dinlenmesi gerektiğini söylemişti. O da bir aylığına Amerika'ya gitmeye karar vermişti. Dawes senatörün fazla yaşayamayacağını söylüyordu. "Transoc" konusunda görüşmesi gerekirdi onunla. Sonra, gerçekten de başına gelenlerden sonra Jackson'da biraz keyif sürmesi hiç fena olmazdı hani. Güzel bir ilkbahar

günüydü. Smiddle bir Fransızla yemek yemiş, çok fazla içki içmişti. Richter'in şu andaki durumunu çok gülünç bulmuştu: İşçi gibi giyinmiş ve taş taşıyor, herhalde Kızıllarda böyle bu işler: "Demokrasi"... Çok ilginç, Berlin'den neden kaçtı acaba? Benden korktuğu için kaçmış olabileceğine kesinlikle inanmam. Büyük bir olasılıkla bir kadın dalgası vardır işin içinde, Hilda onun bir mart kedisi kadar zampara olduğunu söylememiş miydi?

Smiddle sevecen bir tavırla:

— Bırakın aptallığı, dedi. Karınız nasıl, ondan söz edin biraz.

— Karım falan yok benim. Demin de dedim size, Richter değilim ben.

— Peki bu evi kim yapıyor? Yoksa siz mimar değil, bir fırıncı mısınız? Bırakın artık şu gülünç oyunu! Biliyor musunuz, aptalca yapılan birtakım maskeli balolar vardır hani, hiç hoşlanmam onlardan. Bir mimar olduğunuz halde, neden taş taşıyorsunuz, burası Kızıl bölgesi değil? Hem siz buraya nasıl geldiniz?

Richter hiçbir karşılık veremezdi. Mahvolduğunu anlıyordu. Bir el arabasının üzerinde durduğu için Smiddle'den bir baş kadar büyük gibi görünüyordu, ama öylesine acınası bir görünüşü vardı ki, bu durum Smiddle'i son derece keyiflendirdi: Bu hayvan vebadan korkar gibi korkuyor benden. Dur iyice bir korkutayım:

— Madem öyle, kâğıtlarınızı gösterin bakalım.

Gülümsedi Smiddle. Richter çevresine bir göz attı: Kimsecikler yoktu. Yerden bir taş aldı, Smiddle'in kafasına vurdu ve kaçmaya başladı. Amerikalının peşi sıra koştuğunu sanıyordu. Böylece rıhtıma kadar koştu ve yıkık bir evin bodrumuna gizlendi. Gece yarısına kadar oturdu burada. Sağından solundan fare ciyaklamaları geliyordu. Richter başını ellerinin arasına aldı ve bağıra bağıra ağlamaya başladı.

Köpek gezdirmeye çıkmış bir hizmetçi kız gördü kaldırımda sırtüstü yatan adamı. Adamın başında kan varmış gibi geldi hizmetçiye ve bağırdı. Bir işçi koştu geldi, "Biraz fazla kaçırmış delikanlı..." dedi. Sonra sarhoşun başına su döktü. Hizmetçi sevinmişti:

"Kımıldıyor, demek ki canlı..." Sonra cankurtaran arabası geldi, Smiddle'e bakan doktor, "polisin işi bu..." dedi.

Bir saat sonra General Dawes'a bildirildi olay. Cinayeti inşaat işçisi Johann Saks'ın işlediği anlaşılıyordu. Katil kaçmayı başarmıştı. General kendinden geçmişti: Ne demezler şimdi Washington'da? Bir bu eksikti... Smiddle'i Kızılların öldürdüğü kesin, Prag'ın öcünü almak istediler. Ama bu nasıl bir küstahlıktır böyle? Kentin merkezinde, güpegündüz?.. Yazık oldu Smiddle'e, daha sabahleyin bu odada oturuyor, gülüyor, Prag zindanlarındaki işkence odalarını anlatıp, planlar yapıyordu. Az bulunur bir adamdı, tatlıydı, munisdi, yürekliydi. Ve şimdi yok bu adam... Demek ki herkesin başına gelebilir bu, buradan çıktığım sırada birisi ateş edip öldürebilir beni. Bir de "soğuk savaş" diyorlar, ne soğuk savaşı, işte Smiddle'i öldürdüler...

Polis kentin bütün batakhanelerini aradı, ama Johann Saks'ı bulamadı. Kızıl bölgesine geçmeyi başardığı söyleniyordu. Bir orospu, katilin kendisine geldiğini ve demet demet dolar gösterdiğini söyledi. Eski SS'lerden Strump ise Richter ve Saks'ın aynı kişiler olduğunu ileri sürdü; Strump bir gün sokakta giderken yıkık bir evin onarımında çalışan işçilerden birinin "Ulusal Emek Partisi" başkanına ne kadar benzediğini görerek şaşırmıştı. Strump daha sonra, Richter'in, partisini yasaklayan Amerikalıları cezalandırmak istediğini ekliyordu, ama bu sözler kimse tarafından ciddiye alınmadı: Çünkü Strump düş kurmayı seven bir insandı, iki yıl önce de Coblence'de, iskelede Hitler'e rastladığını ve Führer'in gayet sakin maden suyu içtiğini anlatmıştı. Gazeteler Smiddle'in öldürülmesini Prag'la ilgili açıklamalarına bağlıyorlardı. Frankfurter Zeitung da, "Kızılların, federal cumhuriyetin temellerini sarsma girişimlerine ne zaman son verilecek?" deniliyordu.

Senatör Low'a sakınarak bildirdiler olayı: Doktor yeni bir krizden korkuyordu. Senatör kendine gelince, hiçbir şey söylemeden, uzun süre Smiddle'in portresine baktı. Zavallı çocuk bir kahraman gibi öldü, Amerika için canından geçti! Şikayet etmek günahtır, biliyorum, ama bu kadarı da eşitsizlik doğrusu! Birtakım ödlekler, beş para etmez adamlar zenginleşiyorlar, gülüp oynuyorlar öte yandan Smiddle gibi billurdan bir adam Kızılların eline düşüyor... Artık kimsem yok. Mary'nin adını bile anmak istemiyorum. Paris'te ne yaptığını sorduğumda Coster gayet açık

söylemişti: Kahvelerde oturup Amerika'ya sövüyor ve hiç utanıp sıkılmadan zencilerle dans ediyorrnuş. Bunun benim kızım olduğunu düşünmek bile korkunç!.. Smiddle'e bağlamıştım tüm umutlarımı, ama yüce Tanrı yanına çağırdı onu. Kime emanet edebilirim artık "Transoc"u? Benim gücüm tükenmek üzere, Nivelle ise bir hiç ve üstelik de Fransız.

Senatör biraz yatıştıktan sonra Roberts'e gitti. Albayın olayı yalanlayacağını düşünüyordu ama Roberts kayıtsızlıkla:

— Evet, dedi, yazık oldu Smiddle'e, her ne kadar Prag'da ödlek davrandıysa da, yetenekli bir adamdı.

Low kendinden geçmişti:

— Lütfen gücenmeyin ama, ancak bir Kızıl böyle konuşabilir. Siz de çok iyi biliyorsunuz ki işkence yaptılar çocuğa. Damarından iğneyle...

Roberts hemen yatıştırdı onu:

— Biliyorum, biliyorum. Tartışmayalım, heyecanlanmamanız gerek sizin.

— Korkarım ki, dedi bir süre sustuktan sonra Low, heyecanlanacağım günler de iyice sayılı artık. Ölümümden sonra kim yönetebilir "Transoc"u?

— Neden böyle karamsarsınız? Hepimizden çok yaşayacaksınız siz. "Transoc"a gelince, üzerine düşeni yapmıştır. Prag olayından sonra demirperde gerisine ajanstan kimseyi bırakmazlar. Batı Avrupa için ise ajans dışında daha bir sürü kanalımız var. Bana kalırsa Missisipi'ye gidin siz, halka moral verin, yoksa Kızılların propagandaları ta oralara bile sızacak... Üstelik, evinizde geçireceğiniz bir ay, ömrünüze on yıl katacaktır, bundan eminim.

— Benim sağlığım konuşmaya değecek kadar önemli bir şey değil. Jackson'da Smiddle'siz ne yaparım ben? Richmond Jr. gözü pek çocuk, ama ona gözkulak olmak gerek, çok genç daha... Binbaşının nasıl iyi bir insan olduğunu tahmin edemezsiniz! Bakın, açık söylüyorum, Smiddle'siz bir Missisipi de olamaz...

— Evet, yetenekli bir adamdı, dedi Roberts sevecenlikle, sonra acele acele ekledi, bir saate kadar istihbarat birlikleri temsilcilerinin toplantısı

başlayacak.

Mary kafe "Dome"da oturuyor ve konyak içiyordu. Ressam dostları, resim tüccarlarının birbiri ardına iflas ettiklerini, hatta son açık artırmada Picabia'nın bile şık bir kostüm fiyatına erişemediğini, amatörlerin de artık bu işi bıraktıklarını ve paralarını Amerikan hisse senetlerine yatırdıklarını, resimle kimsenin ilgilenmediğini konuşuyorlardı. Ressamlardan birisi okuduğu bir akşam gazetesini katlayıp masaya koyarken esneye esneye:

— Her gün aynı şeyler, dedi. Görüşmeler, üsler, grevler, cinayetler... Smiddle diye bir Amerikalı gazeteciyi öldürmüşler, gazete de buna koca bir sayfa ayırmış. Kimi ilgilendirir bu? Öldürmüşlerse öldürmüşler... Bıktık artık be!..

Mary kaparcasına aldı gazeteyi onun elinden. Yüzünü kırmızı lekeler kaplamıştı. Birden gürültülü bir kahkaha attı:

— Konyak verin bana. Sonunda hakladılar ya Smiddle'i de...

— Ne varmış bunda?..

— Bugün sabaha kadar içeceğim... Bir zamanlar dahi olmak istemiştim. Sonra beni birileri sevsin istedim. Aptallıktı bunların hepsi. Hayatta çok az iyi şey var, ama şimdi içmek istiyorum ben. Eşitlik var diyorlar değil mi, bu da aptallıktan başka bir şey değil. Ama ne olursa olsun Smiddle'i haklamaları iyi bir şey. Bir konyak daha verin...

65

Low'la olan görüşmesini anımsayan Roberts gülümsedi: Hiç şüphe yok ki dürüst bir adam, ama ömrümde ondan daha aptalına rastlamadım. Smiddle'in uydurduğu hikâyeye bile inanmış! Binbaşı korkağın ve sarhoşun tekiydi. Hatta iki tarafa birden çalıştığı ve artık dökülmeye başladığını görünce de Kızılların kendisini ortadan kaldırmış olmaları pek muhtemel. Ama yine de Amerika olağanüstü bir ülke! Benim de ya birtakım üçkâğıtçılara ya da birtakım ahmaklara dayanmam gerekiyor. Kafası çalışan adamlar böyle işlere girmek istemiyorlar. Yarın bir savaş olacağını biliyorlar ve bugün bunun üzerinde hiç düşünmüyorlar: Oturup dolar yapıyorlar. Bir itirazım yok, yapsınlar, haklarıdır, ama bu Kızılları öfkelendirebilir. Ne var ki kurban vermeyi de bilmek gerekir. İşadamları bizim işlerimize işadamı gibi yaklaşmıyorlar, yapılacak üç beş kuruşluk ekonominin ülkeye çok pahalıya mal olacağını unutuyorlar. Dün Binddle bütçenin olağanüstü şiştiğini, Amerika'nın ilkelerine ihanet ettiğimizi, ülkenin "doymak bilmez bir sülük"e benzediğini söylüyordu. Aydın bir adamdır Binddle, koca bir bankanın direktörü, ama durumun ciddiliğini anlamıyor. Amerika onun için yalnızca bir sağmal inek. Eğer Kızıllara on yıllık bir süre verirsek Binddle bankasına elveda diyebilir ve en iyi olasılıkla da bir kapıcı olur. Ya kendi çıkarından başka bir şey düşünmeyen yağmacılar! Ortahalli bir Amerikalıyı atom bombasının bizler için değil Ruslar için felaket olacağına inandırmak gerektiğinde, üçkâğıtçının biri çıkar ve New York'un yıkıntılarının resmini çizer, bir başkası radyasyona karşı patentini aldığı bir ilacın reklamını yapar, üçüncü bir tanesi ise hem sığınak hem bar olan bir yer yapar ve bunu kırk sekiz eyalete duyurur. Muazzam bir ülke, bir sürü dahi... Yalnızca bir şey eksik: Yönetici fikir.

Roberts'in düşüncelerini telefon sesi kesti: Şefi çağırıyordu. Masasının üzerinde duran "Yugoslavya" dosyasını aldı. Balkan seçeneği gitgide daha çok ilgisini çekiyordu. Gerçi Almanya da bir güçtü, ama uygun fırsat elden kaçırılmıştı: Berlin kuşatması sırasında çok daha uygun bir hava vardı. Sonra, Almanlar fazla uygarlaşmışlardı, kendi küçük burjuva konforlarını Polonya'nın ya da Beyaz Rusya'nın ormanlarına tercih ediyorlardı. Hitler onların sinirlerini öylesine gerebilmişti ki, belanın üzerine gitmişlerdi. Bu bir kez daha yinelenebilecek bir şey değildi. Almanlar savaşacaklardı,

üstelik iyi de savaşacaklardı, gelenekleriydi bu onların, disiplinliydiler, ama ikinci derece bir savaştı bu. Öte yandan Tito ön safa alınmak için çok daha uygundu: Kızıllarla hesabı vardı onun, korku değil, vicdandı hareket noktası...

Roberts, Albay Danovan'a raporunu verdi:

— Taylor, Yugoslavya, sanki Portekiz ya da Norveç'miş gibi biçimsel olarak ele alıyor sorunu. Sınır olaylarına ayrılan para acınacak miktarda, özellikle de sınır uzunluğu ve eldeki olanaklar gözönüne alınırsa... Bazı harcamalar ise hiç gösterilmemiş: Halk arasında yapılan ajitasyonlar, bir radyo istasyonunun kurulması, yöneticilere verilen armağanlar...

Yalnızca silah sağlamakla sınırlayamayız kendimizi, bu silahlara politik hedefler de göstermeliyiz. Benim önerim...

Roberts'in sözünü kesti Danovan:

— "Ben" adılını biraz fazla yersiz kullanıyorsunuz gibi gelmiyor mu size de? Alçakgönüllülük, erdemlerden en son akla geleni olmasa gerek. Yugoslavya işini kontrol edeceğim, gerçekten bir ek ödeme emri çıkarmak gerekiyor. Ama benim sizi çağırmamın nedeni başka: Asya'yı iyice defterinizden sildiniz. Mac Arthur sorunlara hep kendi dar açısından bakıyor, aslında onda da sizin zayıflığınız var: Kendini yanılmaz sanma... Ama bu onda sizdekinden çok daha bağışlanabilir bir düzeyde. Ne olursa olsun Asya'dan çıkmak niyetinde değiliz biz, hatta siz getirip soframıza on tane Yugoslavya koysanız bile... Cumhuriyetçiler hareketsizlikle suçluyorlar bizi ve bu kez haklı adamlar. Sizden ricam Çin ve Kore üzerinde çalışmanızdır.

Roberts karşı koymak istedi:

— Ama kendimizi bu şekilde dağıtamayız. Bir tek yer üzerinde durmamız gerek.

— Dowlittle'ın yazısını okudunuz mu? Güzel! Öyleyse Johnson'un da onunla aynı fikirde olduğunu unutmayın...

— Ben Johnson'un Asya seçeneğine karşı olduğunu sanıyordum...

— İşiniz olmayan şeyler üzerinde kafa yormayın, albay. Üstlerinizin size söylediklerini yerine getirin yeter.

Danovan'ın odasından çıkarken Roberts son derece soğukkanlıydı, daktilo kızlarla da nezaketen selamlaşmıştı. Ama yüzünün aşırı derecede beyaz olduğunu fark eden bir daktilo ötekine fısıldadı: "Onun yerinde olmak istemezdim. Albay Danovan'ın bugün huysuzluğu üzerinde, hiç yanlış olmadığı halde bir mektubu iki kez yazdırdı bana da..."

Roberts donakalmışçasına uzun süre oturdu odasında, ne telefonlara karşılık verdi, ne de imzalayacağı kâğıtları odasına getiren sekreterini fark etti. Hiçkimse böyle konuşmamıştı şimdiye kadar benimle. Evet, kendisi benim üstümdür, ama ben de bir er değilim, onun gibi albayım. Ondan çok daha yüksek birtakım adamlar gelip benden akıl danışmıştır...

Bir parça yatıştıktan sonra şöyle düşünmeye başladı Roberts: Besbelli Danovan'a da Johnson ağzının payını vermiş. Öcünü benden alıyor... Johnson'un Danovan'a bağırışını gözünün önüne getiren Roberts neşelenmişti bile: "Üzerinize düşmeyen işler üzerine kafa yoruyorsunuz albay..." Gülünç, Johnson da değil havaları belirleyen. Peki, kim veriyor emirleri? Başkan dersen, sözünü dinlemediği kimse yok. Birisi Berlin diyor, birisi Balkanlar, bir başkası ise Kore... Konuşanlar hep haber alma olanakları kısıtlı kimseler... Bilmeceler, varsayımlar üzerine kurulu her şey: Harriman'ın tavsiyesi... Dulles kabul etmiyor... Marshall ayak diriyor... Bir söyledikleri bir söylediklerini tutmuyor. Bir Binddle çıkıyor ve her şey üzerinde yorumlarda bulunabiliyor, tabii kendi bankasının görüş açısından. Geleceği gözden geçirebilecek yetenekte midir böyle adamlar? Onlar için yalnızca bu yılın bilançosu önemlidir...

Roberts her günkü işleriyle uğraşmaya zorladı kendini. Düşüncesinde ayak direyen bir adamdı, bu yüzden Yugoslavya'dan başladı. Scott kör inançların işlerine engel olduğunu yazıyordu: İnsanlar küçüklüklerinden beri Ruslara kurtarıcı gözüyle bakmaya alışmışlardı. Roberts, Scott için bir mektup dikte etti: "Çeşitli harcamalar" kaleminde gösterilen paradan yararlanabilirdi Scott. Sonra, şu şekilde bir rivayet yayılmalıydı: Son savaş sırasında Rusların, Yugoslavları kurtarmak için parmaklarının ucu bile kanamamıştı, her şey hazır olduğu bir zamanda, Almanların artık ciddi bir direniş gösteremeyecekleri bir sırada gelmişlerdi Yugoslavya'ya.

Sonra Asya işine geçti Roberts ve birisi Hong Kong'ta Konsolos Yardımcısı Nicholson'a, öbürü de Seul'de bulunan Binbaşı Curzon'a olmak üzere iki telgraf yazdırdı. Nicholson'dan hafif silahların uçaktan atılması işini hazırlamasını istiyordu. En iyisi güneyden başlamaktı harekete. Halkla ilişki kurmak ve birtakım nirengi noktaları saptamak muhakkak gerekliydi. Binbaşı Curzon'a ise, şimdilik uçuş gruplarıyla yetinilmesini yazdı. Otuz sekinci paralele geçişin büyük zorlukları yoktu, Kızılların ajitatörleri güneye kolayca sızıyorlardı. Uçuş gruplarını gerekli teknik araç ve gereçle donatmak gerekliydi. Kuzey hükümeti üyelerinden birisinin öldürülmesi (Mart ayında olması yeğlenir) hem Seul'de, hem de Amerika'da çok iyi etki yaratırdı. Bundan başka Roberts Binbaşı Curzon'dan, Kuzeyin paralarından basılmasına gerek görüp görmediğini sordu ve kendisine acele yanıt vermesini istedi.

Çalışırken kırgınlığını unutmuştu, ama dışarı çıkınca yeniden Albay Danovan aklına geldi ve yeniden bembeyaz kesildi. Kırk sekiz yaşındayım, oysa onun önünde suçlu bir çocuk gibi oturdum...

Şubat sonlarıydı, ama her şey ilkbaharı andırıyordu: Ilık akşamlar, Roberts'in evinin önündeki yeşermiş çalılar, salondaki fulyaların tatlı kokusu... Yemek sırasında Roberts hiç konuşmadı. Karısı ve Ella kaygılı yüzlerle sık sık ona bakıyorlar, aralarında fısıldaşıyorlardı. Bu onların sık sık yaptıkları bir şeydi ve Roberts'e de doğal gelirdi, ama bugün onların fısıldaşmalarına canı sıkılmıştı: Neden yüksek sesle konuşmuyorlardı? Kendisinden bunca korkulacak bir despot muydu o? Gönlünü alacakları yerde, komplocular gibi fısıldaşıp duruyorlardı...

Yemekten sonra Ella odasına gitti. Karısı salonda örgü örüyordu. Roberts gazetesini açtı, ama hiçbir şey okuduğu yoktu, Danovan'la konuşmasını düşünüyordu. Birden yüksek sesle güldü.

— Gülünç bir şey mi okudun? diye sordu karısı.

Roberts titredi ve karşılık vermedi. Düşüncelerine gülmüştü: Yedi yıldır bu işle uğraşıyorum, kendime özgü bir çizgi izlediğimi sanırdım. Saçma! Tıpkı Low gibi bir oyuncağım ben de bu işin içinde. Hepimiz oyuncağız. Kralsa yok, daha doğrusu pek çok kral var. Onlar benden daha zengin, dolayısıyla daha güçlüler. Onların söylediklerini yinelediğim zaman beni alkışlıyorlar: "Son derece orijinal bir fikir, böyle güzel düşünceler de hep

sizden çıkar..." Ama bir çürük tahtaya basmaya gör: İşin bitik demektir. Örneğin, bugün... Eğer sözünü ettikleri planlarını gerçekten uygulayabilseler, insan buna da razı olabilir. Ama ne kendilerini yönlendirici bir fikirleri, ne kararlılıkları, hiçbir şeyleri yok. Tiksinç!

Gazetesini katlayıp karısına döndü:

— Nefis bir akşam... Nerden buldun bu çiçekleri? Çok güzel kokuyorlar...

Mrs. Roberts şaşırmıştı: Havadan, çiçeklerden hiç konuşmazdı, n'oldu buna?

— Beğendiğine çok sevindim. Fulya bunlar...

Roberts kalkıp pencereye gitti, biraz ayakta durduktan sonra yeniden koltuğuna oturdu ve onda pek seyrek görülen bir sevecenlikle:

— Biliyor musun Elizabeth, dedi, işimden soğudum artık. Sinirlerimin dayanası kalmadı... Şöyle esaslı bir değişikliğe girişsem ne derdin?.. Charlie ne zamandır "Columbia Bank"ın müdürlüğünü önerip duruyor. Çok daha rahat bir iş bu. Ne de olsa otuz yaşında değilim artık... Sonra, seninle ve Ella'cıkla daha çok birlikte olabilirim...

Karısının neden ağlamaya başladığını anlamayan Roberts onu yatıştırmak istedi:

— Hasta olduğumu falan sanma. Yalnızca yoruldum. Bir de, bıktım...

— Ne kadar mutluyum, tahmin edemezsin! Çok az görüyordum seni... Sonra, o hale geliyordun ki, seninle konuştuğumuzu bile duymuyordun... Ella bugün yemekte başın mı ağrıyor diye sormak istedi, ama korktu çocuk...

Roberts utanmıştı:

— Öyle tatsızlıklarla karşı karşıyayım ki, hep onların yüzünden bu durumum... Tanrı biliyor, bir şeyler yapmaya çalıştım. Kendim için değil, Amerika için. Ama tek askerle ordu olur mu? Bazen öyle geliyor ki, bunlar insan değil de, kan emici birer örümcek sanki... Düşünmek istemiyorum bunun üzerinde. Pazar günü Ella'yı da alıp bir motor gezisine çıkalım.

Longfellow'un evini de gezeriz, Ella görmemişti orayı. Beğeniyorum şiirlerini Longfellow'un... "Hayatın Zeburu"nu anımsıyor musun?.. Yanı başımda sen dururken, neden büyük girişimlerin ardında aradım mutluluğu?..

Karısını öptü. Nicedir kocasının okşayışlarını unutmuş olan Elizabeth genç bir kız gibi kıpkırmızı kesildi.

Sabahleyin her zamanki gibi işine gitti Roberts. Dün akşamı anımsayınca yüzünü buruşturdu: Birisi görse içkiliyim sanırdı... İstifa dilekçesi vermek kolay iş, sonrası önemli... Sonra ne olacak? Dolar biriktirip, Elizabeth'e gönül okşayıcı sözler söylemek mi? Hayır, ben bunlar için uygun değilim. En korkuncu, oyundan saf dışı edilmiş olmak. Beni sayıyorlar, çünkü Pentagon'dayım. Danovan görgüsüzün biri, ne zamandır biliyorum bunu. Ama ben ona değil, Amerika'ya hizmet ediyorum. Eğer Kızılları ezmezsek, hepimiz yok oluruz, ben de, Danovan da, Johnson da. Aslında kırk altıda, onlar daha bellerini doğrultmadan yapılmalıydı bu. Tabii şimdi geç artık bundan söz etmek için, daha iyisi geleceğe bakmalı. Evet, Çin, terazinin üzerinde büyük bir ağırlık, bu doğru, ama her şey Avrupa'da belirlenecek. Bunu Dowlittle da anlıyor, ama Cumhuriyetçilere oy çekebilmek için anlamaz görünüyor. Yalnız olduğum da saçma, benimle birlikte milyonlarca Amerikalı var. Ama durumun ciddiyetini daha hepsi anlamıyor. Her gün bir önceki günden daha sabırlı olmalıyım. İnsanlar vardır, etkili rollere susamışlardır: Bunların güzel söylevler verip kendilerini suçsuz gibi göstermeleri gerekir. Bunlar aslında Kızılları yok etmek isterler (benim gibi) ama "katlanmak", "uzlaşmak" sözcükleridir dillerinden düşürmedikleri. İyidir de böyle yapmaları: Varsın bütün dünya görsün ki biz barış istiyoruz, Kızıllarsa buna yanaşmıyorlar. Marshall'ı anlıyorum, beyaz eldiven gösteriyor o. Ama birilerinin de "sivrisinek ısırması teorisi"ni uygulaması, "Balkan variantı"nı hazırlaması, Prag'da ya da Pienhiyan'da adam öldürmesi gerekir. Yarın bunlar herkesin işi olacak ve adına da "yurtseverlik", "vatan borcu", "özgürlüğün korunması" diyecekler. Bugünse, varsın şamar oğlanı Roberts uğraşsın bunlarla. Katlanır o. Ve kazanır.

Roberts telgraflara baktı ve Seul'e, Binbaşı Curzon'a dünkü telgrafına ek ikinci bir telgraf yazdırdı: Bir kimya kombinasını, ya da Pienhiyan

üniversitesini havaya uçurabilirseniz iyi olur. Bu tabii, dünkü, bir bakanın öldürülmesi yönergemizi değiştirmemektedir.

66

Dönüşünde Minaev'e hiç rahat vermediler: Dostları, komşuları, iş arkadaşları, Olga'nın kız arkadaşları geliyor ve herkes Amerikan hapishanesinde sekiz ay yatan adamı görmek istiyordu. Bakanlık kulübünde bir konuşma yapmasını istediler kendisinden. Sonra hukuk fakültesi öğrencileri geldiler: "Sizin onurunuza bir gece düzenledik. Genç ozanlar barış üzerine şiirlerini okuyacaklar, siz de bize Amerika izlenimlerinizi anlatırsınız..."

Maria Mihailovna kızıyordu:

— Mitya'cığımın dinlenmesi gerek, ama hiç rahat bıraktıkları yok çocuğu, çekiştirip duruyorlar...

Minaev onu yatıştırıyordu:

— Hiç yorgun değilim ki anacığım ben: Hapiste yatmak hatta dinlenmek oluyor, bir sürü boş saat. Evet, biraz sıkıcı ama, doktorlar sıkıntının insanı şişmanlattığını söylüyorlar. Sen kendine bir bak hele. Dün gece kaçta yattığını görmedin mi, ikiydi saat...

Maria Mihailovna kendini savundu:

— Anna Borisovna'nın yanındaydım. Grişa aklına geldi mi altüst oluyor kadıncağız. Bırakamazdım ya onu o durumuyla...

Minaev'e gelenler, ondan yürek hoplatacak şeyler bekliyorlardı, ama Minaev işi şakaya boğuyor, ceketine sahte belgelerin nasıl dikildiğini gülünç bir öyküymüşçesine anlatıyordu:

— Büyük bir ahmaktı bana kalırsa bu terzi. Adama ne söylersen, yüzünde büyük bir şaşkınlık anlatımı, "O o o!.." diye bağırıyordu. Ama kalfası –düğmeyi diken–, doğrusu büyük adam. Beş yıla kalmaz senatör olur... Damlalı, uzun bir burun, keli ışımasın diye bütün kafa üzerine yayılarak özenle taranmış on tel saç, ve fıldır fıldır gözler... Ceplerimde ne varsa boşaltmamı söylediği zaman, ciddi bir firma, diye düşünmüştüm, kendilerini tutamayıp cüzdanımdaki yirmi doları almaktan korktukları için kendi kendilerini sigortalıyorlar... Meğerse adamın düşüncesi

bambaşkaymış... Savcıya terzilerinin işlerinin ustası olduğunu söyleyince adamın bütün vücudu şişmeye başladı. İnme inecek diye korktum adama, "Kızıl" yeni bir suç daha işledi diyeceklerdi: Savcıyı öldürdü... Gözünüzün önüne fabrika bacası gibi kalın bir boru getirin, bunu bir gömleğin içine sokun, bir de kravat takın ki her şey tam gerektiği gibi olsun... En aşağı yüz on kilo çeken bir vücut... Bu durumda kim daha çok Kızıldır, hatta koyu kırmızıdır, varın siz düşünün...

Dış Ticaret Bakanlığı görevlilerinden Pavlikov:

— Peki, dedi, sen savcıya bunun politik bir yanlışlık olduğunu söylemedin mi?

— Söylemez olur muyum... Ama tınmadı bile: Çünkü tarihi materyalizme karşı kayıtsız bunlar. Ama FBI'dan söz etmeye başladığımda kayıtsızlık gitti, yerini öfke aldı. 'Aptalca kaleme almışlar belgeleri' dedim, 'dikişiniz fena değil, ama yazmak elinizden pek gelmiyor...' Ben bunu söyleyince adamın yüzü menekşe rengini aldı ve açtı ağzını yumdu gözünü... Şaka bir yana, hazırlık soruşturmasında bunun çok beceriksizce bir politik dalavere olduğunu, Amerikalıları bizim üzerimize kışkırtmak istediklerini açıkça söyledim. Hatta herkes duysun diye yüksek sesle söyledim bunu... Yalnız ne var biliyor musun, kahramanlık benim için biraz ters bir şey. Bakanlıktan bırakmıyorlar beni... Gece vakti ölen bir adama uçakla yetişen bir doktoru düşün, iyi bir ameliyat yapıyor ve hastayı kurtarıyor otur, roman yaz. Ya da bir mühendis, yapılarını doğal afetlerden koruyor, çevresinde kimse yok, ama o sapasağlam... İkinci bir roman. Artık pilotları, sınırlarımızı koruyanları bir yana bırakıyorum. Bir diplomatı al: Birleşmiş Milletler'de bir konuşma yapıyor, ya da bir protesto notası yazıyor, bütün dünya duyuyor. Oysa bir ticaret temsilciliğinin hukuk danışmanı ne yapar? Anlaşmalar düzenler, yani kahramanlıkla uzak yakın ilgisi olmayan bir iş... Yalnız, yakındığımı sanma, tersine, tam bana göre bir iş bu. Karakterim de böyledir zaten benim... Kahramanlığa gelmeyen bir adamım senin anlayacağın.

Konuşma sırasında orada bulunan Olga söze karıştı:

— Karakter konusunda söylediğin aptalca... Seni cephede de gördüm ben. İnsanın kocası hakkında böyle şeyler söylemesi biraz ters, ama sen de neden gerçeği çarpıtıyorsun?

Pavlikov da Olga'yı destekledi:

— Mahkemede nasıl dayandığını bilmek yeter yalnızca...

Minaev onun sözünü kesti:

— Ne var bunda olağanüstü? Yalnız beni değil, bütün Sovyetler ülkesini suçluyorlardı, eh, ben de susacak değildim ya... Her Sovyet yurttaşı benim gibi davranırdı orada. Kaldı ki, tam bir rastlantı sonucu düştüm ellerine, şıklık düşkünlüğüm, kendime mavi bir takım elbise diktirme sevdası yani... Eh, bunda da kahramanca bir yan buluyor değilsiniz herhalde?..

Minaev konuşmalarındaki bu alaycı tonu yalnızca bir kez değiştirdi. İşçilere Amerika'yı anlatması için büyük bir fabrikaya çağrılmıştı. Başlangıç her zamanki gibiydi: İşçiler gülüyorlar, "Olursa bu kadar olur yani" diyorlardı. Ama daha sonra Minaev heyecanlandı. Belki işçilerin yüzleri, belki konuştuğu ortam (fabrikanın ünitelerinden birinde öğle yemeği arasında konuşuyordu) heyecanlandırmıştı onu:

— Kapkara geceler, öylesine kara ki, anlatılamaz! Reklam ışıkları ve karanlık, koyu karanlık... İnsan her yerde insan... Orada da hem iyileri, hem de kötüleri var, ama hayat yok orada. Mal çok, her yerde insanın gözüne sürüyle eşya çarpıyor: Otomobiller, vinçler, buzdolapları, ütüler... her şey dönüyor, koşturuyor, hızla hareket ediyor, oysa insanın bakacağı, kucaklayacağı bir şey yok: Bir boş dünyada insan orada... Broadway'de bir tiyatroya gitmiştim, zenciler şarkı söylüyorlardı, olağanüstü başarılıydılar, uzun uzun alkışlanıp, üstüste sahneye çağrıldılar. Seyirciler beyazdı... Sonra beni bir şarkıcıyla tanıştırdılar, bir bardak çay için bir kahveye çağırdım şarkıcıyı. Başını salladı, 'Olmaz bu,' dedi, 'zenciyim ben...' Beyazların önünde şarkı söylerken neler hissetmez ki bu zenci?.. Kıtlık nedir bilirim ben, güç yıllar geçirdik ulusça. Ama herkes aynı durumdaydı bizde, orada ise öyle değil... Lüks mağazalar, evler, paralarını nereye harcayacağını bilemeyen insanlar var. Brower'de yoksulların kaldığı birer gecelik barınaklardan bir tanesini gösterdiler: Oturarak uyuyor işsizler burada, önlerinde de masa yerine dirseklerini dayamaları için bir ip gerili... Bir süre sonra uyuyanları yere düşürmek için ipi çekiveriyorlar. Sorarım sizlere, insanlarla bundan fazla alay edebilmenin bir yolu daha var mıdır? Amerikalı bir mühendis bana, 'İnsan gibi düşünebilen makineler yapılıyor şimdi bizde, sizi yüzyıl geride bıraktık' demişti. Ben de ona şöyle demiştim:

'Belki insan yerine geçebilecek makineler yapıyorsunuzdur, ama kendi insanınızı yola yola insanlıklarından etmişsiniz, bilinçlerini, yüreklerini, vicdanlarını, her şeylerini alıp birer makine yapmışsınız onları. On bin yıl önce bizde de insanın ne olduğunun bilincinde olmayan insanlar vardı. Demek ki siz bizden on bin yıl geride kalmışsınız.' İşte böyle yoldaşlar. Düzensiz konuştuğum için bağışlayın. Sıradan bir Sovyet insanıyım ben, görevle Amerika'ya gittim ve şimdi sizlere anlattığım tatsız olaylar da bir rastlantı sonucu başıma geldi. Sözlerimi bitirmeden önce şunu söylemek isterim: Gerçek insanlarla birlikte olmak büyük mutluluk. Bunu Stalingrad yakınındaki tepecikten biliyordum, bunu Amerikan hapishanesinde yattıktan sonra elçilik danışmanımız Yoldaş Danilovski'nin beni uğurlayışından biliyordum ve bunu şimdi sizlerle bulunduğum şu sırada bir kez daha öğreniyorum...

Hapishanenin kendisi için dinlenme evi yerine geçtiğini söyleyen Minaev, aslında kendini hiç iyi hissetmiyordu. Soluğu kesilir gibi oluyor, geceleri hiç uyuyamıyordu. Olga da fark etmişti bunu. Hemen bir kliniğe götürdü kocasını. Doktor dinlenme ve sıcak su banyoları yazdı. Temmuzda Olga'yla birlikte Kislovodsk'a gitti Minaev. İçinde olayın, sözün, sözcüğün çok az olduğu, ama dopdolu, eksiksiz bir mutluluğu tanıdılar burada. Minaev bir gün Olga'ya:

— Hiçbir şey yapmıyoruz, dedi, ama bana sanki ikimiz de çok meşgulmüşüz gibi geliyor: Durmadan birbirimize bakıyoruz, seviniyoruz...

Moskova'ya dönünce Minaev kendisine Pesçanaya'da yapılan evlerden özel bir daire verildiğini öğrenince hemen annesine koştu:

— Kutlarım anacığım!..

Maria Mihailovna onu dinledikten sonra kızgın kızgın:

— Ben burada kalıyorum, dedi.

Herkes onu kandırmaya çalışıyordu. Anna Borisovna:

— Özel bir daire! dedi. Düşünsenize ne büyük bir şans bu!.. Yoksa oğlunuzdan, gelininizden ayrılmayı gerçekten düşünüyor musunuz?..

Maria Mihailovna bütün söylenenlere karşılık olarak, taşınmanın zor bir iş, kendisininse yaşlı olduğunu ileri sürüyor, kızışının gerçek nedenini söylemek istemiyordu. Bunu anlayan Minaev birden:

— Anacığıma, dedi, Nuh'un Gemisi'nden ayrılmak zor geliyor, ne de olsa kaptanıdır onun...

Maria Mihailovna oğlunun üzerine atıldı:

— N'olmuş öyleyse? Kötü ne var bunda? Ömrüm boyunca bu evde yaşadım ben. Babanla yaşadım burada, anlıyor musun?.. Herkes bilir beni burada. Şuroçka'ya, ya da Nataşa'ya uğruyorum, oturup konuşabileceğim kimseler var burada... Anna Borisovna'nın burada yalnız başına ne yapacağını hiç düşündün mü sen? Şuroçka'nın kızıyla ne kadar uğraştım, ilkokula başladı kızcağız şimdi, bense buradan gidiyorum, hem de nereye, Moskova'nın bir ucuna, Pesçana'ya... Lelya'nın kocasıyla arası bir türlü düzelmeyecek. Bu kadar erken evlenmek doğru değil: İki insanın bir hayatı paylaşmaları bulvarda öpüşmeye benzemez. Adam hem şiir yazıyor, hem genç kızlara bakıyor, hem de restoranlara gidiyor. Madem öyleydi niye evlendin be adam?.. Lelya annesine anlatmaya çekiniyor, koşup bana geliyor... Aslında ben de bilmiyorum burada nasıl...

Yeni eve taşınmaya güçlükle yatırabildiler aklını Maria Mihailovna'nın. Hemen Nuh'un Gemisi'nin bütün sakinlerini konukluğa çağırdı. Suroçka büyülenmiş gibiydi:

— İki oda, banyo, mutfak!..

Maria Mihailovna:

— Ordan buraya geldim, uzaklaştım diye sizi gönlümden de uzak tutacağımı sanmayın dedi, Mitya'cığım bana gösterdi: Önce metroya, sonra troleybüse biniyorsun, herhalde bulabilirim...

Eylülde oluyordu bütün bunlar, bir ay sonra ise Minaev Pekin'e atandığını öğrendi. Maria Mihailovna ellerini çırptı: Yine gönderiyorlar! Hem de nereye: Çin'e... Mitya'cığım neşeli gitti, şansı olduğunu söylüyordu: Çocukluğundan beri Çin'i görmek istermiş, hele şimdi oraları çok ilginçmiş: Amerikalıları kovup, kendilerince yaşamaya başlamışlar. Maria Mihailovna eski evine gitti: Mitya'sının başına kötü bir şey gelebilir mi diye güvendiği

kişilere danışacaktı. Herkes ona Çinlilerin zaferi kazandıklarını, onların bizim dostlarımız olduklarını ve Çin'de Minaev'in başına kötü hiçbir şey gelemeyeceğini açıkladılar. Eski komşularına inanan Maria Mihailovna yavaş yavaş yatıştı.

Olga'ya pek zor gelmişti bu ayrılık. Birlikte yaşadıkları şu altı ay içinde kocasını çok daha fazla sevmişti. Ömründe ilk kez bu kadar mutlu oluyordu. Kislovodsk'dan döndüğünde Maria Mihailovna, "Amma yanmışsın!" demişti. "Aynaya bir baksana, gözlerin ışıyor..." Minaev'in iki hafta sonra gideceği –belki de uzun bir süre için gideceği–, kendisinin de anılarla, mektuplarla yaşayıp uzak kavuşmaların düşünü kuracağı Olga'nın aklının ucundan geçecek bir şey değildi. Minaev kendisiyle gelmek isteyip istemediğini sormuştu. İstememişti Olga. Hani, düşman bir ülke olsaydı kocasını yalnız bırakmamak için giderdi, ama Çin'di söz konusu olan... Evet, çok ilginç olurdu bu ülkeyi görmek, insanın karşısına ikinci bir kez çıkabilecek fırsatlardan değildi bu. Ama şu sırada hiçbir yere ayrılamazdı. İlk yılıydı bu çalışmasının, kendisine güven göstermişler, Moskova'da bırakıp iyi bir okula atamışlardı: Ve şimdi o sırf kocam gidiyor diye bütün bunları tepmeli miydi? Hayır, o zaman kendini hor görürdü Olga, burada Maria Mihailovna ile kalmalıydı.

Minaev ekimde gitti, ilk mektubunu ise yeni yıldan hemen önce aldılar. Olga mektubu yüksek sesle okuyor, Maria Mihailovna ise bazen iç çekiyor, bazen gülüyor, bazen homurdanıyordu: "Bak, kendi gözünle görmezsen öğrenemezsin işte..." Minaev ilk izlenimlerini yazmıştı:

"Amerika'da kendimi ağzı süt kokan çocuklar arasında sanmıştım, burada ise her adımda binlerce yıllık bir bilgelikle karşılaşıyorum. İnsana küçük dilini yutturacak şeyler yapıyorlar burada. On ağaçtan yapılmış bir ağaç gördüm: Örülmüştü ağaçlar, sabırlı bir bahçıvanın işi herhalde. Operaya gittim, çok beğendim, büyülüyorlar insanı, özellikle çok genç bir aktrist vardı, bayıldım ona. (Olga'cığım kıskanma: Kız sahnedeydi, bense locada) Sonra anlaşıldı ki genç kız rolü oynayan yaşlı bir aktörmüş bu meğerse. Sonra bir matbaayı gezdim, dizmen, bir duvar boyunca koşturup duruyordu: On bin küçük kutudan oluşan harf kasasıymış bu. Dizmen hiç şaşırmadan kendine gerekli hiyeroglifin önünde duruyordu. Büyük usta hepsi, emeği seviyorlar, sanata değer veriyorlar. İlk izlenimin anlaşılmaz bir dünyaya düştüğün oluyor. Her şey sanki tersine burada: Yas rengi siyah değil, beyaz,

çorbayı yemekten önce değil, sonra içiyorlar, sağdan sola doğru okuyorlar. Müzikleri çok değişik, davul hakim genellikle. Ama şöyle derinlemesine baktığın zaman, insanların ruhsal bakımdan sana yakın olduklarını, içten, akıllı olduklarını görüyorsun. Gözlerin gördüğü her şeye şaşırırken, yüreğin hemen benimseyiveriyor. Pagoda[1] da çay içip uyuyorlar. Kutsallarının yontuları öyle sert, yırtıcı ki çocukları kolayca korkutabilirsin bunlarla. Ülke çok büyük, ama bizimkiyle karşılaştırılamaz tabii. Moskova'dan İnkutsk'a uçtuk, gördükleri sarsıyor insanı: Her karış toprak, hatta kentlerden uzakta olanlar bile işlenmiş, minicik bahçeler nice emekle süslenmiş. Kentlerde, özellikle de Şangay'da aralıksız akan bir insan seli. Gece gündüz hiç dinmiyor bu akış. Binlerce bisiklet, ardlarında birer sepet, yolcu taşıyorlar. Kocaman fabrikalar ve bunların hemen yanı başında testi yapanlar, sepet örenler. Her ev hem bir işlik, hem de minik bir dükkân. Şangay'da yabancıların durumunu görebiliyorsun, gedikli şirketlerin mahalleleri zincirlerle ayrılmış, nehirde de savaş gemileri duruyor, toplarıyla kenti tehdit ediyorlar. Tüm bunlar geride kaldığı için Çinlilerin sevinçlerinin ne büyük olduğunu tahmin edebilmek zor değil. Köylüler toprağa kavuşmuşlar: Bu başlı başına büyük bir olay. Buraya gelmezden önce köylülerin nasıl yaşadıklarına ilişkin en küçük bir fikrim yoktu. Bir öykü aktarayım. Burada, köylerde mezarlık yok. Herkes kendi toprağına gömülüyor. Köylünün birinin üç yıl önce babası ölmüş, ama ihtiyarı gömemiyorlar, çünkü toprağı yok ailenin. Köylü ağaya gitmiş, ayaklarına kapanmış, babasını onun topraklarına gömmelerine izin vermesini dilemiş. Ağa önce kabul etmemiş, ama daha sonra ailenin tüm üyelerinin onun topraklarında ücretsiz çalışması koşuluyla razı olmuş. Kölelik sona ermiş artık: Köylülerin kendi toprakları var. Ekim Devrimi'nden sonra burada olanlar çok anlamlı: Asya'nın yüzü değişiyor. Mektubun başında burada her şeyin başka olduğunu yazmıştım, ama her yerde Stalin'in portresini Mao-Tze-Tung'un portresiyle yanyana görüyorsun. Sonra, tartışmalarımızda, konuşmalarımızda, düşlerimizde öylesine çok ortak şey var ki, bazen kendimi ülkemde sanıyorum. Amerikalıları sevmiyorlar burada: Anıları taze daha. Taiwan'da oturuyor Amerikalılar, yine de hâlâ rahat bırakmıyorlar Çinlileri, çeteler besliyorlar, uçaklarla silah atıyorlar, casuslar, kundakçılar gönderiyorlar: Hong Kong'dan geçiş çok kolay, pasaport bile istemiyorlar. Geçen hafta bir adamı tutukladılar: Adam Amerikalı bir albayla ilişkisi olduğunu, Hong Kong'dan geldiğini, hükümet üyelerinden birini öldürme işini örgütlemek için iki bin dolar aldığını itiraf

etti. Aptallıktan başka bir şey değil bu yaptıkları. Üstün Amerikan tekniğiyle donanmış Çan-Kay-Şi'nin ordusu varken bile Çin'i ellerinde tutamadıktan sonra, bu bir avuç adamla ne yapabileceklerini sanıyorlar ki? Kaldı ki adamların hepsi kiralık olduğu için, canlarını vermek şöyle dursun, en küçük bir özveride bile bulunamazlar. Aslında onlardan akıl, mantık beklemek yanlış. Ceketime sokuşturulan sahte belgelerin yazarı da beyniyle övünebilecek bir tip değildi sanırım. Çin'i toplu iğneyle yenmeyi hesaplayacak kadar aptal bu adamlar. Aptallıkları kendilerini ilgilendirir, ama burada kendilerinden nefret edilişine hiç şaşmamalılar. Bir üniversiteye gitmiştik, çok iyi karşılandık: Seviyorlar bizi burada. Kuru bir söz değil bu, zaferlerle, özverilerle, kanla dolu bir tarih... Öğrencilerle konuşuyordum, tam o sırada benim Amerika'daki öykümü bilen bir profesör geldi, olayı öğrencilerine anlattı. Bundan sonra olanları anlatabilmem çok zor: Kucakladılar, çiçekler sundular, akşam da onuruma bir yemek verdiler: Tam otuz çeşit yemek vardı. Gece de bırakmadılar. Sabahleyin bir köye götürdüler, köylüler bayraklarıyla, davullarıyla karşılamaya çıkmışlardı. Amerikan hapishanesinde yatmış bir Sovyet yoldaşın geldiğini bağırıyorlardı: İki diplomalı gibiydim sanki: Birincisi dosttum, ikincisi Amerikalıların acı çektirdikleri bir kişiydim. Eğer şu New Yorklu savcı burada nasıl onurlandırıldığımı bir görseydi oynatırdı, bütün Çin'i de hapse atacak hali yok ya..."

Mektubun sonunda bir ek vardı: "Olga'cığım, bütün mektubu anneme oku, yalnız bundan sonrası senin içindir. Uçakta hep seni düşündüm. Görünüm çarpıcıydı: Ural, Sibirya ırmakları, sonbahar, her şey altın içinde yüzüyor, Baykal, sonra dağlar, Gobi çölü, hemen her saat, saatin akrep ve yelkovanını değiştirmek gerekiyor, her şey değişiyor, uçağımız sonbaharda kalktı, kışı geçtik, yaza geldik, kar, Gobi'nin kumları ve Çin seddi ve ben hep senin gözlerini, gözlerinin beni öperkenki ışığını görüyorum. Tatlı Olga'm benim, neden hukukçu oldum da ozan olmadım bilmem ki? Senin hakkında bir kitap yazardım, her bir şiir diğerinden daha güzel, tabii basmazlardı, bu Minaev de kimmiş? diye sorarlardı. Yıllar önce ölmüş bir ozanmış galiba. Hem neden aşk üzerine yazmış, eskimiş bir konu? Oysa benim sana aşkım yepyeni, yaşamamı, çalışmamı ona borçluyum. Yazacak şey bulamıyorum, söz kalmadı bende artık, ama aşk var, bunu unutma. Bilmiyorum yakınlarda mı, ama yine birlikte olacağız, yine birbirimize

bakıp hiçbir şey konuşmadan sevineceğiz, mutlu olacağız. Olga'cığım benim, Olga'm!.."

Olga bu mektuptan ayrılamıyordu, ek bölümünü ise hemen her gece okuyordu. Mitya'sına aşkından hem mutlu, hem endişeliydi. Kendini kınıyordu: Neden sinirleniyorum? Cephedeyken hiç korkmazdım onun için, şimdiyse korkuyorum. Ama haydutlar varmış orada... Olsun, kimse dokunamaz ona. Çinlilerin bizi nasıl sevdiğini yazmıyor mu? Yazın izin alır gelir, gelmezse eğer ben giderim oraya. Ne olursa olsun görüşmeliyiz. Ne güzel yazmış: "Birbirimize bakıp hiçbir şey konuşmadan sevineceğiz, mutlu olacağız!..."

Maria Mihailovna Nuh'un Gemisi sakinlerine Çinlilerin olağanüstü insanlar olduklarını, yalnız, Mitya'nın yazdığına göre çorbayı yemeğin sonunda içtiklerini, Amerikalıların orada hiçbir muzırlık yapamayacaklarını, çünkü Çinlilerin çok güçlü olduklarını uzun uzun ve ayrıntılarıyla anlatıyordu.

Minaev, Olga'yla annesinin yeni yıllarını telgrafla kutladı, şubat sonlarına doğru ise Olga, Minaev'den üzerinde Kore pulu bulunan bir mektup aldı:

"Yaşantımda bazı değişmeler oldu: Pienhiyan'daki ticaret temsilciliğimizin hukuk danışmanı dizanteri olmuş, sonra da durumu ağırlaşmış (yaşlı bir adamdır kendisi), bu yüzden onu Moskova'ya yolladılar, beni de buraya aldılar. Üzüldüm Çin'den ayrıldığıma, topu topu üç aydır oradaydım, yeterli bir süre değil bu Çin'i tanımak için. Ama Çin'de benimle birlikte iki hukuk danışmanı vardı, bu bakımdan birimizin buraya gelmesi gerekiyordu. Yeni bir ülke daha... Eğer buraya doğruca Moskova'dan gelseydim, yine birçok şeye şaşırabilirdim, ama Çin'le çok ortak yanı var buranın. Tabii ayrılıklar da... Yeni bir Pienhiyan doğuyor, tıpkı bizdeki gibi kocaman apartmanlar yapmışlar. Ama ben eski bir Kore evinde oturuyorum. Odalar veranda gibi aydınlık, ısıtmaları da kendilerine özgü: Döşemeyi ısıtıyorlar. İşim fazla değil, dinleniyor, geziyorum, bazen evde oturup düş kuruyorum. Sakin, sevimli, sessiz bir ülke, Korelilerin dediği gibi: "Sabah dinginliği ülkesi" Sizleri özledim, ağustosta muhakkak izin vereceklerini söylediler."

Olga zarfa baktı, küçük bir not buldu. "Olga'cığım, hep seni düşünüyorum. Kavuşmamıza altı ay var daha. Korkunç bir şey bu: Sensiz

geçecek yüz seksen gece ve gündüz. Seni kucaklayarak uyuyorum, uyanıyorum, sen yanımdasın. Bir insanın bunca aşık olabileceği aklımın köşesinden geçmezdi. Hepsi bu kadar."

Maria Mihailovna telaşlanmıştı:

— Yine mi Amerikalılara yollamışlar onu?..

Olga onu yatıştırdı:

— Halk cumhuriyeti orası, hiç Amerikalı yok orada.

— Olga'cığım, karıştırmıyor musun? Gazetede vardı, ordu besliyorlarmış orada, evlerine dönmek istemiyorlarmış...

— Güney Kore senin dediğin, Mitya Kuzeyde.

— Sen daha iyi bilirsin tabii... Tek ki Amerikalı olmasın da ne olursa olsun...

Gece Olga Mitya'sının yaşadığı uzak kenti gözünün önüne getirmeye çalıştı. Döşemeleri ısıtmalarından başka bir şey yazmamış... Belki şimdi sabahtır oralarda, kalkmış işine gidiyordur. Bense onu uykulu, ılık kucaklamak istiyorum... Başına bir şey gelmesin de ne olursa olsun! Eğer aşkın koruyucu gücü varsa, hadi korusun...

67

Minaev gerçeği yazmıştı Olga'ya: Sakin bir yaşayışı vardı Pienhiyan'da. İşinden evine döndükten sonra masanın başına geçiyor, bazen yazıyor, bazen derin bir dalgınlıkla, saatlerce oturuyordu: Savaş yıllarına ilişkin bir kitap yazma arzusunu yine duymaya başlamıştı. Amerika'da yaşadıkları donuklaşmış, gerilerde kalmıştı, onların yerini, kırmızı kalemle çizik çizik olmuş bir haritaya asık yüzle bakan Ossip, "Oka, Roza'yı ver" diye bağıran bağlantı eri Olga almıştı, daha canlı, daha yakın görünüyordu bunlar şimdi Minaev'e. Olga'ya daha söylememişti düşündüğü kitabı: Söylerse bir daha yazamayacağından korkuyordu. Bir planı yoktu, kişileri, olayları, heyecanlarını anımsıyor ve bunları öylece yazıyordu. Masasının çekmecesi birbirleriyle bağıntısız notlar alınmış kâğıtlarla doluydu. Hele bütün notlarımı bir çıkarayım, sonra düşünürüm bunları ne yapacağımı, diyordu kendi kendine. Bazen hiç ara vermeden tanyeri ağarana kadar yazıyor, bazen de ya gülümseyerek, ya kaşları çatık odayı adımlıyor, geçmişin anılarına gömülüyordu.

Bugün geç dönmüştü işten: Kulüpte uluslararası duruma ilişkin bir konferans vardı, sonra da film göstermişlerdi. Daha sonra da Sobolev'le çay içmişti. Sobolev Korelilerin büyük başarılar elde ettiklerini anlatmıştı. Hınnam kombinasında elde edilen sonuçlar çarpıcıydı. Her yerde ateşli bir çalışma göze çarpıyordu: Aralıktan başlayarak genel öğretime geçilmişti. Bu arada Amerikalıların da pek durdukları yoktu tabii: Geçenlerde ele geçirilen çete üyeleri Amerikalı bir binbaşının Pienhiyan üniversitesini havaya uçurmaları için kendilerine para verdiğini anlatmışlardı. "Gerçi milletin kanına giriyorlar" dedi Sobolev, "ama ne kadar yırtınırlarsa yırtınsınlar, yine de hayat yoluna giriyor..." Evine dönerken Minaev geleceği düşünüyordu: Daha çok acı çekmemiz, çok şeylere katlanmamız gerekiyor. Bu, fırtınadan sonraki çırpıntı da olabilir, yeni bir tufanın başlangıcı da...

Ancak evine gelip de masanın üzerinde notlarını görünce her şeyi unuttu ve bir süredir yaşadığı öz dünyasına döndü. Dün yazdığı son satırı okudu: "Binbaşı Çevirmen Krants'a 'Başka sorum yok' dedi. Bunun üzerine herkes tutsağın çevresini sardı."

Değişik, tuhaf bir dış görünüşü vardı Krants'ın: Dar, yağız bir yüz, kocaman ve kopkoyu gözler: Bir bedeviyi andırırdı. Kızlar kendisine baktıkları zaman onlara karşı kayıtsızmış gibi göstermezdi kendini, ama ilgi de göstermezdi. Az konuşurdu. Ama bir gece sabaha kadar oturmuştuk kendisiyle: Coşmuştu o gece, Hitler'in tutsaklara yaptıklarından konuşmuştuk, sonra söz şiire gelmişti. Ben Heine'yi sevdiğimi söylemiştim. Meğer Heine'nin bütün şiirlerini ezbere biliyormuş, hem Almancalarını, hem Rusça çevirilerini. Şimdi bile gülünç geliyor insana: Kazamatlar, mayınlar, mermiler, yani rezilliğin ta kendisi ve üstelik Almanların şafakla birlikte hücuma kalkacağı kesin, oysa Krants kendinden geçmiş, heyecanla "Lirik İntermezzo"yu okuyor… Sonra da Lermontov'dan okumaya başlamıştı:

Bir gerçek duygusu vardır yüreğinde insanın

Kutsal sonsuzluğunca tohumun:

Sınırsız boşlukları, yüzyılın akışını

Bir anda kavrayıp kucaklayıveren...

Teğmen Rublev, "güzel okuyor," demişti, "tıpkı aktörler gibi." Sonra telefon gelmişti: "Saldırıya geçtiler..." Rublev sövmüştü: "Parazitler! Adama doğru dürüst bir şiir bile dinletmiyorlar..." Desna'da öldürülmüştü Rublev.

Minaev yazmaya başladı:

"Almana çorba getirdiler. Ne zamandır bir şey yememiş olacak ki, gözleri parlayıverdi. Bükemediği parmaklarıyla tası tutup içmeye başladı. İvedi ivedi ve höpürdeterek içiyordu çorbayı. Ömürlerinde yemek yiyen insan görmemişler gibi herkes çevresini almış onu izliyordu. Sonra Rublev, Krants'a, "Sor ona," dedi, "niye gelmişler ahmak herifler ta buralara kadar? Ben Rusum, bu toprakların çocuğuyum, ama buralara ilk kez geliyorum. Ne istiyorlarmış, dar mı geliyormuş memleketleri kendilerine? Söyle ona, küçücük bir adam o. bizim memleket ise kocaman. Haritaya baktığım zaman gözlerim bile kucaklayamıyor. Birinci "S"nin bulunduğu yerleri hadi iyi kötü biliyorum diyelim, Belarusya'da bulunmadım ama Vyazma'da savaştık, "B" harfinin bulunduğu yerleri ise gözümde canlandıramıyorum bile, Jazov'un dediğine göre kaplanlar varmış oralarda. Kaplanı da yalnız resimde görmüşlüğüm vardır benim... Söyle ona, kendisi dünyanın en

aptalıdır." Alman boş kaseyi bıraktı, çekine çekine Rublev'e baktı, onun gülümsediğini görünce o da gülümsedi. Rublev Almanı göstererek "Sor bakalım," dedi Krants'a, "neden hiç konuşmuyormuş?" Almanın gülüşü yüzünde dondu, üzüntülü üzüntülü sümkürdü. Krants ona sigara verdikten sonra Rublev'e, "Bu sorunu yanıtlamaz," dedi, "iki saat sorguya çektim onu, ne sorarsan sor, verdiği yanıt hep aynı: 'Buna benim aklım ermez, böyle şeyleri anlamam...' Ama Berlin'e vardığımız zaman anlayacaktır sanırım..." Tutsağı götürdüler, Jarov, "Pire gibi bir şey" dedi, "oysa ne çok acı verdiler insanlara!.."

Minaev Jarov'u anımsıyordu, uzun boylu, gözü pek, sövmeyi seven bir adamdı. Don yakınlarında İtalyanların burnunun ucuna kadar sokulmuştu. Yazmak gerekti bunu...

"Jarov canı sıkkın dönmüştü. Teğmen, "Ne oldu?" diye sordu. Jarov, "Tamam!" dedi. "O zaman canın niye sıkkın?" diye sordu teğmen. Jarov gülmeye başladı: "Alçak herif!.. Süründüm yanlarına kadar, bir de baktım, birisi şarkı söylüyor, ama nasıl, anlatılmaz, adamın yüreğine işleyen bir ses... Beş dakika uzandığım yerde onu dinledim. Sonra bir öfke kapladı içimi: Neden, neden şarkı söylüyordu namussuz herif? Attım bombayı... O kadar güzel söylüyordu ki ama teğmen yoldaş... Kendime gelemiyorum bir türlü..." Krants bir gün kaçak bir İtalyan getirmişti. O da çok güzel şarkı söylüyordu. "Calabridli bir köylü," demişti Krants, "imzasını atmasını bilmiyor, kendisi herr profesörlerden değil yani, ama kafası öyle çalışıyor ki..."

Minaev'in düşünceleri yeniden Krants'a döndü. "Sakin olmasına sakindir" derdi Lina onun için, "ama ne zaman ne yapacağı hiç belli olmaz. Rostov'dan çekilmemiz sırasında birden durdu bu, bağırmaya başladı: 'Ben gitmiyorum! Domuzluk bu! Canlarına okumak gerek bu tereslerin, yoksa onlardan kaçmak değil!..' Kudurmuş gibiydi sanki..."

Minaev masanın başından kalktı, odayı adımlamaya başladı. Krants'ın nasıl yaralandığını anımsıyordu. Binbaşı, Teğmen Kovalenko'yu tümen komutanlığına göndermişti. Jitomir dolaylarında Almanların karşı saldırıya geçtikleri sıradaydı. Durum berbattı. Almanlar bütün güçleriyle sağdan bir darbe indirmişlerdi. Alay parçalanıvermişti, bağlantı yoktu. Dört yandan ateş yağmuru altındaydılar... Kendini o kadar tutmasını bilen Ossip bile şaşkına dönmüştü. Derken birden Krants ortaya çıkmış, "Binbaşı yoldaş,"

demişti, "tümen komutanlığına gitmeme izin verin. Almanlardan ele geçirdiğimiz mektubu tümene iletmek gerek." Ossip ona mektubu Kovalenko'ya verdiğini söylemişti. Krants ise mektubu kendisinin alması gerektiğini, çünkü yazının okunaksız olduğunu, generalin çevirmeni yeni ve tecrübesiz olduğu için içinden çıkamayacağını söylemişti. "Pekala, git bakalım," demişti Ossip elini sallayarak. Krants bu kez de tümen komutanlığına kadar gitmenin çok zor olduğunu, çünkü açık bölgeden geçileceğini, Kovalenko'nun gitmesine hiç gerek olmadığını, kendisinin generale her şeyi bildirebileceğini söylemişti. Razı olmuştu binbaşı: Gerçekten de neden iki kişiyi birden göndermeli?.. Krants General Zikov'a kadar sağ salim varabilmişti. Yaralanması ertesi gün, sürünerek geri dönerken olmuştu. Bir kurşun karnını parçalamıştı... Bizimkiler "öldü" demişlerdi. Nestoyanov kurtarmıştı onu. Olağanüstü bir hekimdi Nestoyanov! "Neden keseceğiz?" demişti Krants'ı göstererek. "Gerçek hayatta mucizelere yer yok..." Ama yine de kesmişti. Ne çok insan kurtarmıştı! Sigara içmezdi, ama dişlerinin arasında hep bir ağızlık tutardı. Gülümseyerek, "Düşümde içiyorum..." derdi. Nestoyanov'u da yazmak gerek...

Epey sonraları, Berlin'e girdiğimiz sıralardaydı. Kovalenko harita getirmişti Ossip'ten. Bizde gecelemesi için alıkoymuştum Kovalenko'yu, birlikte yemek yemiş, içki içmiştik. Ben söz arasında Krants'dan mektup aldığımızı, yeniden aramıza katılacağını söylemiştim. Kovalenko heyecanla yerinden fırlamış, önündeki votka bardağını devirmişti. "Ben ömrümde öyle adam görmedim!" diye bağırmış ve anlatmıştı: "Ben de gerçekten inanmıştım bir Alman mektubu götürdüğüne. Daha sonra Zikov'un yaveri anlattı: Meğer mektup falan yokmuş, generale gidip, Binbaşı Alpert'den görevle geldiğini söylemiş. Hepsini kendi uydurmuş senin anlayacağın. Bundan önce bir gün kendisiyle oturmuş konuşuyorduk, daha doğrusu ben kendimi koyvermiş felsefe yapıyordum, o da susuyor ve dinliyordu. Hepimizin morali bozuktu... Anımsıyorsun o sıralarda olanları değil mi? Ha bire ilerliyorduk, Berlin'e gidiyor gibiydik sanki, ama Almanlar ansızın bir darbe indirmişlerdi, nerdeyse Kiev gidecekti elimizden.

Krants, "işleri bitiktir artık," diyordu, "çok az ömürleri kaldı..." Ben de, "ama arada bizim canımıza okuyacak zamanları olacak," dedim. Ben öyle ödlek takımından değilimdir, ne Stalingrad'da, ne de hatta kafamın içinde böyle bir duyguyu hiç duymamışımdır... Buradaysa işin sonu yaklaştığı için

bir tuhaf olmuştuk. Sonra, moral bozukluğu da etkisini göstermişti. Dört gecedir hiç uyumamıştık... Sonra başka şeylerden söz etmeye başladık, cephe gerisinden, savaşın ne zaman sona ereceğinden... Ben Kaybişev'e aktarılan karımdan, kızımdan söz ettim, onların yeniden Kiev'e dönmek isteyeceklerinden, Kiev'inse şimdi bir cehennem ateşiyle çevrili olduğundan... Krants birden gülmeye başladı, dünyada kimsesi olmadığını, yani ölümünün kimseye koymayacağını söyledi. Hiç dikkatimi çekmedi sözleri, her gün bir sürü insanın yaptığı türden gevezelik sandım. Oysa çılgın oğlan benim yerime gitmiş... Öğrendiğim zaman nasıl yıkıldığımı anlatamam... Söyle bana, ne biçim bir insan bu Krants?.."

Döndüğünde Krants'a Alman mektubu hikâyesini neden uydurduğunu sormuştum. Kıpkırmızı kesilmiş, konuyu değiştirmişti. Muhakkak yazmalıyım Krants'ı.

Kovalenko karısının fotoğrafını göstermişti: Gözleri belli belirsiz şaşıya çalan güzel bir kadın... Volga'ya inen dik yamaç buzlar içinde, çocuklar buradan aşağı kayıyorlar. Kovalenko'nun karısı camı hohluyor, buz çözülüp hafif bir leke biçimini alıyor: Mektup bekliyor Kovalenko'nun karısı. Bu mektupları da yazmak gerek: Üçgen biçimi katlanmış cephe mektuplarını...

Krants'ın hiç kimsesinin olmadığı gerçek mi? Benden önce terhis olmuştu o. Ne yapıyor acaba şimdi? Lina'nın söylediği çok doğru: Kudurmuş bu çocuk!... Ya Lina?.. Hep gülümserdi, küçük küçüktü dişleri ağzında, pırıl pırıldı...

Minaev odanın bir köşesinden öbür köşesine gidip geliyordu. Oda dar gibi geliyordu şimdi kendisine, insanla doluydu sanki. Uzun uzun Ossip'le konuşuyordu örneğin. Bütün yakınları ölmüştü Ossip'in: Anası, karısı, çocuğu... Oysa yakınlarını yitiren başkalarını avutuyordu. İnsanlarımız böyle işte bizim, onların nasıl dayanıklı oldukları Amerikalıların anlayabileceği bir şey değil. Şopavalov elinden yaralanmıştı, oysa hep makinelisini sayıklıyordu. Daha Rostov'dan geri çekildiğimiz sıralarda Zorubin düş kuruyordu: "Berlin'e vardığımızda namussuzum tam bir hafta deliksiz uyuyacağım..."

Minaev yazmaya başladı: "Çevirmen Krants'ın kara, fırça gibi saçları vardı. Bağlantı eri Katya "Pars" adını takmıştı ona. Jitomir

yakınlarındaydık. Tabur dik bir tepenin yamacını siper almıştı. Islak yapraklar... Bellenmiş toprak... Mezarlık kokusu..."

Minaev kalemini bıraktı, pencereye baktı. Şafak söküyordu; gri yeşil renkler içinde her şey bir düşselliğin gizemliliğine bürünmüş gibiydi. Moskova'da şimdi akşamdır, Olga'cığım yatağını hazırlamış, uyumak üzeredir. Nasıl da küçücük bir kıza benzer uyurken...

Yeniden yazmaya başladı: "Krants binbaşıya raporunu verdi..."

Kalem elinden düştü. Yeşilimsi bir renk alan pencerenin önünde Krants duruyordu. Uykuyla uyanıklık arasında onun tok sesini duydu Minaev:

...Sınırsız boşlukları, yüzyılın akışını,
Bir anda kavrayıp, kucaklayıveren...

68

Şubat ayı tipiliydi, yollar kardan tıkanmış, toprak kalın bir kar tabakasıyla örtülmüştü; ama Krants ve Vera'nın aşkları hâlâ o fırtınalı yaz gecesini andırıyordu.

Ağustosta Vera Bölge Başkanı Semerkin'den tarım makineleri fabrikasının yanındaki okula naklinin mümkün olup olmadığını sordu. Semerkin öfkelendi: "Oldu olacak şunu öğretim yılının ortalarında söyleseydiniz... İlkbaharda bir dilekçe verin, düşünelim." Semerkin kötü bir adam değildi, düzenliliği severdi yalnızca. Evlenmek ne su baskınıydı, ne de yangın... Eğer kendisi yarın ne yapacağını bilmezse Trubnikova okulda disiplini nasıl sağlardı?.. Hayır, varsın yaza kadar beklesin. Eğer Gorşkov emekliye ayrılırsa o zaman naklederiz... Vera, Semerkin'le konuşmasından hiç söz etmedi Krants'a. Yalnız bir kez, ayrılırken, duyulur duyulmaz bir sesle, "Birlikte olacak mıyız biz seninle?.." diye sormuştu.

Çok seyrek, ancak birtakım rastlantılar sonucu görüşebiliyorlardı: Ya sovhozdan fabrikaya bir araba geliyordu ve Vera'ya haber veriyorlardı böyle bir araba olduğunu, ya da Krants arada bir Pestruşkina'ya kadar uzanacak zaman bulabiliyordu. Yeni yıl günü Vera istasyona gitti, 30 kilometreydi yürüdüğü yol, fabrikanın az ilerisindeki bir istasyonda duran Moskova trenine yetişebilmek için tipide kimi zaman da düşe kalka koşup durmuştu. Ancak tren geç gelmişti ve Vera soğuktan buz kesmiş, heyecanla Krants'ın odasına girdiğinde saat gecenin ikisiydi. Masanın üzerinde bir şişe ve iki bardak duruyordu. Krants çalışıyordu. "Yeni yılın kutlu olsun!" dedi Vera, sonra bardakları gördü ve şaşırarak, "Birini mi bekliyordun?" diye sordu. Krants gülümsedi: "Evet. Seni. Gelemeyeceğini düşünüyordum, ama yine de bekliyordum..." İki sevgiliyi ayırmak için her şey elbirliği etmişti sanki: Krants'ın işi (artık gündüzleri oturuyor, geceleriyse patoz projesi üzerinde çalışıyordu), okul, kardan kapanan yollar, karın erimesiyle çamur deryasına dönen yollar, yollar... Buluştuklarında üstü kapalı sözler, gizli serzenişler, karşılıklı kuşkularla birbirlerine acı verirlerdi. Birlikte yaşıyor olsalardı bile aşklarının düzenli, sessiz olacağı son derece şüphe vericiydi: Her ikisi de ateşli, içine kapanık, titizdi.

Krants Vera'dan altı yaş daha büyüktü: Savaşın okulundan geçmişti: Fabrikada direktörle, işçilerle, öteki mühendislerle iyi geçinmesi gerekiyordu. Kendini tutmasını bilirdi; durmadan temkinliliğin temkinsizlikten daha iyi olduğuna ilişkin örnekler veren direktörü gülümseyerek dinler, tornacı Urojin'e tezgâhı bozmaması gerektiğini, bunun yalnızca devlet için değil, kendisi için de bir kayıp olacağını anlatırdı. Ama Krants işinde ateşli ve direngendi. Patoz projesi üzerinde ateşli bir tartışma vardı. Krants'ın önerdiği model, Kostitski'nin direktör için büyük üzüntü kaynağı olan modelinden birçok bakımdan ayrıydı, ama Koşarev Moskova'ya çağrılışını bir türlü unutamıyor ve Krants'ın şimdiki modellerde küçük birtakım değişikliklerle yetinmesini istiyordu. Krants da buna yanaşmadığı için tartışmalar gitgide daha ateşlenmişti. Daha doğrusu Krants ateşlenip coşuyor, Nikolay Stepanoviç ise ya susuyor, ya da sakınımlı olmanın ödleklik demek olmayacağını ("Bizim aramızda ödleklere yer yoktur,") her aklı başında emekçinin güvenlik endişesi duyması, dolayısıyla sakınımlı davranması gerektiğini, bunda kötü bir şey olmadığını söylüyordu. Böylece aralık, ocak ayları tartışmalarla geçti ve Krants, Koşarev'den kesin bir yanıt alamadı.

Ocakta, yarı yıl tatilinden hemen sonra Krants bir fırsatı değerlendirerek Pestruşkino'ya gitti. Üstü açık bir kamyon üzerinde, buz gibi soğuk iliklerine işlemişti. Yol boyunca Vera'yı nasıl kucaklayacağını düşleyip durdu. Kapıyı uzun uzun çaldı, köpekler olanca güçleriyle havladılar. Pencerede ışık olmasına rağmen kimse çıkmıyordu kapıya: Ev sahibi kadın otururken uyuya kalmıştı. Epeyce bir süre sonra kadın kapıyı açtı, sesi, gözleri uykuluydu:

— Yok evde. Georgi Alekseyeviç'e gitti. Köyün öteki ucunda oturur Georgi Alekseyeviç. Girin içeri, ısının biraz...

Krants sobanın başında üzüntülü üzüntülü duruyordu, aklına gelen soruyu sormaya karar veremiyordu. Sonunda:

— Kim bu, dedi, Georgi Alekseyeviç? Yabancı mı?

Kadın kurnaz kurnaz gülümsedi:

— Somov, öğretmen... Maria İliniçna hastalandığı için onun yerine gönderdiler. Vera Nikolayevna sık sık gidiyor ona...

Kendini bilmez bir halde fabrikaya döndü Krants.

Birkaç gün sonra Vera, Krants'a geldi. Krants önce ona karşı sevecendi, ellerini öpüyor, aşktan söz ediyordu, ama sonra birden huysuzlandı, büyük duyguların bulunduğuna inanmadığını, savaşta yalnızca binaların nasıl un ufak olduğunu değil, insanların düşlerini yitirişlerini gördüğünü söyledi. Vera önce alındı, gözlerinde endişe ışıkları yanıp söndü. Sonra birden o da Krants'ın tonunda konuşmaya başladı, kocaman sözler eden insanlardan, onların bu sözlerinin ardında yatan boş gururlarından söz ederek Peçorin'i[2] hatırlattı ve birden ağlamaya başladı. Krants onu yatıştırdı ve bir süre sonra onun yaşları kurumuş gözlerinde kendisinegüvenen bakışlar görünce:

— Neden dedi bana hiç Somov'dan söz etmedin?

Vera kaşlarını çattı:

— Anlatacağım onu sana, ama bugün değil... Çok zor bir şey bu...

Seviyor onu, diye düşündü Krants ve soğuk bir sesle:

— Pekala dedi, edebiyata dönelim. Peçorin'e ilişkin görüşlerine katılmıyorum...

Vera ayağa kalktı:

— Gitmem gerek. Şoför ona kadar bekleyeceğini söylemişti.

Ayrılırken Krants öpmedi onu. Bütün gece yatağında döndü durdu, kendine sitem etti. Vera'yı düşünürken yüreği sevecen duygularla doluydu, sanki hemen şimdi kar tepelerini aşarak Pestruşkino'ya gitmeye ve bağışlanmasını dilemeye hazırdı. Ama bir süre sonra şöyle düşünmeye başladı: Her şey bitti. Mutluluğa çok kolay inanıverdim, kendimi toparlamalı ve onu yüreğimden silip atmalıyım.

Eline bir de fırsat geçtiği halde Pestruşkino'ya gitmedi, Vera'nın kendisini beklemediğini düşünüyor, gereksiz kişi olmak istemiyordu. Sıkıntılı bir gün olmuştu o gün. Yeniden gözden geçirilmiş, sınanmış patoz modeli Koşarev'in önünde duruyordu. Krants inatla hep aynı sözleri yineliyordu:

— Eğer bunun üretimine geçmezseniz, suç işlemiş olursunuz...

Nikolay Stepanoviç önce suçlu suçlu gülümsedi, sonra sinirlenip kızdı: Krants kendisine kötü bir oyun oynamak istiyordu galiba. Oysa yanıt bekliyordu Krants.

— Mibzer'i Moskova'ya gönderdiniz mi? dedi. Projenizi merkeze göndermenize engel olan var mı? Ben üzerime sorumluluk alamam. Patoz işi ciddi iştir, öte yandan bizim de kendimize göre birtakım deneyimlerimiz vardır. Asıl, üzerinde tartışılan bir modelin seri üretimine geçmek suçtur, dikkat edin, üzerinde tartışılan diyorum. Size yeteneklerinizin sıradan olmadığını daha önce de söylemiştim. Ama biliyor musunuz sizde ne yok: Özeleştiri...

Koşarev'in sözlerinde Krants için yeni hiçbir şey yoktu, ama Vera'yla dün akşamki konuşmasının sinirliliğiyle direktöre sert ve kırıcı sözler söyledi, biraz sonra kuru kuru özür diledi. Bütün gün sinirli, gergin dolaştı, gece yarısı ise projeyi kontrol ederken birden kafası başka bir şeye takıldı. Ama bu kez Vera değildi belleğinde canlanan; savaş yıllarının rastlantıları, yakılıp yıkılmış köylerde verilen molalar, kandillerin donuk ışığında yapılan gece söyleşileri, kirli, sarı bir suyla dolu siperler, uğursuz gürültülerle dolu gökyüzü, kar üzerinde kapkara bir leke: Kan... Sık anımsamazdı Krants bu yılları, şimdi de geriye baktığında kişileri, ayrı ayrı sahneleri değil, savaşı görüyor ve acıyla geleceğin nasıl olacağını kestirmeye çalışıyordu. Yeniden mi başlayacak her şey?.. Hayır, olamaz bu! O zaman savaş gafil avlamıştı insanlığı. Kralsı rahatlıklarıyla, diplomatik temsilcilikleri ve sessiz, rahat bakan odalarında dünya halklarının üzerine atacakları uğursuz bir ağ örmüştü bir avuç dalavereci. İkbalperestler ansızın saldırıvermişlerdi. Ama insanlar uyarılı artık. Kim izin verir böyle bir şeye?.. Ama, hayır. Savaş yıllarında Alman askerlerinin üzerinde ele geçirdiğimiz günlükler neydi öyle? İlkin şaşırmıştım, koskoca adamlar, üstelik de onca eğitim görmüşler, nasıl inanmışlar böyle saçmalara diye. Sonra alışmıştım, hatta bir defterde akıllıca bir söze rastladım mıydı dehşetli şaşırıyordum. Oysa eski bir kültürü, gelenekleri olan, romantizme, sentimantalizme eğilimli büyük bir ulus değil mi Almanlar? Savaştan önce klasiklerini okumuştum, Turgenyev'in romanlarındaki Alman tipleri aklıma gelirdi Alman deyince, oysa faşistler ne hale sokmuş bütün bir ulusu? Amerikalıları nasıl eğittiklerini, onlara neler söyleyip, onlardan neler gizlediklerini biliyor muyum sanki? Belki onlara da bir sürü kör inançlar aşılıyorlar, beyinlerini afyonluyorlardır?.. O zaman her şey yeniden

başlayacak demektir... Ama bizde de ne serap, ne yapmacıklı neşe, ne yılgınlık, ne korku olmayacak. Kırk birde küçük bir çocuktum ben, ama o zaman büyükler bile savaş denen şeyin ne olduğunu anlamıyorlardı. Düşlerimizde zaferi hemen kazanıyorduk, ama ilk başarısızlıklardan sonra birçoklarının burnu yere düştü. Şimdi herkes savaşın zor bir iş olduğunu biliyor, ve yine biliyorlar ki bizi kimse altedemez... Karamsarlığa kapılmanın zamanı değil şimdi, dişlerin sımsıkı kenetli yaşayacaksın: Yaptığın iş bir türlü tutmuyorsa, karşında Koşarev gibi son derece kararsız bir adam varsa ve Vera –bir günlüğüne, bir aylığına değil, sonsuza dek– senden ayrılmışsa, yine de dişlerin sıkılı yaşayacaksın.

Krants böyle düşünürken, Vera da Pestruşkino'da bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu: Nasıl da çarçabuk soğuyuverdi benden! Bu kadar kuşkulanabildiğine göre kendisini ne kadar sevdiğimi anlamıyor demektir. Gelmedi... Evet, ben de anlatabilirim ona durumu... Ama niçin?.. Eğer bu kadarcık bir şey yüzünden darılıp ayrılabilecekse, bu bağı hemen koparmak gerek, hemen... Daha gurur denen şey varken...

Somov yirmi üç yaşındaydı. Minsk'de doğmuştu, babası doktor, annesi öğretmendi. Çocukluğunun en büyük üzüntü kaynağı kısa boylu olmasıydı –sınıfın en kısasıydı, dövüşemezdi– gözleri de bozuktu, arkadaşları dörtgöz diye alay ederlerdi kendisiyle. Babasını savaşın üçüncü günü çağırmışlardı. Annesi hastaydı. "Gidemem…" diyordu. Almanlar kentlerine girdiğinde küçük Somov annesinin koluna girdi ve "Gidelim…" dedi. Yollar bombalanmıştı. Somov annesine bakıyor, bir yandan da düş kuruyordu: Bir Alman tankını havaya uçursam ne iyi olurdu... Penzo'ya gönderdiler onları. Somov bir fabrikaya girmek istiyordu, ama babası, "Somov muhakkak okusun," diye yazmıştı. Varşova yakınlarında ölmüştü sonra babası. Çocuğun okumaya karşı büyük tutkusu vardı. Kendini Bazarov,[3] Andrey Bolkonski,[4] ya da "Durgun Don"un Grigori'si gibi görüyordu. Annesi öldü sonra. Onu askere almadılar, ve bu onu son derece üzdü. Uçmak istiyorum, oysa köstebek gibiyim... Vera'yla birlikte aynı öğretmen okulunda okudu. Kızlara kur yapmayan, voleybol oynamayan, zayıf, miyop Somov'u çok iyi anımsıyordu Vera. Arkadaşları onunla hep alay ederlerdi. Krapivnikov hatta bir de mani gibi bir şey yazmıştı.

> Hep birisini aradı Jora Somov
>
> Ama bulamadı yine Jora Somov'dan başkasını.

Somov kızdı, Krapivnikov'a "Benim," dedi, "bireyci olduğumu sanıyorsan yanılıyorsun, ben de tıpkı senin gibi bir komsomolum..." Sınıflarındaki kız öğrencilerden birine aşık olmuştu. Uzun mektuplar yazıyordu kıza, ama hemen yırtıp atıyordu. Birgün onunla yalnız kalan kız koluna girdi ve, "Bana bir şeyler anlatsana" dedi. Somov kıpkırmızı kesildi, kolunu kurtardı, "Ben bilmem," dedi, "Krapivnikov'a git, o istediğini anlatır sana."

Somov'un Pestruşkino'ya gönderildiğini görünce Vera sevindi: Sınıf arkadaşı, eski dosttular, birlikte çalışacaklardı. Ama Somov onu görünce asık suratla:

— Sen de mi burdasın? dedi. Şu rastlantıya bak...

(Vera'nın Krapivnikov'la birlikte parkta sık sık yürüyüşe çıktığını anımsıyordu Somov, ikisinin kendisiyle alay ettiklerini sanırdı.)

Ama aradan bir hafta geçince Vera'ya gelip:

— Yedinci sınıfın durumu bir felaket, diye yakındı. Hiçbir şey bildikleri yok. Bense tecrübesizim, işin üstesinden gelemeyeceğim diye korkuyorum…

Vera onu yatıştırmaya çalıştı:

— Biliyorum, çok geri kaldı onlar. Ama nedeni var bunun, Maria İliniçna durmadan hastalanıyordu Yetişirler... Korkma. Başlangıçta ben de aynı korkuyu duymuştum, bir aya kalmaz alışırsın...

Somov öğretmenlerden hiçbiriyle dostluk kurmadı. Çok sıkılgandı, bu yüzden de kibirli gibi görünürdü. Okuldan doğruca evine gidiyor ve akşamları kitap okuyordu. Okul Müdürü Pavel Grigoryeviç Pastuhov son derece uysal bir adam olmasına rağmen Somov onu da kızdırmanın yolunu buldu: Edebiyat derslerinin programı yanlış düzenlenmişti: Çok yazar ve yapıt vardı, öte yandan ders saatleri yetersizdi, öğrenciler bu durumda gereğince yetişemezlerdi. Pavel Grigoryeviç, Somov'a, kendisinin çalışmaya daha yeni başladığını, ders programlarınıysa tecrübeli öğretmenlerin hazırladıklarını söyledi.

— Yeni bir göz bazen daha iyi görür, dedi Somov.

Ama der demez de utandı: Haksızım, gerçekten de tecrübem yok, üstelik iyi görmekten söz etmem de gülünç... (Gözlükle bile zor görürdü, büyük derdiydi bu onun.) Kıpkırmızı kesildi ve müdürün kendisine söylediklerini dinleyeceği yerde, kaçarcasına odadan çıktı. Pavel Grigoryeviç müdür yardımcısına, "Böyle bir zıpırı göndereceklerine kimseyi göndermeselerdi daha iyi olurdu" dedi.

Bundan hemen sonra Somov'un başından tatsız bir olay daha geçti. 816 Sovhozunun yanında bir ortaokul vardı ve bunun ikinci sınıfında da bura tarımcısının yeğeni Katya Golovka okuyordu. Katya Sovhoza yazın, annesi öldükten sonra gelmişti. Hasta, gururlu bir kızdı, durmadan Zoya[5] gibi büyük birtakım kahramanlıklar gerçekleştirmeyi düşlerdi. Okuldaki başarısı bazen göz kamaştırıcı, bazen de son derece kötüydü. Sınıftaki kızların hiçbiriyle arkadaş olmamıştı, yapayalnızdı ve bu ona acı veriyordu. Bir gün pazar imecesine katılmamış ve bütün gün evde yatmıştı (arkadaşlarından, hatta amcasından gizlediği başağrısı nöbetlerinden biri gelmişti yine) "Komsomol Grup Sekreteri Lukaşov pazar imecesine niçin gelmediğini sorunca Katya asık bir yüzle, "Demek ki gelecek durumda değilmişim..." dedi. Sorunu komsomol toplantısına getiren Lukaşov:

— Katya Golovka'nın davranışını ele almamız gerek, dedi. Neden gelmedi pazar imecesine Katya, açıklasın...

Katya bembeyaz kesildi, alnında nohut gibi ter taneleri belirdi, duyulur duyulmaz bir sesle:

— Eğer benden kuşkulanıyorsanız, dedi, söyleyecek hiçbir şey yok...

Katya Golovka'ya nasıl bir ceza verileceğini uzun süre tartıştılar. Katya hep susuyordu. Sonunda Lukaşov'un önerisi benimsendi: Katya komsomol örgütünden atıldı.

Bundan kısa bir süre sonra da komsomol bölge toplantısı yapıldı. Lukaşov, Katya Golovka'nın durumunu anlattı. Bölge Sekreteri Çelişçev kaşlarını çatarak:

— Ne yani, dedi, planı mı baltalamak istiyormuş bu kız?

Bunun üzerine Somov söz aldı. Katya Golovka'yı tanımıyordu, hatta hiç görmemişti, pazar imecesine niçin gelmediğini de bilmiyordu, ama onu

cezanın sertliği öfkelendirmişti: Bu kovulma kızcağızın belki de tüm hayatını etkileyecekti. İnsanları elinin tersiyle itivermek kolay, onları eğiterek yeniden kazanmak zordu. Çelişçev onun sözünü kesti:

— Bırakın eğitimin erdemlerinden söz etmeyi de, Golovka'ya gelin...

Somov'u çok şaşırttı bu sözler, hep aptallık yapıyordu, şimdi de öyle olmuştu. Bağırdı:

— Neden sözümü kesiyorsunuz? Bu koşullar altında konuşamam ben!..

Çelişçev omuzlarını silkti:

— Peki konuşun, ama kısa olsun.

— Konuşmayacağım, siz böyle ağzımı tıkadıktan sonra...

— Bir komsomola yakışmayacak biçimde kapris yapıyorsunuz. Konuşmak istemiyorsanız, gereği yok, konuşmayın. Golovka'ya ilişkin görüşümü söylüyorum. Bence biraz fazla ileri gitmiş çocuklar, örgütten hemen kovulmamalı bir üye. Kınama cezası verelim, belki düzeltir kendisini...

Somov sevindi: İyi yapmıştı demek ki konuşmakla. Ama Çelişçev'in izlenimi kötüydü. Somov'u burnu havada bulmuştu: Hem düşüncelerini toparlayıp söylemek istediklerini söyleyemiyor, hem de herkes kendisini dinlesin istiyor... Çok ilginç, acaba işinde nasıl? Çelişçev sovhoza geldiği bir gün Pestruşkino'ya da uğradı ve okul müdürüne Somov'u sordu:

— Somov nasıl? Üstesinden gelebiliyor mu işinin?

Pavel Grigoryeviç ellerini iki yana açtı:

— Ne yazık ki, yatıştırıcı bir şey söyleyemeyeceğim bu konuda. Kompozisyon ödevinde otuz yedi kişiden on dördününki zayıf. Başka bir deyişle başarısızlık rekoru... Sonra, hem kendisi hiç eleştiriye dayanamıyor, hem de herkesi eleştiriyor...

İki hafta sonra komsomol bölge sekreterliği Somov'un durumunu ele aldı: Çelişçev, Somov'a haklı eleştirilere neden kulak tıkadığını sordu. Bu hiçbir zaman bir komsomola yakışır davranış değildi. Somov, Çelişçev'e durumu

tam bilmediğini söyledi. Sonuçta Somov'a hem kınama, hem de uyarı cezası verilmesi kararlaştırıldı.

Vera durumu öğrenir öğrenmez hemen Çelişçev'e bir mektup yazdı, ardından da doğruca Pastuhov'a gitti:

— Haksız yere suçluyorlar Somov'u. Sınıf çok geri kalmıştı, Maria İliniçna hemen hiç uğraşmamıştı çocuklarla. Somov büyük özen ve dikkatle girişti işe. Siz de kabul edersiniz ki üç ay çok kısa bir süredir, tüm eksiklikleri gideremezdi bu süre içinde, ama gözle görülür başarılar var, son ödevlerle öncekileri karşılaştırdığınız zaman...

Müdür kızgınlıkla Vera'nın sözünü kesti:

— Somov'un avukatlığını yapmayın. Kırk iki yaşına geldim, onun gibi kendinden emin bir adam daha görmedim. Herkesi karşısına aldı. Komsomol bölge sekreteri toplantıda herkesi çileden çıkaracak bir tavırla konuştuğunu söyledi. Bir pedagog her şeyden önce alçakgönüllü olmalıdır, oysa kendini dahi sanıyor...

Bölge Yöneticisi Pestruşkino'ya geldi, Somov'un sınıfına girip nasıl ders verdiğini izledi. Somov genellikle iyi ders anlatırdı, kendini kaptırırdı, öğrenciler de onu dikkatle dinlerlerdi. Ama Semerkin'in karşısında heyecanlanmıştı şimdi, konuşması kopuk kopuk, sesiyse o kadar alçaktı ki, en ön sıradan bile güçlükle duyulabiliyordu. Öğrenciler kıpırdanmaya, giderek gülüşmeye başlamışlardı.

Semerkin:

— Daha ders anlatmasını bilmiyorsunuz, dedi. İnsanın kendine karşı tavrı eleştirel olmalıdır. Oysa siz söylediklerine göre hep başkalarını eleştiriyormuşsunuz...

Somov gitgide daralmakta olan bir çemberin ortasında duyuyordu kendini. İyi yürekli matematik öğretmeni hanım bile selamlaşırken soğuk değil miydi? Yoksa ona mı öyle geliyordu? Herkes kendisinden nefret ediyormuş gibi geliyordu: Hem kınama, hem de uyarı cezası almıştı. Bu nasıl adaletsizlikti böyle? Öğrenciler geri kalmışlarsa bunda onun suçu neydi? Onlarla candan ilgilenmiş, elinden geldiğince ilerletmeye çalışmıştı. Oysa şimdi üzerinde bir leke vardı, hiçkimse onun dürüst bir Sovyet

yurttaşı olduğuna inanmazdı artık. Semerkin bölge müfettişine yazardı artık. İşten de çıkartabilirlerdi. Oysa nasıl da büyük düşüydü öğretmen olmak, dile, kitaplara olan sevgisini öğrencilerine aşılamak!..

Rüzgâr bacalarda ıslık çalıyor, üşüyen bekçi köpekleri kederli kederli havlıyorlardı. Bitip tükenecek gibi değildi uzun kış gecesi, Somov'un yüreği umutsuzlukla doluydu.

Ertesi gün ders arasında Vera:

— Haksızlık ettiler sana, dedi. Bir dilekçe yazdım...

Somov:

— Boşuna zahmet etmişsin, dedi kuru kuru. Benim üzerimde leke var artık. Hem sen benim için uğraşmaktan da vazgeç.

— Dur bir dakika...

Ama Somov onu dinlemedi, uzaklaştı.

Akşam evinde oturdu, ışığını yakmamıştı. İnsanlar konuşuyorlar, çalışıyorlar, gülüyorlardı, oysa bir mahkûm gibi yapayalnızdı... Artık öğrenciler de dinlemezlerdi kendisini. Semerkin geldiğinde nasıl gülmüşlerdi!.. Anlaşılan benim gibi birisine yer yok bu dünyada. İyi ki yalnızım, kimseyi üzüntümle üzmüyorum...

Vera da kendini birden huzursuz duydu. Elindeki kitabı fırlatıp attı, mantosunu giydi, eşarbını bağladı ve bütün köyü geçerek Somov'a gitti. Işığı yakan Somov gözlerini kırpıştırarak:

— Neden geldin? dedi.

Ne karşılık vereceğini bilemiyordu Vera, onu yatıştıracak, avutacak sözler söylemek istiyor, ama kırmaktan korkuyordu. Kendinden, yalnız yıllarından söz etmeye başladı, sonra Lermontov'un evini anımsayarak:

— Şiir sever misiniz? diye sordu.

Başını salladı Somov. Çabuk çabuk, arada bazı dizeleri atlayarak "Mtsiri"yi okumaya başladı Vera.

— Martinov'un nasıl ateş edebildiğini bir türlü anlayamıyorum... Güya daha sonra pişman olmuş... Bir şey fark eder mi? Hep gözümde canlandırmaya çalışırım bunu. Ve biliyor musun, her defasında da Zoya'yı darağacına nasıl götürdüklerini görür gibi olurum... Aralarında ne ilgi var diyeceksin. Bence, var.. Amerikalıların atom bombasından nasıl söz ettiklerini okudum gazetede, aynı şey... Eğer büyük bir yürek varsa orta yerde –fark etmez kimin olduğu: Bir genç kızın, bir ozanın, bir halkın– birileri sürekli nişan alıyor bu yüreğe, vurmak, durdurmak, yok etmek istiyorlar. Ama halklar öldürülemezler ki ...

— Öldürülemezler... Biliyor musun ne zaman anladım bunu: Annemle Minsk'den ayrılıyorduk, küçük bir çocuktum daha, Almanların güçleri bizimkilere göre çok fazlaydı, ama bizimkiler öyle konuşuyorlar, öyle bakıyorlardı ki, bizi kimsenin yenemeyeceğini anladım...

Kendi acısını unutmuştu Somov, Vera'ya Amerika'daki zencilerden, Şilili bir ozandan[6] (şimdi dağlarda gizleniyor ve olağanüstü güzel şiirler yazıyormuş), silah yüklü bir treni durdurmak için rayların üzerine yatan Fransız kızından söz etmeye başlamıştı. İnsanlarla birlikteydi şimdi, heyecanlanıyor, umutlanıyor, düş kuruyordu. Sonra birden üzerine bir durgunluk çöktü. Bunu fark edemeyen Vera:

— Bir düşün verilmekte olan savaşı! dedi. Ve bizim halkımızı!.. Olmaz, Jora, sen bu savaştan geri kalamazsın... –Vera birkaç saniye düşündü, sonra değişik bir sesle, sanki kendi kendisiyle konuşur gibi sürdürdü– Seni avutmak için söylediğimi sanma bunları, ben de bilirim acının ne olduğunu. Ama hayat daha büyüktür... Ayrıntılar üzerinde durma. Yaşamamız gerek Jora, çok yaşamamız gerek, daha ne çok yolumuz var katedilecek, ne çok acı var bizi bekleyen, ne çok sevinç...

Vera'nın sesi titremeye başlamıştı. Somov gözlüğünü çıkardı, çocuk şaşkınlığı içindeki gözlerini kırpıştırarak:

— Çok teşekkür ederim Vera, dedi. Öyle büyük bir iyilikte bulundun ki bana...

Somov eski canlılığıyla sarıldı derslere, okuyor ve olanları düşünmemeye çalışıyordu. O akşamdan sonra her karşılaşmalarında Vera'ya çok yakın bir dostuymuş gibi gülümsüyordu.

Çelişçev'den, büronun kararını gözden geçirmeye gerek olmadığı yanıtı geldi. Somov son derece sakin:

— Emindim bunun böyle olacağından, dedi Vera'ya.

Hiç yakınmıyor, sakin görünmeye çalışıyordu, ama Vera kararın onu bitirdiğini anlıyordu. Krants'la son konuşmalarından sonra yüreği kan ağlıyordu, ama yine de kendi acısını unutup Somov'u kara düşüncelerinden sıyırmaya çalışıyordu: Şaka yapıyor, şiirden, okuldaki işlerden, günlerin artık uzamaya başladığından –"ilkbahar kapımızda artık"– söz ediyordu.

Aradan bir ay geçti, Somov'un sınıfı iyice ilerlemişti, ama Somov hakkındaki genel kanıyı değiştirmek zordu; örneğin okul müdürü hâlâ ve içtenlikle Somov'un ders vermeyi bilmediğine inanıyordu. Bölge müfettişliğince ağustosa doğru yeni bir öğretmen gönderileceği söyleniyordu. Söylentiler Somov'un da kulağına ulaşmıştı. Gülümseyerek:

— Sınavlar bittikten sonra, diyordu Vera'ya, dünyanın en özgür insanı olacağım...

Vera onun kahrolduğunu anlıyordu. Sonunda, kendisine de çılgınca gelen bir girişimde bulunmaya karar verdi. Hastanede muayene olma bahanesiyle kente, parti bölge sekreterine gitti.

Gusev başlangıçta hiç de hoşlanmışa benzemiyordu onun gelişinden: Bir sürü işi vardı ve şu genç öğretmen kızın kocasının mı yoksa bir dostunun mu haksızlığa uğramış olmasını anlayabilecek durumda değildi: Eğer işinde başarısızsa, kendini beğenmişin biriyse, elbette kınama cezası vereceklerdi, bundan doğal ne olabilirdi? Ama Vera öylesine inandırıcı konuşuyordu ki, sonunda onu dikkatle dinlemek zorunda kaldı.

— Düşünün hele, ne büyük haksızlık! Ne matematik öğretmeniyle konuştular, ne benim açıklamalarımı dikkate aldılar... Ben o sınıfı çok iyi bilirim, oysa müdür bilmez, yalnızca çocukların notlarının kötü olduğunu görüyor, o kadar... Somov dürüst bir komsomoldur, olup bitenler nedeniyle böylesine üzülüp acı çekmesi de bu yüzden zaten. Şimdi de onu işten atacaklarını söylüyorlar. Oysa sınıf aradaki açığı kapatmış durumda…

Doğru söylüyora benziyor kız, diye düşündü Gusev. Böyle şeyler partide olsa iyice düşünülüp taşınıldıktan sonra yapılır, oysa bu gençler... Çelişçev

enerjik bir delikanlı, ama insanlardan pek anlamıyor galiba... Bir makinenin en küçük parçalarını bile gözümüz gibi koruyoruz, ve de doğru yapıyoruz. Peki ya insanlar? Onlar da aynı özene değmez mi? Pastuhov'u anımsıyorum, fena bir adam değildir, ama çabuk etki altında kalır... Bu işin üzerinde durmak gerek... Hem böylece okullarda neler olup bittiğini de görmüş olurum... Güzden beri hiçbir okula uğramadım. Anlaşıldı, fabrikalar, inşaatlar yapıyoruz... Ama okulların da aynı yapım işlerinin içinde sayılması gerekmez mi? Buralarda da yeni kuşaklar yapılıyor... Hem de ne işler için! Kız yaman, dürüst ve kararlı bir tipe benziyor.

Vera'ya okula ilişkin sorular sormaya başladı: Dersler nasıl geçiyordu, ders kitapları yeterli miydi? Vera kısa, ama canlı ve değişik yanıtlar verdi. Bu sırada telefon çaldı: Gusev'in tarım makineleri fabrikasına uğraması gerekiyordu.

— Pekala, dedi Gusev sonunda Vera'ya, bir bakarız... –Sonra hafifçe gülumseyerek sordu– Kocanız mı olur, yoksa nişanlınız falan mı?

Vera kıpkırmızı kesildi:

— Yalnızca arkadaş, aynı okuldanız... Hem ben evliyim, kocam da şu sizin gideceğiniz fabrikada çalışıyor, beni oraya almadılar. Mühendis Krants...

— Krants'ı biliyorum. Selamlarınızı söylerim kendisine. İlkbahara doğru da bir yolunu bulur sizi birleştiririz

Gusev gülümsedi ve geniş, kocaman elini Vera'ya uzattı.

Parti binasından çıkarken Vera dehşetle durakladı. Neden öyle söyledim? Oysa benim adımı bile duymak istemiyor. Gusev gidip, "Karınızın selamı var" deyince ne olacak? "Karım falan yok benim" diyecektir. Utanç verici bir durum!.. Güçlükle tutuyordu gözyaşlarını Vera.

Ancak Gusev Krants'a Vera'dan selam söylemedi. Önce patoz modeliyle ilgilendi, sorular sordu, sonra Krants'ı atölyeden çağırdılar.

— Patozun üretimine geçmek gerek, dedi Gusev Koşarev'e. Model olarak gayet güzel. Üstelik Moskova bizim hep geri kaldığımızı söylüyor.

Gusev'in masasının üzerinde geçen yıla ait bir takvim dururdu. Bu takvimi atmamasının nedeni, içinde birçok ad, adres ve Moskova'dan telefon numaralarının yazılı olmasıydı. Daha Vera'yla konuşurken bu takvime şunları yazmıştı; "Somov, Çelişçev, Pastuhov, Trubnikova." Ertesi gün İl Sekreteri Sçukin'e telefon etti ve bir fırsatını bulup Pestruşkino'ya gitmesini ve oradaki okulun durumuna, özellikle de Somov'un çalışmasının nasıl olduğuna bakmasını söyledi. "Yalnız, sadece Pastuhov'un söylediklerine bakmayın, öğretmenlerle ve öğrencilerle de görüşün." Okula giden Sçukin, Gusev'e başarı durumunun fena olmadığını, yaza doğru binanın onarım görmesi gerektiğini, müdürden başka herkesin Somov'dan hoşnut olduğunu bildirdi. Gusev eğitim bölge müdürünü çağırdı ve durumu bir de onun gözden geçirmesini istedi. Bir hafta sonra gelen raporda Somov'dan iyi bir dille söz ediliyordu. Bunun üzerine Gusev komsomol bölge sekreterini çağırdı; "Çelişçev'in Somov'a neden kınama cezası verdiğini araştır. Adam harcıyor gibime geliyor Çelişçev..." Komsomol il örgütü üyelerinden biri, soruşturma sırasında Çelişçev'in eleştiriye dayanamadığını, Somov'a da toplantıdaki konuşmasından dolayı kızdığını söyledi. Katya Golovka işi açığa çıktı böylece. Lukaşov bir güzel azarlandı. Düğümler bir bir çözülmeye başlamıştı.

Vera Somov'a, Gusev'e gittiğinden hiç söz etmedi: "Kim verdi sana benim adıma hareket etme hakkını?" diyeceğinden korkuyordu. Sonunda Somov'u komsomol bölge sekreterliğinden çağırdılar. Ertesi gün dönünce, üzerindeki kınama cezasının kalktığını söyledi Somov. Herkes kendisini kutladı. Okul Müdürü Pavel Grigoryeviç bile, "Hiç şüphesiz bazı anlaşılmaz huyları var, çalışması hiç de fena değil," dedi, "ikincisi yarı ders yılında topu topu iki tane "iyi", yedi tane de "pekiyi" var sınıfında..."

Vera ise acı çekiyordu. Gusev'in kendisine söylediklerinden sonra bile gelmiyor! Demek ki sevmiyor beni, kendisi için kocam dediğime kızdı belki de... Artık hiç gelmez...

Buzlar çözülmeye başlamıştı. Ortalığı bir gürültüdür kaplamış gidiyordu. Eriyen kar sularının şırıltısı, çocukların çığlıklarına karışıyordu. Ne yaptığını kendisi de bilmeden, Vera ansızın kendini bir kamyonun üzerinde buldu. Yol boyunca hep Krants'a Somov'u nasıl açıklayacağını düşündü durdu. Anlayacaktı muhakkak...

Ürkek adımlarla girdi Krants'ın odasına. Gözlerinde keder, tutku, korku ışıkları çırpışıyordu. Krants onu görünce koştu, kucakladı:

— Bağışla! Ne olur bağışla beni!..

— Yanlış anladın beni. Somov...

Tamamlatmadı ona sözünü Krants:

— Sus!.. Nerden baksan suçluyum. Çılgına dönmüştüm sanki, beni sevmediğini düşünüyordum. Seni ağaçlardan, sözlerden, yıldızlardan... anlıyor musun, seni her şeylerden kıskanıyordum... Vera!..

Herhalde Gusev anlattı ona Somov işini, diye düşündü Vera.

— Gusev'le görüştün mü?

— Tabii. Patozun üretimine başlandı.

Heyecandan gözyaşları boşandı boşanacaktı Vera'nın gözlerinden. Ama yine de gülümseyerek:

— Patozu sormuyorum ben, dedi. Gusev sana kendisine niçin gittiğimi söyledi mi?

— Hayır. Niçin gitmiştin?

— Önemli değil... Biliyor musun, niye geldim buraya? Çünkü sensiz yapamıyorum ben. Denedim, ama olmuyor...

Krants onu öptü, utangaç bir gülümseme vardı yüzünde. Hem hiçbir şey düşünmüyor, hem de çok büyük şeyler düşünüyordu: Kocaman bir dünya, Vera'nın bulutlu gözleri, mutluluk... Hava çoktan kararmıştı. Saçaklardan akan sular donmuş, gökyüzü sayısız yıldızla şenlenmişti. Birden çocukluğundan beri sevdiği şiiri anımsadı:

> Bir gerçek duygusu vardır yüreğinde insanın,
>
> Kutsal sonsuzluğunca tohumun:
>
> Sınırsız boşlukları, yüzyılın akışını,
>
> Bir anda kavrayıp kucaklayıveren...

— Yüzyılın akışı... diye mırıldandı Vera, dalgın, düşünceli. Kocaman bir denizdeymişiz gibi geliyor bana. Her şey uğulduyor, şarkı söylüyor, akıyor, coşuyor... Neden bunca geniş, bunca olağanüstü büyük de dünya, yürekte bunu anlatabilecek sözler yok? Neler görüyorsun, söylesene...

— Hayatı. Aşkı. Seni.

69

Rıhtımdaki o üzücü içaçımından sonra Pierre Godet bir daha Mado'ya duygularından hiç söz etmedi. Mado'ya olan aşkı dinmemişti, ama o kendini tutuyordu. Eskisi gibi görüşmeye devam ediyorlardı: Hem Maki anıları, hem de her günkü uğraşları birleştiriyordu onları: Barış komitesini birlikte örgütlüyorlardı. Mado'nun yalnız olduğunu, çok çalıştığını ve yaşama koşullarının kötü olduğunu gören Pierre onu Nice'de iki hafta geçirmeye ikna etmişti: "Annem var orada. İki odası var evinin ve yalnız yaşar, çok sevinecektir senin gelmene. Gençtir annem, Direnişe katıldı, şimdi kadınlar arasında çalışıyor. Eski Nice'dedir evi, pencereden çiçek pazarı görünür. Deniz de hemen yanı başındadır evin... Sonra Nice şimdi ılıktır..." Mado gülümsemişti: Soğuk, somurtkan bir gündü, sulusepken bir kar yağıyor, lambalar paltolarının içine büzülmüş insanların üzerine donuk ışıklarını serpiyordu. Gerçekten ilkbahar mı şimdi oralar?..

Nice'de güneş birden gözlerini kamaştırdı; ılıktı hava gerçekten de, pardesüsü bile fazla gelmişti. Eski kent oldukça gürültülüydü. Sarımsak, zeytinyağı kokuyordu ortalık; balık satıcıları şaka yollu sövüşüyorlardı. Güneyli ağzı Mado'ya gülünç geldi. Balık pullarının gümüşsü ışıltıları iplere asılı çamaşırların beyazına karışıyordu.

Pierre'in annesi hoşuna gitti Mado'nun: Elli yaşlarında, şişman, telaşlı bir kadındı. Her şeye hayret ediyor ve böyle anlarda, üzerinde minicik bir bıyığın karardığı üst dudağı pek gülünç bir şekilde yukarı doğru kıvrılıyordu. "Sekiz yıldır partiliyim," diye açıklıyordu Mado'ya, yani bana "sen" diyebilir ve Joséphine diye çağırabilirsin. Bayan Godet yalnızca işteki adımdır. Postahanede çalışırım ben, bizim müdür faşisttir, bana durmadan "Bayan Godet," der, "kesin söylev vermeyi, politikaya dayanamıyorum..."

Akşamları Joséphine'e arkadaşları geliyordu. Böylece Mado Nice'de olup bitenleri çarçabuk öğrendi. Anlattıklarına göre, Nice, Amerikalılarla doluydu, sanıldığının tersine turist çok azdı, oteller battı batacaktı. Karnavalların da bir işe yaradığı yoktu. Emniyet Müdürlüğü'nden açıklandığına göre dün bütün otellerde topu topu sekiz yüz kişi gecelemişti! Ve bu şubat başlarında, yani Nice'nin tam mevsiminde böyleydi. Küçük esnaf perişan durumdaydı. Nice artık eski Nice değildi. Amerikalılar iş için

geliyorlardı: Limanlara, havaalanlarına bakıyorlar, askeri üsler için yer düşünüyorlardı. Şimdi de Neales gelmişti işte. Her gün Amerikan Konsolosluğu'na uğruyordu. Gazetecilere, kendisini buraya yalnızca iyi havaların ve antika sigara tabakaların çektiğini söylüyordu. Emniyet müdürüyle neden sık sık buluşup görüştüğünü açıklamıyordu ama bu sözler. Bir Amerikalıdan daha çok Amerikancı olduğu söylenebilirdi emniyet müdürünün. Örneğin, atom bombası için yapılacak bir oylamada bomba aleyhinde oy vermeyi yasaklayabilirdi. Nasıl, açık, değil mi müdürün tutumu? Neales onda tabaka mabaka bulamaz, Emniyet Müdürlüğü antikacı dükkânı değil ki... Sonra havaları belirleyen de emniyet müdürü değil, o, savaştan yana, Nice ise savaşa karşı. İnsanlarsa çok kötü koşullar altında yaşıyorlar, gerçi bu yalnız Nice'de değil, her yerde böyleydi ve bunda şaşılacak hiçbir yan yoktu: Silahlanma dipsiz kuyu gibi bir şeydi: Silahlanma böyleydi ama, bir sürü dolandırıcılık olayına adı karışan milletvekillerinin cepleri nasıldı peki? Neyse, burada iklim gerçekten çok güzeldi ve Mado bir güzel dinlenebilirdi.

Joséphine böyle söylüyordu, konukları dok işçileri sendikası sekreteri böyle söylüyordu, öğretmen hanım ve demiryolu işçisi böyle söylüyorlardı. Hepsi de Mado'nun elini sıkmışlardı. Huma'da onun için yazılan yazıyı okumuşlardı, onun Nice'e gelmesi hepsi için büyük bir sevinç kaynağıydı. Joséphine'in gözleri sevinçten ışıl ışıldı. Son bir yıl süresince birçok başarı kazanmıştı. Pierre, Saint-Just üzerine bir kitap yazmıştı, şimdi basılıyordu. Gaullistler, üzerinde kadınlar komitesinin bir afişinin de bulunduğu bir panoyu yakmak istemişler, ama o bu işi yapmaya yeltenen rezillerden birine öyle bir tokat aşketmişti ki, tüm çete bir anda sıvışıp yok olmuştu. Ve şimdi de, Pierre'in mektuplarında "direniş kahramanı" diye sözünü ettiği Mado konuğu olmuştu. Gece yatarken, şeytan kulağına kurşun, diye düşündü Joséphine, bu yıl her şey yolunda gidiyor. Yalnız Neales'in buraya geliş nedenini bir türlü anlayamıyorum. Her türlü namussuzluk beklenir bu heriften...

Mado uzun uzun yürüyor, dağlara tırmanıyordu. Kasaba yükseklerden bir makete benziyordu. Deniz haritalarda olduğu gibi masmaviydi. Kayaların arasında otlar yeşeriyor, keçiler zıplıyor, arada bir omuzunda kocaman bir toprak testiyle bir genç kız geçiyordu yoldan. Güneşte oturup Mado uzun uzun kayaları, beyaz badanalı, kırmızı aşı boyalı küçücük evleri, iğrile-kıvrıla uzanan patika yolları seyrediyordu. Böyle anlarda sanatçı yanı

canlanıyor ve uzun yıllar sonra ilk kez resim yapma arzusu hissediyordu. Burada gözlerimle yaşıyorum, diye düşünüyordu. Bazen de baktığı halde görmüyordu. Dışardan bakan birisi, geniş geniş açılmış sanatçı gözleriyle doğayı izlediğini sanabilirdi, oysa o geçmişe dönüyor, ve bu geçmiş öylesine canlı, sıcak ve elle tutulur gibiydi ki, bazen kendisi bile irkiliyordu: Sergey yoktu, onunla yan yana oturmamış, Moskova'dan, yakında döneceğinden, o başaçıkılmaz aşklarından, ayrılıktan, zamandan ve ölümden hiç söz etmemişti. Sonra ağır ağır kasabaya iniyordu. Mavi karanlığın içinde ateşböcekleri gibi altınsı alevler çakıyordu. Akçam kozalarından bir sis bulutu gibi lavanta, mimoza kokuları yayılıyordu. Sonra bembeyaz duvarlarında Stalin'in, Thorez'in fotoğraflarıyla Pierre'in bir çocukluk resminin ve kudurmuş denizin ortasında çalkalanan bir gemi tablosunun asılı olduğu odasına giriyordu.

Daha sonra yoldaşlar geliyorlar ve son olaylardan konuşuyorlardı. Fransa tümden bir heyecan kasırgasına yakalanmış gibiydi. Saint Nazaire'de, Havre'da, La Palisse'de Marsilya yakınlarında dokerler gemilere silah yüklemeyi reddediyorlardı. Çinhindi'ne gidecek savaş malzemesiyle yüklü bir tren, yükünü boşaltacak bir liman bulabilmek için tüm Fransa'yı dolaşıp duruyordu. Dunkerque'e gönderiliyordu tren, dokerler, "Hayır!" diyorlardı. Havre'a gönderiliyordu, dokerler, "Hayır!" diyorlardı. Şimdi de Marsilya'ya gönderiliyordu, ama Marsilyalılardan da aynı yanıtı alacağı belliydi. Öte yandan "Empire Marshall" adlı gemi liman liman dolaşıp hayalet treni arıyordu...

Paris'ten hareket etmeden önce Mado, Lejean'dan bir mektup almıştı. Ta sonbaharda La Rochelle'e gitmişti Lejean: Büyük bir fabrikada iş bulmuştu orada. Kentte olayların iyice geliştiğini, işçilerin La Palisseli dokerleri desteklemek istediklerini, bugün-yarın bir grevin patlamasının beklenebileceğini yazıyordu. Ne kadar alçakgönüllü, diye düşündü Mado, kendinden tek kelime bile yazmamış, sanki kendisi yok, yaşamıyor bu dünyada. Direnişte de böyleydi: Sessizce, kendini hiç göstermeden yapardı her şeyi. Paris ayaklanması olmasaydı, insanlar dünyada Lejean diye birinin varlığını hiç öğrenemeyeceklerdi. Oysa onun çektiklerini kimse çekmedi: Josette'i, Paul'ü, Mimi'yi ardarda kaybetti, ama bir kez olsun yakınmadığı gibi, hep başkalarının dertleriyle ilgilendi: Jacques'ın kalın paltosu yok, Pierre'e biraz az iş vermeli: Kitabını bitirsin çocuk. Benim de dinlenmem

gerektiğini yazıyor. İşte ben de dinleniyorum. Ama o yine en güç işin başında, canım Luc...

Yoldaşları Mado'ya La Bocca'daki fabrikada V-2'ler için donanım imal edildiğini anlatmışlardı. İşçiler çok öfkeliydi: "Kendi kendimizin ölümünü hazırlamak bu!.." diyorlardı. Joséphine de, "Tamam," diyordu, "burada da çıkacak çıngar..." Ama Nice eskisi gibi güneşli ve neşeliydi. Çiçekçiler mimoza, nergis, menekşe satıyorlardı. Marsilyalı dokerlerin sendika yöneticilerinden birisi geldi birgün; muhakkak Mado'yu görmesi gerektiğini söyledi; Joséphine'in evine götürdüler onu. Adam ateşli bir şekilde ve ayağa kalkıp elini kolunu sallayarak halkın nasıl Canabière'in üzerine yığıldığını, jandarmaların kalabalığı nasıl dağıttığını anlattı.

— Emniyet Müdürlüğü "Pasteur" mürettebatına hemen denize açılmalarını emretti. tayfalara askeri görevli ilan edildiklerini, emre uymazlarsa askeri mahkemede yargılanacaklarını bildirdiler. Ama tayfalar, tabii öyle gürültüye pabuç bırakacak çocuklar değiller, kimin kimi yargılayacağını sonra görürüz, dediler ve geminin denize açılmasını engellediler. Artık dokerlerden hiç söz etmiyorum, çünkü bizimkiler kendilerini çok önceden gösterdiler. Bu haydutlara yardım etmektense, açlıktan gebermek daha iyidir. Sonra, bu kez halk da çok öfkelendi, herkes ana caddeye döküldü. CRS'nin SS'lerden kalır hiçbir yanı yok, suratları bile aynı mendeburların. Ama şu Marsilyalılara da aşkolsun doğrusu! Sanırsın ki düşündükleri hiçbir ciddi şey yoktur; ya bir kahvede oturup pastis içerler, ya genç kızlardan konuşurlar, ya da elde olta balık tutarlar: Ama kavgada göreceksin sen Marsilyalıları, diyecek tek söz yok doğrusu. Gazetelerde, küçük bir grup, diye yazmamaları için otuz bin kişi gelmişlerdi. Herhalde Faita'dan söz edildiğini duymuşsundur? Direniş kahramanlarındandı; Almanlar giyotinle başını uçurmuşlardı. İşte onun karısı Jacqueline de vardı aramızda. CRS'ler Jacqueline'i yere yıkıp tekmelemeye başladılar. Dedim ya, SS'lerden beter bu herifler. Sonra bir de baktım bizim çocuklar CRS'lerin üzerine yürüyorlar. Tam bir savaş alanına döndü ortalık, kan oluk gibi aktı sokaklardan. En ufak bir abartma yok sözlerimde. Şimdi sorulan şu: Amerikalılar ne elde edebildiler? Tayfalar "Pasteur"ün denize açılmasını engelleyeceklerini söylediler, engellediler. Dokerler silahları yüklemeyeceklerini söylediler, yüklemiyorlar. Marsilyalılar Amerikalılar için savaşmayacaklarını söylediler, savaşmayacaklar, nokta.

Joséphine'in hayranlıktan dudakları kabarmıştı, doker gidince Mado'ya:

— Herhalde bizde de bir şeyler olacak, dedi. Bugün postahaneye Neales için gene bir mektup geldi. Ne arıyor bu herif burada bilmem...

13 Şubat akşamı, La Bocca'da işçi olarak çalışan Martin, Joséphine'e geldi. Dokerlere iletilmesi gereken acele bir haber getirmişti: V-2'ler için çerçeve getireceklerdi yarın limana. Mado hemen haberi iletmeye koştu. Dokerler birlik sekreteri hiç şaşırmadı:

— Anlaşılıyor... "Jean-Dolo"ya yükleyecekler herhalde. Ama başaramayacaklar...

"Jean-Dolo"nun çerçeveyi nereye götürebileceğini düşündüler: Kimi Korsika'ya diye tahmin etti, kimi Oran'a, kimi de Yugoslavya'ya.

— Önemli olan, dedi sekreter, çerçevenin gemiye henüz yüklenmemiş olması... Yüklenemeyecek de sanırım.

Sabah saat yedide 30 CRS'nin koruması altındaki bir kamyonla çerçeveler limana getirildi. Kamyon daha limana girer girmez dokerlerin bağırdıkları duyuldu: "Yüklemeyeceğiz!" Aynı anda vagon bakım-onarım istasyonu işçileriyle tramvay işçileri de dokerlere katıldılar. CRS'ler kalabalığı rıhtımdan uzaklaştırmayı denediler, ama işçiler 30 CRS'yi kolaylıkla geri püskürttüler. CRS subayı takviye istetti.

Sirenlerin telaşlı uğultuları alçala yüksele yayılmaya başladığında saat dokuzdu: Dokerler, okullar boşaldı, Nice limana doğru akmaya başladı; ak saçlı, yaşlı işçiler ve neşeli işçi kızlar, balıkçılar ve memurlar, demiryolcular ve çiçekçiler, eski muharipler ve ilkokul öğrencileri akın akın limana doğru harekete geçmişlerdi. Ama bu bir yürüyüş değil coşkun bir dağ ırmağının denize doğru hızla akışıydı. Ön sıralarda kadınlar ve çocuklar vardı.

Çerçeveyi CRS'ler koruyorlardı. Kalabalık yaklaşınca subay bağırdı:

— Durun, yoksa ateş ederiz!

Mado öne fırladı: Rüzgâr saçlarını uçuruyordu: Çocuklara siper olmak istercesine kollarını genişçe iki yana açmıştı:

— Hele bir deneyin!

CRS'lerden biri copla koluna vurdu.

— Çerçeve denize! diye bağırdı Mado.

Gözyaşartıcı bomba attı CRS'ler. Kalabalık bir an duraksadı, ama Mado'nun bir gölge gibi öne fırladığını gören öteki kadınlar, onu izlediler. CRS geriliyordu. Mado'nun sesi bütün çığlıkları bastırdı:

— Çerçeve!

Dokerler tuttukları gibi denize attılar çerçeveyi. Her şey öylesine çabuk olmuştu ki, sekiz kamyon dolusu CRS limana geldiğinde kalabalık dağılmaya başlamıştı. Emniyet Müdürlüğü'ne verilen raporda, halkın, çerçeve denize atıldıktan sonra limana geldiğinden söz ediliyordu. Öte yandan Neales hiçbir şeyden kuşkulanmadan keyifle tıraş oluyordu.

Kent zaferi kutluyordu. İnsanlar sokaklarda dolaşıyor, bağırıyor, şarkı söylüyor; şurada burada gençlerin dans ettiği görülüyordu. Joséphine Mado'nun kolunu görünce telaşla bağırdı:

— Çıldırdın mı sen! Kolun davul gibi olmuş ve hiçbir şey söylemiyorsun. Hemen kompres koymalıyız...

Mado gülümsüyordu:

— Ömrüm boyunca unutmayacağım Nicelileri. Bir de, turistler, Amerikalılar, gazinolar... derlerdi. Oysa Nice bambaşkaymış... Bugün gördüm onu. Hayır, bugün onunla birlikteydim...

Neales'in bütün keyfi kaçmıştı. Çerçeve değil sorun olan, alt tarafı bir demir parçası, ama bu Fransızlarla ne yapacağız bilmem. Geriden bakınca güzel bir kent, eski modalığı falan çok hoşuna gidiyor insanın. Sanki şuradaki gazinodan imparatoriçe Victoria, silindir şapkalı şık insanlar, bir Rus prensi çıkacak gibi. Oysa ne kaba yaratıklarla dolu burası! Bir de Bédier Marsilya'nın istisna olduğunu söylüyordu; Nice'in de ondan kalır bir yanı yok ki... Her yer aynı bu ülkede. Üsleri kurmaya başladığımızda askerlerimizi iyi korumamız gerekecek Fransızlardan. Hiç şüphesiz sağduyu sahibi kişiler bizim Fransa'nın iyiliğini istediğimizi anlıyorlar: Ama onlar da evlerinde oturup ya Figaro okuyorlar, ya da arada bir tiyatroya gidiyorlar. Peki sokağa egemen olanlar kim? Süprüntüler... Ne

olursa olsun, duyulup görülmemiş bir serserilik bu yaptıkları... Anlattıklarına göre bir sürü de kadın varmış. Fransa için doğal bir şey bu. Bir tabaka üzerine işli bir resim anımsıyorum: Bu cadalozlardan bir kaçı XVI. Louis'yi kupa arabasından yaka paça dışarı atıyorlardı. Yazık, satın alamamıştım onu, biraz beklerim, antikacı fiyatı kırar sanmıştım, ama Chicagolu bir öküz parayı bastırıp almıştı: Fransız devriminden bile haberi olmayan odun kafalının teki olduğuna eminim: Coster benzeri bir tipti. Bir de gazeteci olacaktı ahmak herif, bana Napoleon'a neden Korsikalı dendiğini sormuştu. Bence Korsika bu kıyılardan çok daha önemli bir yer. Nüfusu fazla değil, kolaylıkla örgütlenebiliriz orada. Korsika, Kuzey Afrika artı İspanya demektir. Fransızlarsa hâlâ düşünüp taşınmakla meşguller, ama o dillerine pelesenk ettikleri "nötralizm"leri kurtaramayacaktır onları. Eğer CRS gözyaşartıcı bombayı daha erken kullansaydı, kalabalığı dağıtabilirdi. "Bu süprüntüleri ağlarken görmek çok eğlenceli..." demişti Bédier birgün. Bazı kredi yolsuzluklarına karıştığını söylüyorlar onun da. Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi. Ne yapacak o kadar parayı? Ne resme merakı var, ne kitaba, ne de porselene... Ama Bédier'ye acımak gereksiz, binlerce Bédier var bu ülkede... Emniyet Müdürlüğü'yle bir görüşmeli, onlar ne düşünüyorlar acaba? Ne düşünecekler, ya taze nohutun en iyi nasıl pişirileceği, ya da karı boynuzlamanın yeni metodları üzerinde düşünüyorlardır. Akıl almaz ölçüde hoppa bu herifler. Ama doğrusunu söylemek gerekirse zevklerine diyecek yok. Tabakalarımın en güzellerini hep Fransa'dan aldım...

Akşam Neales konsolosun odasında oturup Danovan'a bir rapor yazdı. Marsilya'da, Toulon'da ve Nice'de bulunmuştu, politik durum karışıktı, Fransızlar Kızıllara boyun eğdiremiyorlardı: Geçenlerde Marsilya'da olanlar ve bugün Nice'de V-2 çerçeveleriyle ilgili kaza bunu gösteriyordu. Sıkı önlemler almak gerekiyordu...

Şarkılar, bağırtılar çalışmasına engel oluyordu. Herhalde yine o budalaca karnavallarından birinin provasını yapıyorlar, diye düşündü ve bakmak için pencereye gitti. Bu sırada odaya sekreter girdi:

— Tanrı aşkına, yaklaşmayın pencereye!.. Taş atabilirler...

Ve Neales o sırada anlayabildi dışardaki kalabalığın tempoyla ne bağırdığını: "Amerikalı, Fran-sa'dan de-fol!.. Amerikalı Fran-sa-dan de-fol!.."

— Şimdi kovarlar onları, dedi sekreter. Polis çağırdım.

Neales yarıda kalan işinin başına döndü, "sıkı önlemler"in üzerini çizdi. "baskı önlemleri" yazdı: Yalnızca gözyaşartıcı bombayla olmayacak bu iş, iyice anlaşıldı artık...

Bir hafta sonra Paris'e gitti. Hareketinden önce emniyet müdürü, çerçevenin kendilerini epeyce uğraştırdığını anlattı. Deniz fazla derin değildi –altı metre falan–, ama vinci kullanan işçiler kesinlikle reddetmişlerdi çalışmayı. Asker çağırmaları gerekmiş, liman askeri bölge ilan edilmişti. V-2'lerin öteki birçok parçaları çok sıkı güvenlik önlemleri altında La Bocca'dan getirilmişti.

— Çerçeve işi iyi bir ders oldu bize. Bu kez önde ve arkada onar tane küçük tankla koruyarak getirdik parçaları. Kesin emir verdik: Bir karşıkoyma olursa makineli tüfeklerle ateş edilecekti. Parçaların bulunduğu sandıkları da mimoza dallarıyla öyle bir örtüp kamufle ettik ki, bir şey anlayabilmek olanaksızdı...

Trende emniyet müdürünün sözlerini anımsayan Neales gülümsedi: "Mimosa pudica" Latince "utangaç mimoza" demek. Tam bulmuşlar V-2 parçalarını kamufle edecek şeyi... Tuhaf millet şu Fransızlar, en kritik anlarda bile nükte yapabiliyorlar...

Dokerler sendikası sekreteri Mado ve Joséphine'e:

— "Jean-Dolo", dedi Oran'a gitmiş, oradaki yoldaşlara haber verdik, esaslı bir karşılama töreni hazırlayacaklar... Yalnız anlamadığım, bu nesne için neden özellikle Cezayir'i seçtiler acaba?..

— Fransa'yı tehdit altında tutmak için, diye yanıtladı Mado. Bizimle öyle kolay başedemeyeceklerini gördüler.

Joséphine gülümsedi:

— Le Provençal ne yazıyor biliyor musunuz? Çok ayıp etmişiz, Neales konuğumuz olarak bulunuyormuş burada, oysa biz ona terbiyesizce davranmışız...

Doker de gülümsedi:

— Yine gelmek istediğini söylemiş. Tabaka almak için... Sanırım gelemez bir daha.

Mado'nun Nice'den ayrılmasından bir gün önceydi tüm bunlar. O gün Mado son kez artık çok iyi bildiği patikalardan dağlara tırmandı, uzun uzun yürüdü ve kocaman bir ağacın altında durup dinlendi. Masmavi gök. Yumuşacık bulutlar. Sessizlik. Alabildiğine sessizlik. Uzakta küçücük bir yelkenli. Yukardan bakınca hayat nasıl da açık, anlaşılır gibi: Her şey yerli yerinde, hatta tuhaflıklar, düzensizlikler bile... Oysa hiç de öyle değil: Çok karmaşık hayat, güçlüklerle dolu, çözmek istiyorsun, yaklaşıyorsun, bir yara sanki, acı duyuyorum... On bir yıl... Düşünmesi bile korkunç, ne kadar gerilerde, geçmişte kalmış!.. Oysa her şey capcanlı: Sözler, okşamalar, hatta söylenmemiş sözler, hiç yapılmamış şeyler... Belki de düş gibi göründü bize, ama sonra gerçek oldu? Ama akıl yürütme oluyor böyle düşünmek. Bense, öylece, seviyorum, kucaklıyorum ve kopamıyorum ondan, burada aklın falan yeri yok...

İstasyon çok kalabalıktı: Mado'yu kendilerinden sayıyordu Niceliler, o gün limanda bulunmamış olanlara, onun nasıl öne fırlayıp, "Hele bir deneyin!.." diye haykırdığını anlatıyorlardı. Çiçekler getirmişlerdi: Güllerden, karanfillerden yüzü görülmüyordu Mado'nun. Joséphine hıçkırıyordu: "Nasıl da alıştıydım sana..." Gözleri geniş geniş açılmıştı Mado'nun, bakıyor, ama hiçbir şey görmüyordu sanki. Yaşlı bir doker gelip onu kucakladı:

— Nicelilerden binlerce teşekkür...

Lokomotif bir çığlık attı. Kalabalık belirsizleşti.

Nokta nokta oldu, gerilerde silindi. Yeni kentler vardı önünde Mado'nun, insanlar, çiçekler, jandarmalar, kan... Yukardan, dağdan görülen değil, buydu hayat: Yoğun, güçlüklerle dolu, canlı...

70

Troleybüsle okuldan eve dönerken Nina Georgievna Olga'dan gelen mektubu okuyordu.

"O kadar çok yeni şey var ki yaşantımda!.. En önemlisi, bir inşaat dairesinde çalışmaya başlamış olmam. Son derece ilginç bir iş bu. Fabrikadan işçi sitelerine kadar her şey yapıyorlar. Ve her şey öyle hızlı yapılıyor ki, bazen benim bile inanasım gelmiyor. Müdürümüz benden memnun, "zeki" olduğumu söylüyor: Bu onun en yüksek övgüsüdür. Buralarda sıkıldığımı sanıp bana acıman yersiz, hiç sıkılmıyorum. Anacığım, lütfen kendine iyi bak, tıpkı bir üniversiteli kız gibi yaşıyorsun. Mayısta izin alıp oraya geleceğim o zaman düzene korum her şeyi..."

Nina Georgievna mektubu çantasına koydu ve gülümsedi: Olga'cığım kendini pratikmiş gibi göstermekten hoşlanır, ben duygulardan falan söz ettim mi güler, oysa kendisinin kocaman bir yüreği var. Mayısta gelmesi iyi ama. İşini sevdiğine, kendini işe verdiğine hiç şüphe yok, ama zaman zaman yalnızlık duyduğu da açık. Geldiğinde yalnızlığını biraz giderebilirim belki. Sonra Musenka'yı da görürüm. Herhalde iyice büyümüş, akıllanmıştır, bu yıl altısına girdi... Buğulanmış camdan dışarı baktı Nina Georgievna. Çocuklar buz üzerinde kayıyorlardı. Bugün soğukça hava, ama güneş iyi ısıtıyor dışarda, günler de uzadı artık, bahar kapımızda...

Evde kendine bir kahve hazırladı, sonra çalışmaya oturdu. Onuncu sınıfların durumu iyi. Mişa Rogov çok güzel yazmış, yalnız dilek kiplerini pek beceremiyor. Zaten kendini yetiştirmiş bir çocuk bu, çok okuyor. Dün, "Sefiller"i okuduğunu söylüyordu, Jean Valjean onu hiç heyecanlandırmamış: Doğru, bugünün insanının inanabileceği bir tip değil Jean Valjean, ama fikir yönünden çok sarmış roman onu, başını kaldırmadan okuduğunu, Cosette'i hiçbir zaman unutamayacağını söylüyordu. Hugo'nun şiirlerini okusam iyi olacak çocuklara... Öylesine büyüleyici dizeleri var ki Hugo'nun, sanki dün yazılmış gibi:

> Benim hakkım var. Değiştiremezsin sen
>
> Acının, savaşın, yoksulluğun yasalarını.

Sakin ol, din, alçal, çekil yüksek dalga!
Ben yüzyıllardır durduğum gibi duruyorum,
Sense yolundaki her şeyi aşarak yükselip duruyorsun
Ama gideceksin sen. Bense gitmek istemiyorum.
Dur! Senin de bir sınırın var!
Uslan! Din, Tanrı sana nasıl buyurduysa...
Coştuğun yeter. Dur artık! Dur!
Dalga
Sen beni basit bir kabarma sandın.
Oysa bir tufanım ben.

Hugo'nun şiiri, her anımsayışında heyecanlandığı geçmiş günlere götürdü Nina Georgievna'yı. Gençliğinden bildiği ülkeyi sık sık düşünür, gözünde canlandırmaya çalışırdı. Butırka Hapishanesi'nde geçirdiği bir yıldan sonra ilk kez Paris'e gidişini anımsadı. Şaşırmış, sersemlemişti: Yabancı bir dil, her şey bir garip, insanlar yollar boyunca oturmuşlar, tuhaf bir şeyler içiyorlar... Güçlükle bulabilmişti Egor'u. Daha selamlaşır selamlaşmaz, "Eğer," demişti Egor, "yorgun değilsen hemen mitinge gidelim: Grevcilerin kurşuna dizilmesi protesto edilecek..." Büyük bir kalabalık vardı miting alanında, birtakım şarkılar söylüyorlardı... Birden yan sokaklardan birinden jandarmalar çıkıvermişti. Kılı kıpırdamamıştı kalabalığın. Genç bir kadının küçücük bayrağını koruyuşunu unutamamıştı. Şimdi o da benim gibi yaşlanmıştır, ölmüştür belki de... Önemli bir haber vardı bugün gazetelerde! Nice'de birtakım uçak parçalarını denize atmışlar. En önde de genç bir kadın varmış, öylesine yiğitçeymiş ki davranışları, jandarmalar hiçbir şey yapamamışlar... Görür gibiyim onu. Onu ve ardındaki kalabalığı. Paris'te bulduğum savaş hâlâ devam ediyor. Yalnız bu kez her şey daha başka. Artık kıramazlar bizi. Çin, Avrupa'nın yarısı... Bu yüzden değil mi zaten savaş istemeleri, yeni bir fırtına hazırlamaları?.. İnsanın yüreğini sızlatan, gençlerin yeniden ölüme gidecek olmaları... Sergey'ciğim gibi tıpkı...

Sergey'in ölümünü öğrendiğinden bu yana beş yıldan fazla zaman geçmişti. Dinmemişti acısı, dinemezdi de: Sergey onun yalnızca oğlu değil, sevinçlerini, kuşkularını, düşlerini paylaştığı biricik dostuydu. Konuşmadan anlarlardı birbirlerini. Nina Georgievna, Vassia'yı savaştan sonra yeniden keşfetmiş gibiydi. Eski sakin Vassia gitmiş, yerine tutkulu, fikirlerinde,

kararlarında gözü pek bir Vassia gelmişti. Gururlanıyordu Nina Georgievna Vassia'yla, onun yetenekli bir mimar, yürekli bir insan olduğunu biliyordu. Küçük bir çocukmuş gibi gelirdi bazen Vassia ona, kendini yercesine çalışmasına kızar, Nataşa'dan uzak Minsk'te tek başına yaşamasına üzülürdü. Kimileyin de çok katı yürekli gibi gelirdi Vassia ona. Altmış dört yaşında olmasına rağmen eline güzel bir kitap geçti mi bütün gece uyuyamadığını, Mişa Rogov ya da Verşin'in güzel şiir okudular diye sevinçten içinin içine sığmadığını, ya da oturup kendisiyle tatlı tatlı yarenlik etmeyi düşlediğini bir türlü açamazdı Vassia'ya. Bir gün de şöyle bir düşünceye saplanmıştı: Bak Dimitri Alekseyeviç'le ne güzel anlıyoruz birbirimizi, demek ki yaşlandım artık, gençlerle yapamam. Ama bunları düşünmesiyle kendini terslemesi bir olmuştu: Sergey'ciğimle konuştuğum zaman, onun annesi olduğumu unutuyordum. Valya'yla da öyle. Demek ki sorun yaşta değil, karakterlerimiz başka başka Vassia'yla. Son zamanlarda çok değişti Vassia, şimdi daha iyi anlayabiliyorum onu. Oysa birçok konuda oturup ne güzel söyleşebilirdik onunla, aptal gibi sıkılıyorum kendi oğlumdan, yenmeliyim bu sıkılganlığımı... Valya bu yakınlarda gelemez, Orel'e taşınmış, ruh dinginliğine kavuştuğunu, işinden, iş arkadaşlarından hoşnut olduğunu yazıyor. Ama yine de içim rahat değil ondan yana. Olga'nın hiç değilse Musenka'sı var. Muhakkak ki kocasından yana üzüldüğü oluyordur bazen, ama Sinyakov efendi adam ve de Olga'yı seviyor. Oysa Valya'nın kimsesi yok... Voronov'un mektubundan sonra birçok şey aydınlığa kavuştu kafamda. Sergey'ciğim o Fransız kızını büyük bir aşkla sevmiş. Bana bile söylemedi bunu... Duygularını bastırmak istedi herhalde, ama başaramadı. Düşlerle hayat arasındaki bağdaşmazlığın ne demek olduğunu kendimden biliyorum ben... Valya'nın gözlerini kamaştırdı, ama yüreğini gerektiği biçimde ısıtamadı. Yüreğini anlayacak birine hâlâ rastlayamamış olması korkunç bir şey Valya'nın! Tek isteğim onun birini sevmesi...

Nina Georgievna, Sergey'in fotoğrafına baktı: Sergey başını geriye atmış, gözlerini hafifçe kısmıştı. Herhalde o kıza da böyle bakıyordu... Voronov adını bile yazmamış kızın, yalnız aynı müfrezede savaşmışlar ve yazdığına göre kız "yürekli" ve öyle güzelmiş ki, "görüp de tutulmamak olanaksız"mış. Niye öldürdüler Seryoja'mı? Bir Sırp kentinde... Oysa niceleri geri döndü... Voronov tutsaktı, Fransız partizanlarının yanına kaçtı, anlattığına göre herkes öldü biliyormuş kendisini. Ben de Nataşa'yı

avutuyordum, ama Vassia'nın daha ilk günlerde ölmüş olabileceğinden korkuyordum... Seryoja neden ölsündü peki?.. Eşine az rastlanır bir insandı oysa, haydi ben annesiyim diye böyle düşünüyorum diyelim, birbirlerini çok az görmüş olmalarına rağmen Doktor Krilov da aynı şeyi söylüyor, hemen büyülemiş Seryoja onu. Şimdi Yugoslavya'da kötü şeyler olmakta, Sergey'ciğimin mezarı yabancılar arasında kaldı, baharda çiçek de koyan yoktur mezarına.

Ardarda birkaç sigara içtikten sonra Nina Georgievna yeniden öğrencilerin defterlerini incelemeye koyuldu. Az sonra kapı çalındı. Komşusu kadındı:

— Nina Georgievna, parti bölge sekreterliğinden telefonla arıyorlar sizi.

Herhalde parti toplantısıyla ilgili olacak, diye düşündü Nina Georgievna, konuşmamı çoktan hazırladım ben... Ama parti bölge sekreteri kendisini, kısa süre önce Yugoslavya'dan buraya göçeden birisinin aradığını söyledi. Acaba Nina Georgievna bu arkadaşı kabul edebilir miydi, ederse bu ne zaman olabilirdi? Nina Georgievna heyecanlandı: "Hemen... Eğer kendisi şu anda sizin yanınızdaysa, söyleyin hemen gelsin..."

Artık çalışamazdı: Bütün sinirleri gerilmişti; niye heyecanlanıyorum böyle? diyordu kendi kendine. Seryoja'yı kimse canlandıramaz. Ama yine de heyecanlıyım.

Sonunda kapı çalındı, uzun boylu, çok esmer bir adam girdi içeri; topallıyor ve bir bastona dayanarak yürüyordu. Uzun uzun Nina Georgievna'nın elini sıktıktan sonra, Rusça sözcükleri Sırpçalarıyla karıştırarak, çabuk çabuk, bağlantısızca konuşmaya başladı:

— Oradan geldim ben... Tito ne yaptı biliyor musunuz? Her şeyi sattı. Amerikalılar var şimdi ülkemizde. İnanın bana: İki Amerikalı geldi kentimize. Yoğunlaştırılmış süt ve birtakım çirkef bildiriler getirmişler yanlarında. Bildirilerinde, Sovyet ordularının bizi kurtarmayıp, tersine topraklarımızı işgal etmek istediklerini yazıyordu. Bir çirkef ki, burada tekrarlayabilmek bile korkunç. Şimdi zaten hainler de aynı şeyleri söylüyorlar. Bukmanoviç hiç utanmadan şunları söylüyor örneğin: "Ruslar bizi kurtarmadığı gibi, biz onların Macaristan'a girmelerine yardım ettik..." Bu kadar bağırarak konuştuğum için bağışlayın beni, ama inanın üzüntüm

sonsuzdur... Yakaladılar beni, ama kaçtım, namuslu, dürüst insanlar beş ay gizlediler beni. Tam sınırı geçerken alçağın biri arkamdan ateş etti. Basit bir insanım ben, ilkokulda öğretmendim, üç yıl partizan olarak çarpıştım, savaş bitince terhis oldum. Tabii, anlamadığım, anlayamadığım çok şey var; diplomasi de benim kafamın alacağı bir şey değil, ama bu arada bildiğim de bir şey var: İnançsız yaşanmaz... Size, buraya geldim, çünkü kahramanımızın annesisiniz siz, "bizim Sergey" deriz biz ona. Eğer hapishaneye katlanabilmişsem, eğer her şeye rağmen sınırı geçebilmişsem, bu yalnızca sizin elinizi sıkabilmek içindir ve şimdi görüyorum ki bütün bunlara değmiş. Beni bağışlayın, daha adınızı bile bilmiyorum... Nina Georgievna? Size şunu söylemeliyim ki, Nina Georgievna, eğer halkımızın alçaklarla birlik olduğunu söylerlerse size, inanmayın. Halkımız Rusların kendileri için neler yaptıklarını unutmadı. Bizim kent küçüktür, çok eskidir, kral Lazare'dan Türklere kadar görüp geçirmediği kalmamıştır. Almanlar gelince kentimizden çok sayıda insan partizanlara katıldı... Sergey'i kentin ana alanındaki akçaağacın altına gömdük. Onu unuttuk mu sanıyorsunuz yoksa? Hayır, hiçbir zaman! Mezarı üzerinde her zaman çiçekler vardır, kadınlar mum yakarlar... Ama size asıl söyleyeceklerim başka...

Adam birden durdu, bir bardak su istedi:

— Bağışlayın beni, çok heyecanlıyım... Söylemek istediğim şuydu size: Sergey Amerikalıları yendi. Bunlar bildirilerini getirince, hainler büyük bir miting düzenlediler, hemen herkesi katılmaya zorladılar. Kentin ana alanında... Amerikalılar da hemen gazetecilerin ardında bir köşede duruyorlardı. Bizim hainler Amerikalıların bildirisinde yazılanları sözcük sözcük tekrarlamaya başladılar. O zaman halk sesini yükseltti: "Doğru değil!.. Kentimizi Sergey kurtardı..." Oğlunuz sanki mezarından kalkmıştı... Konuşturmadı halk hainleri, böyle çirkefçe sözleri dinlemek istemeyen kalabalık dağıldı. Ertesi gün herkes Sergey'in mezarına çiçek getirdi. Amerikalıların biri fotoğraf çekti: Dağ gibi çiçek yığılıydı mezarın üzerinde. Sergey'i gören çoktur bizde. Vida adlı bir genç kızımız onunla aynı otomobilde gitmiş. Şimdi hapiste bu Vida. Rus istihkâmcıların köprümüzü nasıl yaptıklarını da o anlatmıştı bana. Sonra savaş başladı... Almanlar teslim oluncaya kadar birliğine komuta etti Sergey... Kentimizi iki kez kurtarmıştır oğlunuz: Birincisini biliyorsunuz, ikincisi, halkımız hainlere başkaldırdığı zaman olmuştur. Sekiz yüz kişi hapiste şimdi... Ayrıcasız herkesi de atabilirler... Çünkü hiç kimse oğlunuzu unutmadı...

Nina Georgievna, eğer insanın uğrunda yaşamasına değer bir şey varsa, bu, doğruluktur!..

Nina Georgievna adama yaklaştı ve alnından öptü, gözyaşları Yugoslavın yüzüne bulaşmıştı.

Şaşırmış, utanmıştı konuk, hemen gitmek istedi. Ama Nina Georgievna kendini çabucak toparlayıp kahve sundu konuğuna, Moskova'da kendini nasıl hissettiğini sordu, küçük Sırp kentine ilişkin anlattıklarını dinledi.

Konuğu gidince kafasını hemen toparlayamadı. Öğrendiği şeyler ona öylesine büyük ve önemli geliyordu ki, "İkinci bir hayat gibi sanki..." diye düşünüyordu. Yüreğinin titrediği, zayıf anlarında kaç kez sormuştu kendi kendine: Neden öldü Sergey? Hem de artık yabancı olan bir ülkede? Ve kaç kez yanıtlamıştı kendini: Sergey'in anısı birçoklarını utandıracak. Vassia'ya da, Dimitriy Alekseyeviç'e de söylemişti bunu. Ama şimdi dağların eteğindeki eski kenti görür gibiydi: Türklerden kalma bir kale, manastır, dağ ırmakları, kestaneler, akçaağaçlar, balkonlu evler... Kulağını uğultular dolduruyordu. Büyük alan kalabalıktı. Akçaağacın altında baharın ilk çiçekleri menekşeler, kardelenler arasında incecik mumlar titreşiyordu. Hainler, sırtları kalabalığa dönük, bir duvarın dibine büzülmüşlerdi. İki Amerikalı şaşkın şaşkın, "Ne oldu?" diye sorup duruyorlardı. Ancak onlar herkesin gördüğünü göremiyorlardı: Akçaağacın yanında Sergey duruyordu: Başını geriye atmış, dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme. Sergey!.. Seryoja'nkam, canım!...

Doya doya ağladıktan sonra, kalkıp masanın başına geçti; Öğrencilerin defterlerine bakarken bir kez daha anımsadı: "Eğer insanın uğrunda yaşamasına değer bir şey varsa, bu, doğruluktur!.." Geriye bir göz atabilirim: Uzun bir ömür, yapabildiğim şey pek az: Bir alev değil, incecik bir mum yakabildim. Ama o kadar çok ki bu mumlardan... Üstelik hepsi birlikte yanıyorlar...

71

Gazeteler her gün cinayetlerden, sabotajlardan, kanlı çatışmalardan söz ettikleri için okuyucular kendilerini bir yıl önce son derece heyecanlandırmış olan "Chantilly faciası"nı çoktan unutmuşlardı. Savcı Puchard arada bir de olsa René Morillot'yu anımsadığı anlarda bir bardak sirke içmişçesine yüzünü buruşturdu: Ona öyle geliyordu ki, kendisine bu kötü oyunu oynayanlar, üzerine şu "ölü dâva"yı yıkanlar değil, onun mesleğinde ilerlemesini engellemek isteyen komünistlerdi. Ama o her şeye rağmen bu işten paçayı kurtarmıştı. Kurtarmıştı ya, komünistlerden kurtulmak ne mümkündü! Bir kez ellerine düşmeye göresin!..

Eğer "Chantilly faciası" yeniden kendinden söz ettirmeye başlamışsa, bunun suçlusu, adını hiç kimse anmadığı halde kendiliğinden ortaya çıkan Gaston'du. Luchaire'den otuz bin'i almasına rağmen Gaston anlaşılan Cezayir'e gitmemiş ve eski işine –Kokain ticareti ve arada bir soygun– dönmüştü. Kokain siparişçisi de Jules'dan başkası olamazdı: Hani şu, gazetesinde Parisli haydutları anlatan Frenét adlı gazeteciyi getiren Jules: "İyi bir çocuktur," demişti Frenét için. "İki yıl çalışmışlığım var kendisiyle. Ama zavallı şimdilerde züğürtledi. Ona şöyle işe yarar bir şeyler anlatsana..." Gaston dikkatliydi, ne kendine, ne de partnerlerine ilişkin tek söz kaçırmadı ağzından; ama o kadar çok bildiği şey vardı ki, Frenét heyecan içindeydi: "Sansasyon sansasyon üzerine... En aşağı on yazı eder bunlar..." Gazetecinin gösterdiği ilgiye tamah eden Gaston, "Bir çete daha var," dedi. "Peygamber Çiçeçi", "Exportateurs Réunis"den Fabre yönetiyor. Ama içine politika girmiş bir dalgadır bu, sizin işinize yaramaz... Oysa öyle esaslı çalışıyorlar ki... Anımsıyor musunuz, hani Chantilly'de bir treni havaya uçurmak istemişlerdi? Bir de kadın vurulmuştu? "Peygamber Çiçeği"ydi işte bunları yapan..." Frenét sokulgan bir adamdı ve konuştuğu kimselere şaşırtıcı haberler vermeyi pek severdi; böylece iki hafta sonra Fabre'ın "Peygamber Çiçeği" çetesiyle ilişkileri konusundaki söylentiler tüm kenti dolaşmaya başladı. Garcy şaşırmıştı: Anlaşılan, doğru... Ne de olsa gözü pek çocuktur Fabre. Komünistler söz konusu oldu mu, yasalara inceden inceye uymak gülünç bir şey. Gerçi pis bir iş bu, ben olsam hiç bulaşmazdım, ama açık konuşmak gerekirse, Fabre'a teşekkür bile borçluyuz bu işten... Pinaud da şöyle demişti: "Fabre'ın böyle bir çocuk

olduğunu hiç bilmiyordum. Ama ne kadar komünist öldürebilirler ki böyle? Hadi diyelim, birkaç yüz. Oysa en az yüz binini gebertmeli bu namussuzların. Gebertmeli ki, oyun, oynandığına değsin."

Ce Soir'da "Goering'in Öğrencileri" başlıklı bir makale yayınlandı. Makalede, Chantilly'de bir treni havaya uçurmak isteyen ve Yvonne Déchellet'yi yaralayan "Peygamber Çiçeği" çetesinden söz ediliyordu. "Girişilen bu hareketle," deniliyordu, "yargı organlarını komünistlerin üzerine salmak amaçlanmıştı. Doktor René Morillot tutuklanmış, ama hemen salıverilmek zorunda kalınmıştı. Gerçek suçlularsa bulunamamıştı. Şimdiyse bunun Fabre'ın işi olduğunu biliyoruz. Bakalım, yargı organları bundan gerekli sonucu çıkarabilecekler midir? Yazıyı okuyan Fabre akıl danışmak için Garcy'ye gitti. "Avukatınız ben olacağım, dedi Garcy. "Tipik bir iftira bu: Davayı biz kazanacağız..."

Fabre, "Peygamber Çiçeği" grubuyla, grubunu çok önceden birleştirmişti, iş pek çoktu ve Fabre, kendi aralarında birbirlerini hâlâ "Baldırı�çıplaklar" diye adlandıran çok büyük bir örgütü numaralarla anılan sekiz gruba ayırmıştı. Son altı aydır bu gruplar Paris ve çevresinde otuzdan fazla eylemde bulunmuşlardı. Fabre elde edilen sonuçlardan hoşnuttu. Varsın Bidault ya da Queuille Kızıl propagandaların zararlarına ilişkin gevezelik ededursunlar: Biz matbaaları, kitabevlerini yakıyoruz, kışkırtıcıları ortadan kaldırıyoruz: Çok daha ciddi şeyler bizim yaptıklarımız. Eğer hükümet komünistlerle savaşım için bir yasa tasarısı sunuyorsa, bu her şeyden önce "Baldırıçıplaklar"ın çalışmaları sayesinde olabilmiştir...

René'nin gösterdiği Ce Soir'a bakan Yvonne şaşırdı: "İyi ama adları neden 'Peygamber Çiçeği'"? René gülümsedi: "Hitler unutmabeni çiçeğini severdi..." Bir daha da bu konuyu hiç açmadılar. Katlanmak zorunda kaldıkları ağır sıkıntılarla dolu o bir haftayı –ki mutlulukları da o sırada başlamıştı,– pek seyrek anımsarlardı: Çalışmakla ve savaşmakla öylesine yüklüydüler ki, yaşadıkları o büyük dram, kısa bir episod gibi geliyordu her ikisine de. Yvonne mimarlık bürosunda çalışmaya devam ediyordu. René her sabah dispansere uğruyor, oradaki işlerini bitirdikten sonra laboratuvara gidiyordu. Profesör Brunel ona karşı soğuk ama nazikti: Bununla birlikte René'nin arkasından, meslektaşlarına, Morillot'nun çalışmalarının bilimle uzak yakın bir ilişkisi olmadığını, üstelik enstitünün otoritesini sarstığını

söylüyordu. René yaza doğru çalışmalarını bitirmeyi ve kitabını yazmaya başlamayı umuyordu.

Soğuk bir şubat akşamıydı. René laboratuvardan dönmüş, evinde çalışıyordu. Sık sık saatine bakıyor, heyecanlanıyordu: Neden gecikiyor Yvonne? Sonra birden aklına geldi: Metro çalışmıyordu, grev vardı. Bir gazete alıp, kulağı kapıdan gelecek seste, okumaya başladı. Ah, nihayet! Yvonne paltosunu çıkardı, René ona sarıldı ve odada döndürmeye başladı.

Bir yıldır birlikteydiler, ama onlara hep sanki gizlice buluşuyorlar ve birkaç dakika sonra ayrılmak zorunda kalacaklarmış gibi geliyordu. Aşk ne denli büyükse, onu anlatabilmek de o denli zor oluyor. Yvonne bir gün, "Hiçbir şey sorma," demişti, "yüreğim parçalanıyor sanki.. Hayır anlamadın: Mutluluktan bu..."

Hemen mutfağa koştu Yvonne:

— Eğer böyle öpüp durursan, hiçbir şey hazırlayamam ama... Oysa Sembat'yı yemeğe çağırmıştın. René kendini tutamayıp onu yine öptü:

— Sana engel olmaya geldim.

Bu sırada telefon çaldı: Üst katta oturan Madam Lemonnier'nin çocuğu hastalanmıştı, doktoru bir zahmet yukarı istiyorlardı.

Yvonne yemeği hazırladı. Düşünceleri belirsiz ve hızlıydı. Paris'in dışına hiç çıkmadıkları halde, nedense şu anda René'yle birlikte Savoie'daymışlar gibi geliyordu. Yüksek dağlar, gürül gürül akan, önüne çıkan ağaçları devirip sürüyen bir ırmak... Ne oluyor bu ırmağa? Yazın ufalıyor, yitiyor, ya da ağır ağır akan, geniş bir suya dönüşüyor?.. Tıpkı bir ayna gibi her şeyi yansıtıyor: Yaprakları, bulutları, evlerin kiremitlerini... Neden her şeyin sudaki yansısı gerçekte olduğundan daha güzeldir?.. Dün René'ye, Stendhal'in kendisinin, romanlarında anlattığı kadınlara gerçek hayatta rastlamış olup olamayacağını sormuştum. "Tabii," demişti, "Civita Vechia'da, çalışma odasında, romanlarını yazarken..." Oysa ben hiç böyle şeyler uyduramam. René'yi nasıl sevdiğimi anlatacak olsam, kimse inanmaz, René bile "melodram" der buna, oysa gerçeğin ta kendisi... Hayır, kimseye bir şey söylemeyeceğim bu konuda; sözler yeterli değil çünkü...

René, Sembat'yla birlikte döndü, merdivenlerde karşılaşmışlardı. Şişmanlamıştı Sembat; hantal vücudu, geniş omuzları üzerinde yükselen olağanüstü büyük başı ve tarak değmemiş, fırça gibi sert, kır saçlarıyla yabanıl bir hayvana benziyordu. Yvonne'la sessizce selamlaşıp masaya oturdu, piposunu ökçesine vururken külleri yere düşürünce şaşırıp, utandı.

— Bağışlayın Bayan Morillot. Geciktiğim için de özür dilerim. Otobüsler de grevde, güçlükle bir taksi bulabildim...

Keşke gelmeseydim, diye düşündü Sembat. Besbelli kızdı yerleri kirlettiğim için, üstelik kıpkırmızı kesildim utancımdan ve anlatacak hiçbir ilginç şeyim yok.

Sembat rahmetli Doktor Morillot'ya pek sık gider gelirdi ve René'yi ilkokul öğrenciliğinden beri tanırdı. Yvonne'u ise ilk kez görüyordu ve çok utanmıştı. Tek başına yaşardı Sembat, atölyesinde yatar kalkar, arada bir küçük kahvelere gider, tanımadığı adamlarla içki içerdi.

— Herkes grev yapıyor, dedi, tıpkı kırk yedide olduğu gibi, buradaki bitiyor, bir de bakıyorsunuz, ötede başlamış...

— Şaşılacak bir yanı yok, diye yanıtladı onu René. Bizim dispansere gelen çocuklara bakmak yeter... Geçenlerde Bédier, "Komünistler durumu abartıyorlar" diyordu. Herhalde kışın insanların nasıl donduklarından haberi yok? Onu da leş kokulu morina çorbasının başına bir oturtacaksın ki...

Sembat gülümsedi:

— Bir kez rastlaştım onunla, sergime gelmişti... Alkış toplayacağını bilsin, yemeyeceği halt, yapmayacağı rezillik yoktur... Ben gazete okumam, ama geçenlerde atölyemin karşısındaki bara uğramıştım, orada konuşuyorlardı: Bir kredi yolsuzluğuna karışmış Bédier'nin adı…

René gazeteyi açtı:

— Şuraya bak... "Lapérouse"da oturmuş, yemek yiyorlar. Şurada ise kürsüye çıkmış, "dürüstlük" üzerine söylev veriyor.

— Yine de, böyle bir dalaverecinin sıkılmadan insan içine çıkabilmesi şaşılacak şey doğrusu.

— Sanki ötekilerin ondan kalır bir yanları var mı? Pazar tezgâhında satar gibi satıyorlar ülkeyi Amerikalılara: "La Rochelle'i ister miydiniz? Hay hay, buyurun. Cherbourg'a ne verirdiniz acaba? Tamam, oldu. Ya Orly havaalanı? Ne önemi var efendim Orly'nin, onu ötekilerin yanında armağan olarak veriyoruz. Belki de Bordeaux ya da Havre'ı isterdiniz?" Utanmayı iyice sildiler defterlerinden. Haberin var mı bilmiyorum, Abetz'in dostu Schirke geldi geçenlerde Paris'e. Nivelle de onun anılarını yayınlıyor.

Sembat yeniden gülümsedi.

— Mado'nun ona iyi bir ders verdiğini söylediler... Almanlar varken bir gün Nivelle'i görmüştüm. Sarhoştum. Rıhtımda rastlaşmıştık. Hiçbir şey yapmadım ona, yalnızca asılacağını söyleyerek gözdağı verdim. Ama asmadılar onu... Sözlerin hiçbir değeri yok, bu yüzden gazete okumuyorum. Ama bak Mado'nun Schirke'nin suratına patlattığı tokat çok güzel bir şey.

Sembat göz ucuyla Yvonne'a baktı: Herhalde görgüsüz buluyordur beni? Yvonne'sa gülümsüyordu: Sembat hoşuna gitmişti. René'nin hakkı var, yapmacıksız, içten bir insan olduğu hemen anlaşılıyor...

Sembat biraz sustuktan sonra:

— Onun Nice'de neler yaptığını biliyorum, dedi. Fırından ekmek alıyordum geçenlerde, orada anlatıyorlardı. Olağanüstü bir şey!.. Yalnız, ne yararı olabilir ki bunun? Onlar denize atmışlar, berikiler de çıkarmışlar. Başka bir kız da, adını unuttum, rayların üzerine yatmış. Tren gel...

René öfkeyle onun sözünü kesti:

— Eğer tüm halk rayların üzerine yatacaksa, tamam, işimiz bitik demektir. Bédier ve onun gibiler gitmeyecekler gibi savaşmaya... Dün hasta bir kızın annesi, "Eğer Amerikalılar kendiliklerinden gitmezlerse," diyordu, "biz de onları Nice'de olduğu gibi denize dökeriz..." Sen de tutmuş, ne yararı olabilir ki bunun, diyorsun.

— Mado gibileri azdır ama...

O ana kadar hep susmuş olan Yvonne, yavaş, ama kendinden emin bir sesle:

— Hiç şüphesiz azdır Mado gibileri, dedi. Ama ötekilerin de bu durumda fazla katlanabileceklerini sanıyorsanız yanılıyorsunuz. İnanın bana, her Fransız kadını...

Sözünü tamamlayamadı Yvonne, utanmıştı. Sembat hayretle ona bakıyordu. Yüzü gerilmişti Yvonne'un ve her zamankinden daha beyazlaşmış gibi görünüyordu, kocaman ve kapkara gözleri ışıl ışıldı.

— Kadınlar için daha kolay, diye mırıldandı Sembat, yürekleri daha büyük onların...

Sonra René'ye dönerek sordu:

— Lejean nerelerde?

— La Rochelle'de. Pek sakin değil şimdi orası.

— Neresi sakin ki şu sıralar?

Biraz düşündükten sonra sürdürdü:

— Az kalsın aptalca bir soru soracaktım sana: Savaş olacak mı, olmayacak mı? Sanki Truman'ın ne düşündüğünü sen bilebilirmişsin gibi?.. Belki o bile bilmiyordur? Ama herkesin sorduğu bu: "Olacak mı, olmayacak mı?" Anımsıyorum, otuz dokuzda, hayır daha önce, otuz sekiz yazında, Paris'ten ayrılmamış, bilmece çözer gibi kafa patlatıyordu millet: Olacak mı, olmayacak mı? Kedi için yedi canlı derler. Bana kalırsa insan asıl yedi canlı olan... Dün gene aynı barda –atölyemin karşısındaki– oturuyordum. Ucuz, karanlık bir yerdir. Hemen yanımda oturan iki adam bütün gece atom bombası mı, yoksa –adını unuttum, yine Amerikalıların bulduğu bir zehir– daha etkili diye tartıştılar durdular. Adamlardan biri, "Louvre üzerine bir bomba atsalar, Versailles'dan bile kırıntı kalmaz" diyordu... Öteki, "Hayır," diye itiraz ediyordu, "binalar değil onlara gerekli olan, insanları zehirlemek istiyorlar asıl..." Solumda bir adam daha vardı, o taraf hep karanlık olduğu için iyi seçemiyordum adamı. Bir kadın geldi yanına. Adam hemen, "Neden geç kaldın?" diye çıkışmaya başladı. "Biliyorsun," diye savundu kadın kendini, "Claude evden ayrılmadan çıkmam olanaksız: Bugün de sanki inadınaymış gibi hep evde oturdu..." Fısıldaşmaya, daha sonra da öpüşmeye başladılar. Birden çok gülünç geldi durum bana: Belki de bu Claude'un kadını hiç kıskandığı falan yoktur da,

oturup öylece düşünmüştür adamcağız. "Ne diye acele ediyorum sanki? Hep daha çok kazanmaya çalışıyorum; buzdolabı için her ay beş yüz frank biriktiriyorum. Oysa bir yıla kalmadan buzdolabına da, onun aşığına da, bana da bir bomba... tamam!" Bir şey anlayabilmek olanaksız: Hem aklını yitirmiş gibi tüm insanlar; korkuyorlar, sinirleniyorlar; ama yine de, paşa paşa yaşıyorlar. Kediler yedi canlıymış! İnsanlar taş çıkarttı onlara. Dayanamaz, çoktan göçüp giderdi kediler şimdiye kadar. Mado'nun yaptığı son derece güzel bir şey... Ama bilmiyorum, bir yararı olabilir mi? Söylesene bana, rahat rahat çalışabiliyor musun? Laboratuvarda birtakım deneyler yaptığını söylemiştin. İyi, güzel, ama şu iğrenç durum engel olmuyor mu çalışmana?

René gülümsedi:

— Olmaz olur mu? Ama ben bunun üstesinden gelinebileceğini biliyorum. Dokuz yüz kırkta Almanlar saldırıya geçince, "Tankları, uçakları var bunların, elimizden bir şey gelmez, ne diye kendimizi bile bile tepeletelim..." deniliyordu. Sonuç: Adamlar vardılar Bordeaux'ya dayandılar. Ruslarsa, eğer irade gücü varsa, tankın da, topun da yenilebileceğini gösterdiler. Savaşın önü alınabilir, buna eminim... Çalışmaya gelince... Evet, çalışıyorum. Hiç şüphesiz, şu koşullar altında raşitizmi yok etmek olanak dışı, ama onu hiç değilse geriletebiliriz...

Telefon çaldı. René antreye çıktı ve hemen geri döndü:

— Hastaya çağırıyorlar. Uzak bir yer değil. Sen Yvonne'la otur, ben hemen dönerim, kahve içeceğiz daha...

Sembat kararmış bir yüzle Yvonne'a baktı. Büyük aptallık ettim gelmekle... Yvonne konuşarak Sembat'yı oyalaması gerektiğini anlıyor, ama ne söyleyeceğini bilemiyordu. Sonunda, önceki düşüncelerini anımsayıp birden sordu:

— Sizce Stendhal romanlarında anlattığı kadınlara gerçekten rastlamış mıdır?

Sembat'nın sesi kızgındı:

— Şüpheniz mi var? Gerçek modeller olmadan hiçbir şey yapılamaz. Rafael'in yaptıkları uydurma mıydı sanıyorsunuz? Hayır. Yaptıklarına

bakıyordu o, görüyordu onları. Ancak, göz herkeste bulunmaz. Romancı için de aynı şey söz konusu. Mado'yu beğeniyor musunuz?

Şaşkınlığından ve utancından duyulur duyulmazdı sesi Yvonne'un:

— O...olağanüstü bir insan...

— Genç kızlığından tanırım onu. Resim yapardı o da. Ne yazık ki bıraktı: Büyük yeteneği vardı oysa. Bir zamanlar pek sık yapardım onun resmini: İyi de olurdu, kötü de, yani sıradan resimlerdi... Ama geçen yaz atölyemde bir resmini yaptım... Çok tiksinç buluyorum şimdiki çalışmalarımı, eleştirmenler iyi olduğunu yazıyorlar, ama ben biliyorum: Beş para etmez hiçbiri. Bunun nedeni şu: Nasıl çalışmam gerektiğini bilmiyorum. Kimsenin bunu bildiği yok zaten şu sıralar. Eğer bir galeriye gidecek olursanız, güzel şeyler görürsünüz. Ama kimlerindir bunlar? Bonnard, Matisse, Rouault... Yani çok eskilerin, ihtiyarların... Gençlerin yapıtlarına insanın canı bakmak bile istemiyor. Koşullu resmi sevmiyorum: Yani sanatçı ne ışık, ne renk hiçbir şey görmüyor, her şey uydurma... Gerçi bu değildi asıl söylemek istediğim. Ama bak Mado'nun portresi oldu, bunu herkes de böyle söylüyor, ben de öyle görüyorum. Peki neden başka resimlerim olmadı da, bu oldu? Yalnızca ben gördüğüm için değil, yetersizdir görmek tek başına. Yürek de katılacak işe, yüreksiz sanat olmaz. Kendiniz yaşamalısınız, anlıyor musunuz? Şimdi sizin sorunuza gelelim: Stendhal, birincisi, gerçekten olağanüstü kadınlara rastladı, ikincisi, ve daha önemlisi, onları sevdi, son olarak da, sanatın ne olduğunu biliyordu, ve herhalde en önemlisi de bu... Oysa ben hiçbir şey bilmiyorum...

Karmakarışık saçlı kocaman başını önüne eğdi Sembat. Yvonne nedense ona acıdı ve avutmak istedi. Ama bunun yerine:

— Bilmiyorum, dedi, kime rastladınız siz ve rastladığınız o kadını sevdiniz mi, ama sanattan ne anladığınızı hissediyorum...

René bir saat kadar sonra döndü:

— Evet dedi neşeyle, içiyor muyuz bakalım kahvelerimizi?

— Böyle sık mı çağırırlar seni? diye sordu Sembat.

— Pek sık sayılmaz... Hem bu kez hastaya değildi gidişim... Bir yoldaş gelip haber verdi: Hemen yakınımızda "Fransız - Sovyet Dostluk Derneği"nin bir şubesi var, orayı yakmak istemişler...

— Dur bir dakika... Kim? Kimler?

— "Peygamber Çiçeği." Yani Yvonne'a da ateş edenler... Tabii, aynı adamlar değil, ama aynı çeteye bağlılar. Merak edecek bir şey yok, hallettik. Bizimkilerden biri omzundan taşla yaralandı. Ama çabucak defettik herifleri. Geçen pazar daha da kötüydü, Huma satan arkadaşların üzerine saldırmışlar, bir kızı ağır yaralamışlardı. Geçtiğimiz ocakta da bombalı bir saldırıda bulunmuşlardı...

— Ve sen de böyle gittin, hiçbir şey söylemeden? René gülümsedi:

— Ne gereği var bir şey söylemenin? Önemsiz şeyler bunlar... Hemen her gün oluyor...

Neşeliydi René, fıkralar anlattı, Sablon ajanstan söz açınca Nivelle'in yüzünü nasıl ekşittiğini mimikleriyle gösterdi. Sembat kahkahalarla gülüyordu. Sonra birden ayağa kalktı.

— Gideyim artık. Hemen hemen tüm kenti katetmem gerek...

Kocaman, kederli siluetiyle karanlığa karıştı, rüzgârlı, tedirgin gece içinde kentin kuzey ucundan güney ucuna doğru yürümeye başladı. Adımlarıyla kentin uzunluğunu ölçer gibiydi; kederi de yürüdüğü yolca uzundu: Aşkını düşünüyordu; Stendhal'in, sevdiği kadınları anlattığı gibi hiçbir zaman anlatamayacaktı Mado'yu; Yvonne'un, her Fransız kadınının ölüme gidebileceğini söylerken ki gözlerini düşünüyordu ve René, gündelik bir şeyden söz edermişçesine nasıl da sakin, "bombayla saldırdılar" diyordu... Onların kendilerine özgü bir yaşayışları var. Mado'nun da öyle: İnanç, savaşım, coşku... Bense yalnızım, kuşkularımla, barikatlar üzerinde nasıl savaştığımıza ilişkin bulanık anılarımla bir başımayım; ve sonra, sanatın düz ovasında yolumu şaşırmışım...

— Biliyor musun René, dedi Yvonne, Sembat gidip de yalnız kaldıklarında, gidişinin hasta için olmadığını hemen anlamıştım... Bundan sonra bir şey olduğunda beni de alacaksın yanına, tamam mı?

René onu kucakladı:

— Hapishanede bir tek şey düşünüyordum: Savcıya hep senin nasıl olduğunu sordum durdum... Anlayamıyorum, nasıl yaşayabildim sensiz ben bunca zaman? Söyle bana nedir bu?..

— Nedir bu, diye yineledi Yvonne. Bilmiyorum. Ama ben de tıpkı dediğin gibiyim.

72

Bédier la Rochelle'de doğmuştu. Annesinin bir konfeksiyon mağazası vardı. Öğrenimini Paris'te yapmış, tatilleriyse hep La Rochelle'de geçirmişti. Eski kuleleri, kemerli sokakları ve komşu La Palisse kentinden gelen tayfalarıyla, balıkçıları, turistleri ve taze deniz havasıyla, doğduğu kenti severdi. Annesi ölünce Bédier'nin de La Rochelle ile bağı kopmuştu. Evlendiğinde karısı balayını doğduğu kentte geçirmek isteyip istemediğini sorduğunda, İsviçre'yi yeğlediğini söylemişti. Bir gün parlamentoda yaptığı bir konuşma sırasında Bédier öz kentini şöyle andı: "Politik muhaliflerine kara çalmak sevdasında olan komünist beylerimize şunu hatırlatayım: Ben Direniş Hareketi'ne katılmış ve Bourbon'lara karşı ayaklanan La Rochelleli dört çavuşun anısına ömrü boyunca sadık kalmış bir adamım." Tumturaklı konuşma yöntemlerinden biriydi bu Bédier'nin: Aslında geçen sonbahara kadar La Rochelle'i düşündüğü bile yoktu. Doğduğu kentin aklına gelmesi Neales'in kendi yanında Plevne'e söylediği şu sözlerden sonra olmuştu: "Bana kalırsa La Palisse Avrupa ordusunun ikmali için eşsiz bir liman. Tabii, başta yan yollar olmak üzere çözülmesi gereken birkaç küçük sorun var. Ancak işin en kötü yanı şu: La Palisse'de kıyamet kadar Kızıl var, onları ne yapacağız?" Bédier gülümsemiş ve, "İyi bilirim ben La Rochelle'i," demişti, "memleketimdir benim. Doğrusunu söylemek gerekirse, komünistler orada Paris'te olduklarından daha azdır. Ama onları daha da azaltabilmemiz mümkündür: Bu, geniş ölçüde polisimizin enerjik çalışmasına bağlı olan bir şey..."

Bu konuşmanın üzerinden dört ay geçmiş ve La Rochelle'de durum daha da gerginleşmişti. Ocakta da La Palisseli dokerler Çinhindi'ne gönderilecek silahları gemilere yüklemeyi reddettiklerinde Neales gülümsemiş ve, "Ne zamandan beri hamallar karar vermeye başladı diplomatik konularda?" demişti. "Bir dizgici eline verilen yazıyı dizer, hiç kimse ona yazının içeriğini beğenip beğenmediğini sormaz. Bu kendini bilmezlere açlık diyeti uygulamalı ki, anlasınlar başlarından büyük işlere burun sokmanın ne demek olduğunu..." Neales Güneye gitmiş, orada yeni öfkeler, yeni üzüntüler yapışmıştı yakasına. Ancak Bédier La Rochelle'deki olayları dikkatle izliyordu. Dokerler pes etmiyorlardı; yalnız işçiler değil, halkın

önemli bir bölümü de onları destekliyordu. Emniyet Müdürlüğü, merkezden yeni CRS birlikleri gönderilmesini isteyip duruyordu.

Bédier Neales'in son günlerde kendisine soğuk davranmaya başladığını seziyordu; Marsilya'dan ayrılmadan önce verdiği yemeğe Bidault, Bastid, Garcy ve Pinaud'yu çağırmış, Bédier'yi atlamıştı. Bu yalnızca kabalık değil, aptallıktı da... Üstelik, tam da komünistlerin ona kara çalmaya çabaladıkları bir sırada... Ama bir Amerikalıdan akıllıca taktikler beklemek de gülünç olurdu. Neales'in La Rochelle'in önemine ilişkin sözlerini anımsayan Bédier, Amerikalının güvenini yeniden kazanabilmek için La Rochelle'den gelen raporları dikkatle okumaya başladı. Okudukça gençlik günleri geliyordu gözünün önüne: Bildik sokak adları, tanış adları belleğinde yalazlanıp yitiyordu. Mobilya yapımevi olan Bayan Bergeret'nin dokerler için on bin frank bağışladığını okuyunca çok şaşırdı. İyi bir Katolik olarak bilinen, kiliseye giden, bir kadındı Bayan Bergèret. Bédier bir zamanlar onun kızına kur yaptığını anımsadı. "Annenin yanında sakın Tanrıya falan inanmadığımı söyleme" demişti Jeannette'e bir gün, "sonra seninle çıkmamı yasaklar..." On beş yıl önceydi bu. Jeannette herhalde çoktan evlenmişti, Bédier Katolik partiden milletvekili olmuştu, Bayan Bergèret ise komünistlere yardım ediyordu.

Bédier yine bir gün La Rochelle'den gelen raporları gözden geçirirken, yapılan bir mitingde Lejean'ın da konuşma yaptığını okudu. Anlaşılan tersanede çalışıyordu Lejean. Çılgına dönmüştü Bédier. Nerden çıkmıştı gene bu Lejean? Memlekette ondan başka hiç mi mühendis kalmamıştı!..

Lejean'la karşılaşmasını unutmamıştı Bédier. Ömrümde böyle bir fanatik daha görmedim, diye düşündü. Onunla belki bir saati aşkın konuşmuştum da, bir kez olsun gülümsememişti. Hem benzin tankına kibrit çakıyorlar, hem yanıyorum diye şaşkınlıkla bakınıyorlar... Bédier içişleri bakanına telefon etti; bakan içini çektikten sonra ("Gerçekten aptalca bir şey bu") gerekli önlemleri alacağını söyledi. Bütün bunlar on sekiz Şubatta oluyordu; iki gün sonra ise ülkenin tüm gazeteleri La Rochelle'den söz edeceklerdi. Olaylardan bir gün önce Nice'den dönen Neales, can sıkıntısıyla sekreterine şunları söylüyordu: "Fransa lime lime olmuş bir etekliktir, ancak deliler bunun yamanabileceğine inanabilir; parmağını dokundursan eriyip dökülecek hale gelmiş artık. General Dawes haklı galiba. Yirmi Alman tümeni, tüm Garcylerin, Bédierlerin

gülümsemelerinden daha iyi. Üzücü, ama ne yazık ki böyle... Geriye, bir coğrafya kalıyor: Hamburg, La Rochelle'in yerini tutamaz; o zaman biz de Fransa'sız değil ama Fransızlarsız hallederiz bu işi..."

Lejean La Rochelle'e gelir gelmez hemen Doker Roux ile buluştu. Bu, kırk yaşlarında, az konuşan, tıknaz ve yanağında yara izi olan bir adamdı (kırk birde kendini tutamayıp, "Moskova dayanıyor!" diye bağırdığı için SS subayı yüzüne kamçı ile vurmuştu.) "Geldiğin iyi oldu, dedi buluştuklarında Lejean'a. "Şu sıralarda iyiden iyiye cephenin ön hattına dönüştü burası..." Limanın girişindeki büyük duvar üzerinde Lejean kocaman bir yazı gördü: "La Rochelle hiçbir zaman bir Amerikan kasabası olmayacak!" Kasaba halkının yaşamı çok kötüydü. Balıkçılar, tuttukları balığı bazen denize döktüklerini söylüyorlardı: Her yerden, İzlanda'dan, Hollanda'dan, Fas'tan balık geliyordu. Konserve fabrikaları birer birer kapanmıştı. İhtiyar bir balıkçı gülümseyerek, "Bir de sen Amerikalılar yardım etmiyor diyorsun," dedi, "bana kalırsa ediyorlar, öte dünyaya bir an önce gitmemiz için ellerinden geleni esirgemiyor adamlar..." Yapı işçileri arasında işsizlik çok yaygındı. Kent savaşta yıkılmış ve gerekli onarımlar yapılmamıştı. Kalabalık aileler yarı yıkık barakalara sıkışıp kalmışlardı. En kötüsü de dokerlerin durumuydu: Ayda on gün çalışıyorlardı ve kazandıkları ailelerini beslemeye yetmiyordu. Roux bir gün, "Herkes," demişti, "barıştan yana olduğundan, iğrenç savaşa bir son vermenin zamanı geldiğinden söz ediyor; dokerlerinse konuşmaya değil, eyleme ihtiyaçları var..."

Nazi subaylarının limanda denizaltılarla ilgili gizli birtakım deneyler yaptıkları söylentisi dolaşıyordu. İkide birde Amerikalılar geliyor ve liman donanımlarına, silah deposuna, yollara bakıyor, inceleme yapıyorlardı. Dokerler ve işçiler bütün bunların yeni bir işgalin hazırlıkları olduğunu anlıyorlardı, ama onlar arasında da tereddütte olanlar vardı; zenaatçılar, dükkâncılar ve memurlar ise Sud-Ouest ya da La Charente Libre okuyorlardı; Bu gazetelerde Rusların Fransa'yı ele geçirmek istedikleri, eğer Amerikalılar olmasalardı şimdiye dek çoktan La Rochelle'e çıkmış olacakları yazılıyordu. Yine bu gazetelere göre bir avuç komünist dokerlerin gözünü yıldırmıştı; Roux kısa süre önce Moskova'dan büyük miktarda para almış ve İsviçre bankalarına yatırmıştı; Lejean bir canavardı, Paris'in kurtulduğu gün sokaklarda ilkokul çocuklarını öldürmüştü. Saf vatandaşlara bütün bunların uydurma olduğunu kanıtlamak gerekti; Bobineau Usta'ya, Rusların kendilerinde de bomba olduğu halde atom

silahlarının yasaklanmasını istediklerini açıklamak; Balıkçı Felix'i kimsenin kayığını elinden almak niyetinde olmadığına inandırmak; Brillet'ye, eğer La Rochelle bir Amerikan üssü olursa evine veda etmek zorunda kalacağını söylemek gerekti. Bédier Bayan Bergèret'nin nasıl olup da dokerleri desteklediğine şaşıp kalmıştı, ama yaşlı kadının gazetede La Rochelle'e yüzlerce ton melinit[7] getirildiğini okuyunca torununu nasıl göğsüne bastırıp, "Çıldırmış bunlar! Vicdansızlar!.." diye haykırdığını bilmiyordu. Paraları da, Lejean'ın kendisine dokerlerin savaşa karşı olduklarını açıklamasından sonra vermişti.

Lejean neredeyse hemen her akşam bir konuşma yapıyordu: Atom bombasından, kirli çek dolandırıcılıklarından ve Çinhindi'ndeki "kirli savaş"tan söz ediyor, Bédier'nin Fransız havacılık sanayiinin boğulmasına nasıl yardım ettiğini ve Amerikalıların SS'leri nasıl silahlandırdığını anlatıyordu.

Lejean'ın, içinde bir tek biblonun bile bulunmadığı bomboş ve keder verici odasına bakan Roux, "Yalnız mı yaşıyorsun burada?" diye sordu. Sorar sormaz da hatırladı: Arkadaşları, Lejean'ın savaş sırasında ailesini tümüyle yitirdiğini anlatmışlardı. Lejean yine de sakin bir sesle yanıtladı sorusunu arkadaşının: "Pek az bulunuyorum burada: Geceleri, yatmadan yatmaya…" Yalnız kaldığı o pek seyrek anlarda, başkaları gevezelik edip düş kurarken, ya da çocuklarıyla uğraşırken, nasıl büyük bir acıyla yalnızlığını yaşadığını kimseye anlatamazdı. Fazla yorgunluktan uykusuzluk çekiyordu: Aslında yatar yatmaz hemen uyuyor, ama bir saat sonra uyanıyor ve bir daha da uyuyamıyordu; kitap okumaya çalışıyor, ama yorgunluk dikkatini toplamasına engel oluyordu; Geçmişe ilişkin kopuk tablolar geliyordu gözünün önüne. Bazen açık seçik olarak Josette'in Chopin'in noktürnünü çalışını duyuyor, bazen Mimi'nin gülüşü okşuyordu kulaklarını. En çok da Paul'ü anımsıyor, o utangaç çocuğun, direnişiyle Gestapo'yu deliye çeviren mert adama nasıl dönüştüğünü gözünde canlandırmak, ağır yaralı yatarken ve kurşuna dizilmek için götürülürken neler duyduğunu, neler düşündüğünü anlayabilmek istiyordu. Lejean'ın bildiği tek şey, Paul'ün ölmeden önce söylediği şiirden birkaç dizeydi:

> Ve tüm yollar boyuncaki güller, tüm yollar…
>
> Ölüm rüzgârını yalanlıyorlar...

Demek ki severek ölmüştü Paul, yakıcı temmuz gecesinde güllerin kokusunu duymuş, ölüm rüzgârının hayat karşısında güçsüz olduğunu anlamıştı. Bu, bir yandan son derece basit, son derece anlaşılır bir şey, öte yandan da, –ölüm saklambaç oynar ve saatler, harfler, yüzler birbiri ardınca görünüp yiterken, yaşamın sıcaklığını ve doygunluğunu duymaya kendini veremezken– gündelik yaşayışın telaşından çok uzaklarda, erişilmez bir duygusal sezişti. Neden ölmüştü Paul, neden kucaklayamıyordu şimdi oğlunu ve duyamıyordu kendi ağzından ölümü nasıl yalanladığını?

Sabahlarıysa fabrikaya gidiyordu Lejean, çalışıyor, mühendislerle, işçilerle sabırla, sinirlenmeden konuşuyor, sonra ya parti il komitesine, ya da La Palisse'e, dokerlere gidiyordu: Kısacası tüm yitirdiklerinden sonra elinde kalanlarla, yoldaşları, parti ve Fransa'yla yaşıyordu.

Ocakta dokerlerin silah sandıklarını "La Palisse"e yüklemeyi reddetmeleri üzerine, açlıkla dize getirilmelerine karar verildi liman işçilerinin. Liman bir savaş kampına dönüştü. La Palisse'in yoksul semtlerinde durum korkunçtu: Aç çocuklar bir patatese pastaya bakar gibi bakıyorlardı. Lejean'ın her gün yineleyip durduğu söz şu idi: "Ya dokerlere yardım, ya da Amerikalılar ve Ölüm." Fabrikalardan para toplanıyor, dükkânlar dolaşılıyor, köylerden kümes hayvanları getiriliyordu. Bu arada Lejean, Mado'dan bir telgraf aldı: Parisli kadınlar dokerlerin çocuklarına un ve süttozu göndereceklerdi oradan. Dokerlere silahları yüklemeleri için zor kullanan askerler onlara maaşlarını bağışlıyorlar, tütünlerini veriyorlardı.

Yirmi Şubatta limanda, mısır yüklü "Alfa", gübre yüklü "Seine" gemileriyle, Çinhindi'ne silah götürecek olan "Auray" gemileri duruyorlardı. Otuz kamyon dolusu CRS rıhtıma getirildiğinde daha gün ağarmamıştı. Sabah limana bir kadın delegasyonu geldi. "Anneler ve kadınlar sizlere teşekkür ediyorlar" dedi genç bir kadın heyecanla ve Roux'yu kucakladı. CRS subayı bağırdı: "Biz de teşekkür edeceğiz şimdi onlara!.." "Auray" tayfaları toplanıp dokerleri destekleme kararı aldılar. Bu sırada limana getirilen askerlere sandıkları yükleme emri verildi limana yaklaşmak isteyen işçileri CRS yakalayıp dövüyordu.

Akşam bir toplantı yapıldı, dokerler, işçiler, kadınlar konuştu. Toplantı bittikten sonra halk geniş Emille-Delmas Bulvarı boyunca yürümeye başladı. Roux kalabalık içinde Lejean'ı buldu:

— Bir şeyler söylesene onlara...

İşçiler omuzlarına aldılar Lejean'ı.

— Oğlum partizanlarla birlikte çarpıştı ve can verdi diye başladı Lejean. On sekiz yaşındaydı. Gruplarının adı "Stalingrad"dı. Dokerlerimize karşı gerçek bir orduyu seferber ettiler. Ama dayanıyor dokerler. Eğer bizim Stalingrad insanlarına karşı savaşacağımızı düşünüyorlarsa Amerikalılar, yanılıyorlar. La Rochelle hiçbir zaman bir Amerikan üssü olmayacaktır! Ölüm hiçbir zaman galip gelemeyecektir!..

Kalabalık "Marseillaise"i söylemeye başladı:

Vatan evlatları, ileri!..

CRS'ler kadınların üzerine atıldı, copla, dipçikle vuruyorlardı. Cuffand Ana'yı yere devirdiler. Tüm kent tanırdı Cuffand Ana'yı, üç oğlu Nazi katillerinin elinde ölmüştü. Roux kadını yerden kaldırırken bağırdı:

— Bana vur erkeksen alçak herif! Bir yanağımı SS'ler parçaladılar, ötekisini de sana ayırdım. Yaklaş, yaklaş da geberteyim seni!..

Roux'nun arkasından dolaşan bir polis başına vurdu ve Roux yere kapaklandı.

Lejeanın ellerine kelepçe taktılar.

Gece rüzgâr ve çığlıklarla dolu olarak bastırdı. La Rochelle uyumuyordu, yürekleri acı ve gururla dolu insanlar sokaklarda dolaşıyorlardı.

Lejean hücresinde titredi: Penceresinin altında "Marseillaise"i söylüyorlardı. Şarkılar, hızını artırmış olan rüzgâra karışıyordu. Kalabalık uzun süre hapishane duvarlarının dibinde şarkı söyledi. Uzaklardaysa okyanus kudurmaktaydı.

Sonra tüm sesler dindi: Hapishane gecesi karanlık ve bomboştu. Ama Lejean'ın kulağına fısıldaşan, gülen, şarkı söyleyen sesler geliyordu. O da dudaklarını kımıldattı:

Ve tüm yollar boyuncaki güller, tüm yollar...

Ölüm rüzgârını yalanlıyorlar...

73

Bédier evcimen bir adamdı, karısından başka herkesin bilip kabul ettiği bir şeydi bu. Savaşta iflas etmiş Mantaisli bir mülk sahibinin kızı olan Pauline Bédier, eğitimini bir Katolik okulda yapmıştı. Evlilik onun için özgürlüğe kavuşma oldu. Bedier onu büyülemişti: Daha önce yüzlerce kadını büyülediği gibi tıpkı. Genç karısına kompliman yapmada hiç cimri değildi, ona eğlenceli şeyler anlatıyor, armağanlar veriyordu sık sık. Bir rastlantı sonucu kocasının cebinde küçük bir pusula bulana kadar kendini mutlu sayıyordu Pauline. Pusulayı Claudine adlı bir kadın, "bir tanecik civcivi"ne yazıyordu; işinden kovulmuştu Claudine, –neden olduğunu "civciv"i bilirdi– ve şimdi çok acele olarak yirmi bin franga ihtiyacı vardı. Pauline bunun bir şantaj olduğunu sandı, ama pusulayı kocasına gösterince Bédier öfkeyle, başkalarının ceplerini karıştırmaktan utanması gerektiğini, hayatın bir genç kızlar pansiyonu olmadığını söyledi. Pauline bütün gün ağlamaktan şişmiş gözleriyle odasına kapanıp yattı. İki yıl önce olmuştu bu; Bédier, Claudine'i çoktan unutmuştu; Marie almıştı onun yerini, sonra Fernande, en sonra da Lucie… Sık sık sevgili değiştirirdi Bédier, ama Pauline'i taparcasına sever ve kendini örnek koca sayardı.

Sık sık, eğer savaş başlarsa ailesine ne olacağını düşünürdü. Başlayacaktı da savaş, hem de çok geçmeden. Neales üs kurulması işleriyle uğraşıyordu: Demek ki Fransa'nın bu işten paçayı kurtarması olanaksızdı. Daha sonraları iyiden iyiye karanlık görmeye başladı Bédier geleceği. Amerikalılar ilk iş olarak Moskova'ya bir bomba atacaklar. Ama bundan bize bir yarar gelmeyecek. Ruslar da Fransa'yı işgal edecekler. Sonra Amerikalılar bizi kurtarmaya başlayacaklar. Ne güzeldi Garcy'nin o esprisi: "Belki işgale kadar yaşarım ben, ama kurtuluşa kadar hiç kimse yaşamayacak." Pauline'i ve kızı Brezilya'ya, ya da Arjantin'e gönderebilirim, ama neyle geçinecekler orada? Garcy aptal değil: "Mexican Eagle"a yatırdı paralarını, ailesi, ne güzel, güvence altında şimdi...

Bazı milletvekillerinin çek dolandırıcılıklarına karıştıklarını öğrenince Bédier yüzünü buruşturdu: Bu her şeyden önce aptallıktı, komünistlerin eline böyle kozlar verilmemeliydi. Oysa Bédier'nin elleri tertemizdi. Bir kez yalnız Van Co onu kahvaltıya çağırmıştı, olağanüstü bir kahvaltıydı bu, ama

böyle bir şey de suç olamazdı ya... Bir tek frank almamıştı kimseden... Bu yüzden Legland'ın söylediklerini duyunca çok şaşırmıştı...

— Komünistler Peyré-Van Co işine senin adını da karıştırmak niyetindeler. Hiç şüphe yok ki çok gizli bir şey bu, muhbirlerimiz var bizim...

— Benim adımı mı?.. Ama ben Peyré ile ömrümde bir kez konuşmuş değilim...

— Ne yaparsın, komünistler bir kez birine çamur atmak istediler miydi, aşağılık bulacakları hiçbir yöntem yoktur.

Bédier düşünmeye başladı. Neler uydurmuş olabilirlerdi acaba?.. Evet, gerçi işleri son sıralarda biraz düzelmişti, ailesine bir şeyler sağlayabiliyordu, ama kimseden bir şey çalmamış, kimseyi aldatmamış, dürüstlükten ayrılmamıştı. Sekiz ay sandalyesiz bakan olarak kaldığı sürede gazetecilik yapmıştı. Neales, Amerikan gazeteleri için birkaç makale yazmasını rica etmişti. Geri çevirebilir miydi böyle bir isteği? Nivelle'den kırk bin dolarlık bir çek alınca elbette çok sevinmişti, ama bunda kötü olan ne vardı? Amerikalılar iyi para ödüyorlar doğrusu, ama herkese değil tabii, bir yazının altında, "Bédier, eski bakanlardan" imzası olunca bunun bir anlamı oluyordu. Aptallıktı bunun üzerinde düşünmek: "Transoc"un Peyré-Van Co yolsuzluğuyla hiçbir ilgisi yoktu. Komünistler belki de Revue Asiatique'de çıkan yazısını fırsat bilip buradan bir şeyler tutturmak istiyorlardı? Ama suç olacak ne vardı ki o yazıda? Bédier ekonomi-politik öğrenimi yapmıştı, sömürgelerle de her zaman ilgilenmişti. Fayard yazmasını rica etmiş, o da yazmıştı... Eh, iyi de para ödemişlerdi doğrusu. Sıradan bir gazeteci değildi ki o, büyük bir uzmandı... Burada yalnız dış bir ilişki vardı: Çinhindi... Komisyonda oradaki birliklerin takviye edilmesini neden önerdiğini sorabilirlerdi. Oysa yurtsever güdülerle hareket etmişti: Eğer Kızıllar Bao-Dai hükümetini devirirlerse Fransa'nın bütün sömürgelerine elveda demesi gerekecekti. Konuşmalara kimsenin para ödediği yoktu... Komünistler çizmeden yukarı çıkıyorlardı, bu onlara pahalıya malolacaktı...

Bédier bir türlü yatışamıyordu. Belki de Fayard'a hiç vermemeliydim o makaleyi? Kaypak bir adam çünkü... Pis bir durumdayım! İyi ama komünistler neden ille de benim üzerime çullanıyorlar? Biliyorum, aslında

tüm olarak hükümetin politikası hoşlarına gitmiyor, ama ben hükümet içinde en solda bulunan değil miyim? Anlaşmazlıkları gidermeye, sert çıkışları yumuşatmaya çalışmıyor muyum? Anlamaları gerek komünistlerin bunun nasıl zor bir iş olduğunu...

Biraz daha düşündükten sonra Bédier yapılacak en iyi şeyin zaman kazanmak olduğuna karar verdi. Yolsuzluk dosyalarını inceleyen komisyon yakında işini bitirecekti. Komünistler biraz bağırır çağırırlar, sonra seslerini keserlerdi. Önemli olan şimdilik onları yatıştırmaktı. Elbette Amerikalılarla atışmak aptallık olacaktı, ama tutulacak ölçüye bağlıydı bu... Üç yıl önce pahalılıkla savaşım konusunda yaptığı konuşmada bir tümcesini merkezciler alkışlarlarken, öbürünü komünistler alkışlamıştı. Neden bir kez daha denememeliydi aynı şeyi?.. Aldatmaca yoktu bunda, politikaydı bu.

Bédier Almanya sorunu üzerine bir konuşma yaptı: Fransa'nın sınanmış dostları vardı: Amerika ve İngiltere'ydi bunlar. Almanya ile işbirliğinin sıkılaştırılmasına karşı değildi o, ama Prusya militaristlerinin canlandırılması konusundaki düşüncesi olumsuzdu: "Bir Fransız olarak konuşuyorum ben. Tarihin çok kısa bir dönemi içinde topraklarımızı üç kez çiğneyen bir ordunun yeniden diriltildiğini düşündüğümde kanım damarlarımda donacak gibi oluyor. Biliyorum, Wehrmacht konusunu komünistler propagandaları için kullanıyorlar. Ama komünistler arasında da Alman ordusunun kurulmasını, Kominform öyle emir verdiği için değil, Fransız oldukları için protesto edenler vardır. Kısa süre önce Bay Schirke ülkemizi ziyaret etmişti. Bu ziyaret dolayısıyla komünistlerin giriştikleri kampanyayı hiç doğru bulmadım ben, Fransız konukseverliğine gölge düşüren davranışlardır bunlar. Bay Schirke'nin Figaro'daki demecini büyük bir zevkle okudum. Ama ben Direniş günlerinden, Bay Schirke'nin Otto Abetz'in danışmanı olduğunu da unutmuş değilim..."

Bédier sözlerini bitirdiğinde sağdan soldan isteksiz, tek tük alkış sesi duyuldu: Bunlar da özel dostlarıydılar.

Meclis büfesinde Bédier, komünistlerin en az sertlerinden olarak bilinen Durand'la konuşmayı denedi:

— Kırk dörtte mitinglerde nasıl birlikte konuştuğumuzu anımsıyor musunuz?.. Şimdi de hiç değilse Almanya sorununda ortak bir tavır alamaz mıyız acaba?

Durand gülümsedi:

— Bidault ile paylaşamadığınız bir şey mi var?..

Bir gün sonra Neales:

— Kızılların değirmenine su döküp duruyorsunuz, diyordu. Şovenist duyguların kışkırtılması yalnız Moskova'nın işine yarar; bu hem bize, hem de Fransa'ya kötü bir hizmettir.

Bédier'nin, sıradan bir Fransızın düşüncesini de dikkate almak zorunda olduğunu açıklamaya çalışması boşuna oldu.

— Sizin yol gösterici olmamız gerek, dedi Neales konuşmasının artık sona erdiğini anlatan bir jestle, yoksa içgüdüleriyle hareket eden bayağı kişilere yaranmak değil.

Bédier'nin, Neales'in kendinden soğuduğunu sezmeye başlaması özellikle bu konuşmadan sonra oldu. Yaptığı yanlışı düzeltmek için Amerikalı gazetecilere verilen yemekte, Moskova'yı saldırgan emeller beslemek ve Birleşmiş Milletler'i havaya uçurmak niyetinde olmakla suçlayan gürültülü bir konuşma yaptı. Bundan başka komünistleri "beşinci kol" olmakla suçladı (aslında bunu ilk kez söylüyor değildi.) Neales'e de limanlardaki durumun düzeltilmesi için alınması gerekli önlemleri maddeler halinde sıralayan uzun bir liste gönderdi.

Çok çalışıyordu: "Devletin dış güvenliğine kasteden hareketlerin durdurulması"na ilişkin yasa tasarısı üzerindeki çalışmalara katılıyordu. Bu yasanın bir başka adı da, "9295 Nolu yasa"ydı. Komünistleri susturmanın zamanı geldi! Grevler, limanlardaki düzensizlikler, sokak gösterileri Amerika'yla görüşmelerimizi engelliyor...

Hükümet, parlamentodaki çoğunluğunu sıkıştırıyor ve oturumlar sabaha kadar sürüyordu. İkinci günün sonunda Bédier yemek yemek için eve geldiğindePauline, "Görünüşün berbat..." dedi. Bédier aynaya baktı. Gerçekten de sanki altmış beş yaşındaymış gibi görünüyorum, oysa temmuzda kırk beşime basacağım, İşte politika bu demek! Bu "9295" insanın ömrünü bile kısaltabilir. Herriot nasıl dayanıyor, hayret! Komünistler birbiri ardısıra konuşup duruyorlar; ve aman Tanrım neler söylemiyorlar! Marshall Planı, süttozu, Einstein, atom bombası, Lisenko,

Daladier, Schirke, işçi ücretleri... Hele bir tanesi Sovyetler Birliği'nde fiyatların düşürülmesine ilişkin bir yasayı baştan sona okudu... Bunun bizim yasa tasarısıyla ne ilgisi var, anlayamadım? Oylamayı geciktirmek istiyor bunlar aslında. Çalışsınlar bakalım, nasıl olsa çoğunluk sağlandı: İki yüz doksan beşe, yüz seksen iki...

Oturumlar ateşli geçiyordu; konuşmacıların ikide birde sözleri kesiliyordu. Bédier de zaman zaman bağırıyordu: "Moskova'ya! Moskova'ya!" "Burası Polonya değil!" La Rochelle Milletvekili Cosnat'nın konuştuğunu söylediklerinde büfedeydi Bédier. Hemen salona döndü: Dinlemem gerek onu.

— Dokerler, diyordu Cosnat, silah yüklemeyi reddederek halkın istek ve iradesini dile getirmiş oldular... Savaş önlenebilir, bunun için onu hazırlayanları gemlemek gerek... Dokerlerimiz Thorez'le birlikte haykırıyorlar: 'Hayır, Fransız halkı hiçbir zaman Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmayacaktır!..' Halkı korkutmaya çalışmanız boşunadır. La Rochelle'de CRS'leriniz tıpkı SS'ler gibi halkın üzerine saldırdı. Dalavereciler ellerini kollarını sallayarak dolaşırken, dürüst, çalışkan emekçileri hapishanelerde çürütüyorsunuz... Tüm ülke destekliyor dokerleri... Yalnız Charente'de bir haftada iki yüz bin frank toplandı...

Bédier bağırdı:

— Niye iki yüz milyon toplanmamış?

Sol taraftan birisi de Bédier'ye bağırdı:

— Van Co'nun paralarından haber ver sen!..

Bédier omuz silkti: Ne ilgisi var şimdi Van Co'nun, Cosnat konuşmasını bitirince Bédier bir iki kelimeyle de olsa onu yanıtlamanın iyi olacağını düşünerek söz aldı:

— Komünistler ülkenin demokratik çoğunluğuna fikirlerini zorla kabul ettiremezler. Bize boşuna söz ediyorlar dokerlerden. Dokerler aslında bir avuç komünist tarafından korkutulmuşlardır. La Rochelle'deki bütün karışıklıkları, daha önce havacılık sanayimizi baltalamada da aynı başarıyı göstermiş olan ve hepinizce pek iyi bilinen Lejean'ın yönetmiş olduğunu söylemek yeter sanırım. Güneybatının gelişmekte olan bir limanını çöle

döndürmek istemektedir bu adam. Durum yargı organlarına yansıtılmış bulunmaktadır. Bay Lejean'ın tüm bu eylemlerinde kişisel çıkar güdüsünün bulunmadığını sanırım aranızda ileri sürebilecek kimse yoktur...

Bédier'nin sözünü bağırarak kestiler:

— Van Co'nun neler ikram ettiğini anlatsanıza!..

— Venezuela petrol hisse senetleri...

— "Transoc"...

Başkan sessizliği sağlayınca Bédier konuşmasını sürdürdü:

— Askerlerimiz Çinhindi'nde tehlikelerle karşı karşıyayken, komünistlerimiz burada dokerleri silah yüklememeye kışkırtıyorlar. Her gün böylesi sabotaj olaylarıyla karşılaşırken, devletin güvenliğinden söz edilebilir mi? Kudurmuş bir kalabalığın "V-2" donanımlarını denize attığı birkaç gün önceki Nice olaylarını anımsatmak isterim...

Nice Milletvekili Barel, Bédier'nin sözünü kesti:

— Nice halkının davranışı ülkemiz güvenliği yararına olmuştur. "9295" Nolu yasa tasarısına bir ek yapılmasını öneriyorum ben. 67. paragrafa şu sözler eklenmelidir: "Halk tarafından denize atılan "V-2" çerçeveleri, denizden yapılacak savaş malzemeleri nakliyatını engelleyici olarak görülmemektedir"

Sol taraftaki sıralardan alkışlar, gülmeler yükseldi. Bédier dudaklarını ısırmıştı: Gülünecek ne var bu sözde?..

— Anlamıyorum Bay Barel neden Nice halkından söz ediyor? Elektriklenmiş kalabalığın başında Bayan Madeleine Lancier, ya da eğer böylesi daha hoşunuza giderse, Bayan Madeleine Berty bulunuyordu... Ve hepinizin çok iyi bildiği gibi Bayan Berty profesyonel bir kışkırtıcıdır...

Sağ sıralardan sesler yükseldi:

— Ve bir katil!..

— Gerçekten de, Berty'nin paraları nerede acaba?

Komünistler bağırdılar:

— Kahrolsun iftiracılar!

Şaklayan bir tokat sesi duyuldu: Bu şiddetli şamarı RPF milletvekillerinden bir avukat yemişti; Berty'nin paralarının ne olduğunu soran da, bu yerinde duramayan oynak avukattı.

— Direniş kahramanı olan yiğit bir kadını aşağılamaya nasıl cesaret edebilirsiniz?

— Van Co'dan ne kadar para aldınız?

Başkanın milletvekillerini yatıştırma çabaları boşa gitti. Bédier kürsüden indi.

Ortalık iyice kızışmıştı. Başkan, aşırı bir konuşma yapan Milletvekili Duprat'yi bir oturum için salondan çıkarmayı önerdi. İç tüzüğe göre sözü Duprat'ya verdi:

— Kendinizi savununuz.

— Hiç de kendimi savunmak niyetinde değilim, tersine, birilerini suçlayacağım... Halkı yatıştırıp ehlileştirerek ona hakim olacağınızı sanıyorsunuz, ama başaramayacaksınız bunu. La Palisse ve Saint-Nazaire'in dokerlerine selam olsun! Nice halkına selam olsun! Çek yolsuzluklarına bulaşanlar ağzımızı tıkamak istiyorlar, ama susmayacağız biz...

Duprat, sonbaharda Van Co'nun muhasebesinde bulunan bir listeyi okumaya başladı. Bédier kuşkuyla kulak kabarttı.

— Giderler genel toplamı: 2.859.000... Giacobbi ile yemek: 12.000... Arjantin konsolosu ve hanımıyla yemek: 15.000... Milletvekili Brusset ile yemek: 12.000... Bastid seyahati: 600.000... Bédier ile yemek: 12.000...

Soldan gülüşmeler duyuldu.

— Anlatsanıza menüde neler vardı?

Bédier gazete okuyormuş gibi yaptı. Duprat devam etti:

— Tripier: 25.000.. Generale otomobil: 850.000… Yeni yıl için çikolata: 81.000... "Lutétia"daki yemekte elden: 200.000... Gazetecilere: 137.000... Fayard aracılığıyla Bédier'ye: 250.000...

Bédier kendini tutamadı, bağırdı:

— Yalan bu!

Sesi kendisini de şaşırttı: Benim değil bu ses. Böyle heyecanlanmam doğru değil, kendime hakim olmalıyım. Bu Van Co ahmağı sanki işi politikacılık değil de tuhafiyecilikmiş gibi gelir-gider defteri tutmuş... Fayard'ın bana General Pevers'den söz edişinin nedenini şimdi anlıyorum... Kısacası, haketmediğim bir acıyı çekiyorum. Bereket ki, tek değilim. listede bir sürü milletvekili var ve bunların arasında bazıları gerçekten dikkatsiz... Ama benim ne yerim var bu listede?..

Başkan, Duprat'nın dışarı çıkarılmasını oya sundu:

— Çıkarılmasını isteyenler lütfen ayağa kalksınlar.

Bédier fırlayıp ayağa kalktı ve büyük bir hoşnutlukla yalnızca komünistlerin oturduğunu gördü.

— Bay Duprat, lütfen salondan çıkınız.

Duprat kürsüden inmedi:

— Beni buraya halk gönderdi, ve ben burdan bir yere ayrılmayacağım.

Aynı yerde sekiz saat durdu. İki yüz jandarma getirdiler salona. Komünistler Duprat'nın çevresinde halka oldular. İtişip kakışmalar, ardından yumruklaşmalar başladı. Jandarmaların Marie-Claude Vaillant-Couturie'nin üzerine atıldığını gören komünistler koşup kadını korudular. Sehpalar, trabzanlardan koparılan parçalar uçuşuyordu havada. Bédier kenarda duruyordu: Bakandı o, hem, tehlikeliydi de karışmak: Komünistler arasında pehlivan yapılılar vardı; ama görünüm ruhsal durumuna öylesine uygundu ki, bir türlü oradan ayrılamıyordu.

Gece geç saatlerde oturum yinelendi. Bir komünist daha konuşma yaptı ve Wehrmacht'ın yeniden kurulmak istendiğini anlatarak şöyle sürdürdü sözlerini:

— Kahramanlara çamur atmaya çabalayan Bay Bédier'yi dinledik burada. Lejean'ı, ya da "Luc"ü, tüm Fransa, Paris ayaklanmasının yöneticilerinden birisi olarak bilir. Gestapo'nun işkencelerine katlanan, Limoges'un özgürlüğe kavuşturulmasına katkıda bulunan Madeleine Lancier'yi, –Makideki adıyla "France"ı– halkımız çok sever. Bay Bédier daha az ünlü kişilerle uğraşsa iyi olur. Şimdi kendisine birkaç soru soracağım: Bay Bédier Van Co ile yediği yemekten sonra neden Çinhindi'ndeki birliklerin takviye edilmesini istemiştir? Revue Asiatique neyin nesidir ve Fayard'ın rolü nedir? Bir aracı mıdır, yoksa yalnızca ayakçı mı? Bay Bédier hangi koşullarla "Venezuela Oil"in hisse senetlerine sahip olmuştur? Neden burada Wehrmacht'ın yeniden kurulmasına karşı olduğunu söylediği halde, Amerikan gazetelerinde buna karşı çıkanların yalnızca komünistler olduğunu yazmıştır? Ve son soru: Gazeteci Sablon, içinde katil ve provokatörleri barındıran "Transoc" ajansının gizlerini açıklamıştır. Bu ajanstan Bay Bédier hangi hizmetleri için, ne kadar para almıştır?.. Eğer söyleyebileceğiniz bir şey yoksa bana yanıt vermeyebilirsiniz Bay Bédier, ama şunu bilin ki, halk sizden nefret ediyor. Yalnızca iftiracı değil, elleri de kirlenmiş bir insansınız siz...

Bédier yerinden fırladı, karşılık vermek istiyordu; arkadaşları onu tuttular: Bidault konuşacak ve tüm ülkeye Peyré-Van Co soruşturmasının durdurulduğunu açıklayacaktı. Komisyon suç sayılabilecek hiçbir şey bulamamıştı. Komünistler suçsuz insanlara kara çalmak istiyorlardı.

Ama Bédier yine de bağırdı:

— Böyle bayağı bir uydurmaya karşılık vermeyi, kendim için düşüş sayarım!

Uğursuz "9295" sonunda kabul edildi. Bédier evine gitti, sıcak bir banyo aldı ve uyudu. Ertesi sabah kahvaltı masasına indiğinde Pauline'i elinde bir l'Humanité'yle gördü:

— Niye okuyorsun bu çirkef şeyi?

Pauline gözyaşlarını güçlükle tutarak, hizmetçinin ücretinin artırılmasını istediğini söyledi. Kendisi de ona, bu sıralarda herkesin tutumlu olmak zorunda olduğunu söylemişti. Hizmetçi de bunun üzerine, "Evet," demişti, "herkes tutumlu olmak zorunda, ama yalnız siz değil. Alın da bir okuyun

kocanızın ne kadar parayı cebe indirdiğini... Ve l'Humanité'yi vermişti Pauline'e.

— Herhalde kovmuşsundur onu?.. Değmez tatlım böyle bir şey yüzünden sinirlenmeye. Komünistler bana kara çalmak istediler, ama Pinaud çek yolsuzluğu denen öykünün aslı astarı olmadığını tüm ülkeye açıkladı... Gerçi, milletvekilleri arasında Brusset gibi dikkatli davranmayanlar yok değil... Ama benim hiç ilgim yok bu konuyla...

Pauline ağlamaya başladı:

— Niçin ağlıyorsun?.. İnan bana, ağızlarını açamayacaklar artık...

Pauline duyulur duyulmaz bir sesle:

— Beni aldattığını ne zamandır biliyordum, dedi. Bunu kabullenmiştim de... Ama artık korkuyorum senin için... Orospuların için gerçekten bu kadar çok paraya mı ihtiyacın var?

Karısına nankör bir alçak olduğunu söylemek istedi Bédier: Kimin için çalışıyordu o böylesine eşek gibi: Kızı ve karısı için değil mi? Ama hiçbir şey söylemedi: Dehşetli bir yorgunluk duyuyordu. Pauline odasına çekildi. Herhalde böğürüyordur şimdi? Keşke ben de aynı şeyi yapabilsem, ağlayabilsem... Sinirlerim perişan...

Uzun süre tek başına oturdu yemek odasında. Sonra dadısı kızını getirdi. Bédier onunla biraz oynadı, ama kız az sonra annesinin yanına kaçtı. Bédier hep yerinde oturmaya devam etti.

Pauline geldi sonra, ağlayıp rahatlamış, kendine çeki düzen vermişti.

— Görüyorsun, dedi Bédier barışçıl bir tonla, dinlenmenin tadını çıkarıyorum. Şu "9295" tam bir karabasan oldu bizim için, çığlıklar, kavgalar... Salon yıkılıyordu sanki... Ama artık dinlenebiliriz, yasa kabul edildi..

— Ne yasası? diye sordu Pauline kayıtsızlıkla (Az önce geçen sahne için kendini kınıyordu: Evet, kocası ahlaksız bazı kadınlara para harcıyordu, ama bunun yüzünden evi cehenneme çevirmek doğru değildi; yuvasını yıkılmaktan korumalı, kızını düşünmeliydi.)

— Komünistlere karşı... Biliyorsun neler yapıp duruyorlar: Grevler, sabotajlar... Bir son vermek gerekti artık bunlara... Gerçekten, ne var bugün gazetelerde meclisteki görüşmelerden başka? Hiç okumak istemiyor canım...

Pauline gazeteyi açtı:

— Genel grev... Hayret, hava gazımız hâlâ kesilmemiş... İster misin sana bir kahve yapayım? Hiç iyi görünmüyorsun...

74

12 Martta Profesör Dumas yetmiş beşinci yaşını dolduruyordu. Ama o bugün doğum günü olduğunu unutmuştu ve masanın üzerinde Marie'nin yetmiş beş mumla süslediği kocaman pastayı görünce çok şaşırdı. Sabahtan başlamıştı telgraflar, armağanlar, çiçekler yağmaya eve. Dumas'yı yalnızca dostları ya da bilim adamları değil, hiç tanımadığı kimseler de kutluyorlardı. Gelen kutlama telgrafları içinde Profesör Richet'ninkinin de bulunmasına canı sıkıldı Dumas'nın: Utanmaz herif, sanki ondan böyle bir şey yapmasını isteyen varmış gibi!.. Yüzkarası davranışlarda bulunup Nivelle'i övmüştü ya, şimdi aklı sıra kendini sigortalıyor. Telgrafı kâğıt sepetine fırlattı: Bu numaralarla dürüst insanların arasına sokulamazsın! New York'tan, Profesör Adams'dan da bir telgraf gelmişti. Kutlama sözlerinden sonra şunları eklemişti Adams: "Amerika'da bulunduğunuz günleri, özellikle de benim evimdeki akşamı herhalde üzülerek anımsıyorsunuzdur. Ama size şunu söylemeliyim ki, çok zor bir zamanda yaşıyoruz ve insan bazen kendine özgü olmayan tatsız davranışlarda bulunmak zorunda kalıyor." Dumas, Adams'ın kuru, akıllı yüzünü, kederli gülümsemesini anımsadı ve, korkuyor, diye mırıldandı kendi kendine, ama insan sağa sola dalkavukluk etmekle, ya da onun yazdığı gibi "kendine özgü olmayan davranışlarda bulunmak"la ne kazanabilir ki? Mevki, konfor, yaldızlar?.. Ama çok mu gerekli şeyler bunlar insan için? Üstelik bir bilim adamıysan ve de altmışını geçmişsen? Hiçbir şey kazanamaz, yalnızca kendinden kaybeder ve geriye kala kala şu ahmak dedikleri bir şey kalır. Yazık, bir Richet değil Adams, bambaşka yaşayabilir oysa...

Figeac'dan bir kadın yün bir yelek göndermişti armağan olarak: Kendisinin ördüğünü yazmıştı yeleği, profesörün soğuk almaktan korunması gerekirdi, hep yollardaydı, barış için savaşıyordu; kendisinin bir tek oğlu vardı ve o da Makide ölmüştü, savaşın büyük bir acı olduğunu çok iyi biliyordu.

Bourgognelı bir şarap yapımcısı, ilerde olabilecek görkemli bir ailesel tören için yıllarca gizlediği bir şişeyi göndermişti. "Bugün bizim büyük ailenin, tüm Fransa'nın, bir bayramıdır; bu yüzden size bu şişeyi gönderiyorum ve biz de burada, sizin, barışın ve mutluluğun, basit ve

yoksul insanların zaferine kadar yaşayabilmeniz dileğiyle içiyoruz. Siz olağanüstü bir insansınız, siz bizim yoldaşımızsınız: Kendi aramızda hep "Bizim Dumas" diye söz ederiz sizden."

Bir oyma ustası da üzerinde çok karışık desenler bulunan bir baston göndermişti. "Üzerinde bir ay çalıştığım bu bastonu bir sergide satın almak istediler. Eskiden bayırlarda, tepelerde yürürdüm bu bastonla, ama artık yürüyemiyorum: Sizden iki yaş büyüğüm ben. Ama siz her yere gidiyorsunuz, çok dolaşıyorsunuz. Size iyi gelecektir bu baston, Çok yükseklere, zirvelere tırmanıyorsunuz, oralardan bilim de, basit insanların yaşayışları da görünür. Çok, pek çok yaşayın ve unutmayın: Siz bastona değil, halkın sevgisine dayanıyorsunuz."

Dumas cebinden kocaman bir mendil çıkardı ve gözlüklerini sildi. Neler hissediyor şu insanlarımız!.. Muhakkak abartıyorlar hizmetlerimi, gençler şimdi daha çok şey yapıyorlar, bilginliğime gelince, o da abartılıyor, sıradan bir insanım ben. Ama sıradan insan var mıdır? Bu mektuplar heyecanlanmadan okunabilir mi?.. Bakıyorsun da bazen, insanlar yollarda koşuşuyorlar, mağazalarda bir itişip kakışma, arabalar caddelerde gidip geliyor, gazeteler saçma sapan şeyler yazıyorlar, halk için hiçbir şeyin fark ettiği yok, diye düşünüyorsun... Ama hayır, halk her şeyi görüyor, anlıyor ve de yine halk son sözünü söylememiş durumda daha...

Akşama doğru Mado geldi, kocaman, koyu kırmızı güller getirmişti. Dumas onu öptükten sonra hemen Lejean'ı sordu:

— Mahkeme ne zaman?

— Belli değil daha. Dün La Rochelle'den bir yoldaş geldi. Herkes büyük bir öfke içindeymiş. Mahkeme atamaya korktuklarından işi uzatıp duruyorlar...

— Daha neler!.. Lejean kendini kaybedip bir çılgınlık yapsın hiç sanmam... Olağanüstü bir halkımız var Mado! Nice'den geldiğinde sana bunun bir başlangıç olduğunu söylemiştim, anımsıyor musun? Bir bak şöyle çevrene: Her yerde grev, her yer kaynıyor. Ya parlamento?.. Bir bu eksikti: Jandarma getirmek parlamentoya!.. Bizimkiler de iyi dayanmışlar ama... İki yıl önce, halkın artık yorulduğu, işin ucunu bırakacağı düşünülebilirdi. Oysa şimdi... tıpkı Direniş günlerinde olduğu gibi... Biliyor musun, dokuz

yüz kırkda ben de bezmiştim artık. Ülkenin pes ettiğini kabul etmek çok acı oluyor. Ama aptallıkmış bunlar! Şimdi dünya görecek Fransa'nın ne demek olduğunu...

Mado ona hem hayranlık, hem de endişe dolu bakışlarla bakıyordu: Kimse ona yetmiş beşinde diyemez. Ömrünün her günü gevşeklikten uzak, tam bir gerginlik içinde geçiyor: Çalışıyor, konuşuyor, söylev veriyor... Oysa doktorlar uyarıp duruyorlar: Kalbi çekemez bunca yükü, diyorlar, iki enfarktüs geçirdi zaten; eğer Stockholm'e gitmekten vazgeçmezse sonu kötüye varabilir. Profesör Duvilliers'nin söyledikleri aynen bunlar.

Dumas Mado'yu bırakmadı, yemeği birlikte yiyeceklerdi.

— Şarabı görüyor musun? "Nuits-Saint-George" 1921'den kalma. Eşsiz bir şeydir herhalde... Bugün ben senin deden olacağım, sen de benim torunum... Zaten yetmiş beş mumlu bir masada bir tek bile çağrılının bulunmaması hiç de ince bir davranış değil...

Yemekte Dumas geçmişi andı, Lancierlere gidişlerini. Mado'nun çocuk resimlerine bakışını; Mado koparırcasına almıştı defterini, "Bu resim kötü," demişti, "yarın daha güzelini yapacağım: Annem, ağaç ve ay, ayın üzerinde de iki minik kuş…" Sonra ağır hastalanmıştı Mado, kızıla yakalanmıştı. Dumas bütün gece başında beklemiş, Marceline'i yatıştırmıştı. Sabah Doktor Morillot gelmiş ve birden gülümsemişti: "İyileşiyor..."

— Pek az gülerdi Doktor Morillot. Gülmekten utanırdı, hatta bazan başını çevirir de öyle gülerdi. Mutlaka bir gizli alayla konuşurdu. Çok iyi adamdı... René'nin de birçok yanı ona benziyor... Utangaçlığı örneğin, ya da buna başka bir şey söylemek gerek, tam o değil çünkü. René'nin laboratuvardan kovulduğunu biliyor musun? 1 Martta kovmuşlar... Düşünebiliyor musun, geçenlerde iki öğrencinin kovulmasını protesto için benden imza almaya gelmişti, kendinden tek söz etmedi. Başına gelenleri dün Profesör Duvillier'den öğrendim. Şu işe bak! Başarıyla çalışıp duran bir adama, haydi bakalım! diyorlar... Profesör Brunel'in işi bu, tanırım kendisini, Richet'nin bir eşidir... "Politikaya karışmam ben..." Ama ufacık bir şey olsun, burnunu havaya dikip rüzgârı koklar... İhtiyar tilki... İyi ki René bir şeyler yapmaya zaman bulabildi, nasıl olsa gözlemleri var, oturup yazabilir artık… İhtiyar Morillot görse nasıl da sevinirdi! Tabii, göstermezdi mutlandığını, hatta tam tersine, homurdanırdı: "René'nin ne

inciler döktürmüş olabileceğini tahmin edebiliyorum..." Babanla nasıl da canını çıkarırcasına uğraşırdı! Ama severdi babanı, Maurice bir aptallık yaptığı zaman kızar, küplere binerdi... İyi adamdı Maurice, ama biraz havaiydi. Doktor Morillot, "iki bacaklı kelebek" derdi ona. Kırk yıl önce tanışmıştım kendisiyle, o zamanlar bekardı, şiir yazardı; orkideleri çok severdi. Ve hiç değişmedi, kırk yıl önce neyse şimdi yine o. Geçenlerde kendisine uğramıştım, oldukça iyileşmiş, dolaşabiliyor bile hatta. Bana, kurtuluşun kırların sadeliğinde olduğunu, herkesin birbiriyle barışması gerektiğini anlattı. Bédier'nin dürüst olduğunu söyledi, yalnızca Nivelle'e sövdü: "Şiire ihanet etti..." diyor onun için. Ne diyorum sana: Tam çocuk... "Corbeille"de hazırladığı yemekleri anımsıyor musun? Başına ahçı külahını geçirir, heyecanlanırdı: Ya hoşunuza gitmezse yengeç sosu?.. Çok geleni gideni olurdu. Herkese inanırdı. Hiç unutmam, bir gün bir Arjantinli getirmişti: "Dahi kompozitör"... Oysa adam usta bir yankesiciden başka bir şey değilmiş, yemek sırasında Maurice'in cüzdanını yürütüvermiş... Bazen çok ilginç kişiler gelirdi. Bir Rus mühendis gelmişti bir gün, tartışmışlardı da Nivelle yemyeşil kesilmişti hani? Anımsadın mı? Alçakgönüllülüğüyle büyülemişti o Rus beni. Ne o, neden kederlendin öyle? Geçmişe yanmak için daha yaşın çok genç. Bana bakma, ben yaşlıyım artık, şöyle bir anımsayıverdim mi, hemen duygulanıyorum... Hiç Rusya'ya gitmemiş olmam öyle bir gücüme gidiyor ki... Kısa süre önce bir çağrı aldım: İster nisanda, ister kasımda gelebileceğimi yazıyorlardı. Nisanda gidemem, kitabı bitirmem gerek, ama sonbaharda muhakkak gideceğim. Tek ki kalbim bir oyun oynamasın...

Marie, Mado'ya kahve getirdi. Dumaş içini çekti:

— Bir fincancık da ben içebilsem ah! Ama, yasak. Her şey yasak bana zaten... Çok sıkıcı bir şey bu! Söylesene, bu sıralarda Pierre'i görebilir misin? Huma için bir yazı istemişlerdi, söyle, muhakkak yazacağım, ama ancak döndükten sonra, şimdi yetiştiremem, çünkü, cumaya uçuyorum...

Mado ona yaklaştı, ellerini avucunun içine bıraktı, sevecenlikle okşadı:

— Söylememe izin ver... Hem bugün torunun değil miyim senin? Kendini korumalısın. Hepimiz için... Stockholm'e gitmen hiç doğru değil...

— Gene mi bir yasak? Kahve içmem doğru değil, tamam, boyun eğiyorum, ama Stockholm'e muhakkak gideceğim. Joliot-Curie atom

bombası sorununu gündeme getireceğini söyledi. Ne kadar önemli bir durum, anlamıyor musun?

— Ama sana transit vizesi vermezler, uçağa da binemezsin, bu herkesin bildiği bir şey. Kızma, ama kendini koruman gerek. Bugün seni kutlayanlar için...

— Ben de onlar için, bana inanan insanlar için gidiyorum zaten. Onlara... yalnız onlara da değil, başkalarına da söylenecek şeyler var... Profesör Adams'dan bir mektup aldım, Amerikalı bir bilim adamı bu, antropolog, gözünde at gözlükleri var, şu namuslu, dürüst dedikleri cinsten, ama içine baktığın zaman hiç de dürüst değil, ödleğin teki, korkuyor, belki de hiçbir şey anlamıyor. Utandırmak gerek onları... Aslında yapılacak pek çok şey var, hareketin kapsamını genişletmek gerek, bir yandan kabarmalar görüyorsun, insanlar öfkeli, öte yandan bir bakıyorsun, mitinglerde hep aynı insanlar... Bentlerini yarıp halkın içine girmek gerek... Stockholm'den çok şey bekliyorum ben... Sonra, Sovyetler de katılıyorlar toplantıya, dediklerine göre bir biyolog gelecekmiş, konuşmak istiyorum onunla, ne düşündüklerini öğrenmek istiyorum. Hayır, muhakkak gideceğim. Kendini korumalı insan, doğru, ama çok değil, o zaman yaşamak neye yarar... Lejean da güç durumda şimdi. O da çocuk değil... Ya sen? Sanıyor musun ki dediklerine inandım? Nice'de olup bitenler karnaval gibi bir şeydi demek?.. Peki öyleyse kolun hâlâ neden sarılı? Ne istiyorsunuz yani, bir ben mi oturup duracağım oturduğum yerde? Sırça köşkte?

Kararından caydıramadı Mado onu. Ertesi gün René geldi. Dumas onu işi konusunda bir güzel sorguya çekti: Kitabı muhakkak yazmalıydı. Ama René de onun sağlığından söz etmeye başlayınca, Dumas ellerini kaldırıp direndi:

— Hiç ağzını açma yoksa karışmam! Birincisi sen çocuk doktorusun ve ben çok şükür çocuk değilim; ikincisi bunu baban başaramadı, nerde kaldı sen başaracaksın! Öte yandan son derece önemli bir sorun var ortada; sen de biliyorsun... en iyisi, sen şu ulusal kongre hazırlıklarının nasıl geçtiğini anlatsana bana...

Dumas Stockholm'e gitti. Paris'ten sonra Stockholm'ü soğuk ve Dünya Komitesi toplantısı için buraya koşuşmuş insanların heyecanlarına karşı kayıtsız buldu. Toplantılar yeraltındaki bir restoranda yapılıyordu. (Dumas

şaka yollu "katakomb" diyordu buraya.) Sokaklarda uzun boylu, mavi gözlü İsveçliler, dünyalarının dokunulmazlığını anlatmak istercesine sakin, acelesiz yürüyorlardı. Yerin altındaysa delegeler, savaş tehdidi altındaki dünya üzerine konuşuyorlardı. Aralarında zenciler, Kanadalı bir misyoner, Rus yazarları, Amerikalı bir ressam, İtalyanlar, Finliler, Almanlar vardı.

Frédéric Joliot-Curie heyecanla okuyordu önündeki kâğıttan: "İnsanları yıldıran ve kitle halinde öldüren silahlar olarak atom silahlarının kayıtsız şartsız yasaklanmasını istiyoruz."

Dumas için atom bombasının yasaklanması sorunu, son zamanlarda kafasını hep uğraştıran birtakım düşüncelerle sıkı sıkıya bağlıydı. Eskiden basit insanlar bilimi kutsar, yaşayışlarını kolaylaştırdığı için ona saygı duyarlardı. Gerçi eskiden de kolera salgınlarında mutsuz hastaların doktorlardan öç aldıkları, ya da dokumacıların, patronları değil, makineleri yoksulluklarının suçlusu sayarak fabrikaları parçaladıkları olmuştu; ama sis çabuk dağılmış, gerçek ortaya çıkmıştı... Gerçi, büyük buluşlar o zamanlar da bir avuç insanın zenginleşmesine neden olmuştu, ama insanlar çocuk ölümlerinin azaldığını, işlerinin daha kolaylaştığını ve bir kentten başka bir kente ulaşımın çok daha çabuk ve rahat olduğunu görüyorlardı. Hem insanlar kötü olanı değil, iyi olanı anımsamaya eğiniktirler, difteriyi Roux'nun, kuduzu Pasteur'ün yendiğini unutmadılar daha. Nasıl büyük bir hayranlıkla bakmıştı Parisliler gökyüzüne ilk uçağı izlerken! Oysa şimdi gitgide daha çok rastlanıyor insanların bilginleri lanetlemelerine; Savaş denilen dehşetin suçlusu bilimmiş gibi geliyor onlara ve her yeni bilimsel buluş yeni bir yıkımı getiriyor onlarca. Ama bunun suçlusu bilginlerin kendisi belki de, çünkü bilim adamları arasında da öyle kariyeristler, öyle şarlatanlar var ki, her türlü çirkefliğe hizmete hazır olan bu adamlar, ilerlemeyi reddediyorlar, boş inanları destekliyorlar. Bazı antropologların, cahil bir onbaşıya milyonlarca suçsuzu öldürtebilmek için, insanlar arasında en önemli öğenin kan grubu ya da kafatası ölçüsü olduğunu ileri sürmeleri başka nasıl açıklanabilir? "Jeopolitik" sözcüğü tek başına neyi anlatabilir? Günümüzde Vogt diye bir adam çıkabiliyor ve ciddi ciddi, dünya nüfusunun fazlaca arttığını, muhakkak yeni bir insan kıyımına gerek olduğunu ileri sürebiliyor. Ama, hiç şüphesiz, yalnızca şarlatanlardan oluşmuyor bilim dünyası. Atom enerjisi konusunda son derece dürüst, namuslu insanlar da çalışıyor. Frédéric, örneğin, insanların tüm niteliklerini üzerinde toplamış bir kişi. Mc Clay Amerikan fizikçileri arasında soylu, mert kimselerin de

bulunduğunu söylememiş miydi? Ya Einstein?.. Onunla görüşüp konuşmuşluğum yok, ama inanıyorum ki büyük bir yüreği var. İstedikleri gibi çalışma olanağı vermiyorlar onlara, istiyorlar ki tüm buluşları bir tek şeye yönelsin: Yok etmeye. Joliot-Curie atom enerjisinin barışçıl amaçlarla kullanılmasıiçin çalışmalarını sürdürebilir mi artık? Belçikalı bilim adamları bir gram bile uranyumları bulunmadığını söylemişlerdi bana, Belçika kongosunun bütün uranyumları bomba yapımı için Amerika'ya gidiyormuş. Eğer yüzyılımızın bu yüce buluşu barışçıl amaçlarla kullanılabilseydi, insan yaşamını buhar motorlarının ya da elektriğin değiştirdiğinden daha çok değiştirebilirdi. Bunun yok ediş için kullanılması ise insanlığı çok gerilere götürmekle tehdit ediyor. Bilim adamları için atom bombasının yasaklanması, hem uygarlığın kurtuluşu, hem de övünülecek bir geçmişi olan bilime saygınlığının geri verilmesi demek olacak.

Oturumlardan birinde Dumas bu düşündüklerini söyledi. Tüm aydın dünyaca çalışmaları bilinen Joliot-Curie'den, daha ilk çalışmasını bile bitirmesine izin verilmeyen genç doçent Morillot'ya kadar, aşağılık, yıkıcı planlara hizmeti reddeden bilim adamlarının nasıl kovuşturmaya uğrayıp cezalandırıldıklarını anlattı. (Kendi kurduğu enstitüden bir kalemde kovulmasına Dumas hâlâ alışamamış olmasına rağmen kendinden hiç söz etmedi.) Sonra halktaki o büyük ve soylu duygudan, dokerlerin, maden ve metal işçilerinin yürekliliğinden, Fransız kadınlarından; treni durdurmak için raylara yatan Raymonde'dan, Nice limanındaki Mado'dan söz etti. "Düşünürler, bilim adamları, edebiyatçılar böyle bir anda halktan koparılabilirler mi?" Amerikalı bilim adamına döndü sonra. "Belki sözlerim Amerika'ya kadar ulaşır. Sizin güçlüklerinizi biliyorum ve sizinle aynı alanda çalışan bir yoldaşınız olarak konuşuyorum. Üzerimizde büyük sorumluluklar var. Bugün savaşı önleyebilir, sahibi olduğumuz ortak serveti koruyabiliriz. Susmak bir şeye yaramaz ve susanları kimse bağışlamaz. Daha fazla susamayız artık. Burada söz konusu olan politika değil, insandır. Tartışmaya da gerek yoktur: Herkesin kendisi karar vermelidir buna: Evinde, geceleyin, tek başınayken: İnsan mıdır yoksa değil mi? Ve bunu yüksek sesle sormalıdır kendisine..."

Delegelerden birisi toplantıda alınan kararlar için bir imza kampanyası açılmasını önerince Dumas yerinden kalkıp uzun süre alkışladı. İşte bu çok güzel: Muhakkak toplamak gerek imza. Herkese başvurmak gerek: Mitinglere gitmeyen, hatta gazete okumayan insanlara... Onlara şunu

söylemek gerek: Atom bombası ne bir tartışmacıdır, ne de bir eleştirmen, seçim yapmaz o, ayrım gözetmeden herkesi öldürür, ama onu kullanma cesaretinde bulunup bulunamayacakları, sıradan, basit insanlara, sizlere bağlıdır. Bu belgeyi imzalamakla önemli bir görev yapmış olacaksınız: Yıkımları önleyecek, çocuklarınızı, gelecek dünyayı koruyacaksınız. İmza kâğıdını Richet'ye de götüreyim, imzalamayacaktır hiç şüphesiz, ama böylelikle herkes onun atom bombasından yana olduğunu görür hiç değilse. New York'ta kendisine saldıracağımdan korkan otel hizmetçisi kadın bile imzalar herhalde, yalnız ona bunu gereken biçimde açıklayabilmeli. Kötü olan bir şey varsa, o da elimizde az adam var; aradaki duvarları yıkıp sokaktaki insana ulaşabilmek ve ona barıştan yana olmanın bir partiden yana olmak demek olmadığını açıklamak, ve, sizi askere çağırmıyoruz, demek gerek, size bir tek şey söylüyoruz: Yaşamak istiyorsanız eğer, savaşı reddedin.

Dumas bütün oturumları büyük bir dikkatle izledi ve bir tek konuşmayı bile kaçırmadı. İsveç delegesinin konuşması sırasında da salondaydı. Şunları söylüyordu İsveçli:

— Kararda şöyle diyelim: Barış yanlıları Sovyetler Birliği'nin yol göstericiliğinde savaş güçlerini yenecek.

Uzun boylu ak saçlı, İncilizce konuşan bir adam ona itiraz etti:

— Ben İsveçli dostumuzun önerisine katılmıyorum. Sovyetler Birliği barış için, dünyadaki bütün barışsever güçlerle birlikte savaşıyor. Sovyetler Birliği'nin yol göstericiliği sözü hareketimizi daraltabilir, oysa biz onu genişletmek istiyoruz. Bir barış savaşımına yalnızca komünistleri değil, gerçekten savaş istemeyen herkesi, ve bu arada barıştan yana olup da Sovyet sistemini beğenmeyenleri de çekmeliyiz.

Dumas yanında oturan delegeye yavaşça sordu:

— Kim bu?

— Sovyet delegasyonundan bir üye, Biyolog Sebarşin.

İki oturum arasında Dumas, üç saat konuştu Sebarşin'le; her şeyden söz ettiler bu konuşmalarında: Orman dikimi, imza kampanyası, Fransız dokerlerinin savaşımı, yıkılmış kentlerin yeniden kurulması...

— Çok iyi konuştunuz bugün komisyonda, dedi Dumas gülümseyerek. Ben devrimciyim ve Moskova'ya umutla bakıyorum, bizim dokerlerle ya da maden işçileriyle konuşun, onlar da aynı şeyi söyleyeceklerdir. Şimdi Fransa'da en güçlü parti, bizim parti. Ama yalnızca oy sayısı değil tabii önemli olan. Nice insan var ki radikallere ya da sosyalistlere oy veriyorlar, ama bunlar ülkülerini gerçekleştirebilmek için en küçük bir harekette bulunuyorlar mı? Örneğin, bir öğün yemek yemekten vazgeçebilirler mi? Hayır, bunların ülküleri bile yoktur, iyi insandırlar aslında, ama ruhsal dünyaları dardır, beyinleri yıkanmıştır, coşku ve aşk üzerine değil, hesabını bilme üzerine yaşama öğretilmiştir onlara, çocukluklarından beri şüpheci olmalarını sağlayacak bir eğitimle yetiştirilmişlerdir. Onların milletvekilleri de çek yolsuzluklarını örtmek için çalışırlar. Bizimkilerse faşist yasalara karşı savaşıyorlar. Ölümün üzerine gidiyor komünistler. La Rochelle ya da Nice'de olanları bir okuyun, göreceksiniz... Ama ürkekleri, kararsızları, şüphecileri de hesaptan düşmek doğru değil. Onlar da yaşamak istiyorlar, ancak bir şeyden anladıkları yok. Onlara durmadan, sizin onların üzerine saldıracağınızı, bizim de, komünistlerin de, ellerinden evlerini barklarını alacağımızı, emekli maaşlarını keseceğimizi söylüyorlar. Böylece hem sizden, hem bizden korkmalarını sağlıyorlar. Öte yandan barış hareketi de çok geniş olmalı, çünkü ancak o zaman zafere ulaşabilir. Çok düşündüm bunun üzerinde. Ama bunu özellikle sizin –Sovyet delegesinin– söylemeniz çok güzel bir şey. Sovyetler Birliği hiç şüphesiz öncümüzdür, bunu hepimiz biliyoruz; ama siz elinizi yalnızca bize değil, barış isteyen herkese uzatıyorsunuz... Böylece, hareketi önder olmak istemeyen yönetmiş oluyor. Oturumları dikkatle izliyorum ve sizin ve yoldaşlarınızın ne kadar alçakgönüllü davrandığınızı görüyorum: Tartışırken bile dostçasınız, bazen ikna ediyorsunuz, bazen ikna ediliyorsunuz. Neden bu kadar dinliyorlar sizin sözünüzü? Çünkü deneyiminiz çok, düşünce ufkunuz geniş, ölçekleriniz başka...

Sebarşin Sovyet tarımcılarının son yıllarda yaptıklarını, yeni ve büyük girişimleri, insanların yaşayışlarının nasıl kolaylaştığını anlattı:

— Bakın, iki hafta önce olan bir şeyi anlatayım size. Moskova'da bir spiker vardır, sanırım kimse görmemiştir onu, ama sesini herkes tanır: Savaş sırasında Almanlara karşı zaferi kazandığımızı o açıklamıştı radyodan. İşte geçen hafta aynı spiker fiyatların indirildiğini açıkladı. İlkinde kentlerimiz kurtulmuştu, onu söylüyordu. Bu kezse, herkesin çay ve

şekeri, yağı, ayakkabısı, kumaşı olacağını söylüyordu. Bu da bir zafer bildirisidir: Tek tek bütün insanlarımız yıkıntılarla, yoksullukla, kısacası savaştan artakalan her şeyle savaştı. Ve zaferi kazandık...

— Anlıyorum, anlıyorum, dedi Dumas; heyecanlıydı. Bilemezsiniz, şu anda anlattığınız şeyler nasıl değerli benim için. Motorun yakıta ihtiyacı vardı, siz bugün bana onu verdiniz. Ömrümün sonuna kadar yeter bu bana artık... Sözlerinizin hiçbirini unutmayacağım. Sizin dayanacağınızı çok önceden biliyordum. "En çok bir ay, ondan sonra işleri tamamdır..." dediklerinde biliyordum. Toplama kampındayken, gelip bizi kurtaracağınızdan adım gibi emindim. Dayanıp dayanamayacağımı, sağ kalıp kalmayacağımı bilmiyordum, ama geleceğinizden bir an bile kuşku duymadım. Durumunuzun şimdi daha iyi olması, artık gülebilecek, bebelerinizi nazlandırabilecek, genç kızlarınızı giydirebilecek olmanız çok güzel bir şey. Eğer birilerinin mutluluğa hizmeti geçtiyse, bu muhakkak ki Sovyet halkıdır. Artık ölmekten korkmuyorum...

Akşam oturumu bittikten sonra Dumas yukarı çıktı. İçi huzur doluydu, neşeliydi; çok önemli kararlar alındı. Stockholm sanki bunlardan hiç habersizmiş gibi tasasız, kendi halinde. Evet, gerçi bura insanları savaşın acılarını tatmadılar, şansları yaver gitti, ama bunu, yarın da böyle olacağına, piyangoda bugün kazanmışsan, yarın da kazanacağına yalnızca aptallar inanabilir. Onların da üzerine bir bomba atılabilir, hem de rastlantıyla, ya da yanlışlıkla... Oysa hiçbir şeyden haberi yok bunların, gazeteleri susuyor, halk dersen kuzeyli; aylak seyirci takımı bile yok burada. Marsilya değil tabii burası...

Yürüyerek gitti oteline. Soğuğu, aydınlığı, hayatın içine giren, alanları ikiye bölen, evler arasında yalıyarlar olarak görünen deniziyle, sert, kesici rüzgârıyla kent hoşuna gitmişti. Limana kadar yürüdü, küçük bir vapur kederli kederli düdük çalıyordu. Martılar alçalıp yükseliyorlardı. Küçük bir birahaneye girdi, bir bardak bira istedi. Yanındaki masada bir tayfa oturuyordu. İngilizce konuşmaya başladı tayfayla. Yaşlı Fransızın buraya barış bilmem nesi toplantısına geldiğini öğrenince aydınlık, duru gözlerini ona diken tayfa:

— İşte bu çok iyi, dedi. Narvik'i bombaladıkları sırada oradaydım ben. Lulea'yı da bombalasınlar istemiyorum. Ne karar aldınız bari toplantınızda?

Dumas cebinden bildiriyi çıkardı ve okumaya başladı: "Atom bombasının kayıtsız şartsız yasaklanmasını istiyoruz... Dünyadaki bütün insanları, kendi rızalarıyla bu bildiriyi imzalamaya çağırıyoruz."

Tayfa dikkatle dinliyordu.

— İyi bir şey bu. Narvik'i bombaladıklarında küçük bir kızı da öldürdüler. Kızın annesi bizim işletmede temizlikçi olarak çalışırdı. Hiçbir şey anlamamış kadıncağız, delirmiş anlattıklarına göre. Bir daha böyle bir şey görmek istemiyorum...

Birkaç saniye sustuktan sonra sordu:

— Peki sizi dinlerler mi?

— Bu size bağlı.

— Bana mı? Benden ne çıkar, küçük bir adamım ben, Lulea'da bile kimse tanımaz beni, küçükken ayrıldım oradan, o gün bugün hep denizlerdeyim.

— Bense bu size bağlı diyorum, tek tek herkese bağlı.

Dumas ona kalemini uzattı ve buyurgan bir sesle:

— İmzalayın, dedi. Eğer Lulea'da da aynı şeyler olmasını istemiyorsanız...

— Biraz düşünmeliyim...

Tayfa bir kaç kez yüksek sesle okudu bildiriyi, kâğıdı katlayıp Dumas'ya uzatacak gibi oldu, sonra yine açtı, dikkatle bir kez daha okudu.

— Öyle çabucak kavrayamıyorum ben her şeyi... Ama bunu imzalayacağım. Çocukları öldürsünler istemiyorum. Yalnızca Lulea için imzaladığımı sanmayın, Bordeaux'da da bulundum ben, Bordeaux'yu da bombalasınlar istemiyorum, orada da çocuklar var...

Dumas oteline dönerken düşünüyordu: İşte ilk imza, hem de asıl toplamamız gerekenlerden... Bir rastlantıyla aldım onu... Ama katakomplardan çıkıp halkın yüreğine dağılacağız. Bu kentin insanları kentlerinde gerçekleştirilen işten habersizler, ama bir kaç aya kadar Stockholm adı herkesin ağzında olacak. Rus biyoloğunun ne iyi bir yüzü

vardı, coşku, ya da eskilerin dediği gibi ilham verici bir şeyler vardı gözlerinde. Oysa bir şair değil, biyologdu: Orman dikimiydi işi. Savaştan önce Maurice'in evine gelen Sovyet mühendisi de şair gibi görünmüştü bana, oysa makine sipariş etmeye gelmişti... O gençti, Sebarşin ise herhalde ellisini aşmıştır, ama onda da bir gençlik var: Ondan mı, yoksa ülkesinden mi geliyor bu gençlik, bilmiyorum… Sonra bir bilim adamı değil de, devlet adamı gibiydi sanki... Bizden sonra çağrıyı ilk imzalayan Lulealı bir tayfa oldu... Şaşıracaktır herkes buna... Oysa Narvikli bir ananın çıldırışını görmüş o. Tüm insanlar bir şeyler gördüler ve daha fazla izin vermeyeceklerdir buna. Sonra, en önemlisi, Moskova var geride...

75

Prag'dan sonra Bill Coster rizikolu işleri sevmez olmuş ve bunu Nivelle'e de söylemişti: "Şunu bilin ki, kaplan avcılığı sona erdi artık, sizin şiirlerinizi dinlemeyi yeğlerim onun yerine…" Ancak parası yoktu ve Victoria insanın içini parçalayan öyle mektuplar yolluyordu ki, Coster bir aylığına Helsinki'ye gitmeye razı oldu. Burada Roberts'in verdiği bazı görevleri yerine getirdi, "Doğudan inen kara gölge" başlıklı bir yazı yazdı ve bolca sıkılıp berbat Fin votkasından içti. Sonunda onca beklediği hareket günü geldi ve Helsinki'den ayrıldı. Geçerken uğradığı Stockholm'de Bill'in kalmasına neden olan yalnızca hoşuna giden İsveç votkası değil, Kızılların bir komitesinin bu kentte toplantı yapmakta olmasıydı. Beş yüz sözcük daha karalayabilirdi belki böylece. Johnson var... Ünlü bir çocuk, ama on para etmez. Varsın o gitsin. Kızılların dünyayı nasıl kurtaracaklarını dinlemekten daha sıkıcı bir şey düşünemiyorum… Coster, kongreye katılan delegelerin kaldıkları oteli dolaştı, vestiyer görevlilerini, garsonları, oda hizmetçilerini sorguya çekti; Dumas'nın otele kaçta döndüğünü, onu kadınlarla görüp görmediklerini, Sovyet temsilcisinin bavulu olup olmadığını sordu. Edindiği bilgilerde bir incir çekirdeği kadar boşluk kalmış olacaktı ki, Sovyet delegesinin oturum bittikten sonra gazetecileri kabul edeceğini öğrenince çok sevinmişti.

Bill basın toplantısına Fred Johnson'la birlikte gitti. Çok kalabalıktı salon. Önce İsveçli gazeteciler Barış Kongresi'nin kararlarına ilişkin sorular sordular. Bill içinden gülüyordu: Bu Kızıllar aynı zamanda ahmak da oluyorlar! Burada oturup kararlar alarak bombayla baş edebileceklerini sanıyorlar! Varsın imzalasınlar bakalım bildiriyi, en sonunda biz de bir imza atacağız, ama kalemle değil tabii... Sovyet delegesini dikkatle incelemeye başladı Coster: Herhalde etkileyici bir dış görünüşü olduğu için gönderdiler onu: Uzun boylu ve dimdik duruyor. Saçları ak, yüzünde aydınlık, sevecen bir gülümseme; yalnız gözleri ele veriyor kendisini, bir bakışta anlıyorsun İsveçli bir çoban değil de, buradaki "beşinci kol"larına yönerge vermeye gelmiş bir Kızıl olduğunu. Büyük bir olasılıkla, asker ya da siyasi komiser. Bizim Adams gibi salakları ortalığa salmak için de Kızıllar "bilgin" deyip duruyorlar herife...

Bill kalktı, kıs kıs gülümsemesine saf bir anlatım vermeye çalışarak:

— Sovyet delegesinin sözlerini büyük bir dikkatle dinledim, dedi. Benim için bunlar özellikle ilginç oldu, çünkü kırk birde Moskova'daydım ben ve Rus askerlerinin yiğitlikleri üzerine bir dizi makale yazmıştım. O zamanlar bütün Amerikalılar Rusların acılarını paylaşıyorlar, onlar için üzülüyorlardı. Oysa şimdi Moskova'nın savaş hazırlıklarından korkmayan bir tek kişi bile yoktur Amerika'da. Yurttaşlarının bu konudaki çalışmalarına ilişkin olarak Sovyet delegesinin bize anlatacağı çok ilginç şeyler olsa gerek. Eğer Ruslar gerçekten Batıya saldırmak istemiyorlarsa, buna neden hazırlanıyorlar?

Coster Rus'a gözleriyle yiyecekmiş gibi bakıyor, onun şaşırıp utanmasını bekliyordu. Ama Sebarşin'in gülümsediğini görünce, çok tecrübeli bir istihbaratçı bu adam, diye düşündü.

— Kimin bir saldırıya hazırlandığını siz de en az benim kadar biliyorsunuz, dedi Sebarşin. Norveç de, Türkiye de, Amerika Birleşik Devletleri'nden çok uzak, ama Sovyetler Birliği'nin sınırı olan ülkelerde askeri üsleriniz var. Eğer biz de Kanada ya da Meksika'da askeri üsler kursaydık, bunu bizim barışseverliğimiz olarak yorumlayacağınızı hiç sanmıyorum. Silahlı kuvvetlerde azaltma yapılmasına ilişkin sayısız önerilerimizden muhakkak sizin de haberiniz vardır; eğer bu öneriler geri çevrilmişse, bu da bizim suçumuz değildir. Hiç şüphesiz Sovyet ordusu savunma kaygusu...

Bill onun sözünü kesti:

— Gördüğüm kadarıyla pek bilmiş birine benziyorsunuz... Belki de, Sovyet ordularının güneye doğru ilerlemesi, ya da sizin kendi söyleyişinizle "savunma" kaygularınıza ilişkin bir şeyler anlatırsınız bizlere?..

Salonda gürültüler yükseldi: "Transoc" muhabirinin basın toplantısını baltalamak istediğini herkes anlamıştı. Ancak Sebarşin sessizliği sağladı.

— Kişisel olarak ben, gerçekten çok büyük savunma çalışmalarıyla uğraşmaktayım: Diktiğimiz ağaçlarla bir orman duvarı yükseltiyoruz, bu duvar bizi Amerikalılardan değil, kuraklıktan koruyacak. Ben size Sovyet ordularının güneye doğru ilerlemelerini değil, Sovyet buğdaylarının, domateslerinin, üzüm bağlarının... kuzeye doğru ilerlemelerini anlatabilirdim. Benim uzmanlık kolum tarım biyolojisidir, yani bir

agrobiyoloğum ben. Ama askeri uzmanlar da vardır bizde. Eğer Amerikalı yöneticiler, halklarının çıkarlarına boşverir ve akılsızca sözler söylemekten akılsızca hareketlerde bulunmaya geçerlerse, kendileri askeri uzmanlarımızın başarılarını görmek fırsatını bulacaklardır.

Coster kibarca teşekkür etti Sebarşin'e. Bir Fransız gazetecisi ağaç dikim planlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini sordu. Sebarşin ayrıntılı yanıt verdi bu soruya. Coster yeniden ayağa kalktı:

— Madem barıştan yanasınız, öyleyse neden "demirperde" gerdiniz özgür dünya ile aranıza? Kimseyi salmıyorsunuz ülkenize. Biz gazeteciler, haberleşme özgürlüğü olmadan barışın gerçekleşmeyeceğine inanırız. Beni Rusya'ya kabul edeceklerine ve orada özgürce hareket edebileceğime ilişkin güvence verebilir misiniz bana?

— Yerinizde olsam, dedi Sebarşin, bu soruyu hiç sormazdım. Asılmış bir adamın evinde ipten söz etmekten kaçınılır. Büyük bilgin Dumas'ya Amerika'da yaptıklarınız unutuldu mu sanıyorsunuz? Daha bir hafta önce Pablo Picasso ve Lanterburg başrahibini Amerika'ya sokmadınız. Sizin ajansınıza gelince, temsilcilerinizden birisi ülkemizde altı ay kaldı ve bizim kendisini sıktığımıza, ona rahat vermediğimize dair en küçük bir yakınmada bulunmadı... Burada bulunan herkese Bay Coster'in "Transoc" ajansını temsil ettiğini açıklamam gerekiyor. Bu ajansın Moskova'da görev yapmış eski bir muhabiri geçenlerde "Transoc"un asıl görevinin ne olduğunu anlatan pek ilginç bir kitap yayınladı. Korkarım ki Bay Coster siz çok alçakgönüllü bir insansınız ve kimsenin sizin ne çok yönlü çalışmalarda bulunduğunuzdan haberi yok sanıyorsunuz. Sablon sizin Prag'da nasıl katil ve kundakçı çeteleri örgütlediğinizi bir bir anlatmış kitabında...

— Siz kendisine ne dikte ettiyseniz, Sablon onları yazdı... Çok ilginç, acaba ne kadar ödediniz bu işe karşılık ona?

Protesto sesleri kapladı salonu. Fransız gazeteci yerinden fırladı:

— Komünistlere pek sert saldırılar yönelten bir gazetenin muhabiriyim ben. Ama burada açıklamak zorundayım ki, Sablon son derece dürüst bir gazetecidir...

Coster'e baktı Sebarşin, belli belirsiz gülümsedi:

— Sablon'un söylediklerini meslektaşınız ve vatandaşınız Smiddle de doğruladı.

— Kızıllar işkence yaptılar ona, diye bağırdı Coster. Burada Prag'da değilsiniz, özgür bir ülkedir burası... Bağımsız gazetecileri susturamazsınız burada... Sizin propagandalarınızı dinlemek istemiyoruz...

Cakayla yerinden kalktı ve iskemlesini devirerek çıkış kapısına yürüdü. Fred Johnson da onu izledi. "Associated Press" muhabiri yerinden kalktı, ama çıkmadı: Belki ilginç bir şeyler olabilir?..

Sebarşin başka soru sormak isteyen olup olmadığını sordu. İngiliz gazeteci:

— Amerikan biliminde olumlu gördüğünüz yanlar var mı? diye sordu.

Sebarşin, Burbonc'un çalışmalarını da değerli bulduğunu, Amerika'dayken birçok biyologla tanıştığını ve bunlardan bazılarının kendisinde çok olumlu izlenimler bıraktığını anlattı.

— Bana öyle geliyor ki, nasıl Amerikan halkı yöneticilerinin politikasından sorumlu tutulamazsa, Amerikalı bilim adamları da ırkçı fikirleri savunan ve bir halkın bütün öteki halklardan üstün olabileceğini kanıtlamaya çalışan meslektaşlarından sorumlu tutulamazlar. Ben Amerika'dayken Profesör Adams kültür yakınlaşmalarını önleyen yapay engellere karşı çıkmıştı. Ben eminim ki, kongremiz oturumlarında kendisini görüp dinlemek fırsatını bulduğumuz Profesör Dumas'nın Amerika'dan çıkarılması herkesi öfkelendirmiştir. Ama bu hareketin, hepimizden ve herkesten daha çok Amerikalı bilim adamlarını, özellikle de Profesör Adams'ı öfkelendirmesi gerekir. İnsanların bilim alanındaki görevleri, hayatı kolaylaştırmak, ilerleme ve barışa hizmet etmektir. Joliot-Curie ve Dumas gibi saygıdeğer bilim adamlarının aramızda bulunmalarının nedeni de bu zaten.

Bill, Fred Johnson'la birlikte restorana gitti ve kimyonlu votka içip, bu dünyada Kızılların, özellikle de Sebarşin'in var oluşuna sövüp saymaya başladı.

— Enayi yerine koydu adam bizi. Şıp diye anlamıştım zaten onun kulağı kesik istihbaratçılardan olduğunu. Amerika'ya gitmesi de, eminim, atom

bombasının sırlarını çalabilmek içindir. Peki niye Norveç'ten söz etti bu adam? Ya orada da bulundu, ya da oraya gitmeye hazırlanıyor. Tutmuş bir de ormanlardan söz ediyor! Külahıma anlatsın onları!..

— Ajanstan hiç söz etmeyecektin, dedi Fred Johnson. Zaten Sablon olayından sonra soru yağmuruna tuttular beni burada...

— Eşi benzeri az bulunur bir alçaktır o senin Sablon dediğin hergele. Yalnız bir şeye yanıyorum: Heriflen Prag'da oturup onca içki içtim de, ağzını burnunu şöyle pide gibi yamyassı etmedim!.. İyi kazık attı bize hergele! Ya Smiddle?.. Ölülere sövülmez derler. Aptalca bir laf bu! Ölüler var ki yaşayanların hayatını zehir ediyor. Karı gibi korkaktı Smiddle. Onun o anlattığı masallara inanabilmek için bizim Sarı gibi su katılmamış ahmak olmak gerek...

— Doğru dedi Fred. Ama sen yine de Transoc'dan hiç söz etmeyecektin... Çok dikkatsiz davrandın.

— Nerden bilebilirdim herifin benim nerenin temsilcisi olduğumu bildiğini?

—Unuttun mu, salona girerken hepimizin bağlı olduğumuz kuruluşların adını yazmıştı İsveçli bir kız? Sonra o listeyi Rusa verdi...

Coster birden gülümsedi:

— İyi karşılıklar verdi ama herif, aşkolsun! Ben dürüst oynanan oyunları severim, herif resmen sırtımı yere getirdi! Hadi birer kadeh daha çekelim şu kimyonlu votkadan... Düşmanım kazandı mı, bunu ilk ben kabul ederim... Neyin nesi sence herif: Asker mi yoksa komiser mi?

— Biyolog. Bir gerçek bu...

— Hadi ordan be Fred, çocuk muyum ben!.. Sıfır numara istihbaratçı bu herif...

— Onun hakkında epey bilgi topladım. Kitabı İngilizceye de çevrilmiş... Aslında yediden yetmişe hepsi istihbaratçı onların, bu kesin, ama bu adam biyolog, bir gerçek bu.

— Canı cehenneme, biyologsa biyolog!.. İyi para ödüyorlardır herhalde bunlara? Ama böyle bir adama giden paraya acımayacaksın, Smiddle değil bu...

Coster bloknotunu çıkardı ve yazacağı makalenin planını karalamaya başladı: "Sovyet delegesi kendini bilim adamı gibi göstermeye çalıştı ama soru yağmuru altında şaşırıp bocaladı. Sovyet haberalma servisinden bir albay bu adam. Amerika'da bulunmuş, şimdi de Norveç'e gitmeye hazırlanıyor. Hiç şüphesiz kundakçılık yapmasını, bağımsız gazetecilerin sorularına yanıt vermekten çok daha iyi biliyordur. Kendisine Kremlin'in savaş hazırlıkları olup olmadığı sorulduğunda, önce Kızılların bahçe ve bostan işleriyle uğraştığını kekelediyse de, sonunda üstü kapalı olarak askeri uzmanlarının saldırı planları yaptıklarını açıkladı. "Demirperde"ye ilişkin bir soruya yanıt veremedi ve Amerika Birleşik Devletleri'nin de yabancı komünistlere ülkesinde komplo hazırlama izni vermediğinden yakınarak, bağımsız gazetecileri totaliter rejimler aleyhinde konuşmakla suçladı. Basın toplantısında hazır bulunan gazeteciler büyük bir öfkeye kapıldılar, hatta içlerinden bazıları "bilgin"i on kadar yerli Kızılla başbaşa bırakarak salonu terk ettiler. Şimdi artık bu istihbaratçının Stockholm'de asıl nelerle uğraştığını açıklamaya başlayabiliriz. Bu sözde bilginin New York'tan satın alınmış ve Moskova'da içine gizli gözler yapılmış domuz derisinden bir bavulu vardı..."

Bill esnedi:

— Baksana Fred, yazılarını dikte ettirdiğin birisi var mı? Yazmayı hiç sevmiyorum: Kafam çalışıyor, ama elim yoruluyor... Bizim zenaat için ne diyorsun? Boktan meslek değil mi? Sarı beni gebertmeye karar vermiş. Ama bir aya kadar New York'a gidiyorum ben ve yalnızca aile skandallarına ilişkin yazılar yazacağım. Politika pis iş. Central Park'ta karısını aşığıyla basan kocayı yazacağım örneğin. Bunda hem ilgi çekici, sürükleyici bir şeyler var, hem de dürüstlüğe benzer bir şeyler... Bıktım artık insanlığa kimin mutluluk getireceği konuşmalarından: Biz mi yoksa Kızıllar mı? Bill Coster'i mutlu etmek için Florida'da küçücük bir ev yeter. Terasında viski içip pantolonsuz yatabileceği bir ev şöyle... Bak bunda da dürüstçe bir şeyler var... Balığa su gereklidir, oysa Sarı beni kurutulmuş morina balığı gibi ipte asılı tutuyor. Geberebilirim, ama gebermeyeceğim. Doldur bakalım şu kimyonludan birer kadeh daha...

76

Uçak alçaktan uçuyordu. Sebarşin pencereden aşağı bakıyordu: Deniz ve yüzlerce minik ada. İşte bir adacık daha, üzeri karla örtülü, kiremit kırmızısı bir evden başka bir şey yok adada; adamın biri kayığını sürüklüyor. Çok tuhaf böyle yaşamak: Çevrede hiç kimse yok... Bir zamanlar ozanlar yalnızlığı şakımışlar, oysa bir çeşit ölüm bu... Dumas'yla konuşurken onun yetmiş beş yaşında olabileceği bir an bile aklıma gelmedi; her şey ilgilendiriyor onu: Belediye seçimleri, Adams'ın durumu, Neruda'nın şiiri, bizdeki ağaç dikimi çalışmaları... Bunun için genç işte Dumas...

Öte yandan dünyada neler oluyor! Düşünebilmemiz bile zor bunu bizim...

Sebarşin'e, kendisini Daimi Komite toplantısına göndereceklerini söylediklerinde canı sıkılmıştı: Mart ayında olduğumuza göre ilkbahar işleri başladı başlayacak demektir. Eğer toplu dikim yapılacak türlerde bir gecikirsek, bir yıl yitirdik demektir. Barış savaşımı elbette bugünün en önemli konusu, ama ne yapabilirim gitsem oraya ben? Hem kötü bir konuşmacıyım, hem de hiç ilgilenmediğim bir konu bu.

Stockholm'e gelip de herkesin kendisini nasıl büyük bir dikkatle dinlediğini görünce yanıldığını anladı.

Devrim başladığında Sebarşin fakültede ikinci sınıf öğrencisiydi. Parti programlarını, tezlerini hemen kavrayamamıştı gerçi, ama yüreği halktan yanaydı, bu yüzden de Kızıl birliklere yazıldı. İki yıl savaştıktan sonra yeniden üniversiteye döndü. Hem devlet sorunları, hem de biyoloji sorunları üzerinde iyice düşünüp taşındıktan sonra 1928'de partiye girdi. Yirmi yılın bilinçsiz heyecanları, otuzunda dünya görüşüne dönüştü.

Stockholm'e savaşımlardan geçmiş, inandırmış, örgütlemiş bir insanın deneyimleriyle gelmişti. Gece sabahlara dek başka başka insanlarla konuşup durmuştu: Dumas'yla ve genç bir zenciyle, Norveçli bir bilim adamıyla ve İtalyan bir sosyologla, Boulier başrahibiyle ve Liverpoollü bir kuakerle... Dünyanın hummalı nabzını duyuyor gibiydi...

Sanki her şey yerli yerindeymiş gibi: Alışveriş yapılıyor, eğleniliyor, sergiler açılıyor, spor karşılaşmaları yapılıyor, ve bu yalnız Stockholm'de değil; Londra'da, Montreal'de, Kahire'de, Paris'te de böyle. Amerikalı yöneticiler hiç akıllarından geçirmedikleri güçleri uyandırdılar. Güçlükle bitirilebilmiş bir uzun savaşın sersemliği içindeki dünyada kendilerini efendi gibi gördüler. Komünizmi atom bombası ve teknikle yok etmeyi hesapladılar. Birisi şöyle yazıyordu: "Bir düğmeye basmak yeter..." Doğrusu onların olanaklarını küçümsemek de gülünç olur: İleri teknikleri ve geri bilinçleri, iflas halindeki yoksul Avrupa'yı verdikleri sadakalarla büyüleme çabaları, toprakları birkaç kez ipotek edilmiş köylülerin yoksulluk korkuları, ayakkabıcının ya da terzinin dükkânlarından korkuları, entellejansiyanın hayatın alacabulacalığından, tartışma olanaklarından, inancının az, inançsızlığının çok olmasından korkusu... İnsan denizini dalgalandırdı Amerikalılar: Korkuyla, yalanla ve verdikleri sözlerle. Ve deniz coşmaya başladı... Nerdeydi peki yanılgıları? Arkalarından gitmeye hazır insanların ölmek değil yaşamak istediklerini unuttular. Belki bir sürü ülkeyi "Amerikanvari hayat tarzı"yla birbirine bağlayabilirlerdi, ama istemeden ağızlarındaki baklayı çıkardılar ve herkes kendilerinden istenenin Amerikanvari bir ölüm olduğunu anladı. Bu da kimsenin gözünü kamaştıracak bir şey değil artık... Bilincin, vicdanın, yüreğin en derinlerinden bir karşı dalga, bir dip dalgası yükseliyor şimdi. Yeni bir fırtınanın hazırlığını yapanlar artık rüzgârları yönetemiyorlar...

Huzur yok. Savaş görmemiş şu uykulu Stockholm'de bile herkes birbirine savaş olup olmayacağını soruyor. Bu durumda insanların yaşayabilmeleri, hele de çalışabilmeleri şaşılacak şey doğrusu... Paris'te on beş yıl önce Profesör Mennier ile yemek yemiştim. Geleceğe ilişkin planlarını açmıştı bana profesör: Beş yıla kadar gözlemlerini bitirecek ve kitabını baskıya verecekti, on yıl sonra küçük kızı evlenecekti, on beş yıl sonra da Biarrice kıyılarındaki evine çekilecekti. O sıralar ellisini aşkındı... Herkesin bir tasarruf sandığı cüzdanı, ya da bir yerlerden mülk geliri, geleceğe ilişkin planları, hesapları var... Dumas; "her yaz, bu yaz bir yere gidebilir miyiz, gidersek nereye gidelim tartışmasına başlıyoruz," diyordu. Ve başka tartışmalar: Truman ne demiş, Ruslar ne karşılık vermiş, nerde başlayabilir savaş: Asya'da mı, yoksa onun hemen yanı başında bir yerlerde mi?.. Barış hareketinin gücü, içine herkesi almasında. Burada ideoloji falan söz konusu değil: İnsanlar yaşamak istiyorlar...

Moskova'ya akşam ulaştı Sebarşin. Ertesi sabah doğruca enstitüye gitti. Mamonov sevinmişti onu gördüğüne:

— Nihayet! Nasıl geçti yolculuğunuz?

Ama Sebarşin'in yanıtını beklemeden hemen anlatmaya başladı:

— Profesör Rogozin öldü, ama herhalde biliyorsunuzdur bunu... Dimiterko sonuçlara inanmıyor, "yapay olarak yaratılmış koşullar" diyor. Yani eski düşüncesinde. Bugün altı toplantı var: Sizin gelmenizi beklediler... Saratov İstasyonu direktörü, yönergede belirtilen cinslerin bölgelerine gitmediğini yazıyor. Bana kalırsa bahane bunlar, ilerde işin içinden çıkamazlarsa kendilerini haklı çıkarmak için bunlara dayanacaklar. Neyse, bunlar önemli değil...

— Önemli olmaz olur mu? dedi Sebarşin. Hemen şimdi bakanlığa gitmem gerek benim, yönergede belirtilen cinsler konusunu toplantıda ele alırız, bu yalnız Saratov İstasyonu'nun sorunu değil, genel bir konu, üstelik ciddi de...

Öğle yemeğini Lelya ile yedi. Lelya Stockholm'deki toplantının nasıl geçtiğini, Amerikan delegelerinin neler dediklerini, çağrıyı imzalayıp imzalamayacaklarını sordu. Sebarşin coşkuyla anlatmaya başladı, sonra birden durdu ve düşünceye daldı. Bir süre sustuktan sonra:

— Zor, dedi, bunu aktarabilmek. Bir başka hava... Bana orada bizim buradaki barış savaşımımızı sordular, anlattım: Kentlerin yeniden kurulması, sanayide yeni atılımlar, başarılar, fiyatların indirilmesi, koruyucu orman kuşağı... Muhakkak anlıyorlar, hayran oluyorlar. Ama onlara da bizim dinginliğimizi anlatabilmek zor... Orada barış savaşımı, savaştaki direniş gibi bir şey. Romantiklerin ateşiyle aydınlık her şey. Dumas, kadının birinin treni durdurmak için rayların üzerine yattığını, bir başkasının işçileri limana götürdüğünü ve gemiye yüklenecek silahları denize attırdığını anlattı. Eskiden gazetelerde okurdum bunlara benzer şeyleri, ama oraya gidince anladım ki, bunlar, onlar için normal bir iş gününde yapılan işler gibidir. Bunlarla soluyorlar orada. Her insan hayatını ortaya koyuyor. Dedim ya, tıpkı savaştaki gibi... Bir şair olsaydım, kendini trenin altına atan kızı seçerdim, bizim Mamonov'u değil: İlki çok daha etkileyici çünkü. Ama bizsiz ne yapabilirler?.. Dumas'yla şakalaşırken, burada yetiştirdiğimiz her

meşenin, barışın bir askeri olduğunu söylemiştim. Aslında pek şaka da değil bu... Dumas Nice'deki olayları anlattı, kalabalığın başında giden kadını çok yakından tanıyormuş. İflas etmiş bir fabrikatörün kızıymış bu...

Sebarşin saatine baktı:

— Toplantıya geç kalıyorum, elimi çabuk tutmam gerek...

Akıllı yüzlü rahibi, karar tasarısındaki düzeltmeleri, kendisine "knix" yapan İsveçli kızı, yüzlerce minik adacığı... her şeyi unuttu birden, sanki hiçbir yere gitmemişti: Sevgili işi sarmıştı içini yine...

Meşeler üzerindeki deneylerine epey önce, 1934'de başlamıştı. Savaş sırasında bile dikim sorunları kafasından hiç çıkmamıştı. Stalin, "on beş yıl yeterli bir süredir" dediğinde, Sebarşin meşeleri için utanır gibi olmuştu. Çok büyük bir süre! Eğer her şey insanlara bağlı olmuş olsaydı, bu süre iki kat kısaltılabilirdi. En iyimser hesaplarla iki, hatta bazen üç yılda yapılabileceği öngörülen birçok şeyi insanlarımız bir yılda gerçekleştirmiyorlar mı? Ama insanı inandırabilir, coşturabilirsin. Oysa ağaca nasıl anlatacaksın, gizliden gizliye üzerimize doğru bir savaşın gelmekte olduğunu, kırk altıda bizi açlıkla ele geçirme hesaplarının yapıldığını, kuraklığın Amerika'nın müttefiki olduğunu ve her kilogram tahılın, terazinin bizden yana kefesine bir katkı olduğunu?..

Lelya ile yeni tanıştıklarında ormana gitmişlerdi birlikte... "Meşeler habire büyüyorlar..." demişti Lelya. Sebarşin öfkeli bir gülümsemeyle: "Ama başlangıçta da habire oturuyorlar," demişti, "işin acı yanı bu işte! Anlamıyor musunuz? Genç meşe çok yavaş büyür, ilk yıllar başımı topraktan çıkarsam mı çıkarmasam mı der gibi kararsızdır sanki. Bir yılda şöyle böyle üç hafta falan büyür. Sonra temmuzda bir sıçrama yapar. O zaman, 'hele şükür İvanov biraz yürüdü' derler. Sözün kısası, hiç acelesi yoktur genç meşeciğin. Niye telaşlansın ki zaten: Nasıl olsa uzun yaşıyor, doya doya seyredebilir dünyayı... Oysa insanlar acele ediyorlar: Uğrunda acı çektikleri, savaştıkları, özveride bulundukları şeyi kendi gözleriyle görmek istiyorlar. Ah şu ağaçları bir hızlandırabilsek!.."

Taşlı stepte, Ukrayna'da, Privolje'de, meşe dikimini inceleyen Sebarşin, genç meşelerin çevresini bir koruyucuyla sarmayı düşündü. Yaşlı orman köylüleri boşuna dememişlerdi: "Meşe kürkü sever, ama şapkayı hayır."

Deneyler çok iyi sonuçlar vermişti: Genellikle yılda yirmi-otuz santimetreden fazla büyümüyordu meşe: Gürleşip kalınlaşıyor, ama uzamıyordu; oysa çevresi silindirle kuşatılmış meşeler altmış santimetreye ulaşmıştı. Demek ki, sekiz yılda bir meşe korusu elde edilebilirdi, yeter ki meşeye "şapka" değil, "kürk" olabilecek koruyucu ağaç, funda ya da çalı tipleri seçilebilsindi.

Sebarşin gülümseyerek:

— Meşeleri bile eğitiyoruz, dedi Lelya'ya, on beş yıllık planı sekiz yılda gerçekleştirmeye zorluyoruz onları.

Toplantı sakin başladı. Gerçi Dimiterko koruyucu manşonlara güvenilemeyeceğini, deneylerin son derece uygun koşullarda yapıldığını, '49'da, manşon uygulanan kuşaklarda meşelerin yirmi beş santimetreye bile ulaşamadığını, bu nedenle bütün dikkatlerin hibrit formları üzerine yoğunlaştırılması gerektiğini, Visotski meşesi ile Timiryazev meşesinin bilinen meşelerden çok daha çabuk büyüdüğünü söylemiş, Sebarşin de, çaprazlama yoluyla elde edilen cinslerin önemini yadsımadığını, ama bunun şimdilik pek gerçekleştirilebilir bir şey olmadığını, oysa manşon yoluyla sekiz, en çok on yılda ağaçların dal yapraklarının kapanacağını söylemişti. Dimiterko alaylı alaylı gülümsemiş, tartışmaya girmemişti. Söz Saratov İstasyonu'na gelince hava kızışmıştı.

Sebarşin karşı koydu:

— İnsanların kendilerinin düşünüp bulmaları gerekir. Onlara köfteyi yalnızca yesinler ve hiç iştahım yokmuş desinler diye vermiyorlar. Yönerge hiç kuşkusuz iyi düzenlenmiştir, ama koşullar yalnızca bölgeden bölgeye değil, semtten semte bile değişiyor. Her bölgede, kendisi o bölgede çalışan insanlar gözleriyle görüyorlar meşenin büyüdüğünü ya da büyümediğini, toprağın özelliklerini saptıyorlar, yani doktriner hesapları yok onların, ama canlı deneyimleri var. Eğer onlara girişim özgürlüğü vermezsek gerçek bir şahlanışta bulunamayız. En iyimser gözle baksak bile, onlar yalnızca kendilerine söyleneni mekanik olarak yerine getireceklerdir. Oysa böyle bir iş için yetersizdir bu, on binlerce işçiyi heyecanla, coşkuyla sokmalıyız bu işe…

Dimiterko'ya göre eğer böyle davranılırsa bütün ilkeler çiğnenmiş oluyordu. Mahalli bölgelerde çalışanlar bilgisizdi, eğer onlar yönergelerle bağlanmazlarsa, "olmadık şeyler uydurulmaya başlanır"dı. Miklaşevski, Sebarşin'i destekledi. Mamonov ellerini iki yana açtı:

— Bir deneyelim, yalnız ben hiç emin değilim başarabileceğimizden.

Sebarşin gülümsedi:

— Vlakhova'yı bir düşünsenize! Güzün siz kendiniz söylediniz onun direktörlüğe atanmasını ve yerindeydi de öneriniz. İki yıl benimle birlikte çalıştı Nataşa. Yalnızca çok çabuk kavramıyor, aynı zamanda çok çabuk çözümler getiriyor, yeni şeyler buluyor. Palamutların sovhozlarda korunması düşüncesi onundur. Ve onun gibileri hiç de az değil aramızda.

Toplantı geç bitti. Sebarşin'in toplantıdan sonra birikmiş olan bir yığın raporu gözden geçirmesi gerekti. Çalışma odasına Mamonov girdi:

— Vlakhova konusunda haklısınız. Bütün itirazlarımı geri alıyorum. Gerçekten de, yönergede ıhlamur deniliyor, orada toprak çorak olduğu için o doğal olarak Tatar isfendanını öneriyor... Hiç de kötü bir şey değil bu... Yarın Rogozin'i toprağa vereceğiz, gelecek misiniz?

Sebarşin başını salladı.

Lelya onu bekliyordu. Kendisine Dumas'yı, Joliot Curie'yi ve o yaman Niceli kadını anlatması için ısrar etti. Ağzı hafifçe aralık, dikkatle dinliyordu.

— İşte böyle, dedi sonunda Sebarşin, insanın aklı almıyor. Ne o, niye daldın öyle?

— Leningrad'ı anımsadım nedense…

Sonra o Stockholm'deyken günlerini nasıl geçirdiğini anlattı Lelya: Laboratuvarda her şey yolundaydı, yalnız Demçinski'yle tartışmıştı, çok kayıtsız bir adamdı şu Demçinski, canlı bir yaratık işte o kadar, eliyle yüzünü sıvazlıyor ve hım hım bir sesle, "gelin, vazgeçin" diyordu. Neyse önemli değildi bu, laboratuvarda Demçinski'den başkaları da vardı. Kuksa kendi kendine okumaya başlamıştı, kendisine kitap alınsın istiyordu. ("Yalnız, babamın masasındaki gibi koca kitap") İki kez tiyatroya gitmişti,

"Üç Kızkardeş"i bir kez daha seyretmiş ("her seferinde sarsıyor") bir de, kukla tiyatrosunda çocuklar gibi gülmüştü. Küçük kızkardeşi Katya kimya fakültesinden bir öğrenciye aşık olmuştu, durmadan kavga ediyor, barışıyorlardı. Yıllık izin için mayıs ayını söz vermişlerdi kendisine, eğer Alyoşa da o sıralarda boş olabilirse çok iyi olurdu, denize giderlerdi: Öyle görmek istiyordu ki güneyi!..

Lelya'nın sözlerinde öyle bir sevgi, öyle bir yaşama gücü vardı ki, Sebarşin her şeyi unuttu. Hiç kuşkusuz, mayısta toplantıları olduğunu biliyordu, bir hafta bile ayrılamazdı bir yere, ama yine de neşeyle:

— Muhakkak serbest olacağım mayısta, dedi. Suhum'a gideriz, her yer çiçek içindedir orada. Denizse...

Son derece rahat, dingin duyuyordu kendini.

Sabah Rogozin'in cenaze törenine gitti. Tabut, enstitünün büyük salonunda bir katafalka konulmuştu. Sebarşin düşünceye daldı: Onunla burada çalışmışlar, altmışıncı yaşını doldurduğunda onu burada onurlandırmışlar, şimdi de ölüsünü buraya getirmişlerdi... Rogozin insandan kaçan bir tipti, tüm yaşamını işine vermişti; hiç dostu yoktu, ama değerli bir bilim işçisi, iyi, duygulu bir dost olarak saygı görürdü. Sonbaharda hastalanmıştı, aralıkta ise meşelerde vejetatif hibritleme üzerine bir konferans vermişti. O zaman bile heyecanından gözlüğü ikide bir burnunun ucuna düşüyordu. Şimdi de tabutunda sanki uyuyor ya da pek de ilginç olmayan bir konuşmayı dinliyor gibi gözleri kapalı, sakin öylece yatıyordu. Tabutun önünden enstitünün çalışanları, öğrencileri, işçiler geçiyordu. Hademe Glaşa kucağında çocuğuyla gelmişti. Kadın ağlıyor, çocuk ise üzerleri bantlı kocaman çelenklere şaşkınlıkla bakıyordu. Saygı duruşunda Sebarşin'in yanında Dimiterko, Mamonov ve Nikolayevski vardı. Sonra dördü birlikte yandaki odaya geçtiler; Daktilo Klava kollarından yas şeritlerini çıkardı.

— Yazık ki çalışmalarını bitiremedi, dedi Nikolayevski, oysa tüm hayatını buna vermişti... Biliyor musunuz Lleksey Petroviç, mantar meşeleri alanında Gürcistan'da da çalışıyorlar, alınan sonuçlar da çok şaşırtıcı...

Salona döndüler. Tabutun başında kupkuru bir kadın oturuyordu, Rogozin'in dul karısıydı bu, gözlerini tabuta dikmiş, kımıldamadan öylece duruyordu. Sebarşin ona acısını paylaştıklarını söylemek istedi, ama sözler boğazına tıkanıp kaldı, kuvvetle elini sıktı yalnızca. Yanında enstitüden iki kişi daha duruyordu ve her ikisi de ağlıyordu.

Sonra konuşmalar yapıldı: "Unutulmaz Semyon Andreyeviç'in tüm hayatını verdiği bu işi sürdüreceğimize söz veriyoruz..."

Mezarlıkta karlar eriyordu. Çevrede her şey susmuştu. Ancak tabut mezara indirilirken Rogozin'in dul karısı ağlamaya başladı.

Mamonov mezarlığın kapısında Sebarşin'e yetişti. Birlikte bindiler arabaya. Her ikisi de susuyordu. Sonunda Mamonov:

— Fundalıklar, özellikle de taflan üzerinde az durduğumuzu söylerken Rogozin haklıymış meğer...

— Evet, dedi Sebarşin kısaca.

Sadova'ya geldiklerinde Sebarşin biraz yürümek istediğini söyledi. Hiçbir şey düşünmüyordu yürürken, gelip geçen arabalara, çevreye bakıyordu. Bir kız filesinden düşen elmaları topluyor, saçaklardaki buzlar eriyordu. Sonra Lelya ile geçirdiği dünkü akşamı anımsadı. Ne kadar da gençti Lelya! Eh. Tabii, o otuz iki yaşında, bense elli üçümdeyim, hatta mayısta elli dördüme basacağım... Hiçbir zaman, hatta, ona gönlümü kaptırdığımı anlayıp da bir daha görüşmemeye karar verdiğim zaman bile böylesine acı verici bir şekilde duymamıştım bu yaş farkını. Belki de şu sıralar kendimi kötü hissettiğimdendir bu, hastalığımı ondan hâlâ gizliyorum ve nöbetlerim iyice sıklaştı... Lelya'yı düşününce yüreğim sıkışıyor: Onun yaşlı bir adamı sevmesi korkunç bir şey, yaşayacağı yıllar ilerde onun, oysa ben daha fazla sürükleyemem bu bedeni...

Birden durdu. Bir kavşaktı burası. Sanki bir şey düşürmüş gibi dönüp geriye baktı. Bütün bunları mekanik olarak yapmıştı. Tabutta yatan Rogozin'in yüzünü anımsadı, parlak yapma çiçekleri, Dimiterko'nun kâğıda bakarak yaptığı konuşmayı, Nikolayevski'nin yandaki odadan çıkarken tabakasını çıkarışını, sigarasından doymayacakmışçasına derin derin çekişini sonra da hibritleme üzerine konuşmasını anımsadı. Saçma bütün bunlar...

Bir dakika sonra yeniden durdu. Hayır, böylesi daha iyi... Eğer bir şeyler için yaşıyorsak şu dünyada, yalnız bunun için yaşıyoruz. Yani sen öldükten sonra fikirlerinin sürdürülmesi, Rogozin'in başladığı deneylerin Gürcistan'da da başarıya ulaşması, meşelerin "kürk içinde" büyümesi... Dumas boşuna yaşadı şu dünyada diyebilir mi hiç kimse? "Ölürsem cenaze törenime gelenlerden Stockholm çağrısına imza toplayın," derdi kendisi olsa. İnsan kendi acılarını ve sevinçlerini çabucak unutuyor, aradan zaman geçtikten sonra ne o acıyı duyuyorsun, ne de o sevinç sana bir heyecan veriyor. Oysa bir başkasına bir damla bile mutluluk verdin mi, bir başkasının yükünü birazcık olsun hafiflettin mi ölüm bile korkunç değil artık. Nikolayevski daha genç sayılır, kırkında bile yok, ölürsem o sürdürür meşe işini, ya da Vlakhova, ya da şu anda öğrenim görenler, kahkahalarıyla, çığlıklarıyla, neşeleriyle Timiryazevski yollarını dolduranlar... Ormanlar büyüyecek. Kuksa büyüyecek. Hayat da büyüyecek. Lelya benim aşkımı unutmayacak, bir iz kalacak benden ona, sevecenliğim iki yıl sonra onu gene ısıtacak, avutacak: Ölüm üzerinden aşıp gelen şey işte budur.

Hızla enstitüye doğru yürümeye başladı. Yarım saat sonra Mamonov'a:

— Taflan için söylediğiniz doğru, dedi. Sıkı bir şekilde uğraşmak gerek bununla. Sonra ladin. Sonra sarı frenküzümü. Yapılacak o kadar çok işimiz var ki...

77

Sabah Nikitin geldi Nataşa'ya, kendinde değil gibiydi, genel olarak hiçbir anlam taşımayan yüzü donmuştu sanki. Renksiz gözleri yuvalarında hareketsizdi, çok heyecanlı olduğu belliydi. Nataşa da heyecanlanmıştı:

— Bir şey mi oldu Aleksandr Yagoroviç? Nikitin dudaklarını kımıldattı, ama ağzından hiçbir şey çıkmadı. Sonra cebinden bir kibrit kutusu çıkardı, açtı, ve duyulur duyulmaz bir sesle mırıldandı:

— Felaket!

Kutunun içinde iki tane ipekböceği tırtılı duruyordu. Nataşa'nın yüzü kireç gibi oldu:

— Nasıl oldu da farkına varmadınız?..

— Hiçbir şey yoktu ki Natalya Dimitriyevna, rüzgâr getirmiş onları. Borovitski'dekilerin aynısı, geçen yıl oradaydım ben, her şeyi silip süpürmüşlerdi. Tetyorkin'e söylemiştim o zaman, ama o ormanın ancak uç kısmının bizim bölgeye uzandığını, bu yüzden onların işi olamayacağını söylemişti...

— Durun bir dakika... Nasıl... Çoklar mı bari?

— Pıtırak gibi. Benim sahamın tümü, sonra Zorin'in sahası... Sözün kısası, felaket.

— Ne yapacağız peki?

— DDT'lemeye başladılar. Şu şanssızlığa bakın ki, otuz hektar yetişmiş ağaç vardı benim bölgemde. Ama üzülmeyin siz, tırtıllar birer aylık daha, hallederiz…

Nataşa, Nikitin'in sahasına gitti. 1934'te dikilen ormanı tümden tırtıllar kaplamıştı.

— Böyle başa çıkamayız onlarla, dedi Nataşa. Bir uçak bulmak gerek.

— Siz, Natalya Dmitriyevna, ipekböceği tırtılını yalnızca akademide görmüşsünüzdür, bense bu namussuzla dört yıldır savaşıyorum. Kusura bakmayın ama kadınca bir sinir buhranı bu sizinkisi. Baksanıza yerdeki şu tırtıla, nasıl titriyor... Ne istiyorsunuz yani, şıp diye ölmelerini mi? Böyle bir şey yalnız akademide olur. Hele bir yarına kadar bekleyin siz.

Gorlenko, Zonin, İmhanitski hep birlikte konuşup Nataşa'yı yatıştırdılar. Nataşa kitaplığından zararlılarla savaş konusundaki kitabını arayıp buldu. Burada yüzde 6'lık bir DDT eriyiğinin büyümelerinin birinci devresinde bulunan tırtılları bir kaç saat içinde öldürdüğü, tümünün yok olması içinse üç-dört hafta gerektiği yazılıydı. Ertesi sabah yeniden ormana gitti Nataşa. Yerde bir sürü ölü tırtıl vardı, ama bunlardan daha çoğu, hem de canlı olarak ağaçlardaydı. Nikitin iyice yatışmıştı, gülümseyerek, hiç kimsenin ölmeye istekli olmadığını, tırtılların da bu konuda acele etmediklerini söyledi.

Nataşa bir gün daha bekledi. Her şeyin birkaç günde yoluna gireceğini söyleyen Zonin'in yüzü kararmıştı: "Çok büyük bir alanı kaplamışlar..." Akşama doğru İmhanitski geldi koşarak: Onun bölgesinde de görülmüştü tırtıl. Anlıyordu Nataşa: Eğer bir uçak bulamazlarsa her şey mahvolacaktı. Kendisi gitmeye karar verdi uçak aramaya. Gorlenko'nun olumsuz karşılık alınca diretmeyip eli boş döneceğinden korkuyordu. Gece trenine yetişebilirse eğer, sabaha Tetyorkin ya da Glibaçev'i görebilirdi.

Nataşa'nın uçak bulmaya gideceğini öğrenen Nikitin hırsla:

— Tabii, dedi, madem ki siz direktörsünüz şimdi, karşı koyacak değilim. Ama, kusura bakmayın ya, yine de çok gülünç bir şey bu. Millet burada iş yapıyor, sizse gösteri peşindesiniz: Oldu olacak bir savaş filosu getirin bari...

İstasyona kadar kırk kilometreydi. Nataşa erken çıktı yola: Dokuz buçukta, treni kaçırmaktansa istasyonda iki saat oturmak daha iyiydi. Gece ılıktı, hafiften bir yağmur çiselemeye başlamıştı. Tam yolu yarılamışlardı ki, araba durdu. Şoför uzun süre motorla uğraştıktan sonra sövmeye başladı.

— Aleksandr Yegoroviç'e söylemiştim; eğer bu meret onarıma verilmezse, adamı yolda bırakır demiştim... Olacak iş mi şimdi bu!

— Yapabilecek misiniz, diye sordu Nataşa, yoksa sabaha mı kalırız?

— Şafakla beraber Kurakin'e gider, üç tonluk bir kamyon göndermeleri için telefon ederim...

Yeniden sövüp saymaya başladı şoför, ama Nataşa'nın onu dinlediği yoktu. Orman yolundan istasyona doğru yürümeye başlamıştı bile. Yirmi dört-yirmi beş kilometre çeker istasyon buradan. Artık posta trenine gecikirim, ama herhalde bir de marşandiz vardır... İstasyona ne kadar çabuk varırsam, yarın Tetyorkin'i bulabilme şansım o kadar fazla olur. Şimdi saat on. Eğer hızlı gidersem ikiye doğru istasyonda olurum.

Yağmur hızlanmıştı. Toprak yol iyice çamur olmuş, kayıyordu. Nataşa birkaç kez düştü, her seferinde de kalkıp daha büyük bir hızla yola koyuldu. Gündüz bile hava serince olduğu halde, gecenin şu geç saatinde ter içinde kalmıştı... Orman bitti, step başladı. Yağmur ince ince yağmaya devam ediyordu. Korkunç bir şey bu, diye düşündü Nataşa, hava bile bize karşı, bu yağmurda kimse uçmaz... Artık koşmaya başlamıştı. Aydınlık ilkbahar yeşiliyle bir orman ve tırtılların yediği bir yaprak geliyordu gözünün önüne. Yaprak büyüyor, büyüyordu. Gök karmakarışıktı. Yağmur dinmiş ve yırtılan bulutların arasından bir an için sarı, donuk bir ay gözükmüştü. Nataşa durdu, nedensiz bir korku duydu birden içinde. Hiç değilse bir ışık görebilseydi!..

İstasyona ulaştığında saatler bir buçuğu gösteriyordu. Posta treni bir saat önce geçmişti. İstasyon şefi:

— Çıkarın üzerinizdekileri de kurutun, dedi. Ne hale gelmiş ayakkabılarınız…

Ne dediğini anlamadan baktı ona Nataşa:

— Marşandiz peki? diye yineledi.

Yol almanın ne denli kolay bir iş olduğunu şimdi anlıyordu. Yürürken bir şeyler yapıyordu o, şimdiyse saate bakmak gerekiyordu: Az önce uçarcasına ilerleyen saat şimdi durmuş gibiydi: Sanki saatlerdir burada oturuyorum, oysa topu topu kırk dakika olmuş...

Sabah saat dokuzda Nataşa Tetyorkin'in bekleme odasındaydı, ama Tetyorkin daha gelmemişti. Ev adresini istemesi de boşuna olmuştu. Tırnakları parlak kırmızıya boyalı sekreter kız roman okuyor ve tepesine

dikilmiş tırtıl mıdır nedir bir şeylerden söz edip duran kızı dinlemeye hiç de istekli görünmüyordu.

— Nikita İvanoviç dün geç saatlere dek çalıştı... Adresini kimseye vermiyoruz... Oturup bekleyin, biraz sonra gelir. Hem bir bekleyen siz değilsiniz ki...

Tetyorkin on buçukta geldi. Nataşa hemen odaya daldı. Adamın birisi daha önce geldiğini söyleyerek onu durdurmaya çalıştı, ama Nataşa, "Anlayın lütfen" dedi, "ipekböceği... Her şey mahvolacak..." Öyle umutsuzca söylemişti ki bunları, adam ellerini iki yana açıp yol verdi.

Her şeyden zor olanı da Nikita İvanoviç'i bir an önce harekete geçmek gerektiğine inandırmaktı. Ağırkanlı, şişman bir adamdı Tetyorkin. Raporlar üzerindeki mürekkep lekesi ya da kırılmış bir kurşun kalem onu kendinden geçiriyor, aceleci, telaşlı insanlara hiç dayanamıyordu. Nataşa'ya olup bitenleri ayrıntılarıyla anlattırdıktan sonra son derece sakin, ihmalkarlığından dolayı ona sitem etmeye başladı.

— Daha önce ne yapıyordunuz? En baştan gazyağı ile ilaçlamak gerekirdi...

— Üç gün önce farkına vardık. Bu belki de benim hatam, beni kovabilirler de bu yüzden, mahkemeye de verebilirler. Anlıyorum... Yalnız hemen şimdi uçak göndermek gerek, bir dakika bile gecikmeye gelmez...

Tetyorkin Nataşa'ya baktı: Elbisesi yağmurdan solmuş, buruş buruş olmuştu. Bitkin yüzünde gözleri ışıl ışıldı. Onun bir de sonbaharda, makineler dağıtılırken geldiğini anımsadı: Güzel bir kız, diye düşünmüştü o zaman da, ama gelmiş böyle ıssız bir yerde işe vermiş kendini... Acımıştı Nataşa'ya.

— Gidin biraz dinlenin, herhalde hiç uyumamışsınızdır, yemekten sonra yine konuşuruz...

Nataşa kendinden geçti:

— Bir dakika bile kaybedemeyiz! Bunun ne büyük bir tehlike olduğunu anlamıyor musunuz? Bezimyenka'dan ta Çurasovskaya'ya kadar... Hemen şimdi bir uçak göndermek gerek!

Tetyorkin'in kaşları çatıldı:

— Ne demek "hemen şimdi?" Nerden biliyorsunuz şu anda elde uçak olduğunu? Hem ihmalkarlık yapmışsınız, hem de panik yaratıyorsunuz... Görevler bir düzen içinde yerine getirilir, değil mi?

Nataşa fırlayıp kalktı:

— Bağışlayın beni, gidiyorum...

Doğru parti bölge sekreterliğine gitti. Bir zamanlar kolhozda verilecek dersler için kendisiyle görüştüğü ikinci sekreter Samarin'i buldu. Hiç konuşmadan dinledi onu Samarin, sonra kalemini masa üzerinde tıklatıp birkaç kez kendi kendine, "Anlaşılıyor" diye mırıldandı, Nataşa'ya, o da Tetyorkin gibi, "Anlaşılıyor, ihmalkarlık yaptınız, şimdi de panik yaratıyorsunuz?" diyecekmiş gibi geldi. Ama Samarin telefona uzandı:

— Dinle Nikita İvanoviç, nerde şimdi senin uçaklar? Anlaşılıyor... Ya ikincisi? Onu istasyona gönderelim. Hayır hayır, hemen bugün. Bu namussuz hiç gecikmeye gelmez... Yok, bir şeyi yok, yatışmış durumda...

Nataşa'ya baktı Samarin:

— Gerçekten hiç değilse bir lokantaya gidin, yemek yiyin. Uçak bir saate kadar hazır olacak... Hiç uyumamak, yemek yememek olmaz...

— Hava koşulları izin verir mi dersiniz?.. Sanki yağmur yüklü o ağır, alçak bulutları dağıtmak Samarin'in gücü ve yetkisi içindeymiş gibi, onu buna inandırmak istiyordu. Samarin pencereden baktı:

— Pilota sorun bunu.

Yaşlıca bir adamdı pilot, kır sakalından birkaç gündür tıraş olmadığı anlaşılıyordu... Hava raporuna bakıp başını yukarı kaldırdı:

— Motor onarılana kadar dağılır bu bulutlar... Geç saatlere kadar da çalışabiliriz, günler uzun artık...

Nataşa kendini tutamadı ve ona sarıldı. Şaşırmıştı pilot:

— Ne yapıyorsunuz?..

Nataşa ona hemen şimdi uçabilecek durumda olmanın ne büyük bir mutluluk olduğunu açıklamak istedi, ama sevincinden sözcükler boğazına tıkanıyordu.

21 Mayısta oluyordu bunlar, ayın 26'sında ise ne Nikitin'in bölgesinde, ne de öteki bölgelerde bir tek canlı tırtıl kalmamıştı. Nataşa eve dönünce, Vasenka'nın bile söylediklerini dinlemeden, yemek yemeden, öylece yattı ve akşamın onundan ertesi sabah ona kadar uyudu.

Güneşli, açık, çiçekli bir gündü. Yağmurlu, yumuşak bir ilkbahardan sonra yaz başlıyordu. Nataşa meşeciklere gülümsedi: Şimdi iki kat daha değerliydiler onun için: Ölümden kurtarmıştı onları. Yeni sürgünlere de bakmayı unutmadı Nataşa. İyi sürüyorlardı. Korkunç bir yorgunluk hissediyordu vücudunda, sanki on iki saat daha deliksiz uyuyabilirdi, ama yorgunlukla birlikte ağır, yoğun bir sevinç de hissediyordu.

Akşam o gün gelen postayı dağıttılar. Babasından mektup vardı Nataşa'ya. Dimitri Alekseyeviç şunları yazıyordu: "İlkbahar erken geldi bu yıl." 1 Mayısta da sıcaktı hava. Moskova güzelleşiyor, her yere ıhlamur diktiler, yeni alanlar açtılar, hatta evlerin bazılarını boyadılar bile. Dün değil önceki gün çok ilginç bir konferansta bulundum, cerrahi gerçekten olağanüstü şeyler gerçekleştiriyor. Seni birtakım hastalık adlarıyla sıkacak değilim, pek anlamazsın çünkü bu konudan, ama sana şu kadarını söyleyeyim ki, yakında kol bacak "montajları" başlayacak: Kesecekler ve yeniden takacaklar, bir masal değil bu, köpek üzerinde deney yaptılar, gözümüzle gördük, hoplayıp oynamaya başladı köpek, operasyonun hangi ayağına yapıldığını anlayamadık bile. Tümör olayları, sakatlıklar gibi bunca çeşitli hastalık için yeni olanaklar yaratıyor bu durum!.. Bu arada bir dizi konferans daha izledim ki, herhalde sen de ilgilenirdin bununla: Ukrayna'daki çeltik tarlaları... Duyduklarına zor inanacağı geliyor insanın...

Çok çalışıyorum, Doktor Paşkov izne ayrıldığı için işim bir kat daha çok bu aralar. Milletvekilliği çalışmalarımın nasıl gittiğini soruyorsun. Seçmenler hemen her gün yazıyorlar: Ya bir öğretmen okulunun çatısının onarılması gerekiyor, ya haksızlık yapılmış bir emeklilik işleminin düzeltilmesi, ya oda arayan bir vatandaşın ricası, ya da çocuğuna nafaka ödemeyen kocasının bulunmasını rica eden bir hanım yoldaş... Beni artık hemen bütün bakanlıklarda tanıyorlar sistemli bir şekilde bıktırdım herkesi.

Akşamları bazen okumaya olanak bulabiliyorum. Ne yazık ki kitap yok, daha doğrusu pek çok kitap çıkıyor, ama okunabilecek olanları pek az: Pek çok yazarımız hayattan soyutlanıp ayrılıyorlar: Büyük işleri anlatıyorlar, ama bu işleri yapan insanları göstermiyorlar. Böylece, şöyle bir durum çıkıyor ortaya: Bazarov, Oblomov ya da Andrey Bolkonski'yi[8] çağdaşlardan daha iyi biliyoruz. Üzücü bir şey bu.

Gazeteleri dikkatle izliyorum ve Amerikalılara ne olduğunu bir türü anlayamıyorum. Hiç şüphesiz çıkarını gözetme ve alçaklık onlarda her zaman –hem de pek çok olarak– vardı, Gorki'nin çok güzel yazıları vardır bu konuda, ama benim sözünü ettiğim, yüksek anlamda vicdan ya da akıl değil, son derece basit anlamda sağduyudur. Gazeteler her gün Avrupa'daki dalgalanmalardan söz ediyorlar. Amerikalılar kimin üzerine kuruyorlar hesaplarını? Dün Novoe Vremya'da, Amerikalıların Hitler ordusunu diriltmek istediklerine ilişkin bir yazı çıktı. İyi ama ölüler nasıl diriltilebilir? Hitler'in yandaşlarının kemiklerini en başta Sovyetler Birliği olmak üzere tüm dünyaya dağıtması bir yana, sağ kalanlar için de fetihçilik isteği öldü gitti. Horozşekeri falan tutarak bize karşı kışkırtılmaları olanaksız, çünkü bize saldırmanın ne demek olduğunu çok iyi bilirler. Kötü olan şu ki, oynanan oyunlar, koparılan gürültüler insanların yaşayışlarına engel oluyor. Büyük bir buluş yapacak, ya da iyi bir roman yazacak bir insan, ayağının altında sağlam bir zemin hissetmiyor, rezilce bir demeç ya da zirzopça bir provokasyon düşüncelerini duraklatıyor. Tüm aklı başında insanların bu sersemce gidişe dur diyecekleri anı dört gözle bekliyorum. Belki sizin oralara kadar ulaştıramazlar diye Profesör Sebarşin'in Stockholm konferansında yaptığı konuşmanın stenografik metnini gönderiyorum.

Geçenlerde Vassia'dan kısa bir mektup aldım, senin temmuzda geleceğine çok seviniyor. Ben de seviniyorum: Hem sizin, hem de kendim için: Çok şükür ki Minsk yolu Moskova'dan geçiyor, böylece, yakında hem seni, hem de torunumu kucaklayabileceğim. Vasenka'ya söyle, buradaki bir teknisyen arkadaşımla birlikte ona bir denizaltı yaptık, banyo küvetinde denedik gemiyi, sahicisi gibi yüzüyor.

Sevgili Nataşa'cığım, sağlığına dikkat et ve geleceğin günü önceden bildir: Herhalde burada bir günden fazla kalamazsın, bu yüzden o gün bütün işleri bir başkasına devretmek istiyorum."

Kendi sağlığından bir tek satır bile yazmamış, diye düşündü Nataşa üzülerek. Enerjik olması hiçbir şeyi kanıtlamaz, böyle, birileri için çırpınırken ölüp gidecek...

Kasımda Sebarşin Moskova'ya çağırmıştı Nataşa'yı: Direktör olduğunu bildirmişlerdi. Moskova'da dört gün kalmıştı Nataşa, ama hemen her gün birtakım toplantılar ve ziyaretlerle geçmişti. Böylece, ancak son gece babasıyla birlikte olabilmişti. Dimitri Alekseyeviç çok neşeliydi. Bir şeyler anlatıyor, gülüyordu. Sonra birden susmuştu. Nataşa onun yüzünün değiştiğini fark etmiş ve ne olduğunu sormuştu, ama o karşılık vermemiş, cebinden çıkardığı parfüm şişesine benzer bir şişenin tıpasını yalamıştı; yarım saat bir şey konuşmadan oturmuş, sonra yerinden kalkıp, "görüyor musun," demişti, "dans bile edebiliyorum..." "Neyin var baba?.." diye sormuştu Nataşa, endişeli. "Hiçbir şeyim yok, yalnızca biraz daldım..."

Huzursuz ayrılmıştı Nataşa Moskova'dan İgnatiyevna için hastaneden doktor geldiği gün Nataşa doktora sormuştu: "İçilmeyen, ama kapağı yalanan bir ilâç var mıdır?.." "Herhalde nitrogliserini söylüyorsunuz," demişti doktor. "Göğüs darlıklarında kullanılır..." Nataşa bütün gece uyumamış, babasına telgraf çekmek istemişti. Ertesi sabah bir mektup yazarak, izin almasını, kendini tedavi ettirmesini yazmıştı. Dimitri Alekseyeviç verdiği karşılıkta sağlığının yerinde olduğunu, öte yandan işinin tedavi olmak değil, tedavi etmek olduğunu belirterek, sözünü ettiği izni muhakkak alacağını, ama bunun herhalde ağustostan önce olamayacağını yazıyordu.

Babasının mektubunu okurken Nataşa onun Moskova'daki dairesini anımsadı. Korkunç bir şeydi onu orada yalnız bırakması! Ama ne olursa olsun, ayrılmazdı hastanesinden, kendisinin de şu sıralarda istasyonunu bırakması olanaksızdı. Yani bir kısır döngü içindeyiz: Hepimiz birbirimizden ayrı yaşıyoruz. Biz Vassia ile sağlamız, eğer savaştan sonra bile birbirimizi bulabilmişsek, hiçbir ayrılık bizim için korkunç değil demektir. Babam için korkuyorum yalnız. Yaşının bile kaç olduğunu söylemiyor, ama herhalde bir altmış üç, altmış dört vardır...

— Dedeciğin sana bir denizaltı yapmış, dedi Vassia'ya.

— Sahici mi?

— Evet, banyoda yüzdürdüklerini yazıyor.

Vassia düş kırıklığına uğramıştı. Sündüre sündüre:

— Ban-yo-da mı?.. dedi. O zaman sahici değil. Bense gölde yüzebileceklerden istiyorum...

Akşam Nataşa Sebarşin'in Stockholm'de yaptığı konuşmayı okudu. Konuşmasını yaparken Sebarşin herhalde Stockholm'un "katakomp"larını, Dumas'yı, genç zenciyi, İtalyanları, Amerikalı Protestan papazı anımsamış ve onların kaygılarını, öfkelerini, düşlerini, alışılmamış, heyecanlı sözlerle dile getirmişti. Nataşa başını bir an bile ayırmadan okuyor, sonra düşünüyordu: Nasıl yaşıyorlar onlar orada?.. İstasyona yürüdüğü geceyi, çamurlu, kaygan yolu, yağmuru anımsadı: Tarifsiz bir acıyla, bir an önce istasyona varabilmeyi düşünüyordu... Oysa onlar her gün aynı durumdalar... Nedense Sergey'i anımsadı, Nina Georgiyevna'nın evindeydiler. Sergey, Nataşa'yı geçirmek için onunla çıkmıştı. Savaştan konuşmuşlardı yolda, Vilna'nın kurtuluşundan, Paris'te genç bir kadının faşistlerin tankını nasıl yaktığından söz etmişlerdi. Sergey iyice coşmuştu, zaferden sonra durumun nasıl olacağını düşlüyordu. Nataşa'nın evine gelince, ayrılırken, "Seryoja," demişti Nataşa, "çabuk döneceksin, hem Valya, hem annen bekliyor seni: Hepimiz bekliyoruz..." Bir buçuk ay sonra öldürmüşlerdi Sergey'i. Nerden aklına gelmişti peki şimdi Sergey? Belki de Sebarşin'in konuşmasında genç bir Fransız kızının Nice'de jandarmaların üzerine nasıl atıldığını anlatması anımsatmıştı ona bunları. Ama hayır, yalnızca bundan değildi... Ayrılmalarından önce Sergey, "Sabah asık suratlı olacak"demişti, "ama yine de o gün bizim günümüzdür..." Olağanüstü bir gün bugün, böylesini hiç görmemiştim: Aydınlık, sıcak ve diri... Tırtıl derdi bitti. Feda edebilir miydik hiç meşeciklerimizi? Nasıl da sevindi Nikitin, az kalsın soluksuz bırakıp boğacaktı beni sarılırken... Niye karşı çıktı peki uçağa? Herhalde bunu ben söylediğim için? İyi bir insan, ama kafasının içinde tahta perdeler var sanki... Tırtılları nasıl yok ettiğimizi yazayım babama, hoşuna gidecektir. Ama değmez yazmaya, nasılsa üç hafta sonra Moskova'dayım, kendim anlatırım. Tek ki o dinlenebilse, sağlığı yerine gelse!.. Sonra... Vassia'yı göreceğim yakında...

Uyurken ateş gibi yanan elleriyle yastığa sarıldı. Vassia'yı öpüyormuş gibi geldi ona, ama bu yalnızca uykusundaydı.

— Birazcık oturalım, n'olur, dedi Nataşa yalvarırcasına, dayanamayacağım artık...

Sabahtan beri Minsk'te dolaştırıyordu Vassia onu, her şeyi göstermek istiyordu ona: Her ayrıntı son derece önemliymiş gibi geliyordu Vassia'ya. Örneğin şuradaki küçük evi yıkmak ve sokağın görüşünü açmak gerekmişti. Ötede de kamburluk yapan sokağı düzeltmek gerekmişti...

— Geçenlerde bir müzede Lermontov'un el yazmalarını görmüştüm, hemen her sözcüğün üzeri çizilmişti: "Azap vermek" sözünün üzerini çizmiş, "cezalandırmak" yazmış, sonra onu da çizip yeniden "azap vermek" yazmış. Ama "Zamanımızın Bir Kahramanı"nı[9] okurken biz bunu hiç fark etmiyoruz. Oysa roman sözcüklerden yapılmış değil midir? Neler geliyor başımıza bilemezsin: Dükkân yerinde değil, çiti kötü boyamışlar, kapı var, kolu yok... Devrimden önce kent yoktu, kocaman kasabalar vardı: Ne bir plan, ne bir fikir, ne de kendine özgü bir yüz... Eğer o zamanlar Minsk bir şeyler ifade ediyorduysa, bu yalnızca aşağılanmışlık ve ıssız bir taşra kasabasının can sıkıntısıydı. Sonra savaş... Bombardımanlar... Almanlar geri çekilirken mayınlar yerleştiriyorlar ve bir caddeyi tümden havaya uçuruyorlardı. Yaptıklarımızdan dolayı sevinç ya da övünç duyduğumu sanma, sanat yönünden yaptığımız birçok şey beş para etmez, doğru: Hem çok ucuz süsleme, hem de eklektizm var. Ama bir kent doğuyor: Önemli olan bu... Yabancı bir dergi görmüştüm geçenlerde: Gerçekten yetenekli bir sürü mimar, çok ilginç projeler yapmışlar, son derece güzel sayfiye yerleri kurmuşlar. Ama oralarda mimarlar ev yapıyorlar, çevre onları hiç mi hiç ilgilendirmiyor, biliyorlar ki, çevrede nasıl olsa biçimsiz bir şeyler yapılacak, onların elinden gelebilecek bir şey yok. Tam bir karmaşa yani... Kent öylece, kendiliğinden büyüyor: Kimin ne hoşuna gidiyorsa, kim nereyi satın almışsa... Bizim yaptığımızın özü diyebileceğim şey ise, ayrı ayrı evleri değil, bir kent fikrini geliştirmemiz. Bir bak: Eski Minsk mi şu gördüğün? Hemen anlaşılıyor ki, burası bir başkenttir...

Nataşa düşünüyordu: Vassia da eski Vassia değil. Bazen çekiniyorum ondan. Çok büyümüş, uzaklara bakıyor...

Vassia, bir buçuk yıldır neler çektiğini anlatmamıştı Nataşa'ya. ('48 yılının sonbaharından beri birbirlerini görmemişlerdi.) Ya Suslikov binaların ön yüzüne arma yapıştırmaya kalkmış, ya Şervinski iyice

alıklaşıp, parka evlerin ön yüzünün değil, arka yüzünün bakması gerektiğini savunmuş, ya da işçi bulunamaması, inşaat malzemesi bulunamaması gibi nedenlerle çalışmalar durmuştu. Tek tek herkesle kapışması gerekmişti Vassia'nın. İş hem ağır, hem de bıktırıcı şekilde tek düzeydi, önlerinde olan, bir plan değil, çok büyük bir yapım işiydi: Ara vermeleriyle, eksiklikleriyle, çekişmeleriyle koca bir kentin yeniden yapılması işi... Nabokov tembeldi, Bubentsov'un saman altından su yürüten bir hinoğluhin olduğu anlaşılmıştı; Şepeleviç alıngandı, ikide bir Moskova'ya gideceğim diye bağırıyordu. Ama Vassia en önemli olanı bir an bile unutmuyordu. Yalnızca tek tek evlerde değil, evlerin en küçük ayrıntılarında bile, uğrunda çalıştığı, inandığı kent fikrini görüyordu.

İki ay tam bir tedirginlik içinde yaşamıştı: Odintsov'u ansızın Moskova'ya almışlardı; onun yerine bakan Savçenko ise yapılanların yıkılması gerektiğini, çünkü sokakları düzeltmenin çok pahalıya mal olduğunu, planı da baştan sona bir gözden geçirme zamanı geldiğini söylemişti. Vassia iki kez Moskova'ya gitmiş, durumu açıklamış, yazıp çizmiş, direnmişti. Sonunda bir gün Savçenko'nun yerine Obuhoviç'in atandığını öğrenmişti. Bunun iyi mi yoksa kötü mü olduğunu bilmiyordu. Bir hafta sonra Obuhoviç onu yanına çağırmış ve "Karşı koymakla iyi ettiniz, burası cumhuriyetin başkentidir demişti…"

— Herhalde sen de meşeciklerine böyle bakıyorsundur? diye sordu Nataşa'ya Vassia.

— Hayır Vassia, bu başka bir şey... Ne dersen de, bir sanat bu. Bir şey anımsıyorum: Seryoja ile konuşuyorduk. Senin doğum günündü, sağ olduğunu ve çarpışmaya devam ettiğini öğrenmiş, kutlamıştık... Seryoja, savaş bitince köprüler yapacağını söylemiş ve eklemişti: "Vassia'yı kıskanıyorum, bir mimar yaptığı yapıya yalnızca birtakım matematik hesapları değil, yüreğini de koyabilir. Oysa ben de o kadar istiyorum ki düşlerimi aktarabilmeyi!.." Minsk'e bakarken, seni dinlerken, bana öyle geliyor ki, hem kendini, hem yoldaşlarını... her şeyi katmışsın bu kentin yapısına. Beni alalım ele: Sıradan bir kadınım ben, kendimce bir şeyler yapıyorum, ağaç yetiştiriyorum, Nikitin'le tartışıyorum, ama sanıyor musun ki hiç düş kurmuyorum? Hayır. Yalnızca bunları ifade edemiyorum. Ama sen benim için de konuşuyorsun burada...

Eve gittiler. Vasenka geldi koşarak: İzcilerle birlikte ırmağa gitmişti. Babasına anlatmaya başladı:

— Annem boğulmamdan korkuyor. Kadın olmasından bu. Oysa sen, babacığım, benim boğulmayacağımı bilirsin, değil mi? Çok güzel yüzebiliyorum ben, hem sırtüstü, hem de yan yan. Dedemin gemisi çok güzel! Bütün çocuklar başıma üşüştüler. Bir milis dokunmak istedi, vermedim ona. Öyle güzel dalış yapıyor ki suya, işte böyle!.. Baba, ben de dalabiliyorum.

Nataşa yemeğini yedirdi ona ve uyuttu. Mutlu bir gülümseme vardı Vassia'cığın yüzünde.

Bir temmuz gecesiydi. Yine Minsk'de, yine böyle aydınlık, apak bir geceyi anımsadı Nataşa: Mutluluk da, acı da, Vasenka da hep o gece girmişti hayatına, daha doğrusu hayatı o gece başlamıştı, dokuz yıl geçmişti aradan... Bazen bütün bunlar düşmüş gibi geliyordu. Vassia'ya gencecik bir kızken varmıştı, Minsk dolaylarında zararlılara karşı uçakla ilaçlama yapılacağı hikâyesini uydurmuştu. O zamanlar hatta ipekböceği tırtılları konusunda bile en küçük bir düşüncesi yoktu... Daha sonra yıllarca yaşayacağı mutluluğu ilk kez o gece tatmıştı. Sabah neşeyle çıkmışlardı, sert bir rüzgâr vardı. Vassia yaptığı evleri gösteriyordu... Ve birden her şey altüst oluvermişti: Radyoda Molotov'un konuşmasını veriyorlardı: Savaş!.. Kent yanıyordu. Şose boyunca gidiyordu Nataşa. Yol bombalanıyordu. İlk kez o zaman görmüştü bir insanın nasıl öldüğünü... Öte yandan, Vassia'dan hiçbir haber yoktu. Üç yıl sağ mı ölü mü olduğunu bilememişti. Hayır, unutulamazdı bunlar!..

Vassia'ya sarıldı, çabuk çabuk, telaşla, heyecanla öpmeye başladı onu: Sanki birileri uzun süre, belki de sonsuza kadar ayıracaktı onları.

Ortalık aydınlanıyordu. Oda süt mavisi olmuştu, tiyatro dekoruna benziyordu her şey: Belirsiz, bulanık... Vassia hayranlıkla Nataşa'yı seyrediyordu: Coşkun, ateşli, içini belli etmez kadın. Beyaz Rusya'nın balta girmemiş ormanlarında hasretini çektiği ürkek genç kızla kaynaşmıştı: Yorgun, tatlı, coşkun, hayat gibi...

Nataşa anılarından sıyrılamıyordu. O zaman da erken ağarmıştı gün, fırlayıp kalkmış ve pencereye koşmuştu. Herkes uyuyordu. Bir saat sonra

savaş başlayacakmış, kimsenin düşünebileceği bir şey değildi bu... Hastaneler görmüştü Nataşa: Kan içindeki yara bantları, yaralıların ateş gibi yanan gözleri... İki yıl çalışmıştı buralarda.

— Yoksa yeniden mi? Vassia anlamamıştı:

— Ne?..

Güçlükle konuşabildi Nataşa:

— Savaş.

Vassia düşünceye daldı. Bir Nataşa'ya, bir pencereye bakıyordu: Epey uzakta tamamlanmamış bir bina mavi mavi görünüyordu.

— "Savaş" mı dedin? Hayır Nataşa, hayır! Bunu kanıtlayamam sana, ama böyle bu... Vassia'nın nasıl büyüdüğünü, ağaçların nasıl büyüdüğünü biliyorsun. Bir meşe dikerken kelebek ömrü gibi bir ömür üzerine mi hesap yapılır? Sık sık Minsk'i düşünürüm ben. Bir kent kurmak çok uzun bir süre istiyor, bir değil, birkaç kuşağın işi bu... Halk adım adım ilerliyor ve halkın adımları çok geniş... Boşuna savaşmadık biz Nataşa, çocuk değiliz artık, korkutamazlar bizi... Bir Şelega var burada, aynı birlikte çarpışmıştık kendisiyle. En iyi ustalarımızdan birisidir. Bir gün Haritonov buna: "Şelega," demişti, "bir barış mitingi yapılacak, sen de konuşsana…" Yanıtı şu oldu Şelega'nın: "Ben tuğlalarla konuşuyorum, saatte iki bin beş yüz tuğla örüyoruz burada. Varsın gelsinler üzerimize, gelsinler de çalalım yumruğu kafalarına..." Asla cesaret edemezler! Bu bir gerçek Nataşa, hem öyle bir gerçek ki, tıpkı şu anda sabah olduğu gibi, tıpkı benim seni sevdiğim gibi, –hem nasıl?– yüreğim yarılacakmışçasına sevdiğim gibi bir gerçek...

Birden güldü:

— Şimdi Vassia uyanır ve hemen gemisini leğene salar.

Nataşa da güldü. Vasenka daha uyuyordu. Başının üzerinde güneşin ilk ışığı yansıyordu. Sokaktan sabahın ilk gürültüleri gelmeye başlamıştı. Vassia fırlayıp yerinden kalktı.

— Marangozlar... Çerçevelerin hiçbirinin olmadığını söylemeliyim onlara...

Çabucak giyindi, çıkarken Nataşa'yı öptü –daha uykulu ve gecenin yoğunluğuyla doluydu– ve birden, hafifçe gülümseyerek:

— Faust bütün mutlulukları tattıktan sonra ne yapmış biliyor musun? Bir kent inşa etmiş.

79

Senatör Low, Binddle'ı soğukkanlı bir kişi olarak bilirdi. Yirmi yıl önce, "kara çarşamba"ların "kara cuma"lara dönüştüğü, her günün yeni bir dram getirdiği: Film kralı George Eastman'ın tabancayla kendini öldürdüğü, çelik kralı Donald Pearson'un kendini astığı, konserve kralı Swift'in kendini pencereden attığı, ve banker Lemmel'in kendini zehirlediği günlerde "American Bank" direktörü, gayet sakin bahçesinin çimlerini biçer, pinpon oynar ve "Benim tansiyonum yükselmesin de, varsın hisse senetleri düşerse düşsün" derdi. Low'u çoğu kez öfkelendirirdi onun bu sakinliği, tehlikenin çok yakın olduğunu ve görmezden gelinemeyeceğini söyler, ama banka direktörüyle her konuşmasından sonra da içinde bir hafiflik duyardı: İyimserliğiyle Binddle büyülüyordu onu. Bir iş için gitmişti direktöre: Binddle ona sağlığının nasıl olduğunu sordu:

— Sağlığın ne ilgisi var şimdi? Açık konuşuyorum, sonuca iyice yaklaştık artık. Kızıllar Berlin'in batı kesimini ele geçirmeye hazırlanıyorlar. Hiç şüphesiz maskeliyorlar niyetlerini, "gençlerin buluşması" adını takmışlar buna. Ama Albay Roberts ordumuzun alarm durumuna geçirildiğini söyledi bana. Berlin'i savunabileceğimizden hiç emin değilim ben. Rahmetli Binbaşı Smiddle Kızılların oradaki güçlerinin çok fazla olduğunu anlatırdı. Lütfen gücenmeyin ama çok kaygısızsınız.

Genellikle, Low, Binddle'a bir tehlike haberi verdiği zaman, öteki itiraz ederdi: "Neden büyütüyorsunuz? Ruslar, sizin Roberts'inizin sandığı kadar güçlü değildir. Merak etmeyin, her şey yoluna girer." Şimdiyse yalnızca gülümsemiş ve:

— Her şey olabilir, demişti. Ama ben Berlin'in üç tane kötü sokağı elimizden çıkacak diye hiç de keyfimi bozamam doğrusu ve size de salık vermem. Beni daha çok bize ne olacağı ilgilendiriyor. Muhakkak ki yapılacak en akıllıca iş, ıssız yerlere gitmek. Ama buradaki işlerimi bırakamam! Başkente zincirlenmişim ben...

Low kuşkulu ve Binddle'ın kendisini yatıştıracağını umut ederek:

— Yani, dedi, ta Washington'a kadar gelebileceklerini mi söylemek istiyorsunuz?

Binddle omuzlarını silkti:

— Nerden bilebilirim ben? Kızılların gelip bana akıl danıştıkları yok ki... Eğer Roberts'inizin dosyalarına ya da General Dawes'ın tanklarına dayalı fazla hesaplar yapmazsanız, daha ölçülü hareket etmiş olacaksınız. Green'i tanıyor musunuz? Eğer tanımıyorsanız, tanıştırayım sizi. Dahi bir mimar bu Green, benim için yeraltında ev yapıyor. Sığınak değil, tüm konforuyla gerçek bir ev. Profesör Rayner atom bombası konusunda çok iyi bir uzmandır, bomba kentin tam ortasına bile düşse, benim bu evde rahat rahat pinpon oynayabileceğimi söyledi. Sizin asıl yeriniz Missisipi, tabii orası çok daha iyi bir yer, cennet gibi: Oraya ulaşabilmeleri olanaksız. Ama yılın büyük bir bölümünü Washington'da geçirmeniz gerekiyor sizin. Neden siz de bir yeraltı evciği yaptırmıyorsunuz kendinize? Yeter artık başkaları için çırpınıp durduğunuz, biraz da kendinizi düşünün.

Binddle daha sonra bu sözlerden dolayı kendisine sitem edecekti. Low kıpkırmızı kesilerek bağırmaya başlamıştı:

— Yeraltına saklanmayacağım ben! Benim dedem Amerika için Richmond duvarları önünde can verdi. Lütfen gücenmeyin ama, tıpkı bir sıçan gibi davranıyorsunuz...

Öfkeyle ayrıldı Binddle'ın yanından. Evine varınca düşünmeye başladı: Binddle korkuyor, demek ki Kızıllar çok güçlüler. Elbette ki yeraltına saklanmak son derece soysuzca bir şey, ama gerçeği görmezlikten gelemeyiz. Doktorlar benim kendi kendimi öldürmekte olduğumu söylüyorlar, heyecanlanmamam gerekirmiş: Tansiyonum heyecandan yükseliyormuş, belki de haklılar. Ama ne kadar hasta olursam olayım, bana öyle geliyor ki hastalıktan değil de atom bombasından öleceğim. Yoksa, Yüceler Yücesi Amerika'yı mahvetmeye mi karar verdi?..

Senatör, Roberts'e gitti:

— Binddle'ın nelerle uğraştığını biliyor musunuz? Kendisine bir yeraltı evi yaptırıyor. Çok düşündürücü bir şey bu... Bakın, açık söylüyorum, Kızıllarda bomba olabileceği fikrini bir türlü kabul edemiyorum...

Roberts onu yatıştırmaya başladı:

— Binddle her zaman ödlek bir adamdı. Muhakkak ki Kızıllarda beş-on tane kadar bomba var, ama bunlar başka bombalar ve bizden çok geri durumdalar şimdilik.

— Bence Washington için bir tanesi de yeter bu bombaların…

— Hiçbir zaman yapamazlar... "Stockholm Çağrısı"nı okudunuz mu Kızılların? Eğer bombaya bu kadar çok karşı çıkıyorlarsa, bunun bir nedeni olsa gerek...

Albay, işlerin hiç de fena gitmediğini anlattı Low'a: Berlin'de Kızılların korktuğunu ve Batı kesimine saldırmaktan vazgeçtiklerini, Londra'daki toplantıda bir Avrupa ordusu kurulmasına karar verildiğini, Başkanın, Amerika'nın içinde de sert önlemler –"Barış yanlıları" denilen adamların hepsini deliğe tıkmak gerekiyordu–, alınmaksızın işlerin içinden çıkılamayacağını anlamaya başladığını anlattı.

— Size iş için geldim, dedi Low. "Transoc"un Sablon olayından sonra hiçbir şey yapamayacağı konusunda haklısınız. Ben de yeni bir ajans kurmaya karar verdim, "Pax" koyacağız adını, her kapıyı açacak güzel bir ad bu. Tabii Nivelle'den ayrılmak gerekiyor. Açık konuşuyorum, hiç üzülmeyeceğim ondan ayrılışımıza, gerçi kendisi benim damadımdır, ama bir Fransız önünde sonunda, güvenemeyiz ona. Ama bakın Binbaşı Smiddle başka, yeri doldurulmaz bir kayıp bizim için... Ama dövünme değil, eyleme geçme zamanındayız. "Transoc"la yapabildiğimizden çok daha fazlasını yapabiliriz: Benim tecrübem var, hem zaman da değişik şimdi: İki yıl önce Kızıllara kıyamıyorduk, acıyorduk onlara. Nivelle'in ilk yönergesini anımsıyorum: Muhalefetle ilişki kurmak, bildiri dağıtmak, tanışıklıklar kurmak… Şimdi artık herkes anladı ki, Kızıllarla oturup konuşulmaz, yok etmek gerek onları. Çok iyi çalışma arkadaşlarım var, ama başlarına kimi getireceğimi bilmiyorum.

Roberts epeyce düşündü, sonunda:

— İşte size esaslı bir aday, dedi. Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan bir Bernson vardı. Rus ajanı olayından sonra istifa etmek zorunda kaldı. O zamanlar kızmıştım ona: Bana danışmadan kendi kendine tanıklar falan bulmuştu. Ama daha sonra kendisiyle tanıştım ve birçok işimde bana

yardım etti. Her türlü görevi yerine getirmeye hazır, enerjik bir adamdır, bu arada davamıza inancının tam olduğunu da söylemeliyim. Birçok yetenekleri var, Sovyetler Birliği'nde bulundu, Rusça bilir. Rusya ise en önemli yer şimdi... Üç yıl "göçmenler"le uğraştı, Doğu Avrupa'dan gelen bütün göçmenleri tanır. Durumdaki radikal değişme konusunda söylediğiniz çok doğru, artık gazeteciler değil, eylemde bulunabilecek gözü pek kişiler gerek bize... İsterseniz Bernson'u bir göndereyim size, haklı olduğumu göreceksiniz...

Bernson senatörün hoşuna gitti. Alçakgönüllüydü her şeyden önce, Moskova, Budapeşte ve Prag için adam bulabileceğini ve senatörün emri altında çalışmaktan mutlu olacağını söyledi.

Birkaç gün sonra gazetelerde yeni kurulan bir basın ajansına ilişkin haberler çıktı, başında Slav dilleri Profesörü Mr. Bernson'un bulunduğu "Pax" adlı ajans, Batı ile Doğu arasındaki ilişkilerin daha da iyileştirilmesine çalışacaktır.

Bir sürü düşüşlerden sonra Bernson sonunda zaferi tatmıştı. Ah bir de Boydge'a gidebilse ve nefis Havana puroları ikram ettikten sonra, söz arasındaymışçasına, "Şimdi sizin kazandığınızdan bir kat fazlasını kazanıyorum. Son gülen iyi gülermiş..." diyebilseydi. Boydge'dan değilse bile, bir yıldır Minaev olayını başına kakıp duran karısından öcünü aldı Bernson. Karısı kendisine kahve getirdiğinde ciyak ciyak bağırıyordu:

— Gene mi soğuk kahve getirdin? Bir adam çok sorumlu bir işte çalıştı mıydı, karısı onun için uygun ortamı sağlamalıdır. Bilmem ki kafan nerelerde? Eğer bunu bir kez daha yinelersen evdeki bütün romanlarını sokağa atarım, sonra sinemalarda da sürtemezsin artık: Bir sent bile vermem sana...

Genellikle, kocası böyle birtakım sahneler yarattığı zaman Bayan Bernson gülünç bir şekilde şöyle derdi: "Kuzucuk, fazla şişinme, patlayabilirsin" Ama bu kez karşısında büyük bir ajansın direktörü vardı, bu yüzden suçlu suçlu kekeledi:

— Kuzucuk, bir daha olmayacak bu. Tatlı ol biraz ve aptal Nancy'ni öp...

Low "Transoc"u hemen ortadan kaldırmadı, "Pax"la ilişkisinin anlaşılmaması için iki-üç ay daha varlığını sürdürmeliydi eski ajans. Deli

gibi çalışıyordu Low ve ancak böylece yatışabiliyordu. Ama Bernson yeni ve şahane çalışma odasına kurulup da, "Şimdi artık her şey tereyağından kıl çeker gibi olacaktır" deyince, kendini yeniden acı verici düşüncelerin içinde buldu. Amerika'yı bir yok oluş tehdit ediyor. Roberts haklı olsa ve bizde gerçekten onlardakinden on kat daha fazla bomba olsa bile, bu bizi yine kurtarmaz. Yüceler Yücesi nasıl verebildi onlara da bombayı?..

Bu soruyu Low dostu Papaz Sing'e sordu. Herkesçe sevilen ve sayılan bir kişi olan Sing, yanıt yerine İncil'i açtı:

— Kutsal kitapta bizim zamanımız da anlatılmıştır: 'Felaket felaket üstüne, dünya yakılıp yıkıldı, benim çadırlarım söküldü. Bu, halkın aptal olmasından ve beni tanımamasından. Benim çocuklarım akılsız, onlar kötülükte akıllı yalnızca, iyilik yapmasını bilmiyorlar. Yeryüzüne bakıyorum: Yakılıp yıkılmış, gökyüzüne bakıyorum: Işık yok. Dağlara bakıyorum: Titriyorlar, tepelere bakıyorum: Sarsılıyorlar. Bakıyorum ve artık insan göremiyorum, yeryüzü ıssız bir çöle dönmüş.'

— Ne yapmalı peki? diye sordu Low umutsuz, kırık bir sesle.

— Şu anda yapmakta olduğunuzu sevgili Mr Low. Yeni başladığınız işi son derece hayırlı buluyorum ben. Yüceler Yücesi, Kızıl materyalizme karşı savaşta ne paramıza, ne gücümüze acımamamızı istiyor.

Low Binbaşı Smiddle'i unutamıyordu. Günde belki on kez şöyle diyordu kendi kendine: Artık ne elim, ne ayağım, ne başım var. Smiddle kişisel çıkarını kovalamayan, alçakgönüllü, gözü pek bir insandı. Eğer elimizde onun gibilerden çokça olsaydı Yüce Tanrı da herhalde Amerika'ya merhamet ederdi...

Smiddle'in öldürülmesinden hemen sonra Low Mary'ye bir mektup yazmıştı: Öyle kötü bir durumdaydı ki, yitirilmiş saymasına rağmen bu büyük acısını kızıyla paylaşmak istiyordu. Nivelle'e "Transoc"un işleri dolayısıyla sık sık yazıyordu, ama ayrıldıklarından beri Mary'ye yazdığı ilk mektuptu bu. Mary baştan sona Smiddle'den söz eden bu mektuba karşılık vermedi, ama Nivelle'in düzenli olarak gönderdiği raporlardan birine el yazısıyla bir not düşerek, ilgisi için babasına teşekkür ettiğini ve kendine bakması için yalvardığını bildirdi.

Low, Coster'e yazarak Paris'te Smiddle'in anısına bir yas gecesi düzenlemesini ve bu geceye Amerikan kolonisinin tüm ileri gelenleriyle (Nivelle'in salık vermesi üzerine) önemli yerlerde bulunan Fransızları ve tabii Mary'yi çağırmasını istedi: "Biliyorum, Avrupa Mary'yi iyice bozdu, ama iyi bir yüreği vardır onun ve herhalde Smiddle'i nasıl kırdığını anımsadıkça vicdan azabı duyuyordur. Mary, gecede ailemizi temsil edecektir."

Bill'in tepesi attı: Sarı iyice aklını kaçırmış! Odun ülkesi Finlandiya'ya gönderdiği yetmezmiş gibi, bir de bana kara çalmış, beni rezil etmiş bir hergele için cenaze töreni düzenlememi istiyor! Ancak Coster senatörle tartışmak da istemiyordu: Morukta para kum gibiydi, bu yüzden her şeyi Nivelle'in üzerine yıktı: Yazdığı mektupta ajans direktörünün yas gecesi için para ayırmadığını, Paris'teyse böyle törenlerin çok pahalıya mal olduğunu bildirdi. Bill, Stockholm'deki Kızıllarla ilgili sansasyonel yazısına az para ödendiğini anımsadı ve öfkelenerek mektuba şu satırları ekledi: "Kendisini Montparnasse'daki sevgili kahvesinde bulduğum Mrs. Nivelle'e sizin soylu fikrinizi kabul ettirmeye çalıştım, ama bana, yaptıklarının cezasını bulan Binbaşı Smiddle için ağlamak niyetinde olmadığını söyledi."

Bill senatöre nerden darbe indirmesi gerektiğini biliyordu. Mektubu okuyan Low, bütün gece donmuş gibi oturdu. Kızımın naz yapmasına, aptallıklarına, beyaz olmayanlarla düşüp kalkmasına alışmıştım, ama onun bir Kızıl olabileceği hiçbir zaman aklımın köşesinden bile geçmezdi. Kim bilir, belki de zavallı Smiddle'in öldürülmesinde onun da parmağı vardır?

Low, Richmond Junior'dan kendisini Jackson'da beklediklerini bildiren bir mektup aldı: Kızıllar iyice küstahlaşmışlardı, vali gevşek davranıyordu, eğer sert önlemler alınmazsa zenciler ayaklanabilirlerdi.

Low ne yapıp yapıp Missisipi'ye gitmesi gerektiğini anlıyordu. Smiddle bunun onun için bir dinlenme olacağını söylerken yanılmıştı: Bir meydan savaşıydı bu: Low Kızılları yok edecek, önümüzdeki savaşın cephe gerisini şimdiden temizleyecekti. Eğer hareket gününü habire erteleyip durmuşsa, bunun nedeni başkenti bütün bir ay yalnız bırakmak istememesindendi: Her an bardağı taşıracak bir olay beklenebilirdi.

Senatör Warner bir gün Low'a şöyle demişti: "Ben falcılara inanmam, zaten boş insanlardan nefret ederim, ama astroloji bir bilimdir. Seçimleri

yeniden kazanabilmemi, Doktor Harding'in yıldız falıma bakmasına borçluyum: Hem kendimin, hem de rakiplerimin şanslarını önceden bilerek ona göre davrandım..." Yoksa Doktor Harding'e mi gitsem? Hiç şüphe yok Papaz Sing bunun günah olacağını, Yüceler Yücesinin ne düşündüğünü tahmin etmeye çalışmanın günah olacağını söyleyecektir, ama benim kaygım kendim için değil, Amerika'nın yazgısını düşünüyorum ben…

Doktor Harding konforlu bir villada oturuyordu. Low onun evinde, duvarlarda gizemli birtakım çizelgelerin ya da şemaların asılı olduğunu tahmin etmişti, oysa ünlü falcının çalışma odasının Wright'ın ya da Low'un kendisinin çalışma odasından hiçbir başkalığı yoktu. Senatörü rahat bir koltuğa oturtan Doktor Harding:

— Rahmetli anneniz, dedi, hangi saatte doğduğunuzu söylememiş miydi size? Bana genellikle hep doğum tarihleriyle gelirler, oysa birçok şey doğulan saate bağlıdır.

Low başını salladı:

— Ben artık doğduğu saati değil, öleceği günü düşünmek çağında olan bir insanım. Yüceler Yücesi bana verdiği canı istediği bir zamanda geri alacak. Dünyanın durumundan tedirgin olduğum için geldim ben size. Amerika'yı nelerin beklediğini söyleyebilir misiniz bana?

— Bilimin de sınırları vardır. Ben bir şarlatan değilim ve tüm bir ulusun yıldız falına bakmaya daha başlamadım. Ancak size çok yakın geleceğin olaylarını, o da yalnızca genel çizgileriyle söyleyebilirim. Önümüzdeki birkaç hafta sakin görünüyor. Venüs olağanüstü iyi bir durumda bulunuyor. Ancak ayın sonlarına doğru tablo değişiyor. 21 Temmuzda Venüs'ün Satürn'e yaklaşması bekleniyor, tehlikeli bir yaklaşma bu, genellikle bu tür belirtileri kitlesel panikler, görüşmelerin kesilmesi, kitlesel cinayetler gibi olaylar izler. Akrep burcu oldukça uzun bir süre tüm Asya üzerinde uyarıcı etkilerde bulunacak. Dayanışık olduğumuz devletlerle ilişkilerimizi gölgelendirebilecek olan Pluton'dan da korkmak gerek. Ancak bana en tehlikeli gün olarak 29 Temmuz görünüyor, o gün, Kızılların hal ve hareketlerini belirleyen yıldız olan Neptün, Terazi burcuna yakın olacak. Son derece ciddi bir sarsıntıya karşı güvenceli bulunduğumuzdan emin değilim ben.

— Bomba mı bununla söylemek istediğiniz?

Doktor Harding gülümsedi:

— Bilimsel tahminin sınırları dışına çıkmak istemiyorum. Hiç şüphesiz ciddi sarsıntı sizin söylediğiniz şeyle de olur, ama kabul edersiniz ki, dünyanın durumunu biliyor olmamıza rağmen şu tip mi yoksa bu tip mi bir silahın kullanılabileceğini kestiremezken, bunu nerden bilebiliriz? Ama günlük dille söyleyecek olursak, ben Kızılların böyle bir adım atmaya cesaret edebileceklerini sanmıyorum. Dün imzasız bir bildiri buldum posta kutumda, Kızılların atom bombasına karşı çağrılarını imzalamam öneriliyordu. Eğer benim desteğime kadar düştülerse bunlar... Elbette biz onlara atabiliriz –ki bu ayrı bir konudur– ama o zaman da ne sizin, ne de benim yakınmaya hakkımız olamaz, değil mi?

Low Doktor Harding'den rahatlamış olarak ayrıldı. Artık üç haftalığına Missisipi'ye gidebilirdi; oradaki havayı temizlemek için de bu süre yeter de artardı bile. Ama işte Smiddle yoktu ve de hiç kimse onun yerini alamazdı.

Hareketinden bir gün önce Low, Bernson'u çağırdı. Bernson, Budapeşte'ye önde gelen eylem adamlarını ortadan kaldırma işini örgütleme göreviyle Macar asıllı bir muhabir gönderdiğini söyledi. Ajansın Moskova muhabiri için de vizenin yakında verileceği umuluyordu; bu, adı Kızıla çıkmış, ama Dışişlerinde çalıştığı sıralarda Bernson'a yardım eden bir adamdı. Bernson'u işbilir ve akıllı bir adam olarak buldu Low. Galiba buldum aradığım adamı…

Senatörü Jackson'da büyük bir heyet çiçeklerle karşıladı: Vali, yargıç, "Amerikan Lejyon"dan Reid, Missisipi Post'un sahibi, Doktor Hellitz karşılayıcılar arasındaydılar. Low herkesle sevecen bir tavırla selamlaştıktan sonra, Richmond Junior'a:

— Siz benimle gelin, dedi, dünya sorunlarını konuşarak öldürecek zamanımız yok: Hemen harekete geçmeliyiz…

Yargıç Gilmore, Dr. Hellitz'in kulağına eğilerek:

— Anlaşılan Richmond Junior, Smiddle'in yerine geçiyor, diye fısıldadı. Oğlan göğün yedinci katında, baksanıza herkesi nasıl da küçük görüyor! Binbaşı Smiddle için ne söylenirse söylensin, büyük adamdı doğrusu. Ama

bu Richmond Junior neyin nesi? Cam kırıp, küçük zencileri korkutmaktan başka bir şey gelir mi elinden? Bana kimse ilerlemeden söz etmesin çünkü insanlık geriye gidiyor.

Richmond Junior gerçekten de ağırbaşlı, ciddi bir kişi izlenimi bırakmamıştı kimsede, yirmi sekiz yaşındaydı, üniversiteyi güçlükle bitirebilmiş ve büyük toprak sahibi olan babasının paralarını har vurup harman savurarak yaşamıştı. İşi gücü yoktu, iki yıl öncesine kadar gecelerini, "Victoria" barında geçirir ve dünya olaylarına hiç ilgi duymazdı. Dr. Hellitz'in evinde, Kızıllara karşı savaş öyküleriyle üzerinde sarsıcı bir etki bırakan Smiddle ile tanışmıştı. O günden sonra da politikayla ilgilenmeye başlamıştı; Demokrat Parti komitesinde çalışıyor, mitinglerde konuşmalar yapıyordu, hatta Missisipi Post'a küçük bir makale bile yazmıştı. Richmond Junior'u beğenen Smiddle, senatöre onun için, "Büyük umutlar vaadediyor" demişti, Richmond Junior'un daha kendini gösterememiş olmasına ve dış görünüşü de Low'un son derece sinirine dokunmasına rağmen (gözleri fırlak ve mavi, gırtlak kıkırdağı kocamandı; parlak sarı ya da yeşil, beli dar ceketler giyer, inanılmayacak derecede alacalı bulacalı kravatlar takardı.) sırf Smiddle umut verici buldu diye senatör onun kendisine yaklaşmasına izin vermişti.

Low, Richmond Junior'a:

— Neler olup bitiyor bakalım burada? diye sordu.

— Rezillik ki olursa o kadar olur! Nereden başlayacağımı bilemiyorum... Clark herkesi atlatıp hastaneden New York'a bir mektup göndermeyi başarmış. Onun Moskova'nın eski bir ajanı olarak neler yazmış olabileceğini tahmin edersiniz. Yargıç Gilmore ise iyice gevşedi. Clark'ı er ya da geç salıvermek gerekeceğini, bunun en iyisi federal makamlar işe karışmadan yapılması olduğunu söylüyor. New York'ta bilinen kirli kişiler "Clark'ı Kurtarma Komitesi" kurmuşlar, burada da, size de yazdığım gibi, gizli bir şubeleri var, "Barış Dostları" iyice küstahlaşmışlar: Şubata kadar o rezil bildirilerini rotatörde basarlardı, şimdiyse tipografları var. Polis müdürü bildirilerin New York'ta basıldığını söylüyor, ama bence hiç öyle değil. Geçenlerde eczacıya haber gönderip, eğer Kızılların bildirilerini okumaya devam ederse, kendisini o zenci gibi ipe çekeceğimizi söyledik. Bunlar önemli değil... Şöyle esaslı bir konuşma yapmalısınız siz, herkesin beklediği bu, Kızılların burada barınamayacaklarını falan söylemek gerek.

İyice azıttılar çünkü Avukat Kigley bile... Binbaşı Smiddle öldürüldüğünde ne dese iyi: "Bir serüvencinin tipik sonu"ymuş bu.

— Avukat Kigley de mi Kızıl? Hayır, olamaz!

— Hem de nasıl! Tek o da değil üstelik.. İşte listesi…

Low listeyi okuyunca ürperdi: Saygıdeğer kişilerin adları vardı hep: Avukatlar, doktorlar, mühendisler, gazeteciler, tüccarlar... Birçokları Low'un da evinde bulunmuştu... Gerçekten Kızıl mıydı bunların hepsi?

— Peki siz buna bir tepki göstermediniz mi? Gücenmeyin ama, çok gençsiniz daha...

Richmond Junior gülümsedi:

— Sizin tecrübelerinize saygım var. Ama doğrusunu isterseniz yaşın burada hiçbir önemi yok. Bu listeyi Reid'a, Hotchiss'e ve komiteye de gösterdim ben, bir tek adın üzerini çizmedikleri gibi, yenilerini eklediler...

Low acı verici düşüncelere dalmıştı: Yüceler Yücesi niye böyle yüzüstü bıraktı Amerika'yı? Richmond Junior sabırsızlıkla kâğıtları hışırdatıp duruyordu.

— Bu listeyi, dedi sonunda Low "Anti Amerikan Eylemleri İzleme Komisyonu"na vereceğim. Tek tek hepsini kontrol edeceğiz... Dr. Hellitz, demokratların yarın benim onuruma bir yemek vereceklerini söyledi. Konuşmak için bu fırsattan yararlanacağım. Siz, konuşmamın bütün gazetelerde ve radyoda yayınlanması için çalışın.

Jackson'da ne zamandır böyle bir gece düzenlenmemişti: Herkes "eyaletin gururu"nu görmeye gelmişti: Sesini tüm dünyanın dinlediği bir kişiydi senatör, sonra gelecekte neler olacağını öğrenmek isteyenler de gelmişti: Bazıları Başkanın Kızıllarla anlaşmak istediğini söylüyordu. O zaman pamuk fiyatları düşer ve zayıf inekler besilileri yerdi. Ama Senatör Low Washington'da bizim eyaletimizi temsil ediyordu, böyle bir saçmalığa izin vermezdi o!..

Başkan, tokmağıyla masaya vurup da Low'a söz verince, salonda bütün sesler kesildi.

— Missisipi! Dedelerimizin ve büyük Dedelerimizm özgürlüğü için can verdikleri toprak! Sen hiçbir zaman Kızıl olmayacaksın!

Böyle başladı Low konuşmasına. Büyük bir öfkeyle, düşmanların çevirdikleri dolapları, Amerika'ya güneyden saldırılması planlarını, (önce Meksika körfezine çıkacaklardı) Rusların Missisipi'ye bir "beşinci kol" sokmayı hesapladıklarını anlattı.

— Düşmanlarımız kendilerini maskelemeyi bilmişlerdir. Kimin aklına gelirdi sevgili kentimizin sokaklarında rastlayacağımız bir Avukat Clark'ın Moskova ajanı, casus, katil olacağı? Yüceler Yücesi Clark'a cezasını verdi. Sizlere gururla açıklıyorum ben sağ oldukça, adalet asla çiğnenmeyecektir. Clark asla özgürlüğüne kavuşamayacaktır. Kızılların New York'taki çırpınmaları boşunadır. Kiralık casusların burada çevirdikleri dolaplar boşunadır. Bizler, dedelerimiz, büyük dedelerimiz, Jefferson Davisler, General Leeler ve Güneyin öteki kahramanlarından buyruk alıyormuşçasına bir adım bile gerilemeden direneceğiz. Kentimizde bir fesat yuvası olduğunu biliyorum. Bazı saygıdeğer kimseler Kızılların ardından gidiyorlar: Kimi satın alındığı için, kimi de korkutulduğu için... Bende bu iğrenç kişilerin bir listesi var. Bunu şimdi açıklamayacağım: Korkaklara düşünmeleri için biraz süre tanıyorum. Tövbe edip, namusuyla Amerika'ya hizmet yoluna dönen herkesi bağışlayacağız. Bu yola dönmeyenlerin vay haline! Yüceler Yücesi onların ruhlarını cehenneme gönderecek, ama bundan önce onlar eyaletimizin adaletiyle de tanışacaklar.

Low zenci sorununa da değindi: Beyaz olmayanlara karşı insanca davranılmasından yanaydı o, zenciler de insandı, Tanrı onları da kendine özgü bir şekilde yaratmıştı, "öldürme!" buyruğu bütün insanlar içindi.

— Zencilere şunu söyleyiniz: Eğer efendice çalışırlarsa, kimse onları rahatsız etmez. Ancak, eyaletimizin politik hayatına beyaz olmayanların da katılabileceğini söyleyenler yalnızca çılgınlar ya da herkesçe bilinen alçaklardır. Vatandaşların yazgıları, ruhsal yönden gelişememiş insanların ellerine bırakılamaz. Kızıllar için zenciler bir silahtır, bu bilinen bir şey. Ama Clark gibi Moskova ajanlarının zehirli sözlerini dinleyen zencilerin bundan kazanacakları nedir? Eyaletimiz vatandaşları kendilerini zencilerden koruyacaklardır; bundan da en başta zenciler zararlı çıkacaklardır.

Konuşmasının sonunda Low uluslararası sorunlardan söz etti. Barış politikasına son verilmişti artık. Kızıllara karşı koalisyon güçleniyordu. Ruslar Batı Berlin'e saldırmaya cesaret edememişlerdi: Bombadan korkmuşlardı.

— Kızılların yeni girişimlerinden haberi olanlarınız vardır: Bombanın yasaklanması için imza topluyorlar. Gönlünüzü rahat tutun: Kimseyi korkutamazlar bu imzalarla. Varsın Kızıllar yandaşlarının listelerini tutsunlar, bu bizim işimize yarayacak sonunda. Eğer Amerika'da yatışmazlarsa bunlar, listesiz mistesiz deliğe tıkarız hepsini. Eğer Moskova'da yatışmazlarsa, patlatırız tepelerinde bombayı, yok ederiz hepsini: Hem de hiç listesiz.

Şiddetli bir alkış tufanı koptu salonda. Low mendiliyle alnını sildi. Herkes onu kutluyordu. İleri gelen kişilerden sonra Richmond Junior yaklaştı ve:

— Yazık ki, dedi, Binbaşı Smiddle dinleyemedi konuşmanızı, çok sevinirdi...

Low gözlerini kapadı: Unutulmaz "çocuk"u anımsamıştı.

Ertesi gün Avukat Johnson geldi Low'a:

— Smiddle'e benim de yüreğim sizinki gibi yandı. Güneyin son Mohikanlarından biriydi o... Rahatsız ettiğim için özür dilerim, ama binbaşının ölümünden sonra vasiyetnameniz hükmünü yitirdi. Şimdi herhalde tüm varlığınızı kızınıza bırakmayı düşünüyorsunuzdur? Aslında vasiyetnamesiz de olur bu, ama isteğinizi hukukun güvencesi altına almanız daha iyi, hem bizim formalite aşıklarını bilirsiniz, bahane arar dururlar...

Low köpürdü:

— Ne dediğinizi kulağınız duyuyor mu sizin!.. Paraları Clark'a bırakmaktan hiçbir farkı yok bunun!.. Büyük mutsuzluğumdan kimseye söz etmedim, ama siz bilmelisiniz: Mary Kızıllarla birlik... Adını bile duymak istemiyorum artık onun...

Low'un yatışmasını bekleyen avukat:

— Kime bırakmayı düşünüyorsunuz, diye sordu, varlığınızı?

— Amerika'ya. Başladığım işe. "Pax" ajansına. Vasiyetnameyi, paraları "Pax" Ajansı Direktörü Bernson'un alabileceği biçimde düzenleyin; yalnız kendi maymun iştahı için para kullanmasını önleyici bir madde koyun. Yalnızca "Pax" ajansı için kullanması koşuluyla bırakıyorum ona servetimi. Eğer şu anda öngöremediğimiz herhangi bir nedenden dolayı Bernson işi sürdürmek istemezse, tüm servetim eyaletimiz hükümetine geçmeli.

Tam avukatın çıkacağı sırada Low birden seslendi:

— Aşçım Joe'ya beş yüz dolar bıraktığımı belirtmeyi unutmayın. Öyle bağlı ki bana! Ne arzu ediyorsam hemen sezer. Öyle demeyin, günümüzde pek az rastlanır onun gibisine. Yarın size uğrar ve vasiyetnameyi imzalarım.

Hafta boyunca Low iki konuşma daha yaptı, "Yılmayanlar"da yemek yedi, Smiddle için duygusal sözler söyledi, öksüzler evini ve yeni kışlayı ziyaret etti. Her yerde büyük bir ilgiyle karşılıyorlardı kendisini ve artık Richmond Junior'un söylediklerinin abartmalı olduğunu düşünmeye başlamıştı. İşte "Barış Dostları" imzalı bildiriyi tam o sırada aldı. Postayla gönderilen bildiride şunlar yazılıydı:

"Senatör Low bu kez yalnız geldi, suçsuz insanları öldürmeyi kendine iş edinmiş olan sadık yaveri Smiddle öldürülmüştü. Böylece kutsal kitabın söylediği bir kez daha doğrulanmış oldu: Vurmak için kalkmış kılıç, bir başka kılıçla yok edilir. Senatör Low bunun üzerinde düşünmelidir. Konuşmalarında yüzlerce vatandaşı hapse atmakla, zencileri toptan imha etmekle tehdit etmiş, sonunda da mantığın en son kırıntılarını da yitirerek, atom bombasıyla milyonlarca insanı yok edeceklerini haykırmıştır. Stockholm çağrısını Jackson'da yüzlerce yurttaş imzalamış bulunmaktadır. Bizde de özgürlükler egemen olana kadar bu imzalar yayınlanmayacaktır. Ama eğer Senatör Low gibi akıldan yoksunlar tehditten eyleme geçerlerse, o aşağılık niyetleri için kentimizde asker değil, savaş kışkırtıcılarını cezalandıracak yargıçlar bulacaklardır.

Jacksonlular! Stockholm çağrısını imzalayınız! Çağrı metni aşağıdadır:

"İnsanları kitle halinde korkutan ve öldüren silahlar olarak atom silahlarının kayıtsız şartsız yasaklanmasını istiyoruz..."

Low hemen Richmond Junior'a telefon etti: Evinin çevresinde güvenlik önlemleri alınmalıydı:

— Kendi canıma değer verdiğim için değil, Yüceler Yücesi beni her an yanına çağırabilir, ama daha Amerika'ya gerekliyim ben...

Bütün gün, Kızıllar geliyor mu diye kulağı tetikte evinde oturdu. Akşam yemeğinde Joe'nun temiz gözlerini görünce biraz rahatladı: İşte benim en iyi koruyucum. Bu zenci ölür de, kimsenin bana parmağı ile dokunmasına bile izin vermez.

— Romlu omleti çok güzel yapıyorsun Joe. Beni hoşnut etmek için uğraşman çok güzel bir şey.

— Omletin hoşunuza gittiğine sevindim Sir.

Uyuyamıyordu bir türlü Low. Camlara vuran yağmur tanelerinin sesleri bile birinin ayak sesleri gibi geliyordu. Kalktı, robdöşambrını giyip yemek odasına geçti. Ya bir de Kızıllar ansızın eve saldırırlarsa?.. Joe'ya telefon etmek istedi, ama utanıp vazgeçti. Binddle değilim ben, benim dedem Richmond duvarları dibinde can verdi. Low soyunda ödlek kimse olamaz... Bir gazete alıp okumak için açtı, ama harfler hoplayıp zıplıyor gibiydi, okuyamadı. Kararını vermişti: İhtiyar Joe'yu gidip uyandırayım; kendisine verdiğim yeni odayı nasıl döşediğini görmedim daha.

Joe'nun odasında ışık yanıyordu. Taburenin üzerine oturmuş bir şeyler okuyordu zenci. Senatörün içeri girdiğini duymamıştı.

— Ne okuyorsun? diye sordu Low.

Sabah kendisine gelen bildirinin aynısıydı Joe'nun elindeki. Koparırcasına aldı kâğıdı zencinin elinden. Aşağıda kurşun kalemle şöyle bir not vardı. "İmzala ve Jim'e ver."

— Bunu imzalamak mı iste...

Low sözlerini tamamlayamadı, yere kapaklandı. Hemen bir doktor çağırdı Joe. "Beyin inmesi." Gün doğarken, kendine gelemeden öldü Low.

80

Mary'nin iki gözü iki çeşmeydi. Evet, gerçi babasının ağır hasta olduğunu biliyordu, ama ölüm haberi yine de ansızın yakalamıştı onu. Bütün gece Montparnasse'da ressamlarla içmiş, sabah eve döndüğünde telgrafı bulmuştu. Babası çok uzaklarda, sarı ırmak kıyısındaki bomboş evlerinde ölüm döşeğinde yatarken, burada sabahlara kadar içip neşelendiği için kendini kınamıştı. Çocukluğunu, babasının nasıl kendisiyle saklambaç oynadığını, masallar anlattığını anımsadı. Niye yazmadım sanki ona? Smiddle, hiç şüphesiz rezilin biriydi, evet, ama babam bunu görmüyordu. Aptal bir çocuktum zaten... Şimdiyse denizdeki bir çöp gibi yapayalnızım, elimden hiçbir şey gelmez, zaten hiç kimseye de gerekli değilim...

Hiçbir zaman bugünlerde olduğunca sevecen olmamıştı Nivelle ona karşı. Sık sık rahmetli kayınpederinden söz ediyor ama sesi derin bir nefreti yansıtıyordu. Akşamlarını da evde geçiriyor ve gelene gidene acısının büyüklüğünü anlatıyordu. Hep yılgın duran yüzü, bu sıralar anlatılmaz bir kederi yansıtıyordu. Zor oluyordu aslında bu rolü oynamak: İçinden düğün bayram ediyordu çünkü: Sonunda ölmüştü işte Sarı! Mary çok şükür politikaya ilgi duymuyordu. "Transoc"da, entrikalar da, casusluk da sona eriyordu. Şiire verebilirdi kendini artık Nivelle, hiçbir denetlenme korkusu duymadan para harcayabilir, insanca yaşayabilirdi. Budalalar vardır, mutluluk, fırtınalı dönemlerde yaşamak ve tarihi yaratmaktır onlar için. Saçma! Tarih insanda neyi isterse onu yaratıyor. Savaş başladığında şimdikinden çok daha gençtim ve en iyi şairlerden biri sayılıyordum. On bir yıl her şeyimi alıp götürdü, hem de en güzel şeylerimi, Schirke'nin ya da Albay Hallemberg'in aşağılamalarına, umacı gibi bir kadınla evlenmeye, Sarı'nın budalalıklarına, Neales'in kaprislerine katlanmam gerekti. Dazlaklaşmamda, ya da şişmanlayıp derilerimin pörsümesinde değil sorun, ilham perime ne oldu? O da yaşlandı... Özgürlüğe kavuştuğum şu anda, canım gülmek, şampanya içmek istese bile, asık bir yüz takınıp senatörü övmek zorundayım. Ama elden ne gelir, paralar Mary'de ve bu isterik karının ne zaman ne halt edeceği hiç belli olmaz.

İki hafta sonra Mary Avukat Johnson'dan bir mektup aldı. Avukat, senatörün bütün servetini "Pax" Ajansı Direktörü Bernson'a bıraktığını, ona

yalnızca annesine ait mücevherlerin kaldığını yazıyordu. Mary gülümsedi: Demek ki son nefesine kadar gönül verdiği politikanın içinde kalmış... Ne bir gücenme, ne bir kızgınlık duydu Mary, doğruca ressamlarının yanına gitti; bu sıralar yaşlı bir İsveçliye kaptırmıştı gönlünü. "Kübizm," derdi İsveçli, "insanlık dışıdır, ama çizilen o zikzaklar yok mu, onlar insanların binbir türlü tutkularını yansıtırlar."

Avukatın mektubunu salondaki masanın üzerinde bırakmıştı Mary. Eve sabaha doğru saat dörtte döndü. Nivelle uyumuyordu. Onun yüzünü gören Mary korktu:

— Neyin var, hasta mısın?

Ağır bir küfür savurdu Nivelle. Onun, elinde Johnson'un mektubunu tuttuğunu gören Mary:

— İşte sana güzel bir sürpriz, dedi. Artık ajansınla ilişkini kesebilirsin, bu işten tiksindiğini söyler dururdun...

Nivelle bağırdı:

— Budala! Tam babanın kızısın! Neyle geçineceğiz peki biz?..

Mary şaşırmıştı:

— Neden böyle bozulduğunu anlayamadım? Sen benden önce de yaşıyordun ve anlattığına göre fena da değildi yaşayışın. Tabii bu daireden çıkmamız gerekiyor, kısacası herkes gibi, normal bir hayat süreceğiz biz de. Sen bir işe girersin. Ben de, arkadaşlarla konuştum, mağazalara klips, kolye, bilezik dağıtmamı önerdiler, pekala da geçimini sağlayabilirmiş insan bu yolla. Bana sorarsan hatta neşeli bile...

— Bırak bu aptalca lafları! Yaşamak değil, kürek mahkûmluğu derler ona... Ben şairim, yoksulluk çekmek istemiyorum, boş zaman gerek bana... Mahkemeye başvurmalısın. Senin o rezil Amerika'nın yasalarını bilmiyorum ama Fransa'da olsaydı, hiç değilse paraların bir kısmını kurtarabilirdik. Yarın avukata telefon edeceğim...

— Ben mahkemeye falan başvurmam. Paralar babamındı ve o da onları istediğine dağıtmak hakkına sahipti.

— Nasıl yani başvurmazsın? Biricik çıkar yol davayı kazanmaktır…

— Yapmayacağım diyorum sana, o kadar...

Nivelle çileden çıktı:

— Orospu! Bir dakika olsun sevdim mi sanıyorsun seni? Seninle evlenirken midem bulanıyordu. En düşük sokak kızını bile sana yeğlerim. Cenabet suratlı!..

Mary odasına çekildi. Ertesi sabah da eşyalarını toplayıp Goethe Caddesi yakınlarında ucuz bir otele çıktı. Akşamları her zamanki gibi kahvede oturuyor, konyak içiyor ve İsveçliye:

— Eğer canın istiyorsa benimle yatabillirsin, diyordu. Yok eğer istemiyorsa Lucie'yi kandırmaya çalış. Ve şunu bil ki, bende para yok, biricik güzel şey bu hayatımda. Mağazalara Suzanne'ın yaptığı klipsleri dağıtacağım. Ama istersen benimle yatabilirsin. Yapabilirsin bunu. Şunu bil ki, kırk beş yaşındayım ben. Bugün kocamı terkettim. Alçağın biriydi ve ben bunu ne zamandır biliyordum. Önce Almanlarla çalıştı, sonra da başka birtakım çirkefliklere bulaştı. Yeri gelmişken söyleyeyim, şairdir kendisi, şiir yazmak istiyor, hiçbir anlamı olmayan... Senin zikzaklar gibi yani... Şunu bil ki, senin resimlerin on para etmez, seninle olmam, yalnızca ressamlarla dolaşmaya alıştığımdan, ne de olsa işadamlarından daha iyidir ressamlar... Yeri gelmişken söyleyeyim, hayatta hiçbir şey yapmadım ben... Ne iyi, ne kötü... Hayır kötü şeyler yaptım... Bir zenciyi öldürdüm. Şunu bil ki, onunla yatmak istedim, ama o istemedi. Eğer savaş olursa ne ala; o zaman herkes ölür, yok eğer olmazsa, zehirlemeli insan kendini derim ben, Chouchou'nun yaptığı gibi... Yeri gelmişken sorayım, bana gerdenal yazacak bir doktor tanıdığın var mı?.. Ama eğer savaş olursa bunun da bir gereği kalmaz...

Bédier, Senatör Low'un mirasını "Pax" ajansının direktörüne bıraktığını, Nivelle'i karısının terk ettiğini ve şairin çok pis bir durumda kaldığını biliyordu. Bunları Neales'den, kendi karısından ve eskiden Mary'nin salonuna devam eden öteki kadınlardan duymuştu. Tüyler ürpertici savaş söylentileri, politik entrikalar, açığa çıkan yolsuzluklar, karşılıklı hücumlar ortamında, para için evlenen ve sonunda bir dolar bile paraya kavuşamayan Nivelle'in başına gelenler hem neşeli, hem ders verici klasik bir fabl gibi

geliyordu herkese. Tabii herkes değişik sonuçlar çıkarıyordu öyküden; Bayan Bédier örneğin şöyle diyordu: "Para düşkünlerinin sonu budur" (Parlamentodaki skandalı ve kocasının gizli harcadığı paraları anımsıyordu.) Garcy ise gülümseyerek, "Amerikalıların," diyordu, "ceplerine inanabilirsin, ama yüreklerine hayır" Low'un vasiyetnamesini Bédier'ye anlatan Neales sözlerini, olaydan gönül kırıcı bir öğüt çıkartarak tamamladı: "Rahmetli senatör çok kendine özgü bir adamdı, Güneyliler ateşli olur... Ama o sağduyuluydu. Bazı Avrupalılar bizim temiz yürekliliğimizi saflık sanmakla yanılıyorlar. Böyle düşünenler bir gün Nivelle'in acıklı durumuna düşebilirler..." Herkes gülüyordu Nivelle'e, acıyan yoktu. "Transoc"un kapatıldığını duyan Bill Coster ise, Nivelle'den biraz para koparabilmek umuduyla hemen ona koşmuş ve, "İşte," demişti, "şimdi siz de kumun üzerinde kaldınız. Solungaçlarınızı ıslatabilmeniz bile olanaksız. Dokunaklı bir şiir yazacağım sizin için.."

Bédier uzun süre kabul etmedi Nivelle'i, işinin çok olduğunu bahane ediyordu. Aslında şu son günlerde keyfi hiç yoktu: Hükümetin durumu sallantıdaydı, komünistlere zafer borusu çaldırmamak için Bédier'yi yerinde bırakmışlardı, ama yeni bir düzenlemede bir bakanlık koltuğunun da ona düşeceği çok şüpheliydi. İftira çamurunun az da olsa izi kalıyordu...

Sonunda sevecen bir tavırla kabul etti Nivelle'i. Kendini şikayet dinlemeye hazırlamıştı. Ama Nivelle sanki hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu.

— Herhalde "Transoc"un kapatıldığını duymuşsunuzdur? Açık konuşmak gerekirse, omuzumdan dağ gibi bir yük inmişçesine hafifledim. Gazeteci değilim ben, yaptığım iş, kendimi şiire vermeme engel oluyordu. Savaştan önce Emniyet Müdürlüğü'nde çalışmıştım. Aslında devlet memurluğu benim için ideal bir görev değil, ama biliyorum ki, benim de bir vatandaşlık borcum var... Bana, Monsieur Bédier, üstesinden gelebileceğim bir iş sağlayacağınızı umuyorum...

Nivelle'i kabul etmeden önce Bédier aralarında geçebilecek konuşmayla ilgili her şeyi uzun uzadıya düşünmüştü: Şairin ricasını yerine getireceğine söz verecek, onun yeteneklerine saygı duyduğunu söyleyip, konuşmayı şiir üzerine çekecek, sonra da ona uygun bir görevde boş kadro olmadığını söyleyecekti: Paul Valery'nin manevi mirasçısı bir şaire vergi dairesinde sekreterlik gibi kadro dışı bir görevi de öneremezdi ya... Ama Nivelle'i

dinledikten sonra, Bédier bozulmuştu. İyi ama bu çalım, bu fors ne? Oysa mahvolmuş durumda. Sonra, benim üstüm değildi ki, Neales'in üstüydü o. Amerikalılardan ağzının payını aldı, şimdi kendini toparlamaya çalışıyor.

— İşin kötü yanı şu aziz dostum, dedi Bédier gülümseyerek. Savaştan önce Emniyet Müdürlüğü'nde çalıştığınızı hatırlattınız az önce. Çok güzel bir şey bu. Ama aynı Emniyet Müdürlüğü'nde Almanlar zamanında da çalıştığınızı unutuyorsunuz. Ben o sıralarda Direnişçiler arasındaydım, canımı tehlikeye atmıştım, sizse Albay Von Hallemberg'in buyruklarını yerine getiriyordunuz. Size sitem etmek, sizi kınamak aklımdan geçmez, şairsiniz siz. Ama bunu herkes anlamıyor... Çok ciddi zorluklarla karşılaşacaksınız siz, bunu bir dostunuz olarak söylüyorum. Ama yine de size bir iş ayarlamaya çalışacağım. Pazartesi günü sekreterime uğrayın, o size sonucu bildirir...

Nivelle sonucu öğrenmek için geldiğinde, uzun süre kâğıtları, dosyaları karıştıran sekreter:

— Sayın Bakan size Paris Gümrüğü'nde bir iş buldu, dedi. Daha ayrıntılı bilgi için Mösyö Pérechon'a başvurun...

Ve Nivelle hızla düştü. Artık iş arkadaşlarına benziyordu, keyifsiz, çabuk sinirlenir olmuştu, bezginlikle, nakliye senedi olmadığını söylüyor, Labellier'nin Liège'den gelen üç vagonu yanlışlıkla "dönüş" bölümüne kaydettiğinden, Jarray'nin çok sigara içtiğinden yakınıyordu. Çatı katında bir oda kiralamıştı ve akşamları şiir yazmaya çalışıyordu. Bütün sözcükler sinirine dokunuyordu: Kaba ve ağır buluyordu sözcükleri, oysa düşünceden kurtulmak istiyordu. Böylece, hep olduğu gibi çocukluk yıllarına dönüyordu: Mutluluğa en yakın olduğu zamanlardı o günler, ne bir akıl kırıntısı, ne bir yalan söz, ne yüzyıllardır yapılagelen ama içinde düşünce, coşku, hatta nükte bile bulunmayan kaba şakalar vardı o sıralar. Persephone, Marsyas, Circé üzerine niçin şiir yazmıştı? Tiyatro aksesuarı, işporta malı gibi yalan, sahte şeylerdi hepsi de! Şiirin canlı anahtarını ancak şimdi bulmuştu. Sözcükler, yeni doğmuş bir bebeğin çığlıkları gibi şaşkınlık, acı, mutluluktan başka bir şey vermemeliydi. Ve Nivelle incecik kâğıtlar üzerine kendi uydurduğu sözcüklerle şiir yazıyordu. Sabahlarıysa, karaciğer iltihabından ve eklemlerindeki dayanılmaz ağrılardan şikayetçi, acınacak bir aylık alan, herkesten ve her şeyden nefret eden yaşlı bir memur gümrük idaresindeki işine gidiyordu.

Gümrük Dairesi Müdürü Duplaix yeni memurun seçkin bir kişi olduğunu biliyordu: Pérechon söylemişti bunu ona. Nivelle, İçişleri Bakanlığı'nda pasaport dairesinin başında bulunmuş, Almanlarla çalışmış, zengin bir Amerikalı kadınla evlenmiş, "Transoc"u yönetmişti; hepsi bir yana şairdi ve iki-üç tane kitabı yayımlanmıştı. Şimdiyse meteliksizdi, bu işi de ona Bédier bulmuştu. Bütün bunlar Duplaix'yi dehşetli meraklandırıyordu; çok sıkıcı bir yaşayışı vardı Duplaix'nin ve ancak gazetelerde yazılan yüksek sosyete skandallarıyla avutabiliyordu kendini.

Duplaix bir gün Nivelle'e bir bara gidip birlikte bir aperitif içmelerini önerdi.

— Sizin çok ünlü bir şair olduğunuzu duydum. Beni bağışlayın, ama bu konularda hiç bilgim yoktur. Bir zamanlar okulda Hugo'yu, Lamartine'i okumuştuk, ama aradan o kadar çok zaman geçti ki, onları bile unuttum. Oysa gerçek bir şairle konuşmak büyük bir onur benim için...

Nivelle gülümsedi:

— "Circé'nin Maskesi"ni size armağan edeyim. Japon kâğıdına basılı numaralı bir nüsha kaldı elimde. Ünümü bu kitapla kazanmıştım, ama ben hiç beğenmem onu. Zaten şimdi başka türde yazıyorum…

Duplaix hayranlıkla bakıyordu ona. İkinci bardakları, derken üçüncüleri boşaltmışlardı. Ne zamandan beri içmeyen Nivelle canlanmış, yanakları al al olmuştu.

— Eğer bana bir şiirinizi okursanız, diye rica etti Duplaix, bu benim için büyük bir onur olur.

Nivelle yeni şiirlerini daha kimseye göstermemişti. Gülümseyerek şöyle düşündü: İşte ideal bir okuyucu, beyni bayağı şiirle yıkanmamış, Hugo'yu, Lamartine'i ise çoktan unutmuş, yalnızca yükleri, gümrük ambarlarındaki malları, vergileri anımsıyor. Bir bebeğin heyecanları böyle bir insanı etkileyebilir.

— Pekala, size küçücük bir şiirimi okuyacağım. Özgürlüğü duyan bir yüreğin sevinç taşkınlığı anlatılmaktadır bu şiirde. Sözcüklerden anlam çıkarmaya uğraşmayın: Bütün sözcükleri ben uydurdum. Kendinizi şiirin müziğine kaptırın.

Yaşlı kişilere özgü, çatlak bir sesle okumaya başladı:

Artele nali blon debe
Mumu abela abelo katala
Mumu atelo
Jeardormaro

Duplaix korkmuştu: Deli bu adam… Nerden gönderirler böylelerini bilmem ki?.. İnsanı boğabilir bu adam. Ellerine bak şunun, tam katil eli...

Nivelle okumasını bitirince Duplaix telaşla teşekkür etti:

— Şaşılacak şey! Çok çektiğiniz anlaşılıyor. Öyle bir pis zamanda yaşıyoruz ki!.. Siz sanıyor musunuz ki ben sakin bir insanım? Sinirlerim perişan, elim ayağım kesilecek gibi oluyor...

Garsonu çağırdı, Nivelle'e bir kez daha teşekkür etti:

— Ne büyük bir şeref benim için! Ama beni bağışlayın, halama bugün kendisiyle yemek yiyeceğime söz verdim. Doğum günü de bugün...

Nivelle her zaman yemek yediği ucuz bir lokantaya gitti; perhiz yapıyordu ve garsonun önüne koyduğu sebze püresine bezginlikle baktı. Çevresinde yalnız, kederli kişiler oturuyordu; bunlar gazete okuyorlar, esniyorlar, bıçaklarının sırtıyla bardaklarına vurarak, uykulu, somurtkan garsonları çağırıyorlardı. Hiç de iyi bir hayat sürmedim, diye düşündü Nivelle, ve işte faturası. Esin perim havalanamıyor, masaların altında sürtüp duruyor, bir tekme atıp Duplaix gibilerin üzerine doğru fırlatabilirim onu... Birden gülümsedi: Vahlanacak bir şey yok, yakında bombayı patlatacaklar ve o zaman ne bu gümrük dairesi, ne bu kent, ne bu dünya, hiçbir şey kalmayacak, mavi bir tozdan, havadan, ve hiç olmamış şeylerden başka...

81

Roberts gerçi Low'a işlerin iyi gittiğini söylemişti, ama aslında hiç de iyi gitmediğini biliyordu: Dünya olayları yalnızca sıradan Amerikalıların değil, uğraşı politika olanların da bilinçlerini geride bırakmıştı. Savaş hazırlıkları olağanüstü maddi koşullar yaratmıştı, milyonlarca insan bir tek şey istiyordu: "Soğuk savaş" sonsuza dek sürsün. Barıştan da, savaştan da aynı ölçüde korkuluyordu. Yeni kurbanlar verilmesinin sorumluluğunu kimse üzerine alamıyordu. Başkan hemen her şeyden korkuyordu: Cumhuriyetçilerden, Kızıllardan, çıkabilecek skandallardan... Geleceğin tarihçisi büyük bir hayretle, Amerika'nın yazgısının belirlendiği yıllarda, ülkenin zayıf, inatçı, dar görüşlü, entrikacı, sığ birtakım politikacılarla büyük işadamları tarafından yönetildiğini saptayacaktı. Cumhuriyetçiler Mac Arthur'a bağlamışlardı umutlarını; oysa despot ve ikbalperest bir adamdı Mac Arthur, kendini Asya imparatoru gibi görüyordu. Her an Kore'de ya da Çin'de mahalli bir savaş başlatabilirdi. Kızılların da bekledikleri bu zaten, gücümüzü dağıtmak, dikkatimizi güneş kavşağından başka yerlere çekmek istiyorlar. Hiç şüphesiz, bağlaşığımız olan ülkelerde hoşnutsuzluklar büyüyor. Avrupa ordusu üzerine fazla çığlık atıyoruz ve asıl hesabı başkaları üzerine yaptığımızı itiraf ediyoruz. Laf ebeleri hemen her gün bağlaşığımız olan ülkelere yardımı kısmamızı öneriyorlar ve Avrupa için para harcamak istemeyen ve bu paraları yalnızca Avrupa sayesinde kazandıklarını anlamayan vergi yükümlülerine başvuruyorlar. "Barış Yanlıları" hareketi Avrupalıları oldukça heyecanlandırdı. Picasso'nun güvercinine, Joliot-Curie'nin ya da Dumas'nın konuşmalarına, imza kampanyalarına gülmekle yanılmışız. Kızıllar usta bir ruhbilimci olduklarını gösterdiler. Savaş hazırlığından Avrupa bir şey kazanmıyor, kaybediyor. Sonra, Avrupalılar savaşın ne olduğunu da çok iyi biliyorlar. Kızıllar kapitalist toplumda yaşamak isteyen, ama bu toplumda ölmek de istemeyen birçok ünlü kişiden imza almayı başardılar. Bizde bile açıktan açığa barış propagandası yapılıyor. İnsanlar bir savaş hazırlığı içinde olmaktan ne kadar çok para kazanıyorlarsa, o kadar çok da savaştan ve savaşın yıkımlarından korkuyorlar. Peki ya biz ne yapıyoruz Kızılların propagandalarına karşı? Halkı, daha doğrusu küçük burjuvaziyi korkutuyoruz. Güya atom bombasından korunmak için ilkokul öğrencisi yavrular neden sıraların altına gizlensinlermiş? Provokasyona benziyor bu.

Böyle bir sözden sarsılmış ana babaların Moskova'yla anlaşmamızı istemelerinden daha doğal ne olabilir? Eğer Binddle kendine bir yeraltı evi yaptırıyorsa, bu Kızılların bombasının reklamını yapıyoruz demektir. Evet, Low hastaydı gerçi, ama o aptalca korkuya kapılmasaydı hiç değilse bir beş yıl daha yaşardı. Acımıyorum ama ona, kafasız, yaygaracı bir Güneyliydi, kendisi değil, paraları önemli olmuştu benim için zaten hep. Ama gazeteler yalnızca Low'u ya da Binddle'ı değil, tüm ulusu korkuttular. Halkı yatıştırmak, ona bizim Ruslardan daha güçlü olduğumuzu, tüm zorluklara rağmen zaferin kesinlikle bizim olduğunu, açıklamak gerek. Oysa biz ya panik yaratıyoruz, ya da savaş olmayacağını söylüyoruz. O zaman millet gevşiyor, dolar biriktirip ailesel konforunun derdine düşüyor ve Atlantik denilen su birikintisinin öte yakasında olup bitenlerle ilgilenmemeye başlıyor. Kızıllara sövüyoruz, ama ciddi önlemler almaya bir türlü cesaret edemiyoruz. Gerçi Amerika'da pek öyle fazla komünist yok, ama bunlar son derece enerjik ve ülkülerine ölesiye bağlı insanlar. Eğer bunları toptan yok edemiyorsak, o zaman hiç değilse deliğe tıkmak gerek tümünü. Oysa bizim Nemesis[10] papazlarına bunlardan on biri için dava açtırana kadar akla karayı seçtik. Zaten komünistler de fırsatı kaçırmayıp mahkemeleri miting yerine çeviriyorlar; bazılarına birkaç yıllık bir hapis cezası verilse bile bundan kazançlı çıkan yine onlar oluyor. "Anti-Amerikan Eylemleri Araştırma Komisyonu" incir çekirdeğini doldurmayan şeylerle uğraşıyor. Hollywood artistlerini sorguya çekiyor, içyüzümüzü açığa vuracak raporlar yayınlıyor. FBI'ya komünistlere yönelik sürek avı düzenlemek, baskınlar yapmak görevleri verileceğine, akıl yoksunu bunak senatörler, film senaryoları üzerine bilimsel tartışmalara girişiyorlar. Harriman geçenlerde Rusya politikamızın "akılcı" olmadığını söylüyordu. Sanki bir Rusya politikamız varmış gibi!.. Olanca gücüyle havlayan ve ısırılacağından korkan bir köpeğe döndük. Albay Danovan kaç kez Doğu Avrupa'dan gelenlerin örgütlenmesi, uçuş grupları kurup, geniş ölçüde savaşçı keşif ve haberalma faaliyetlerine girişilmesi ve cinayetlerin gelişigüzel değil, planlı, örgütlü bir biçimde yapılması gerektiğini açıkladı. Ama Başkan ödleğin teki, çevresindeki bürokratlarsa yarımyamalak önlemlerle geçiştiriyorlar işi. Nedir yani şu "Transoc" ya da "Pax"? Özel girişimler, yani birer hiç! Bu derme çatmacılığa, bu baştan savmacılığa bir son vermek gerek artık. Aslında Kızıllara karşı dövüşen ne Low, ne Bernson, hatta ne de benim, devlet savaşıyor onlarla. Ama ne yazık ki, o kadar yazılıp çizilen şu "beyin

tröstü"müz yok bizim. Teknik dersen var, para dersen var, yürekli gözü pek insanlar... o da var, ama kafa yok…

Roberts'in düşüncelerini telefon sesi kesti: Profesör Hennessy albayla yarın buluşabileceğini söylüyordu. Eğer Roberts saat beşte bir fincan çay içmeye kendisine gelirse çok iyi olacaktı. Princeton'dan gelecek olan Profesör Bogart'ı da çağırmıştı buluşmaya.

Ünlü bilginleri savaş hazırlıkları içine sokmak Roberts'in nicedir planladığı bir şeydi. Gerçi aynı Bogart bu hazırlıkların mükemmelleşmesi konusunda canla başla çalışıyordu, büyük bir fizikçi, gerçek bir Amerikalıydı profesör. Ama ülkenin moral seferberliği için bir şey yaptı mı hiç? Kızılların propagandalarına karşı bizim de kendi propagandamızı koymamız gerekir. Profesör Mac Clay'i kovmak yetmez: Şimdiki şu mağdur adam havalarıyla bizim için daha tehlikeli. Dahi bilginlerin tümünün aktif desteğini sağlamamız gerekli. Bunlar öğrenciler, yani gelecekteki askerlerimiz üzerinde etkili olabilirler. Gerçekten de Profesör Adams, Bill Coster'den çok daha çabuk açığa çıkarabilir "Barış Yanlıları"nın içyüzünü. İngiltere'de ve Fransa'da askeri üniformayla pek sık görünüyoruz, beceriksiz diplomatlar, insafsız işadamları, laubali gazeteciler gönderiyoruz buralara. Oysa son derece otoriter kimseler var aramızda. Ama onlar susuyorlar, çünkü hiç kimse onlardan bir şeyler söylemelerini istemiyor. Eğer büyük bilim adamlarını bir araya getirecek bir toplantı düzenleyebilirsek, bu hem bizde, hem de Avrupa'da esaslı bir olay olur.

Ertesi gün Roberts, Hennessy ve Bogart bilim adamlarının nasıl bir çıkış yapmaları gerektiğini görüştüler. Çağrılarda toplantının politik karakterini belirtmek gereksizdi: Bu bazılarını korkutabilirdi. Toplantıda Amerika'nın barışseverliğinin en iyi nasıl anlatılabileceği görüşülmeliydi: Kişi özgürlüğünü ve uygarlığı totaliter rejim belasından kurtarmalıyız. Bilim adamları daha sonra, tüm aklı başında insanlığa Kızıl propagandanın, özellikle de Stockholm çağrısının içyüzünü açığa çıkaran bir manifestoyla başvuracaklardı.

Hennessy:

— Hareketin yöneticisi Profesör Rayner olabilir, dedi. Bir fizik bilgini olarak herkes tanır kendisini. Atom çekirdeğinin parçalanması üzerinde çalışan öteki meslektaşlarından farklı olarak, kafası tamamen bizden yana

olan bir kişidir. Profesör Bogart da onaylayacaktır sanırım: Fizikçilerimiz şaşırıp sersemlemiş durumda. Söylemesi her ne kadar insana son derece ters geliyorsa da, bunlardan çoğu atom bombasının yasaklanmasından yanalar, ya da böyle bir yasaklama söz konusu olsa bunu onaylamaya hazırlar. Ama bakın Profesör Rayner başka. Son defa ki görüşmemizde bana yeni bombanın Bikini keçileri üzerinde değil, Moskova halkı üzerinde denenmesinin daha iyi olacağını söyledi.

Profesör Bogart itiraz etti:

— Hiç şüphesiz Rayner çok büyük bir fizikçi. Kızıllardan nefret ediyor olması da ona ancak onur kazandırır. Ama tüm bilim adamları onu bir işadamı olarak bilirler. Para için yapmayacağı şey yoktur. Geçenlerde, Binddle'ın yaptırdığı evin radyasyon tehlikesine karşı güvenceli olduğunu açıklamıştı. Kabul edersiniz ki, büyük bir bilim adamı olarak ünlü bir kişiden çok, panayır şarlatanlarına yakışacak bir açıklamadır bu. Açgözlülüğüne öğrencileri bile gülüyorlar. Avrupa'da da hiç tanındığı falan yok. Hayır, eğer, ille de bir otoriteyse söz konusu olan, Adams'dan başkası uygun değil bu işe. Einstein hiçbir zaman razı olmaz, tepeden tırnağa Avrupalı bir adam çünkü, üstelik de içten içe Kızıllara sempati besliyor. Stockholm çağrısını imzalaması yeter... Adams'a gelince, ondan en ufak bir kuşkum yok. Evet, uzmanlık kolu çok dar, ama herkesin bildiği bir adı var. Birçok uluslararası kongrede Amerika'yı o temsil etti. Öğrencileri kendisine saygı duyar. Kişilik sahibi...

— Geçmişin adamıdır Adams, diye atıldı Hennessy. Sayısız kör inançları vardır. Ömrünü evine kapanıp geçirmiş bir adam çağımızın dinamiğini anlayamaz. Dumas geldiğinde onun onuruna bir resmi kabul vermişti. Kendisini vazgeçirmeye çalışmıştım, ama inatçı ihtiyar dinlememişti beni. Güvenemem ben böyle birine.

— Haksızlık ediyorsunuz, dedi Roberts. Evet Adams, Dumas'yı kabul etti, ama Dumas Kızıllara arka olmaya kalkışınca da ona haddini bildirdi. Adams üç yıl önce pasifist bir konuşma yapmıştı. Demek ki gözünde at gözlükleri olduğunu söyleyemeyiz. Profesör Bogart'a olduğu gibi katılıyorum. Adams olmadan hiçbir şey yapamayız. Şüphe yok ki ondan hareketin öncüsü olmasını istemeyeceğiz, onun rolü değildir böyle bir şey. Eğer istemiyorsa toplantılarda falan da konuşmaz. Ama bildirinin altına ilk

o koymalıdır imzasını. Bizim ülkemiz bir yana, İngiltere ve Fransa'da da etkisi büyük olacaktır bunun.

— Peki Adams'ı toplantıya gelmeye ikna edebilecek birini tanıyor musunuz?

Bogart'ın sorusunu Hennessy yanıtladı:

— Haynes'in sözünü dinler, ama bilmiyorum ki Haynes'in kendisi gelir mi? Adams'ın ikizi gibidir Haynes: Soylu sözler, efendice davranışlar ve bir mimoza utangaçlığı... Üstelik Moskova'ya gitmişliği de vardır kendisinin. Bart'ı dinlemez Adams. Hele beni hiç... En iyisi Cramer bence. Adams'la dostlukları iyidir. Cramer gerçi politikadan hiç söz etmez, ama ben onun bir morganist olduğunu biliyorum, Moskova "tartışma"larından sonra Kızıllara dehşetli öfkelenmişti. Yarın gider konuşurum kendisiyle.

Cramer, Hennessy'yi dinledikten sonra yüzünü buruşturdu:

— Ben böyle toplantıları sevmiyorum... Kimin sistemi daha iyi: Ruslarınki mi, bizimki mi, nerden bileyim ben? Zaten bunun beni hiç mi hiç ilgilendirdiği de yok. Bana kalırsa şu şekilde formüle edilmiş olmalı bizim programımız: Barış, özgürlük, bilimin bağımsızlığı ve ülkelerarası kültür alışverişinin geliştirilmesi...

Hennessy gülümsedi:

— Tam bizim düşündüğümüz şeyleri söylediniz. Birincisi, barış: Barış demek, bütün kararların çoğunluk oylarına göre alındığı Birleşmiş Milletler demektir, "veto" hakkı kaba kuvvete tapmadan başka bir şey değildir; kendi düzenini başkalarına da zorla kabul ettirmek yanlıştır: Prag'ın başına gelenleri düşünecek olursak bunun böyle olduğu hemen anlaşılır, atom enerjisi üretimi uluslararası bir örgüte verilmelidir. İkincisi, bilim özgürdür: Sizin de üzerinde çalıştığınız konuya ilişkin olarak Moskova'da yaptıkları gibi yalnız bir hipotezin doğru olduğunun ileri sürülmesine izin verilemez. Üçüncüsü de bilimsel enformasyondur, biz "demirperde"ye karşıyız.

— Madem böyle yapılacak, toplantıya gelirim. Ama Profesör Adams için bir şey söyleyemem. Kendisine benim bu işe razı olduğumu söylerim, bilimsel tartışma özgürlüğüne ilişkin söylediklerinizi de aktarırım: Bu onun da görüşlerine uygun düşüyor, ama eğer öneriyi geri çevirecek olursa

diretemem: Onun dostluğu sizin bütün girişimlerinizden daha değerlidir benim için.

Profesör Adams kentte yoktu, deniz kıyısında dinleniyordu. Cramer onu telefonla aradı ve kısaca yapılacak toplantıdan söz etti.

— Politik mi? diye sordu Adams.

— Hayır, barış ve bilimsel düşünce özgürlüğü sorunları.

— Bir düşüneyim dedi Adams ve telefonu kapattı.

Yakın günlere kadar Adams tüm vatandaşlarının barışseverliğinden emindi; Albay Roberts'in bile –politikayla uğraşmadığı halde– bir yıkımı önlemeye çalıştığını düşünürdü. Pek çok ayıbımız var, diye düşünürdü Adams, kör inançlar sarmış kafalarımızı ve dolara tapınmak en yaygın din halinde bugün ülkemizde. Ama hiç kimse Amerikalıları kavga aramakla suçlayamaz. Avrupa'da küçücük çocuklar bile, askeri marşlara, üniformalara, geçit törenlerine o kadar düşkün ki... Oysa bizim ülkemiz çiftçilerin, işçilerin, tüccarların ülkesi. Bize işadamı diyebilirler, ama istilacı diyemezler. Kızıllar gülünçlük duygusunu yitirdiler, pantolon askısı satan sıradan bir adam, devlet bütçesinin denkleştirilmesi üzerine kafa patlatmaya başladı, Napoleon ya da Hitler'i taklit ediyor bunlar.

Ama profesör son günlerde yavaş yavaş kuşkulanmaya başlamıştı.

Rayner gazetecilere açıklama yapmıştı: "Ruslarla, üzerlerine bombalarımızdan beş-on tanesini savurduktan sonra anlaşmamız çok daha kolay olur sanıyorum." Low ya da Mac Mahon gibileri aynı şeyleri söyledikleri zaman, bunu onların düşüncesizliklerine yoruyordum. Ama Rayner atom bombasının ne olduğunu herkesten iyi bilmek durumunda olan bir kimse. Kendisiyle karşılaşmıştım, arsız, ama akıllı bir insan izlenimi bırakmıştı üzerimde. Ne demek oluyor peki bu?..

Bir gün kızı gelmişti Adams'ın ağlaya ağlaya: Okulda yapılan alarm uygulamasında Joe'nun koluna tanıtma işareti takılmıştı. Çocuk heyecanla anlatıyordu: "Yakında Kızılların üzerine bomba atacağız, onlar da bizim üzerimize atacaklar, ama bizde onlardan elli kat daha çok bomba var, hepsini öldüreceğiz Kızılların! Dedeciğim, eğer beni öldürürlerse, sana benim öldüğümü söylerler, çünkü bir numaram var artık." Adams

öfkelenmiş, "Aptalca oyun bunlar," demişti, "asker değilsin sen, daha yaşın sekiz."

Gazeteleri dikkatle okumaya başlamıştı, her gün önümüzdeki bir savaştan, hidrojen bombasından, bütün bir ülkenin yakılıp yerle bir edilmesinden söz ediyorlardı. Bütün bunlar Adams'ın yüreğini incitiyordu. Bir gün Profesör Bart'a, "Bunlar sizce havayı tehlikeli bir biçimde kirleten sözler değil mi?" diye sorduğunda Bart'ın yanıtı şu olmuştu: "Biricik yol havayı temizlemek: Kızılların işini bitirmektir. Yalnız gençlerimize acıyorum ben, ancak kanımca Japonya'da olduğu gibi bir tek bomba yeterli olacaktır."

Adams bir dergide Hiroşima'nın son saatlerini okumuştu. Bu durumun bir kez daha yinelenebileceğini titremeden düşünebilir miydi bir insan? Asistanı Hambleen'e bu röportajı okuyup okumadığını sordu. Hambleen, "Tabii," dedi, "çok canlı anlatılmış. Ama şimdi daha da ilerideyiz: Yeni bombalar çok daha etkili. Merak ediyorum, acaba en sonunda ne zaman atacaklar şu bombaları Moskova'nın üzerine?"

Savaştan önce Adams pek çok kez İngiltere'ye, Fransa'ya, İtalya'ya gitmişti; buralardaki eski sanata hayran kalmış, ilginç insanlarla konuşmalar yapmış, ama yine de Amerika'yı özlemişti. Avrupa'nın gerek doğası, gerekse insanı sığ gelmişti ona. Ama şimdi gazetelerde başka ülkeler halklarının da Amerikanvari hayat tarzını benimsemeye zorlandıklarını okuyunca yüzü asılıyordu: Ağırbaşlı Cambridge'i, Profesör Dumas'yı, gürültücü İtalyanları düşünüyordu. Avrupalıları bizim gibi yaşamaya zorlamaya hakkımız var mı?.. Hitler Alman ırkının üstünlüğünden söz etmiş ve herkesin nefretini üzerine çekmişti. Aynı şeyi Profesör Bart...

Özellikle de Profesör Mac Clay'in başına gelenler çok etkilemişti Adams'ı. Gerçi çok saf bir adamdı Mac Clay: Komünistlerin barışı koruyacaklarına inanmıştı. Ama eşi bulunmaz bir kimyacı ve son derece dürüst bir insandı. Sonra hiçbir zaman komünist de olmamıştı. Dumas sınırdışı edildiğinde, "Birçok konuda Dumas'nın düşüncelerine katılmıyorum," demişti, "ama kendisi büyük bir bilgin, soylu, mert bir insandır. Son derece yakışıksız davrandılar kendisine..." Adams, Dumas'nın sınırdışı edilmesine o zamanlar hiç karşı çıkmamıştı. Kızmıştı Dumas'ya: O çapta bir bilgin nasıl olur da politik propagandalarla uğraşabilirdi? Ama büyük bir antropoloğu bir sokak serserisi gibi sınırdışı edenlere daha da çok

kızmıştı. Eğer hoşuna gidiyorsa Mac Clay'in komünistlerin toplantısına gitmeye hakkı var. Gazeteler tiranlık, despotluk rejimlerine karşı özgürlüğü savunduğumuzu yazıyorlar. Madem öyle Profesör Mac Clay'i neden bir komisyon önüne çağırıp kendisine aptalca sorular yönelttiler ve daha sonra da kürsüsünü elinden aldılar? Keyfi davranış, zorbalık değil mi bu?

Başkan, atom bombasının bizim demokratik özgürlüklerimizi koruduğunu yazıyor. Ne kaldı ki bu demokratik özgürlüklerden? Ben komünist rejimi yalnızca fikir özgürlüğünden vazgeçemediğim için reddediyorum.

Fırtına, sağanak yağmur ve yürek kargaşasıyla dolu aydınlık sıcak bir mayıs günü Adams bunları ve daha başka birçok şeyi düşünüyordu. Bazen geri kalmış olduğu sanısına kapılıyordu: Altmış dört yaşındaydı ve başka fikirlerle eğitilmişti. Ama sonra kendine itiraz ediyordu. Peki atom bombası bir fikir mi? Rayner ya da Bart benden gençler, ama kariyeristler yüzyıl önce de vardı, çıkarı peşinde koşma bir dünya görüşü olamaz.

Adams karar veremiyordu bir türlü: Bilim adamları toplantısına gitmeli miyim acaba? Rayner, Bart, Gray gibi vicdanlarıyla gizli anlaşmalar yapanlar hiç şüphe yok geleceklerdir. Belki de Roberts'in bir girişimidir bu? Artık inanmıyorum ona. Rus hukukçusunun kenti havaya uçurmak istediğinin anlaşıldığını, üzerinde belgeler bulunduğunu yeminle söyledi. Oysa kanıt yokluğundan altı ay sonra Rusu salıverdiler. Bunun ne demek olduğunu sorduğumda, konuyu değiştirivermişti. Bir oyun oynuyorlar, hem de alçakça!.. Daha başkaları da gelecektir sanırım. Cramer, Profesör Godwin'in de geleceğini söylemişti; Godwin yalnızca parlak bir matematikçi değil, aynı zamanda son derece dürüst bir insandır; geçen güz konuşmuştum kendisiyle, moral değerlerin ayaklar altına alınmasından yakınmıştı acı acı. Profesör Potiers de gelecektir belki... Dışında kalamam böyle bir toplantının...

Kırkı aşkındı toplantıya katılanların sayısı: Adams, Godwin, Richardson gibi ünlü bilginlerin yanı sıra, Adams'ın, "bilimin taşrasında yaşayanlar" diye adlandırdığı kimseler de vardı. Gerek Franklin'in büstüyle süslü salon, gerek upuzun masanın üzerindeki dosyalar, gerekse yanyana oturanların aralarındaki fısıldaşmalarıyla her şey bilimsel bir toplantıyı andırıyordu.

İlkin Profesör Bogart konuştu. Savaşın tehlikelerinden, bilim adamlarının barış davasına sahip çıkıp onu korumaları gerektiğinden ve "Adams'ın yolunun Amerikan biliminin saflığının ve insancılığının en güzel kanıtı" olduğunu belirttikten sonra, sözlerini şöyle bitirdi: "Komünistlerin giriştikleri barış propagandası bir kamuflajdır, Kızıllar Batı ülkelerini kolayca ele geçirmek için onları paniğe düşürmek istiyorlar." Sonra fizikçi Gray çıktı kürsüye: "İlerleme ile Kızıl dogmacılık arasında bir düello olmaktadır. Çeşitli felsefi sistemler, morganizm, egzistansiyalizm, psikanaliz, estetik evrim analizi, hatta emeğin bilimsel örgütlenişi ya da pedoloji[11] ... bütün bunlar komünist diktatorya ülkelerinde kovuşturulup izlenen öğretilerdir. Eğer özgürlüklerimizi savunmazsak, yarın en küçük yanılgılarımız için pişman olup hayıflanacağız, bilimsel konularda çeşitli komitelerin yönergelerine göre tavır alacağız, kısacası özgür düşünce denilen şeye veda etmemiz gerekecek. Profesör Gray'den sonra Hennessy söz aldı. O da tartışma özgürlüğünün, deney-bilgi alışverişinin, yurtdışı gezi özgürlüğünün anlam ve öneminden söz ettikten sonra, Adams'ın "politika" diye adlandırdığı konuya geçti. "Kızılları durdurabilecek biricik güç bizim ülkemizdir. Biz hiç şüphesiz barıştan yanayız, ama rastgele bir barıştan yana değil. Kızıllar atom silahlarına yükleniyorlar durmadan, çünkü onların güçleri yüksek teknikte değil, sayı çokluğundadır. İnsanları kadın ve çocukların yok edileceklerine ilişkin duygusal sözlerle aldatmak istiyorlar. Bizim görevimiz saf insanların gözünü açmak, onlara atom silahlarının bizim elimizde kadın ve çocukların koruyucusu olduğunu anlatmaktır. "Stockholm çağrısı" denilen ve şu anda Kızılların altına imza toplamaya çalıştıkları çağrıya karşı biz de bir çağrıyla ya da isterseniz bir manifestoyla karşı çıkalım. Barıştan, özgürlükten, kültürden yana, Kızıl yayılmacılığına karşı olduğumuzu açıklayalım. Kızılları yıldırma gücünde olan bir silahın yasaklanmasına karşı imza toplamayacağız biz. Biz çağrımızın altına imza toplamayacağız, kafası çalışan bütün dürüst insanlar gelip bize katılacaklar: Katılacaklar ve çağrımızı insanlığın en iyi kafalarının ve bu arada en başta, şu anda aramızda görmekten mutlu olduğumuz Profesör Adams'ın imzaladığını görecekler."

Adams başta konuşmak niyetinde değildi, ama Hennessy'nin konuşmasını dinledikten sonra daha fazla susamayacağını anladı. Konuşurken heyecanlıydı, su içiyor, zaman zaman durup bilimsel nitelikli toplantılara alışık ve bu nitelikte bir toplantıya katılmaktan şaşırmış

görünen insanların yüzlerine ne düşündüklerini anlamak istercesine acıyla bakıyordu:

— Profesör Hennessy yetenekli bir paleontologdur, diye başladı sözlerine. Yaptığı kazılardan dördüncü döneme ilişkin bazı bulgularıyla ilgili görüşlerine katılmıyorum, ama çalışmalarının çok değerli olduğuna hiç şüphe yok. Beni üzen, onun, politikaya düşkünlük derecesindeki ilgisidir. Burada birçok konu üzerinde duruldu, ama doğrusunu isterseniz ilkokul düzeyindeydi yapılan konuşmalar. Açık konuşmak gerekirse, ben diplomasi konusunda tam bir karacahilim. Komünist rejim dediğiniz gibi despot bir rejim olabilir, bilmiyorum. Rusya'da hiç bulunmadım. Ancak şurası bir gerçek ki, Rusların bizimkinden daha değişik bir yaşayışları var. Moskova'yı ziyaret etmiş olan meslektaşımız Profesör Haynes, bizim kabul edilmez bulduğumuz rejimi, Rus halkının çok büyük bir çoğunluğunun benimsediğini anlatmıştı. Bir toplumun gölgede kalmış, yani bizim bilmediğimiz yanlarıyla neden uğraşmamız gerektiğini bir türlü anlamıyorum? Rusya'da birçok şeyin çok kötü olması son derece doğaldır. Ama ben bize çok daha yakın, bizim olan bir sorunun üzerinde durmayı yeğliyorum. Profesör Mac Clay'i aramızda göremiyorum: Ve şu toplantıyı düzenleyenlerin onu özellikle çağırmadıklarını düşündürtecek pek çok neden var. Profesör Mac Clay'in yüksek düzeyde bir komisyonda sorguya çekilip kürsüsünün elinden alınmasının nedenini sormama da izin verilir umarım. Ben bu işte, saygıdeğer meslektaşlarımın sözünü ettikleri inanç ve düşünce özgürlüklerini göremiyorum. Hiç şüphesiz en önemli olan şey barışın korunmasıdır, katılıyorum bunda size. Şu andaki durumun suçlusunun kim olduğunu da bilmiyorum, belki Ruslar, belki biz, belki de anlaşmazlık durumlarında hep olduğu gibi her iki taraf birden: Bu konuda bir yargıya varabilmek çok zor bizim için. Ama Profesör Hennessy atom bombasını savunurken düşüncesizce hareket ediyor. Hiroşima'nın sonunu anlatan yazıyı okurken sarsıldım. Ruslar suçlu bile olsalar benzeri bir cezayla cezalandırılmaları olacak şey değil. Bu, insanlık dışıdır baylar! Birkaç gün önce Profesör Dumas'dan bir mektup aldım. Kendisi buradayken, politika, aramızdaki dostluğa gölge düşürmüştü. Bildiğiniz gibi o komünisttir, bense hiç de sempati duyguları beslemiyorum o rejime karşı. Ama yine de Profesör Dumas'nın ülkemizden sınırdışı edilmesini son derece yakışıksız bir davranış olarak nitelediğimi bilmenizi isterim. Eğer bu konu üzerinde bugüne değin susmuşsam, bu yalnızca politik tartışmaların

içine girmek istemediğimdendir. Ama şimdi görüyorum ki, burada hiç de bilimle ilgisi olmayan şeylerden söz ediliyor. Ve bir Profesör Hennessy, açıkça politik karakter taşıyan bir belgenin altına benim de imzamı koymam sorununu ortaya atıyor. Bu durumda söylemek zorundayım ki, Profesör Dumas'nın sınırdışı edilmesi hem ülkemiz, hem de bilimimiz için yüz kızartıcı olmuştur. Profesör Dumas atom bombasına karşı çağrı metnini yollamış imzalamam için. Ben bu belgede yazılanların hepsine katılıyorum ve zaten, aklı başında, dürüst bir insanın atom bombasının kullanılmasından yana olabileceğini düşünemiyorum bile. Gerçi Profesör Hennessy'nin bu kürsüden söylediği sözler, atom bombasının savunulması biçiminde yorumlanabilecek sözlerdi, ama ben bunların tıpkı Profesör Rayner'in sözlerinin gazetecilerce çarpıtılmış olabileceğini düşündüğüm gibi, öfkeyle söylenmiş sözler olduğunu düşünüyorum. Benim Profesör Dumas'nın gönderdiği metne bir tek itirazım vardı: O da altındaki imzaların hepsinin komünist görüşe sahip kimselere ait olmasıydı. Bu yüzden, yalnızca bu yüzden imzalamamaya karar verdim Stockholm çağrısını. Ama Profesör Hennessy'nin konuşmasından sonra söylemek zorundayım ki, ben, atom silahlarının bütünüyle ve kayıtsız şartsız yasaklanmasından yanayım. Bu konuda New York gazetelerinden birine yazı yazacağım. Belki bazı meslektaşlarımı bir araya toplayabilir bu yazı. Hiç kimse de bize komünist propagandasını desteklediğimizi söyleyemeyecektir.

Profesör Godwin ayağa kalktı:

— Profesör Adams'ın söylediklerine bütünüyle katılıyorum. İmzalarımızı komünistlerin imzalarına karıştırmadan atom bombasına karşı çıkmalıyız.

Profesör Rayner'in canı sıkılmıştı:

— Ama böylece Ruslara eşsiz bir hizmette bulunmuş olacaksınız. Bizim işimize gelen, Kızıllarınsa işlerine gelmeyen bir silahın yasaklanmasını istediğinizin farkında mısınız?

— Atom bombasının kimin işine geldiği umurumda değil benim, dedi Adams. Benim bildiğim bu silah uygarlık için tehlikelidir ve kullanılması hepimizin vicdanına ters düşmektedir.

Profesör Richardson, hiçbir şey imzalamak niyetinde olmadığını, toplantının uzadığını, kendisininse perhiz yaptığını söyleyerek özür diledi

ve çıkıp gitti.

Profesör Hennessy toplantıda hazır bulunanlardan yirmi kadarının imzasını toplayabildi bildirisi için.

Adams yürüyerek döndü evine: Başı ağrıyordu, biraz hava alsa iyi olacaktı. Gökdelenlerin aydınlık pencerelerine bakınca yüreği dayanılmaz bir acıyla burkuldu: Gerçekten yok olacak mı her şey: Benim torunum, Rus çocukları, ve Napolili haylaz oğlanlar? Bu ne körlük!.. Profesör Hennessy bilim adamı değil, politikacı olacak bir kişiliğe sahipmiş meğer. Godwin tam düşündüğüm gibi çıktı: Dürüst bir insan. Yarın sabah çalışmaya başladığımda unuturum herhalde bu karabasanı...

Ertesi sabah Profesör Dumas'ya Stockholm çağrısını neden imzalamadığını açıklayan bir mektup yazdı; Profesör Godwin ve Cramer'le birlikte hazırladıkları bir de açıklama gönderdi: "Atom silahlarının kesinlikle yasaklanmasından yana olduğumuzu açıklıyor ve atom bombasının kullanılmasını suç sayan herkesi selamlıyoruz."

Roberts kızgındı: Hennessy beceriksizce davranmış herhalde, zıpçıktılık yapmıştır her zamanki gibi ve Adams'ı kızdırmıştır. Sonra düşünmeye başladı: Hayır, daha önemli bir durum var ortada: Adams Kızılların propagandasına kapılmış durumda. Korkunç bir şey bu. Yeter artık saklambaç oynadığımız! Kızıllara karşı öyle önlemler almalıyız ki, bütün kararsızlar korksun. Adams'ı korkutabilmek elbette çok zor: Hem yaşlı, hem de çok büyük bir adı var. Ama daha genç olanlara birkaç örnek göstermek yeter. On bin Kızılı deliğe tıktık mı her şey tereyağından kıl çeker gibi olur. Vaaz döneminin sona erip, eyleme geçme zamanının geldiğini bizim efendiler ne zaman anlayacaklar acaba?

Adams, bilginler toplantısını izleyen günlerde duyduğu acı yalnızlığı şimdiye kadar hiç hissetmemişti. İnsanlarla buluşuyor, konuşuyor, ama hiçbir destek görmüyordu.

Profesör Haynes:

— Sizin yerinizde olsam, dedi, o konuşmayı hiç yapmazdım... Hiç haberiniz olmadan politik bir oyunun içine sokuldunuz.

Cramer:

— Sanmayın ki, dedi, her şey bu kadarla sona erecek... Şimdilik size dokunmaya korkuyorlar, ama beni geçenlerde sorguya çektiler, güya Profesör Mac Clay'le ilişkim varmış…

Asistan Hableen:

— Sizi anlayamıyorum, dedi. Birçok öğrenciniz "Profesör Adams bombaya gerçekten karşı olabilir mi?.." diye soruyor. Akıntıya karşı yüzmek zordur...

Kocasının Kızıllara katıldığı söylentileri Bayan Adams'ın kulağına kadar varmıştı. Heyecanla:

— Doğru mu? diye sordu, bombaya karşı olduğun?

— Evet.

— O zaman Mac Clay gibi enstitüden kovulmak istiyorsun sen de? Beni, Jenny'yi, Joe'yu hiç mi düşünmüyorsun?

— Düşünüyorum. Ve özellikle de onun için karşıyım bombaya. Rahat bırak şimdi beni, çalışacağım.

Karısı çıkınca geniş çalışma odasını adımlayarak alın yazısı üzerine düşündü. Kendisini yatıştıracak bir şeyler anımsamak istedi geçmişten. Geçmiş hayatı çok uzundu, ama uzunluğunca dolu bir hayat değildi bu. Gerçi altı tane kitap yazmıştı ve bunlardan hiç değilse bir tanesi herhalde ileriye kalacaktı, sonra morfolojik sınıflandırmada bir şeyleri değiştirebilmişti... Başka neler vardı hayatında? Belki, bir de Napoli'deki bir gece: Mavi deniz, şarkı söyleyen kayıkçı… Mutluymuş gibi gelmişti o an Adams'a... Evlendiğinde aşık olduğunu sanmış, sonra alışıp gitmişti karısına. Düşünceleriyle sinirlendiriyordu karısı onu, ama Adams bunların da hayatın bir parçası olduğunu anlıyordu. Kızının çocukluğunu anımsadı belli belirsiz; ne çok hastalanmıştı yavrucak, oysa o yıllarda en temel yapıtı üzerinde çalışıyordu. Hiç şımartmamıştı Jenny'yi. Şimdiyse torunu vardı, arada bir onunla oynamak istiyordu, ama oğlan yaşlılardan sıkılıyordu, bir şeker alıyor ve hemen sokağa koşuyordu... Adams'ın dostu yoktu. Arada bir meslektaşları gelir, bilimsel toplantılardan, derslerinden, tezlerden söz ederler, giderlerdi. Bir boşluktu yani çevresini saran… Oysa büyük son artık uzaklarda değildi. Şaşılacak şey, insan nice yaşlıysa, onca sıcaklık,

ilgi, okşama istiyor… Yalnız olduğunu, karının, dostlarının seni kınadığını görmek çok acı…

O akşam Adams Profesör Dumas'dan kısa bir telgraf aldı: "Selamlar, ellerinizden sıkarım." Adams elinde olmadan ellerine baktı: Bir başka elin sıcaklığını duyuyordu.

82

Altı ay içinde Garstone'un yaşayışı da kendisi de değişmişti. Betty ile tanıştığında da çocuk değildi Garstone, ama onunla biyoloji üzerine konuşmalarını, "dünya hükümeti" yanlılarının, ya da kuakerlerin toplantılarına gidişini, su samurları üzerine yazdığı öyküleri ve edebiyat alanında kariyer yapma düşlerini anımsayınca, hoşgörülü bir gülümseme belirdi yüzünde: Gerçekten de otuz iki yaşında çocuk kalmıştı. Mutluluğu elinden kaçırmasının nedeni de herhalde buydu: Betty'ye duygularını açacak yerde, ona okuduğu romanlardan söz etmiş, susup hiç konuşmamış, ya da kendini kayıtsızmış gibi göstermişti. Betty'nin kendine özgü bir yaşayışı olduğu –"kocası plastik sanatlar uzmanı"–, konforlu bir dairede oturduğu, kendisininse talihi hep ters gitmiş, işsiz güçsüz ve geleceği olmayan bir adam olduğu düşünceleriyle doluydu kafası. Betty ile randevusunu kaçırdıktan sonra, kendini güçlükle de olsa tutmuş ve onu aramamıştı; yalnız bir ay kadar önce bir telefon etmiş ve yapmacıklı bir kaygısızlıkla, "Nasılsınız?.." diye sormuştu. Betty öfke hatta düşmanlık dolu bir sesle yanıtlamıştı onu (belki de ona öyle gelmişti) bir eczaneden telefon ediyordu Garstone, sırada başkaları da vardı; bir kez daha, "Beni duyabiliyor musunuz?" diye sormuş, Betty'de boğuk bir sesle "Evet" demişti. Konuşmaları arasındaki duraksamalar, tutukluklar dayanılacak gibi değildi; Garstone birden telefonu kapatmış, gülümsemişti: N'apsın beni? Hiçbir şekilde gerekli değilim ona. Bitirmek gerek artık bu işi.

Sabahtan akşama kadar iş bulabilmek umuduyla sokak sokak dolaşıyordu Garstone. Herkesin bir yerlere acelesi vardı: Kocaman binaların üzerinde çapraşık reklam ışıkları yanıp sönüyor, her yerde bir itişme kakışmadır gidiyordu; asansörler büroların bulunduğu kırkıncı katlara tırmanıyor, yazı makinelerinin tık tıkları arasında insanlar solukları kesilerek çek imzalıyorlar, telefon numarası kaydediyorlar, dosyanın birini kapatıp birini açıyorlardı; genç kızlar vitrinlerde mankenlerin üzerine şık giysiler giydiriyorlar, alüminyum kralının ya da borsa simsarının karısını mora boyayıp cilalıyorlardı: Yani herkes bir uğraş içindeydi, herkesin bir acelesi vardı; sıtmaya tutulmuş bu kentte Garstone'a yer yoktu. Çabuk çabuk, hatta ne dediğini anlamaya bile çalışmadan, "Hayır" diye yanıtlıyorlardı onu. Mezeci dükkânlarından yayılan ve insanın içini titreten kokuları duya duya

açlığı öğrendi Garstone, saçak saçak pantolonuyla iş aramaya gittiği büyük yapıların kapıcıları tarafından kovulmayı öğrendi. Bazen öylesine gülünç buluyordu ki her şeyi: Değer miydi on beş yıl okumaya? Bunca sınav, Justinien kodeksinin üstünlüklerini, Oregon eyaletinin miras hukukunu öğrenmek, lokanta vitrinlerinin camlarını silmek, ya da sokaklarda dalavereci bir venerologun[12] reklam bildirilerini dağıtmak için miydi?

Silah arkadaşı Mark James kurtardı Garstone'u sonunda:

— Sana bizim fabrikada iş bulabilirim. Biliyorum, üniversite diploman var senin, ama bundan hiç söz etmemek daha iyi: Senin gibileri pek tutmazlar çünkü. Sağlıklı bir çocuksun sen, iş de ağır değil. Bizim fabrikada uçak motorları yapılır, şu sıralar işler çok canlandı, adama ihtiyaçları var. Seni sıradan işçi olarak alırlar, biraz bir şeyler öğrenince benim gibi montaja geçersin. Ne olursa olsun, karnını doyurabileceğin bir iş olacak.

Biraz sustuktan sonra ekledi:

— Doğrusu yakınacak bir durumum yok: Kazancım fena değil. Ama yine de rezillik bütün bunlar. Seninle Elbe'ye kadar gittik biz ve on yıl sonra yeniden bir savaş çıkacağı aklımızın ucundan bile geçmiyordu. Oysa bizim fabrikadaki mühendisler savaşın muhakkak çıkacağını, zaten işlerin canlanmasının da bu yüzden olduğunu söylüyorlar. Böylece ne oluyor: Bugün beni beslemeleri yarın gebertmek için... Dediğim gibi: Rezillik...

Garstone işçi oldu. Fabrikada –her yerde olduğu gibi– "savaş"tı herkesin dilindeki söz; kimileri bunun bir borsa spekülasyonu olduğunu, gazetelerde yazılanlara inanmamak gerektiğini, kimsenin ölmeye istekli olmadığını söylüyor, kimileriyse bu yıl değilse önümüzdeki üç-beş yıla savaşın muhakkak patlayacağını söylüyordu: Ruslarla ilişkiler iyice gerginleşmişti ve o kadar çok silah yapılmıştı ki, bunlar paslanmaya bırakılacak değildi herhalde... Garstone, yeni bir savaşı kimin istediğini sorduğunda Mark James öfkeyle:

— Kim değil, dedi. Kimler... Hemen herkes istiyor... Bir düşünsene: Kim daha çok kazanmayı istemez? Morgan ya da Rockfeller'in milyon üstüne milyon vurdukları malum. Ama bizim önümüze de kemik atıyorlar. Ruslar olmasaydı Amerika'daki fabrikalar kapanırdı ve biz de seninle köprü altlarında sürünürdük... Diyorum ya sana, önce tuzlu et ve baklayla

göbeğimizi şişiriyorlar, sonra bir kurşunla ya da obüs parçasıyla delik açıyorlar. Rezillik ki, diz boyu!..

İşçiler arasında gazetelerde yazılanları yineleyenler de vardı. Taşlama işçisi Wipper (aynı zamanda sendika işyeri temsilcisiydi):

— Biz savaş istemiyoruz, diyordu, Kızıllar kışkırtıyor bizi savaşa. Bizde demokrasi var: Bugün bir işçiyim ben, ama yarın eğer şansım yardım ederse ve ben de düşünüp bir şeyler bulabilirsem milyoner olurum. Bizim yaşayışımızla Avrupa'daki işçilerin yaşayışı kıyaslanabilir mi? Hiç şüphesiz fabrika yönetimi bizden olabildiğince bol verim almak istiyor, ama yine de, bir düğün şöleni masasında en kötü yere oturmak, tamtakır bir masanın baş köşesine oturmaktan daha iyidir.

Komünistler de vardı işçiler arasında. Garstone hemen tanıdı onları: Rus binbaşının konuştuğu gibi konuşuyordu onlar da. İçlerinden biriyle – Tornacı Allison'la– dostluk kurdu Garstone. Bu kırk yaşlarında, sırtı hafifçe kamburlaşmış, yüzü yumuşak çizgili, düşünceli bir adamdı. Zararsız bir hayalci gibi görünürdü çevresine, ama kışın grev patladığında hemen hareketin yöneticisi olmuştu. Fabrika yönetimi küçük bir özveride bulunarak, yerlerini kolay kolay dolduramayacağı kalifiye işçilere ücret artışı sağlayıp onları işçilere karşı kışkırtmaya çalışıyordu. Yapılan bir toplantıda Wipper sendika adına bir konuşma yaparak, fabrika yönetiminin önerisini kabul etmeleri gerektiğini söyledi. Allison buna şiddetle karşı çıkarak:

— Ne zamandır, dedi, sendikanın kendisini işçi sendikası diye adlandırmasının nedenini düşünüp duruyorum. Bu sendika ne eskiden işçinindi, ne de şimdi. Neden dönelim sözümüzden? Fabrika dünya kadar sipariş almış durumda, eğer birkaç gün direnebilirsek, dize geleceklerdir.

Gerçekten de işçiler kazanmışlardı grevi.

Garstone yeni yaşayışını, yeni durumunu, arkadaşlarını öylesine benimsemişti ki, kitapları üzerine kapanarak geçirdiği yıllar şimdi ona çok uzak, çocukluk anıları gibi geliyordu: Üç yıl önce, düşünen bir insanın komünist olması mümkün mü? diye sorardı kendi kendine. Kızıllar özel hiçbir şeye izin vermiyorlar, her şeyi kolektifleştirmek istemiyorlar mıydı? O zamanlar ininde yaşar, kalabalık içine karıştığında, derslere ya da

konferanslara gidip de dostlarıyla karşılaştığında çevresindeki boşluğu elle tutar gibi duyardı. Ortak davanın ne demek olduğunu fabrikada anlamıştı: Grev sırasında herkes birbirine bağlanmıştı: Zencilere katlanamayan Sarı Eddy, zenci Jakobson, komünistler, dindar İrlandalılar, falcı falcı dolaşan Allan, kara gün için para biriktiren sakin Reuter... Bütün işçiler birbirine kenetlenmişti. Aynı kaynaşmışlığı Garstone çalışırken de duyuyordu: Eğer Charlie vidayı zamanında yerleştiremezse, Bearley durup onu bekliyordu; Tornacı Davies'in ortaya çıkaracağı işin eksikliği, Mark James'in ona göndereceği parçaya bağlıydı. Garstone artık komünistlerin nerde haklı olduklarını değil, nerede haklı olmadıklarını soruyordu kendine; her soruya onlarca yanıt aramıyor, kafasını Bergson ya da egzistansiyalist lafazanlıklarla şişirmiyordu. Hayatı karmaşık, ama öte yandan da çok yalın buluyordu. Devrimci olmuştu, çünkü Amerika'nın en büyük tröstlerinden birine ait bir fabrikada çalışıyordu, çünkü uçak motorlarının montajı işinde çalışıyordu ve bu motorların ne için yapıldığını biliyordu; çünkü başkalarıyla birlikte tezgâh başında duruyor ve Şaşı Ralph'a sövüyor ve grev yapıyordu; çünkü komünistler yürekli, gözü pek insanlar, iyi, candan yoldaşlardı ve onlarla konuştuğu zaman, geleceğin onlarda olduğunu anlıyordu.

Sert, katı olmuştu. Mac Horn bir gün zilzurna gelip Smiddle hakkında ipe sapa gelmez şeyler zırvalamaya başlayınca, kolundan tuttuğu gibi kapı dışarı etmiş ve aynı anda Mac Horn'u da, anlattıklarını da unutmuştu. Eskiden olsa, geçmişe döner, savaş yıllarını anımsar, Smiddle'in Çekleri neden öldürmek istediğini, Mac Horn'un gazete palavralarına nasıl olup da böyle kolayca inanıverdiğini, hayatın neden böylesine yabanıl, çapraşık, insanların neden böylesine kırıcı, acımasız olduğunu anlamaya çalışırdı. Şimdiyse, her şey açık, anlaşılırdı: Smiddle faşistti, dünyada pek çok namussuz vardı ve onlarla ergeç çarpışılacaktı: Hem de bilimsel tartışma yapmak için toplanılmış bir salonda değil, sokakta... Mac Horn ahmağın tekiydi, ve böyleleri daha da çoktu: Hayat, kafalarına koca bir meşe kütüğüyle vurana değin, neden böyle acı ve yoksulluk içinde olduklarını anlayamayacaklar. Minaev'in koca bir kenti havaya uçurmak istediğine, Smiddle'in damarına gizemli bir ilacın şırınga edildiğine, komünistlerin, kollarındaki saatlere bile el koyacaklarına ve Moskova'da kadınların karne ile dağıtıldığına inanacaklardı.

Kitaplar üzerine kapanarak geçirdiği yıllar aklına geldi mi öfkelenirdi Garstone: Ömrünün yarısını boş yere harcamış gibi gelirdi böyle anlarda. Ama yoldaşlarıyla söyleştiği ya da toplantılarda konuştuğu anlarda, hiç elinde olmadan geçmişin tozları arasından bir gölge halinde süzülüp gelen eski bilgileriyle pekiştiriyordu düşüncelerini: Kitap rafları canlanıyordu "Bizim için büyük bir keşifsin sen," diyordu ona Allison, "aramıza katılmanla yalnız bir kişi daha çoğalmış olmakla kalmadık, yeni bir beyin kazandık." Komünistlerin il örgütü yöneticileri de fark etmişlerdi Garstone'u: Çok güzel yazı yazdığı ve mitinglerde güzel konuşabildiği ortaya çıkmıştı. Garstone aç kurt gibi saldırmıştı işine: Yalnızca kitaplardan değil, hayattan da tanıdığı yalana, eşitsizliğe, duygusuzluğa karşı savaşıyordu.

Yalnız, hâlâ kapanmamış bir yarası olmasaydı, çok mutlu duyacaktı kendisini: Betty'yi unutamıyordu bir türlü. Genellikle canlı, hareketli bir insan olmasına rağmen, bazen donmuş gibi oluyor, söylenenleri duymuyor, yüzleri görmüyordu: Parlak güneş, leylaklar, Betty'nin hafif aralık ağzı ve doyumsuz söyleşiler geliyordu gözünün önüne. Her şeyi düşünebiliyorsun, planlayabiliyorsun, her şeyi dileğince düzene koyabiliyorsun, diye düşünüyordu, ama yürek yok mu, ona söz geçiremiyorsun işte...

Betty'yi bir kapalı salon toplantısında gördü. Kürsüde konuşurken, salonun en geri sıralarından birinde oturduğunu fark etti. Az kalsın düşecekti; konuşmasını güçlükle tamamlayıp salona daldı. Ama yoktu Betty. Bütün ertesi gün onu düşündü. Akşam telefon etti, yabancı bir kadın sesi: "Yanlış numara" dedi, "burada öyle birisi yok." Yeniden yitirmişti onu, görmüştü ve yitirmişti. Toplantıya gelmiş, demek ki, hâlâ bizden yana... (Gülümsedi): O zamanlar da komünistti o ve benim gözümü ilk açan o olmuştu: Fabrikadan da Allison'dan da önce... Ve şimdi ben onu bir kez daha elimden kaçırdım, belki de sonsuza değin...

Üç hafta sonra partinin il merkezi toplantısında yeniden gördü Betty'yi. Hemen yanına gitti, hiçbir şey söylemeden elini sıktı.

— Joe, diye fısıldadı Betty, toplantıdan sonra birlikte çıkalım ister misiniz?

Başını salladı Garstone.

Bir ilkbahar yağmuru yağıyordu ve yoldan gelip geçenler ivedi adımlarla bina girişlerine, saçak altlarına, metroya koşup yağmurun dinmesini bekliyorlardı. Garstone Betty'nin koluna girdi, aynı anda da hiçbir şeyin değişmemiş olduğunu anladı. Bir buçuk yıl önce, Dumas'ya karşı gösteri yapıldığı sırada buluşmaları gerekiyordu; ama Garstone'u dövmüşler, bu yüzden de buluşmaları gerçekleşememişti. Sonra? Sonra, birbirlerini beklemişlerdi.

Büyük sevinçleri konuşmalarını engelliyordu. Hızlı yürüyorlardı, ama yağmurdan korktuklarından değil... Çevrelerinde her şey ışıyor, çınlıyordu. Birbirlerine sımsıkı yaslanmışlar, kentin bir ucundan öbür ucuna yürüyorlardı. Sonunda Garstone'un evine vardılar. Bu, koridor gibi uzun, asık yüzlü oda onlara öyle şirin geldi ki, mutluluğu elle tutulurcasına, sımsıcak duydular bedenlerinde.

Garstone Betty'nin sırtından yağmurluğunu çıkardı.

— Canım, sırılsıklam olmuşsun!..

Betty gülümsedi. Garstone hiçbir şey sormadı.

Ortalık ağarıyordu. Onlarsa bu hiç beklenmeyen ruh dinginliğiyle mutlu, sessiz birbirlerine bakıyorlardı. Betty denizden daha geçenlerde döndüğünü anlattı; kıyıda yürek biçiminde bir çakıl taşı bulmuştu. Garstone da dağ geçidini, yakıcı bulutları anımsadı ve yeniden kucakladı Betty'yi.

— Niye hiç telefon etmedin bana geçen sonbaharda?

— Bilmiyorum... Ya sen?.. Kapalı salon toplantısında gördüm seni, ama kaçtın...

İkisi birden utanmış, ama mutlu güldüler.

— Seni gördüğüm o toplantıdan hemen sonra telefon ettim, ama artık orada oturmadığını söylediler. Doğru mu bu?

— Doğru. Buradan epeyce uzakta, 16. Cadde'de oturuyorum artık.

Betty biraz sustu, sonra:

— Burada, dedi, seninle oturayım ister misin?

Birden kendine gelir gibi oldu Garstone. Kocası plastik sanatlar uzmanı, çok güzel bir dairede oturuyor...

— Ya kocan?

— Ne zamandır yok. Seninle son karşılaşmamızdan hemen sonra ayrıldım kendisinden. Seni sevdiğimi anladığım zaman... Bütün bunlar kolay olmadı tabii. Parasızdım. Kocam ayrılmanın sözünü bile duymak istemiyordu. Öte yandan babam davranışlarımın ailemiz için utanç verici olduğunu yazıyordu. Bense hep seni düşünüyordum. Ama yoktun sen... Bir iş buldum, küçük bir oda kiraladım... Joe, eğer istersen, eşyalarımı hemen bugün taşırım buraya. İzin alırım bürodan, biraz erken çıkarım.

— Ne bürosu?

— "Smiles and Bright" diye elektrik eşyaları satan bir yer... Mr. Bright dazlak kafalı, peltek peltek konuşan, son derece ince bir insan. Beni kendisine çekme konusunda hâlâ umudunu yitirmedi. Her cumartesi beni tiyatroya davet ediyor ve ben her cumartesi başımın ağrıdığını söylüyorum. Smiles ise benden nefret ediyor. Birisi benim komünist olduğumu söylemiş. Dün değil önceki gün, "Vakit geçmeden aklınızı başınıza toplamanızı salık veririm," dedi. "Babanızın "General Motors"un en iyi mühendislerinden biri olduğunu duydum. Kızını suçlu iskemlesinde görmenin hoşuna gideceğini hiç sanmam." Stildeki inceliği görüyorsun değil mi!..

Biraz düşündükten sonra değişik bir sesle:

— Bu bir buçuk yıl içinde, dedi, her şey nasıl da değişti. Tanrım! Aşk değil sözünü ettiğim, aşk durduğu gibi duruyor, hayır, aşk büyüdü. Ama çevrede her şey nasıl da değişti! Anımsıyor musun, bir zamanlar tartışmalar düzenlenirdi, iyi ailelerin çocukları olurdu, "aşağı yukarı komünist" olduklarını söylerlerdi ve salonlarda alkışlanırlardı. Anders baldırıçıplaklarını Dumas'nın kaldığı otelin önüne getirdiğinde herkes şaşırmış, öfkelenmişti: Büyük bir bilgine karşı ayıp ediliyordu. Roberts bile bir demeç vererek olayı kınadığını söylemişti. Ben bile o zamanlar asıl önemli olan şeyi anlayamıyor, komünist olduğumu ve bunun yalnızca olup bitenleri kavramak ve fikirlerini savunmak olduğunu sanıyordum. Şimdiyse bunun her gün, her dakika dövüşmek olduğunu biliyorum. Artık eskisi gibi rol yapmıyor kimse, oyunlarını açık oynuyorlar. Fabrikada çalıştığını

söylemiştin, demek ki onlarla ilişkin pek az. Bense her gün onlarla birlikteyim. Bizden nasıl nefret ediyorlar bilemezsin!.. Kocamdan ayrıldıktan sonra babamın benimle ilişkisini kestiğini söylemiştim. Ama annem sık sık yazıyor bana, benim tek başıma yaşamamdan tedirgin. Bir ay önce bir mektubunu aldım, korkunç: Benim Kızıl olduğumu öğrendiğini yazıyor. Erkek kardeşim pilottur; yakında savaş olacakmış, demek ki ben öz kardeşimin ölmesini istiyormuşum... Savaşa hazırlanıyorlar ve bu attıkları her adımda seziliyor...

— Onda ne var!.. Bizim fabrikada B-29 ağır bombardıman uçakları için motorlar yapılıyor. Mühendis Linddle durmadan birtakım hesaplar yapıyor, yeni yerler ekliyor: Grönland, Moskova, Alaska, Sibirya, Türkiye, Bakü... Hazırlanmasına hazırlanıyorlar ama ben kesin karar vermiş olduklarını sanmıyorum...

— Eğer akıl mantık denilen şeyden bir pay almışlarsa karar veremezler buna. Ama çıldırmışlar bir kez: Korkudan, gözü doymazlıktan, kinden her şey birbirine karışmış... Biliyor musun Joe, biz seninle bir ateş çemberi içindeyiz, kırmak gerek bu çemberi, insanların içine karışmak gerek. O kadar çok aldatılmış insan var ki!... İnsanların anlamaya başlamasından korkuyorlar. Tutuklamalara başladılar bile... Bizim apartmandan bir kızı tutukladılar: Suçu devlet gizlerini açıklamak; bir parfümeri mağazasında çalışan bir kız ne gibi devlet gizlerini bilebilir ki! Yoksa bu giz ölmeyi değil de yaşamayı istemek olmasın?.. Korkunç günler geliyor Joe, her şeye hazır olmamız gerek; yeraltına geçmeye, hapishaneye, hatta belki de ölüme...

Kitaplığın tavana yakın en üst rafını ışıtıyordu güneş: Eski, deri ciltli kitaplar duruyordu bu rafta; güneş ışığı bunları canlandırmıştı ve saygın yazarlar: Franklin, Payne, İrving, Melville bu kendilerine yabancı iki insanın huzursuz mutluluklarını hoşgörüyle gözleyen casuslar gibi gülümsüyorlardı. "Ölüm" sözcüğü öyle ansızın dökülmüştü ki dudaklarından, Betty'nin kendisi bile şaşırdı. Garstone belinden tutup başını arkaya yatırarak öptü onu.

— Hayır Betty, yaşayacağız, hatta...

Sözlerini tamamlamadı Garstone. Betty de ne söylemek istediğini sormadı.

Birlikte çıktılar evden, hızla metroya yürüdüler: Garstone'un yolu epey uzaktı. Gazeteciler daha taptaze matbaa ve mürekkep kokan gazete paketlerinin üzerinde oturuyorlardı. Garstone kocaman harflerle atılmış başlığı okudu:

"Başkan basın konferansında "beşinci kol"a karşı sert önlemler alınmasını onadığını söyledi... FBI başkanı birkaç haftaya kadar tüm ülkeyi Kızıllardan temizleyeceklerine söz verdi." "Chrysler fabrikasında gizli örgüt kuran bir mühendis ve sekiz işçi tutuklandı."

Betty gülümsedi:

— Görüyor musun, mutlu olalım istemiyorlar. Ama onlara inat mutlu olacağız biz, öyle değil mi?

83

Mado dördüncü evi de geçti ve beşincinin yanında durdu. Dün, epey bereketli geçmişti: Kırk imza toplamıştı. Bugünse hepsi hepsi on yedi... Her gün bir öncekinden daha zorlaşıyordu iş... Gazeteler hep bir ağızdan Stockholm çağrısını "komünistlerin bir manevrası," "Moskova'nın bir oyunu" olarak niteliyorlardı. Kimileri de kilisenin çağrıyı onaylamadığını söylüyordu. Sonra insanları Kore'den gelen haberle serseme çevirmişlerdi. Gazeteler "Kızılların saldırısı"ndan, "Batı Avrupa"nın işgali provasından söz ediyorlardı. Yakında herkes izne çıkmaya başlardı: Deniz kıyıları, sessiz, yemyeşil köylerdi insanların düşlediği, savaşın sözünü bile duymak istemiyordu kimse. Kaçıncı ev bu? Beşinci galiba bugün. Ama başından sayacak olursak yüzüncü bile diyebiliriz...

Mado'nun önünde durduğu eve ne varsıl, ne de yoksul denebilirdi. Pastör Bulvarı yakınlarında küçük bir sokaktaydı ev. Bir yanında, bu yakınlarda yapılmış ve varlıklıların oturduğu beyaz, lüks bir ev, öte yanında ise yalnız memurların, yoksul öğrencilerin ve hafif meşrep kızların kaldığı eski, pis bir otel yükseliyordu. Dokuz numaralı ev bir zamanlar sağlam, kunt bir ev olarak bilinirdi, ama yapıldığından bu yana geçen altmış-yetmiş yıl içinde epey köhnemişti: Yol yol koyu gri kırışıklar belirmişti yüzünde; dar, dik, tahta merdivenleri çarpılmıştı. Mado kapıcı odasında beyaz tenli, şişko kapıcı kadını gördü, ama kime gittiğini söylemedi ona: Bazen kapıcılar salmıyorlardı yabancıları içeri. Sokakta bir tabela görmüştü. "Doktor Marey, İç Hastalıkları Uzmanı" Eğer kapıcı sorarsa, doktora gidiyorum, derim.

Doktor Marey birinci katta, basit bir dairede oturuyordu. Hizmetçi kız Mado'yu salona aldı. Mobilyalar kılıflıydı. Ortadaki küçük masanın üzerinde eski sayı resimli dergiler ve bir Nice albümü duruyordu. Mado elinde olmadan albümü açtı ve gülümsedi: "Çerçeveler" işte burada denize atılmıştı...

Doktor Marey kahvaltı ediyordu, boynunda bağlı peçetesiyle geldi Mado'nun yanına. Zayıf, elli yaşlarında, yüzü zeytinyağı renginde bir adamdı.

— Yine mi hasta? diye sordu öfkeyle.

Ziyaretçinin geliş nedenini öğrenince iyice kızdı, hiç değilse pazarları dinlenmesine izin verilmeliydi insanın!

— Yanılmışsınız hanımefendiciğim, benim politikayla bir ilgim yoktur. Benim işim hastaları tedavi etmektir.

— Sizin işiniz insanları bombadan kurtarmaktır.

— Saçma! Niye bombadan kurtaracakmışım da, mermiden kurtarmayacakmışım? Figaro'da bunun Moskova'da tezgâhlanan bir oyun olduğunu okumuştum. Şunu bilin ki, bana göre hava hoş. Moskova benim için Washington'dan ne iyi, ne de daha kötüdür. Ben yalnızca beni rahat bırakmalarını istiyorum. Politikayla bir ilgim yok benim.

— Çocuklarınız var mı doktor?

Bu sözler Marey'i çileden çıkardı.

— Size ne bundan?

Doktorun karısı girdi salona; şişman, yanaklarına bol allık sürmüş bir kadındı; eteğinin gerisine gizlenmiş küçük bir kız çocuğu meraklı gözlerle konuğa bakıyordu.

— Neden bağırıyorsun Gaston?

Marey açıkladı:

— Komünist beylerimiz atom bombasından hoşlanmıyorlar ve buna karşılık buldukları tek çare de vatandaşları rahatsız etmek, hem de pazar günü...

Mado Bayan Marey'e döndü:

— Atom bombasının yalnız komünistlerin hoşuna gitmediği doğru değil, herkes korkuyor ondan. Siz anlarsınız beni, anasınız...

Bayan Marey Mado'yu dinledikten sonra kocasına döndü:

— Hanımın söylediklerine katılıyorum. Sen kendin söylememiş miydin bana hiçbir sığınağın insanı atom bombasından kurtaramayacağını? Belki

Tony'nin ölmesi senin umurunda değil, ama ben anayım, anlıyor musun? Kolektif dilekçenizi imzalayacağım hanımefendi...

Doktor kapıyı çarpıp yemek odasına geçti, Bayan Marey'se dilekçeyi imzaladı: "... ve altı yaşındaki kızım Antoinette Marey için."

Doktorun dairesinin karşısında ecza deposu sahibi Letourneur oturuyordu. Yüzü bantlı, zayıf bir kadın açtı kapıyı. Letourneur ziyaret nedenini öğrenince ifrit kesildi:

— Bu ne rezillik! Bu işin kimin oyunu olduğunu bilmediğimi mi sanıyorsunuz siz? Ben Fransızım hanımefendiciğim, Moskova'nın kapatması değil. Eğer sizin komünistleri eşek cennetine yollayacaksa bombadan yana olduğumu yazıp imzalayayım, ister misiniz? Hadi bakalım, defolun artık buradan!

Kapıyı açıp herkese duyurmak için bağırdı:

— Bayan Crémier, burada daireleri dolaşan bir komünist var, kiracıları uyarın, belki bir manto falan çalabilir...

Letourneur kapıyı kapatınca onun bağırmasına gelen kapıcı:

— Aldırmayın, dedi Mado'ya, çok kaba adamdır. Nasıl olup da müşterilerini kaybetmediğine şaşıyorum. Bana yeni yılda bir armağan verdiğini sanıyorsanız, aldanıyorsunuz. Kutlamadı bile hatta...

Mado kapıcıya daireleri dolaşmasının nedenini açıkladı. Savaşın dehşetinden söz etti. Bayan Crémier, Mado'yu kapıcı odasına çağırdı. Odadaki biricik koltukta beyaz, besili bir kedi uyukluyordu; Bayan Crémier koltuğu konuğa bırakması için ne kadar yalvardıysa da kedi razı olmadı.

— Korkunç bir şey bu! dedi Mado'yu dinledikten sonra. Artık gazete falan okumuyorum, sinirlerim bozuluyor. Doktor bir sürü ilaç yazdı, ama hiçbirisinin etkilediği yok. Her gün merdivenleri süpürmek, postayı dağıtmak gerek: Altı kat, in çık başedilecek gibi değil, dizlerimin bağı çözülüyor. Rahmetli kocam gazete okumayı severdi, akşamları oturur ve İngiliz kralının ülkemizi ziyaretinin nedeninin ne olabileceğini, bunu barışa mı, yoksa savaşa mı yormak gerektiğini tartışırdı. İşgal sırasında öldü, midesinin durumu çok nazikti, ortalıkta hiçbir şey yokken diyet

uygulayabilir mi insan?.. Şu sıralar, neden o öldü de ben kaldım, diye düşünüyorum. Ama yine de erkekler için daha kolay, pek sinirlenmiyor onlar. Konuşulan her şeyi duydun mu kanın donuyor damarlarında. Champs-Elysées'ye bir bomba atsalar, bizim mahallede tek ev kalmazmış, böyle söylüyor Bay Dufour. Söyleyin rica ederim, böyle şey olur mu, oyun mu bu? Elbette imzalayacağım. Bunun kimden çıktığı hiç ilgilendirmiyor beni. Eğer dizlerimin bağının çözülmesine karşı Ruslar bir ilaç bulmuş olsalardı, hiç reddetmezdim. Sanki komünistlerin arasında hiç mi iyi insan yok? Üçüncü katta bir Faucher var, komünist olduğundan eminim, ama bana hep nazikçe selam verir, merdivenleri kirletmemek için ayaklarını paspasa iyice siler, her yeni yılda da bana hediye alır. Bay Letourneur ise komünist değil, kafası iyi çalışır, ama ne biçim bir adam olduğunu kendiniz gördünüz. Rahmetli kocam dünyada genel olarak her şeyin güzel olduğunu, ama işte arada bazen alçakların da çıktığını söylerdi... İkinci katta solda Matmazel Jacquemet oturur, kapıya biraz hızlı vurun, sağırdır, zil sesini duymaz...

İkinci katta Mado sağdaki kapının zilini çaldı. Burada Fransızca Öğretmeni Sevestre oturuyordu. Bay Sevestre sevecenlikle karşıladı Mado'yu:

— Ben, sayın hanımefendiciğim, bu soylu girişiminizi son derece saygıdeğer buluyorum. Düşüncelere bağlılığı, inancı gösteren her hareket bende saygı uyandırır, hatta bu düşünceler yanlış, ters ve ahlaksızca olsalar bile... İnanın, savaştan nefret ederim ben. Voltaire zamanında insanlık böylesine öldürücü silahları bilmiyordu. Ama yine de savaşlar oluyordu ve Voltaire:

Zavallı Flandre üzerinde müthiş bombalar gürlüyor... diye yazmıştı. Kore'de olanlara bakınız. Komünistler atom bombasız saldırdılar...

— Neden bu kadar inanıyorsunuz gazetelerde yazılanlara? Kuzey Kore'de kentler kurdu insanlar, köylüler toprağa kavuştular, çalışıyorlardı. Savaşa ihtiyaçları yoktu. Başlatan onlar olmadı...

Sevestre alaylı alaylı gülümsedi:

— Sizlere hayranım hanımefendi, gerçekler size karşı olsa bile fikirlerinizi savunmaya devam ediyorsunuz. Ben fanatik değil, kartezyenim,

terazinin yalnızca bir kefesine ağırlık vermek istemiyorum. Atom bombası Amerikalıların çıkarına uygun, Ruslar için ise korkulu bir rüyadır...

— Herkes için korkunçtur atom bombası. Fransızlar için de...

— Bunu tartışacak değilim: Savaşın korkunç bir şey olduğu açık... "Barışın tatlı meyveleri" derken Rousseau ne kadar doğru söylemiş... Sizin bu bildirinizi imzalamayacağım hanımefendi; beni çok duygulandırdınız, ama ben güzel sözlerle aldatılabilecek bir adam değilim.

Mado güçlükle duyurabildi zil sesini Bayan Jacquemet'ye. Kocası topçu yüzbaşısıydı Bayan Jacquemet'nin ve Marne'de ölmüştü. Duvarlar tümden Rémy'nin fotoğraflarıyla doluydu: Kundaktayken, sonra kısa pantolonluyken, sonra sıkılgan bir ortaokul öğrencisiyken ve delikanlıyken...

— Savaş başladığında yirmi yaşındaydı, dedi Bayan Jacquemet ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Mado onu yatıştırmaya çalıştı, ama Bayan Jacquemet ya duymuyordu onu, ya da duymak istemiyordu; gözyaşları arasında hep aynı sözleri yineleyip duruyordu:

— Sanıyordum ki, Rémy evlenecek ve benim de torunlarım olacak. Hiç kimsem yok benim... Erkekler tümden çılgın. Kadınlar acı çekiyorlar, çocuk doğuruyorlar, üzerine titreyip büyütüyorlar, sonra onlar aralarında savaş yapıyorlar...

Bayan Jacquemet'nin ısrarları üzerine Rémy'nin bütün fotoğraflarına bakmak zorunda kaldı Mado. Rémy'nin, çocukluğunda nasıl boğmaca olduğunu kendinden dört yaş büyük bir kıza nasıl aşık olduğunu ve Bayan Jacquemet'nin onun bir aptallık yapmasından nasıl korktuğunu dinledi.

— Keşke evlenseymiş o zaman!..

Biraz yatıştığını görünce Mado Bayan Jacquemet'ye imzalamasını istediği çağrı kâğıdından söz etti. Bayan Jacquemet başını salladı:

— Ben politikadan anlamam ki…

— Politika değil bu, çocukları kurtarmak gerek. Her şey bir yana, ama bunu anlarsınız herhalde…

Mado uzun uzun açıkladı; sonunda Bayan Jacquemet gözlüklerini taktı, kuşkulu bakışlarla kâğıdı inceledikten sonra imzaladı: "Dul Marie Jacquemet" imzasının yanına bir damla gözyaşı düşmüştü.

Üçüncü kat... Dufour... Genç bir adam.. Karısı ve bir yaşındaki çocuğu. On beşinci bölge belediye dairesinde çalışıyor. Yepyeni mobilyalar göz alıcı renkli bır kumaşla kaplı. Divanın üzerinde kocaman bir oyuncak bebek. Duvarlar alaca bulaca kâğıtlarla kaplı. Balıkçıl kuşu desenli bir paravana. Görüşme sırasında Dufour'un genç karısı da orada. Mado konuşuyor, ev sahipleri susuyor. Mado duruyor; belki itiraz edecekler, ya da soru soracaklar? Hayır, her ikisi de susmakta devam ediyor. Mado çeyrek saat konuşuyor, sonunda çağrı kâğıdını uzatıyor. Dufour yarı sorar, yarı yalvarır gibi karısına bakıyor.

— İmzalayacak mısınız? diye soruyor Mado.

Dufour susuyor. Sonunda Bayan Dufour konuşuyor:

— Durumumuzu anlamalısınız... Kocam daha yeni iş bulabildi kendine. Bu daireyi de güçlükle bulabildik. Bir çocuğumuz var... Bir imza için bütün bunları kumar masasına koyamayız! Bir bizim imzamızın eksik olması size hiçbir şey kaybettirmez. İmzalayamayız biz. Amédée Dufour sizin kâğıdınızı imzaladı diye Amerikalıların korkusu artacak değil. Ama buna karşılık kocam işini kaybedebilir. Kim bakar o zaman bize? Herhalde siz değil... Hayır, imzalayamayız kâğıdınızı...

Dufour'un cesareti yerine gelmişti yüksek sesle:

— Evet, dedi, imzalayamam. Karım da imzalayamaz...

Bunları söyledikten sonra artık konuşacak bir şey kalmadığını anlatmak istercesine ayağa kalktı.

Dufour'un dairesinin karşısında kapıcı kadının kendisi için komünist dediği Eczacı Faucher oturuyordu. Evi kitap doluydu Faucher'inin.

— Zamandan geri kalmamaya çalışıyorum, yalnız kitaplar pek bir pahalı bu sıralar...

Hiçbir partiyi tutmadığını anlattı Faucher, Mado'ya. Bu kadar üçkâğıtçı olmasaydı memlekette, üzerinde anlaşılamayacak bir konu kalmazdı.

— Amerika ile Rusya arasındaki bir tartışmaya biz neden girelim? İki dev güç bunlar. Hangisinin haklı olduğunu tartışacak değilim şimdi. Ben şahsen, hiç komünist olmadığım halde –daha çok idealistimdir– Rusları tercih ederim. Rusları tercih ederim, çünkü, işçiler arasında üçkâğıtçı, sermayecilerde olduğundan daha azdır. Biliyorum, Amerikalılar da tercih edilebilir. Aslında ben buna hiç karşı da olmazdım, ama eğer Bidault ya da Schumann Amerikalılara çiçek sunsalardı bu böyle olurdu, oysa onlar çocuklarımızı sunmak niyetindeler Amerikalılara. İnsanın aklını durduran bir düzenbazlık bu! On yedi yaşında bir oğlum var. Niye ölsün bu çocuk Amerika için?.. Bédier'nin çek yolsuzluklarını okuyunca insanın tüyleri diken diken oluyor!..

Faucher uzunca bir süre daha öfkeyle söylendi durdu, sonunda karısı, oğlu ve kızı, hepsi imzaladılar.

— Gelecek sefere yalnızca atom bombasına karşı değil, savaşa karşı bildiri getirirseniz çok daha iyi olur. Biliyorum, benim sattığım haplar arasında birçoğunun hiçbir etkisi yok, ama ben yine de kötü bir hapı iyi bir kurşuna tercih ederim.

Dördüncü katta Fotoğrafçı Boucheron ile "Crédit Lyonnais" da çalışan Hervé oturuyorlardı. Mado önce fotoğrafçıya uğradı. Karanlık, asık yüzlüydü fotoğrafçının evi. Üzerinde kara bir elbise olan uzun boylu, iri bir kadın odadan odaya girip çıkıyor, ziyaretçiye kuşkulu gözlerle bakarak arada bir bağırıyordu: "Jean, pencereyi kapat, cereyan yapıyor!" ya da "Jean, sigara içme!" Koyu renk gözlük takıyordu Boucheron, gözlerini seçebilmek olanaksızdı. Mado'yu yayları fırlamış, eski bir koltuğa oturtmuştu.

— Çağrınızın içeriği nedir, lütfen açıklar mısınız?

Mado uzun uzun açıkladı. Boucheron arada bir kısa sözlerle onu onaylıyordu: "Evet... Hiç şüphesiz... Elbette..." Sonunda Mado kâğıdı uzattı. Boucheron başını salladı:

— İmzalayamam ben bunu.

— Niçin?

Susuyordu fotoğrafçı. Uzun boylu, iri kadın girdi odaya:

— İmzalamayacak kâğıdınızı.

Ve Mado hiçbir şey elde edemedi onlardan.

Hervé, Boucheron'dan sonra son derece neşeli geldi Mado'ya. Aydınlık aydınlık gülümsüyor, yuvarlak, pembe yüzünde gözlükleri neşeyle hopluyordu. Mado'ya bir çırpıda, taşralı olduğunu (topu topu üç yıldır Paris'teydi), kızının Parisli bir delikanlıyla evlendiğini, karısının da gençlerden ayrı yaşamak istemediğini, bu yüzden Paris'e göçtüklerini anlattı. Paris hiç hoşuna gitmemişti: Kalabalık, itiş-kakış, tanıdıksızlık, soğuk... Eğer kızı burada olmasaydı bir dakika durmaz hemen Perpignan'a dönerdi.

— İmzalamak mı?.. Tabii! Ben savaşta bulundum, korkunç bir şey savaş... Ben Amerikalılara karşı hiçbir kötü düşünce beslemiyorum. Bana kalırsa her halk kendi yurdunda iyidir... Bundan turizme karşı olduğum sonucunu çıkarmayın, tam tersine, eğer bir kimsede para varsa onun seyahat etmesinden yanayım. Yirmi yıl önce pek az param vardı, ama yine de Barselona'da iki hafta geçirdim. Benim hoşuma gitmeyen, Amerikalıların buraya evleriymişçesine yerleşmiş olmaları. Biz ne de olsa eski bir milletiz, onlarsız da başımızın çaresine bakabiliriz. Geçenlerde ne oldu biliyor musunuz, Amerikalının birine akreditlerinde eksiklik olduğunu söyledim. Bağırıp çağırmaya başladı. Amerika'da herkes tanırmış kendisini, buranın Amerika olmadığını söyledim, masamdaki mürekkep şişesini kaptığı gibi yüzüme fırlattı. Ve düşünebiliyor musunuz, müdüriyet onu haklı çıkardı, ben suçlu oldum... Hayır, evlerine dönmeleri gerek bu adamların... Karım da ben de imzalayacağız kâğıdınızı. Adresini vereyim, kızıma da gidin. Kocasını bilmem, Amerikalılarla falan bir işler yapıyor, ama Denise'e benim gönderdiğimi söyleyin, hemen imzalar.

Bir üst katta dört daire vardı.

Düzeltmen Garnier omuzlarını silkti:

— Sayın ki bir milyon, on milyon, yüz milyon imza topladınız, sonra ne olacak? Germaine, duyuyor musun bu hanım neler söylüyor? Başkan

Trumann Düzeltmen Garnier'nin sözünü dinlermiş! Anlamıyorum, yaşını başını almış insanlar nasıl böyle aptalca oyunlar oynayabilirler? Germaine bu hanım benim atom bombasını yasaklamamı istiyor. Bizim evde atom bombası bulunmadığını, Başkan Truman'ın da böyle işler için bize akıl danışmadığını söyle ona.

Öteki dairede Berty fabrikalarından Usta Morizet oturuyordu. Evin küçük kızının doğum günü kutlanıyordu. Yemek masasında Morizet ailesi ve konukları oturuyor, kahve, konyak içiyorlardı. Mado içeri girdiğinde birisi fıkra anlatıyordu, Morizet de gülmekten yaş gelen gözlerini peçeteyle siliyordu. Mado'yu da masaya oturup bir fincan kahve içmeye zorladılar.

— Biliyorum, haberim var... Fabrikada da anlatıyorlardı... Dinle Pierre, sen imzalamış mıydın? Bakın gördünüz mü: Şimdi hepimiz imzalayacağız, Morizet ve Fontaine aileleri, çocuklarıyla birlikte on bir can... Şu genci görüyor musunuz? Az önce Olive'in Marius'u nasıl karşıladığına ilişkin bir öykü anlatıyordu. Ama onu Almanlar buradayken görmeliydiniz!.. Kuru gürültüye pabuç bırakanlardan değildir... Almanlar toplama kampına götürdüler kendisini...

Pierre –kendisinden söz edilen delikanlıydı–:

— Amerikalılar gelip de bizi kamptan kurtardıklarında, Gestapo'cularla neden öyle yağlı ballı olduklarını anlayamamıştım. Oysa bugün her şey açıkça ortada: Huma'da bugün Amerikalıların Hitler ordusunu nasıl diriltmeye çalıştıklarını anlatan bir yazı vardı.

Morizet bir küfür savurdu:

— Alçaklar!.. Üstelik bu işten hoşlanan Fransız da bulabiliyorlar kendilerine! Oysa şaşılacak bir yanı yok bunun. Berty'nin vurulana kadar Almanlara nasıl hizmet ettiğini unutmadık daha... Ben katı yürekli bir adam değilim, tavşan avlamaya gitmiştim bir gün, bir tek tavşan vuramadım, acıdım hayvancağızlara... Ama böylesi hainlere hiç acımıyorum... Birinci savaşta babamı öldürdüler, bu savaşta kardeşimi ağır yaraladılar. Yetmez mi bu kadar kurban bir aileden?..

Mado gülümsedi. Geçmiş canlanıyordu gözünün önünde: Almanlar gece, Berty ile ırmağa yürüyüşleri, ateş edip öldürüşü adamı, Gestapo, peltek peltek konuşan Alman binbaşı, Maki, Ayı. Bu, acıyla dolu bir geçmişti, ama

o yine de gülümsüyordu: Hiç tanımadığı, ama ona çok yakın bu insanlar arasında mutlu duyuyordu kendini.

Morizet onun niçin gülümsediğini anlamıştı:

— Siz de bizdensiniz değil mi yoldaş?.. Hemen anlamıştım zaten. Hayır, muhakkak bir kadeh içmelisiniz siz de bizimle. Bunu Pierre Charentes'dan getirdi, kokusu olağanüstü.

Herkese konyak doldurdu, küçük kızının kadehine bir parça şeker attı, sonra ayağa kalkıp ciddi, törensel bir edayla:

— Maurice[13] için, Fransa için, Ruslar için, barış için! dedi.

Konyağını ağzında uzun uzun çalkalayıp, doyasıya tadını aldıktan sonra:

— Haydi, şimdi de imzalayalım, dedi.

Mado dolaşmaya devam ediyor. Laborant Leprince ikide bir yerinden fırlayıp yandaki odaya koşuyor, sesi geliyor oradan: "Söyle, nereye gidiyorsun?" Bir kadın sesi yanıtlıyor onu: "Rahat bırak beni, saçımı tarayamıyorum..." Yan odadan genç, şık bir kadın çıkıyor. Leprince ona doğru atılıyor: "Son kez soruyorum sana!.." Genç kadın gülümsüyor ve çıkıyor. Leprince kendine hakim olmaya çalışıyor, Mado'yu dinliyor. Sonra sormaya başlıyor: Sovyet biyologlarının kalıtımı yadsıdıkları doğru mu? Komünistlerin bir zamanlar Alman-Sovyet paktını savunmaları nasıl açıklanabilir? Prag'da neden darbe yapıldı? Demokrasi ilkeleriyle "veto" hakkı nasıl bağdaştırılabilir? En güçlü orduya Rusların sahip oldukları doğru mu? Komünistler Güney Kore'ye neden saldırdılar? Mado soruları yanıtlıyor. Sevimli, miyop gözleri var laborantın, sigara tutan eli titriyor. Ve anlıyor Mado'nun haklı olduğunu, ve de artık hiçbir şey sormuyor. Yeni bir şavaşın çıkmasından daha korkunç bir şey düşünemediğini söylüyor yalnızca. Sonunda Mado kâğıdı uzatıyor ona. Yüzünü çeviriyor Leprince ve susuyor.

— Rica etsem, adresinizi verseniz bana, ben geleyim size, ya da bir hafta sonra siz bana uğrayın. Çok şey açıkladınız bana, ama biliyorsunuz, gazeteler sizin söylediklerinizin tam tersini yazıyor... Düşünmem gerek. Karım benim hiçbir zaman hiçbir şeye karar veremeyeceğimi söylüyor... Belki haklı, ama düşünmem gerek...

Mado'nun elini içtenlikle sıkıyor. Mado çıkıyor ve onun içerde kendi kendisiyle konuştuğunu duyuyor: "Kararlı olmalıyım..." Mado genç, şık kadını hatırlıyor ve bir an, unutulmuş bir dünya geliyor gözünün önüne: Kıskançlık, gözyaşı, yemin, darılıp barışmalar...

Dördüncü dairede Elekromontör Chenal oturuyordu. Kırk yaşlarında, karaciğerinden rahatsız bir adamdı Chenal. Hemen söze girdi:

— Kayabalığı değilim ben öyle şıp diye zokayı kapacak. Oyumu sosyalistlere veriyorum, çünkü papazlardan nefret ediyorum. Ama komünistleri de sevmem. Benim kendi kafam var... Neden yalnızca atom bombasına karşısınız siz? Belki de Ruslarda yalnızca tank ve top olduğu için, öyle değil mi?

— Biz genel bir silahsızlanmadan yanayız. İnsanlık için en tehlikeli silah atom bombası olduğu için ondan başladık. Bu birinci adımdır. İlk adım atılmadan yola çıkılmaz...

Chenal şaşkınlıkla bakıyordu Mado'ya:

— Kafası çalışan bir kadınsınız... Pekala, madem öyle Baruch Planı'na neden karşı çıktı Ruslar?

Uluslararası kontrolun ulusal egemenliği çiğnememesi gerektiğini açıkladı Mado. Chenal durmadan itiraz ediyor, kızıyor, ilaç alıyordu. Mado bir saatten fazla oturdu onda. Sonunda Chenal:

— Kabul ediyorum, dedi, söyledikleriniz mantıklı... Kayabalığı değilim ben... Populaire'de bu sizin çağrı kâğıdınızın imzalanmaması için bir uyarı yazısı çıktı; ama benim kendi kafam var, imzalayacağım...

Mado çatı katına çıktı; eskiden "hizmetçi odası" depilen altı oda vardı burada. Ama evin karakteri çok değişmişti, şimdiki kiracılar orta halli kimselerdi, yalnızca Doktor Marey ve Letourneur'ün hizmetçileri vardı.

Kapıda zil olmadığı için Mado eliyle çaldı. Gözlerinden uyku akan, saçları karmakarışık bir adam açtı kapıyı: Ressam Gregoire. Oda tuvallerle doluydu. Mado resimlere şöyle bir göz attı, bir peyzaj hoşuna gitmişti.

— Ressam mısınız? diye sordu Gregoire.

— Bir zamanlar yapardım...

Çabuk çabuk resimlerin yüzünü duvara çevirmeye başladı Gregoire.

— Ressamlara göstermem yaptıklarımı.

Mado niçin geldiğini anlattı. Dalgın, dinliyordu ressam.

— Tükürmüşüm bütün bunların içine. Bana kalırsa atom bombası bütün öteki şeylerden ne daha iyi, ne de daha kötüdür. Sanat can çekişiyor. Birtakım üçkâğıtçılar deli alacası gibi şeyler yapıyorlar tuvaller üzerine. Sizinkiler de yaldızlı akademik resim yapıyorlar, ama tabii bir elmas tüccarını değil, bir balıkçı kadını çiziyorlar. Çok sıkıcı!.. En önemlisi de resim artık onunla uğraşanlardan başka kimse için gerekli değil.

Bezgin, yılgın, uzun süre çağa sövüp saydı.

— Sembat mükemmel bir ressam, ama o da bilmiyor ne yapacağını.

Mado gülümsedi:

— Ama Sembat imzaladı çağrıyı.

Grégoire ellerini iki yana açtı:

— Niye yapmış bunu? Çok tuhaf adam!.. Ama mademki Sembat imzalamış, ben de imzalarım... Benim savaştan hoşlandığımı sanmanızı istemem... Yalnızca her şeyden bıktım artık...

Civar barlarda Riquette Ronseret'yi "Kahküllü Riquette" diye bilirlerdi, çünkü yandaki otelde de bir Riquette vardı ve o kahkülsüzdü. Riquette yatağında yatıyor ve sigara içiyordu. Kapısı yarı açıktı. Mado'yu görünce şaşırdı ve üzerine yırtık, eski bir ipek sabahlık geçirdi.

— Ölümden korkmuyorum, ama iğrençlik bütün bunlar. Kentte çocuklar var. İstisnasız herkesi öldürmek olacak şey mi? Benim için kimse ağlamaz, ama ben de böyle ölmek istemiyorum... Şaraplı ekmek yiyip anamı anmak isterim ölmeden önce.

Mado duvarlara asılı sinema aktörleri resimleri arasında alçıdan yapılmış kocaman bir haçı fark etti.

— Yeniden mi çalacak gece yarılarında sirenler? Yataktan fırlayıp sokağa, daracık metro istasyonlarına yeniden mi koşuşacağız? Ve çocuklar yeniden mi ağlayacaklar? Bir an önce üzerine bir bombanın düşmesini istemek?.. İğrençlik diyorum bütün bunlar size... Verin kâğıdınızı, hemen imzalayayım...

İhtiyar Douchet yalnız yaşıyordu odasında. Kırık bir iskemle, yamalı bir entarisi ve bir tas mercimek çorbası... Ve Douchet yakınıyordu: Aydan aya eline geçen birkaç kuruşla yaşayabilmek çok zordu. Kocası teknik ressamdı. O zamanlar fena değildi yaşantıları. 1936'da kocası ölmüştü ama. Oğlunu Almanya'ya götürmüşlerdi ve o da bir daha dönmemişti. Damadı cimrinin biriydi: Karısına, annesine kahve ve bir parçacık şeker götürmesini bile yasaklamıştı. İçini çekiyordu ihtiyar Douchet:

— Neden bomba için para harcıyorlar? Bunun yerine ihtiyarlara yardım etseler ya... Hayat mı bu bizim yaşadığımız?.. İşte imzalıyorum kâğıdınızı: Dul Julietta Douchet, 1880 doğumlu. Yetmiş yıl yaşadım, ama artık kimsenin bana kulak astığı yok... Herkes bir tek şey düşünüyor: Birbirini öldürmek...

Öğrenci Lecoq'un odasına girdi Mado. Konuşurken Lecoq utanıyor, kızarıyor, Mado'ya bakmamaya çalışıyor, ama yine de bakmaktan kendini alamıyordu. Ömründe hiçbir zaman bu kadar güzel bir kadınla karşılaşmamıştı. Kâğıdı hemen imzalayabilirdi ama, böylece onun çabucak gideceğinden korkuyordu: Oysa kocaman ve bomboş bir pazar günü duruyordu önünde. Ne dostu, ne bir kızkardeşi, ne de kafayı çekecek parası vardı. Kore olaylarından sormaya başladı Mado'ya: Gerçekten de Amerikalılar karışıyorlar mıydı Korelilerin işine? Sonra birdenbire:

— Size imreniyorum, dedi. Bakın, imza topluyorsunuz, demek ki ne yapmanız gerekeni biliyorsunuz. Bense bilmiyorum... Babam köy öğretmeni, ilerlemeye, insanların her yıl daha da iyiye gittiğine, bilime inanır, sosyalistlere oy verir. Ona göre Jules Moch, Jaures'in mirasçısıdır. Ben tıp öğrenimi yapıyorum. Bunun soylu bir iş olduğunu söylüyorlar: İnsanları acıdan kurtarmak, hayatı uzatmak... Ama bir düşünün; penisilini buldular, sonra atom bombasını. Hiroşimalılara penisilinle yardım edebilir misiniz? Şimdi hidrojen bombasından, "ölüm taşıyan toz bulutları"ndan söz ediliyor. İlerlemenin ruhla, insanın içiyle bir ilgisi yok, dışsal bir şey ilerleme... Komünistlerin toplantılarına giderdim arada bir, inandıramadılar

beni söylediklerine, zamana bağlı, geçici gerçekten hoşlanmıyorum ben. Böylesi bir gerçek için ölümü göze alamaz insan… Eğer Tanrıya inanıyorsan onun uğruna can verebilirsin, bu anlaşılır bir şey. Ama politik fikirlerin, yalnızca bunların doğruluğuna inanıyorsan...

Mado onun gözlerinin içine baktı ve yavaşca:

— Komünistlerin nasıl öldüklerini gördünüz mü siz hiç? diye sordu.

Yanıtlamadı öğrenci soruyu ve elinde olmadan o da yavaş sesle:

— Bağışlayın... dedi.

Son kapı. Bir kimya fabrikasında işçi olan Nicolas, karısı Célestine ve hiç durmadan bağırıp ağlayan bebeleri. Nicolas, sanki olağanüstü bir mutluluktan pay almaktaymışçasına coşkulu bir sevinç içinde:

— Görüyor musun Célestine, bana geldiler! Bir düşün, altıncı kat!.. Ben fabrikada imzaladım, ama yine de gelmenize o kadar sevindim ki! Oturun bir dakika, dinlenin. Célestine, kahve yap. Bilemezsiniz, öyle sevinçliyim ki! Fabrikada kimse bilmiyordu: Yalnızca kendi adımıza mı yoksa tüm ailemiz adına mı imzalayacağız, ben yalnızca kendi adıma imzaladım, sonra yoldaşlar ailemiz adına da imzalayabileceğimizi söylediler. Célestine gel, kendin için ve Doudou için imzala. İlk çocuğumuz Doudou... Dört aylık daha, ama sezgili oğlan, bir şeyler anlıyor... Nasıl apartmanın durumu? Çok faşist vardır burada. Aşağıda bir Letourneur vardır, Almanlar zamanında epey iş çevirmiş... Böylelerinden her şey beklenir... Ama olağanüstü bir şey bu, herhalde milyonu aşmıştır imzalar... Bizim fabrikada yalnızca altı kişi imzalamadı, ki içlerinden birini hiç saymamak gerekir, şizofrenik adam. Hayır, olmaz, kahveyi muhakkak içmelisiniz... Şaka mı böyle bir evi dolaşabilmek!.. Célestine, duyuyor musun, bu böyle beşinci evmiş!.. Kapıcı kadın imzaladı mı? Aferin! Hayır, ne diyorum ben size: Tüm Fransa imzalayacaktır! Tüm dünya hatta!

Nicolas birden sustu, Mado'ya baktı, heyecandan dili tutulacak gibi oldu, sonunda:

— Gazetedeki fotoğraf... Size çok benziyor... Şu Nice olaylarından sonra... Şaşılacak benzerlik!..

Mado gülümsedi, ama hiçbir şey söylemedi. Nicolas ona bakmaya devam ediyordu:

— Belki de sizsiniz o?..

Mado gülümsedi:

— Belki de.

— Görüyor musun Célestine, kimmiş evimize gelen? Her şeyi okudum senin hakkında yazılan: Direnişteyken, kuzeydeyken ve Nice'deyken. Aklımın ucundan geçmezdi senin bir gün buraya gelebileceğin... Kırk dörtten beri partiliyim ben...

Mado kahvesini içmiş, ayrılmak üzereydi ki, Nicolas duvarda asılı duran Kremlin fotoğrafını gösterdi:

— Regards'dan kestim bunu... Şu işe bak, insanın rüyasına neler giriyor; Moskova'daymışım, Kremlin'de dolaşıyormuşum, hava soğuk mu soğuk, ama ben üşümüyorum. Sonra birden uyandım... Bizim gaz kontrolörü, alçak herif, sayaçları okumaya gelmiş, o uyandırdı. Anlıyorsun değil mi?

— Anlıyorum.

Ve Mado çıkıyor.

Ansızın bastırmış bir yaz. Kestanelerin yaprakları koyu yeşile dönmüş, hava daha geç kararıyor, insanlar köylerde olduğu gibi, kapı önlerinde oturuyorlar… Kaç imza toplamıştı bu evden, yirmi yedi mi? Birden düşünceye dalıyor Mado: Sanki bir sürü yaşantının içine girdim, her birini yaşadım. Rémy annesine dönmeyecek. İhtiyar Douchet böyle yapayalnız ölüp gidecek. Üç beş yıla kalmaz kahküllü Riquette artık toplamak için çöp bidonlarını karıştırmaya başlar. Başkalarının dertleri nasıl da yapışkan, sırnaşık oluyor, yakasını bırakmıyor insanın! Ressamın peyzajı güzeldi. Irmak, ağaç, kayık, kayıkta mavi şallı kadın. Belki de sevgilisiydi kadın? Ya da başka bir mutluluktan süzülüp gelmişti oraya?.. Leprince'in karısı neyi istediğini bilen bir kadın, öyle gözleri vardı ki, gözlerimi kaçırmak zorunda kaldım. Leprince ise hiçbir şeye karar veremiyor. İmzasını bile atamadı, bir hafta sonra gelmeliymişim... Öğrenci şaşkına döndü, benim "Corbeille"de olduğum gibi tıpkı. Ama ben o zaman Sergey'e rastlamıştım. Nicolas'nın

oğlu ne tatlı! O görür işte Moskova'yı: Yirmi yıl sonra. Morizet'nin kızı da... Moskova'da daha da geç kararıyordu hava. Sergey anlatırdı: Kocaman, pırıl pırıl bir gökyüzü: Tersine dönmüş kristal bir kase ve hafif, pembe yansımalar... Bu, herhalde, üzerinde o kadar çok konuştuğumuz dünyanın da tanımı: Kocaman, pırıl pırıl ve hafif, gül rengi balkır... Nasıl da yorgunum!..

84

Limousin'in meçhul Partizan anıtının 14 Temmuz ulusal bayram günü açılması gerekiyordu Herkesin Dédé diye bildiği FTP eski müfreze komutanlarından, öğretmen Fernand Voisin açılış töreni hazırlıklarına çok önceden başlamıştı. Eski partizanlara davetiyeler yollamıştı; bunlardan ikisi de Fransa dışında bulunuyordu. Nikolay Voronov ve Frantisek Kristek. Aynı zamanda Paris'e, partizanların işgal sırasında kendisini Gestapo'dan gizledikleri Avukat Perret'ye de mektup yazarak, Voronov ve Kristek'e Fransa'ya giriş vizesi verilmesi için gereken girişimlerde bulunmasını rica etmişti. Dédé, avukatın bazı partizanlarla yakın ilişkisini korumakla birlikte, hükümet çevrelerine de yakın olduğunu biliyordu.

Dédé'nin mektubu Avukat Perret'nin keyfini kaçırmıştı. Nicedir iki duygu çarpışıp durmaktaydı zaten içinde: Kendisini ölümden kurtaran insanlara bağlılık ve komünistlere karşı antipati. "Yarı Moskovalı" diye adlandırdığı insanlarla anıları soluklaşıp sönmeye yüz tutmuş, bunun yerini bir öfke almaya başlamıştı. Ama yine de Dédé'nin ricasını yerine getirmeye karar verdi; Anıt fikri onu duygulandırıyordu; gitsem mi acaba? diye bile düşünüyordu hatta anıtın açılışına. Vize işi için kime başvuracağını düşünürken Bédier'nin üzerinde durdu en çok: Ne de olsa Direniş Hareketi'ne katılmıştı Bédier ve Fransa için dövüşmüş insanlara, bu uğurda can vermiş arkadaşları için düzenlenen bir saygı törenine katılmanın yasaklanamayacağını herkesten daha iyi anlardı.

Perret'yi dinleyen Bédier heyecanla:

— Öyle iyi anlıyorum ki duygularınızı! dedi. Politika dışı şeyler de vardır dünyada, bunlardan biri de Fransa için canlarını vermiş insanların önünde hayranlık ve saygıyla eğilmektir. Onların komünist mi yoksa Katolik mi olduklarına aldırmam ben, önemli olan onların ulusal kahraman olmalarıdır benim için.

Bédier gereken her şeyi sorup öğreneceğini ve bir hafta içinde bir yanıt vereceğini söyledi. Gerçekten de söz verdiği gün avukatı kabul etti, ona sağlığını sordu, baldızı Matmazel Sauvageot'nun konserine gittiğini, mükemmel bir soprano olan baldızıyla övünebileceğini söyledi. Buradan

dünya olaylarına atladı: Amerikalılar Kore'nin yazgısına kayıtsız kalamazlardı, hiç şüphesiz tüm uygar dünya onları destekliyordu.

Perret sonunda dayanamayıp sordu:

— Vize konusunda bir şeyler öğrenebildiniz mi?

— Dileğinizi unuttum sanmayın. Direniş yıllarına olan bağlılığınızın beni nasıl duygulandırdığını bilemezsiniz aziz dostum... Evet, vize konusunda gereken şeyleri öğrendim. Bazı engeller var ortada... Çekin durumu sanırım oldukça açık: İçişlerimize karışmaktan dolayı Fransa'dan sürülmüş. Asıl, Rusun durumu karışık... Kişisel olarak kendisine karşı herhangi bir şey yok. Savaş bitmeden önce ayrılmış Fransa'dan ve Quai d'Orsay'ın[14] bildirdiğine göre ülkesinde de Fransa'ya karşı herhangi bir söz ya da davranışı görülmemiş. Yanılmıyorsam mühendismiş kendisi ve politikayla ilgisi de her Sovyet vatandaşınınkinden daha çok değilmiş…

— O zaman Voronov'a vize verecekler?..

— Hayır... Tersine... Çok ciddi engeller var bu konuda. Şu sıralar durumun ne kadar nazik olduğunu biliyorsunuz. Amerikalılar Kore harekatına bizim de katılmamızı istiyorlar. Oysa şu lanet Çinhindi sorununu sırtımızdan atabilmiş değiliz daha... Neales, Wehrmacht'ın yeniden kurulması planını destekliyor. Anımsayacaksınızdır, ben kesinlikle karşı çıkmıştım buna. Ne de olsa Almanlara karşı nasıl savaştığımızı unutmuş değilim daha... Önemli sorunlarında görevimiz Fransa'nın ulusal çıkarlarını korumaktır hiç şüphesiz. Ama incir çekirdeğini doldurmaz bir şeyler için Amerikalılarla tartışmamız da aptallık. Her türlü komünistçe girişime karşı hastalık ölçüsünde tepki gösteriyorlar... Voronov'a vize verecek olursak neler olacağını düşünebiliyor musunuz? Neales bana açıkça Washington'un bunu bir düello çağrısı gibi kabul edeceğini söyledi... Kısacası, şunu kabul etmek gerekir ki, böyle bir kişiye verilecek vize kimsenin gözünden kaçmayacaktır. Fransa için dövüşmüş bir kimse bu: Demek ki, bir açıdan kahraman bile sayılabilir... Hatta, sanırım Fransızca da konuşabiliyordur...

— Evet, oldukça da iyi. Partizanlar Limoges'a geldiklerinde görmüştüm kendisini, o sıralarda küçük bir köyde bir öğretmenin karısının evinde gizleniyordum. Hemen Rusu gösterdiler bana. Aslında operasyonu fiilen yürüten ondan başkası değildi...

— Bakın, gördünüz mü... Ben zaten hiçbir zaman Moskova'yla ilişkilerimizin gerginleştirilmesinden yana olmamışımdır. Dumont'un dediği gibi, kim olursa olsun, bütün Sovyet yurttaşlarının vize istemlerinin otomatik olarak reddedilmesi olacak şey değil... Düşünmek, sorup soruşturmak gerekmez mi?.. Voronov, durumu son derece karışık bir adam. Fransa'yı biliyor bir kez. Sonra ülkemizle ilişkisi...

Perret onun sözünü kesti:

— Bütün partizanlar bana onun Fransa'yı sevdiğini söylediler, bu yüzden içiniz rahat olabilir…

Bédier içini çekti: Perret hiç şüphesiz iyi bir avukat, ama çok zor onunla konuşmak, en basit bir gerçeği bile anlayamıyor. Voronov'un Fransa'ya olan sevgisi ona göre Voronov için olumlu bir puan, oysa tam tersine... Fransa'dan nefret eden bir Rus göstersinler bana, yirmi dört saatte vize alayım adama. Ama Perret'ye bunu açıklayamazsın...

— Size bütün kalbimle inanıyorum aziz dostum. Eğer bu iş benim elimde olsaydı, hemen şimdi vize verirdim Voronov'a. Ama kararı veren ben değilim. Aslına bakarsanız, benim elimde genel olarak pek az şey var artık: Çağımıza göre aşırı bağımsız bir adamım ben... Voronov konusunda elimden gelen her şeyi yaptım. Bana kesinlikle onun Fransa'ya giremeyeceğini bildirdiler...

Perret ayrılmak için kalktı, Bédier onu durdurdu:

— Geçen haftaki gelişinizde bana anıtın açılışına gideceğinizi söylemiştiniz. Bu kararı verirken son derece soylu duygulardan hareket ettiğinize eminim ama eski bir dostunuz olarak size bir şey söylememe izin verin: Komünistler sizi amaçları uğruna araç olarak kullanıyorlar. Komitenin başında kimin olduğunu biliyor musunuz?..

— Dédé... pardon, Voisin.

— Çok doğru. Fanatiktir o adam. Askerleri itaatsizliğe çağırmaya kadar vardırmıştır işi. Onu sorumsuzca davranışından caydırmaları son derece mümkün... Gerçekten de, sayın Avukat Perret, bizim ulusal gururumuza yakışmaz antifransız dalavereleri desteklemek...

Bédier'den öfkeyle ayrıldı Perret. Vize konusu kendi bilecekleri bir iş. Ama bana öğüt vermek hakkını kimden alıyor bu adam? Sanki ben bilmiyorum Dédé'nin komünist olduğunu!.. Ama benim hayatımı kurtardı bu Dédé, ne de olsa bir anlamı var bunun benim için. O zamanlar da olunduğu kadar bir duygusallığı ömrümde hiç görmedim... Eğer Bédier'nin sözünü dinlersem, ölenlere ihanet etmiş olurum, bu da benim karakterime uymaz. Komünistlere karşıyım, ama dostlara bağlılık saygıdeğer bir duygu benim için.

...Parti il komitesi sekreteri Voronov'a, kendisinin Fransız partizanlarının çağrılısı olduğunu söyledi:

— Moskova'dan telefon ettiler. Vize vermiyorlarmış size. Ama Fransızlar bir şey rica ediyorlarmış sizden: Küçük bir konuşma hazırlayıp bunu burada bir plağa kaydetmeniz. Konuşma konusunun ne olacağını belirtmemişler, size bırakmışlar bunu Ama kuzum nasıl olacak bu iş? Çünkü Fransızca olmasını istemişler konuşmanızın. İyi bir çevirmen bulmanız gerekiyor...

— Bir şeyler söyleyebilirim sanıyorum. Oradayken söylediklerimi anlarlardı... Yalnız neler söylemem gerektiğini bilmiyorum. Kafam başka şeylerle dolu... "B" grubu yapılar konusunda görüşmek istiyordum sizinle...

Her şeyi bir belli belirsizlik, bir düşsellikle örten beyaz geceler sürüyordu: Kukisyumçorr dağı, kent, Lena'nın yüzü... Beyaz gecelerin düşselliğini yansıtıyordu.

Voronov'un geçmişi acıyla doluydu; ilk yıllar karısına hiçbir şey söylememişti geçmişiyle ilgili olarak. Kuzeyin buzlu topraklarının ancak haziran gibi geç bir ayda çözülmesi gibi, Voronov'un yüreği de evliliklerinin ancak üçüncü yılında çözülmüştü. Lena bütün içsel gizlerini açtığı gerçek bir dost olmuştu ona. Onun belli belirsiz bir el hareketinden, kocaman gri gözlerinin küçücük bir ışıltısından ve dudakları kenarında beliren bir çizgi-gülümsemeden ne demek istediğini anlıyordu. Musenka'yı deli gibi seviyordu bu geniş omuzlu, dev yapılı adam, küçücük kızıyla oynarken bir çocuğa dönüyordu. Bir gün Lena'ya açılmıştı: "Her şeyin geçmişte kaldığını sanıyordum, oysa ne büyük mutlulukmuş seninle bugünü yaşamak!.."

Öz yazgısını bağladığı kentin büyümesine seviniyordu. Şimdi de pencereden bakıyor ve Kirovsk'un yazgısını düşünüyordu. Ne vardı burada

çeyrek yüzyıl önce? Göçebe çadırları, Ren geyikleri, bataklıklar, sarp kayalıklarıyla yürekleri mühürlü yalçın dağlar.. Ve işte insanlar gelmiş ve dağları uyandırmışlardı.

Canlıydı şimdi bu dağlar, bağırlarında ışıklar yanıyor, elektrikli lokomotifler girip çıkıyordu içlerine. O olağanüstü taşlar Kuban ya da Ukrayna altınına dönüşüyordu. Söylenildiğine göre buraya ilk gelen bilim adamı Profesör Krügel ellerini iki yana açmış ve, "İnanılmayacak zenginliklerle dolu burası," demişti, "ama bu iklimde bunlardan nasıl yararlanılır bilmem ki..." İnsanlarımızı tanımıyormuş profesör, Kirov bu kentin temelini atalı topu topu yirmi yıl oldu, ama Kirovsk sanki geçmişin sonsuzlarından beri burada duruyor. Kendine özgü gelenekleri bile var hatta. Kocaman caddeler, sinemalar, dükkânlar, kalabalık... Dün akşam delikanlının biri şöyle diyordu: "Akşamları sokağa çıkıyorsun, bir kalabalık, olursa o kadar olur, ve hiç kimseyi tanımıyorsun, geçen kış sinemada bir kıza rastlamıştım, ne kadar aradıysam bir daha göremedim..."

Voronov Musya'yı kucağına aldı ve yukarı çıkardı. Gülüyordu Musya'cık: "Baba, bak senden daha büyüğüm şimdi!.. Biliyor musun, pazar günü kukla tiyatrosuna gidiyoruz. Minik bir fil gösteriyorlarmış orada, çok hoşuna gidecek senin." "Minik bir fil mi? dedi Voronov. Çok hoş tabii, anneni de alırız yanımıza, olur mu?.."

Sonra Musya uyudu. Voronov daha uzun süre Lena'yla oturdu: Böyle gecelerde hiç uyumak istemezdi canı nedense. Hiçbir şey konuşmadan oturuyorlardı; sanki az önce buluşmuşlar, ya da az sonra ayrılacaklarmış gibi sımsıkı birbirlerinin elini tutmuşlardı: Şu anda ömürleri boyunca birlikte olacaklarını düşünüyordu her ikisi de.

Voronov masanın başına geçtiğinde güneş çoktan yükselmişti. Ne söyleyebilirim onlara? O kadar da uzak bir geçmiş değil bu! Sözlerimi kim dinleyecek, bir türlü gözümün önüne getiremiyorum, ve şimdi onlar nasıl yaşıyorlar, bilmiyorum... Kaşları çatık, elindeki kurşun kalemi uzun süre kemirdi durdu. Sonra birden Mickey geldi aklına ve hiç ara vermeden yazmaya başladı.

...Sıcak bir yaz günüydü; kendini arada bir gösteren rüzgâr, partizanların eski dostlarını, Limousin'in yüzyıllık meşe ağaçlarını hışırdatıyordu. Anıtın açılışı için toplanan kalabalık on bin kişiden fazlaydı; çevre köylerin halkı,

Limoges, Brive, Tulle, hatta Paris'ten gelenler doldurmuştu alanı. Anıt geniş bir orman açıklığına dikilmişti; burası bir yanından karşı kırlara ve tepelere doğru açılıyordu. Kahramanların adları iki mermer plaka üzerine oyulmuştu.

Dédé kürsüye çıktı ve heyecanla şunları söyledi:

— Ölen gönüllülerin ve partizanların anılarına saygımızı belirtmek için toplandık burada. Aralarında inançları birbirinden değişik olanlar vardı, ama onların hepsi de Fransa'yı seviyordu ve Fransa için can verdiler. Hepsi de, Fransa ateş çemberinden çıkarken, cesur, güçlü ve temiz olsun istiyordu. Ölüler yaşayanlara, vatanlarına karşı görevlerinin ne olduğunu göstersin. Ölüler yabancılara Fransızların köle olmadıklarını göstersin.

Herkes alkışladı; kürsüden az ötede duran Avukat Perret de alkışlıyordu; Dédé'nin sözlerinden hafif kuşkulanmıştı, ama yine de kendini tutamamış alkışlıyordu.

Orkestra "Marsellaise"i çalıyordu. En önde partizanlardan sağ kalanlar duruyordu. Ölen partizanlardan birinin anası anıtın üzerindeki örtüyü kaldırdı. Anıtı Sembat'nın arkadaşı Heykeltıraş Gravet yapmıştı. Hafif sert, düşünceli bir kadın yüzünü andıran pembe mermerden bir kitleydi bu.

— Bizimle birlikte Limoges'un özgürlüğü için çarpışan yoldaşlarımızdan ikisi şimdi bizden çok uzaklarda, kendi yurtlarında yaşıyorlar. Onları düzenlediğimiz bu törene çağırmıştık ve onlar da geleceklerini bildirmişlerdi. Ama geçenlerde Schirke adlı celladı salıveren Fransız hükümeti, Fransa'nın özgürlüğe kavuşması için çarpışan kahramanlara vize vermedi.

lslıklar, çığlıklar yükseldi, rüzgâr esmeye başladı, öfkeye kapılan orman da kalabalıkla birlikte bağırıyordu sanki.

— Müfrezemizde kendisini Çek diye çağırdığımız Frantisek Kristek bize bir mektup göndermiş. Şimdi sizlere bu mektubu okuyorum:

"Sevgili komutanım, Dédé! Değerli yoldaşlarım! Birliğinize katılıp da Nazilere karşı dövüşmek istediğimi söylediğimde, beni bir kardeş gibi bağrınıza bastınız. İçinizden hiç kimse benim başkalarının içişlerine karıştığımı söylemedi. Köprüyü nasıl havaya uçurduğumuzu, hapishaneyi

basıp yoldaşlarımızı nasıl kurtardığımızı ve Limoges'da nasıl karşılandığımızı hiçbir zaman unutamayacağım. Hiçbir ilginç yanı olmayan ve pek genç sayılmayan benim gibi bir adama böylesine yüce bir olaya katılma olanağı sağladığı için talihime şükrediyorum.

Belki bazılarınız duymuşsunuzdur: 1945'de beni Fransa'dan çıkardılar. Emniyet Müdürlüğü'nde kendime ait olmayan işlere burnumu soktuğumu söylediler. Fransa adına pek kısa bir süre sonra, bu bıyıkları kısacık, kendini beğenmişliği ise kocaman beyefendi yerine sizler konuşacaksınız yoldaşlarım, bundan eminim. Dün Almanların çoban köpeği olan bu adam, bugün Amerikalıların maymunudur. Kısacası, bana vize vermediler ve ben, Dédé, ne seni, ne de öteki yoldaşları kucaklayamadım. Aslında bunun şaşılacak bir yanı yok: Paris'e Hitler'in generalleri serbestçe girip çıkabiliyorlar bugün. Fransız ordusuna gönüllü yazılan, ama sonra Nazi ve hain olmayan küstah ve haddini bilmez Frantisek Kristek Fransa'ya sokulur mu hiç? Yoldaşlar, burada, iş arkadaşlarım, komşularım ve tabii karım Kveta ile birlikte toplanıp 14 Temmuz bayramınızı sizlerle birlikte kutladık, bunu bilmenizi isterim. Bir kez daha siz partizan yoldaşlarımı anlatıyorum onlara. Limoges kırlarında biten çiçeklerden bir demet de benim için koyun anıtınıza. Tüm namuslu, dürüst Fransızlara Frantisek Kristek'ten, ya da savaştaki söyleyişle partizan Çekten selamlar ve derin saygılar."

Kalabalıktan gülme sesleri duyuldu, sonra duygulu, coşkulu alkışlamaya başladı herkes. Yoldaşları Çekin nasıl şakacı, nasıl yürekli, gözü pek, soğukkanlı olduğunu anımsadılar. Alkışlar dinince Dédé:

— Partizanlar Medved'i (Ayı'yı) anımsarlar, dedi. Bizimle birlikte tüm operasyonlara katılmıştı. Bir Sovyet subayıydı kendisi ve hepimize çok şeyler öğretti. Şimdi sözü dostumuz Nikolay Voronov'a bırakıyorum.

Herkes şaşkınlıkla çevresine bakındı. Sesler iyice dinince, birden, Voronov'un sesi duyuldu.

— Medved konuşuyor. Medved konuşuyor. Bugün sizlerle olamıyorum. Ama sizlerleyim. Çok uzaklardan konuşuyorum. Benim yaşadığım kent kutup bölgesinde. Dinleyin beni, eski yoldaşlarım! Mickey'i anımsadım az önce, ve yaşamım acılarla dolu olmasına rağmen, yüreğimin sıkıştığını duydum. Mickey köprüyü havaya uçururken ölmüştü. Ölmeden hemen önce söylediği şarkıyı ömrüm boyunca unutmayacağım:

Ötekilere bıraktık biz güneşi karşılamayı,
Şarkı söyleyip içecekler sabahlara dek,
Ve belki hiç akıllarına gelmeyecek,
Nasıl, ama nasıl isterdik biz de yaşamayı.

Hayır, Mickey, hayır aziz dostum, biz seni unutmadık. Sen neşeliydin, şakacıydın, yürekliydin. Senden söz ettiğim zaman, aziz Mickey, dostlarım, Sovyet insanları, hayranlıkla, "Gerçek Fransızmış!.." diyorlar. Hiç ihtiyar Désiré'yi unutabilir miyiz? Ölürken bana: "Medved," demişti "Stalin'e de ki, ihtiyar Désiré üzüm bağını bırakıp savaşmaya gitti. Öldü, sana selamı var, de." Yoldaşlar, silah arkadaşlarım, Stalin ihtiyar Désiré'nin kendisine selam yolladığını biliyor. Sovyet halkı Fransa'nın acısını anlıyor, ona güç, zafer ve mutluluk diliyor. Limoges savaşından bir gün önce Barselonalı taş ustası José'yi kaybetmiştik. Memleketini görebilmeyi ne çok isterdi José! Barselona hâlâ zincire vurulu, ama bir gün gelecek, özgürlük için canlarını vermiş kahramanlar, yaşayanlarla birlikte dizi dizi Barselona sokaklarından geçecekler ve her İspanyol kadını José'yi öz oğlu gibi anacaktır. Ölenleri anıyoruz, yaşayanlarla seviniyoruz. Selam sana Dédé, ve sana Mado, selam André, Çek, Pierrot, Auguste, Manolo, Jeannette, Raymond selam hepinize dostlarım! Biliyoruz, huzursuzsunuz hepiniz, yeni bir savaştan söz ediliyor. Ama ben Fransızların bize karşı savaşmayı kabul edeceklerini hiç sanmıyorum, Fransa'yı biliyorum ben, en acı günlerinde gördüm onu ve böylesine büyük ve iyi bir halkın aldatılabileceğini düşünemiyorum. Benim üikemde insanlar yalnızca inanmakla kalmıyorlar barışa, onun korunabileceğine de inanıyorlar. İhtiyar Désiré'nin iki torunu vardı, söz etmişti bana onlardan. Eğer anıtın açılışına geldilerse onlar da, bilsinler ki, Stalin şunları söylüyor: Barışı korumak mümkündür, tüm kentleri, tüm üzüm bağlarını savaşın acısından, yıkımından korumak mümkündür. Benim ülkemde insanlar çalışıyorlar. Çalışıyorlar, çünkü işsiz insan, topraksız ağaç gibidir, ruhu kurur. Benim yaşadığım kent, geçenlerde kuruluşunun yirminci yılını doldurdu, biz bu kenti kar fırtınalarında, aylarca süren gecelerde ve –şu sıralarda olduğu gibi– güneşin gökyüzünden hiç ayrılmadığı bembeyaz gecelerde kuruyoruz. Madencilerimize sizleri anlatıyorum, herkes seviyor sizi burada. Glaktion Pavlov adında yaşlı bir partizan var burada. Otuz yıl önce, bizim buraları, Kuzeyi işgal ettiklerinde İngilizlere karşı çarpışmış ve ağır yaralanmış. Sana, Mado, partizanca selamlarını iletmemi istedi benden. Mutlu olun dostlarım! Limoges'un

sessiz meşeleri, hışırdayın! Barış içinde yaşa, sevgili Fransa! En değerlilerin kanlarıyla ödendi zaferin bedeli, bunu hiç unutmayacağız. Stalingrad askerlerinden ve Sovyetler Birliği'nin kentlerini, köylerini yapan işçilerden, partizanlara ve gönüllülere selam! Ak saçlı Medved, eski dostlarını bağrına basıyor.

Dédé boğazının tıkandığını, gözlerinin dolduğunu hissetti ve eliyle gözlerini kapattı. Kalabalığa bakınca ağlayanları gördü. Heyecan öylesine fazlaydı ki, bir süre alkış falan duyulmadı; sonra eller boş yere çırpındılar yüreklerin duyduğu aşkı, öfkeyi, umudu belirtebilmek için.

Kürsüde Mado göründü sonra, uzaklara saplanıp kalmış kocaman gözleri her zamankinden daha da büyümüş gibiydi. Yüzünde öyle bir anlam, öyle bir gerilim yansıyordu ki, tüm sesler dindi, herkes sustu.

— Yoldaşımıza karşılık vermek istiyorum, diye başladı Mado. Sevgili Medved, bugün bizimle birlikteydin. Tıpkı köprüyü uçurduğumuz, düşman karakollarını bastığımız, Limoges'u özgürlüğüne kavuşturduğumuz günlerde olduğu gibi bizimle birlikteydin. Sana vize vermediler. Ama sen vizesiz geldin bize. Onların jandarmaları, topları, tüfekleri, üsleri, bombaları var, ama halkın ruhuna karşı ne yapabilirler bunlarla? Sevgili Medved, Fransa güç durumda ve hâlâ özgürlüğü için savaşıyor. Sen bizi bilirsin gerilemeyiz biz. Stalin yoldaşa eylemle yanıt veriyoruz: Barış için dövüşüyoruz. Sevgili Medved, bana bir kızın olduğunu yazmıştın. Ona, kendisini, silah arkadaşımızın kızı olarak pek çok sevdiğimizi söyle. Büyüyüp seninle birlikte Fransa'ya geldiğinde, savaştığımız ormanları görecek. Ona ve sana şunu söylüyorum: Özgür insanlarız biz bugün. Evet, Neales, memleketine, Amerika'ya dönecek! Fransa Fransızların olacak! Dinle, Medved, şehitlerimizi andığımız şu kutlu törende ant içiyoruz: Halkımız hiçbir zaman Stalingrad halkıyla savaşmayı kabul etmeyecek! Bunu Mado söyledi. Dinle, şimdi hepimiz söylüyoruz: Ant içeriz!..

Anıtın dikildiği alandan ve ormandan müthiş bir "Ant içeriz!" uğultusu yayıldı. Rüzgâr, insanların sözlerini ağaçlara götürdü ve kocaman, yemyeşil ağaçlar uzun uzun yinelediler andı. Mado, gözleri hep aynı noktaya takılı, öylece, kımıltısız duruyordu; geçmişe bakıyor, Sergey'i, Makiyi, Medved'i görüyordu, geleceği görüyordu, yeşili, yakıcı sıcağı –şu temmuz günü gibi tıpkı– görüyordu.

85

Roberts kırgındı: Olaylar gafil avlamıştı onu. Evet, gerçi Danovan daha şubatta Kore'ye dikkat etmek gerektiğini söylemişti, ama Roberts onun sözlerini pek ciddiye almamıştı. Dulles'ın Kore'ye gittiğini öğrenince Roberts gülümsedi: Orayı düzene sokabileceğini Roberts ancak şimdi anlayabiliyordu: "Seul hükümeti bir küçük hırsızlar çetesidir. Eğer Kore'de bir şeyler olmazsa Seul elimizden gider..." Roberts'e neden açmamışlardı harekat planını?.. Besbelli Mac Arthur'un fikriydi bu, dünyayı sarsmak istiyordu Mac Arthur, Kore'yi Çin izleyebilirdi. Ama Acheson, Avrupa seçeneğini yeğliyordu. Johnson da öyle.. Peki kimdi kararları veren? Belki de Danovan da, Acheson da, Başkan da birer kuklaydı da ipler Wall Street'in elindeydi?..

Harekatın ilk haftasında Amerikalıların uğradıkları başarısızlıklara Roberts'in canı sıkılmakla birlikte içinden, oh olsun! demişti. Ne aptalca bir girişim bu: Sömürge savaşına başlıyorlar, ve üstelik bunu kendi çocuklarımızı harcayarak yapıyorlar! Eğer Pyeng Yang üzerine bir bomba atsalardı, bunu aklım alırdı. Ama buna bir türlü karar veremiyorlar ki... Kimimiz Avrupa'yı hesaba katmak gerektiğini savunuyoruz: Kızıllar en olmayacak çevrelerde bile bombaya karşı bir kamuoyu oluşturmuşlar. Kimimiz de bombanın yeterince etkili olmayabileceğini fısıldıyor, böylece yaratılmış bir mit yıkılabilirmiş... Neye dayanacağız, şaşırdım kaldım? Gazeteler uluslararası bir kolordu kurulacağını yazıyorlar. Saçma! Böyle şeylerde kimseye duyurmadan karar alınır. Birkaç kutlama telgrafı ve batakhanelerden devşirilmiş birkaç bin çapulcu oluyor kısmetimiz. Askerlerimizde savaşçı ruh yok. Üç yüz denizci, karşı tarafta iki makineli tüfek var diye saatlerce yerinden kıpırdayamıyor. İnanılmayacak bir şey, ama ne yazık ki gerçek. Nerede Amerikan coşkunluğu? Asker değil, spekülatör ve birtakım nevrastenikler yetiştirmenin cezasını çekiyoruz. New York Times'da Myler'in, savaşın dehşetini anlatan romanının reklamını yaparlarsa böyle olur. Kızılların barışın erdemleri üzerine bağırmalarına olanak verilirse böyle olur! Ve Amerikalıların özgür düşünceliliği üzerine duygulanılırsa böyle olur, daha ilk provada ağzının payını verirler adama!

Roberts, eleştiri-suçlama yapacak sıra olmadığını anlıyordu. Kayıpları sınırlamak, olup bitenlerden ders almak gerekti. Hiç dinlenmeden çalışıyordu. Karısını denize göndermiş, kendisi boğucu, kızgın kentte kalmıştı. Zayıflamıştı da; gözleri yorgunluktan ve hırstan parlıyordu.

Tüm ülke sıtmaya tutulmuş gibiydi. Binddle, mimarını sıkıştırıp duruyordu: Dünya savaşı, mimar onun yeraltı evini tamamlamadan başlayabilirdi. Rahmetli Senatör Low'un arkadaşı Yoker, hemen her gün Moskova üzerine bir bomba atılmasını öneriyordu: "Böyle, gerginlik içinde yaşayamayız..." Boydge diplomatların, askerlerin yaptıkları yanlışlardan sorumlu olamayacaklarını, generallerin, Amerika'nın prestijini beş paralık ettiklerini, Lüksemburgluların bile artık işlerine burun soktuklarını bağırıyordu. Bernson üç-beş gazeteciyle her gün "Kızıl canavarlık"ların parlak tasvirlerini yapıyordu. Uykuyu durağı yitirmişti Bernson. Her gece kabus görüyor, "Napalm: Hayır, bu bile etkilemiyor!" diye bağırıyordu uykusu arasında. Karısı onu yatıştırmaya çalışıyordu. "Kuzucuk, iyi bir sinir doktoruna göstermelisin kendini. Çok güzel ilaçlar var günümüzde..." Jackson'da Richmond Junior, Doktor Hellitz'e gidiyor ve, "Eğer beni askere çağırırlarsa," diyordu, "çocukluğumdan beri saralı olduğuma ilişkin bir rapor verir misiniz?" Yargıç Gilmore, Kızılların muhakkak Meksika körfezine çıkartma yapacaklarını, o zaman kendisinden Clark işinin hesabını soracaklarını söylüyordu.

Anders, Mac Horn'u çağırdı:

— Kızıllar başladı. Otuz sekizinci paraleli geçmişler. Eğer hemen oracıkta derslerini vermezsek Amerika'ya kadar uzanırlar.

Mac Horn içini çekti:

— Kızılların başlamaları hiç şaşırtmadı beni, her zaman söylemişimdir bu adamların sıfır numara üçkâğıtçı olduklarını... Kötü olan benim de başlamam gerektiği. Korktuğumu sanmayın, yalnızca ben şu Kore denilen lanet yere giderken, ömründe barut kokusu duymamış işsiz güçsüzler de Broadway'de dolaşıp keyfedecekler.

— Sizin örnek olmanız gerekir, eski muharipsiniz siz, ne zorluklar içinde kazandınız o madalyalarınızı.

— Korkarım bu kez hiçbir zorluk çekmeden göbeğim küçük bir demir parçası kazanıverecek. Aslında ne yararı var bunları konuşmanın! Madem ki yazıldım, gideceğim, ne zenciyim ben, ne Yahudi: Karşı yolda nefis bir bar var, gidip bir kadehçik bir şeyler içelim, bu, otuz sekizinci paralelden konuşmaktan çok daha iyidir. Zaten yakında göreceğim o paraleli, ama orada şöyle sakin sakin bir kadeh bir şey içebilir miyim, bunu bilmiyorum.

Bill Coster'e düşlerini gerçekleştirmek kısmet olmadı. Avrupa'dan temmuzda döndü, dinlenmek, sonra da sosyete skandalları üzerine haftada bir-iki yazı yazmak niyetindeydi. Ancak Victoria'nın boğazına kadar borca girdiğini öğrendi döner dönmez. Victoria şarlatanın birine bir koltuk takımı ısmarlamıştı. Üçgen biçiminde olan bu koltuklar hem kendi çevrelerinde dönebiliyorlar, hem de sıçrayabiliyorlardı, bu sırada da iç karartıcı, siren sesine benzer bir ses çıkartıyorlardı. Bayan Coster bunların, "sentetik sanatın son sözü" olduğunu ve kendisinin böyle bir şaheser için topu topu on bin dolar ödeyememesi durumunun utanç verici olacağını düşündüğünü söyledi. Bill öfkeyle, hiçbir zaman böyle rezil şeylerin üzerine oturmayacağını, parası olmadığını, zaten Bayan Coster de dahil olmak üzere her şeyden ve herkesten bıktığını söyledi. Ancak akşam yine de bir makale dikte etmekten kendini alamadı: "Önümde Kore'de ölmüş Kızıl tankçıların fotoğrafları var. Bunlar –açıkça görülüyor– Koreli makyajı yapılmış Rus askerleri. Amerika için savaş başladı. Gözü pek pilotlarımız Kızıl sürülerini yok ediyorlar: O Kızıl sürüleri ki, tüm Kore'yi, Japonya'yı hatta Filipinleri ele geçirmeye niyetlenmişlerdi."

Bayan Dora Adams kocasına:

— Görüyorsun artık değil mi? diye bağırdı öfkeyle. Mac Clay'in seni nasıl oyuna getirdiğini görüyorsun? Bombay'a karşı o kâğıdı imzaladın, ama Kızıllar Kore'ye saldırdılar...

Aynı akşam bilimsel bir toplantıda karşılaştığı Profesör Godwin de şunları söyledi Adams'a:

— Siz de, ben de düşüncesizce hareket ettik gibime geliyor. Elbette, atom bombasına yine karşıyım. Ama zamansız oldu çıkışımız... Güney Kore'ye saldırılarından sonra herkes komünistlere kızgın. Profesör Hennessy'nin eline de iyi bir bahane geçmiş oldu: Artık herkese Kızılları ancak atom bombasının durdurabileceğini söyleyecektir.

Adams kaşlarını çattı ve hiçbir şey söylemedi.

İç karartıcı odasında, daracık bir iskemleye oturmuş çalışmaya çalışıyordu. Ancak kafası Kore olaylarına takılmıştı. Godwin, Dora değil... Akıllı bir adamdır profesör. Belki de haklı, bilmiyorum... Zaten orada neler olup bittiğini kimsenin bildiği yok. Herkes haklı ve herkes suçlu. Ama bir gerçek var şu anda kentler yanıyor ve ana-babalar yiten çocuklarını arıyorlar. Artık hiçbir şey duymak istemiyorum, elime de gazete almayacağım. Kan denizinde yüzer, yalan, nefret dumanında boğulur olduk tümden. Neden kırk yıl insanın yapısını öğrendim? Doğa anayı öğrendim? Karanlıklar, dev kertenkeleler daha iyi!.. Öfkeyle elindeki Times'ı yere fırlattı ve parçalayana kadar üzerinde tepindi.

Profesör Mac Clay'e aynı zamanda Barış Komitesi üyesi de olan kürkçüler sendikası sekreteri geldi.

— Kore'deki savaşa karşı büyük bir miting düzenlemek istiyoruz. Korkunç şeyler oluyor orada, şu fotoğraflara bir baksanıza... Sizden de bir konuşma yapmanızı rica ediyoruz. Révérend Mac Hill'den de istedik, ama o kabul etmedi, öfkemizi paylaştığını söylüyor, ama şu anda durum çok nazikmiş, gazeteler bütün aklı başında, dürüst insanları serseme çevirmişler.

— Elbette çok zor bir durumdayız, diye karşılık verdi Mac Clay. Ama eğer şimdi bir çıkış yapmazsak kendimize bile saygı duyabileceğimizi sanmıyorum.

Mitinge iki bin kişi geldi. Mac Clay şunları söyledi:

— Bilmiyorum, ilk kim geçti otuz sekizinci paraleli? Çok uzak bir yer buraya, kanıtlar birbiriyle çelişkili, dolayısıyla bir karara varabilmek zor. Gergin durumlarda sınır olayları olağandır. Ama bildiğim bir şey varsa, Koreliler San Francisko'ya çıkartma yapmadılar, Washington'u ya da New York'u bombalamıyorlar. Çocuklarımız sakin sakin uyuyorlar. Oysa Koreli çocuklar ateşler içinde yanıyorlar ve onları Amerikalı pilotlar öldürüyor...

Salona Anders'in kopukları daldı ansızın. Dövüş başladı. Miting kırılmıştı. Mac Clay tam salondan çıkarken birisi koşarak geldi ve sopayla vurmaya başladı.

— Al sana Amerikan pilotları için!..

Profesör Mac Clay'i hastaneye götürdüler.

Halk ilk günlerdekine oranla yatışmış; savaş, işleri canlandırmıştı. Uzun süredir mağazalarda bu kadar çok alıcı görülmemişti. Binddle Senatör Yoker'a şunları söylüyordu:

— İşadamları durumdan memnunlar. Bu çok önemli. Sorun hiç şüphesiz Kore'nin avuç içi kadar bilmem ne parçasında değil, savaştan önce de hiçbir şey yokmuş orada söylediklerine göre, şimdiyse iyice çöle dönmüş... Ama burada tümden her şey bir canlılık kazandı. Her yıl bu aylarda işadamları genellikle işlerin durgunluğundan yakınırlardı, dün akşam Graysen bendeydi, siparişleri yetiştiremiyorlarmış. Borsa bültenine bir bakın. 1928'den bu yana kauçuğun bu kadar yükseldiği görülmüş şey değildi. Ya yün?.. Bolluk ve mutluluk çağına girmekte olduğumuzu söyleyebiliriz. Ben, örneğin, artık hiç sinirlenmez oldum...

Danovan da neşeli bir yüzle şunları söylüyordu Roberts'e:

— Anımsıyor musunuz, nasıl karşı çıkmıştınız Asya seçeneğine? Doğru değildi bu. Çünkü bir dünya savaşı, ancak lokal bir savaştan sonra başlayabilir… Eski Romalıların dediği gibi, bütün yollar Moskova'ya çıkar. Kore harekatı bunun ilk örnekçiği...

Roberts tüm ülkenin canlanıp gayrete geldiğini gözlemliyor ve bundan büyük bir memnunluk duyuyordu. Başkan bile hatta, daha kararlı bir tavır içindeydi. Üç ay önce olsa gazeteler Profesör Mac Clay olayından dolayı ateş püskürürlerdi, oysa şimdi adama yapılan saldırıya aldıran yoktu. Chicago'da, geçenlerde, üç Kızılı polisin gözü önünde dövmüşlerdi. Philadelphialı lejyonerler tüm komünistlerin tutuklanmasını istiyorlardı. Profesör Gadwin'in bile akıllandığı söyleniyordu. Güneyliler, her zaman olduğu gibi, ateşliydiler: Jackson'da Kore'yle ilgili ileri-geri sözler eden bir zenciyi asıvermişlerdi. Kore'de komünistlerin hakkından gelir miyiz gelmez miyiz bilmem ama, cephe gerisini temizlemekte olduğumuz kesin.

Garstone'un çalıştığı fabrikada işçiler başlangıçta komünistlere sövüyorlardı. Mark James, "Güney Kore'nin durumu Kuzeyinkinden kötüydü, anlıyorum ama bu savaş başlatmak için bir neden değildir ki" diyordu. Wipper "takke düştü, komünistlerin keli göründü, Amerika tehlikede" diye bağırıyordu. Toplantıda Allison'u konuşturmadılar. İnsanlar

birbirlerine heyecanla gazetelerin "Kızıl canavarlıkları"na ilişkin öykülerini aktarıyorlardı. Komünistleri destekleyenler çok azdı. Garstone da bunlardan biriydi. Times ve Herald'dan Kore halkının Amerikan askerlerine karşı düşmanca davrandıklarına ilişkin foto-röportajları kesiyor, çalıştıkları ünitede hazırladığı bir panoya yanan Kore kentlerinin fotoğraflarını asıyor ve "Bütün bunlar niçin?" diye yazıyordu. Her akşam bib yerlerde konuşma yapıyor, makaleler yazıyor, bildiriler hazırlıyordu. Bazen eve geç saatlerde dönüyor ve Betty'yi bulamıyordu: Ona da kentin banliyösünde görev verilmişti: "Kadınlar Komitesi" adına konuşmalar yapıyor, kadınları, anneleri savaşı protesto etmeye, yakınlarının ölmesine karşı çıkmaya çağırıyordu.

Bir ay geçmiş ve işçilerin havası belirli biçimde değişmişti. Askeri başarısızlıklar herkesi etkilemişti. Mark James alay ediyordu: "Rusları dize getireceklerdi güya, oysa Kore'nin yarısıyla bile başa çıkamadılar.." Artık Wipper ilkin Kızılların başladığını söyleyecek olsa, ona hemen karşı çıkıyorlardı: "Onun orası belli değil, hiçbirimiz orada değildik, zaten kimin başladığı o kadar önemli de değil, önemli olan, bizimkilerin ta oralara neden burunlarını soktuğu?.." Aslında işçilerden büyük kısmı hâlâ her kötülükte biraz da iyilik bulunduğunu düşünüyordu: Fabrika habire sipariş alıyordu, demek ki ücretler yükselecekti. Ancak kısa bir süre sonra fabrikaların askerleştirileceği, işçilerin fabrikalara bağlanacağı ve işçi ücretlerinin dondurulacağı söylentileri yayılmaya başladı. İşçiler artık Allison'un ya da Garstone'un sözlerini can kulağıyla dinler olmuşlardı. Wipper ekonomide genel canlanmanın işçilerin de yararına olacağını kanıtlamaya boş yere çalışıyordu, hemen sözünü kesiyorlardı onun: "Ya işçi ücretlerini dondururlarsa?.."

Sendika toplantısında Garstone'un verdiği öneri üzerine alınan Kore'de ateşkes imzalanması ve kentlerin bombalanmasını protesto kararını delegelerin dörtte biri destekledi.

Roberts gülümsedi: Aptallar, kendi kuyularını kendileri kazıyorlar! Bombardıman uçakları için motor yapan fabrikanın delegesi bombardımanların durdurulmasını istiyor! Amerikan işçilerinin bu kadar salak olabileceğini hiç sanmazdım doğrusu.

FBI'dan Joyce, Roberts'e Garstone'un aktif bir komünist olduğunu; aleyhinde bir sürü delil bulunduğunu söyledi. Ulusal çıkarlara aykırı

davranmaktan hemen mahkemeye verilebilirdi Garstone. Roberts biraz düşündükten sonra:

— Böyle bir dava için yeterince önemli birisi değil o, dedi. Profesör Mac Clay'i sanık sandalyesine oturtmak çok daha etkili olur. Bunun için de yeterince delil var elimizde... Hiç kuşkusuz fabrikaları Kızıllardan temizlemek gerek, ama eğer sizce bir sakıncası yoksa Garstone'la biz uğraşırız...

Profesör Mac Clay elleri bağlı olarak getirildi mahkemeye. Yargıca vicdanen rahat olduğunu söyleyen Mac Clay şöyle devam etti:

— Komünist değilim ben. Başkan Roosevelt'in ateşli bir yandaşıydım... Kore'de yaptıklarınızı suç sayıyorum ben, bu yaptıklarınız, Nuremberg mahkemelerinden sonra uluslararası hukuka "jenosid" olarak giren suçun kapsamı içindedir...

Savcı söz aldı ve haykırırcasına başladı konuşmasına:

— Karşımızda Kızıllarca aldatılmış bir zavallı değil, Yale Üniversitesi profesörlerinden, akademik kariyeri olan bir adam duruyor. Kendisi burada az önce uluslararası hukuktan söz etmeye kalktı. Herhalde siz kendisine daha önce Amerikan yasalarını bir hatırlatırsınız? Bir savaş durumundayken, yani bizim uygarlık için savaşa girdiğimiz bir sırada, bu adam yalnızca barış istemek cesaretini göstermekle kalmadı, Amerikan gençlerini öldüren insanları desteklediğini de açıkladı. Bu, düzenin çiğnenmesi demektir, bu, hatta, ulusa meydan okumak demektir!

Mac Clay'i dört ay hapse mahkûm ettiler.

Bill Coster öfke dolu bir yazı dikte etti: "Dün Kızıl profesörün karısı, Rusların verdikleri yirmi bin dolarla zümrüt bir gerdanlık satın aldı kendisine. Amerika'nın can düşmanlarına daha ne zamana kadar efendice davranacağız? Çocuklarımız Kore topraklarında ölürken, biz burada onların katillerine yardım eden suçluları konforlu hapishane hücrelerinde dört ay dinlenmeye mahkûm ediyoruz."

Bu olaydan hemen sonra da Coster ve tüm öteki gazeteciler bir başka sansasyonel haberle ilgili yazılar yazmaya başladılar. Central Park'ta Garstone adında birisi Şibalov adında bir Rusa yeni tip ağır bombardıman

uçaklarının projesini verirken yakalanmıştı. Gazetelerin bildirdiklerine göre bu Garstone önde gelen komünistlerden biriydi, mükemmel Rusça konuşuyordu ve Moskova'dan verilen çok önemli görevlerde kullanılıyordu. Hukuk öğrenimi gören Kızıl ajan, fabrikaya sıradan işçi gibi girmiş ve burada herkesin sempati ve güvenini kazandıktan sonra yeni motorun projelerini çalmıştı. Onu tam motor projelerinin bulunduğu zarfı Şibalov'a verirken yakalamışlardı.

Şibalov'u Bernson bulmuştu. Genç sayılmayacak bir adam olan Şibalov, savaştan önce Vilno'da oturmuş, sonra Alman polisine hizmet etmiş ve iki yıl, Amerika'ya vize alana kadar Batı Almanya'da kalmıştı. New York'ta yoksulluk çekmiş ve bu iş için Bernson'un ondan "evet" cevabını alması hiç zor olmamıştı. Yalnızca şunu söylemişti Şibalov. "Hapiste bir yıldan fazla kalmaya razı değilim, paraları da ortalık karışmadan yatıracaksınız adıma bankaya…"

Avukat, Betty'ye:

— Durum çok ciddi, dedi. Şibalov akıllı. Garstone'la "Barış Dostları" mitinginde tanıştığını söylüyor. Garstone da bunu doğruladı. Garstone'un dediğine göre bu Şibalov ondan Kore'yle ilgili yazı ve fotoğraf istemiş arkadaşları için. O da Central Park'a bir zarf içinde gazete kesiklerini götürmüş. Şibalov zarfta proje bulunduğunu söylüyor. Garstone komünist olarak tanınmış birisi, onun da bunu inkar ettiği yok zaten. Kurtuluşu zor…

Betty metindi. Yalnız bir kez ağlamıştı: Garstone'la yürüdükleri sokağı, bardaktan boşanırcasına yağan yağmuru, dar, upuzun odayı anımsadığında… Garstone'u büyük bir aşkla sevdiğini biliyordu artık. Birlikte yaşadıkları topu topu iki aydı, ama ona sanki Garstone'dan önce hiç yaşamamış gibi geliyordu. Ne mektup alabiliyordu ondan, ne de bir görüşmeyi düşleyebiliyordu, herkes için Garstone'un yalnızca bir tanıdığıydı o.

Smiles ona şöyle dedi:

— Bu dürüst Amerikan işyerine layık değilsiniz siz. Sizinki gibi güvercinler askerlerimizin gözlerini gagalıyor. Hemen polise bildirebilirdim sizi, ama dua edin ki ortağım çok yufka yürekli. Şimdi defolun bakalım artık buradan!..

Betty, kardeşinin Kore'ye gönderildiğini bildiren bir mektup aldı annesinden: "Artık Kızılları korumaya cesaret edemezsin. Komünistlerin neler yaptıklarını oku ve babandan seni bağışlamasını dile. Allah göstermesin Jim'e bir şey olacak olursa, onun kanı senin üzerindedir, unutma."

Betty "Barış Komitesi"nde daktilo olarak çalışmaya başladı. Önünde daktilo, yazıyordu: Aşağıda imzaları bulunan biz din görevlileri Kore'deki kan dökümünün durdurulmasını öneriyoruz." Gece-gündüz gitmiyordu Garstone'un hayali gözünün önünden. Güneş ışığı karşıki duvar üzerinde koşarcasına yer değiştiriyor, bazen sabahın pembe ışıklarıyla, bazen akşamın kırmızısıyla yıkanıyordu. Joe onu öpüyordu…

İşini bitirdikten sonra çeşitli adreslerdeki kadınlara gidiyor, aydınlık bir gülümsemeyle çağrıya katılmalarını öneriyordu. Bir gün gazetede Coster'in şu sözlerini okudu: "Amerika için savaş başladı.." Evet diye düşündü hafifçe gülümseyerek, Amerika için savaş başladı. Amerika'nın onuru, Amerika'nın özgürlüğü için savaş... Her şeyi kurtarabiliriz daha... Joe, bu savaşı biz kazanacağız! Yeniden senin o uzun dar odana gireceğiz. Bir koridora benzediğini söylemiştin o odanın. Hayır, mutluluğa giden bir patikaya benziyor odan...

86

Bir gün önce, her şey son derece sakin, kayıtsız bir yaz gününü andırıyordu. Yüzlerce küçük tezgâhta yiyecek-içecek, renk renk kumaş, çiçek satılıyordu. Köprünün üstünde çocuklar cıvıl cıvıldılar. İki sokağın kesiştiği köşedeki büyük yapı dört yanından iskelelerle çevrilmişti: Öğle tatilinde işçiler bu iskelelerin altına, gölgeye uzanmış, uyuyorlardı. Bir de pankart asılıydı: "Stockholm çağrısını imzaladın mı?.. Tam pankartın altında, diz çökmüş bir kadın çocuğunu emziriyordu. Yüzünden, boynundan su gibi ter akan bir çömlekçi, eline aldığı bir topak çamuru bir büyücü çabukluğu ve anlaşılmazlığıyla testi haline getiriveriyordu.

Sobolyev, Minaev'e bir antlaşma hazırlanması gerektiğini söyledi. Koreliler yeni tekstil fabrikaları için donanım alacaklardı. Minaev öğleye kadar çalıştı. Sonra posta geldi. Olga'dan kısacık bir mektup vardı Minaev'e: "Bazen seni kıskanıyorum, o kadar olağanüstü şeyler görüyorsun ki... Bizde ise her şey eskisi gibi, annemin sağlığı yerinde, her pazar eski evimize konukluğa gidiyor. İki haftaya kadar işlerim bitiyor. Senden telgraf bekliyorum: Eğer sen izne buraya gelemeyeceksen ben oraya geleceğim. Artık kavuşmamız yakın, bu durum bendeki bütün sakinliği aldı götürdü, günleri sayıyorum durmadan, kavuşma düşüncesiyle uyuyor, bu düşünceyle uyanıyorum. "Öperim" diye yazacaktım, ama, hayır, yeter artık kâğıt üzerinde öpüşmek. Yakında kavuşacağız, başka hiçbir şey düşünemiyorum..." Minaev mektubu bir kez daha okudu, zarfın üzerine baktı: Hiç tarih atmaz Olga mektuplarına... Ben telgraf çektikten dört gün sonra vermiş mektubu postaya… On beş Temmuzda Moskova'ya uçacağını düşünerek gülümsedi Minaev. Olga'cığın hakkı var: Son günler, en zor, en uzun günlerdir. Sonra başından başlayıp en küçük habere kadar Pravda'yı okudu; Paris'ten partizan anıtının açılışına ilişkin ilginç bir röportaj, yeni bir filmin eleştirisi, Volga üzerinde yapılan çalışmalar ilgisini çekti.

Akşam her zamanki gibi çalışmaya oturdu. Kitabında vermek istediği en yeğin olaylarla dolu aylara gelmişti sıra. Kurgan üzerindeki o korkunç geceyi anımsadı. Almanlar bombardımana başladıklarında ortalık daha yeni ağarıyordu. Ne daha önce, ne de daha sonra böylesi hiç olmamıştı. Herhalde hiç kimsenin sağ kalmamasını istiyorlardı. Tümden toprakla örtülmüştüm

ben. Sürünüp çevreme bir göz attım, Ossip yoktu. Herhalde öldü, diye düşündüm. Ama o bataryaya kadar sürünmüştü. Her şey gözümün önünde gidip geliyordu. Olga'ya, "Binbaşı nerede?" diye soruyordum ve onun ne dediğini duymuyordum bile. Sonra telefonda bağırıyordum. "Ossip? Orada durum nasıl?" "Yok bir şey, dayanıyoruz..."

Minaev gün ağarana kadar yazdı.

Bütün bunlar bir gün önceydi. Ertesi gün Pyeng Yang'da kısacık bir haber yayıldı: Syngman Rhee'nin birlikleri otuz sekizinci paraleli geçmişlerdi. Hayat sanki bıçakla ikiye ayrılıvermişti. İşçiler daha iskelelerin üzerinde duruyorlardı, büfelerden meyve alıyordu herkes daha, çocuklar oynuyorlar ve Minaev, Sobolev'e hazırladığı antlaşma taslağını gösteriyordu, ama bütün bunlar gerçekten çok bir düşe benziyordu. Radyodan ilk çarpışmalara ilişkin haberler veriliyordu. Kadınlar endişeyle bakıyorlardı kocalarına ve oğullarına. Ellerinde paketler ve bohçalar istasyona doğru gidiyordu insanlar ivecen adımlarla. Akşam kent karartılmıştı ve Minaev artık ne kitabını, ne de Olga'ya yakında kavuşacağını düşünemezdi, aralarında yaşadığı ve zorlu bir sınavdan geçmekte olan halkın yazgısını düşünüyordu. Dün görüp de gönenç duyduğu her şey, bugün yüreğini sızlatıyordu; elinde kitaplarıyla öğrenci kız, kimya fabrikasının üretimine ilişkin rakamlar, iki sokağın kesiştiği köşedeki tamamlanmamış, koca yapı. Nasıl da güzel çalışıyorlar, yaptıklarının çokluğuna, öğrencilerinin okuduğuna, yaşantılarının kazandığı çekiciliğe nasıl da seviniyorlardı... Ve işte şimdi her şey boşa gidiyordu. Hem de niçin? Amerikalının biri kazanmak, ne pahasına ve nasıl olursa olsun, kazanmak istediği için. Minaev herkesten daha iyi anlayabiliyordu Kore'yi nelerin beklediğini: Amerika'nın gökdelenlerini, neonlarının parlak ve ölü ışıklarını, bilinçlerin korkunç karanlığını biliyordu; bu, göklerden okyanusların üzerine çöken gece gibi yoğun bir karanlıktı.

Üç gün sonra radyo Amerikan birliklerinin Kore'ye çıkartma yapmakta olduklarını bildirdi. Birkaç gün sonra ise B-29'lar kenti bombalamaya başlamışlardı. İlk bombardımandan sonra Minaev evlerin yıkıntılarını, duvarlardaki oyukları, dağılmış tuğlaları gördü. Ayaklarının altında camlar gıcırdıyordu. İtfaiyeciler yangından yangına koşturuyorlardı. Sedye ile genç bir kadını taşıyorlardı yolda, yarı açıktı kadının ağzı, bağırmak istiyor, bağıramıyordu, iki bacağı da kopmuştu bombalardan. Minaev'e bütün

bunları daha önce görmüş gibi geliyordu. Çok kısa bir süre önce anlaşılmaz gelenekleri ve alışkanlıklarıyla, şarkıya benzer cıvıltılı diliyle, Budist tapınakları ve tuhaf alfabesiyle son derece gizemli bir ülke olarak bulmuştu Kore'yi. Şimdiyse her şey bildik oluvermişti. Barış günlerinde, diye düşünüyordu, ne kadar birbirinden ayrı, ne kadar birbirine benzemez oluyor ülkeler, hepsi kendince, hepsi kendine özgü; ve ilk bombardımandan sonra ne çok benziyorlar birbirlerine!

Radyo Amerikalıların geri çekildiklerini bildiriyordu. Bu arada ilk tutsak ele geçmişti: Kırmızı yanaklı, boylu boslu, Atlantalı bir şoför... "Rezillik!.. Japonya'dan niye getirdiler beni buraya bilir miyim? Ne diyorum size: Rezillik bütün bunlar..." Halkın morali düzelmişti. Sokaklar söylenen şarkılarla inim inim inliyordu. "Bizimle başedemez onlar..." diyordu halk.

— E, ne düşünüyorsun bakalım bütün bu olanlar üzerine?

Sobolev'in sorusuna hafifçe gülümseyerek karşılık verdi Minaev:

— Amerikalıların hoşuna gitmeyecek burası. Onlar konforlu savaşı severler. Almanya'da güzel oteller, kent dışlarında güzel villalar vardı, sonra Almanlar da kendilerini çok iyi karşılamışlardı: SS'ler o kadar da aptal değiller doğrusu, Amerikalılarla anlaşmanın bizimle anlaşmaktan çok daha kolay olacağını şıp diye anladılar. Oysa buradaki tablo çok değişik... Duş yerine yağmur, kır villaları yerine korkunç yollar var ve de hiç kimse penceresinden sarkıtacağı beyaz bir paçavranın evini süsleyeceği düşüncesinde değil. Hayır Kore'yi ele geçiremezler, ama yıkabilirler. Korelilerin avcı uçakları çok az, alçaklar yaptıklarının cezasız kalacağını çok iyi biliyorlar, Mac Arthur'a zafer anısı gerek: Kaç ev yıktığı, kaç çocuk öldürdüğüyle övünebilmeli adam.

Günler sıcak ve yağmurlu geçiyordu. Yakıcı nemden boğulacak gibi oluyordu Minaev. Motorların bildik gürültüsü gecenin sessizliğini bölüyor, aniden çakan bir ışıkla her yan aydınlanıveriyordu. İnsanlar sığınaklardaydı ve birbiri ardınca bombalar patlıyordu.

Bombardımanın üçüncü günüydü. Minaev sığındığı hendekten çıktı. Çevredeki tüm evler yanıyordu. Alevler öylesine güçlüydü ki, kimsenin söndürmeye çalıştığı yoktu. Minaev'in yanında bir kadın duruyordu. Bağırıyordu kadın. Alevlerin ıslığından, çöken yapıların çatırtısından ve

bağırış çağırıştan kadının sesi duyulmuyordu, ama Minaev onun bağırdığını anlamıştı. Onun kendisini tutan iki kadın olmasa, alevlerin sardığı eve doğru atılmak istemesinin nedenini de anlamıştı. Ve birden koşarak eve girdi Minaev, merdivenleri çıktı, yoğun duman gözlerini ve genzini yakıyor, hiçbir şey göremiyordu. Birden ağlayan bir çocuğun sesini duydu. Çocuğu kucakladığı gibi pencereye koştu. Onu gören kadınlardan ikisi pencerenin altına geldi. Birisi öbürünün omuzuna çıktı. Minaev yarı beline kadar sarkıp çocuğu kadına uzattı. Kendisi de pencereden atlayacaktı ki, içerde birisinin daha ağladığını duyar gibi oldu. Geri döndü, baktı, kimse yoktu. Merdivenlerden inmek istedi, ama onlar da alevler içindeydi şimdi. Ceketinin tutuştuğunu gördü birden. Pencereye doğru koştu son bir güçle ve yere attı kendini. Kadınlar hemen sedyeci çağırmaya koştular. Yakıcı, nemli toprağın üzerinde, kendinden geçmiş yatıyordu Minaev.

Sobolev'i gün doğarken bulabildiler. Doktor:

— Yanıklar derin... dedi. Ateşi de otuz dokuz onda yedi…

Hastanenin önünde, yanında kızıyla her gün bir kadın bekliyordu. Hastaneye giren çıkan herkese ürkek ürkek "Rus nasıl?" diye soruyordu. Genç telefoncu Li Ok Yen'di bu. Gece nöbetçiydi. Kızını eve bırakmıştı. Komşu göz kulak olur diye düşünüyordu. Komşu kadın ise kocasını cepheye uğurlamaya istasyona gitmişti. Li Ok Yen suskun, öylece bekliyordu: Kızını kurtaran adama bir şey olmuş muydu? Dört yaşındaydı kızı, şöyle böyle anlayabiliyordu olup bitenleri, ama annesi parmağıyla hastanenin penceresini gösterip de, "O orada" dediğinden beri gözlerini pencereden ayıramıyordu. Akşama doğru başkaları da geldi hastanenin önüne. İçeri girmiyorlar, yüksek sesle konuşmaktan çekiniyorlardı. Şu Koreli kızı içerdeki Rusun kurtardığını hepsi biliyordu.

Akşam Sobolev yeniden geldi. Doktor:

— Bir saat önce ayıldı, dedi, bir şeyler içmek istedi... Ama az önce yeniden bayıldı... Kâfur yaptık kendisine... Umutsuz değilim ben...

Sobolev ayaklarının ucuna basa basa içeri girdi. Minaev'in yüzü yanmadığı için, sakin uyuyan bir adam gibi görünüyordu.

Gece yeniden başladılar bombardımana. Bombalardan birisi hastanenin az ötesinde patladı. Camlar şangırdadı. Birilerinin bağırdığı duyuldu. Sonra

tüm sesler dindi.

Sabaha doğru, ortalık ışımaya başladığında Minaev kendine geldi. Karyola, yaralı bir çocuk, hemşire... Acıyla düşündü: Ne zaman yaralandım ben? Ossip nerede? Kim komuta ediyor tabura?

Birden yerinden fırladı, bağırdı:

— Dayan Ossip!

Hemşire geldi yanına. Yeniden yerine yatmış, sakin, sessizce solur buldu onu. Sonra doktora bildirdi:

— Sayıklıyor. Birinin adını söyledi. Kardeşi herhalde...

87

Stockholm'den döndükten sonra Profesör Dumas iki kez mitingte konuştu, sonra yattı ve aşağı yukarı bir ay hiç yerinden kalkmadı. "İlk kez geliyor bu başıma," diyordu Mado'ya, "artık kendimin efendisi olamamam tiksinç bir şey..." üç yıldır üzerinde çalıştığı kitap hemen hemen bitmişti ve Dumas kederle düşünüyordu: Şu işe bak, bitirip bitiremeyeceğimi bile bilemiyorum... Doktor geldiği zaman da onunla her şeyden konuşuyordu: Burada sözü edilmeyen tek şey sağlığıydı. Profesör Duvilliers Mado'ya, "Onu tedavi etmek bir işkence," diyordu, "kendini korumak istemeyen bir adam. Birazcık iyileşir iyileşmez yerinden kalkıyor ve kendini işe veriyor. Olağanüstü, inanılmayacak bir vücudu var. Bir düşünsenize, Buchenwald'da iki yıl kaldı ve o sıralarda yaşı yetmişin biraz altındaydı..." Mado çekine çekine daha az çalışmasını söyledi Dumas'ya, hiç sanmıyordu kabul edeceğini, ama birden razı oldu Dumas: "Doğru, yoksa bu gidiş gidiş değil..."

Mado her gün uğruyordu ona, oyalamaya çalışıyordu. Paris'ten her ayrılışında heyecanlanıyordu: Dumas nasıl?.. Ağustos başlarında bir haftalığına Dijon'a göndermişlerdi. Döner dönmez doğru Dumas'ya koştu. Keyfi yerindeydi Dumas'nın, Dijon'da imza kampanyasının nasıl gittiğini sordu.

— Doğru yoldasınız: Her kapıyı, tek tek her kapıyı çalmak gerek. Yalnızca gazeteyle hiçbir şey yapılamaz, insan sesi önemlidir. Dün ben de bir imza topladım: Profesör Duvillier'den. İki ay direndi, doktor olduğunu, bizim bu yaptığımızınsa politika olduğunu söyledi. Çok ciddi konuştum kendisiyle. Sağlık durumumun çok kötü olduğunu söyledim –bunu kendisi de biliyor–, böylece hayatımın bir bilançosunu yapma noktasına geldiğimi burada da en önemli şeyin, kendini, sonuna kadar bir insan olarak duyabilmek olduğunu söyledim. Beni dikkatle dinledi, sonra, "Verin şu çağrı kâğıdını..." dedi.

Mado çıkmaya hazırlanırken de:

— Beni kutlayabilirsin, dedi. Sen Dijon'dayken ben burada kitabı bitirdim. Elbette öyle büyük bir haber değil bu, ama ırkçılığa bilimsel

temeller bulma girişimlerine kökünden son vermede bu kitabın da payı olacaktır...

Ertesi gün Mado Profesör Duvillers'e sordu:

— Daha iyi gibi değil mi? Bana öyle gibi geldi...

Duvillers başını salladı:

— Artık daha iyi olamaz. Ama çelikten bir iradesi var.

Sıcak bir ağustos akşamıydı. Dumas çalışma odasında oturuyordu. Bütün gün kendini çok iyi hissetmişti: Geçerken ona şöyle bir uğramış olan Mado da Profesör Duvillers'nin sözlerine rağmen onun bu durumunu görüp seviniyordu.

Marie bir şey gerekip gerekmediğini sordu. Bir yandan da Dumas'ya bakıp İsa'ya ettiği duaların boşa gitmediğini görüp seviniyordu: Profesörün durumu çok iyiydi.

Dumas gazeteye bir makale yazmaya karar verdi; ne zamandır istediği bir şeydi bu, ama kitabını bitirebilmek için erteleyip durmuştu. Tam çalışma masasına oturacaktı ki, birden durdu, geçmiş günler geliyordu gözünün önüne. Zaten bu sıralar sık sık ansır olmuştu gençlik yıllarını; bir yaşıtı yoktu ve hep susarak anıyordu o günleri. Şimdi de bir zamanlar kendisini hem sevinçten göklere uçuran, hem de tarifsiz üzüntülere salan o eski aşkı geliyordu gözünün önüne. Otuz yaşındaydı Gabrielle'e rastladığında. Bir tiyatro locasındaydılar. Mount-Sully, Eudipe'i oynuyor, kollarını yukarı kaldırarak bağırıyordu: "Nasıl da kapkaranlık hayatımız!.." Gabrielle'in gözlerinde ışıklar çakıyordu... Kocasından ayrılamıyordu bir türlü "Doudou'yu vermez bana, ben de çocuksuz yapamam..." Suçlular gibi gizli gizli buluşuyorlardı. Dört yıl sürdü bu böyle... Yine bugünkü gibi, sıcak bir ağustos günüydü. Rıhtımda küçücük bir kahve olan "Frégate"da buluşmuşlardı. Onlardan başka kimse yoktu kahvede. Paris boşalmıştı. Artık bir karara varması için yalvarmıştı Gabrielle'e. "Ben de bunun için geldim zaten" demişti Gabrielle. "Yarın Dieppe'e gidiyorum. Gaston orada. Her şeyi anlatacağım ona ve buraya özgür olarak döneceğim. Sensiz yapamam ben..." Bir daha hiç görmemişti Gabrielle'i. Ve bugün bile bilmiyordu, Gabrielle, gerçekten, kocasının dediği gibi, kalp krizinden mi ölmüştü, yoksa intihar mı etmişti? Hiç yazmamıştı Dumas'ya, öylece,

suskun ayrılmıştı... Onu sevdiği gibi kimseleri sevemezdi Dumas. Kırk yılı aşkın bir zaman geçmişti aradan, ama şimdi bile, hemen yanı başındaymışçasına görüyordu onu: yuvarlak yakalı mavi bir entari, altından sarı ipek gibi saç demetlerinin göründüğü geniş kenarlı bir şapka ve mavi, dumanlı gözler...

Beş yıl sonra savaş başlamıştı. Dumas'yı hemen ikinci gün silah altına almışlardı. Yaz gecesi. Karanlık Paris. Zengin mahalleleri boşalmış, Bordeaux'da almış hepsi soluğu. Halk ise sokaklarda. Askerler Porte d'Orléans'dan Porte de Clignancourt'a gidiyorlar. Dumas da onların arasında. Sırtında uzun mavi kaput ve kırmızı pantolon var. Karanlıkta kadının biri kucaklıyor onu ve fısıltılı bir sesle: "Paris'i kurtarın!" diyor. Sonra öpüyor onu. Yüzünü göremediği kadının gözyaşlarını duyuyor Dumas yanağında. Herkes Almanların Paris'e geleceğini sanırdı o zamanlar...

Bir hafta sonra Marne'da yaralanmıştı Dumas, sahra hastanesinde yatmıştı bir süre. Yanındaki yatakta ölümcül bir yarayla Ressam Vernier yatıyordu, can çekişirken, "Saçma! Çok saçma!" diye bağırıyordu. Sabaha doğru götürmüşlerdi onu.

Savaştan hemen sonra Profesör Gremier, Dumas' yı Anatole France'a götürmüştü. Tours yakınlarında, müzeye benzer bir evde oturuyordu yazar: Dünyanın çeşitli yerlerinden getirilmiş çok güzel eşyalarla doluydu ev, özellikle de Yunan vazoları son derece güzeldi. Gremier politikadan söz açmıştı. Anatole France da Rus devrimine inandığını, bu devrimin birçok şeyi değiştireceğini söylemişti. Sonra Dumas'ya son derece güzel bir vazo göstermiş –Nymphe'in[15] dansı– ve "Yeter ki ip kopmasın..." demişti. Evin önünde çok sayıda gül vardı: Sarı, koyu kırmızı, nerdeyse siyah güller...

Dumas odasının duvarlarına göz gezdirdi. Mado'nun savaştan hemen önce yaptığı bir natürmort asılıydı tam karşısında: Toprak bir çanak içinde çiçekler... Uzun süre hayran hayran baktı Dumas resme. Sembat haklı, Mado son derece yetenekli, ne yazık ki bıraktı resmi. Ama ne yapsın zavallı, zaman onu gerektirdi. Öte yandan yaşantısı da son derece yorucu, ama yine de içtenliğinden, sevecenliğinden hiçbir şey kaybetmedi. Dédé, Direniş günlerinde onun arkadaşlarını nasıl yatıştırdığını, hatta en zor anlarda bile nasıl güldürdüğünü anlatmıştı. France derlermiş ona o

zamanlar, Mado'ya çok uygun bir ad bu, onda Fransa'dan bir şeyler var çünkü..

Hayret şu memlekete doğrusu! Kaç kez çürüdü, dağıldı, battı, artık kurtulamaz deyip gömmeye kalktılar. Oysa yanlış bu. Kokanlar yalnızca üsttekiler. Yöneticiler. Halk hiç de öyle değil! Neşeli, kederli, umutsuz halk. İçinde uzaktan uzağa keder sezilen hafif gülümsemeler vardır, dünyanın her yerinde Fransızları bu gülümsemeden anlayabilirsin. Tabii, dıştan baktın mıydı nefret edilecek bir avuç insan gibi görünüyor, ama Belleville'e, İvry'ye ya da Suresnes'e gittin miydi, neşeleriyle, coşkularıyla gerçek insanları görüyorsun.

Buchenwald'da Ivryli bir komünist vardı, genç bir işçi... Sık sık nişanlısından söz ederdi, yaşama isteğiyle dolup taştığı besbelliydi. Kırk dört ilkbaharında, ölmeden hemen önce bana, "Ruslar buraya gelecekler," demişti, "bu, iki kere ikinin dört ettiği gibi kesin geldiklerinde onlara benim için de bak, olur mu?"

Sonbaharda Moskova'ya gidebileceğimi umuyordum. Olmayacak... Yazık, göremeyeceğim... İlkbaharda gidemedim, Stockholm'deki toplantıya katılmam gerekti. Daha önceleri de hep birtakım engeller çıktı, gidemedim. Belki herkes Sebarşin gibidir, belki Sebarşin birçoklarından kafaca üstündür. Önemli olan, Sebarşin'in düşünce ve duygularındaki yenilik, hiçten bir şey doğamayacağına göre, bu yeni duygu ve düşünceleri doğuran bir şeyler var orada. Eğer 1914'de yaralandığımda ölmüş olsaydım, hiçbir şey öğrenemeyecektim. Buchenwald'dayken bir şeyler biliyordum, ama her şey o kadar korkunçtu ki orada da... Ama şimdi biliyorum ki, Anatole France'ın sözünü ettiği iplik kopmayacak. Aşıkların öpüşebileceği, ressamlarınsa çiçek resimleri çizeceği ve üzerinde yalnızca yiğitliğin değil, mutluluğun da var olduğu eşit bir dünyayı gözümde canlandırabiliyorum.

İyi ki bitirdim kitabı. Profesör Adams ırkçılığın ne olduğunun anlaşıldığını ve gözden düştüğünü söylüyor. Oysa hiç de öyle değil durum, başka bir biçim aldı ırkçılık, kendisini savunacak bilim adamları buldu, hem de nerede, Amerika'da... Şaşmaz bir doğrulukla göstermek gerekti onların ırkçı kavrayışlarını... Aslında Mado'nun imza toplarken yaptığı işin aynısı benim yaptığım da: İnsan için savaş. Hiç şüphesiz yapacak daha pek çok şey var, ama gücü gitgide tükeniyor insanın, kişi kendini aldatmamalı bu konuda...

Ölümün artık yakın olduğunu düşündü Dumas: Korkusuz, acısız, sakin ve ömrünün çok önemli bir olayıymışçasına bütün dikkatini toplayarak düşündü. Yarım yamalak anımsayabildiği dizeler uçuyordu kafasında:

Ey ölüm, yaşlı kaptan, elimizi çabuk tutalım!
Kalkma zamanıdır artık, demir alalım!
Katran gibi kapkaraysa ne çıkar gök, deniz?
Ta derinlerinden bizim ışıl ışıl renk cümbüşüdür
yüreklerimiz.

...Baudelaire dünyanın dar olduğunu, yaşamaktan usandığını yazmış. Ben uzun yaşadım, ama hayata bağlıydım. Onun sözünü ettiği dünya, insanın yüreğinin içindedir, hayata, insanlara bağlılıktır dünya. Benzetme nefis ama: "Ölüm, yaşlı kaptan..." Hayatı reddettiğini sanıyordu, oysa onu övmüş olmuş. Söz de, sözcük de hayat değil midir zaten?..

Şu makaleyi yazayım artık, yoksa yine uzunca bir süre erteler dururum. Bilmiyorum ki yarın yazabilir miyim, hiçbir şey bilmiyorum şu anda, altüst olmuş gibiyim... Oysa ta ne zaman söz verdim yazacağım diye… Daha pek çok şey yapılabilir. Profesör Adams'ı kınarken haksızdım: Gerçi çok yavaş ilerliyor, ikide birde dönüp arkasına bakıyor, ama yine de ilerliyor, gidiyor. Kore'den sonra birçoklarının daha kafasına dank etmiştir gerçek. Düşünmek bile korkunç: Kılları bile kıpırdamadan yakıyorlar kentleri!.. Bundan da söz etmek gerek yazıda...

Dumas çok düzgün bir yazıyla yazıyordu; onun yazıları genellikle daktilo edilmeden, doğruca dizgiye verilirdi. Çok alçak bir taburede oturuyordu ve masanın üzerine iyice eğilmişti: Gözleri iyi görmüyordu. Yazısına Stockholm çağrısından başladı; Kore'den gelen telgraf haberleri okurken neler hissettiğini anlattı: "Utanç verici ve korkunç! Buna bir son vermek gerek artık... Birkaç gün önce Avrupa Sorunlarını İnceleme Komitesi'nin bir muhtırasını okudum. Bir takım bilim adamı ve yazarların tüm bir halkı yok edecek olan bu silahtan yararlanılmasını öneren böyle bir muhtırayı nasıl imzalayabildikleri anlaşılır şey değil. Bu yalnızca nefret uyandıracak bir hareket değil aynı zamanda aptalca da. İlerlemeyi engellemek isteyen bir avuç insan, insanlığın geleceğinin içinde boğulacağı bir tufan, bir taşkın, insan kanından bir deniz düşlemektedir. Ama insanların buna verdikleri karşılık çok kısadır: "Hiçbir zaman!" İnsanlığın öfkeden şahlanan vicdanı

tarihte eşi bugüne kadar görülmemiş bir dalgayı andırmaktadır. Stockholm'de tanıştığım Sovyet bilgini, Rus halkının inanışına göre en büyük dalganın dokuzuncu dalga olduğunu söylemişti..." Kalemi bıraktı Dumas: Göğsünde ve omuzunda keskin bir acı duymuş, başı döner gibi olmuştu. Marie'yi çağırmak istedi, ama caydı ve acıya katlanmaya çalışarak yazmayı sürdürdü: "İnsan mutluluğu üzerine şunu söylemek isterim ki. .." Kalem usulcacık kaydı elinden, başı masaya düştü.

Marie sık sık gece ortasında kalkar, çalışma odasından ışık geliyor mu, profesör uyumuş mu, bir şeye ihtiyacı var mı diye bakardı. Odaya girince, profesörün çalışırken uyumuş olduğunu gördü. Uyandırmalı onu, diye düşündü, dinlenme değil ki bu, oturduğu yerde uyumuş kalmış... Masaya yaklaştı ve birden bir çığlık attı.

Mado'yu gün doğarken uyandırdılar. Elleri göğsünde çaprazlama birleşmiş, yatağında yatıyordu Dumas. Yüzü sakin, düşünceliydi. Marie diz çökmüş, dua ediyordu. Mado Dumas'nın akşam yazdığı yazılara baktı. Mutluluğa ilişkin son yazdığı cümlede yazısı değişmiş, kocaman ve uyumsuz harfler yukarı doğru kaymıştı. "Tamamlayamamış" diye düşündü Mado ve hiç elinde olmadan, ağlamaya başladı.

Kapı çalındı. Mado açtı kapıyı. René'ydi gelen. Mado titrek, zor duyulur bir sesle:

— Dumas artık yok... dedi.

Bédier Profesör Richet'den kendisine uğramasını rica etti.

— Komünistler Dumas'nın cenaze törenini politik bir gösteriye dönüştürmek istiyorlar. Tiksinç bir şey bu. Evet, Dumas son yıllarda politikayla uğraşmadı değil gerçi, ama çok yaşlıydı kendisi ve Buchenwald'de kalışının etkileri görülüyordu: Buchenwald gibi tüyler ürpertici yerlerden geçenlerin ruhsal bakımdan tam sağlıklı olduklarını söyleyebilmek zordur. Ama şimdi rahmetlinin zayıf yanlarını konuşmanın zamanı değil. Dumas bizim için her şeyden önce büyük bir Fransız bilginidir. Onun kaybı, ulusal bir yastır. Bence –ki tüm meslektaşlarım da benimle aynı düşüncedeler,– cenaze törenini Dumas'nın yirmi yılı aşkın bir süre başında bulunduğu enstitü düzenlemelidir.

— Sizinle aynı görüşteyim, dedi Richet, ama ne yapabiliriz ki biz? Bildiğim kadarıyla Dumas'nın herhangi bir yakını yok, dostlarıysa hep seçme komünist. Cenaze töreni iyi bir fırsat onlar için. Sabah gazetelerinde –geç olduğu için– ölüm haberi çıkmadı. Ama Ce Soir'da gösteri için çağrıyı okudunuz herhalde. Bu durumda, bilmiyorum, nasıl karışabiliriz biz bu işe?..

— Profesör Dumas'nın Neuilly'de bir akrabasının bulunduğunu öğrendikten sonra aradım sizi. Arşiv memuru Bricard'ın dul karısı bu. Bana verilen bilgiye göre Bayan Bricard son derece dürüst, kendi halinde, kiliseye devam eden bir kadın; profesörün en büyük ablasının kızıymış ve elli altı yaşındaymış. Bu durumda hiçbir resmi müdahalede bulunamayız. Ama siz, ünlü bir bilgin ve Dumas'nın arkadaşı olarak Bayan Bricard'ı profesöre yakışan bir cenaze töreni yapılmasına ikna edebilirsiniz. Bilim dünyasının ileri gelenlerinin konuşma falan yapacağını söylersiniz. Eğer Bayan Bricard gömme töreninin Katolik törelerine uygun yapılmasını isterse, bu da kendi bileceği iş. Ona, dayısının gömülme törenini düzenleme işini enstitüye verdiğini söyletmek ve komünistlerin heveslerini kursaklarında bırakmak gerek. Arşivci Bricard'ın dul eşinin bilime demagojiden daha çok değer verdiğine eminim... Öte yandan bizim Dumas'ya karşı görevimiz, onun anısını korumaktır, öyle değil mi?..

Richet üzerine yüklenen görevi son derece nazik buluyordu. Ama Bédier yalnız kendi adına değil, meslektaşları adına da konuştuğunu söylemişti, demek ki, Dumas'nın gömülmesi işiyle eğitim bakanı da uğraşıyordu. Bu durumda kaçamak yapması olanaksızdı. Ve Richet, kendi kendine söylenerek Bayan Bricard'a gitti.

Bayan Bricard taşra kentlerininkini andıran küçük, sessiz bir sokakta oturuyordu. Richet geldiği sırada sandıktan ipek yas giysisini çıkarıyordu; evin her yanını naftalin kokusu kaplamıştı. Richet tüm bilim dünyasının profesör için gözyaşı döktüğünü söyledi. Bayan Bricard mendilini gözlerine götürdü, üst dudağını ısırdı.

— Çok seyrek giderdim profesöre, hep sıkı bir uğraş içinde olurdu. Savaştan önce, kocam sağken yani, dayıcığımın her doğum gününü kutlardık, o da bizi yemeğe çağırırdı. Rahmetli kocam profesöre çok saygı duyardı, böyle bir akrabamız olduğu için övünmemiz gerektiğini söylerdi. Almanlar dayımı tutuklayınca bütün gece ağladım. O cehennemden nasıl

sağ çıkabildi, hayret!.. Son, Almanya'dan döndüğünde uğramıştım kendisine. Pek sık hasta oluyorum ve hiç dışarı çıkamıyorum... Sonra, onunla ne konuşabilirim ki ben, rahatsız etmek istemiyordum kendisini, böylece ziyaretlerimi erteleyip durdum... Ama gömülme törenine muhakkak gideceğim. Fikirleri ne olursa olsun, beni hiç ilgilendirmez bu, çok iyi bir insandı dayıcığım.

Bayan Bricard'ın gözlerinden birkaç damla yaş aktı. Richet içini çekti ve asıl konuya girdi. Gömme törenini enstitü düzenlemek istiyordu; rahmetli profesörün yasal tek mirasçısı olarak yüz kızartıcı birtakım durumların yaratılmasına izin vermek istemezdi herhalde Bayan Bricard: Çünkü komünistler yapılacak görkemli gömme törenini bayağı bir politik gösteriye dönüştürmek niyetindeydiler. Bayan Bricard içini çekerek başını sallıyordu. Richet kadını inandırdığına emindi. Ama o susunca Bayan Bricard:

— Hayır, dedi, ben bu işe karışmak istemiyorum. Bir kez olsun hatır gönül sormak için uğramadım kendisine, utanıyorum. Mademki komünisttir kendisi, varsın komünistler kaldırsınlar cenazesini de. Ben nasıl olsa katılacağım gömme törenine. Kilisede de onun için dua edeceğim, herhalde kimseyi gücendirmez bu. Çok iyi bir insandı dayıcığım, Tanrıya inanmıyorduysa bile, Tanrı onu gene de bağışlayacaktır, eminim. Eğer kendisine sorulsaydı, herhalde komünistlere verirdi o da bu görevi, son yılları hep onlarla geçti. Onun isteğine karşı gelmemi nasıl isteyebilirsiniz benden?..

Bédier Bayan Bricard'ın cevabını öğrendikten sonra Profesör Bruand'a telefon etti. Öteden beri çekindiği bu adamdan Stockholm çağrısını imzaladığından beri iyice sakınır olmuştu.

— Yeri doldurulmaz bir kayıp elbette dedi Bédier. Tüm politik görüş ayrılıklarını unutuyor insan böyle bir anda. Acaba biliyor musunuz sevgili profesör, Dumas'nın cenaze törenini kim yapacak?

Bruand'ın cevabı sertti:

— Halk!

Çok sıcak bir ağustos pazarıydı. Böyle günlerde Paris genellikle boşalırdı: Herkes ormanlara ya da Seine, Marne kıyılarına koşardı. Ama Dumas'nın cenaze töreni Paris halkını kentte tutmuştu bu pazar. Tabut Père

Lachaise mezarlığına yaklaştığında yürüyüş kolunun öbür ucu daha Republique Alanı'ndaydı. Bütün yol boyunca insanlar dizilmişlerdi. Kadınların çoğu ağlıyordu. Aralarında Dumas'nın kitaplarını bilenler pek azdı, ama herkes onu büyük bir bilgin, Fransa'yı seven, onun için acı çeken, tüm insanlar için barış ve mutluluk isteyen büyük bir kişi olarak tanıyordu. Bu büyük ve iyi insanın acısı, tabutun hemen arkasında Mado'yla birlikte yürümekte olan Bayan Bricard'ı ve Berty fabrikası işçilerini, Profesör Bruand'ı ve Marie'yi, Sembat'yı ve Dumas'yı ömürlerinde hiç görmemiş on binlerce insanı birbirine bağlamıştı.

Buchenwald'in ve öteki "ölüm kampları"nın eski tutsakları da yürüyorlardı. Dumas'nın iki yıl üzerinde taşıdığı çubuklu mahkûm gömleği bir çelenk üzerine konulmuştu. Beyaz güllerden bir çelenk üzerine kırmızı bir bant geçirilmişti. Bandın üzerinde Dumas'nın, dostlarına sık sık söylediği Pascal'ın bir sözü yazılıydı: "Bizim saygınlığımız düşüncededir."

Dumas'nın 1949'a kadar yöneticiliğini yaptığı enstitüde görevli bilim adamları ve öğrenciler de yürüyorlardı. Bir pano üzerinde Dumas'nın kitaplarını taşıyordu öğrenciler.

Zenciler, Araplar, uzak sömürgelerin işçileri yürüyordu. Çelenklerinin üzerinde, "Irkçılık aleyhtarlığının yılmaz savaşçısına" yazılıydı.

Annelerinin elinden tutmuş çocuklar, beyaz entarili kızlar, kırmızı pantolonlu oğlanlar yürüyorlardı. Taşıdıkları yığınla çiçeğin üzerinde "Bilim bizim koruyucumuzdur. Teşekkürler Dumas" yazılıydı.

La Rochelle, Havre, Marseille, Saint - Nazaire ve öteki limanların dokerlerinin temsilcileri, biri dokerleri birliğinin, öteki Lejean'ın adına, iki çelenk taşıyorlardı. Lejean'ın çelenginde, "İnsana, yoldaşa, dosta" yazılıydı; dokerlerinkindeyse "Barış savaşçısına," yazıyordu. Dokerler yaklaşınca yolun iki yanında dizili halk birden bağırdı: "Yaşasın barış! Yaşasın dokerler!"

Eski partizanlar, Direniş savaşçıları, Paris ayaklanmasının kahramanları yürüyorlardı. Papatyalardan, belemirlerden ve gelinciklerden –Fransa'nın çiçekleri– yapılma kocaman bir çelenk taşıyorlardı. Çelenk üzerindeki bantta, "Yüce Fransıza" yazılıydı.

Dumas ile Paris kongresinde, daha sonra da Stockholm toplantısında birlikte çalışan Barış Yanlıları Daimi Komitesi temsilcileri, Komitenin çelengini taşıyorlar, çeşitli ulusal örgütlerin temsilcileri beyaz karanfillerden yapılmış güvercinlerini yürüyüş kolu üzerinde uçuruyorlardı. Sebarşin'in ve Sovyet Barış Komitesi'nin, Profesör Mac Clay'in ve Amerikan Barış Komitesinin, Çekoslovak, İtalyan, Çin bilim adamlarının, Amerikan Kürkçüler Birliği'nin, Brezilyalı yazarların, Joliot -Curie'nin, Dortmund ve Oradour işçilerinin çelenkleri göze çarpıyordu.

Sembat, René ve Yvonne'la birlikte yürüyor ve geçmişi, "Corbeille" akşamlarını, manzara resmi yapıp, dostlarla söyleşilen, az kavga edilen, çok kahkaha atılan ve dünyada olup bitenleri anlamak için kafa patlatılmayan o çok uzak günleri düşünüyordu. Sonra çevresine bir göz attı; iki yanına bakındı ve şaştı kaldı: Ne çok insan var!.. Aylak seyirci değil bunlar, acı içinde hepsi, belli. Ağlıyorlar... Peki nasıl oldu bu? Dumas hep evinde oturur, kan grupları, kafatası biçimleri üzerine yazılar yazardı, şimdiyse birdenbire halkın içine giriverdi... Buradaki halk, Paris'in kurtulduğu gün toplanan halkla aynı... Dumas halka giden yolu bulmuştu, kocamandı onun yüreği. Hep düşünceden söz etmesine rağmen her şeyi bilinciyle algıladığını sanmıyorum, duyguları, yüreği de yardım ediyordu ona. Hayatı seviyordu sonra. Anımsıyorum, birlikte panayırda gezerken kızların atlıkarıncaya binince attıkları çığlıklara öyle gülerdi ki... Çiçekleri severdi, bir ağacın önünde durup, uzun uzun bunun Paris'in en yaşlı kestanesi olduğunu, ama yine de çok güzel çiçek açtığını açıklardı. Resimden de, şiirden de anlardı, hatta şaraptan bile... Her şeyi severdi. Ve işte şimdi kendi yüreğinden halkın yüreğine uzanan yolda yürüyor... Yvonne'a baktı Sembat: Keder, coşku, heyecan anlatımı vardı gergin yüzünde. Sembat bir an Dumas'yı unuttu ve içinde bulunduğu çıkmazı düşündü: Eğer bir insanda deha olsa ve böyle bir kadını çizebilse, yüzbinlerce insanı coşturup şahlandırabilirdi. Ama deha gerekli bunun için...

Mado gözyaşlarını güçlükle tutuyordu. Çok severdi Dumas'yı, yakını birini, hatta belki de en yakınını gömüyormuş gibi bir duygu içindeydi. Dumas'yla çok kolay anlaşırlardı, kızı gibi bilirdi Dumas onu, düşlerini, kaprislerini, kuşkularını bilir, anlardı. Herşeyi anlardı zaten Dumas, çok güçlü bir adamdı, ama başkalarının zayıflıklarına karşı hoş görülüydü, içinde herkese bulaşan bir neşe taşırdı. Böyle bir insanı tanımış olmak büyük mutluluktu. Şaka yollu, torunum, derdi bana, oysa ben hiçbir zaman

onu yaşlı birisi olarak görmedim... Tatlı Dumas, bana çıkartma kâğıtları getirişini anlatırdı... Herhalde ilk büyük sevincimdi bu kâğıtlar. Sonra Sergey'in gidişine çok üzüldüğümde, onun o sevecen homurtusunu duymak yetiyordu yüreğimin hafiflemesi için...

Tabut mezarlığın kapısına gelince Marie haç çıkardı. Yol boyunca hep ağlamıştı. Dumas'nın yanına gireli on dört yıl oluyordu. O zamanlar ne hayata, ne insanlara dair hiçbir bilgisi yoktu Marie'nin. Tanrının mutlu bir kulu olduğunu düşünürdü: Öyle ya, kötü birisine de düşebilirdi; oysa profesör hiçbir zaman kırmamıştı onu, tersine onunla konuşmuş, gönlünü almış, avutmuştu. Hatta akıllanmıştı bile Marie onun yanında. Muhakkak ki Tanrıya inanmıyordu profesör. Ona insanı Tanrının yarattığını söyleyince, profesör uzun uzun iskeletlerden, kazılardan, ilkel insanlardan söz etmiş, insanın nasıl olduğunu açıklamıştı. Tabii, o kadar çok kitap okuduğuna göre, bilgisi de o kadar fazla olacaktı, bunda anlaşılmayacak bir şey yoktu. Papaz en büyük günahın tanrıya inanmamak olduğunu söylüyor, ama ben profesörün cennete gideceğinden eminim: Eğer Tanrı suretinde bir insan varsa yeryüzünde, bu muhakkak profesördür. Tanrıya inanıp da kötülük yapmak daha mı iyi sanki? Ben profesör gibi birini hiç görmedim ömrüm boyunca, ve göremeyeceğim de. Cenazesinin peşinden gelen şunca insana bak, çocuğu yoktu profesörün, ama neredeyse bütün kent burada.

Dumas'yı Komüncüler Duvarı'nın hemen yanına gömdüler. Onun düşünce ve duygularını paylaşan insanların mezarları vardı çevresinde. Komüncüler Duvarı'nın dibinde yapılan son mitingde Dumas'nın söylediklerini anımsadı Mado: "Burası bir mezarlık değil. Burada her ölü savaşı sürdürüyor."

Mado'nun da bir konuşma yapması gerekiyordu. Boğazında düğümlenen hıçkırıklardan tıkanarak şunları söyledi:

— Dumas yaşadığı gibi öldü. Bir makale yazıyordu, tamamlayamadı... Son sözü şu olmuştu: "İnsan mutluluğu,üzerine şunu söylemek isterim ki..." Yaşarken hep bunu konuşmeştu, bunun için savaşmış, bunun için acı çekmişti ve ölürken de kaleminden dökülen son sözler yine bunlar oldu. Fransa onu unutmayacak. Fransa mutluluğu fethedecek... Elveda yoldaş Dumas!..

Lancier yanda, mezar taşlarından birinin arkasında duruyordu. Biraz daha ilerlemek, tabuta yaklaşmak istedi: Ne de olsa eski bir dostuydu gömülen... Üstelik veda yemeğine de gelmişti Dumas. Binlerce yabancı vardı burada ve Lancier tabuta yaklaşmaya cesaret edemiyordu... Gene politika! Hırsız gibi saklanmalı mıyım ben hep böyle? Oysa kötü ne yaptım ben? Kırk yıla varan bir süre dostuydum Dumas'nın. Onu ilk tanıdığımda ünlü bir bilgin falan değildi. Şiir yazardım o zamanlar ben. Ressam Vernier tanıştırmıştı bizi. Marne'de öldürdüler Vernier'yi... Dumas da ağır yaralanmıştı o zaman. Hastaneye, ziyaretine gidişim bugünki gibi aklımda. Marceline'i çok severdi, "Olağanüstü bir kadın bu" derdi. Bana karşı da hep iyiydi, benim bir kahraman olmadığımı anlıyordu... "Corbeille"de geçirdiğimiz akşamlar ne güzeldi! O büyük davetler değil andığım, hayır; Dumas'lı, Morillot'lu, Leo'lu dost toplantıları... Ben aşçı şapkası giyer, lezzetli bir şeyler yapmaya çalışırdım. Dumas mantarlı yahniyi çok severdi... Hey Tanrım, neler düşünüyorum? Oysa şu anda onu gömüyorlar... Onun artık olmadığını kabul edebilmek çok zor. Onun kadar yaşama sevinciyle dolu bir insan daha görmedim ben, ama sözün tam anlamıyla bir yıkıntıyım. Darbe yediğimden değil, hayır, içim bomboş, bedenimden önce öldüm ben... Anlamıyorum: Neden korkuyorum bu kadar ölümden? Yaşamakta hiçbir şey yok, ama yine de ölmekten korkuyorum. Dumas çok kolay öldü. Gerçi son günlerde hasta olduğunu söylüyorlardı, iki kez de kalp krizi geçirmiş. Öyleyse o da düşündü ölümü? Ama o yürekliydi. Almanlar zamanında da düşüncelerini korkmadan söyleyebilmişti... Neden komünist oldu peki Dumas? Herhalde bir şeyler buldu bunda?.. Akıllıydı, eşitliği, adaleti seven bir adamdı, herkesin anlaması gerek bunu. Oysa ona karşı rezilce davrandılar. Bir insan kendi kurduğu enstitüden nasıl uzaklaştırılabilir? Alçakça bir hareket! Aslında memleketimizi yöneten insanlardan bundan başka da hiçbir şey beklenemez, Amerikalılar ne söylerse onu yapıyorlar... Böylesi törenler de olabileceği hiç aklıma gelmezdi. Onun dostu olduğum için gurur duyuyorum. Anlaşılan onu gerçekten herkes tanıyor ve seviyormuş... Belki de haklıydı Dumas?.. İşte "Roche Ainé" işçileri geçiyorlar. İyi ki beni görmediler... Pinaud fabrikayı yiyip bitirebilir, ama insanlara bir şey yapamaz: İşçilerden yana olduğu için Dumas'yı seviyor hepsi de. Ama yine de şaşılacak bir şey bu!..

Mado konuşurken Lancier gözyaşlarını tutamadı, ağladı; belki, bu hiç beklemediği sözlerden, belki de kızının titreyen sesindendi ağlaması: Uzun

zamandır duymamıştı bu sesi. Ağır ağır yürüyerek mezarlıktan çıktı, tam mezarlığın karşısına düşen ve genellikle ölü gömüldükten sonra ayin yemeği yenilen kahveye girdi, büyük bir bardak bira ve kâğıt kalem istedi, oturdu, yazmaya başladı:

"Sevgili Mado,

"Bu mektubu oku, fazla uzun olmayacak çünkü, baban yazıyor bunları sana, Dumas'nın cenaze töreninde bulundum. Politikadan söz etmek istemiyorum. Dumas sağken, kendisine dostum dememe izin vermişti. Onun ölüm haberi beni de öldürdü. Eğer böyle anlarda insanı yatıştıran bir şey olabilirse, beni de yatıştıran, duygularımı herkesin paylaştığını görmemdir. Sevgili Dumas'nın ve senin, uğruna savaştığınız fikirlerden ne kadar uzak olduğumu biliyorsun, ama Dumas gibi büyük bir bilginle bugün buraya toplanan basit halkı kendine çeken, bağlayan düşüncelerin ne büyük ve soylu olduğunu anlayabiliyorum. Sana ve buradaki bütün öteki insanlara kıyasla son derece acınacak biriyim ben. Verdun'de savaşırken ben de kendimden emindim, ama çok uzaklarda kaldı o günler. Kahraman değilim ben, işgal sırasında Dumas gibi canımı ortaya koyamadım, sessizce, kendi kendime acı çektim. Belki de, –belki de değil, herhalde– aptallık yaptım, ama Fransa'yı seviyorum ve ona acıyorum. Ölümden korktuğumu gizleyecek değilim senden, insanca bir duygudur bu. Ama bundan da çok, Fransa'nın yok olacağından korkuyorum. İnsan tüm varlığını, "Corbeille"i, hatta hayatını kaybedebilir, ama senden sonra senin için sevgili olan her şeyin yok olacağını, yeryüzünde hiçbir şeyin kalmayacağını düşünerek ölmek korkunç. İşte bu bakımdan, barışı savunurken Dumas'nın binlerce kez hakkı vardı, bu noktada herkes katılmalı ona, politika değil bu, yakınlarımıza, doğduğumuz topraklara bağlı olmamız gibi yalın bir gerçek. Senin konuşmanı da dinledim bugün ve gözyaşlarımı tutamadım. Herkese, Dumas'nın insanlığın mutluluğunu istediğini söyledin, bu, onun için söyleyebileceğin en büyük sözdü. Ben ölürsem tabutumun arkasından yalnızca Martha gelir, ama inan bana Mado, –evet, gerçi çok aptalca bir ömür sürdüm ama– içimden ben de mutluluk istedim, hem yalnızca kendim için değil, herkes için. Böyle içaçımlarla zamanını aldığım için beni bağışla, ve çok katı olma babanı yargılarken."

Lancier mektubunu yazarken daha kapatılmamış olan mezarın başında konuşmalar yapılıyordu. Profesör Bruand, Dumas'nın bilime olan katkılarını

anlattı. Berty fabrikalarının işçileri heyecanlanarak hep bir ağızdan, "Bizim Dumas'mız!" diye bağırdılar. Nazi "ölüm kampları"ndan sağ çıkan tutsaklar adına Dubarry bir konuşma yaptı:

— Savaştan önce öğrenciydim ben, Profesör Dumas'nın derslerini izlerdim. Savaş çıkınca Direniş örgütleriyle bağ kurdum ve onlara katıldım. Gestapo'ya yakalandım sonra. İşkence ettiler bana. İşte yaptıkları...

Elini havaya kaldırdı: Parmakları yoktu.

— Profesör Dumas'yı getirdiklerinde Fresnes Hapishanesi'ndeydim. Birbirimizle hücreler arasındaki duvarın tepesinde bulunan pencereden sesimizi duyurarak konuşurduk. Profesöre, öğrenci Georges'un selamını ilettim; bu benim grubumuzdaki adımdı. Bilmiyorum, duyabilmiş miydi sesimi? Buchenwald'da beni gaz odasına atacaklardı, çalışacak gücüm kalmamıştı çünkü. Bir Alman komünisti kurtardı beni. Ona, elleri tam olan bir insanı kurtarsaydı daha iyi olacağını söyledim. Yaşamak istemiyordum o zamanlar. Kamptaki barakamıza Hollandalı bir tutsak getirmişlerdi. O anlattı: "SS'ler profesörü copla dövdüler, ama o ağzını açmadı. Daha sonra bana şöyle dedi: 'Ben onlardan daha güçlüyüm, çünkü düşünen bir insanım'." Eğer ölüm kampından sağ çıktıysam, yalnızca bu sözlerden aldığım güç sayesinde olmuştur. Savaş bittikten sonra Profesör Dumas'ya gidip beni kendisinin kurtardığını söylemek istedim. Ama Toulouse'de oturuyorum ben. Paris'e geldiğimde, profesör yurtdışındaydı. Bir daha da gelemedim. Dünse öldüğünü duydum... Ve geldim. Çünkü söyleyeceklerim var ona. Parmaklarım yok, ama bilincim var. Söz veriyoruz sana, büyük insan, yaşayacağız, düşüneceğiz ve aramızdan ayrılmakta olduğun son dakikalarda yazmakta olduğun mutluluk için savaşacağız...

On binlerce insan mezarlığın daracık yollarından kentin yüreğine doğru yürüyüşe geçtiğinde hava kararmaya başlamıştı.

İnsan seli arabaların geçişini durdurmuştu. Neales heyecan içindeydi. Dinlenmekte olduğu Deauville'den öğleyin dönmüş, havaalanına gidiyordu: General Dawes acele olarak Frankfurt'a gelmesini istemişti.

Dün gazetelerde Dumas'nın ölüm haberini okuyunca göğüs geçirmişti: Şüphesiz ki komünistti Dumas, ama şu da kesin ki, büyük bir adamdı. Eski

Fransa'nın temsilcisiydi benim gözümde. Ne Bédier, ne de Nivelle ayağının tozu olamazlardı...

Ama kızıyordu şimdi Neales. Amerika'ya karşı çıkmak için komünistler her fırsattan yararlanmaya hazırlar, ihtiyarın ölüsünden bile hatta... Eskiden gösterilere karşı kayıtsızdım, iri, parlak cümlelerle bir şey elde edilemeyeceğini düşünürdüm. Oysa şimdi apaçık görülüyor ki, komünistler halkı şaşırtmayı da başarıyorlar. Bu nasıl bir cephe gerisi ki, halkın yarısı düşmanca duygular içinde? Zamanında Almanlar da aynı şeyi hissettiler herhalde? Tümörü almak gerek, ve cerrahi yoldan başka bir yolu yok bunun... Eğer böyle kaplumbağa hızıyla gidecek olursak uçağı kaçıracağım. Rezillik!..

Otomobil, yürüyüş kolunda tam eski tutsakların önünde durdu. Savaşın bitiminden bu yana geçen yıllar, büyük acılardan sonra insanların yüzünde kalan katı anlamı silememişti bu yüzlerden de.

Neales elçilik arabasıyla gidiyordu, bununla daha çabuk ulaşacağını düşünmüştü havaalanına. Göstericilerden birisi arabadaki Amerikan bayrağını görünce "Marseillaise"i söylemeye başladı:

İleri, vatan evlatları!..

Ötekiler de ona katıldılar. Neales arabanın camını kapadı. İyice öfkelenmişti. İleri! İleri sayın Fransızlar! Eğer çok hoşunuza gidiyorsa, hatta bu şarkıyla ileri. Ama bizim buyruğumuz altında... General Dawes haklı: Alman ordusunu ne kadar çabuk kurarsak, burası o kadar çabuk huzura kavuşacak...

Araba sonunda kalabalığı yardı ve olanca hızıyla Porte de la Villette'ye doğru atıldı.

Öte yandan kalabalık marş söylemeye devam ediyordu; "Marseillaise"in ezgileri daracık sokaklardan, dış yüzleri isten kapkara olmuş evlere sokuluyor, merdivenleri tırmanıp, yüreklerin vuruşuna bırakıyordu kendini:

...Şanlı gün geldi...

Teğmen Wehlau posta paketini getirmişti. Eski muhariplerin, hepsi aynı yardım ricalarıyla dolu mektuplarından birkaçını okuduktan sonra Shirke

kirli, buruşuk bir zarfı açtı. Mektup imzasızdı, ama o hemen anlamıştı kimin yazdığını.

"Binbaşı Schirke,

Sen benim inandığım son kişiydin. Bana Almanya'nın büyüklüğünden söz ettin, sonra da tuttun, Amerikalılara sattın beni. Bir zamanlar ünlü bir mimardım, şimdiyse bir sokak serserisiyim. Yarını nasıl geçireceğimi bilmiyorum, ama senden nefret ediyorum: Sen uşaksın, bense özgür bir şövalye. Amerikalılardan da, Kızıllardan da, Kızıllara "kültür sarayı" yapan mimar Wolf'tan da, dalavereci, sahtekar Weigl'den de nefret ediyorum, ama sana olan nefretim hepsininkinden büyük. Ben Almanya'ya bağlı kaldım: Ama artık Almanya yok, tıpkı benim olmadığım gibi; ben ve Almanya birer hayaletiz. Smiddle, hayaletlerin insanı nasıl cezalandırdıklarını öğrendi, şimdi sıra sende. Şu anda uzaklardayım, ama yarın, ya da bir ay sonra adalet yerini bulacak. Klitsche adlı bir öğrenci vardı bizim alayımızda, "Marabout" derlerdi ona, Kursk'u almak için giriştiğimiz saldırıda öldü. Ölümle nişanlı olduğunu söylerdi hep. Ölüm şimdi de benim nişanlım. Ama ben senin leşini çiğneyip geçeceğim. Yaşasın varolmayış!"

Schirke gülümsedi: Strump doğru söylüyormuş anlaşılan: Smiddle'i Richter öldürmüş. Bunu yapabilecek güçte olduğunu hiç sanmazdım doğrusu... Ne olursa olsun, Almanların bitmez tükenmez bir dinamizm yedekleri var... Richter bize ne büyük bir yardımda bulunduğunu bilmiyor. General Dawes, Smiddle'i Kızılların öldürdüğünden emin, bu da bizim işimize yarıyor... Richter'in bana karşı harekete geçmesinin nedeni nedir peki? Oyunun kurallarını anlamıyor bir türlü. Dawes kendini hem liberalmiş gibi göstermek, hem de dizginleri gergin tutmak istiyor. Gerektiği anda hem Amerikalıları, hem İngiliz İşçi Partisi'ni, hem de bizim sosyal demokratları yatıştırabilmeli. Bu yüzden Richet'yi fırlattı önlerine. Son derece doğal bu... Altı yıldır sürdürüyorum bu oyunu. Kasım 1944'te, tutsakken, Kızılların çağrısını imzaladım, Rusları övüp göklere çıkardım, "yeni Almanya'nın kurulması için çalışacağıma" ant içtim. İki ay sonra General Dawes'a övgü düzmek zorunda kaldım. Artık zafere yaklaştık, bu son tur: Alman ordusu olmadan hiçbir şey yapamayacaklarını anladı Amerikalılar. Eski muharipler birliği dirilmekte olan Alman ordusunun kadrolarını oluşturacak ve o zaman herkes Binbaşı Schirke'nin Almanya'ya karşı borcunu yerine getirdiğini anlayacak.

Richter kurnaz: Gönderdiği yer belli olmasın diye mektuba pul da yapıştırmamış. Ama yine de polise vermek gerek mektubu: Varsın onlar arayıp bulsunlar.

Schirke yanılmıyordu: General Dawes, Washington'dan Alman ordusunun kurulmasının ilke olarak kabul edildiği, yalnız bunun için uygun koşulların oluşturulması gerektiği haberini alır almaz Neales'i yanına çağırdı.

Dawes, Von Maltz'a bir mektup yazarak Bad Homburg'a gelmesini rica etti: Çok etkili bir kişiydi Von Maltz; yalnızca sanayiciler değil, zamanında "Stahlhelm"le ilişkisi olan askerler de ona Bonn'daki bakanlardan daha çok inanır, güvenirlerdi.

Von Maltz şu son günlerde hep hastaydı: Damladan şikayetçiydi. Hastalık onu daha da zayıflatmıştı; avurtları çökmüş, yüzünde kurşun rengi gözleri ışıldıyor, ince solgun dudakları bezgin bir gülümsemeyle geriliyordu. Dawes'ın kendisini niçin çağırdığını anlıyordu: İki yıl içinde pek çok şey değişmiş, diktat[16] dönemi sona ermişti.

General onu güler yüzle karşıladı:

— Öyle sevinçliyim ki sizi burada görmekten!.. Siz benim için Almanya'nın ruhunun, geleneklerinin, kendine hakimiyetinin, soyluluğunun canlı bir örneği gibisiniz...

Kahvelerini verandada içtiler. Bahçıvan çimenleri kesiyor, kuşlar cıvıldaşıyordu.

— Umarım, dedi Dawes, bu kez inanmışsınızdır içten olduğumuza? Bir Avrupa ordusunun kurulması hiçbir şekilde Alman silahlı kuvvetlerinin yeniden canlandırılmasına engel değildir.

— Güzel konuşuyorsunuz, dedi Von Maltz, ne var ki, Amerikan işgal makamlarının davranışları bu tür yüce sözlere her zaman uygun düşmüyor. Eğer ben buraya gelirken geçen birkaç saatlik zaman içinde herhangi bir değişiklik olmadıysa, Alfred Krupp Von Bohlen hâlâ hapiste bulunuyor...

— Ortada bir mahkeme kararı bulunduğunu unutuyorsunuz. Önce bir kamuoyu yaratmak gerek, yoksa bir kalem oynatmakla koskoca bir karar

ortadan kaldırılamaz. Ama sizi temin ederim ki, Herr Krupp ve bazı generallerin salıverilmeleri ilke olarak kabul edildi.

Von Maltz'ın incecik dudakları belli belirsiz titredi.

— Sizi kutlayabilirim. Almanları anlamaya başlıyorsunuz...

— Umarım takıldığınız bir nokta kalmadı?

— Hayır, var... Sizin iyiniyetinizi gördükten sonra şunu açıklamalıyım ki, Herr Krupp'un ya da General Speidel'in özgürlüklerine kavuşturulmaları gerçek bir anlaşma için yeterli değildir, Almanya'yı özgürlüğüne kavuşturmalı asıl.

— Sizi anlamıyorum...

— Oysa son derece açık: Müttefikiniz olmamızı istiyorsunuz; müttefiklere düşmana davranıldığı gibi davranılmaz...

— Herr von Maltz, benim sizle olan ilişkilerimin düşmanca olduğunu söyleyebilir misiniz?

— Ben değilim burada söz konusu olan. Ülkeniz hâlâ Almanya'yla savaş durumunda bulunuyor.

— Bu bir biçim sorunudur. Savaş durumunun bittiğini açıklayabiliriz hemen...

— Bu yeterli değil. İşgal rejimine son vermeniz gerek.

Von Maltz'ın birtakım sorular soracağını bekliyordu general, ve buna hazırlamıştı kendini, ama yine de çok şaşırdı. Bu kibirli Prusyalı kendini Bismarc zamanında sanıyor galiba? Tasımızı tarağımızı toplayıp çekilmemizi istiyor buradan. Küstahlığın böylesi görülmüş şey değil!

Ancak Von Maltz'la tartışmak da istemiyordu general. Gülümsedi:

— Bad Homburg çok hoşuma gitti, Wiesbaden'e tercih ederim burayı... Belki siz de bir iki gün geçirmek isterdiniz burada? Bugünkü söyleşimize yeniden dönmek fırsatını da vermiş olurdunuz böylece bana. Yarın Pinaud geliyor buraya. Ekonomik antlaşmaya engel olan güçlükleri giderirseniz çok iyi olur. Karşılıklı görüşme, yazışmalardan her zaman için daha iyidir...

Von Maltz'dan sonra Mayer'i kabul etti general. Sosyal demokratların ordunun yeniden kurulmasına karşı olduklarını ve bunların işçiler arasında etkinlikleri olduğunu biliyordu. Kaldı ki, eğer sosyal demokratlar bizi destekleyecek olurlarsa, Morrisson gibi gevezelerin karşı koymaları da kendiliğinden düşecek ve hiç kimse bizi Nazi ordusunu yeniden kurmakla suçlayamayacak.

Mayer generalin hoşuna gitti: Güleçti bir kez, leb demeden leblebiyi anlıyordu, sonra Von Maltz için "fosil", Amerika içinse övgüyle "Gerçekten de Yeni Dünya..." diyordu. Dawes ordunun yeniden kurulması konusunu açınca, Mayer:

— Bizde, dedi, sosyal demokratların, Nazi olarak kalmış general ve subaylara güvenmemeleri için birçok esaslı neden var. Biliyorum, kişisel antipatilere yer yok burada. Demokrasinin can düşmanı komünizmdir... Eğer Alman ordusu Kızıl yayılmacılığın durdurulması savaşına bir katkıda bulunabilecekse, bu başlangıcı biz de destekleyebiliriz. Öte yandan topraklarımızda sizin silahlı kuvvetlerinizin bulunması, Binbaşı Schirke gibi Nazilerin demokrasi ilkelerini çiğnemelerine karşı bir güvencedir...

Neales Frankfurt'a gelince önce kente bir göz attı: Antikacının birinde oldukça kaba, ama sevimli bir Biedermeier tabakası buldu.

Dawes, Neales'in Washington'un kararına kızmış olacağını sanıyordu, ama Neales:

— Tek çıkar yol bu, dedi. Muhakkak ki biraz bağırıp çağıracaklar, ama onlar bu olmasa da bağırıp duruyorlar zaten. Pinaud gibi ciddi olanları akıllarını başlarına topladılar... Ben yalnız dikkatsiz hareketlerden korkuyorum. Schirke'nin Paris'e gelmesi bir hataydı.

— Öyle mi buluyorsunuz? Schirke burada da Fransız-Alman yakınlaşması yanlısı diye ün yapmıştır. Onunla sık sık görüşmem gerekiyor burada, akıllı bir adam. Fransa'yı da seviyor...

Neales gülümsedi:

— Evet, kediler fareleri oldum olası severler, ama bir de farelere sormalı, acaba kedileri seviyorlar mı? Doğrusu ben bundan şüpheliyim... Neyse, biraz da ciddi şeylerden söz edelim: Kaç tümen çıkarabilir sizce Almanlar?

— En aşağı on iki.

— İyi o zaman, ben de astarı yüzünden pahalı olacak diye korkuyordum. Ama yalnızca sayı sorunu değil bu... Sizce güvenilebilir mi onlara?

— Her şey göreceli... Von Maltz her zaman olduğu gibi direniyor ve fiyatı artırıp duruyor. Askerlerin moralleri fena sayılmaz. Sosyal demokratlarla anlaşmaya varabildim... Muhakkak Kızıllar da var burada: Smiddle'i öldürdüler, duvarlara çirkefçe yazılar yazıyorlar, ama sayıları kabarık değil. Geçenlerde ilginç bir kitap okudum. Yazarı ruh doktoru. Hitler'in ruh hastası olduğunu kanıtlıyor. Olabilir... Ancak şunu da kabul etmek gerekir ki, Hitler sağduyudan nasipsiz değildi. Eğer burada Fransa'da olduğundan daha az Kızıl varsa, o zaman biz her şeyden önce…

Pinaud bütün gün Von Maltz'la anlaşma tasarısı üzerinde görüşmüştü ve Dawes'a geldiğinde kafası zonkluyordu. General akşam yemeğinden önce biraz bahçede dolaşmalarını önerdi. Neales Fransız çiçekliklerini İngiliz çiçekliklerinden daha iyi bulduğunu söyledi. Dawes da ona katıldı ve, "Şu güllere bakın," dedi, "ne güzel kokuyorlar!" Pinaud, yüzü kıpkırrnızı, kafası kurşun gibi ağır, daracık bahçe yolunda yürüyor ve ikide bir durup derin derin soluyordu; Dawes'ın, "Yoruldunuz mu yoksa?" sorusunu, "Doktor yürüyüş yapmamı salık verdi..." diye yanıtlamıştı.

Akşam yemeğinde Alman ordusu sorununu konuştular. Pinaud birden düşünceli düşünceli sümkürdü ve:

— Schirke'nin Paris'e gönderilmesi gereksizdi, dedi. Komünistlerin eline koz verilmiş oldu, zaten her an dillerinden düşmeyen bir kişiydi.

— O kadar kötü mü tanınıyor Schirke? diye sordu Dawes.

— Öyle ya... Komünistleri geçtim, Bédier bile Mecliste Schirke'nin gelişini protesto etti...

Neales durumdan hoşnuttu: Dawes belki de bunu, benim uydurduğumu sanmıştı, ama işte Pinaud da aynı şeyi söylüyor, hem Pinaud'da fil derisi vardır, onu iğnelemek kolay değil...

Dawes bir süre düşündü, sonra Pinaud'ya:

— Biliyor musunuz, dedi, biz Amerikalılar sadık dostlarızdır. Şimdi de Almanlarla barışmaya çalışıyoruz, bunda anlaşılmayacak bir yan yok sanırım. Ama Fransızlar bizim eski müttefikimizdirler... Fransız kamuoyunu yatıştırmak için gereken her şeyi yaparız. Eğer Schirke sizin ülkenizde böylesine olumsuz bir ün kazanmışsa, o zaman, ona ilişkin gerçek niyetlerimizi göstermemiz iyi olur sanırım.

— Bağışlayın, dedi Pinaud, duyamadım son söylediğinizi. (Aslında Dawes'ın ne dediğini anlamamıştı, ama bunu duyamadım diye söylemesinin daha kibarca olacağını düşünmüştü.)

— Diyorum ki, Fransızların duygu ve düşüncelerine karşı ne kadar titiz ve saygılı olduğumuzu Schirke üzerinde gösterebiliriz. Schirke Eski Muharipler Birliği'nin başındadır, gelecekteki ordunun kadrolarını bu örgüt oluşturacaktır. Ama siz madem ki Schirke'nin Fransızların güvenini kazanamadığını söylüyorsunuz, o zaman biz de onu oradan uzaklaştırırız. Umarım, yurttaşlarınız yatışmış olur böylece...

Pinaud uzun süre uyuyamadı, kendine söylendi durdu: Doktor akşam yemeklerinden kaçınmamı söylemişti... Ama yine de başarılı bir gündü bugün. Gerçi Von Maltz'a ödün verilmedi değil, ama bunu önceden de kestirmek zor değildi. Buna karşılık Dawes da Schirke'yi uzaklaştırıyor. Paris'e dönünce, "Schirke Fransızların güvenini kazanamamış bir kişi olduğu için kovuldu..." diyebilirim. Bakalım komünist beylerimiz buna ne buyuracaklar? Acaba bir soda içsem mi?.. Çok ilginç, acaba Schirke'nin parası var mı? Beş parasız sokakta kalmasını isterdim teresin. Varsın kibrit satsın sokaklarda, ben de bir kutu alırdım kendisinden... Soda içsem iyi olacak galiba...

Dawes ne zamandır Schirke'den kurtulmak istiyordu. Vatandaşlarının günahlarından yarı yarıya aklanan bu Nazi epey ileri gitti artık. Speidel ya da Chollidt'le anlaşma yapmamız gerektiği sırlarda epey yararı oldu bize. Ama bunlar geride kaldı artık. Ge neraller yakında Landsberg Hapishanesi'nden çıkıp gelecekler ve Genel Kurmayı kuracaklar. Schirke'nin görevi bitti artık. Üstelik güvenilecek bir adam da değil: Kurnaz ve alttan alta kendi çizgisini sürdüren bir adam. Neales'in ve Pinaud'nun söyledikleri sevindirmişti Dawes'i: İyi bir bahane geçmişti eline... Üç gün sonra Schirke'yi yanına çağırdı:

— Doğrusunu isterseniz kolay değil size bunları söylemek... Ama, anlaşılan, Fransızlar size diş biliyorlar. Alman ordusunun yeniden kurulmasında Fransızların da onayını almamız gerek. Eski Muhariplerin ordunun ana kadrolarını oluşturacağı hiç kimse için giz değil biliyorsunuz. Fransızlar böyle önemli bir örgütün başında sizin bulunmanızı güvenlikleri açısından tehlikeli buluyorlar... Dediğim gibi, benim için çok üzücü olacak sizden aynlmak... Umarım, kendiniz çıkarabilirsiniz gerekli sonuçları...

Schirke hiçbir şey söylemeden odadan çıktı, iki yanında yabani güller dikili bahçe yolundan geçerken birden durdu ve, "Rezalet!" diye bağırdı. Kimler giriyordu bizim birliğimize? Elde silah Kuzey Afrika'ya, Mısır'a, Kafkaslara kadar gitmiş kimseler. Ama ömründe bir tek savaş kazanmamış şu küstah herif, muhariplerin işine burnunu sokabiliyor! Şımarık metresinin beğenmediği bir uşağı kovar gibi kovuyor beni. En korkuncu da, kimsenin buna isyan etmemesi. Nerede kaldı Alman gururu?..

Evine gidip bir parça yatıştıktan sonra gülümsedi: Aslında Dawes tıpkı benim Richter'e davrandığım gibi davrandı. Gerçi Richter bir hiçti. Ama ben de kendimi önemli biri gibi saymakla yanılıyormuşum, Amerikalılar için bir oyun kartından başka bir şey olmadığım anlaşıldı. Onlar Von Maltz'a yaranmaya çalışıyorlar: Fabrikaları, parası, yüksek bir mevkii var çünkü: Benimse Almanya'ya bağlılığımdan başka n'em var?..

Belki suçlu gene benim? Çok dolambaçlı bir yol izledim, fazla ödün verdim ve gerektiğinden çok manevra yaptım. Başkalarını yalana, ikiyüzlülüğe, yaltaklığa alıştırdım. Hiç şüphesiz bizimkilere ordu sorununun çözüldüğünü, subayların yakında hapishaneden çıkacaklarını söyleyebilirdim. Eğer birkaç yıl daha yaşarsam sancaklarıyla eski alayları yeniden görebilirim... Ordu yeniden olacak. Ama gerçekten Alman ordusu mu olacak bu?.. Amerikalılara güvenilebilir mi? Almanya'yı sıkılmış limon gibi bir kenara atabilirler, tıpkı Dawes'ın bana yaptığı gibi. Aklıma geldikçe tüylerimin diken diken olduğu hayatımın o en korkunç gününde bile –öteki savaş tutsaklarıyla birlikte Moskova'da bir caddede yürüyordum– kendimi, on yıl, yirmi yıl sonra Hans buralardan muzaffer olarak geçecek diye avutuyordum. Hans yok, kaybolan Almanya uğruna öldü o. Amerikalılar Ruslarla savaşmak istiyorlar, ama bu arada Rhin'de, Elbe'de, Oder'de, Vistul'de bizler ölerek onlara yol açacağız, onlar da Moskova'ya girecekler. Hatta yeğenim Gustav Schirke eğer bir gün Moskova caddelerinden

geçecek olsa, bir şövalye gibi değil, Amerikalı bir sonradan görmenin emireri gibi görünecek. Tüm bunlar ne kadar tiksinç! Richter bir konuda haklı: Almanya yok. Almanya yalnızca bir hayal artık...

Peki ne yapacağım ben? Sigara mı satacağım sokaklarda?.. Yoksa bir dairede gelen ve giden evrak mı kaydedeceğim. Hayır, Binbaşı Schirke böyle barışçıl kapatmaz hesabını. Tabii aptal değilim ben Richter gibi köşe başlarına gizlenip adam vurmak, ya da imzasız mektuplar yazmak bana göre değil, çocukluk bunlar. Orduya katılacağım ben. Ne Speidel, ne Hollidt bunu bana yasaklayamazlar. Bölük ya da takıma komuta edeceğim. Bir sıra neferi olarak orduya girmeye hazırım. Gerektiği zaman öç almasını da bilirim ben… Almanlar bir zamanlar nasıl olduklarını anlayacaklar... Hans son mektuplarından birinde bir şarkı sözü göndermişti bana, o mu yazmış, yoksa arkadaşları mı bilmiyorum, güzel sözleri vardı:

Vurmaksa, adamakıllı vurmak,

Başkası yaraşmaz bana

Kara bir kurt olup,

Tüm sürüyü dalamak.

Dawes sabırsızlıkla saatine bakıyordu: Von Maltz gecikmişti. Bir manevra yapmaya karar verdi Dawes: Şu sırada bir barıœ antlaşması yapmak olanaksızdı. Bu, Almanya'nın bölünmesini yasallaştırmak, Breslau ve Koeningsberg'den vazgeçmek demek olurdu. İşgal rejimine gelince, bu ayrı bir konuydu, bir kez daha gözden geçirilebilirdi...

Von Maltz'ın geç kalmasında kendisinin bir suçu yoktu, çok, düzenli bir insandı Von Maltz. Dawes'la yapacağı bu görüşme için çoktan hazırlanmıştı. Hiçbir şekilde aşağıdan almaması gerektiğini de çok iyi biliyordu. Amerikalıdan bir kuruş koparabilmenin yolu, ondan milyon istemekti. Beklenmeyen bir olay neden olmuştu gecikmesine: İki saat önce Dortmund'dan telefon etmişler ve buradaki fabrikalarında grev başladığını haber vermişlerdi. İşçiler bir dizi istekte bulunmuşlardı: Bunlardan çoğu yerine getirilecek gibi değildi. Ama Von Maltz'ı telaşlandıran haber bu değildi: Kaiser zamanında da grevler olurdu, bir şey yoktu bunda. Evet, gerçi Hitler bu tiksinç alışkanlığı kökünden kazımıştı, ama Hitler yoktu artık. Onun asıl canını sıkan Direktör Krause'un söyledikleri olmuştu: Grev yarı yarıya politik karakter taşıyordu, işçiler sanayinin askerileştirilmesini

ve ordunun yeniden kurulmasını protesto ediyorlardı. Yapılan mitingte bir de komünist konuşmuş ve işçiler onu can kulağıyla dinlemişlerdi. Polis adamın peşine düşmüştü, hava çok gergindi.

Von Valtz, Dawes'a gitmek için çıkmadan önce bir kez daha telefon etti Krause'a. Bunun için yarım saat beklemesi gerekti: Hatlar doluydu. Krause durumda bir değişiklik olmadığını söylemiş, o da generale gitmeye karar vermişti.

Hafifçe gülümseyerek girdi Amerikalının odasına. Dawes onun heyecanlı olduğunu anlayamamıştı. İşgal statüsü üzerine düşüncelerini açıklamaya başladı general. Von Maltz konuşmadan dinliyordu. Karşı koyması, radikal önlemler alınmasını istemesi gerektiğini anlıyordu, ama kafası Dortmund'daki olaylarla öylesine doluydu ki, ağzını açıp bir şey söyleyemiyordu. Bu yüzden konuşmayı uzatmaya karar verdi, Dawes da yemeği birlikte yemelerini önermişti zaten.

Masaya oturduklarında generale bir telgraf geldi. Dawes kâğıda bir göz attı ve tabağının altına koydu. Fransız-Alman konsorsiyumu projesinden konuştular bir süre. Yemeğin sonunda Dawes sanki o sırada aklına gelmiş gibi:

— Sahi, dedi, neler oluyor kuzum sizin oralarda? Dortmund'da büyük bir grevin başladığını bildirdiler az önce bana.

— Evet, öyle... Ne yaparsınız, grevler kaçınılmazdır, tıpkı ilkbahar ya da sonbahar gribi gibi. Sizin ülkenizi son ziyaretimde de maden işçilerinin büyük bir grevi ile karşılaşmıştım…

Bir daha da Dortmund'daki olaylardan söz açmadılar, tam ayrılırlarken Von Maltz:

— Hükümetinize, dedi, Almanya'daki iş çevrelerinin, işgal rejiminin kaldırılmasını zorunlu gördüklerini bildirmenizi isterdim. Şüphesiz ki Doğu Almanya'da Kızıllar durdukça yalnızca kendi ordumuza dayanamayız. Ancak sizinle bir ittifak antlaşması imzalayabilir ve burada size üsler verebiliriz. En iyi yol da bu sanırım.

Dortmund'a dönerken Von Maltz yüzünü ekşitti: Ayakları ağrıyordu; kafasındaki düşüncelerin de neşeli olduğu söylenemezdi. Demeliydim ki bu

Dawes denen adama. ..Ama müttefikimiz olmadan da dayanamayız ki... Yalnızca Ruslar değil sorun: pas, Almanların ruhuna işledi. Çok eskiden, şu lanet '18 yılında, ordulanmızın "Enternasyonal" marşı ile karşılandığı zaman başladı bu. Alçak heriflerin apoletlerini söküşleri bugünkü gibi aklımda... Hitler bir mucize gerçekleştirdi: Almanları sersemletti ve şan yoluna soktu. Herkes bu yolda inandıkları için yürüdüklerini sanıyordu, oysa sersemlediklerindendi bu. Yıkıntılar arasında ve utanç içinde uyanmakla son buldu bu yürüyüş. İmparatorluk Almanyasına geri dönülemez artık. Demek ki, hem Amerikalılara homurdanacağız, hem de onların arkasına gizleneceğiz. Belki gençler pek zorluk çekmezler, ama başka geleneklerle yetişmiş bir insanım ben. Öldüğümde, Von Maltz, diyecekler, metabolizma bozukluğundan öldü, ya da sklerozdan. Oysa ölüm nedenim bambaşka olacak: Alman kartalı Amerikan kümesinde yaşayamaz... Korkarım polis yakalayamaz o komünisti. Hoş, yakalasa ne olacak sanki, onun yerine başkalarını bulurlar... Tüm bunlar son derece sıkıcı ve tiksinç! Ah, uyumak ve bir daha uyanmamak mümkün olabilseydi... Oysa insanların ölümleri tiksinç; şu şairler yalan söylemeseler olmaz mı sanki, uyku falan değil ölüm, basbayağı bir kramp...

Neales Paris'e hareket etmeden önce Dawes'a uğradı. General, Pinaud'nun Von Maltz'la anlaştığını söyledi. Son görüşmede Von Maltz eski isteklerinden vazgeçmemiş, ama biraz daha alçakgönüllüce davranmıştı, belki de Dortmund'dan gelen haberler etkilemişti onu.

— Ve işte size neşeli bir haber: Schirke dün bir dilekçe vererek hasta olduğunu ve başkanlık sorumluluğunu taşıyamayacağını bildirdi. Daha doğrusu tüm sosyal faaliyetlerden elini eteğini çekmeye karar vermiş. Fransızlarınızı sevindirebilirsiniz artık...

Neales gülümsedi:

— Niye "benim" oluyor Fransızlar? Ben de size sizin Almanların daha iyi olmadığını söylüyorum öyleyse... Baksanıza Dortmund'da olanlara...

— İngilizler şımartmış anlaşılan onları, burada kesinlikle öyle bir şey olamaz... Ama ben de size zaten Almanlara güvenilebileceğini söylemiş değilim. Moskova var oldukça kendimizi hiçbir yerde huzur içinde duyamayız. Hatta Amerika'da bile... Ama ben yine de Almanları Fransızlara yeğlerim...

Neales yeniden gülümsedi:

— Bu hangi bakımdan olduğuna bağlı... Almanlar iyi askerdir, buna şüphe yok. Ama tabii savaşa giderlerse... Gerçi asker dediğimiz de bugünkü grevcilerden başkası değil ya, neyse... Fransa'da her şeyin yolunda olduğunu söylemek istemiyorum, ama: Orada nükte, ince zeka, canlılık, zevk var... Bugün bir tabaka satın aldım, Sakson porseleninden... Bir bakın: Şu delikanlı kaval çalıyor güya, oysa pekala sosis yiyor diye de düşünebilirsiniz. Fransa'dan bir tabaka almıştım, üzerinde Marie-Antoinette'in kafasını kesen Sanson'un portresi var. İnanın, oradaki cellat, şu çoban taslağından çok daha temiz ve yumuşak bakışlı...

Dawes bir kahkaha attı:

— Sizin tabaka toplama hastası olduğunuzu duymuştum. Açık konuşmak gerekirse, ben sanattan pek anlamam. Bakın, Paris'i ben de severim: Şık, güzel kadınlar vardır orada. Ama inanın bana, ben burada, bu hödük Almanlarla, sizin orada, o "temiz ve yumuşak bakışlı" kaltaban tereslerle olduğunuzdan çok daha rahatım...

88

General Dawes derin düşüncelerle yaşayışını karmaşıklaştıranlardan değildi. Büyük bayramlarda, derdi, kiliseye gitmek gerek: Madem ki dünya var, öyleyse onu yaratan biri de var; bu yaratıcının, din adamlarının anlattıkları Tanrıya benzeyip benzemediğini bilen yok, ama arada bir olsun dua etmek yararlı: İnsanın ruhu canlanıp tazelenir gibi oluyor. Bütün insanlar daha iyi yaşamak isterler. Kimisi daha çok kazanmaya çalışır, ama Ford da, basit bir çiftçi de saygıya değerdir. Kimisi ise rastlantılarla zengin olmak ister, onlara acımak gerekir: Bugün kazanırsın, yarın elinde avucunda ne varsa yitirirsin. Kimileri de her şeyi tepetaklak etmek isterler, bunlar Kızıllardır, yok edilmeleri gerekir.

İyi yürekli bir adam olan Dawes Amerika'daki hayatı ideal sayar, Avrupa'nın akıllanacağı zamanı düşler ve subaylarına, "Atalarımız Avrupalılardır," derdi, "Afrika'da olsaydık yerlilere gülebilirdik, ama burada gülmek günahtır, acımak gerek bunlara..." Beş yıldan fazla bir süredir Almanya'daydı. Halkın güvenini kazanmaya çalışmış, Von Maltz gibi etkili kişilere karşı hep nazik olmuştu. Avrupa'da yalnızca İngilizlerle iş yapılabileceğini kabul ederdi, ama İngilizler kibirliydi, Almanlarsa saf ve içten. Washington'a kaç kez Almanya'nın en uygun müttefik olduğunu yazmıştı.

Dawes'ın iyimserliği, biraz da ateşliliğinden ileri geliyordu. Yemek yemeyi, içki içmeyi sever, ve öyle gürültülü gülerdi ki, onu ilk kez gören birisi korkabilirdi. Elli altı yaşında olmasına rağmen hâlâ bir delikanlı gibi kıpırdaktı; açık mavi gözleri yaşamaya ve kendine duyduğu hayranlığı yansıtırdı.

Zor günlerin ileride olduğunu kabul ederdi. Fransa'daki muhalefeti sindirmek, aşırı titiz İngiliz İşçi Partililerin yerleşik engellerini aşmak konusunda Washington'dan açık ve kesin bir yanıt alabilmek için ne zorluklar çektiğini bilenler bilirdi: Kendini Noel Baba gibi görüyordu Dawes: Almanlara, yeniden örgütlenip kurulmuş bir ordu, sanayicilerin işlerini canlandıracak askeri siparişler ve çok yakın bir gelecekte de, "savaş suçluları" denilen kimselerin özgürlüklerini sunuyordu. Ve nankör Almanlar bütün bu yapılanlara direnişle karşılık veriyorlardı. Von Maltz'ın

fabrikalarındaki grev gerçi çabucak sona ermişti, ama onu epey şaşırtmıştı doğrusu. Şöyle söylüyordu kendi kendine: İngilizler centilmencilik oynamakta ve Kızılların çevirdikleri dolaplara parmaklarının arasından bakmakta serbestler, Amerikan bölgesinde bu tür budalalıklara yer yok.

Dinmek bilmeyen yağmurlar, Bad Homburg'un bahçelerini yaldızlıyordu. Albay Snowden'in, Almanlar arasında durumdan hoşnut olmayanların sayısının pek çok olduğunu söylemesine rağmen Dawes, durumu parlak buluyor, Washington'a da aynen böyle bildiriyordu. "Biraz fazla duyarlısınız albay," diyordu Snowden'e, "bir avuç ajitatörün çığlığını, ülkenin genel havasını yansıtıyormuş gibi alıyorsunuz. Sismograf, ne kadar uzakta olursa olsun, yer kabuğundaki her sarsıntıyı kaydetmelidir, ama bu nasıl bir sismograftır ki, komşu dairede oturan bir adam içkiyi fazla kaçırıp da yere bir tabak fırlatınca, hemen bunun gürültüsünü de kaydediyor?.."

Snowden karşılık vermedi; anlamaya çalışıyordu: General gerçekten bu kadar sakin miydi, yoksa, oyun mu oynuyordu? Albay kentte durumun berbat olduğunu biliyordu. Kore'den sonra herkes varsa yoksa savaştan söz eder olmuştu. Duvarlarında "Ohne uns!"[17] yazmayan bir tek sokak bulabilmek zordu kentte. Ama Dawes ya görmüyordu bütün bunları, ya da görmek istemiyordu...

...Erich Scheller'in çalıştığı kimya fabrikası işçilerinin de canları sıkkındı. Nazi subaylarının yeniden göreve atandıkları ve bunların yeni tümenler oluşturdukları hiç kimse için bir giz değildi artık. Bir yıl önce Erich, tarihin yinelenebileceğini, eğer halk engel olmazsa gençlerin yeniden Doğuya – ölüme sürülebileceklerini söylediğinde ona inanmamışlar, "Propaganda bütün bunlar" deyip geçmişlerdi. Ama şimdi herkes Amerikalıların savaşa karar verdiklerini ve Almanları öncü güç olarak kullanmak için hazırladıklarını anlıyordu. İşçiler arasında, her şeye rağmen gürültü koparmanın gereksiz olduğunu, ellerinde birer işleri olduğuna göre ailelerini besleyebileceklerini söyleyenler de vardı; bunlar komünistlerden de, Krause Usta'dan da aynı derecede korkan işçilerdi (Krause Usta, "Eğer şu bomba bizim elimizde olsaydı, Kızılların tozu kalmazdı yeryüzünde, bir kez yakayı sıyırdılardı, ama bu kez kurtulamazlar diye bağırırdı.) Ancak işçilerin çoğunluğu Erich'ten yanaydı. Özellikle de 1 Kasımdan başlayarak fabrikanın askeri gereksinimleri karşılayacak üretime geçeceği haberi herkesi tedirgin ediyordu.

Erich'in yaşayışında sanki hiçbir şey değişmemişti: Aynı fabrikada çalışıyor, aynı çatıkatında oturuyordu. Ancak öte yandan da her şey değişmişti: Hasta annesini ve küçük kardeşini bırakamıyordu bir zamanlar Anna; ama çatıkatındaki küçük odanın ziyaretçisi artık yalnızca Ay değildi, yağmurlu olsun, açık olsun, geceleri burayı Anna da ziyaret ediyordu artık. Mutluluğa alışamamıştı Erich ve "karıcığım" derken utanıyor, hatta bazen kızarıyordu. Birçok şeyi bir yıl önceden görmüş, duymuştu, bu bir yıl içinde olgunlaşmış, insanları, onların gizli tutkularını, zayıflıklarını, değişme ve kararsızlıklarını anlamayı öğrenmişti. Yalnızca fabrikada değil, sık sık mitinglerde, toplantılarda konuştuğu için başka yerlerde de tanınıyor: Polisin listesinde "tehlikeli ajitatör" olarak geçiyordu adı. Yazın parti konferansına göndermişlerdi onu; dönüşünde hem sevinçliydi, hem de aldığı sorumluluktan dolayı kaygılı ve düşünceli. Halk uzun süren, lanet bir uykudan daha yeni yeni uyanmaktaydı. Savaşa engel olmayı başarabilecek miydi?..

Kimya fabrikası işçilerinin toplantısı heyecanlıydı. Krause Usta hiç de kötü bir psikolog olmadığını göstermişti. Daha önce söyleyegeldiği şeyleri unutmuş gibiydi sanki: Ne Ruslara iyi bir ders verilmesi gerektiğinden söz ediyor, ne Amerikalıların bombasını övüyordu; bir tek şey üzerinde durmuştu konuşması boyunca: biz işçilerin nemize gerek diplomatlar arasındaki tartışmaya karışmak? Yeter bugüne kadar çektiklerimiz! Dün Goebbels'in, bugün Kızılların propagandaları, bıktık artık dinlemekten!.. Yaşamak istiyoruz biz. Hiç şüphesiz, Rusların Amerikalılarla anlaşmaya yanaşmamaları iyiye belirti değil, ama yine de şu kesin: Savaş olmayacak. Güçler birbirine eşit çünkü ve her iki yan da, ilk başlayan olmanın tehlikesini göze alamıyor. Alman ordusu küçük bir ordu olarak kurulacak ve bir tek görevi olacak: ülkeyi bir oldu bittiden korumak. Çıkan her söylentiye inanmak doğru değil... Politikadan bıktık artık, yaşamak istiyoruz.

Krause Usta bu sözlerin çoğunluğu etkileyeceğini biliyordu. Ama yine de hesabında yanılmıştı: İşçilerden birisi ona şöyle karşılık verdi: "Politika, yani gazeteler, seçimler beni gerçekten pek az ilgilendiriyor. Ama bombaya gelince iş değişir... Savaştan sağ çıktım ben... Ve bir kez daha sağ kalıp kalmayacağımı denemeye niyetim yok..."

Erich uzun bir konuşma yaptı. Kore'yi anlattı, Amerikalıların yarın aynı şeyi Almanya'da deneyebileceklerini söyledi. Nazi ordusunun yeniden kurulmasından daha tehlikeli bir şey olamazdı. "Truman'ın yaptıklarının cezasını biz mi çekeceğiz? Hitler'den çektiklerimiz yeter de artar bize!.. Gerçi, Amerikalıların Ruslarla anlaşmak istememeleri kötü, ama Almanlar birbiriyle anlaşabilirler. Almanya ikiye ayrılmışken, ertesi sabah savaş başlamayacağına dair hiçbir geceye kefil olamayız. Bize savaş siparişleri değil, barış antlaşması gerekli..."

Uzun tartışmalardan sonra Erich'in sunduğu karar tasarısı kabul edildi; bunda, işçilerin Alman ordusunun yeniden kurulmasını ve sanayinin askerileştirilmesini protesto ettikleri ve referanduma gidilmesini talep ettikleri bildiriliyordu: "Yıkım, ancak birleşmiş bir Almanya ve onun dünkü düşmanları arasında yapılacak bir barış anlaşmasıyla önlenebilir."

General Dawes'in sükûnetini kaybettiği pek sık görülen olaylardan değildi, ama öfkesi de tıpkı neşesi gibi taşkın ve korkutucuydu. Snowden kimya fabrikası işçilerinin karar tasarısını gösterince kudurmuşa döndü:

— "Talep etmek" ne demek? Hükümet verdik biz onlara, yasaları var... Referandum nerden çıkıyor durduk yerde?.. Moskova 'nın şaşırtmacaları bütün bunlar, o kadar!.. Emniyet müdürünü çağırın bana.

Emniyet Müdürü Dawes'ı görünce korktu. General –dev gibi ve kıpkırmızıydı– avucuyla sinirli sinirli masaya vuruyordu.

— Ne demek oluyor bu?, diye bağırdı Dawes elindeki kâğıdı göstererek.

Emniyet müdürü birbirini tutmaz sözlerle anlatmaya başladı; kimya fabrikasında hava biraz gerginceydi, işçileri yalan dolanla uyutan Erich Scheller adlı ajitatörden başkası değildi, ama şurası kesindi ki, biraz düşününce aldatıldıklarını anlayacaktı işçiler ve yine anlayacaklardı ki, öyle asarım keserimli karar tasarılarıyla bir şey çözümlenemezdi. Hiç kimsenin onlara, bir referandurum yapma izni vermeye niyeti yoktu...

—O nerede? diye sözünü kesti Dawes müdürün.

Şaşırmıştı emniyet müdürü; kekeleyerek:

— Tutuklandı... dedi.

Düşüncesizce söylenmiş bir yalandı bu: Erich Scheller'in yalnızca Dawes'le konuştuktan sonra tutuklanması emrini vermişti oysa. Hemen aramaya başlamışlar, ancak komünisti bulamamışlardı. Akşam Dawes telefon etti ve Kızılın konuşup konuşmadığını sordu. Emniyet müdürü, bir çırpıda ikinci yalanını söyledi: "Herif... kaçtı..." Dawes öyle bir küfür etti ki, emniyet müdürü kızına bir piyano almak ve kışın Saint-Moritz'e gitmek düşlerinin gerçekleşemeyeceğini, mesleki kariyerinin sona erdiğini anladı.

Erich'i daha önceden uyarmışlar, polisin peşinde olduğunu söylemişlerdi. O da doğruca Roth'a gitmişti. Roth, "Papaz Haug'un yanında bir yer ayarlarım sana," demişti. "Bir hafta kadar orada gizlenir, sonra Essen'e geçersin."

Papaz Haug, karısını, evini, çiçekleri –özellikle de unutmabenileri– seven, son derece sessiz bir adamdı. Ama acılı günlerden o da nasibini almıştı. Küçük kardeşi Stalingrad yakınlarında can vermişti. Papazın da iki yılı cephede geçmişti. Gerçi bu süre içinde doğrudan herhangi bir savaşın içinde bulunmamıştı, ama arkadaşları, gözünün önünde bir Rus köyünü yakmışlar ve iki genç kızı öldürmüşlerdi. Onlara engel olmaya çalışması gerekirdi, bunu o zaman da biliyordu, ama cesaret edememişti işte. Ve şimdi hep vicdanının lekeli olduğunu düşünüyordu...

Erich'i sevecen bir konukseverlikle karşıladı, karısına kahve yapmasını rica etti.

— İstediğiniz kadar kalabilirsiniz burada. Ben politikayla ilgilenmiyorum. Ama Papaz Niemöller'in görüşüne de katılıyorum: Çıkacak yeni bir savaşa katılmamalıyız.

Erich, Haug'la ne konuşabileceğini bilmiyordu, ama papaz kendiliğinden son olaylardan söz açtı: Kore kentlerinin bombalanmasına şiddetle karşı çıkıyor, referandum fikrini onaylıyordu.

Kapı çalındığında onlar dostça konuşmalarını sürdürüyorlardı. Anna'ydı gelen.

— Roth burada olduğunu söyledi.

Papaz, gelenin Erich'in karısı olduğunu anlayınca çıktı: Besbelli yeni evliler, yanlarında durmak olmaz...

Bayan Haug:

—Dikkat ettin mi, dedi, yüzük yoktu kadının parmağında? Bir papaz evi burası...

Papaz gülümsedi:

— Bu kendi bilecekleri bir iş...

Duvarda Haug'un dedelerinin fotoğrafları ve bez üzerine iğne iplikle dikilerek yazılmış bir öğüt-söz göze çarpıyordu: "Göz baştan çıkarır, yürek aldatır, insanı kurtaran yalnız duadır." Erich ve Anna öpüştüler. Erich güldü:

— Gözler için dediği doğru. Ama yürek aldatmaz...

General Dawes berbat bir akşam geçiriyordu. Emniyet müdürü ile yaptığı telefon görüşmesi daha yeni bitmişti ki Heinemann'ın istifa ettiğini bildiren bir telgraf getirdiler. Dawes bir kahkaha attı: Bir bu akla gelmezdi işte! Kızıllar adamlarını hükümet içine bile sokmuşlar anlaşılan! Heinemann üstelik ilk karşı çıkan da değil... İçişleri bakanı bu adam, düne kadar toplumsal dirlikten -düzenlikten sorumlu kişiydi... Haydutların gemi azıya almalarının nedeni şimdi anlaşıldı. İşçiler "referandum" istiyorlar. Güpegündüz elebaşıları elimizden kaçırıyor... Ve Heinemann, "Almanya'nın Batı savunması içine girmesine karşı" olduğunu açıklıyor. Nankörlüğün böylesine pes doğrusu! Biz Almanlara elimizi uzatıyoruz, şövalye gibi silahlarını geri veriyoruz, onlarsa bundan hoşnut değiller... İngilizleri suçlarken yanılmışım, asıl biz liberalleşmişiz. Demir cendere içine almak gerek bunları...

Dawes, Albay Snowden'i çağırdı:

— Emniyet müdürüne, Heinemann örneğini izleyebileceğini ima edin... Ve de albay, bir şeyler yapmak gerek, yoksa sizin yaptığınız gibi olup bitenleri seyretmek değil. Yarın Bonn'a gidiyorum ben... Adenauer, "On iki tümen..." diye tutturdu. Üstü kapalı bir pazarlık bu... Ha, aklıma gelmişken, şu kimya fabrikasındaki namussuzu yakalayıp yakalamadıklarını da bir kontrol edin. Eğer yakalayamamışlarsa, onu muhakkak ele geçirmek zorunda olduklarını söyleyin. Anladınız mı ne dediğimi? Zorunda olduklarını...

— İşte ayrılıyoruz, dedi Erich, Anna'ya. Beni Essen'e gönderiyorlar. Uzunca bir zaman göremeyeceğim seni. Bir ay... Belki daha fazla...

— Bekleyeceğim seni Erich. Tıpkı o gece olduğu gibi geleceğim sana... Sana söyleyeceğim o kadar büyük, o kadar önemli şeyler var ki, ama söyleyemiyorum, bunları anlatabilecek sözcük bulamıyorum. Seni seviyorum, Erich!

89

Kasımda, Mrs. Mac Horn Kore'den, kocasından bir mektup aldı:

"Sevgili Peggy,

Şimdilik sağ ve sağlıklı olduğum bu lanet memlekette şaştığım bir şey var: Burada yalnızca ölüler ölmüyor. Yılbaşına doğru memlekete döneceğimiz söyleniyor. İnşallah! Gerçi Amerika'da da hayatımız öyle tereyağı gibi değildi, ama orada ben başkalarını gömerdim, buradaysa beni gömmeye niyetli bir sürü insan var. Bunther'in 120 dolar daha borcu var bana, bu parayı al ondan. Bu üçkâğıtçı alçak, Mac Horn'u kafeslediğini düşüneceğine o paraları sen harca daha iyi. Sağlıklar dilerim.

Kocan, gönüllü kahraman

Jim Mac Horn"

Peggy üzgündü. Evlenirken hiç aklına gelir miydi bu kadar mutsuz bir hayat süreceği? Geçenlerde July, Grayton'un karısının yeni bir "Cadillac" ve samur bir kürk aldığını anlatmıştı. Peggy ağlamamak için güç tutmuştu kendini: Grayton bir zamanlar kendi elindeydi, ama o tutmuş Mac Horn'u tercih etmişti. Sonra eğer topal mezecinin sevgilisi olmuşsa, bu, hayatının gül gibi olmasından değildi. Ama şu anda Jim'e acıyordu. Gerçekten de her an öldürebilirlerdi onu. Savaşacağı kadar savaşmıştı Jim, neden talihini bir kez daha denemek istercesine dünyanın ta öbür ucuna gitmişti? Tanrı biliyor, az çırpınmamıştı Peggy onu caydırmak için, ama eşek gibi inatçıydı Jim, her sözüne, kendisinin ne bir zenci, ne de Yahudi olmadığı; Kızıllarınsa sıfır numara üçkâğıtçı oldukları, zaten bu işin konuşulacak bir yanı bulunmadığı, çünkü, ortada çoktan verilmiş bir karar olduğu karşılığını vermişti.

Akşam topalla buluştular. Peggy:

— İçim hiç rahat değil, dedi. Biz şimdi sinemaya gideceğiz, güleceğiz, ama Jim'i belki de öldürdüler oralarda?

— Böyle kötü şeyler düşünme, dedi mezeci.Kocan Jim Tanrıya şükür ki, Koreli değil, orada yalnızca Korelileri öldürüyorlar. Zaten bir aya kalmayacak her şey sona erecek. Elbette, Mac Arthur'un sınıra gelip de "Durun artık" diyeceğini hiç sanmıyorum, herhalde oradan da Çinlilere ders vermeye uzanacaktır, ama bu artık bir başka müziğin başlaması demektir. Gazeteler yazdılar, bizimkiler sınıra varır varmaz, Kore kampanyasına katılan ötekiler soluğu evlerinde alıyorlarmış. Yani demek istediğim korkma, Jim'ine kavuşacaksın. Çinlilere verilecek ders içinse başkalarını toplayacaklar.

Onun kaygısız hali Peggy'ye de geçmişti:

— Sakın seni almasınlar? dedi alaylı alaylı.

— Hayır, beni almazlar, üçüncü dünya savaşı bile başlasa beni alamazlar. Sağ bacağımın soldakinden kısa olması ömrüm boyunca acı olmuştu içime, ama şimdi görüyorum ki, bu büyük bir şansmış meğerse...

Peggy ertesi gün Bunther'den yüz yirmi doları aldı ve gidip kendisine büyüleyici bir gece tuvaleti satın aldı: Yılbaşına daha altı hafta vardı, ama July kasım sonunda bir parti veriyordu, demek ki tuvaleti şimdi alması anlamsız kaçmayacaktı. Aynada kendine bakıyor ve düşünüyordu: Herkes bayrama hazırlanıyor, mağazalar adam almıyor, demek ki, herkesin cebi para görmeye başladı. Her yanda neşeli bir koşturmadır gidiyor. Aslında benim de bir yıl öncesine göre durumum daha iyi, yalnızca borçlarımı ödemekle kalmadım, nefis bir radyo ve bu güzel tuvaleti satın aldım. Bir de Jim başına bir şey gelmeden kurtulabilseydi şu beladan!..

Çelik tröstünün yöneticisi Greisen, Roberts'e:

— Siparişlerden başımızı alamıyoruz, dedi. Yalnızca bizde değil... Beşinci Cadde'ye bir bakın: Nasıl canlandı insanlar... İş çevreleri yalnızca bir şeyden korkuyorlar...

Roberts onu sözünü bitirmeye bırakmadı, hafifçe gülümseyerek:

— Oyunun çok çabuk bitmesinden mi korkuyorlar? dedi.

— Tam üzerine bastınız. Diplomatlar, bizimkilerin Mançurya sınırına gelince duracaklarını söylüyorlar. Bu yıkım demektir bizler için... Dulles önceki gün Moore'a Mac Arthur'un durmak niyetinde olmadığını, ama Truman ve Acheson'un kararsızlık içinde olduklarını söylemiş... İyi ama, niçin bu?.. İş çevreleri neden vardır?.. Daha da ilerlemek için değil mi? Otuz sekizinci paralel olayından sonra herkes sınır denilen şeyin bir hayal olduğunu anladı nasılsa...

Roberts itiraz etmedi: Greisen'le ilişkilerini bozmak istemiyordu. Ancak içinden de Çin'e karşı büyük bir savaşa girişmenin Amerika'nın çıkarlarına uygun olduğundan emin değildi. Eğer Kızılları Kore'den defedersek prestijimizi kazanmış olacağız. Gücümüzü Avrupa'ya saklamamız daha iyi olur bence. İki odak, var: Berlin ve Yugoslavya. Çinlilerin tümünü kırıp yok etmemiz mümkün değil, çok uzun sürecek bir oyun bu: Öte yandan Kızıllar Avrupa'da iyice küstahlaştılar. Gerçi Neales septiktir, ama General Dawes bile yakınmaya başladı artık. Hem Almanlar Fransızlara benzemez... Psikolojik savaşta hiç başarılı değiliz. Kore Avrupalıları korkuttu. Kızılların propagandaları tam bu iş için olgunlaşmış bir zemine düşüyor. Buna ya insanlar için daha çekici olan bir propaganda ile karşı çıkmalıydık, ya da

bunu yasaklamalıydık, oysa biz beyaz güvercinin ya da kapı kapı dolaşıp barış çağrılarına imza toplamanın aptalca şeyler olduğuna birbirimizi "inandırmaya çalışarak devekuşu gibi gözlerimizi gerçeklere yumduk durduk. Bu durumda, Kore'de kazandığımız başarılara rağmen Avrupalıların bize karşı ters bir hava içinde olmalarına şaşılabilir mi? Oysa Kore-Moskova arası çok uzak; Elbe-Paris arası ise kapı komşusu gibi...

Dışişleri Bakanı Boydge, Sheffield'de yapılacak kongrenin tartışılacağı toplantıya Roberts'i de çağırınca, albay memnunlukla, sonunda aklı başına geldi alık herifin, diye düşündü.

Boydge ve Roberts'den başka toplantıda Albay Danovan ve FBI'dan Joyce de vardı.

— Şunu kabul etmek gerekir ki, diye başladı Boydge, Kore olayları Kızılların çok işine yaradı... Artık Fransa ve İtalya'dan hiç söz etmiyorum, ama Brezilya'da bile "Barış Kongresi" fikri geniş başarı kazandı. Astıkları afiş ve duyurular halkın ilgisini çekiyor... Moskova ya da Prag olsaydı toplantı yeri, ürkütücü olabilirdi bu, ama Sheffield kimseye ters gelmiyor, çok kötü bir durum bu... Gerçi Attlee ta ağustosta güvence verdi bize, ama işin içine İngiliz İşçi Partisi de girdiğinden beri içim bir türlü rahat etmiyor benim...

Alpay Danovan gülümsedi:

— Zaten işin içine genel olarak İngilizler katılınca insanın bütün rahatı kaçar. Elbette ki Muhafazakarların böylesi önyargıları yok, ama onlarda da öyle bir böbürlenme, çalım satma, şantaj yapma vardır ki, dayanılmaz... Kendilerini hep duruma hakimmiş gibi gösterirler. Aslında Kızılların bu iş için bula bula İngiltere'yi bulmaları çok kötü oldu. Keşke Paris'te yapsalardı kongrelerini. Schuman'la çok daha kolay anlaşabilirdik...

Joyce, kongreye katılacak Amerikan delegasyonunu tümden tutuklamayı önerdi; ama Boydge karşı çıktı buna:

— Çok aptalca olur bu: Dört bir yandan öyle bir gürültü koparırlar ki, eskisinden daha güç durumda kalırız.

— Acaba İngilizlerin kongreyi yasaklamalarını sağlayamaz mıyız?

Albay Danovan'dı soruyu soran.

— Onlara baskı yapmak için elimizde olanaklar da var...

— Bu pek kolay değil, dedi Boydge. "Gelenek"leri vardır onların... Ruslara ya da Çinlilere vize vermeyebilirler, ama Fransızlar ya da İtalyanlar için vize zorunluluğu yok. Bu durumda limanlarda tutmak gerekiyor gelenleri. Ama İngilizler Joliot-Curie gibilerine bunu da yapamayacaklarını, çünkü, –şu işe bakın!– bunun için "kamuoyunun hazır olmadığı"nı söylüyorlar. Gerçi baskı yaparsak, –ellerinden ne gelir?– bunu da kabul ederler tabii. Ama o zaman Kızıllar kongreyi kendi memleketlerinde yaparlar; Prag, Sheffield'den her zaman iyidir bizim için. Ama bu da pek ideal bir çözüm gibi gelmiyor bana. Edindiğimiz bilgilere göre Kongreye ilgi pek büyük; hatta, "demirperde" gerisinde bile toplansa, geniş yankıları olacağa benziyor...

— Prag, Sheffield'den iyidir diyorsunuz, dedi Albay Danovan, ama Kızıllar Kongrelerini Prag'da düzenlemeye kalkarlarsa buna engel olabilir miyiz? Soruyu Roberts yanıtladı:

— Evet olabiliriz. Şöyle: İngilizler Kongreyi yasaklamazlar, ama Ruslara ya da Polonyalılara verecekleri vizeleri geciktirebilirler. Tam Kongreye bir gün kala da yüzlerce vize verirler. Her heyetin içinde figüranlar vardır, çürük tahtaya basmamak ve yalnızca figüranların Kongreye ulaşmalarını sağlamak gerek. Kızıllar çok zor bir durumda kalacaklar böylece: Kongre yasaklanmamış, hatta Çinlilerden bile birkaç kişiye vize verilmiş, Fransızlar-İtalyanlar ise tam kadro olarak hazırlar, ama son dakikada polis birdenbire liderleri tutuklayıveriyor...

— Bu, dedi Boydge, onların Kongreyi kendi memleketlerinden birinde toplamalarını engellemez ki...

— Engeller. Durumu gözönünde canlandırın. Kongre arifesi, İtalyanlar Fransa'yı geçecekler. Araplar, Batı Almanlar... Fransa'ya gelmişler. Calais'den vapura binecek bunca millet. Öte yandan Amerikalılar, Hintliler, İskandinavyalılar Londra'ya gelmiş bulunuyorlar. Derken İngiliz polisi birdenbire Fransızların ve İtalyanların liderlerini salıvermiyor içeri. Bu durumda Kızıllar ne yapabilirler? Son dakikada Kongrenin kendi ülkelerinden birine alındığını açıklasalar bile, bu yalnızca kâğıt üzerinde

kalacaktır. Londra'dan ve Paris'ten doğuya gidecek olanlar, Batı Almanya ya da Avusturya'dan geçmek zorundalar. Eh, bu iş için gerekli transit vizesini herhalde alamayacaklarına göre, doğulu delegeler "demirperde"nin bir yanında, batılı delegeler ise öte yanında kalacaklar. Kongre ikiye bölünmüş olacak böylelikle...

— Hava yolunu unutuyorsunuz...

— Binlerce insanı oradan oraya taşımak için üç hafta gerekir onlara, hele biz, bütün o hatlardaki uçaklarda tüm yerleri kapatıverirsek üç ay da yetmez. Delegelerin çoğunluğu işlerinden uzun süre için ayrılamayacak kimseler, bana söylendiğine göre bunlar parlamenterler, profesörler, öğretmenler, doktorlar, belediye görevlileri, işçiler vb imiş. Bu insanlar ikinci bir kez daha Kongre için işlerini güçlerini bırakamazlar. Kongre parçalanacaktır.

Genellikle ağırbaşlı olan Boydge, çığlıksı bir bağırmayla:

— Harika!, dedi. Getireceği bütün başka kazançların yanı sıra bu plan Attlee'yi kurtaracaktır. Oysa bizim bu sıralarda İngilizler üzerine baskı yapmamız hiç doğru olmayacaktı. Yalnız ben onların bir aptallık yapacaklarından korkuyorum yine de. Eğer Albay Roberts birkaç günlüğüne İngiltere'ye gidebilirse çok iyi olur, tabii şimdi değil, kasım başlarında falan...

Robert susuyordu: Bu konuda karar verecek olan o değildi.

Danovan öneriyi onayladı:

— Gerçekten de Albay Roberts'i gönderebiliriz. Hem fırsattan istifade Kızılları da yakından görmüş olur...

Boydge son olarak şunları söyledi:

— Demek ki, Kongre saptanan tarihte toplanıyor. İngilizler geleneklerine bağlı insanlar... Biz de onların bu bağlılıklarına saygı duyuyoruz... Albay Roberts göreviyle ilgili bir iş için Londra'ya gidiyor... Barış güvercinleri ise Sheffield çatılarına konuyorlar... Barış deyince aklıma geldi, Mac Arthur'un son demecini okudunuz mu? Hiç şüphesiz ki "Missouri" zırhlısının operasyonu başarıyla gerçekleştirmesi övünülecek bir şey, ama resmi bir

bildiride Çondjin'in Vladivostok'a çok yakın olduğunu söylemenin ne gereği var? Böylesi konular askerlerin değil, Bakanlar Kurulunun işidir...

Roberts susuyordu: Boydge ile aynı fikirdeydi, ama Danovan'ın yanında Mac Arthur'u kınamak istemiyordu. Danovan'ın yanıtıysa kaçamaktı:

— Diplomatik notalarla topçu ateşi arasından bir sınır geçirebilmek günümüzde pek zor.

90

...Sheffield'da yapılacak Kongre için çağrıyı Adams, Profesör Dumas'nın ölümünü duyduktan iki gün sonra aldı. Kâğıttaki imzaya baktı: "Dumas." Herhalde önceden hazırlamışlardı çağrı mektuplarını... Ama bu yine de heyecanlandırmıştı Adams'ı: Ölümünden önce Dumas kendisini düşünmüş gibi geldi. Telgrafı anımsadı: Dumas açısından bu büyük bir ince dikkat örneğiydi. Gerçi aşırı cereyanlara kaptırmıştı kendini, ama büyük bir bilgin ve yüreği tertemiz bir insandı: Bu onun her sözünde hissedilirdi. Ne yazık ki, politika onu gereğince ağırlamamızı engelledi. Otelini. basan baldırıçıplaklar ve Coster'in aşağılık yazılarıyla, Hennessy'nin kışkırtıcı sözleri kalmıştır ülkemizden aklında yalnızca. Ama yine de Sheffield'e çağırmış beni?.. Adams mektubu bir kez daha okudu: "Atom silahlarına karşı çıktınız" diye yazıyordu Dumas, "ama Stockholm çağrısını imzalamadınız: Bunun bir partinin işi olduğundan korktunuz. O günlerden bu yana durum daha da gerginleşti. Eğer savaşın önü alınmazsa, Kore, herkesi nelerin beklediğini çok iyi gösteriyor. Sheffield Kongresi, Doğudan ve Batıdan çok çeşitli insanların geniş ve inandırıcı bir buluşması olacak. Kongrenin İngiltere'de toplanıyor olması, sanırım sizin kuşku ve endişelerinizi de gideriyordur..." Mektup Adams'ı şaşırtmıştı. Dumas sağ olsaydı kızabilirdi bu mektup için ona, ama bu anda büyük bir ruh karmaşıklığı içindeydi; çağrıyı kabul etmek istemiyor, ama nasıl reddedeceğini de bilemiyordu. Kongre gününe kadar önünde uzunca bir zaman olduğu ve bu süre içinde düşünüp en uygun kararı verebileceği tek tesellisiydi.

Kasım geldi. Adams Sheffield konusunda gene şaşkın, gene heyecanlıydı. Dumas'nın hakkı var: Kore'de korkunç oyunlar oynanıyor, gazete okumamaya çalıştım, ama profesöründen öğrencisine, Dora'dan Jenny'ye kadar öylesine herkesin ağzında ki bunlar, duymamak olanaksız. İlk başlayan Kızıllar bile olsa, bu bir şeyi değiştirmez. Barış görüşmelerine oturma önerisini neden geri çevirdik? Hiçbir şey böyle anlamsız ve acımasız bir savaştan daha kötü olamaz! Başkan, "Kore'yi kurtardık" diyor. Sanmıyorum. Cramer Times'da bir yazı göstermişti; Kızıllar yazmamıştı bunu, Kore'de bizim bombardımanlardan sonra taş taş üstünde kalmadığını yazıyordu. Öldürmek, kurtarmak değildir. Profesör Mac Clay'in önceden

söylediği birçok şeyin gerçekleştiğini kabul etmek gerek. Böyle bir adam bir hırsız ya da katil gibi hapiste tutuluyor! Ne kadar utanç verici bir şey! Godwin bunun Amerika'ya yakışmaz bir hareket olduğunu söylüyor. Ben daha da ağırını söyleyeceğim: Bu Hitler'e yakışır bir davranıştır, Dumas'nın, Kongre için İngiltere'nin seçilmiş olmasının birçok kişinin içine ılık su serpeceği düşüncesi doğru; İngiltere özgürlüklerin geleneksel ülkesi. Orada, bizim burada Mac Clay'e yapılanlar türünden aşırılık ve çelişkiler olmaz. Komünistleri kapsamıyor bu sözüm tabii: Onlarda kişi özgürlüğü kavramı tümden yok. Sheffield Kongresi havanın yumuşamasına katkıda bulunabilir belki. Ama ben oraya gitmek istemiyorum; kendi işimden başka bir şeyden anlamam ben: Politikadan konuşulmaya başlandı mıydı, kendimi çocuk gibi duyuyorum. Herkes aldatabilir bu konuda beni.

Adams, Profesör Godwin ve Cramer'le görüşüp danışmaya karar verdi. Godwin, Joliot-Curie'den bir çağrı mektubu aldığını, ancak Adams ve Cramer'le birlikte atom silahlarının kullanılmasına karşı bildiriyi imzalamakla yapabileceği her şeyi yaptığına inandığını söyledi. Kongreye yazık ki katılamayacaktı, çünkü politik eylemlerden uzak durmaya kararlıydı; Joliot-Curie'ye yapılanları son derece üzücü bulmuştu ve Fransız hükümetine ona karşı başvurulan önlemlerin onun bilim dünyasındaki otoritesini sarsamayacağı konusundaki inancını bilginin kendisine bildirmek için sabırsızlanıyordu.

Profesör Cramer de tıpkı Adams gibi kararsız, tedirgindi: O da Kongre için çağrı almıştı ve ne karşılık vereceğini bilmiyordu. Adanis bütün gece konuştu onunla; Kore'den, Profesör Mac Clay'in başına gelenlerden ve Profesör Hennessy'nin Chicago gazetelerinden birinde yayınlanan makalesinden söz ettiler (Adams yüzünü buruşturdu: "Bir bilgine yakışmaz bu! Yoksa Bill Coster'in tahtına mı göz dikti Profesör Hennessy?") Sonunda Cramer:

— İngiliz hükümetinin Kongreyi himayesi altına alması iyi bir şey, dedi. Barışın korunması konusu komünistlerin tekeline geçecekti nerdeyse. Duyduğuma göre çok çeşitli insanlar gidiyormuş Amerika'dan Sheffield'e: Papazlar, kuakerler, hatta Profesör Kenneth... İngiltere'nin öyle bir durumu var ki, komünistlerin kongreyi mitinge çevirebileceklerini hiç sanmıyorum. Ama bu yine de hiç olmayacak bir şey değil ve ben de özellikle bu yüzden

gitmek istemiyorum oraya... Yoksa birlikte bir kutlama telgrafı mı göndersek?..

— Kongreye mi?

— Hayır. Bu, Kongrenin alacağı her kararın onanması demek olurdu, oysa ne siz, ne de ben bu işin girişimcilerinin işi nerelere kadar vardırabileceklerini bilmiyoruz: Aralarında çok komünist var bunların... Attlee'ye gönderelim diyorum ben kutlamayı. İçinde yaşadığımız şu kargaşalı günlerde İngiltere'nin hâlâ özgürlükler ülkesi olmasından dolayı kutlayabiliriz onu. Böylece kendi yöneticilerimizi, özellikle de Profesör Mac Clay'e yapılanları kınamış da olacağız. Sonra, Doğunun ve Batının temsilcilerinin buluşmalarının da onaylanması demektir bu. Hiç kimse bizi komünistlikle suçlayamaz: Kızıllar için Attlee'nin Truman'dan hiçbir farkı yok. Ama biz borcumuzu yerine getirelim, karşılıklı güven duyulmasını sağlayacak her girişimi selamladığımızı bir kez daha belirtelim.

Cramer'in önerisi Adams'ın hoşuna gitti: İngiltere Başbakanına gönderilmek üzere bir selam telgrafı yazdılar birlikte.

Cramer Profesör Adams'a, kendilerine komünist denilemeyecek bir sürü Amerikalının Sheffield Kongresi'nin toplanma haberini sempatiyle karşılayacaklarını söylerken yanılmamıştı. Birçok kentte Kongre için delege seçimi toplantıları yapılıyordu. FBI'dan Joyce şöyle diyordu: Her kötüde bir iyi vardır: Listelerimizdeki eksiklikleri doldurmamız içip bir fırsattır bu."

91

Betty çok çalışıyordu. Bu sağlıklı, neşeli genç kadına bakan hiç kimse onun neşeden yoksun bırakılmış birisi olduğunu anlayamazdı. Betty artık Garstone'u salıvermeyeceklerini biliyordu. Geceleri bir acı denizinin içinde boğulur gibi oluyordu; Garstone geliyordu hep gözünün önüne, onunla konuşuyor, onu kucaklıyor ve uykuya dalarken dudaklarından onun adı dökülüyordu: "Joe!.." Gündüzleriyse herkese –özellikle de düşmanlarına– kurtuluşlarının Sheffield Kongresi'nde olduğunu kanıtlamak için var gücüyle çalışıyordu.

Askerlerin diplomasi işlerine burunlarını sokmaları yönünden Boydge'u gücendiren Mac Arthur'un resmi demeci çok kişiyi heyecanlandırmıştı. Üstüne üstlük dört senatör, Harbin ve Şanghay'a atom bombası atılmasını önermişlerdi. Savaşın daha uzun süreceğinden konuşulmaya başlanmıştı. Gerçi bu arada Bill Coster şunları yazıyordu: "Kore'yi özgürlüğüne kavuşturan yiğitlerimiz yılbaşı hindilerini aileleriyle birlikte yiyecekler". Ama inanan pek yoktu ona; kadınlar korkuyla askerlerin Kore'den Çin'e gönderilip gönderilmeyeceklerini soruyorlardı.

Betty, oğlu iki ay önce Kore'ye gönderilmiş olan Mrs. Browler'le iyi görüşürdü. Manavlık yapan Bayan Browler, "Elbette ki," derdi, "Tom için heyecanlanıyorum, ama küçük bir ülkeyi de korumamız gerektiğine inanıyorum..." Sonraları her şeyden kuşkulanmaya başladı ve Betty'nin sözünü dinler oldu. Ekim başlarında kadınların bir toplantısı oldu. Browler de kısa bir konuşma yaptı bu toplantıda: "Ben politikadan anlamam, ama bu korkunç savaş bitsin istiyorum artık. Yalnızca kendi oğlum ölüm tehlikesi içinde diye değil yüreğimin sızlaması. Çocuklarımızın Kore'de niçin ölmeleri gerektiğini hiç kimse açıklayamaz bana..." Toplantı sonunda Browler'i Sheffield Kongresi'ne delege seçtiler.

Papaz Mac Gill'e başvururken olumsuz bir yanıt bekliyordu Betty: Kore savaşı başladığında "Barış Dostları"ndan uzak durmuştu Mac Gill; her ne kadar ulusça bir savaşın içine sürüklenildiyse de, hükümetin politikasına karşı çıkılamaz diye düşündüğünü sanıyordu herkes. Ancak Mac Gill Betty'ye Sheffield'e gitmeyi kabul ettiğini söyledi:

— Kore'de savaş başlayınca herkes serseme döndü. Ben o zaman da kınadım bu müdahaleyi, ama çevremde herkes Başkanın haklı olduğunu, müdahale etmemiz gerektiğini söylüyordu. Tabii otuz sekizinci paraleli ilk kimin geçtiğini hiç kimse bilmiyordu, nitekim şimdi de bilmiyoruz. Ama Kuzey Kore askerleri sistemli bir şekilde Güneye akmaya başlayınca ben de kuşku duymaya başladım, komünistlerin kötü bir niyetleri mi var acaba, diye. Oysa bana Profesör Dumas'yla birlikte mitingde yaptığım konuşmadan sonra "Kızıl papaz" adını taktılar. İnsanın yakın çevresi böyle olduktan sonra başkaları için söylenecek söz kalmıyor geriye... Sonra savaşın gidişi değişti. Ben bizimkiler otuz sekizinci paralele giderler ve orada dururlar sanıyordum, oysa onlar Kuzey Kore'ye saldırmaya başladılar. Şimdi işin nerelere vardığını ve daha da varacağını herkes görüyor. Çinliler de karıştı işe... Eğer bütün barış dostlarını birleştiremezsek, bir yıkımla karşı karşıya kalacağımız kesin...

Betty ta öğrencilik yıllarından beri tanıdığı Biyolog Kenneth'e gitti.

— Bakın, dedi Kenneth, birincisi bir morganistim ben, ikincisi komünistleri hiç mi hiç sevmem, dogmatik adamlardır, benimse at gözlüğü yok gözümde. Ama bir noktada hakları var: Bu tehlikeli oyunu durdurmak gerek artık. İşin başında kim var, bilmiyorum: Truman, Mac Arthur, ya da buisennesman'ler...[18] hiç fark etmez. Önemli olan şu: Bu savaş bizi mahvedecek. Sheffield'e gidiyorum.

Garstone'un tutuklanması haberi, çalıştığı fabrikada geniş dedikodulara yol açmıştı. Wipper, Garstone'un büyük bir ispiyon olduğunu söylüyordu. İşçilerse şöyle diyorlardı: "Belki gereksiz birtakım laflar etmiştir, ateşli çocuktur çünkü, ama ispiyona benzer bir hali yoktu. Bu işin içinde bir pislik var ya, ne olduğunu Allah bilir artık..." Özellikle de Garstone'un askerlik arkadaşı Mark James'in canı sıkılmıştı olanlara. Kazancı yerindeydi Mark James'in, Kızılların toplantılarına bir kez olsun katılmamıştı, müdüriyetin "iyiler" listesindeydi. İşçiler de onu dikkatli, aklı başında, sağduyulu biri olarak bilirlerdi. İşte bu yüzden ne savcıya, ne de gazetelere inanmadığını söylemesi herkes üzerinde etkili olmuştu:

— Hatta Başkan çıkıp gelse ve İncil üzerine yemin etse, yine inanmam Joe'nun ispiyon olduğuna. Birazcık düşünelim: Yaptıkları iş karşılığı ispiyonlara para ödenir. Oysa ben Joe'nun durumunu biliyorum... Ona

savaşa karşı çıkamayacağını söyledim, önce midesini tıka basa doyururlar insanın, sonra da bir delik açılsın diye kurşun yağmuruna tutarlar. Niye böyle dalavereler çevriliyor bizde? Hitler'in Almanlara neler yaptığını gördüm ben, herkes yalan söylüyor, herkes bir domuzluk besliyordu içinde. Sonuçta ne oldu? Tümden mahvolup gittiler... Bizimkilerin Güney Kore'yi koruduklarına inanmıştım başlangıçta ben de. Oysa öyle hinoğlu hinlikler varmış ki işin içinde, tıpkı bizim Joe'nun başına gelenler gibi...

Mark James sonra Garstone'un bazı sözlerini hatırlattı işçilere. Muhakkak ki Joe biraz aşırı gitti, kitaplarda yazılanlara fazlaca inanırdı. Ama söyledikleri doğruydu: "Büyük bir domuzluğa hazırlanıyor bunlar," derdi. "Ben Kızıl değilim, ama doğrusu işkembemde küçük maden parçacıkları da taşımak istemiyorum..." Mark James "Barış Dostları"na katıldı ve Sheffield Kongresi'ne delege seçildi.

O gece Betty kendini tutamadı, ağladı: Neden Joe yok?.. Bu onun da zaferi sayılır.

Delegeler arasında bir yıl önce Jackson'dan Harlem'e gelmiş Jenny Camber adlı zenci bir terzi kadın vardı. Joyce onu deliğe tıkmak istediğini söyleyince Roberts:

— Robson'un ne olursa olsun Amerika'dan dışarı çıkarılmaması gerekir, dedi. Bu, anlaşılır bir şey. Hatta Kongreyi parçalayabilsek bile, onun Avrupa'da bulunması zararlıdır bizim için. Ama bu zenci kadına gelince iş değişir... Eğer ille de zararlı olarak görüyorsanız kendisini, döndükten sonra alın içeri. Şu sırada önemli olan kuşları ürkütmemek...

Profesör Kenneth'in de Sheffield'e gideceğini öğrenen Roberts'in canı sıkıldı. Bill Coster'le buluştu hemen:

— İşte tam sizin ruhunuza uygun bir konu... Profesör Kennet'in kaba etlerine indirin şöyle... Yalnız dikkatli olmak gerek: Eğer Kongreye karşı bir kampanya başlatılırsa, halk bizim Kızılların propagandasından korktuğumuzu sanır... Ama okuyucularınıza, örneğin, "Barış Dostları"nın Moskova ajanı olduklarını ve efendilerini Kore hikâyesinde haklı çıkarmaya çalıştıklarını, sonra da şanslarını bir kez de Almanya ve Yugoslavya'da deneyeceklerini yazabilirsiniz.

Ve Bill Coster şunları yazdı:

"Evimin önüne ekmek kırıntılarını boş yere dökmüşüm meğer: Moskova altınından başka bir şeye gaga sürmeyen Sheffield güvercini uçup gelmedi kapıma. Söz konusu olan propaganda oldu mu Kızıllar paraya hiç acımıyorlar: Delegelerin tümüne ücretsiz gidiş-dönüş biletleri sağlanmış, birinci sınıf otellerde en güzel odalar ayırtılmış ve şampanyalı yemekler ısmarlanmıştır. Elebaşılara ise işi başarıyla sonuçlandırırlarsa çok yüksek para ödülleri sözü verilmiştir. Öğrendiğimize göre casus şebekeleri kurmak, Batı Avrupa ordularını demoralize etmek ve bölmek, savaş sanayiinde sabotajlar düzenlemek, halkı paniğe düşürecek söylentiler yaymak, Berlin'in Batı bölümünü ele geçirmek, Yugoslavya'ya saldırmak vb gibi işleri planlayan ve "dar büro" denilen küçük bir elebaşılar grubu vardır. Bunlar bu işlerle uğraşırken, Kızıllar tarafından aldatılmış saf insanlar ve "dar büro"ya girmek isteyen elebaşı adayları büyük salonda nutuklar atacaklar. Özellikle de Papaz Mac Gill bu salonda Kominform direktiflerinin "Beşinci Emir"e[19] ne kadar uyduğunu açıklarken, Biyoloji Profesörü Kenneth de heyecandan soluğu kesilerek, Kızılların Rus meslektaşlarına neler yaptığını anlatacak."

Bill Coster'in makalesini Londra'da okuyan Roberts, bu kaltaban herif diye düşündü, bazen de tam on ikiden vuruyor; kıskıvrak yakalamış Kenneth'i...

Roberts Kongreye gelen delegelerin listesine baktı. Hepsini birden geri göndermek aptallık olur, İngilizler kötü durumda kalacakları gibi, üstelik Kızıllar da Kongreyi Varşova'ya aldıklarını açıklayabilirler. Bildirildiğine göre buna hazırlar da. Kurnaz davranıp aldatmalıyız onları. Varsın İngilizlerin Batılı delegelerin tümüne, Doğuluların da üçte birine falan zorluk çıkarmayacaklarını düşünsünler. Sayı değil, kimlerin elenecekleri önemli olan burada.

Scotland Yard'dan Points'le çalışıyordu Roberts. İngilize, bir önemli kişiler, bir de ayak takımından olanlar olduğunu açıkladı uzun uzun. Bu önemliler kesinlikle bırakılmamalıydı içeri, sıradan entellektüelere ve işçilere ise vize verilebilirdi, hatta etkili bile olurdu bu: Varsın basit insanlar korusunlar barışı...

Points'in kavraması biraz yavaşçaydı, zaten bir şeyi kavradı mıydı, hemen yüksek sesle gülüyordu. Uzun boylu, tatsız sarı saçlı bir İngilizdi bu; ata binmeyi seviyor ve gömleğe göre kravat seçmesini iyi biliyordu.

Roberts'in de hem giyimini zevksiz bulmuş, hem de fazlaca görgülü olmadığına karar vermişti. Points de Roberts'in hoşuna gitmemişti: Tembel ve ahmak... Albay zaten İngilizleri pek sevmezdi: Hem ona buna el uzatıp dilencilik yaparlar, hem de aristokrat havaları atarlar. Ne işe yarar şu Points örneğin?.. Her ayrıntıyı tek tek gözden geçirmek gerekiyor anlaşılan... Roberts'in birkaç saat uzaklaştığı bir sırada İngilizler şimdiye kadar bir sürü kongreye katılmış üç tane Sovyet elebaşıya vize vermişlerdi. Neden olmuştu bu? Çünkü Points'in arkadaşı listede A'dan O' ya kadar olan harflerle başlayan adları, Points de Q'dan Z'ye kadar olanları almışlar ve bu arada P'yi unutmuşlardı. Sonra, denizden ulaşımı da iyi kontrol etmiyorlardı. Polonya gemilerinden hiç haberleri yoktu, bereket daha limana girmemişti gemiler.

Londra sinirlerine dokunuyordu Roberts'in. Nesini severler bu kentin? Eski döküntülerden hoşlanabilmek için Neales olmak gerek. Kararmış, eski evlere, yosun tutmuş kulelere, kiliselerin taş külahlarına bezginlikle bakıyordu albay; Thames Nehri bile yaşlanmış gibiydi; sokaklardaki köpekler ("onlar bile!") kendilerine birer centilmen havası veriyorlar, elektrik direklerini aşağılık şeylermişçesine küçümseyerek koklayıp yollarına devam ediyorlardı. İyi ki birkaç güne kadar Amerika'ya dönüyorum, diye sevindi Roberts: Bu memleketle ilişkilerimizi sürdürmeliyiz, ama burada yaşamak, hayır...

Points hiç acele etmeden verdi haberleri Roberts'e: Quebec delegeleri Kanada makamlarınca tutuklanmışlardı. Portekiz delegeleri tutuklanmış ve mahkemeye verilmişlerdi. Kongre dolayısıyla iyi bir iş yapmayı uman Sheffieldli tüccarlar birdenbire barış yanlısı olmuşlardı. İtalya'da son derece ateşli mitingler yapılıyor, delegeleri binlerce kişilik kalabalıklar uğurluyordu; İtalyan hükümeti halkı kızdırmaya gelmeyeceğini açıklamıştı. Suriye'den büyük bir şeyh geliyordu. Sekiz Yunanlı daha ele geçirilmişti bu arada. Sheffield Kongresi Fransa da çok popüler olmasına karşılık, Yeni Zelanda'da aynı ilgiyi görmüyordu.

Ahmağın böylesine rastlamadım! diye düşündü Roberts öfkeyle. Ne bir şey yapıyor, ne bir şey anlıyor, yalnızca benim sinirlerimi bozuyor bu aptalca konuşmalarıyla.

— Ve son bir haber daha, dedi Points. Sizden iki bilim adamı Attlee'ye telgraf göndermişler. Kongrenin Sheffield'de yapılmasına izin verdiği için

teşekkür ediyorlar. Birinin soyadı Adams, ötekininkini unuttum... Başbakan çok sevinmiş duyduğuma göre, Adams gibi büyük birinden böyle bir telgraf almanın onur verici olduğunu söylüyormuş.

Roberts susuyordu. Points:

— Hangi alanda ün yapmış bu Adams böylesine? diye sordu.

— Kraniologdur kendisi, dedi albay isteksiz isteksiz. Kafataslarıyla uğraşır yani. Sizin başbakanın nasıl bir kafatası olduğunu çok iyi bilen belki, ama bu kafatasından neler geçtiğini hiç mi hiç anlamayan bir kraniolog...

Points şaşkınlıkla baktı Roberts'e, sonra yüksek sesle güldü:

— Çok espritüelsiniz albayım, bizde, İngiltere'de, çok değer verirler buna...

92

Sablon sabırsızlıkla bekliyordu Kongrenin açılmasını. "Ölüm Komplosu" adlı kitabı sessizlikle geçiştirilmek istenmişti. Bédier, Dumont'a, "Yapacağınız en iyi şey," demişti, "Sablon'un varlığını unutmaktır." Ama yine de "Ölüm Komplosu," kendinden çok söz ettirmişti: Hem okuyucular yazarı tanıyorlardı, hem de kitap çekiciydi. Kitabı bir solukta okuyan Bédier bile, Herif bir noktada haklı, demişti kendi kendine; eğer bir savaş olursa Fransa'dan hiçbir şey kalmaz ortada. Neales belki tabakalarını götürebilir, ama Paris'i de bavula koyup yanına alacak hali yok ya... Ancak, "Ölüm Komplosu"nu karısının elinde de görünce kızmaktan kendini alamadı:

— Niye okuyorsun bu çirkefi?

Bayan Bédier son derece sakin:

— Öyle sarıyor ki insanı! dedi. Böyle şeylerin yalnızca dedektif romanlarında olduğunu sanırdım, oysa gerçekte de olduğu anlaşılıyor... Hem bu işe senin de bulaştığını bilmiyordum...

Bedier karşılık vermeyi gereksiz buldu.

Sablon'un kitabından işçi toplantılarından Millet Meclisi'ne kadar her yerde söz ediliyordu. Ancak Sablon hiç memnun değildi bundan: O, savaşın daha yeni başlamakta olduğunu biliyordu. Kitabı çıktıktan sonda "Transoc" işinin perde arkasını öğrenmeye vermişti kendini; böylece de Bill Coster'in sözünü ettiği şu gizemli Albay Roberts'in kim olduğunu öğrenebilmişti. İpler Roberts'den Danovan'a, Harriman'a, Morgan'a, Dupont'a, alüminyum kralına, uranyum ithalatı yapan "AB Grubu"na uzanıyordu. Ne senatör Low'un ölümü, ne Nivelle'in batışı Sablon'u yatıştırıyordu: Bazı kuklalar gitmiş, yerlerine başkaları gelmişti. Daily Worker'ın koleksiyonlarına göz gezdirirken, Minaev olayında tanıklık yapan Bernson'a ilişkin bir haber dikkatini çekti. Bu Bernson şimdi de yeni "Pax" ajansının direktörü olmuştu, demek ki rastlantı sonucu aralarına katıldığı karanlık güçlerden söz edecekti.

Sisli bir sonbahar gecesiydi. Vapur ağır ağır Manş'ı geçiyordu. Sigara salonunda Joliot-Curie elinde tuttuğu incecik kâğıtların üzerine iyice eğilmiş çalışıyordu. Öteki delegelerden bazıları konuşuyorlar, bazıları uyuyorlardı. Sablon üst güvertede duruyor ve nemli, tuzlu havayı doymazcasına ciğerlerine çekiyordu. Ta çocukluğundan severdi denizi; rüzgârıyla, gelgitiyle, bazen neşeli, coşkun, bazen telaşlı dalgalarıyla... Yaşayışım baştan sona değişti, diye düşünüyordu, telaşsız, dingin günler yok artık; yarın, ya da öbürsü gün tanımadığım dostlarımı göreceğim, Sheffield'de, başımdan geçenleri anlatacağım onlara...

Pasaportları vapurda kontrol ettiler. Sablon'unkini uzun boylu, tatsız sarı saçlı, gözleri kımıltısız bir polis kontrol etti. Karşı kıyıya ne zaman varacaklarını sordu Sablon. Polis cam gibi gözlerle baktı ona ve hiçbir şey söylemedi.

Roberts akşamdan beri liman karakolunda oturuyordu. Oda soğuktu ve tatlı İngiliz tütünü kokuyordu. Roberts gözlerinden uyku akan Points'e belki yüzüncü kez bütün yönergeleri iyice belleyip bellemediğini sordu. Points Roberts'i deli eden bir ağırkanlılıkla, "Her şey yolunda" dedi, Roberts ısrarla hatırlatmaya devam ediyordu: Sablon, 7 numara, son derece tehlikeli; Justin Godard, 11 numara, eski bakanlardan...

Joliot-Curie ve onunla birlikte altı delegenin Dunkerque'e dönüyor olduklarını duyunca Roberts biraz rahatladı. Aranan Suriyelinin üzerinden çıkan konuşmayı okumak gerekti, ama Points'in Arapça bilen bir çevirmeni yoktu... Dört Danimarkalı deliğe tıkılmıştı. Hiç fena değildi bu: Varsın akılları başlarına gelsindi kerataların. Points aralarında Kızıllardan korkan bir de kadın olduğunu söylemişti. Bu daha da iyiydi işte: Görsündü kadın başıyla Kongreye katılmanın ne demek olduğunu. Profesör Kenneth'i ele geçirememişti ne yazık ki İngilizler...

Sablon üst güvertede duruyordu. Pırıl pırıl kum tepecikleri görülüyordu Dunkerque'in. Kıyı kalabalıktı. Dokerler, işçiler bağırıyorlardı: " Yaşasın barış!" Bir kız Joliot-Curie'ye çiçek getirdi. Kaptan da öfkeliydi: "Ben komünist değilim," diyordu, "ama bu Fransa'ya hakarettir. Nasıl sokmazlarmış Joliot-Curie gibi birisini?.." "Biliyor musunuz," dedi Sablon ona, "gelin siz de katılın bize... Ben altı ay direndim... Ama onlar ille de savaş istiyorlarsa elden ne gelir? Savaşacağız, savaşı önlemek için..."

Prag'da komite üyelerinden bir bölüğü bütün gece süren bir toplantı yapmıştı: Fransız, Amerikan, Sovyet... delegeleri Joliot-Curie'den haber bekliyorlardı: Kongrenin nerede yapılacağına karar vermek gerekti. Sabah Londra'dan telefon etmişlerdi: Polis, Joliot-Curie ve onunla birlikte olan delegeleri İngiltere'ye sokmamıştı. Zaman yitirmeye gelmezdi, ancak kongrenin Varşova'ya alınmasına ancak Komite karar verebilirdi, onun da bir kısım üyeleri İngiltere ile Fransa arasında bir yerlerde bulunuyorlardı şu anda. Farge telefonla Joliot-Curie'yi bulmaya çalıştı. Vapurun nereye döndüğü belli değildi: Calais'ye mi, Boulogne'ya mı, yoksa Dunkerque mi? Telefoncu kızlar habire yineleyip duruyorlardı: "Matmazel Prag, burası Boulogne. Hangi numarayı istiyorsunuz?.." Farge, "Frédéric Joliot-Curie'yi arıyoruz biz" dedi. On dakika sonra üçüncü bir ses girdi araya: "Matmazel Prag, Bay Joliot-Curie şu anda Dunkerque'te bulunuyorlar." Dunkerqueli telefoncu kız Joliot-Curie'nin Prag'dan telefona istendiğini öğrenince sevindi. Gümrük Memurluğu'ndan Georges Hanau'ya aşıktı kız ve Georges'un ona yüz verdiği yoktu , Georges, barışı koruma toplantısında bir konuşma yapmıştı, Joliot Curie'nin nerede olduğunu bilebilirdi. İşte ona telefon etmesi için iyi bir bahane çıkmıştı... "Kendisini burada, limanda büyük bir gösteriyle karşıladık," dedi Georges Hanau. "Teşekkürler Claudine, çok tatlı bir kızsınız siz, ne zamandır söylemek istiyordum bunu size... Şimdi bulurum kendisini."

Çeyrek saat sonra komite toplantısı başladı. Komite üyelerinin yarısı Prag'da, yarısı da Dunkerque'te küçük bir kahvenin tahta masası çevresinde toplanmışlardı.

Aynı gün öğleden sonra saat dörtte çeşitli radyolardan şu haber verildi: "Dünya Barış Kongresi 16 Kasımda Varşova'da toplanacaktır."

Kongrenin yerinin değiştirildiğini duyunca Roberts sevindi: Points'i yemeğe çağırdı.

— Bundan daha iyisi düşünülemezdi, dedi Roberts, "Heres" şarabı dolu kadehinden bir yudum daha aldıktan sonra. Kızılların inatçı olmaları ve Kongreyi ertelememeleri çok iyi. Kullanabilecekleri, düzenli sefer yapan topu topu iki uçak var, onların da üçte bir yerini önceden biz kapattık. En iyi olasılıkla yirmi-otuz kişi götürebilirler Varşova'ya, onlar da oradaki Slavlar ve Çinliler arasında erir giderler. Biz de rahat rahat "Barış Yanlıları"nın maskelerinin düştüğünü açıklayabiliriz dünyaya... Şimdi,

sevgili Mr. Points, sizin sağlığınıza kaldırmak istiyorum kadehimi. Eğer ortada bir başarı varsa, bu olduğu gibi sizin çabalarınızın sayesindedir.

Roberts yakın bir dost gibi vedalaştı Points'le ve doğruca havaalanına gitti. Çok bile kalmıştı İngiltere'de, bir sürü iş bekliyordu ülkesinde kendisini. Keyfi çok yerindeydi. Points için bile, iyi bir adam, ama biraz yavaş kavrıyor, diye düşünüyordu. Boydge ne diyecek bakalım duyunca? "Kutlarım sizi Roberts, eşsiz plandı doğrusu. Bundan sonra doğrudan size danışacağım böyle durumlarda..."

Paris'te Kuzey Garı'nda, gazete muhabirleri almıştı Sablon'un çevresini.

— Size birkaç soru sormamıza izin verin. Duyduğumuza göre İngilizler sokmamışlar sizi ülkelerine. İngiltere'ye karşı herhangi bir çıkışınız olmuş muydu daha önce?

— Hayır. Ama savaşa karşı çıkışlarım olmuştu.

— Varşova'daki kongreye gidecek misiniz?

— Tersi düşünülebilir mi?

— Peki, transit vizesi alabileceğinizi umuyor musunuz?

— Hayır.

— Uçakta yer ayırttınız mı?

— Hayır, ayırtmadım.

— O halde nasıl gideceksiniz Varşova'ya kadar?

Sablon gülümsedi, piposunun külünü silkti, son soruyu soran gazeteciye baktı:

— Bağışlayın, hangi gazetedensiniz siz?

— "Pax" ajansından.

— Anlaşılıyor... Sibirya'da, Oklohomalı süt çocuklarını yok etmek için özel olarak hazırlanmış "uçan daire"lerle gideceğimi bildirebilirsiniz ajansınıza. Ayrıntıları direktörünüzden ya da Albay Roberts'den

öğrenebilirsiniz. Bu baylar merak ettiğiniz her şeyi söyleyebilirler size. Özür dilerim, şimdi acelem var biraz.

"Leika"sını şaklatan bir foto muhabiri:

— Bir dakika Bay Sablon, dedi. Acelem var dediniz, evinize mi bu acele?

— Hayır, Varşova'ya.

Prag gökleri uğultular içindeydi. Her on beş dakikada bir uçak iniyordu Prag havaalanına. Sonbahar gecesi içinde projektörlerle aydınlatılmış uçak pistleri ateşten ırmaklar gibiydi. Yabancı dillerde konuşmalar duyuluyordu. Vlasta gelenleri kaydediyordu: Yirmi Mısırlı, yedi Hollandalı, kırk dokuz Fransız, altı Bolivyalı. Gelenleri çiçeklerle karşılayıp selamlıyorlar, kucaklıyorlardı.

Gece Amerikalıları taşıyan uçak geldi. Jenny'ye uyuyormuş gibi geliyordu, oysa David kulağına eğilmiş masal anlatıyordu. Neden getirmişlerdi ona bu gülleri? Neden herkes kucaklıyordu kendisini? Neden yürekler böylesine rahat, insanlar böylesine sevinçliydiler, gülüyorlar, bağırıyorlar, şarkı söylüyorlardı?

Havaalanında gelen delegeleri karşılayanlar arasında Frantisek Kristek de vardı. Fransızları o karşılıyordu. İstasyona giderken, Paris'in nasıl olduğunu, işlerin nasıl gittiğini soruyor, onları neşeli ve sağlıklı gördüğü için seviniyor ve onlarla birlikte Fransızca şarkılar söylüyordu.

Ertesi gün Fransız delegelerle dolu yeni bir uçak daha indi havaalanına. Frantisek gözlerine inanamıyordu: Dédé!. Eski yoldaşına doğru koştu. Dédé de şaşırmıştı; alt dudağı iyice şişmişti:

— Çek bu yahu!..

— Çek ya tabii. Prag'dan başka nerde olabilir Çek? Burada yalnızca Frantisek'im ben. Ama sen Makideki gibi Çek diyebilirsin bana. Çok iyi buldum seni Dédé! Şişmanlamışsın, ama çok değil, gerekirse hâlâ çıkabilirsin dağlara...

Frantisek saatine baktı: Trene üç saat vardı. Oldukça uzun bir zamandı bu. Dédé'ye Prag'ı ve Kveta'yı göstermek istiyor, ama bir türlü karar

veremiyordu. En sonunda düşündüğünü yapmaya karar verdi: Önce kıyıdan Hradcany'yi seyredecekler, sonra da Frantisek'in evinde bir-iki kadeh bir şeyler içeceklerdi. Ama yolda Frantisek Dédé'ye bir sürü başka şey daha göstermekten kendini alamadı: Kendisinin de çalıştığı devlet onarım atölyeleri, iki yeni ev ve işçi kulübü... Bir yandan da neşeyle açıklıyordu:

— Görüyorsun bir şeyler yapmışız. Kolay olmadı bunlar tabii: beyinleri yerine gazete kâğıtlarına inanan insanlar burada da var. Amerikalılar bir türlü kabul edemiyorlar: Nasıl oldu da Çekler birdenbire Amerikanvari yaşayışı bıraktılar, bu ne biçim iş? diye cinleri tepelerine çıkıyor adamların. Oysa çalışıyoruz biz, görüyorsun. Burası yeni bir okul, komşumun kızı da burada okuyor. Fıçı ustasıdır komşum, kızsa öğretmen olmak istiyor, senin gibi, çocukları canından bezdirecek yani. Bak, buradan Hradcany ne güzel görünüyor! Öyle değil mi? Kentimiz çok eskidir. Ama, bak karım gençtir, utanıyorum hatta bazen... Senin yanında ağzını hiç açmayacaktır eminim, benimleyken bile fazla konuşkan değildir zaten, ama inan bana, çok akıllıdır...

Kveta evdeydi. Frantisek komşusunu da çağırdı. İki şişe de "Melnik" getirmişti yanında. Dédé'yi törensel bir biçimde tanıştırdı konuklarına:

— Limoges kentini kurtaran partizan müfrezesi komutanı, Fransa'nın Dünya Barış Kongresi Delegesi Dedé...

Harifçe gülümseyerek ekledi:

— Gülerdin bana sen Kveta, anımsıyor musun, Fransızları seviyorum, oysa onlar beni memleketlerinden kovdular, diye. Kimdi beni kovan? Bakanın biri. Ne yaptığını kendisi de bilmiyordu, yalnızca Amerikalıların emir kuluydu, o kadar. Oysa şimdi gerçek Fransız kimmiş görüyorsun, bak, bana, evimize geldi ve bizimle içki içiyor. Sizin Bourgognelılara uymaz bu tabii Dédé, güneş bizde, sizdeki gibi değil, ama yine de fena sayılmaz, öyle değil mi? Hadi, gerçek Fransa için kaldıralım kadehlerimizi!

Zaman azdı, ama Frantisek konuklarını götürmeden önce birer bardak şarap daha doldurdu herkese:

— Partizanlar için, herkesten önce de eski dostlarımız Mado ve Medved için, dünyada sahip olunabilecek en büyük mutluluğun onların olması için içelim!

İstasyonda orkestra çalıyordu; İtalyanlar "Bandiera Rossa"yı[20] söylüyorlar, genç kızlar vagon pencerelerine çiçek atıyorlardı. Ve Varşova'ya bir tren daha hareket ediyordu.

... Albay Danovan hafifçe gülümseyerek:

— Nasıl, diye sordu Roberts'e, bu kez hoşunuza gitti mi bari Londra? Umarım iyice dinlenmişsinizdir?

Roberts kendini tuttu ve hiçbir şey söylemedi. Danovan önündeki dosyayı açtı ve gıcırdayan bir sesle Roberts'i haşlamaya başladı:

— Söyler misiniz lütfen bana, niçin gittiniz siz Londra'ya? Ve daha önemlisi nerede sizin şu "şahane" planınız? On üç Kasımda Kızılların beş uçakları vardı, on dördünde on dokuz, dün de sekiz uçakları... Dokuz yüze yakın adam taşıdılar öbür tarafa... Size ta ne zaman söylemiştim, kendinize fazla güveniyorsunuz diye. Bir hafta önce bana Varşova'da Batılı ülkelerden en çok elli delegenin toplanabileceğini söylemiştiniz. Oysa yalnızca İngilizlerin sayısı ne kadar şu anda Varşova'da biliyor musunuz? İki yüz otuz bir. Fransızlarsa iki yüz altmış altı... Her zaman kimseye söz sırası vermezsiniz, şimdi niye susuyorsunuz?

— Rosen'in nasıl olup da farkına varamadığını anlayamıyorum... Brüksel havaalanını izlemesi için uyarmıştım kendisini. Smith de Roma'yı kontrol edecekti... Hiç şüphesiz son derece pis bir durum bu. Batı Almanya üzerinden neredeyse bir hava köprüsü kurdu adamlar...

— Onların ne kurduklarını ben de biliyorum... Bu arada acaba siz ne kurdunuz? Kedinin fareyle oynadığı gibi oynadılar sizinle. Ne aptallık sizin "şahane" planlarınıza güvenmek? Dememiş miydim ben size, hiç değilse on tane işbilir adam gönderelim Kongreye, delegeler arasında ayrılık çıkarsınlar, diye? Oysa siz kimi gönderdiniz? Rogge'yi! Tek kelimeyle gülünç bu. Belki de boyu ve kilosuyla sizde saygı uyandırıyordur Rogge, ama bildiğim kadarıyla akıldan yana aynı saygıyı uyandıran bir kişi değil mu. Kongre yarın açılıyor. Gürültüsü çok fazla olacak... Bütün bu olanlardan sonra Johnson kutlamayacaktır herhalde sizi...

Özel tren Varşova'ya akşam girdi. Genç bir kadın Sablon'a bir demet koyu kırmızı karanfil uzattı. Sablon şapkasını çıkardı, şaşkın şaşkın gülümsedi. İstasyon önündeki alana çıkınca, olağanüstü bir kalabalık,

Picasso'nun güvercini ve ev yıkıntılarıyla yeni yapıların iskeleleri karşıladı delegeleri. Sablon belli belirsiz geçmiş hayatını düşündü. Altı ay önce yine Varşova'dan geçiyordum ve cebimde "Transoc"un muhabir kartı vardı. Geçmiş yıkıldı, geçmiş yandı, kül oldu. Ama ben yaşıyorum, düşünüyorum, bir şeyler yapıyorum... Kongreyi parçalamayı başaramadılar... Yarın, dünyanın her yanından gelmiş insanlar, oturup konuşacağız, görüşeceğiz ve inanıyorum ki anlaşacağız...

İstasyon alanındaysa halk coşkunca bağırıyordu:

— Barış! Barış! Barış!

93

Güneyden geleli daha bir yıl olmasına rağmen Jenny Camber'i o büyük, kalabalık Harlem'de herkes tanırdı. Jackson'da olduğu gibi mavi, pembe bluzlar dikiyordu, ama bu artık eski Jenny değildi: Birçok şeyi anlayabiliyordu. "Kara vali" şişko Bunch'a, New York'ta David'in öcünü alıp alamayacağını sorması şunun şurasında ne zamanın işiydi? Acısından kimin suçlu olduğunu bilmiyordu o zamanlar: Smiddle mi, Low mu, yoksa bütün beyazlar mı? Jackson'da yaşlı zenciler, "New York cennettir," demişlerdi, "zenci kırımı yoktur orada, aklına eseni yapabilirsin." Jenny New York'a gelince bunun hiç de böyle olmadığını gördü. Evet, gerçi otobüste beyazlarla yanyana oturabiliyordun, ama zencilerin Harlem dışında yaşamalarına izin yoktu, beyazlar onları tiyatrolarına, kiliselerine sokmuyorlar, nerede ağır, pis bir iş varsa zencilere yaptırıyorlardı.

Bunch, Brooster'e bir mektup yazdı Jenny için; bilmiyordu mektupta ne olduğunu Jenny, ama Brooster kendisini sevecen karşılamış ve hemen bir iş bulmuştu. Geldiğinden bir süre sonra Jenny ona, "Bütün pislik, bizim beyazlardan daha az olmamızda" demişti. O da, "Hayır Jenny," demişti, "kötü zenciler de vardır, ben seni iyi beyazlarla tanıştıracağım." Jenny toplantılara gitmeye başlamıştı, Profesör Mac Clay'i iki kez dinlemişti. "Barış Dostları" komitesinde Betty ile tanışmıştı. Brooster'e acısından hiç söz etmemişti, ama Betty'ye, David'i nasıl sevdiğini anlatmış, ölümünden hemen önce yazdığı mektubu göstermişti: "Görüyorsun değil mi, gururlu olmamı yazmış bana..." Betty ona birçok şeyi açıklamıştı. Jenny önceleri yalnızca aşkı, korkuyu, öfkeyi, felaket getiren gökteki yeşil yıldızı ve David'in avucundaki kızıl yıldızı bilirdi. Şimdiyse savaşan insanları görüyor, gururlu olmanın ne demek olduğunu anlıyordu.

Joyce, Jenny Camber'den rastgele söz etmemişti Roberts'e: Ta ne zaman geçirmişti Jenny'yi listesine. Onun Kızıllar için imza topladığını biliyordu ve zenci kızın yedi bin imza toplamış olması onu hiç şaşırtmamıştı. Şöyle söylerdi sık sık: "Amerika'nın kendine özgü bir paleti var: Karalar hep Kızıldır bu palette." Ama Jenny beyazlardan da imza koparabilmişti. Nasıl olmuştu ki? Anasının gözüydü bu kız. Döner dönmez yakasına yapışmak gerekti.

Jenny inandırıcılığıyla etkiliyordu karşısındakini: Her sözünde acı, yaşanmış büyük korkular, inanç duyuluyordu. Betty'nin sevdiği adamın tutuklandığını duyunca, Jackson yakınındaki ormanı, kaktüsleri, yeşil yıldızı anımsadı hemen. Beyaz olması kurtarabilecek miydi Betty'nin dostunu? Hayır. Onlar insanlar mutlu olmasın istiyorlardı. Eğer onların hakkından gelemezsek, beyaz-siyah bütün kadınlar ağlayacak.

Varşova'nın yıkıntılarına şaşkınlıkla bakıyordu Jenny. David savaşı anlatmıştı ona gerçi, ama bunun böyle olabileceğini hiç düşünmemişti: Dünyanın her yerinden insanların koşup bu Kongreye gelmelerinin nedenini şimdi daha iyi anlıyorum!..

Büyük salona girince karşılaştığı görünüm Jenny'yi sarstı: Dünyanın dört bucağından insanlar vardı burada ve hepsi de onun dostuydu. Amerikan delegasyonunun masasına oturdu; bir yanında Mark James, öte yanında Papaz Mac Gill vardı. "Ne çok insan var!" dedi Mark James ona dönerek. "Neden biliyor musun? Çünkü insanlar üçkâğıtçılardan çok da ondan. Düşündükleri domuzluğu yaptırmayacak buradaki insanlar onlara." Jenny'nin gözleri salonda koşturuyordu: Renk renk giysileri içinde Çinliler... Hintliler... Polonyalı bir köylü kadın... Araplar... Kocaman şapkasıyla bir piskopos... İşte şurada Afrikalı zenciler... Jenny onlarla konuşmak istedi, ama İngilizce anlamıyorlardı. İçlerinden birisi Jenny'yi kucakladı: İşte, yine de anlaşmışlardı... Herkesin bildiği, tanıdığı çok sayıda ünlü kişi, kendisi gibi sıradan kişilerle yanyana oturuyorlar... Bunca kişi arasında herhalde bluz diken terzi bir kadın da vardır... Sonra birden herkes ayağa kalkıyor ve alkışlamaya başlıyor. Kürsüdeki adam utangaç utangaç gülümsüyor, ellerini kaldırıp alkışları susturmaya çalışıyor. Joliot-Curie bu. Jenny hemen tanıyor onu: Betty'nin çalıştığı odada resmi asılı.

Kulaklığı takıyor Jenny. Birden salonun duvarları yok oluyor, her şey apaçık, görünür, anlaşılır oluyor. La Rochelleli dokerler limanlarında gururla dolaşıyorlar, gemilere silah yüklemeyeceklerini söylüyorlar. Sicilya tarlalarında köylüler yürüyor, topraklarını koruyacaklarına ant içip, olağanüstü güzel şarkılar söylüyorlar. Yüksek kamışlar arasında Çinliler rüzgâr gibi koşuyorlar: Kore'yi kurtarmak için bu koşuş... Bolivyalı maden işçileri, "katillere yardım etmeyiz biz," diyorlar jandarmalara. Volga'nın kıyısında, masallarda olduğu gibi yeni bir Stalingrad yükseliyor. Kavurucu

sıcaktan bitkinleşmiş fellahlar imza topluyorlar çölde. Yaşlı bir Hintli mutluluk üzerine şiir okuyor.

— Kendimden söz edeceğim ben, diye başladı Sablon konuşmasına, çünkü benim iki yıl önce düşündüğüm gibi düşünen çok insan var. Gençlik dönemini geride bırakmış bir insanın aldatılmasını, başkalarının elinde oyuncak olmasını anlayabilmek zor olsa gerek. Hele bizim için, Fransızlar için bunu kabul etmek çok zor. Çünkü bizde ufacık bebeler bile kendilerini eski kulağı kesiklerden sayarlar. Hatta, insan, aldatılıyor olduğundan kuşku duymaya başlasa bile, bu kez de yalana sarılıyor: Böylece bağımsızlığını koruyabileceğini sanarak... Beni Rusların savaş istediğine inandırdılar, gazetelerde bunu yazdılar, her yerde bunu söylediler, bunu yaydılar. Bunu söyleyen ya da yazanlardan bir kısmı dürüst kişilerdi, onlar da aldatılmışlardı. Ötekilerse, belki de komünizmden korktukları için buna inanmışlardı. Ben komünist değilim, komünistlerin söyledikleri ve yaptıkları birçok şey, bana yabancı geliyor. İleride belki o noktaya da gelirim, bilmiyorum. Komünistler dünyayı yeniden kurmak istiyorlar, bunun için de barışı koruyorlar. Ben kör inançlara, eski alışkanlıklara, bağlılıklara değer vermem, ama açık konuşuyorum: Dünyanın yeniden nasıl kurulacağı konusu üzerinde şimdiye kadar doğru dürüst bir biçimde hiç düşünmedim. Ama eğer yeniden bir savaş olacak olursa, hiç kimsenin hiçbir şey yapamayacağını, hatta yaşamanın, öylece yaşamanın bile olanaksız olacağını çok önceleri anlamıştım. (Sayısız yanlışın içine düştüğüm günlerde de anlıyordum bunu.) Barışı savunanlar arasında pek çok komünist var, ben onlara, tıpkı Direniş günlerinde olduğu gibi, tıpkı Auschwitz'de olduğu gibi, yoldaşlar, diyorum. Bugün en önemli şey, barışın korunmasıdır. Şöyle böyle iki yıl önceydi, hatta daha bile az, –ama bana çok uzak geçmiş gibi gelir hep–, "Transoc" ajansının muhabiri olarak Moskova'ya gitmiştim. Telaşlı, endişeli dolaşıyordum Moskova sokaklarında. Zaman zaman kuşkuya düşüyordum: Haklı olan ben miyim? Ama daha hiçbir şey görmemiştim, daha doğrusu, anlamıyordum. Benim için çok önemli olan şu anda, hepinizin önünde, bir Rusa teşekkür etmek istiyorum. Krilov'du adı, alçakgönüllü bir doktor... Kulak, burun hastalıkları uzmanı olduğunu söylemişti bana, ama bendeki çok başka, çok korkunç bir hastalığı iyi etti: Körlüğü... İlk kez o açtı gözlerimi. Ama daha uzun süre arandım, şaşırdım, kuşkulandım. "Transoc"un Prag'a ve başka kentlere gönderdiği kişilerin, Coster'in ya da Binbaşı Smiddle'in, nelerle

uğraştıklarını öğrendim: Suçsuz insanları öldürüyordu bu adamlar. Şimdi de öldürüyorlar. Biz şimdi burada kardeşlikten söz ederken, onlar gizlendikleri duvar artlarından ateş ediyorlar, Kore kentleri üzerine bomba yağdırıyorlar, Avrupa'da yeni bir savaşa hazırlanıyorlar. Biz, bütün dünya insanları, durduramayacak mıyız bu savaş gangsterlerini?..

Sablon, Albay Roberts'i, yeni "Pax" ajansını, Danovan'ın cinayet şebekelerini nasıl örgütlediğini anlattı.

Salondaki gazeteciler arasında "Pax" ajansının muhabiri Dempsey de vardı. Aralıksız not alıyordu önündeki kâğıda. "United Press" muhabiri kulağına eğilip, "Duydunuz mu," dedi, "sizin ajans için söylediklerini?" Dempsey başını salladı ve yazmaya devam etti. Bütün gün Bernson'a ne göndereceğini düşünmüş, sonra, birden gelen bir esinle yazmaya başlamıştı. Sabahleyin "Bristol" otelinin önünde kendisini delege sanan ilkokul öğrencilerinin imza istemelerini anımsamıştı. Şöyle başlamıştı yazısına: "Kongre son derece renksiz geçiyor. Sıkıntıdan bitkin düşen konuşmacılar, önlerindeki kâğıtlardan birbirinin benzeri konuşmaları okuyor, Rusları övüp, Amerikalılara sövüyorlar. Halk seferber edilmiş durumda: Zavallılar, sıra olup delegeleri selamlamak zorundalar. Ama onlar bunu gizlemeye çalışmadıkları bir nefretle yapıyorlar, çünkü ellerinden evlerini, odalarını, hatta yataklarını almakla kalmadılar, bütün gıda maddelerini semiz ve besili "barış yanlıları" için ayırdıklarından açlığa da mahkûm etmiş oldular. Sabah otelimden çıktığımda küçük okul çocukları sardı çevremi, kendilerine bir dilim ekmek vermem için yalvardılar. Onlara birer tane Amerikan çikolatası verdim ve böylece de herhalde Kongre dolayısıyla kentlerine gelen konuklar içinde içtenlikle selamladıkları tek kişi ben oldum."

Birden, salona içi kırmızı karanfillerle dolu bir sepet getirdiler ve uzun masanın üzerine koydular. Karanfillerden biri Jenny'nin yanağını okşuyordu. Kürsüye Joséphine Gode çıkmıştı:

— Bu çiçekleri Nice barış savaşçılarına gönderdi...

İncecik tüylerin karardığı üst dudağı heyecandan titriyordu, Joséphine, Fransız kadınlarının savaşa karşı nasıl savaştıklarını anlattı:

— Raymonde Dien, silah yüklü bir treni durdurmak için rayların üzerine yattı. Benim kentimde, Nice'de, halk V-2 çerçevelerini denize attığında en

önde, Direniş kahramanlarından Madeleine Lancier, ya da bizim kendini çağırdığımız gibi, Mado vardı...

Jenny'nin gözünün önüne gencecik bir kadın geldi. Yirmi yaşlarında, daha yeni evli. Sevgilisi bekliyor kendisini. Ama o, trenin başkalarına ölüm taşıdığını biliyor. Rüzgâr gibi geliyor tren tam karşısından. Hemen rayların üzerine yatıyor. Yakalayıp hapse atıyorlar genç kadını. Ve ötekisi... Masmavi denizin yanında duruyor. Jandarmalar atılıyorlar üzerine, ama o silkinip kurtuluyor ve işte "çerçeve" midir nedir iğrenç alet suların dibini boyluyor... Jenny birden öyle alkışlamaya başladı ki, yanında oturan Mark James sevecen bir gülümsemeyle, "Kulaklarımı sağır edeceksin Jenny..." dedi.

Koreli Pak Den Ai konuşuyordu şimdi de. Zayıf bir kadındı; uzun, beyaz bir elbise vardı üzerinde. Herkes, hiç kimseyi dinlemediği kadar büyük bir ilgiyle dinliyordu onu. Jenny'nin yanında, yaşlıca bir Amerikalı kadın ağlıyordu. Oğlu Kore'de savaşan Bayan Browler'di bu. Pak Den Ai, sakin, pırıl pırıl aydınlık ülkelerine Amerikalıların ne büyük felaketler getirdiklerini anlatıyordu. Jenny çok iyi anlıyordu Wright ya da Richmond Junior da böyle girerlerdi zencilerin evlerine, böyle öldürürlerdi çocukları. Koreli bir kadın sırtında taşıdığı çocuğunu emzirmek isteyince çocuğun artık soluk alıp vermediğini görmüştü: Bir bomba parçası öldürmüştü yavrucağı. Ama Koreliler teslim olmamışlardı ve olmayacaklardı, gururluydu onlar, kurtaracaklardı yurtlarını.

Pak Den Ai sözlerini bitirince herkes ayağa kalktı, kimileri ona doğru koştu, elini sıktılar, kucakladılar. Papaz Mac Gill de onların arasındaydı. "Suçsuz, saf Amerikalıları bağışlayın," dedi Koreli kıza, "olanlarda onların hiçbir suçları yok. Bu savaşa girişen kötü kişiler tanrının ve insanların önünde hesap verecekler." Bayan Browler hâlâ ağlıyordu, gözyaşları içinde, "Lütfen söyleyin ona," dedi çevirmen kıza, "çok utanıyorum, oğlum Kore'de..." Jenny bir kenarda duruyordu; sonra ürkek ürkek Koreli kızın yanına gitti: Ne diyeceğini, duygularını nasıl dile getireceğini bilemiyordu. Birden, Pak Den Ai onu kucakladı; Jenny kendini tutamadı ağlamaya başladı: Dayanılmaz bir yürek acısı ve mutluluk gözyaşlarıydı bunlar.

Profesör Kenneth komisyon toplantısından memnun döndü, çok büyük bir iş bu yapılan, diyordu, gerçek bir barış programı düzenleniyor. Sovyet delegelerinin her öneriye "hayır" diyeceklerini sanmıştı başlangıçta, oysa

herkesi dikkatle dinliyor ve son derece ölçülü önerilerde bulunuyordu Sovyet delegeleri, önlerilerine getirilen değiştirmeleri de kabul ediyorlardı. "Onlarla anlaşılabilir, bunu iyice anladım bugün." Memnundu Kenneth.

Kürsüdeyse Paraguay delegesi konuşuyordu.

— Öğrenci Mariano Alonso barış için öldü. Korkunç işkenceler yaptıktan sonra öldürdüler onu. İşte onun kanlı gömleği: Barış Kongresi'ne getirdim onu...

Jenny, David'i anımsadı ve elleriyle yüzünü kapadı.

Konuşmacılar birbiri ardı sıra kürsüye çıkıyorlardı: Sert, katı hukukçulardan, papazlara, köy ve ev işlerinden başka bir şey düşünmeyen kırmızı yanaklı köylülere kadar çok çeşitli insanlardı bunlar. Birmanyalıdan sonra Norveçli, ondan sonra da bir İngiliz muhafazakar ve Antil Adalarından bir zenci konuştu. Cam kulübeler içindeki çevirmenler ter içinde, söylenen her cümleyi anında çeviriyorlardı. Gazeteciler telefon kulübelerinin başına birikmişler, aldıkları notları Buenos Aires'e, Kalküta'ya, Kahire'ye... bildiriyorlardı. Oturumlara gece de devam ediliyordu. Delegeler bazen gülüyorlar, bazen öfkeleniyorlar, bazen alkışlıyorlardı. Kongre hummalı bir çalışma içindeydi. Jenny, kendisinin de büyük ve güç bir iş yaptığını anlıyordu: Savaşa karşı kurulan bent yükseliyordu.

İki oturum arasında Marx James bir grup delegeyle birlikte Varşova'yı dolaştı. "İşte," diyordu James gördüklerini anlatırken, "bir memlekette dalavereci olmayınca böyle olur! Naziler taş taş üstünde bırakmamışlar kentte. Ama görmek gerek Polonyalılar neler yapmışlar!.. Bir de bizde yapılanları hızlı yapıyoruz diye övünürler, oysa burada daha da hızlı yapıyorlar: İnsanlar yaptıklarının kendileri için olduğunu biliyorlar. Döndüğümüzde anlatacak çok şeyimiz olacak. Tabii, ağzımızı da tıkayabilirler bu arada, çünkü görülüp duyulmamış bir domuzluğa hazırlanılıyor şu sıralar Washington'da"...

"Pax" muhabiri Dempsey'nin canı sıkılıyordu: Ne lanet bir işti bu böyle! Yazacak bir şey olmadığı gibi, Kızıl canavarlarla aynı kafeste oturmak da katlanılacak gibi değildi. Alçak heriflerin ne yapacakları belli mi olurdu? Ama Rogge'nin konuşmasına kadar kalmak gerekti: Skandal çıkaracağına

söz vermişti Rogge. Kuşkusuz çok çok üç-beş kişi izlerdi onu, ama bu yine de yazılacak bir şeyin çıkması demekti...

Pak Den Ai'i selamlamak için delegeler ayağa kalkınca korkan Dempsey de yerinden fırlamıştı. Sonra kendini savunarak, meslektaşlarına bu davranışını açıklamaya çalışmıştı: Hepinizden çok daha zor bir durumum var benim, ajansıma nasıl çattıklarını sizler de duydunuz. Hem hanımlarla selamlaşmak için ayağa kalkılması adettir biliyorsunuz; benim yönümden bu basit bir incelik gösterisidir..."

Erich Scheller Kongreye üçüncü gün geldi. Gece, gizlice geçmişti sınırı. Konuşmasında şunları söyledi:

— General Dawes'ın Alman tümenlerine bağladığı umut boşa çıkacaktır. Adenauer ve Von Maltz'la anlaştı o, halkla değil. Naziler Varşova'yı yıkmışlardı, ama Varşova yeniden canlandı. Kahramanlar ölümsüzdür, ama katiller değil. Nazi ordusu yeniden canlandırılamaz. Biz izin vermeyeceğiz buna; bunu burada, Varşova'da böylece belirtiyoruz...

Büfede Dédé yaklaştı Erich'in yanına:

— Bizim Pinaud'nun da sizin Von Maltz'dan geri kalır yanı yok. Kırk ikide aralarından su sızmıyordu, şimdi neden aynı şey olmasın? Yalnız, anlaşabilmeleri için arada bir engel var. O da biz, öyle değil mi?

Erich neşeyle güldü:

— Hiç şüphesiz öyle. Şu da var ki, siz şimdi bizden daha ileridesiniz, ama göreceksiniz, yetişeceğiz size.

Söz sırası gelen Jenny Camber çıktı kürsüye:

— Ömrümde ilk kez konuşuyorum böyle büyük bir toplantıda ve çok heyecanlıyım. Sıradan bir zenci kızım ben, terziyim. Geçen yıla kadar Jackson'da oturuyordum, Missisipi'de bir kenttir Jackson. Fransız gazeteci Sablon bu kürsüden konuşurken bağırmamak için kendimi güç tuttum: Çünkü kendilerini benim de tanıdığım birtakım insanlardan söz etti burada. Binbaşı Smiddle Jackson'da korkunç bir pogrom düzenlemiştir. Postacı Bang'ı üzerine benzin döküp yaktılar, dört yaşında bir kız çocuğunu öldürdüler. Smiddle eskiden de saldırtırdı adamlarını üzerimize, her yıl

bizlerden bazılarını ya asarlar, ya da üzerine benzin döküp yakarlardı. İşte Sablon'un sözünü ettiği katillerin asıl yerleri... Onlar önce öz kentlerinde öğrendiler cinayet işlemesini, sonra bunu her yerde uyguladılar. Richmond Junior'u belki Kore'ye göndermemişlerdir ama gönderdikleri öteki kişilerin de her biri birer Richmond Junior. Bizim ülkemizi yöneten insanlar neden savaş istiyorlar? Açgözlü ve zalim hepsi de çünkü. Bir dostum vardı, Senatör Low'un çiftliğinde çalışırdı. Onu tutukladılar ve elektrikli sandalyeye oturtmak istediler. O da kendini astı. Ölmeden önce gururlu olmamı yazmış bana. Ben de gururlu olmaya çalışıyorum; Amerika'ya döndüğümde eskiden olduğundan çok daha iyi mücadele edeceğim. Çünkü burada, bütün dünyada ne kadar kalabalık olduğumuzu gördüm, artık sırtımda iki kanat var... Dostum savaşa katılmıştı, Amerikalı subayların zenci askerlere güldüklerini anlatırdı bana. Oysa o sıralarda bize Hitler'e karşı savaştığımızı, çünkü onun başka halkları ezdiği, Yahudileri öldürdüğü söyleniyordu. Dün Polonyalı bir kız Varşova'yı gezdirdi bana. Katillerin burada neler yaptıklarını gördüm. Polonya'nın özgür olması, Almanların ve Smiddle gibi Amerikalıların bulunmadığı bir ülke olması ne büyük bir mutluluk! Bu yüzden çalışıyor zaten gece demeden gündüz demeden, Polonyalılar yıkılan kentlerini yeniden kuruyorlar. Dün geceki oturumdan dönerken projektör ışığında çalışıldığını gördüm. Yapılan bu evler sanki benimmiş gibi sevindim. Richmond, Jackson'da ev yaptığında hiç sevinmiyorum, ama burada seviniyorum. Polonyalı kız eski gettoları gösterdi bana, kalıntıları hâlâ duruyor, bakmak bile tüylerini ürpertiyor insanın. Yahudileri tutarlarmış burada Almanlar. Anlaşılır bir şey bu benim için: Bizim Jackson'da da kentin belirli bir bölümünde oturur zenciler. Polonyalı kız Yahudilerin bu gettolarda nasıl ayaklandıklarını, nasıl eşitlikten uzak bir savaşta yok olup gittiklerini anlattı. Ben, Jacksonlu zenci kadın, onların, onurları uğruna can veren insanların anıları önünde saygıyla eğildim. Çok zor bir durumumuz var Amerika'da bizim: Yalnızca zenciler değil sözünü ettiğim, bütün dürüst, onurlu insanlar için aynı durum söz konusu. Profesör Mac Clay'in geçenlerde tıpkı Howard Fast gibi tutuklanıp hapse atıldığını ve Garstone'un casusluktan yargılanacağını herhalde duymuşsunuzdur? Oysa Garstone'un tek suçu barış istemesi ve Stockholm çağrısına imza toplamasıdır. Bir sevgilisi var Garstone'un, ben de tanıyorum kendisini, ama burada adını veremem. Burada anlatılan Fransız kadın kadar cesur bir kadındır o da. Ve onun gibi pek çok kadın vardır Amerika'da. Sizlerden halkımızı, aramızdan çıkmış bir avuç alçak, namussuza bakarak

değerlendirmemenizi rica ediyorum. Amerika'yı, onun yüreğini ilerde göreceksiniz... Bizde gazeteler Rusların düşmanımız olduğunu yazarlar hep. Smiddle'in adamlarınca öldürülen arkadaşım Elbe'de bir Rus albayının elini sıktığını anlatmıştı bana. Arkadaşım ölürken de hatırlamış bu olayı, bana yazdığı mektupta bundan söz ediyordu. Ben biliyorum: Sovyet halkı barış istiyor. Odamda Stalin'in portresi asılıdır. Sovyet delegesi Sebarşin konuştu az önce burada, bir tek sözcük kaçırmaktan korkarak dinledim onu, ve bütün söylediklerini yazdım, Amerika'da hepsini tekrarlayabilirim... Sözünü ettiğim arkadaşım aramızda değil şimdi, öldürdüler onu, ama ben hem kendi adıma, hem onun adına ve hem de –beyaz, siyah– başka birçok dostum adına Sovyet delegesi Sebarşin'in elini sıkmak istiyorum. Burada yeni bir dünya gördüm. Zenci olduğum için hiç kimse uzak durmadı bana. Polonyalı kız bana Varşova'da kalmayı isteyip istemeyeceğimi sordu, yurduma dönmek istediğimi söyledim ona. Muhakkak ki burada çok daha rahat bir yaşantım olurdu, ama ben Amerika'yı seviyorum. İnsan hayatta bir kez doğuyor, bir kez ölüyor ve bir tek vatanı oluyor. Benim babam Jackson yakınlarında bir çiftlikte çalışırdı, annem de orada çalışırdı, ben de orada doğdum, sarı ırmağın kıyısında; adam boyundan daha yüksek kaktüsler, ormanlar vardır orada... İnsan gerektiğinde tıpkı Koreliler gibi, tıpkı Paraguaylı öğrenci gibi, ve tıpkı Stalingrad kahramanları gibi vatanı için ölmesini bilmelidir. Ben ilkokulu bitirdim, daha çok okumaya çalışıyorum, ama pek az şey biliyorum daha; delegasyonumuz arasında bilginler de var; ve bütün delegelerimiz benden daha yaşlı... Sizlere bir tek konuda söz verebilirim: Başıma ne gelirse gelsin; insan için, kardeşlik için, barış için savaşacağım. Ben, Jenny Camber, Harlemli terzi kız, ant içiyorum burada!

Jenny kürsüden inince Sebarşin'i buldu yanında. Heyecanlı, duyulur duyulmaz bir sesle:

— David Harrison'du adı, dedi. Ruslar ona küçük, Kızıl bir yıldız armağan etmişlerdi.

Sebarşin'i kucakladı ve gülümseyerek gözlerinde biriken yaşları sildi.

Son iki gece Sebarşin ne yatmış, ne de uyumuştu: Karar tasarıları üzerinde çalışmış, çevirileri karşılaştırmış, delegelerle sohbet etmişti. Profesör Kenneth'e, biyologlar arasındaki tartışmanın barışçıl işbirliğine engel olmayacağını açıklaması gerekmişti. Fransız Lecroix, uluslararası denetim kavramının açıklığa kavuşturulmasını istiyordu. İngiltere delegesi

Bayan Linds, Mac Arthur'un, her ne kadar Kore'de birtakım canavarlıkların yapılmasina izin verdiyse de, uluslararası bir yargılama yapılmadan böyle açıkça suçlanmaması gerektiğini savunuyordu. Sebarşin sakin, dostça yanıtlar veriyordu bütün bunlara; dünyanın çeşitli yerlerinden gelip Varşova'da toplanan bu insanların her birinin çeşitli sosyal gruplardan olduğunu ve onları burada bir tek şeyin –Savaşı önlemek– topladığını biliyordu. Yurttaşlarının beklediği birtakım önyargıları gözönüne almak zorundaydılar, hatta onlarla aynı önyargıları da paylaşıyor olabilirlerdi. Sablon'un da çok güzel belirtiği gibi çokluk kurtulamıyorlardı bu önyargılardan? Sovyet delegasyonundaydı herkesin gözü: Kimileri sonsuz bir güvenle, kimileri korkuyla bakıyorlardı; onlara kızmak, duygularını belli etmek doğru değildi.

Şu son sıralar Sebarşin, kendini hiç iyi hissetmiyordu; yazın bir yere gidip dinlenme planı gerçekleşmemişti. Meşelere ilişkin önerisi tartışma konusu olmuştu, böyle durumlarda hep görüldüğü gibi karşı çıkanlar olmuş, tek tek rastlanılan birtakım başarısızlıkları öne sürmüşlerdi. Yazmak, konuşmak, kanıtlamak gerekmişti. Hemen sonra da (uçakta, saat beşte) yanyana dikilebilecek meşe cinsleri konusundan, uluslararası denetim sorununa geçmişti: Sürekli mi yoksa periyodik mi olmalıydı denetim?

Stockholm'ü anımsıyordu Sebarşin: "Katakomp"larda yapıyorduk orada oturumlarımızı, halkın bizimle ilgilendiği yoktu, gazeteciler imza toplanması fikrine gülüyorlardı. Ve derken Varşova... Görülmemiş bir şey bu... Hükümetleri aşarak doğruca halka, sıradan insanlara başvurduk; yüreklendi insanlar, yükseltecekleri seslerinin birçok şeyi çözümleyeceğini anladılar ve gururla koydular imzalarını çağrıya. Londralı avukat sekreterlerinin imzaları tam onlara özgüydü: Açık, okunaklı, düzgün; Çinliler birkaç kilometre uzunluğunda ve üzeri hiyeroglifimsi imzalarla dolu bir ipek şerit getirmişlerdi; balta girmemiş Afrika ormanlarında yaşayan zenciler, imza yerine ağaçlara birer çentik atmışlardı. İnsanlık, sözünü söylemişti. Profesör Dumas, Stockholm'de, engelleri yarıp geçerek halka ulaşmak gerektiğini söylemişti. Ne yazık ki öldü, şu salonu göremedi...

Jenny kendisini kucakladığında kızın gözlerinin sevgi ve acıyla dolu olduğunu görmüştü; her şey vardı bu gözlerde: Öldürülen dostunun anısı, büyük umutlar... Bu gözler Lelya'nın gözleriymiş gibi geldi Sebarşin'e.

Savaştan söz ettikleri gece o da Kuksa'ya böyle bakmıştı. Beyaz olsun, kara olsun, nasıl da benziyordu insanlar birbirlerine ve bu çok karmaşık, bu dolambaçlı hayatta nasıl da yalın ve herkesçe anlaşılır bir gerçek vardı: İnsan sevgisi dedikleri...

Sebarşin'i daldığı düşüncelerden Pierre Cot sıyırdı: Saldırı kavramının tam belirlenmesi konusunda konuşmak istiyordu.

Sovyet delegasyonuna soluk aldırmıyorlardı: Mark James'in Rus işçileriyle konuşması gerekti; Dédé Moskovalı bir öğretmen kızla söyleşiyordu; Kübalı bir ozan Fadeyev'i[21] arıyordu.

Erich genç bir Çinliyle birlikte dünya haritasının önünde duruyordu; birbirlerini anlayamıyorlardı, yakınlarında da çevirmen yoktu. Erich bir eliyle Sanghay'ı, ötekiyle Elbe'yi gösterdi ve gülümsedi: İşte bu kadar aramız! Çinli de güldü; hafif, belli belirsiz bir gülümseyişti bu, ama insanın içine büyük bir rahatlık veriyordu.

Dempsey öfkesinden kuduracak gibiydi: Rogge kazıklamıştı kendisini; skandal falan çıkmadığı gibi, çıkacak gibi bir durum da yoktu. Rogge konuşurken birkaç genç İtalyan ıslık çalmış, Dempsey kulaklarını dikip canlanmıştı: Başlıyor... Ama başkan hemen önündeki zili çalmış, Rogge de protesto anlamında, gösterişli bir şekilde kürsüden inip gideceğine, konuşmasını okumaya devam etmişti. Yazılacak şey değildi bunlar…

Dempsey doğruca elçiliğe gitti: Herhalde bir telgraf gelmiştir... Washington'dan yeni bir yönerge falan?..

— Bernson, dedi elçilik sekreteri, artık kongreye ilişkin yazı göndermemenizi bildiriyor. Bunun yerine Polonyalılarla konuşup, burada buluşunuzdan yararlanmalıymışsınız...

Dempsey can sıkıntısıyla esnedi: Varşova'da bir hafta daha kalıp, ne idüğü belirsiz bir takım adamlarla konuşmak hiç de çekici gelmemişti ona. Bezginlikle:

— Olur dedi. Ne yapalım, konuşuruz… Ee, söyleyin bakalım, hoşunuza gidiyor mu Kızılların Varşova'da kurdukları çadır tiyatrosu?

Sekreter gülümsedi:

Beklemek gerekirdi bunu. Ama doğrusu adamlar mükemmel becerdiler bu işi. Elçi dün, Kore kampanyasını Noel'e kadar bitirsek bile, bunun, Avrupa'da, Varşova'nın yarattığı etkiyi karşılayamayacağını söylüyordu...

Dempsey saatine baktı: "Bristol"e kadar gidecek zamanım var, bir yemek yerim, votka da fena değil orada; votka içmem şart: Cesaretlenmem gerek...

Son akşam delegeler trübünde ayakta dururken önlerinden ellerinde meşaleleriyle Varşova halkı geçti, Alevler gecenin karanlığında titreyip sönecek gibi gelirken, tersine, daha bir canlılıkla yanıyorlardı. Onların bu canlı, bu coşkun yalımları, insanların yüreklerinde yaşayan büyük umudu yansıtıyor gibiydi.

Sonra havai fişekler aydınlığa boğdu kenti: Korkunç yıkıntılar, yüksek yeni evler, yapılmakta olan evlerin önündeki iskeleler, fabrikalar, Vistül, gettoların külleri, halkın acısı, halkın görkemli sevinci, halkın büyük umudu... Yüzbinlerce insan gökyüzüne bakıyordu. Son kez kocaman bir ateş topu yukarlarda parçalandı ve küçük bir kızıl yıldız, bulutlar arasında asılmışçasına öylece kaldı. Jenny gözleri yukarda, mırıldandı: "Aşkım, ömrüm benim!.."

94

Dimitri Alekseyeviç koğuşu dolaşmayı bitirince Doktor Rakitin gülümseyerek:

— Kutlamak gerek sizi, dedi, kongrede sizden de söz etmişler...

Krilov anlamadı:

— Kongrede mi? Ne kongresi?

— Bugünkü bütün gazetelerde var. Bir Fransız... Krilov yarı şaşkın, yarı utanmış:

— Uyuyup kalmışım, dedi. Biliyor musunuz Yevgeni Vladimiroviç, uykularımın pek düzeni kalmadı bu sıralar. Bütün gece dönüp durdum yatakta, sabaha doğruysa, tam tersine uyumuş kalmışım, uyandığımda sekizdi saat... Tıraş olurken de yüzümü kestim. Fırsat bulamadım gazetelere bakmaya...

Doktor Rakitin Pravda'yı verdi ona. Dimitri Alekseyeviç Sablon'un konuşmasını okuduktan sonra bağırarak:

— Biliyor musunuz, dedi, şaşılacak şey doğrusu!.. Buradaydı o, tam bu odada, şimdi sizin olduğunuz gibi... Ve neler söylemişti... Ama bakın ne güzel konuşmuş orada! Bana ilişkin yönleri, tabii saçma, adım aklında kalmış yalnızca... Ona o zaman söylemiştim. Hayat tedavi edecek sizi, demiştim. Bakın, görüyor musunuz Yevgeni Vladimiroviç, neler oluyor şu dünyada? Rezil bir ajansın temsilcisi olarak gelmişti buraya, bizim aleyhimize kurmuşlardı kendisini, hiçbir şeye inanmıyordu, ama bakın, gerçek yine de üstün geldi. Onda insanca bir şeyler olduğunu hemen anlamıştım. Öyleleri var ki aramızda, bizden olmayan, düşmandır, diye düşünüyorlar. Onları orada nasıl yetiştirdiklerini, onlara neler söylediklerini unutuyorlar. Söz konusu olan yalnızca bu Sablon da değil: Sallantıda olan, kararsızlık geçiren milyonlarca insan var; büyütüyor değilim, verilmekte olan savaş da onlar için değil mi zaten? Eğer onların gözleri açılabilirse, ne savaş olur, ne bir şey... Amerikalılarda bomba varmış... Hiç önemi yok bunun. Önemli olan insanlığın onların ardından gitmemesi. Bakın, örneğin,

şu Sablon'un durumu: Ne güzel bir şey aklının başına gelmesi! Onun sözünü dinleyenler ve onu izleyenler pek çok olacaktır... Benden söz etmesi çocukluk, hatta hoş bir şey değil bu benim için...

Krilov birden kaşlarını çattı:

— Fomina'ya da bir uğramam gerek. Durumu hiç hoşuma gitmiyor. Gitgide azıyor sanki hastalığı...

Hastaneden Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na, oradan savcılığa, oradan da bilimsel bir toplantıya gitti Krilov. Bütün bu süre içinde hep yemekte torununu göreceğini düşünüp sevindi.

Dimitriy Alekseyeviç'in yaşayışı sonbahardan bu yana değişmişti. Şaka yollu, "Kaderimin verdiği bir prim bu bana" diyordu. Yazın Sebarşin, Saratov orman dikim istasyonuna gitmişti. Nataşa'nın, kuraklığa dayanıklı meşe türleri üzerinde yaptığı gözlemleri çok dikkat çekici bulmuş ve onun, deneylerini daha iyi koşullar içinde sürdürmesini sağlamak için Moskova'ya alınmasını önermişti.

Nataşa, Vasenka ile birlikte ekimde gelmişti Moskova'ya. Hepsi Krilov'un dairesine yerleşmişlerdi. İhtiyar Tomka bile, Moskova'ya gelince minik bir köpek yavrusuna benzemişti. Özellikle de torununun gelişi sevindiriyordu Dimitri Alekseyeviç'i. Dur durak bilmeyen Vasenka, neredeyse düz duvara tırmanıyor, eline geçen herşeyi kırıp döküyordu (Krilov onu korumaya çalışarak, "Bu," diyordu, "ondaki yaratıcılığı gösterir.") Dimitriy Alekseyeviç, hiç can sıkıntısı duymadığı halde, şimdi anlıyordu neşeli koşturmalara, çocuk gülüşüne, okşamalara nasıl da ihtiyacı olduğunu... Ve tüm bunları Nataşa ve torunu getirmişti ona. Şu işe bak, diye düşünüyordu, Faust gibi kırk yaş gençleştim sanki!

Eve ancak yedide dönebileceğini umuyordu, dokuzda Parti il komitesi toplantısı vardı; ancak akademideki toplantı uzayınca, komite toplantısı ertelenmiş ve böylece bütün gece için serbest kalmıştı.

Kapıyı bakıcı açtı. Nataşa'yı enstitüden çağırmışlardı. Vassia resim yapıyordu. Dedesinin gelmesine çok sevinmişti, hemen onu soru yağmuruna tuttu: "Dede, tepkili uçaklar, uçak gibi mi uçarlar yoksa roket gibi mi?.. Bir roket, çok, çok uzaklara, buradan Bazimenka''ya... hayır, daha da uzağa, uçabilir mi?.." Dimitri Alekseyeviç torununa baktı ve gülümsedi:

— Ne o, fırçayı burnuna mı sürdün? Baksana, papağan gibi kırmızılı yeşilli olmuş. Git yıka...

— Sonra yıkarım... Hem bizim niye papağanımız yok?..

— Kışlarımız soğuk çünkü...

— Öyle yapmalı ki, kışlar ılık olmalı... Dedeciğim, yakında tepkili uçaklar Aya kadar uçacaklar, değil mi?..

— Herhalde. Ne o, Aya gitmek mi istedi canın?

— Hı...

— Ne yapacaksın peki Ayda?

— Çok büyük bir kent kuracağım.

— Ama kardeşçiğim, bunun için aya gitmene gerek yok ki, dünyada da kurabilirsin istediğin kenti.

— Olmaz, dünyada zaten kuruyorlar, ben büyüünceye kadar dünya da kurulacak kent kalmaz. Ayda çok yüksek yapılar yapacağım ben... Dede, sen çok mu yaşlısın?

— Sana göre, evet.

— Lyonya'nın yaşlı olmayan bir babası vardı, ama öldü. İnsan öldüğü zaman ondan hiçbir şey kalmaz değil mi dedeciğim?..

— Niye kalmasın? Ben ölünce sen kalacaksın...

— Ama bu, sen benim dedem olduğun için. Bezimenka'da bir çocuk vardı, Şura Nikitin, o bana ne annesinin, ne babasının hiç olmadığını söylemişti; o zaman o hiç kimseden kalmadı? Bezimenka'da Çerevatıh Dede diye biri vardı, tam on sekiz torunu vardı. Sendense yalnızca ben kalacağım...

— Hayır, dur bakalım. Yalnızca sen değil… Bir sürü öğrenci yetiştiriyorum ben, doktorlar kalacak yani benden sonra. Dün bana meşeciklerden söz etmiştin hani, sen büyüdüğünde, onlar da büyümüş olacaklar ve onlar da annenden kalacaklar... Anlıyor musun?

— Anlamayacak ne var bunda? Derste açıklamışlardı bunları bize. Ama ben ağaç dikmeyeceğim, hoşuma gitmiyor bu, çok beklemek gerek... Oysa benim o kadar sabrım yok. En iyisi, ben babam gibi bina yapacağım; bin katlı kocaman binalar... Ne dersin dedeciğim, Ayda papağan var mıdır acaba?

Esnemeye başlamıştı Vassia, yumrucuklarının tersiyle gözlerini oğuşturup duruyordu. Dimitri Alekseyeviç onu yatağına yatırdı, sonra kendi odasına geçti. Gazetelere bir göz atmak istiyordu...

Elinde gazete düşünceye daldı. Geleceğe bakabilmek zor, öyle hızla değişiyor ki her şey... Geçmişi anımsadığımda çok şaşırıyorum o ben miydim diye... Lipetsk'de Avukat Şçeglov'u, Garina ve Spielhagen'in romanlarını okuyor diye mimlemişlerdi. Hastalığından kurtulmak isteyen kimseler kilisenin yanında oturan ve sabahtan akşama vaklayıp duran aptal Yaşka'ya giderdi: Yaşka çimdikleyerek tedavi ederdi gelenleri. Bir parça gözleme alabilmek için tüccar Yahontov'un evinin önünde halk sabahtan başlardı yığılmaya. Yahontov gülümseyerek, "Durun bakalım," derdi, "iyi bir gözleme ancak öğlene doğru çıkar, daha önce değil." Vaska ilginç bir çocuk. Biz de yaramazdık çocukluğumuzda, ama aynı zamanda hüzün doluydu bizim çocukluğumuz. Dokuz yüz beşte Moskova'da herkes heyecan içindeydi; sonra Semenovski alayı geldi, tüm Presnya alevler içindeydi. Hele yeni yıl ne korkunçtu! Sekiz yaşındaydım o sıralar: Esdekler mi[22] yoksa Eserler mi[23] haklı diye tartışılıyordu. Liseli Musya'ya aşık oldum sonra, şiirler okuyordum ona: "Savaş kırılmış, varsın kırılsın, o hâlâ hıçkırarak ağlayabiliyor ya..."

Yabancılar bir türlü anlayamıyorlar Rusya'nın nasıl olup da böyle ileri fırlayabildiğini. Oysa insanlarımız olağanüstü bizim. Alman doktorlarla karşılaşmıştım bir zamanlar, aralarında çok ciddileri, çok bilgilileri vardı, ama hepsi için tıp bir meslekti. Öte yandan bir Doktor Golovanov öyle miydi?.. Yüz verst balçıklı yolu aşmıştı hasta bir çocuğu kurtarabilmek için. Tifodan öldü sonra. Yalnızca o mu, tüm köy doktorlarımız ne olağanüstü insanlardı! Onlar için tıp halka hizmetti, bir büyük ülküydü. Ya köy öğretmenlerimiz?.. Kız, erkek, tüm öğrenciler nasıl da doymazcasına okur, öğrenirler, sabahlara dek tartışırlardı... Yeraltı örgütlerine girenler, tutuklanıp hapse atılanlar, Nanm'a ya da Turhansk'a sürülenler ne büyük birer özveri örneğiydiler! Gençler, öyle pozlar falan takınmadan, kocaman

laflar etmeden, önemsiz bir şeymişçesine veriveriyorlardı canlarını... Batıda hatta böyle bir kavram bile yoktu: "Entelijensia"... Gülüyorlardı, devrim öncesi Rusya'sına: Doğaldı da bu; tüccar Yahontov'u, Rasputin'i,[24] Parisliliğe özenen aptal kadınları düşünüyorlardı. Oysa başkaları da vardı bizde: Seven, acı çeken, mücadele eden insanlar...

Felsefe yapmaya başladım. Oysa gazete okuyacaktım.

Krilov, Varşova Kongresi'nde yapılan konuşmaların tümünü okudu. Delegelerden birisi Amerika'nın bakteriyolojik savaşa hazırlandığını söylemişti. Dimitri Alekseyeviç öfkeyle fırlattı gazeteyi. Tıp adamları böyle bir alçaklığa alet olabilirler mi?.. Pasteur'ün hayat öyküsünü okumuştum; ta devrimden önce... Ama her ayrıntıyı anımsıyorum: Soylu, olağanüstü bir kişilik... O öldüğünde yedi yaşındaydım ben. Ve şimdi birtakım namussuzlar çıkıyor, –üstelik bilimsel sanlara da sahip hepsi– ve veba mikrobu üretiyorlar. Olacak şey değil bu!.. Maskelerinin düşürüldüğü iyi oldu ama, artık başlamaya cesaret edemezler: Bütün aklı başında, dürüst insanlar onlara karşı. Birinci Dünya Savaşı'nda, Gorşenin ölürken yanındaydım. Karpat dağlarındaydık. İki gün uğraşmıştım onu ölümün elinden kurtarabilmek için. "Yakında her şey bambaşka olacak..." diyordu. Sayıklıyordu, çiçekler gördüğünü söylüyordu... Bir yıl sonra devrim başladı.

Nataşa on dokuzda doğdu. Zor bir yıldı bu. Moskova karanlık, soğuk, açtı. Kaldırımlar yürünecek gibi değildi, cam gibi buz üzerinde, insanlar ellerinde torbaları, sepetleri, heybeleri, uzun kollar halinde yürürlerdi. Tiyatro alanında, tam Dmitrovka Köşesi'nde ışıklı bir yazı vardı: "Çocuklar hayatın çiçekleridir." Yürür ve düşünürdüm: Nasıl olacak Nataşa'nın hayatı? İnsanın anımsamak bile istemediği korkunç yıllardı o yıllar, ama yine de direndik, ayakta kaldık...

Krilov yan odaya geçip baktı. Vasenka mışıl mışıl uyuyordu. Dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme varmış gibi geldi Dimitriy Alekseyeviç'e: Herhalde Aya uçuyordur...

Nedense hâlâ gelmiyor Nataşa. Toplantılarımız çok uzun sürüyor, iyi bir şey değil bu...

Krilov bir şiir kitabı aldı ve herşeyi unutup, ozanın imgeleri, sözleri ve ezgileriyle yüklenmeye bıraktı kendini.

Nataşa gece saat birde geldi, çay içti, toplantıyı anlattı: Mamonov yine homurdanıp durmuş, Sebarşin'in rastgele ve burnunun doğrultusuna gittiğini söylemişti. Sebarşin'den coşkuyla söz ediyordu Nataşa:

— Bir düşün, daha dün Varşova'dan döndü ve hemen orayı unutup bizim havamıza girdi... O burada, başımızdayken kimse baştansavmacılık yapamıyor, gerçekten çalışıyor. Hep cesur fikirleri var Sebarşin'in... Arabasıyla beni eve getirirken Varşova'yı anlattı. Sablon'un herkesin üzerinde çok büyük etki bıraktığını söyledi. Onun senin için o güzel sözleri söylemiş olması öyle hoşuma gitti ki...

Krilov utandı:

— Bunda hoşa gidecek bir şey yok. Gereksiz bir şey benden söz etmesi. Ama bizleri anlamış olması iyi bir şey. Görür görmez sevmiştim onu Nataşa, gözleri canlı, kederli ve şaşkındı... Sebarşin'in konuşmasıysa tek kelimeyle mükemmel... Bana öyle geliyor ki bu Varşova'nın Amerikalılar üzerindeki etkisi büyük olacak, kararsızlar bir yana, daha önce onlara inananlar bile dönmeye başlıyorlar... Bakteriyolojik savaş için ürettikleri pirelerin üzerine binip dört nala kaçsalar bile geç kaldılar artık...

— Ne okuyordun? diye sordu Nataşa Krilov'un elindeki kitabı göstererek.

— Hiç... Öyle bir şey... Elime geçti de...

Sonra birden canlandı:

— Şiir okuyordum. Tyutçev'i. Olağanüstü dizeler!.. Dinle:

> Gölgelerle kaplandı gök, hava artık kararmakta
> Aylak bir tutam aydınlık: O da yalnız Batıda.
> Yavaşla ey akşam, ey akşam saati yavaşla
> Ve ey büyülenmişlik, sür, sür, uza biraz daha.

Hafifçe gülümseyerek ekledi:

— Belki de yaşıma uygun düştüğü için seviyorum bu şiiri... Ama ne güzel değil mi, anlamı, ritmi?

Nataşa hayranlıkla bakıyordu ona. Neden yaştan söz ediyor? Gençlerden daha genç oysa. Ona benzeyen bir başkasını tanımadım bugüne dek. Her sözünde tutkulu, gizemli bir şeyler var. Yarın, sabah erkenden hastanesine koşacak, birilerine oda bulacak, birilerinin emeklilik sorununu çözecek, bir Sablon'un daha kendisine gelmesini sağlayacak... Geceyse oturmuş, Tyutçev okuyor. Babam olduğu için değil, ama gerçekten harika bir insan!..

Krilov gümbürdeyen sesiyle:

— Biliyor musun, dedi, Vaska'nın niyeti nereye? Kırk yıl düşünsen aklına gelmez: Aya...

95

Dışişleri Bakanlığı görevlisi geldiğinde Maria Mihailovna evde yoktu. Görevli, Olga'ya, Minaev'in bir hava bombardımanı sırasında ağır yanıklar aldığını; bununla birlikte durumunun tehlikeli olmadığını; ateşi düşer düşmez Vladivostok'a getirileceğini söyledi. Olga, Maria Mihailovna'ya iznini Mitya ile birlikte Vladivostok'ta geçireceğini söyledi. Maria Mihailovna kızdı, ama hiçbir şey söylemedi.

Bir hafta sonra Olga Vladivostok'a uçuyordu. Ağlamamak için kendini güç tutuyordu uçakta; gözünde korkunç tablolar canlanıyor, kocasını sakatlanmış olarak görüyor ve onunla birlikte gitmediği için kendine kahrediyordu. Dayanılmayacak derecede sıcaktı hava; kulakları ağrıyordu Olga'nın; üstüste yığılmış bulutların arasından ormanlar, kentler, ırmaklar görünüp kayboluyor, o ise hep ateş, hastane, kan, bant, ölüm –beyaz ve sessiz, tıpkı kar gibi– görüyordu.

Hastaneye nasıl geldiğini, Mitya'nın yanına nasıl girdiğini, ona nasıl baktığını... hiçbir şeyi anımsamıyordu. Bir tek şey kalmıştı aklında: "Tatili de, boyunun ölçüsünü de aldın..." diye sayıklıyordu Mitya. Ne büyük bir mutluluk! Sağ! Ölmemiş! diye bağırmamak için kendini güç tuttu. Doktor da iyileşeceğini söylemişti. Ağzını açıp konuşamıyordu Olga, gözyaşlarından boğulacak gibiydi.

Birkaç gün sonra, Minaev biraz daha iyileşince Olga:

— Nasıl oldu bu? diye sordu.

Minaev gülümsedi:

— Yakıyorlar her yeri... Benim bulunduğum yere düştü bir tanesi de. Pencereden atladım... Önemli bir şey yok... Ama Olga, bir bilsen, öyle şeyler yapıyorlar ki! Kentleri bombalıyorlar, hani o tepeciği anımsıyor musun, tıpkı onun gibi. Koreliler yaman, inanılmaz bir biçimde dayanıyorlar...

Olga kendisini susturana kadar savaştan konuştu:

— Yeter, dedi Olga. Yorulmamalısın.

Sonra sık sık, Pyenyan'da savaşın ilk günlerinin nasıl olduğunu anlattı, ama alevler içindeki o eve nasıl atıldığından hiç söz etmedi.

Ekim başlarında Minaev ve Olga, Maria Mihailovna'nın huzuruna çıktılar. Mitya'nın ağır şekilde yandığını anlatmaları gerekti: onu heyecanlandırmamak için Vladivostok'ta kalmalarının Mitya'nın işleri yüzünden uzadığını yazmışlardı.

Maria Mihailovna ağlıyordu.

— Neden ağlıyorsun anacığım? Artık herşey yolunda. Baksana, denizden dönmüş gibiyim, şişmanladım bile…

Maria Mihailovna hıçkırarak:

— Evet ama, öldürebilirlerdi seni -diye tekrarlıyordu durmadan.

Sonra kendini bağışlatmak istercesine:

— Kızma Mityacığım, dedi. Anneciğin yaşlandı artık. Sen savaştayken, başkalarını avuturdum hep, güçlüydüm o zamanlar. Yetmiş üçüme bastım, bela burada...

Ertesi sabah Minaev annesini yine ağlar buldu. Yatıştırmaya çalıştı onu: Yanıklar yüzeyseldi, doktorlar iz bile kalmayacağını söylüyorlardı. Maria Mihailovna ağlamaya devam ediyordu.

— İnsanlara acıyorum Mitya. Neler yapıyorlar insanlara! Olacak şey mi bunlar?.. Hitler kendini zehirlediğinde, insanlık rahat bir soluk alacak diye düşünmüştüm. Oysa olanlar ne? Birilerini hallediyorsun, başkaları çıkıyor ortaya. Korkunç bir şey! İnsanların kendilerine gelmeleri, ayılmaları, toparlanmaları gerek artık... Nefret ediyorum bu Amerikalılardan! Seni hapse tıktıklarında anlamıştım bu adamlarda vicdan denen şeyin kırıntısı olmadığını. İnsanları yakıyorlar... Eğer Amerikalı değilsen, yaşamak hakkın değil mi yani senin? Halkları öldürmek, yok etmek hakkını kimden almışlar? Görecekler ama günlerini! Bizimkilerin Almanları Moskova caddelerinde nasıl sürüklediklerini unutmadık daha. Rahmetli David Grigoryeviç'le birlikte seyretmiştik... Amerikalıları da zaptedebilecek bir güç bulunur elbet. Yalnız insanlara yazık oluyor. Bu vampirler kendilerini zehirleyene kadar daha kimbilir kaç cana kıyacaklar? Herhalde Kore'de de

vardır Grişa gibi artlarından ana babalarının ağladığı çocuklar. Hatta belki yakmışlardır bile ana babalarını... Oysa bir tek canı var insanların...

Minaev artık işine gidip geliyor, Moskova'nın gündelik hayatını soluyor ve olup bitenleri pek az anımsıyordu; geceleri oturuyor ve kurgancığı üzerine yazmaya devam ediyordu. Maria Mihailovna ise hâlâ yatışmamıştı, hemen her gün Olga'ya, "Mityacığımı bir yere göndermeyecekler ya?.." diye soruyordu. Amerikalıların oğlunu öldürmeye kesin niyetli olduklarını sanıyordu.

Altı Aralıkta Maria Mihailovna Mitya'nın doğum gününü kutlamaya karar verdi: Kek yaptı, bir şişe şampanya aldı. Mitya donatılmış masayı görünce şaşırdı: "Sevinilecek bir şey varmış gibi sanki... Bir adam ki, otuz beş yaşına gelmiş, daha doğru dürüst hiçbir şey yapmamış...

Yemeğe oturdular. Birden kapı çalındı. Bir Koreliydi gelen. Minaev yarı şaşkın, gözlerini kısıp baktı adama: Anımsamıyordu nerede gördüğünü bu Koreliyi daha önce. Koreli kendini tanıttı: Pyenyan'da Sovyet elçiliğinde birkaç kez karşılaşmışlardı; edebiyatçıydı kendisi ve Varşova'dan dönüyordu, Barış Kongresi'ne katılmıştı. Minaev'e uğramasını rica etmişlerdi.

Maria Mihailovna telaşlandı:

— Hayır, hele bir oturun da birlikte bir yemek yiyelim. Hiç sıkılmayın, herkese yeter yemeğimiz... İşte şuraya oturun, benim yanıma...

Konuk acelesi olduğunu söyledi. Maria Mihailovna bırakmadı:

— Hiç değilse kek yiyin. Bugün Mitya'cığımın doğum günü...

Yediler, kadeh tokuşturdular. Sonra Koreli:

— Sizleri rahatsız etmek istemezdim, dedi. Ama Li Ok Yen'e söz verdim. Şimdi bir kahramandır kendisi, cephede, uçaksavar topçusu olarak savaşıyor, iki tane uçak düşürdü. Kızını annesine bıraktı. Varşova'ya gitmeden önce gördüm kendisini; sizi ne yapıp yapıp bulmamı ve size nasıl borçlu olduğunu, sizi hiç unutmayacağını söylememi istedi benden. Bu fotoğrafı gönderdi size...

Maria Mihailovna uzun uzun gözlüklerini aradı, fotoğrafa dikkatle baktı. Hiçbir şey anlamadığı belliydi, sonunda sormaya karar verdi:

— Bu da kim?

— Li Ok Yen. Kızını sizin oğlunuz kurtardı. Yadigar olarak gönderdi bu fotoğrafı.

Koreli daha bir canlı anlatmaya başladı:

— Bizimkiler hiç unutmadı sizi Yoldaş Minaev. Tabii, adınızı herkes bilmiyor, "küçük kızı kurtaran Rus" diyorlar. Bunun bizim için ne büyük anlamı olduğunu anlıyor musunuz? Amerikalılar her gün çocuklarımızı öldürürken, bir Sovyet vatandaşı hayatını tehlikeye atarak, Koreli bir küçük kızı ateşler içinden kurtarıyor... Pyenyan'da sağlığınızın yerine geldiğini, böyle bir ailesel törende bulunduğumu anlatacağım: Bu benim için büyük bir onurdur.

Maria Mihailovna ve Olga sarsılmışlar, öylece oturuyorlardı. Minaev utanmıştı, çabuk çabuk konuşuyor, Kuzey Kore olaylarından, Varşova Kongresi'nden söz ediyordu.

Koreli ayağa kalktı:

— Bağışlayın, hemen bugün dönüyoruz.

Konuk gidince Maria Mihailovna ağlamaya başladı. Minaev tabağının üzerine iyice eğilmiş, soluk almadan yiyormuş gibi yapıyordu.

— Nasıl gizleyebildin bunu annenden? Aptal çocuk, bilirim ben seni. Oysa bir bebeyi kurtarmış... Ne susup duruyorsun öyle? Anormal şey! Baban basit, sıradan bir adamdı; ben de herhalde herkes gibiyim, sen kime çektin bilmem ki?

— Ufacık bir şeyden ta nerelere getirdin konuyu, diye homurdandı Minaev. Son derece basit bir durum: Ev yanıyordu, kızı pencereden aşağıdakilere sarkıttım, bu kadar...

— Niye annene anlatmadın bunu?

— Ne var bunda anlatacak? Başka açılardan bakılacak olursa başka başka şeyler bulunabilir, oysa yalnızca anlattığım gibidir durum... Olga'ya bile hiç sözünü etmedim. Kızma anacığım. Gerçeği söylüyorum sana: Kızı kurtarmaya karar verdiğim için kurtarmadım, her şey kendiliğinden oldu...

Maria Mihailovna daha uzun süre ağladı, Mitya'cığına hem sövüyor, hem de onu övüyordu; sonunda masadan kalktı, keçe çizmelerini, kürkünü giydi.

— Gecenin yarısında nereye böyle? diye sordu Minaev.

— Eski evimize... Benim için korkma sen: Battı balık yan gider; taksiyle gideceğim... Anna Borisovna hasta, ne zamandır gidip kendisini bir yoklamak istiyordum. Şeytanın bacağını nasıl kırdığını ona da anlatırım... Zavallıcık, tek başına çok sıkılıyor; hep seni sorar durur, gidip kendisini sevindireyim. Herkes senın gibi maymun iştahlı değildir, Koreli yavruyu kurtardığın için gururlanacaktır seninle. Seni hiç unutmadı, masanın altında dolaştığın zamanları bile anımsıyor: Sana okumayı da o öğretmişti... Hiç aklıma gelmezdi senin büyüyünce böyle olacağın...

Yeniden ağlamaya başladı, oğlunu kucakladı:

— Çok iyisin canım!.. Ama annene anlatmadın...

Maria Mihailovna çıktı, Minaev korka korka Olga'ya baktı:

— Sen de bırakıp gidecek misin beni?

Olga gülümsedi:

— Hayır tanıyorum ben seni çünkü. Cephede de böyleydin sen... Nasıl acı çektirirdin bana! Söylemezdim ama... Nedense, bir nişanlın falan olduğunu düşünürdüm...

Minaev'e yaklaştı, kucakladı:

— İşte böyle seviyorum seni...

— Nasıl "böyle yani? Alışılmış bir şekilde?.. (Minaev durdu, ciddi bir tonla sürdürdü sözünü) Anlıyorum, çok saçma bir durum çıktı ortaya: Sanki mahsus gizlemişim gibi oldu, daha sonra hava atmak için yani... Oysa

öylesine... yeri gelmediği için anlatmamıştım... Anneme anlattığım gibi: Hiçbir olağanüstülük yok, kim olsa aynını yapardı benim yerimde...

Olga dalmıştı:

— Biliyor musun Mitya, dayanılmaz bir adamsın, ama ben seni anlıyorum. Gazetelere bakıyorsun, olağanüstü birtakım sözler... Oysa insanlarımız basit ve alçakgönüllüdür bizim... Eğer konuşulacaksa yalnızca toplantılarda konuşulur... Duygular ne denli çok ve yoğunsa, sözler o denli basit olmalı herhalde. Davul çalmak kolay...

— Benim de pek sık düşündüğüm bir konudur bu. Sana sonra anlatırım... Basit, yalın sözcükler bulmak istiyorum… Aslında, bu benimle bitecek iş değil, hukukçuyum ben, kendimize özgü bir dilimiz vardır bizim...

Gülümsedi Minaev, ve değişik bir sesle, duyulur duyulmaz:

— Bir düşün bakalım, dedi, ne söyleyebilirim sana? Şunları mı? Sen, Olenka, gri gözlerin var senin, ama benimle olduğun zaman, yeşile dönüyorlar; ben çok şanslı bir adamım: Seni bulmuşum çünkü. Hepsi bu kadar değil. Öyle bir - iki sözcük söylemek istiyorum ki, tavanın yerini yıldızlar alabilsin.

Olga'yı sımsıkı kendine çekti ve öptü, öyle öptü ki, Olga'nın gri gözleri yeşile döndü. Ve başka hiçbir şey konuşmadılar; oda sessizdi, yalnızca Maria Mihailovna'nın sarkaçlı duvar saatinin inatçı tik takları bozuyordu sessizliği, ama ne Minaev'in, ne de Olga'nın bunu duyduğu vardı.

96

Mac Horn'a şansı yardım etmemişti. Sonraları, olup bitenleri anımsayınca şöyle düşündü: Yine de şansım yardım etti, çünkü olağanüstü bir şekilde yardım etmez şansım bana. Altı Aralık günü uyanır uyanmaz anlamıştı o gün büyük tatsızlıklar olacağını. Kendi özel belirtilerine, Teğmen Berkeley'in sözlerinden ya da genel durum değerlendirmelerinden çıkan sonuçlardan daha çok değer verirdi. Daha Almanya'dayken, işler çok kötü gitse bile, insanın esaslı bir şekilde sağ kalabileceğini anlamıştı. (Teğmen Lewis Almanların teslim olmalarından bir gün önce öldürülmemiş miydi?) Özel belirtilerinin Mac Horn'u aldatması pek seyrek olan bir şeydi. Herkesçe kabul edilmiş kör inançlara boşverirdi. Nedense insanlar 13 sayısından korkarlardı, oysa Mac Horn savaş madalyasını 13 Nisan 1945'te almıştı. Sayılar değildi önemli olan; ama sabah kalkıp da çorabını ters giydin miydi, muhakkak pis bir durum var demekti o gün. Nitekim o gün de –Rusun gelip mavi bir takım elbise ısmarladığı gün– böyle olmamış mıydı? Çorabı ters giymekte ne gibi bir olağanüstülük olabilir diye düşünülebilir. Ama Mac Horn'un eziyetleri o gün başlamıştı: Dubbelt bir yandan, polis bir yandan... Sonunda dükkânını satmak zorunda kalmıştı. Altı Aralık günü Teğmen Berkeley tam şafakta uyandırmıştı Mac Horn'u; kendinde değildi Teğmen, bağırarak birtakım Çinlilerden söz ediyordu. Mac Horn teğmene okkalı bir küfür savurdu: Berkeley'in nasıl bir korkak olduğunu bilmeyen yoktu; bir ayı aşkın bir zamandır lafı ediliyor bu Çinlilerin, böyle boktan bir şey için ne hakkı var beni uyandırmaya? Yorganını başına çekti ve bir saat kadar daha uyudu. Sonra kalktı, pencereden baktı ve yüzünü buruşturdu: Rüzgâr dünkünden daha beterdi, soğuk kapıdan burnunu sokacaktı nerdeyse... Giyinmeye başladı ve birden dehşetle irkildi: Sol çorabını ters giymişti. Tuh! Sakın doğru söylüyor olmasın bu kulağına tükürdüğümün Berkeley'i?.. Gerçi Mac Arthur Çinli minli yok diyor, ama ne diye inanmalı ki o terese de? Üçkâğıtçının biri olduğuna hiç şüphe yok.

Mac Horn New York'tayken de öyle kendini düşlerle aldatanlardan değildi; Anders'in ne mal olduğunu şıp diye anlamıştı. Ne diye Mac Horn'u Kore'ye göndermiş, ama kendisi orada kalmıştı bu üçkâğıtçı? Belki de, "yurttaşlık görevi", vatan-millet diye attığı nutuklara Mac Horn'un inandığını sanıyordu? O kadar da ahmak değildi Mac Horn! Boktan bir

oyunun içine itilmekte olduğunu anlıyordu. Bu lanet memlekette ne işi vardı Amerikalıların? Bir tek şeytan anlayabilirdi kimin haklı, kimin suçlu olduğunu. Mac Horn'u hiç mi hiç ilgilendiren bir hikâye değildi bu.

İlk günler, yine de dişini sıktı, dayandı. Havalar güzel gidiyordu. Amerikalılar Korelileri bombalıyor, Korelilerse Amerikalıları bombalamıyorlardı: Eh, idare edilebilir bir durumdu yani. Aslında Mac Horn o zamanlar bile öfkesiz sayılmazdı. Örneğin kulağı ağrıyor ve ishalden perişan bir durumda bulunuyordu. Kore'ye boşuna geldiğini düşünmeye başlamıştı. Yanmış yıkılmış kentleri, ağlayan bebeleri görmek tiksinç bir şeydi. Halk dersen, yiyecekmiş gibi ters ters bakıyordu. Eh, savaştı bu... Mac Horn'un birliğindeki delikanlılar kızları hallediyor, erkekleriyse öyle dövüyorlardı ki, öldürmüyorlardı gerçi, ama ölmüşten beter ediyorlardı: Kimisi kurtlarını dökmek için yapıyordu bunu, kimisiyse sırf eğlence olsun diye... Seul'de Mac Horn da bir kız buldu; babası Amerikalı, annesi Japon olan kız bir lokantada garsonluk yapıyordu. Irzına geçmedi Mac Horn kızın ("Tanrı korusun"!), bir er değildi ki o. Bir er gibi davranamazdı, üstelik yaşı da o yaşlar değildi artık. İki hafta kızla gönül eğledi, sonra Kuzeye hareket etti birliği. Genel olarak şansı iyi gidiyordu Mac Horn'un: Çinlilerle hemen hiç karşılaşmamıştı. Yalnız bir defasında, elli kadar Çinli tarafından kuşatılmışlardı. Lanet bir gündü: Teğmen Nelson yaralanmış, dört erleri ölmüştü. Buna karşılık Kızılları tümden yok etmişlerdi. Üç kişi teslim olmuştu, ama çocuklar, Kızılların ellerine geçirdikleri herkesi öldürdüklerini, bu durumda kendilerinin de bu üç kişiyi öldürmeyip yanları sıra taşımalarının çok anlamsız olacağını söylemişler ve üçünün de işini bitirmişlerdi. Bir başka kez de haydutlar saldırmışlar, çavuşu öldürmüşlerdi. Elbette köydeki herkes suçlu değildi, ama kim araştıracaktı oturup da suçluların kimler olduklarını, üstelik de teğmeni öldürmüşler miydi, öldürmüşlerdi, eh, yapılması gereken yapılmalı, tümden kurşuna dizilmeliydi köy halkı.

Sonbahar gelmişti. Dağlar soğuk, ıssız ve tatsızdı. Beslenmeleri, doğrusunu söylemek gerekirse, berbattı: Her gün konserve... Yarı yarıya yanmış bir kentte uzun süredir konaklamaktaydılar. Çocuklar sıkılıyorlar, rezilleniyorlardı: Oğlanlardan birisi ötekinin burnunu kırmıştı. Birtakım Çinlilerden söz edilmeye başlanmıştı üstüne üstlük. Sonunda Mac Arthur'un emri ulaşmıştı. Herkes canlanmıştı. Bıkıp usanmışlardı savaştan. Bitecekse bitsindi artık şu savaş!

Üç gün her şey çok yolunda gitmişti. Mac Horn'un taburu kırk kilometre ilerlemişti. Mac Horn haritaya bakıyor ve, artık Yaluntszyan Irmağı'ndan pek uzaklarda olmadıklarını, bu ırmağınsa, Kore denilen cenabet yerin sonu olduğunu düşünüyordu. Teğmen Berkeley sinirliydi, Çinlilerin hâlâ bir oyun oynayabileceklerini söylüyordu, Teğmen Prutt homurdanıyordu: Yaluntszyan Irmağı'na kadar gideceğiz, sonra Truman'ın canı öyle istiyor diye Çin'de demokrasiyi yerleştireceğiz, ve kimseyi bırakmayacaklar evine, göreceksiniz... Ancak Mac Horn hâlâ iyimserliğini koruyordu. İşte, o akla hayale gelmez hikâyenin olduğu günden bir gün önce Mac Horn sıcak bir ev bulmuş, yarım şişe viski içmişti ve eğer Teğmen Berkeley uyandırmasaydı nefis de bir uyku çekecekti. Ama işte şu namussuz çorap yok mu?..

Giyinip de evden dışarı çıkınca hemen anladı durumu: Bir şeyler olmuştu. Hiçbir yerde nöbetçi yoktu. Dört tane cip hareket etmiş, gidiyordu. Mac Horn ciplerde kimlerin olduğunu fark edemedi. Teğmen Berkeley'in gecelediği yandaki eve geçti: Berkeley yoktu. Hiç kimse yoktu. Birden ağzına kadar dolu bir cipte Yüzbaşı Oldwick'i gördü. Şoför motoru karıştırıp duruyordu, Mac Horn ne olduğunu sordu. Alt çenesi zangır zangır titreyen yüzbaşı konuşamıyordu. Mac Horn'un ilk kez gördüğü bir teğmen:

— Şu oluyor ki, dedi, on mil ötede Çinliler var.

— Olamaz! diye bağırdı Mac Horn.

Hiç kimse tartışmaya girmedi onunla. Teğmen elini çabuk tutması için şoförü sıkıştırdı. İki subaydan başka yedi er vardı cipte, Mac Horn biraz düşündükten sonra:

— Eğer, dedi, Kızıllar gerçekten on mil ötedelerse ben de geliyorum.

Gerçi araba ağzına kadar doluydu, ama, erin subayına yer vermek zorunda olduğu kuralı bir yana, dokuz kişinin sığdığı bir yerde, onuncuya da küçük bir yer bulunabilirdi. Ancak hiç kimse yerinden kıpırdamadığı gibi, Mac Horn'un ilk kez gördüğü teğmen:

— Albay, dedi, sizin için dört araba gönderdiğini söyledi, bizim yanımızda karargâh belgeleri var...

Cip hareket etti. Mac Horn yavaş yavaş yürümeye başladı. Yolda Teğmen Prutt ve yirmi kadar askere rastladı, Yürüyorlar ve bağıra bağıra sövüyorlardı. Hiç kimse Mac Horn'la selamlaşmadı, yalnız Teğmen Prutt:

— İşte şimdi boku yedik!.. dedi.

Gerçekten boktan bir durum, diye düşündü Mac Horn. Bu dört araba hikayesine inanmıyorum. Karargâh belgeleri ise yalanın kuyruklusu, yalnızca kimse yer vermek istemedi, hepsi bu. Berkeley kirişi kırdı. Ve bu yaptığı, arkadaşlığa sığmaz, ben onun yerinde olsaydım, arkadaşımı bırakmazdım. Neden böyle üçkâğıtçı bu insanlar?..

— Ne yapacağız? diye sordu Mac Horn teğmen Prutt'a.

— Açık: Gebereceğiz. Bıraktı bizi itoğlu itler. Durdurmaya çalıştım arabaları, dönüp bakmadılar bile...

Askerlerden biri:

— Ellerimizi kaldırmaktan başka çaremiz yok, dedi. Herhalde akşama doğru görünür Kızıllar. Herhalde onları durdurabileceğimizi düşünmüyorsunuzdur?

— Hayır, böyle bir şey düşünmüyorum, dedi Mac Horn. Ama Kızıllara teslim olmak da ahmaklık. Ellerine geçen herkesi öldürüyorlar biliyorsunuz neden bize acısınlar?

— Ben bize acırlar demiyorum, yalnızca başka çaremizin olmadığını söylüyorum. Eğer teslim olursak, büyük bir olasılıkla öldürürler bizi. Ama öldürmeyebilirler de. Öte yandan ateş edip karşı koyacak olursak, yüzde yüz öldürürler.

Mantık var oğlanın sözlerinde, diye düşündü Mac Horn. Matarasından bir iki yudum viski içti: Isınmıştı, hatta keyiflenmişti bile: Islık çalmaya başladı. Canları ceheneme, belki de Çinli minli yoktur, yalnızca ödlekliklerinden uyduruyordur bizimkiler? Magdeburg yakınlarındaydık, teğmenin biri bir yandan koşuyor, bir yandan da soluk soluğa karşıdan iki SS tümeninin geldiğini bağırıyordu; oysa silahlarını bırakmış bir avuç askerdi gelenler.

Öğleye doğru bir şeyler yemek ve dinlenmek için durdular. Terkedilmiş bir evdi gerçi buldukları yer, ama hiç değilse, insanın derisini kırbaç gibi yakan lanet rüzgârdan koruyabilirdi onları. Mac Horn biraz sonra horlamaya bile başladı: Berkeley olacak teğmen bozuntusu çok erken uyandırmış ve sabah uykusunun içine etmişti.

İki saat sonra Halk Ordusu'nun askerleri Mac Horn'u bir cipe bindirmişler, kuzeye götürüyorlardı. Mac Horn kendisini biraz sonra öldüreceklerini anlıyor, ve ölmeden önce güzel bir şeyler anımsamak istiyordu. Ama aptalca şeylerdi hep anımsadıkları. Tuttum da Peggy'ye Bunther'den yüz yirmi doları almasını yazdım. Çok ilginç, ne yapacak acaba o parayla Peggy cadısı? Herhalde topal sevgisine yeniyıl hediyesi alacaktır? Aslında topal onun peşinde değil, o topalın peşinde koşturuyordu. Keşke paralar Bunther'de kalsaydı... Birden, son dakikalarını yaşamakta olduğu aklına geldi ve "Babasız" duasını okumaya başladı. Kızıllar işini bitirene kadar duayı kaç kez yineleyebileceğini saymaya karar verdi. Yirmi sekizinci kez "amin" dediğinde, araba küçük, beyaz bir evin önünde durdu.

Mac Horn'u sorguya çektiler, sonra yandaki odaya götürüp yemek verdiler. Mac Horn yemek tabağına bakıyor ve gözlerine inanamıyordu: Tam dünyaya elveda diyeceğim sırada ne diye besliyorlar beni? Gelirken arabada buz kestiği için iştahla saldırdı sıcak çorbaya. Hava karardı ve Mac Horn tahta sıranın üzerine yatıp uyudu. Sabahleyin kampa götürdüler onu. Teğmen Berkeley'i gördü burada. Oh olsun üçkâğıtçı terese; bana kazık atmaya kalkmıştı, ama Kızıllar kuyruğundan yakalayıp buraya atmışlar: Ne olursa olsun, yine de adalet denen şey var şu dünyada…

Mac Horn'u çok güzel İngilizce konuşan bir Koreli sorguya çekti; ona sigara verdi, paketin üzerindeki harfler Kore harflerlydi, ama sigaranın tadı "Camel"i andırıyordu.

— Neden geldiniz Kore'ye?

— Uzun bir hikâyedir bu. Savaştan önce –bu değil, asıl savaş–, su geçirmez pardesü yaptığım bir imalathanem vardı. Benim mallarımdan daha iyisi yoktu. Belki siz de rastlamışsınızdır, deniz kızı resmi vardı marka yerinde. Sonra Almanya'da savaştım, bir de madalya kazandım orada. Şansım dehşetli yardım etti. Almanlar kuşatmıştı bir gün bizi (tıpkı bu gün sizin kuşattığınız gibi), ama o zaman yarmıştık kuşatmayı. Gelgelelim

Amerika'da şansım hiç yardımcı olmadı bana. Bizim orada hayat öyledir ki, ağzını açıp esnemeye gelmez, gözü açık olacaksın. Ben savaştım, başkalarıysa su geçirmez pardesü yaptı; döndüğümde yapacak bir şey kalmamıştı. Bir terzi dükkânı açtım. Bir gün bir Rus geldi, mavi bir takım elbise ısmarladı, avans verdi, hemen onun arkasından Fred Dubbelt geldi, onu tanımazsınız herhalde üçkâğıtçının su katılmamışıdır, onun poliste çalıştığından bile şüpheleniyorum. Bana muhakkak Rusun ceplerini karıştırmak istediğini, çünkü Kızılların Tennessee'de bir fabrikayı havaya uçurmaya hazırlandıklarını söyledi. Rusun cebinde ne buldu bilmiyorum, çünkü ceketi alıp bölmenin arkasına geçti, ama bildiğim bir şey var: Bu olayın üstüne ben sağlığımdan oldum. Rusu önce tutukladılar, sonra salıverdiler, bütün olanların ceremesini çekmek bana düştü. Bu Kızıl dalgasına öylesine canımdan bezdirdiler ki, sonunda dükkânı yok pahasına satmak zorunda kaldım. Sonra bir cenaze işleri bürosunda çalıştım: Çok boktan bir iştir bu: Yaşayan insanların tepesine dikilip kakırdamalarını bekleyeceksin. Tabii yine de Kore'de savaşmaktan daha güzeldi; çünkü burada başkalarının değil, kendimin ne zaman kakırdayacağımı bekliyorum. Hatta şimdi nasıl olup da sağ kaldığımı bile anlamıyorum. Aptal bir adam değilim ben, ve dünyaya da dün açmadım gözlerimi, ama bizde, Amerika'da, herkes Korelilerin Amerika'ya saldıracaklarından söz ediyordu. Gazeteler her gün bu konuyu işliyorlardı ve öyle korkunç şeyler yazıyorlardı ki, geceleri uykum kaçıyordu. Dubbelt beni başka bir üçkâğıtçıya gönderdi. Anders'ti adı, "Amerikan Lejyon"dandı, belki bu örgütün adını duymuşsunuzdur? Amerika'yı kurtarmam gerektiğini söyledi Anders bana. İnsana böyle şeyler söylediler mi, –biliyor musunuz– etkiliyor. Tabii şimdi namussuz herifin bir üçkâğıtçı olduğunu anlıyorum, aslında o zaman da şüphelenmiştim onun fırıldakçılığından, ama bir kez yazılmıştım, ve her insanın bir gururu vardır; böylece işte kendimi Kore'de buldum. New York'ta bunun rezilce bir savaş olacağını, ama savaştan sonra hayatın kolaylaşacağını, herkesin bir işi olacağını söylüyorlardı. Bu iş meselesinde ben hâlâ şüpheliyim doğrusunu isterseniz: Öteki, asıl savaştan sonra herkes zenginledi, bense beş parasız kaldım. Kimilerine iyi, kimilerine kötü, bizde hep böyledir. Savaşın rezilce olacağına gelince, bu da saçma, benim tabur son güne kadar şanslıydı, ama öyle birlikler var ki, ölüleri dirilerinden daha fazla. Özetleyecek olursak, beni öldürmediğiniz çok iyi oldu. Gerçi çok mutlu sayılmam ama yaşamak yaşamaktır ve herkesin istediği bir şeydir. Ve eğer bana, bu savaşın kimin için gerekli

olduğunu soracak olursanız, yanıtım şudur: Jim Mac Horn için değil. Truman'a sorun, belki o biliyordur. Bana kalırsa, büyük bir üçkâğıtçılık bu savaş. Örneğin ben, sizin dilinizden tek kelime bile anlamam, eh, bu durumda hanginiz haklı, hanginiz haksız –Kuzey mi, Güney mi?– nerden bileyim? Yalnız gördüğüm ve bildiğim bir şey var: Bizim oğlanlar iyice kudurdular burada, pilotlarımız dersen, yakmadık yer bırakmadılar. Öyle sanıyorum ki, artık Kuzeyliler kadar Güneyliler de sevmiyorlar bizi. Zaten niye sevsinlerdi ki? Ne kadar uzun bir yol geçip geldik, bir tek bile yanıp yıkılmamış kent görmedim. Bizim oğlanların Kızıllara neler yaptıklarından hiç söz etmiyorum artık. İşte size benim bütün hikâyem. Beni, eğer sizde adet öyleyse, yargılayabilirsiniz de, asabilirsiniz de... Elbette sevindirmez bu beni; bana karşı diş bilemenizi anlıyorum, siz bana değil, ben kendi ayağımla size geldim çünkü; ama ben de diş biliyorum, size değil, üçkâğıtçılara. Eğer bir mucize olur da New York'a dönebilirsem, Anders denen adamla görülecek bir hesabım olacak...

Koreli, Mac Horn'a yüreğini serin tutmasını, kimsenin kendisini asmak niyetinde olmadığını söyledi.

Gece Mac Horn düşünceye daldı: Garstone gibi konuştum tıpkı. Acaba damarıma bir şey mi enjekte ettiler? Ama hayır, öyle bir şey olsa acı duyardım, oysa bütün gece deliksiz uyudum. Smiddle besbelli uyduruyordu damarına iğne yaptıklarını söylerken. O da su katılmamışlarındandı üçkâğıtçıların. Aptal bir adam değilim ben. Peki öyleyse, gazetelerde yazılan her şeye neden inanıyorum? Hayret doğrusu!..

Pencereden dışarı baktı. Aylı, açık bir geceydi. Avlu herhalde soğuktur. Tüyleri diken diken oldu birden. Neler gelmiyor şu insanların başına! Oysa bir kez geliyorsun dünyaya, iki kez olduğu görülmemiş bunun; geliyorsun ve işte böyle boktan yaşıyorsun...

Bu kederli düşüncelerle uyuyakaldı Mac Horn.

97

Daha birkaç gün önceden duymaya başlamıştı Roberts başarısızlığın acısını. Danovan, tabii, her zamanki gibi kabaydı. Ama işin kötüsü, bu kez haklı adam. Gerçekten de soyut bir şemaya bağlı kaldım. Kızıllar iyi aldattılar doğrusu beni. Amerika'da gazeteler olayın üzerine düşüp bir sansasyon yaratmadılar; Varşova'dan tek kelimeyle olsun söz etmedi hiçbiri. Bu böyle, ama Avrupa'daki kaybımız gerçekten çok büyük. Boydge'un benim diplomatik yeteneğime yüksek bir not vereceğini hiç sanmam. Varşova tüm diplomatik prestijimi altüst etti. Bernson bile benimle konuşurken ne kadar sulu şakalar yapmak cesaretini bulabildi kendinde! Ne ün, ne de teşekkür beklediğim var benim, ama suçlu bir öğrenci gibi bir köşeye bırakılmaya da katlanamam doğrusu...

Alaylı bir gülümsemeyle anımsadı Roberts uğradığı hakareti: Bu kez darbe tüm Amerika'nın prestijine indi. Ben hiçbir zaman Asya varyantından yana olmamıştım, ama savaş sürüp dururken, savaşa başlamalı mıydı, başlamamalı mıydı diye tartışmak için zaman geçmiştir artık. Sekizinci ordu kaçarcasına geri çekiliyor, hatta belki de çemberi bile yaramayacak. Suçlu, hiç şüphesiz, Mac Arthur. Çinlilerin yerlerinden hiç kıpırdamayacaklarından nasıl bu kadar emin olabilirdi? Aptallıktan başka bir şey değil bu. Ancak bu bozgunu yalnızca Mac Arthur'un bir başarısızlığı olarak almaz kimse. Avrupa bunu ordumuzun zayıflığına yoracaktır. Ne büyük bir yıkımla karşı karşıya bulunduğumuzu anlayabilen de yok pek; herkes bir parça toprakla birkaç bin asker kaybettiğimizi, Kore'nin birleştirilmesini belirsiz bir süreye ertelediğimizi sanıyor; gerçekteyse Atlantik birliği yıkılıyor. Neden yalnızca Fransızları suçlamalı? İngilizlerin planımıza karşı ne kadar güvensiz olduklarını kendi gözlerimle gördüm; şu anda neler konuştuklarını da tahmin etmek hiç zor değil.

Albay Danovan olanlardan "State Departmant"ı suçlu buluyordu. Bir savaş yüzyılında yaşadığımızı diplomatlarımız bir türlü anlamıyorlar. Müttefiklerimize baskı yapmak gerekirdi. Bédier ve benzeri birtakım zamparalar "Maxim"de kızlarla keyif çatsın diye vermiyoruz çil çil dolarları kendilerine. Ülkemizi, kendisi on ayrı partiden oluşan bir partinin yönetmesi büyük bir bahtsızlık! Bir demokrat senatör yarın Moskova'yı

bombalamamızı önerirken, bir başkası barış nutukları atıyor. Roosevelt mamasıyla beslenmiş salyalıların sayısı pek çok ne yazık ki!.. Acheson tüm olup bitenleri Mac Arthur'la Başkan arasındaki bir çatışma olarak görmek istiyor; gülünç bir şey bu. Şu anda gerekli olan, durumu kurtarmak.

Eğer birkaç Çin kentini havaya uçurmazsak, yalnız Çinliler değil, Fransızlar bile gülecekler halimize.

Boydge kendi kendine konuşuyordu: Mac Arthur'un memleketi uçuruma götürdüğünü kaç kez söyledim... Bütün bunlar Cumhuriyetçilerin oyunu. Asya'da çıkarlarımız olduğunu hiç kimsenin yadsıdığı yok, ama bir çocuk bile anlar ki, Moskova oldukça Kore denilen cenabet yeri ele geçiremeyiz. Kansere yakalanmış bir hastaya iştah şurubu verilmez. Kore savaşı kimse için çekici olmadı. Elli ülkeden Güney Kore'ye yardım edeceklerine ilişkin söz aldık. Ama hepsi birlikte vere vere kırk bin kişi verdi. Kaba bir şaka değilse nedir bu? İngilizler ya da Fransızları suçlamıyorum ben, Kore'ye adam göndermek akılsızlıktır onlar için. Onlar zaten dün de inanmıyorlardı bizim kendilerini Kızıllara karşı koruyabileceğimize, şimdi artık iyice ekşitirler suratlarını. Tarafsızlık yanlıları seslerini yükseltir. Lyonlu bir fabrikatörün varlığını kaybedeceğinden korkması yapılacak hesaplarda dikkate alınamaz. Kore hikâyesinden sonra bizim iş çevreleri de akıllanırlar umarım. İçinde "iyi" olmayan "kötü" yoktur: Mac Arthur pılısını pırtısını toplayıp gidecek, aklıevvel Pentagon budalaları da kuyruklarını kısacaklardır herhalde bu durumda?..

Senatoda uzun zamandır görülmemiş bir heyecan fırtınası esiyordu. Senatör Brewster, Mac Arthur'un Harbin ya da Mukden'i hemen bombalamasını istiyordu. Senatör Morse yılanın başının ezilmesi gerektiğini, bu yüzden bombanın Moskova'ya atılmasını öneriyordu. Rahmetli Senatör Low'un arkadaşı Senatör Kane, arabulucu bir tonla:

— Elimizde en aşağı iki yüz bomba var, diyordu, Çin'e de yeter, Moskova'ya da. Önemli olan karar verebilmek ve ilk bombayı atabilmektir.

Kore'de olup bitenleri öğrenen Peggy Mac Horn'un ilk düşündüğü: Jim dönmeyecek, oldu. Koskoca dünyada yalnız başınaydı artık. Evet, Charles vardı gerçi, ama o da katı ve duygusuz bir adamdı, tistelik gelip geçen bütün güzel kızlara yiyecek gibi bakardı; Peggy ise otuz dört yaşındaydı,

yüzünde lanet birtakım kırışıklıklar ortaya çıkmıştı ve ne kremler, ne de masajlar kar etmiyordu.

Akşam Charles'la tiyatroya gitti Peggy. Yeni bir operet sahnelenmişti: Kızıllara karşı savaş başlamış ve herkes sığınaklara doluşmuştu; kadının biri karanlıkta kocasını sevgilisine benzetiyor ve o da onu okşamaya başlıyordu; adam da karısını komşuları güzel kız zannediyor ve o da onu okşamaya başlıyordu, ve derken birdenbire ışıklar yanıyordu. Peggy güldü. Sonra birden Jim geldi aklına. Ölmüş yatıyordu Jim, etrafında Çinliler zıplıyordu. Kendisi de burada, yalnızdı; yakında terk ederdi onu Charles. Gözünden yaşlar akmaya başladı. Birinci perde bitince Charles:

— Büfeye gidip boğazımızı ıslatalım! dedi.

Sonra, Peggy'nin ağladığını görünce şaşırdı:

— Kime acıyorsun? Aldatılmış kocaya mı?

Peggy başını salladı:

— Çok gülünç bu... Ama Jim'i öldürdüler eminim...

— Kes şu ağlamayı! Niye öldürsünler onu? Bugün News'da Başkanın bomba konusunu incelediği yazıyordu. Bunun ne demek olduğunu anlayabiliyor musun? Birkaç güne kalmayacak bütün Kızıllar ateşler içinde kalacaklar: Hiç kuşkum yok bunun böyle olacağına. Senin Jim'ine gelince, hiç merak etme, yeni bir madalya ile dönecektir.

Mark James fabrikada işçilere anlatıyordu:

— "Başkan inceliyor"muş!.. Şu işe bakın! Stockholm çağrısının altında kaç milyon insanın imzasının toplandığını incelese çok daha yerinde bir iş yapmış olur oysa. Varşova'dan sonra, bütün dünyanın bombaya karşı olduğuna iyice inandım. İşçileri bir yana bırakalım, "Kızıl Haç" karşı, piskopos karşı, hatta Belçika kraliçesi karşı bombaya. Mac Arthur'un dişlerini ağzına dökmekle çok iyi yaptı Koreliler. Ne işleri vardı Kore'de? Yanıtlayabilir mi acaba bu soruyu üçkâğıtçılar?

Wipper itiraz etti:

— Düzeni sağlamak gerekti.

— Önce burada sağlasalar ya düzeni... Herkesin zengin olacağını söylüyorlardı ballandıra ballandıra. Oysa yalnızca kendileri, üçkâğıtçılar zengin oldular. Belki de, bizim de ücretlerimizi yükselttiler, diye düşüneniniz vardır? Hiç aslı yok. Ama bakın, fiyatları diyecek olursanız, onu iyi yükselttiler doğrusu. O kadar zenginleştik ki hepimiz, bir iki yıl sonra neredeyse dilenciliğe yükseleceğiz! Artık Kore de az gelmeye başladı baylarımıza, gözlerini Çin'e diktiler. Bu, eşi benzeri görülmemiş bir namussuzluktur, çünkü her şeyin ceremesini biz çekiyoruz...

Boydge endişeyle oturuyordu telgrafların başında. Başkanın sözlerine tepkinin büyük olacağını düşünmüştü, ama bu kadarını hiç beklemiyordu. Aslında sevinebilirdi Boydge: Kaç kez söylemişti, ateşle oynamaktır bu, diye; Asya'da bir avuç toprağı kurtaralım derken, koca bir Avrupa elden gidebilirdi. Ancak Cumhuriyetçilerle hesaplaşacak sıra değildi şimdi; durum son derece ciddiydi, memleketin geleceğiydi kumar masasının üzerinde duran. Başkanın demeci üzerine hemen Paris'te grevler, İtalya'da, Amerikan elçilik ve konsolosluklarının önünde gösteriler başlamış, İngiltere'de, İşçi Partisi'nden yüz milletvekili protesto belgesi imzalamışlardı. Kabul etmek gerekirdi ki, Kızıllar istediklerini elde etmişlerdi: Atom bombası bir karabasan olmuştu tüm dünyanın gözünde. Öyle gürültü koparmışlardı ki bomba konusunda: İmza toplamışlar, yarın öbürgün şu ya da bu kente bomba atılacak propagandasıyla kadınları tavlamışlar, tüm Avrupa'yı Amerika'ya karşı ayağa kaldırmışlardı: Berbat bir durumdayız; kim, nasıl kurtaracak bizi bu çıkmazdan, bilmiyorum...

Varşova'dan dönen Bayan Browler'i resmi bir mektup bekliyordu evinde: Oğlu Kore'de ölmüştü. Dükkânı kapalıydı. Perdeleri çekilmiş evinde oturuyor ve sessiz hıçkırıklarla ağlıyordu. Tom'u anımsıyordu: Yürümeye başlayışını, koltuğun kenarından düşüşünü, kızamık çıkarışını ve kendisini denize götürdüğünde nasıl sevindiğini... Onu küçücük, tombul yanaklı, sapsarı saçlı bir bebe olarak görüyordu. Sonra Tom'un saçları koyulaşmış, kestane olmuştu, yüzü de değişmiş, çekilir gibi olmuştu. Güzel çocuk derlerdi Tom için, ama o Bayan Browler için hep küçücük bir bebek olarak kalmıştı. Koreli kızın anlattıklarını anımsadı: Kadın yolda giderken bir de dönüp arkasına bakıyor ki, sırtındaki bebesi ölmüş... Tom pilot değildi ve iyi bir çocuktu, ama savaşta herkesi öldürüyorlar. Belki o da birilerini öldürmüştür ve şu anda bir başka kadın da Kore'de onunla birlikte ağlamaktadır...

Dört gün evine kapanıp ağladıktan sonra, karalar giyinip, dükkânını açtı, elmaları, portakalları, muzları raflarına yerleştirdi. Çevrede herkes onun acısını biliyordu, dükkâna uğrayıp başsağlığı diliyorlardı. Akşama doğru, elektrik araçları satan bir dükkânın sahibi olan Brown uğradı. Ötekiler gibi o da içini çekti, Bayan Browler'in elini sıktı, sonra:

— Başkan, dedi, bomba konusunu inceliyor, yani oğlunuzun katilleri yakında bir Hiroşima cehennemi içinde bulacaklar kendilerini.

Browler önce hiçbir şey anlamadı, zaten yarı uykuda gibiydi, Brown'a portakallarını sardı, sonra tam adam gidecekken:

— Oğlumu Başkan öldürdü, dedi.

Brown dükkândan öfkeden kıpkırmızı olarak çıktı. Öyle ya, Kızıldı bu karı, unutmuşum, hatta kongrelerine bile gitmişti Kızılların. Yazık! Ona değil, oğluna acıyorum. Böyle cadılar yüzünden yıkılıyor zaten ortalık. Şöyle sağlıklı bir şekilde düşünecek olursak, oğlunun ölümünden de onun sorumlu olduğu ortaya çıkar. Eğer bu karının ne biçim laflar ettiğini gidip polise anlatmazsam bana da Frank Brown demesinler.

Banka Direktörü Binddle anlatıyordu Roberts'e:

— Başkan bomba konusunu inceliyormuş! Ne demek "inceliyor?.." Kore savaşı bir kadrildir: Bazen biz Kuzeye yürüyoruz, bazen Kızıllar Güneye... Eğer bu böyle iki yıl daha sürerse, kimsenin bir diyeceği olmaz... Bölgesel bir polis operasyonudur çünkü yapılan... Evet, gerçi işler canlanmadı değil, ama yine de her şeyin bir sınırı vardır ve bunu bilmek gerekir. Şu anda bir dünya savaşına başlamak son derece rizikolu bir iştir.

Roberts hiçbir şey söylemedi. İçinden Binddle'a hak veriyordu. Başkan öfkelendi. Böyle sözler Avrupalıları korkutabilir. Bomba atmak isteyen bunu basın konferansıyla âleme ilan etmez. Şimdi gerçekten de böyle bir şeye girişmenin zamanı değil: Ya çok geç kalındı, ya da çok erken daha. Avrupa ordusu yalnızca kâğıt üzerinde var. Dawes, daha iki üç yıla kadar Almanlar üzerine hiçbir hesap yapılamayacağını yazıyordu. Bizim namus havarileri Franko'yla bile anlaşamadılar. Hatta Tito'yla bile uzatıp duruyorlar işi... Bütün bunlar böyle ama, bu Binddle da ödleğin teki. Kendine yeraltında ev yaptırması boşuna mı? Ulusun onuru yaralanmış, umurunda mı teresin? Onun için Kore savaşı demek dolar demek. Korkunç

bir zamanda yaşıyoruz; böyle bir yağmacının sesi benim sesimden daha çok çıkabiliyor! Nerede kaldı onur? Dürüstlük? Namus?..

Akşam Roberts resmi bir yalanlama yayınlanacağını öğrendi: Truman'ın sözleri basına yanlış yansıtılmıştı. Roberts gülümsedi: cezalı öğrenci gibi köşeye bırakılan yalnızca ben değilim. Savaşı kaybetmektense, söylediklerini yalanlamayı yeğliyor Başkan. Çok kişinin gözlerini açacak bu olup bitenler. Boydge açıkça, bombanın kullanılmasının Kızılların propagandalarına engel olacağını söylüyor. Bu sözden çıkan sonuç ne? Soğuk savaşta da, bütün öteki savaşlarda olduğu gibi savunmada kalmak doğru değil. Saldırıya geçmenin zamanı geldi de geçiyor bile. Bir aya kalmaz Kore başarısızlığını herkes unutur; Binddle haklı: Küçük, polisiye bir operasyondu Kore. Bütün dikkatimizi Avrupa'ya yöneltmeliyiz. Fransa ve İtalya'da komünistlere baskı yapmalı, komünist ülkelerde beşinci kollar kurmalıyız; sonra Franko'yla anlaşmalı ve Tito'ya para vermeyi unutmamalıyız: Şaka değil, konfor şımarıklığı nedir bilmeyen otuz tümen asker bu... Düşmanın cephe gerisindeki işler için de uçuş müfrezeleri örgütlemek gerek: Ahmak Low'la birlikte diletanizm[25] dönemi de sona erdi; işin başına artık devlet geçmeli, Pentagon geçmeli, ben geçmeliyim.

New York'a gelir gelmez Jenny doğruca Betty'ye gitti:

— Nasıl oldu Garstone'un durumu?

— Yine ertelediler duruşmayı. Avukat şansımızın yüzde bir olduğunu söylüyor… Garstone bana bir pusula göndermeyi başarabildi geçenlerde. Sağlıklı olduğunu bildiriyor ve Kongrenin nasıl geçtiğini soruyor. Ah bir yazabilseydin sen ona Kongreyi!.. Nasıldı gerçekten?

Uçaktayken Jenny, hep Betty'ye neler anlatacağını düşünmüştü: Sablon'u, Robson'un sesini nasıl dinlediklerini, Koreli kızı nasıl elleri üzerinde taşıdıklarını, Sebarşin'in söylediklerini... Ama şu anda birden hücum eden anılarının heyecanıyla:

— Son gece, dedi, öyle güzel havai fişekler atıldı ki, ışıl ışıl, renk renk oldu gökyüzü...

Betty gülümsedi: Küçük bir kız oluyor zaman zaman Jenny. Sonra sordu:

— Bugünkü gazeteleri okudun mu? Bomba konusundaki sözlerinden döndü Truman, kendini yalanladı yani. İşlerine nasıl geliyorsa öyle konuşabiliyor bu adamlar, ama imzaların etkisini de unutmamak gerek...

Jenny sevinçle el çırptı ve Kongreyi anlatmaya başladı. Tam gideceği sırada Betty:

— Az kalsın unutuyordum, dedi. Avukat Clark'ı serbest bıraktılar. New York'a geldi, bize uğradı ve seni sordu.

— Muhakkak görmeliyim onu. Biliyor musun, onu tanıyana kadar, bütün beyazların bizden nefret ettiklerini sanırdım. Oysa David'i savundu o, bak, şimdi de bana uğramış... Ne iyi bir adam olduğunu tahmin edemezsin! Nasıl bulabilirim acaba onu?

— Yarın saat beşte burada olacak: Varşova için bir toplantı düzenledik. Sen de konuşmalısın...

Ne toplantıda konuşabildi, ne de Clark'ı görebildi Jenny: Hemen o gece tutukladılar onu.

Polis memuru yazıyordu: "Camber, Jenny, Jackson (Missisipi) 27 Ocak 1931 doğumlu... Birden gülümsedi: Şu pis karıya bak, politikayla uğraşmış, haline bakmadan! Kızılların kolektif dilekçelerine imza toplayacağına, bir ayakkabı boyacısının koynuna girseydi ya... Neyse, delikte aklını başına toplar...

Yargıç Gilmore, Clark'ı salıvermesi gerektiğini ne zamandır biliyordu: Zenci değildi bu adam bir kez, sonra böyle ünlü bir avukat daha uzun sürede tımarhanede zorla alıkonamazdı. Ama Senatör Low sağken yargıç bir türlü sorunu açıkça ortaya koymaya cesaret edememişti. Clark'ın ne numaralar yapacağını kim bilebilirdi? Eğer Mary hikâyesinin içyüzünü bir açıklayacak olursa, senatör yargıcı mahvedebilirdi. Ama o zamandan bu yana çok şey değişmişti. Senatör ölmüş ve kızını mirasından mahrum bırakmıştı. Jackson'da herkes, ihtiyarın Mary'ye küskünlüğü boşuna değil, diye konuşuyordu: Demek ki Clark yalan söylememiş: Mary'nin karalarla kırıştırdığı doğru. Mary'nin, Low'un vasisi Avukat Johnson'a Amerika'ya dönmeyeceğini bildirmesinden cesaret alan Yargıç Gilmore, Clark'ın salıverilmesi kararını imzaladı.

Anna ve Bella mutluluktan deliye dönmüşlerdi. Clark'sa endişeli görünüyor, susuyordu. Ertesi gün karısına:

— Bir haftalığına New York'a gitmeliyim, dedi.

— Orada iş bulmayı mı düşünüyorsun?

Clark başını iki yana salladı:

— Hayır. Ama savcının sözünü ettiği şu "Barış Dostları"nı göreceğim. Anımsıyor musun, Kızıllardan para aldığım martavalını uydurmuşlardı? Tabii saçmaydı bu. Başıma bu olaylar gelene kadar, tarafsız kalınarak dürüst bir hayat sürülebileceğini sanırdım. İçeride bulunduğum süre içinde çok düşündüm... Anna, artık her dürüst insan tarafsızlığı falan bir yana bırakıp işin içine girmelidir, yoksa bu namussuzlar herkesi mahvedecekler. Kore'de yaptıklarını bir düşünsene...

Anna ağlamaya başladı:

— Artık bütün dertlerimizin bittiğini, yine eskisi gibi yaşayabileceğimizi sanıyordum. Yalvarırım Clark, politikayla uğraşma. Öldürürler seni... Bella'yı düşün... Neal sana bankada iş bulabileceğini söyledi.

Clark hiçbir şey söylemedi. Anna onu ikna ettiğini sandı, ama gece, yatmadan önce Clark onu sevgiyle kucakladı ve:

— Anna, dedi, hep sadık bir dost oldun bana. Ne kadar çok acı çektiğini biliyorum.. Ama anla beni, eğer bu dediğimi yapmazsam vicdanım rahat etmeyecek. Gençler var. Fred'in arkadaşları... Bu alçakların keyiflerince adam tutuklayıp, yakmalarına, öldürmelerine izin veremeyiz...

İtiraz, yalvarma, gözyaşı bekliyordu Clark. Ama Anna duyulur duyulmaz bir sesle:

— Bildiğin gibi yap, dedi. Seni bırakmayacağım. Ne olursa olsun...

Richmond Junior'u öfkelendirmişti olup bitenler. Felaket felaket üstüneydi. Birincisi, Yargıç Gilmore Kızıl ispiyon Clark'ı salıvermişti. İkincisi, Kore'de başarısızlığa uğradık diye zenciler bayram ediyorlardı. Üçüncüsü, Doktor Hellitz'in karısı valinin ve Wright'ın da bulunduğu bir toplantıda Smiddle'i beğendiğini, çünkü onun "büyük gangster" olduğunu,

Richmond Junior'un ise bir "sokak kabadayısı" olduğunu söylemişti. Ve dördüncüsü, polis demiryolu işçisi O'Connel'i tutukladığında, Kızıllar yakında Wright, Richt ve Richmond Junior'un sanık sandalyesine oturacaklarını bildiren aşağılık bir bildiri dağıtmışlardı. Richmond Junior Amerika'yı kurtarmak için ne gibi önlemler alınması gerektiğini düşünüyordu. Jackson çok çalkantılı günler yaşıyordu. "Victoria" barının müdavimleri, bir zenci okulunu yakmışlar, Öğretmen Emerson'u ise asmışlardı (Öğretmenin Wright'ın kızına uygunsuz teklifte bulunduğunu ileri sürüyorlardı.) Doktor Hellitz'in karısını üç saat sorguya çektiler, hangi kitapları okuduğunu sordular; Bayan Hellitz hiç kitap okumadığını söylediyse de ona inanmadılar. Sonunda Doktor Hellitz kefil oldu ve karısının ağır psikastenik olduğunu ve doktor gözetiminde uzun bir dinlenmeye ihtiyacı olduğunu söyledi. Karısına da, "Evde otur," dedi, "yoksa atacaklar seni içeri..." Demiryolcu O'Connel'in davasına Yargıç Gilmore bakıyordu; ama Richmond Junior güvenmiyordu ona; "Anti Amerikan Faaliyetleri Araştırma Komisyonu"na, yargıcın sevgilisinin zenci olduğunu ve Clark'ı salıvermek için Kızıllardan para aldığını bildirdi. Yargıç öfkeden ve üzüntüden hasta oldu. Richmond Junior "Victoria" barında oturuyor ve viskisini içip bağırıyordu:

— Şu sarı suratların üstüne bir bomba sallayacaksın, bak nasıl bembeyaz kesiliyorlar o zaman!.. Napalm de fena bir nesne değil, sinemada gördüm, güzel yanıyor...

Barmen Peter onu dinlerken yılgınlıkla düşünüyordu: Yine de evlenmemeliydim. Savaş başlayınca kimi gönderecekler cepheye? Bu şaşkını değil herhalde: Beni...

Times, Adams ve Cramer'in İngiltere Başbakanı Atlee'ye gönderdikleri telgrafı yayınladı ve Adams, Sheffield Kongresi'nin sonucunu öğrenince derin bir utanç duydu. Bunu Profesör Cramer'e de söyledi:

— İkimizin yaşları toplamı yüz yirmi, ama aptal iki küçük kız gibi davranıyoruz...

Cramer içini çekti:

— Kimin aklına gelirdi bu? Atlee'nin daha geniş davranabileceğini sanıyordum ben...

— Kim geniş, kim dar bilmiyorum. Hiç şüphesiz, Rus metropolitinin ya da Şostakoviç'in vize isteklerini geri çevirmek son derece gülünç, ama öte yandan "Barış yanlıları"nın komünistlerle ilişkilerinin olduğu da bir gerçek. Ne olursa olsun tavrımız aptalcaydı: Ya onaylayacaktık Kongreyi, ya da hiç ağzımızı açmayacak, susacaktık. Bilim adamlarının kötü birer politikacı olduklarını hep söylemişimdir zaten. Bundan sonra işimle ilgili olanların dışında hiçbir kâğıdı imzalamayacağım.

Ve Adams yeniden söz verdi kendine: Gazete okumayacaktı. Ve yine tutamadı sözünü: Birlikte çalıştığı bir laboranttan Kore'de neler olduğunu duyunca, hemen Times'a sarıldı. Bütün gece okuduklarını düşündü: Ne kadar anlamsız ve ne kadar yavan bir savaş bu! Amerika'nın, Kore'nin iç işlerine karışmaması gerektiğini düşünüyor, ama sekizinci ordunun Korelilerce yok edilmesini de bağışlayamıyordu. Mac Arthur üzerinde düşünürken gazete haberlerinin abartılmış olduğunu, trajik hiçbir şeyin geçmediğini umuyordu.

İçi kararmış, hasta olmuştu: Astım nöbetleri de sıklaşmıştı. Profesör Kenneth kederli ve hasta buldu onu. Adams Varşova Kongresinin ayrıntılarını dinledikten sonra, Profesör Kenneth adına sevindiğini, bilimsel çalışmaların yanı sıra başka alanlarda tutkuları olmanın güzel bir şey olduğunu söyledi. Sonra apansız:

— Kadın olmadığınıza göre, dedi, sorabilirim: Kaç yaşındasınız?

— Kırk iki.

— Bense altmış dört. Sabrın erdem olduğunu öğütleyen bir eğitim gördüm ben. Babam basit bir köy sağlık memuruydu: Bir gün bana, "Tanrıya inanabilirsin, ya da inanmayabilirsin," dedi, "ama şunu unutma: İnanmayanlar inananları, inananlar da inanmayanları hep çarmıha germişlerdir." Profesör Mac Clay'e yapılanlar hiç şüphesiz, iğrenç. Eğer birileri sizin ağzınızı tıkamaya, sizi susturmaya cesaret edecek olursa, bunun yakışıksız bir hareket olduğunu ilk ben söyleyeceğim. Ama şahsen, ne sizinle, ne de sizin düşmanlarınızla aynı saflarda yürümek istemiyorum. Ben kalabalığa değil, yalnız insana inanıyorum. İnsanları birleştirmek gerekiyor; bu neyin çevresinde olursa olsun: İster felsefi fikirler, isterse insanın doğasının tüm olumsuz yanlarının hemen ortaya çıktığı ruhsal çıkarlar çevresinde...

Kenneth gidince Profesör Adams düşünceye daldı. İşte Kenneth de yolunu buldu sonunda. O bir kampta, Hennessy ise bir başka kampta. Peki ben neredeyim?.. Ayağını kımıldatıp da yürümek istemeyen insanlar için yer yoktur artık. İki düşman ordu karşılıklı olarak öylesine yaklaşmış ki birbirine, arada hiçbir yer kalmamış. Çıkmak ve yukardan bakmak gerek... Nasıl da soğuk hava! Toprakta değil, stratosferde yaşıyoruz sanki... Soluk alamıyorum...

Tıkanır gibi oldu: Astım nöbeti başlamıştı.

New York, Varşova'dan dönen delegelerin konuştukları bu miting kadar kalabalık ve gürültülü bir mitinge tanık olmamıştı ne zamandır. Kocaman salon sıcak ve dumandan dayanılmaz bir durumdaydı; üst balkonları dolduran uzak kişiler zor seçilebiliyordu; oysa Profesör Kenneth kimlerin geldiğini görmek istiyordu. Heyecanlıydı profesör, kalabalıklar karşısında konuşmaya alışkın değildi; Varşova'da yalnızca alt komisyonda bir konuşma yapmıştı. Salonu dolduran insanların kendisinden dokunaklı sözler beklediğini anlıyordu. Kore olayları, politikacıların ve basının şaşkınlığı herkesi ürküntüye salmıştı, anlıyordu. Ama başarı peşinde değildi o, kuru kuru açıklamak istiyordu düşüncelerini: Üst balkonlardan birinde Kızılların Kenneth'i aldattıklarını düşünen bir şüphecinin bulunmadığını kim bilebilirdi? Özellikle de bu yüzden konuşmasına şöyle başladı Kenneth:

— Birçokları beni komünistlerden ayırır, özellikle de çalışma alanım olan biyoloji anlayışımı. Varşova'ya gittim diye büyük bir uygulamacı olarak biyolojiye hizmetlerini yadsımadığım ve hiçbir zaman da yadsımayacağım Lisenko'nun izleyicisi olmadım. Burada bilimsel bir toplantı yapıyor değiliz, onun için bu konu üzerinde durmayacağım. Yalnız şu kadarını söyleyeyim ki, Rusların merkezileşmiş ve tek biçim almış dünyalarını ben hiç de gözalıcı bulmuyorum. Bunu Varşova'da Sovyet Delegesi Sebarşin'e de söyledim ve o da bana, eğer Ruslar yalnızca kendi fikirlerinde olanlarla oturup anlaşmak istiyor olsalardı, böyle bir kongreye hiç gelmezlerdi biçiminde son derece mantıklı bir yanıt verdi. Bilmiyorum, Varşova'ya gelenler arasında komünizm yanlısı olanlar kaç kişiydi? Eğer konuşmacıların yer yer bazı sözlerinden sonra boşanan alkışlara göre bir yargıda bulunacak olursak, oldukça fazlaydılar. Ama böylesi bir değerlendirme yanlıştır, çünkü şunu gözlemledim orada: Komünistler, özellikle de genç olanları, ılımlı fikirleri olan kimselere göre çok çabuk ve

çok gürültülü tepki gösteriyorlar; doğaldır da bu. Varşova'da komünizmin teorisine de uygulamına da olumsuz yaklaşımda olan birçok delegeyle görüştüm. Sayıları ne kadardı bunların, bilmiyorum: Kongrede bizlere hangi fikirde olduğumuz sorulmadı ve bende de böyle bir istatistik yok. Zaten bunun gereği de yok, önemli olan şey başka: Sovyet delegelerinde içten bir anlaşma isteği, uygulanabilir bir "modus vivendi" bulma arzusu gördüm. Profesör Sebarşin bana, kısaca, Sovyet düzeninin bir ihraç ürünü olmadığını, her ülkenin kendine özgü bir yolu bulunduğunu söyledi. Varşova kongresinden önce, Rusların atom enerjisinin kullanımı üzerinde uluslararası bir kontrol bulunmasını istemediklerini sanırdım ben. Oysa, özellikle bir Sovyet delegesinin önerisiydi bu. Ben Varşova'da bir iyiniyetlilik gördüm ve bunu her yerde söyleyeceğim. Gazeteci Coster beni çoktan komünistler listesinde saymaya başladı; bu bana pek dokunmaz. Rus değilim ben, Amerikalıyım ve Kore'de olanlardan acı duyuyorum. Ve işte özellikle de bu yüzden geldim bugün buraya ve ister komünist, ister antikomünist olsun, tüm iyiniyetli insanlarla birlikte barış için savaşmaya karar verdim.

Profesör Kenneth sözlerinin birçoklarını kızdıracağını sanıyordu: Ne de olsa burada çoğunluğu komünistlere sevgi duyanlar oluşturuyordu. Ama salonu dolduran kalabalık dostça alkışlarla uğurladı onu kürsüden.

Profesör Kenneth'den sonra Mark James konuştu. O da komünist olmadığını ve kırk yaşına kadar politikayla ilgilenmediğini söyleyerek başladı konuşmasına. Eğer buna rağmen Varşova'ya gitmişse, bunun nedeni Kızılların sözleri değil, üçkâğıtçıların çevirdikleri dolaplardı.

— İsterseniz biraz şöyle içinden bakalım işe? Kimin işine gelmektedir Kore savaşı? Biz işçilerin bu savaştan üç kuruşluk çıkarımız olmadı. Ama bakın Greisen, sonra Binddle çok zengin oldular. Gazetelerimiz bizi aptal yerine koyuyorlar. Örneğin, Varşova'da halkın kürek cehenneminde olduğu gibi yaşadığını yazıyorlar; oysa bana kalırsa Varşova'da halkın keyfi bizden çok daha yerinde. Ben kenti dolaştım, bir birahaneye girdim, parklarında oturdum. Delikanlılar kızlara kur yapıyor, analar bebelerini gezdiriyordu. Yaptıkları şeylere gelince, insanın aklı duruyor... Şimdi söyleyin; ne yapsın bu halk savaşı? Evet, devam edelim. Bizim gazetelere bakarsanız Rusya'da hayat bir felaket. Orada hiç bulunmadığım için bilmiyorum. Ama Times'da okuduğuma göre Rusya'da bir tek bile özel fabrika yokmuş. Demek ki,

savaştan zengin olacak hiç kimse yok orada: Bir çocuğun bile kolayca anlayabileceği bir şey bu. Elbette, Rusya'da hayatın nasıl olduğunu ben de merak ediyorum. Varşova'da Moskovalı bir kadınla konuştum –kadınlar böyle konularda daha kavrayışlı oluyorlar– Dedim ki ona: Fikirleri bir yana bırakalım şimdi, kazancınız nasıl sizin, ve ne kadar ediyor? Sonuçta ortaya çıktı ki, giysiler bizde ucuz, ev kirası ve ulaşım ise onlarda. Ama onlarda fiyatlar değişti mi, bu fiyatların indirilmesi demektir, bizde ise tam tersine, yükselmesi... Bu neden böyle? Çünkü bizde üçkâğıtçı çok. Açıkça söylüyorum: Bizde üçkâğıtçılar yalnızca ticaretle uğraşmıyorlar. İşte size canlı bir örnek: Ben Garstone'la aynı bölükte savaştım. Şanssız bir adam Garstone: Düşünün, üniversite diploması var, ama fabrikada çalışıyor. Ama bu bir suç değildir. Garstone dürüst bir insandır, keşke bütün senatörlerimiz onun kadar dürüst olabilseler. Oysa ona Ruslara gizli birtakım projeleri sattı diye iftira ettiler ve tutukladılar. Söyleyin, üçkâğıtçılık değil de nedir bu? Bizimle Varşova'ya giden bir kız vardı. Döner dönmez tutukladılar onu. Herhalde sekizinci ordunun imha edilmesinden suçlu olduğunu açıklarlar onun da. Bakın, çok açık söylüyorum: Benzeri görülmemiş domuzluklar tezgâhlanıyor; ve sonunda ağlayan bizler olacağız, bundan hiç şüpheniz olmasın...

Daha sonra kürsüye çıkan Avukat Clark kendisini nasıl tımarhaneye kapattıklarını anlattı ve sözlerini şöyle bitirdi:

— Jenny Camber'in Varşova'da yaptığı konuşmayı gazetelerden okudum. Söylediklerinin tümü gerçektir. Jackson'da yaptıkları pogromdan, Smiddle'in, Wright'ın ya da Richmond Junior'un işledikleri suçlardan Kore'ye uzanan bir çizgi var... Peki bunun sonrası ne? On milyonlarca insanın yok edilmesi mi?.. Tümden çıldırmış bunlar. Belki de bunun için beni deli diye tımarhaneye kapadılar. Ben artık gülemiyorum, şaka yapamıyorum, çocuklarla oynayamıyorum: Yaşlılığımı ayakları altında çiğnediler çünkü. Ama gençleri yok etmelerini istemiyorum...

Son konuşmayı Bayan Browler yaptı. O da topluluk karşısında konuşamayacağını düşünerek bir metin hazırlamıştı. Ama kürsüye çıkıp da karşısındaki kalabalığı görünce kâğıdı da, yazdıklarını da unuttu.

— Ben Eleonore Browler, bir oğul yetiştirmiş, dul. Hiçbir zaman politikayla uğraşmadım. Washington Square yakınlarında bir manav dükkânım var. Oğlum Kore'de öldürüldü. Onu oraya ben göndermedim,

kendisi de gitmedi. Tom iyi bir çocuktu, oysa bizim askerlerimiz büyük kötülükler yapıyorlar Kore'de. Hayır, benim oğlum Amerika'yı savunmuyordu orada, böyle bir avuntum da yok ne yazık ki. Çocukluk fotoğraflarına bakıyorum oğlumun ve düşünüyorum: Neden gönderdiler onu ölüme? Eğer burada analar varsa, analar anlarlar beni. Geç olmadan, sağ kalanları kurtaralım.

Dinleyiciler yerlerinden fırlayıp Bayan Browler'in çevresini aldılar, herkes kucaklamak istiyordu onu. Kürsüden az ötede duran Betty'nin gözleri dolu dolu olmuştu.

Bill Coster o günkü makalesinde Kızılların mitingini konu edinmeye karar verdi. Viskisini içti ve bağıra bağıra esneyerek, sekreterine dikte etmeye başladı: "Moskova ajanları geçenlerde bir yanlışlık sonucu hastaneden taburcu edilen bir ruh hastasını sürüye sürüye getirmiş bulunuyorlar toplantılarına. Bu zavallı hasta Kominformun son yönergelerini açıklamıştır toplantıda. Aslında öteki konuşmacıların söyledikleri de, bu zavallı delinin sayıklamalarından pek farklı değildi. Moskova, böylesi sirk gösterileriyle Amerikan halkının kafasını çelebileceğini düşünerek parayı rüzgâra savurmaktadır..." Coster bir kez daha esnedi ve, ah birileri de bana para savursaydı, ne güzel olurdu! diye düşündü.

Ertesi gün ivedi bir iş için "Pax" ajansı direktörü çağırdı Coster'i.

Bernson masanın üzerindeki deri sümeni eliyle okşayarak, yapma bir sokulganlıkla konuşuyordu:

— Eisenhower'a Batı Almanya'yı denetleme görevi verildi. Dünya çapında önemli bir olaydır bu. Başkomutanın gezisini en iyi kim yazabilir bilmiyorum. Ama sizin işinizi hafifletmek için elimizden gelen her şeyi yapmaya çalışacağız.

Bill Coster, kısa boylu, şişko bir adam olan Bernson'a baktı: Bir hiç ki, olursa bu kadar olur! Gerçi Sarı eşi az bulunur ahmaklardandı, ama onun bile ince bir görünüşü vardı. Sonra senatörün cimri olmadığı anlar olur ve bir tek yazı için cömertçe beş bin kâğıdı veriverirdi. Buysa, Orta Batılı tipik bir muhasebeci.

Ama Coster yine de geri çevirmedi öneriyi. Sessiz, sakin bir hayat düşleri gerçekleşmemişti: Paraya korkunç ihtiyacı vardı. Victoria'da bir hastalıktı bu: Günde hiç olmazsa iki yüz dolar harcamadan duramıyordu. Aklını başına getirmeye çalıştım, ama bu daha da kötü bir sonuç verdi: Birtakım damar spazmları, vejetatif sinir sistemi, baygınlıklar... doktorlarsa muhakkak dünya çapında ad yapmış olanlar olacak, aşağısı kurtarmaz... Hangisi daha pahalı, şeytan bilir: Soyut resim mi, yoksa Victoria'yı psikanalizle sözüm ona tedavi eden şarlatanlar mı? Gerçi Avrupa'da aylak aylak sürtmenin neşeli bir yanı yok, ama bu sıralar buralar da neşesiz. Kaç para verecek acaba? Asıl sorun bu. İşimi "hafifletmek"ten söz ediyor, ama iş sayılara gelince nasıl da sıkılaşacaktır eli kimbilir... Bu herifin pintilikte eşi benzeri yok bildiğimce. Sarı'nın paracıklarına kondu, hem kendisi rahat rahat yaşar, hem de başkalarını yaşatır gibi geliyor insana, ama nerde... Her kuruşu hesaplıyor teres...

Bill ceketini çıkardı ve bir kâğıt üzerinde Avrupa'ya gitmekle burada ne kadar kaybedeceğini hesaplamaya koyuldu. Bernson sümeni okşuyor ve renk vermemeye çalışıyordu. Sonunda Coster:

— Pekala, dedi. Ne olacaksa olsun. Kabul ediyorum. Ama sizin için değil ha, Eisenhower için. Onunla Fransa'da karşılaşmıştık... Elleriniz neden titriyor sizin?

Coster'in ne kadar yırtık, ne kadar küstah olduğunu bilmesine rağmen Bernson yine de şaşırdı:

— Sinirsel bir şey.

Bill bir kahkaha attı:

— Ah, sizin de mi sinirleriniz? Tıpkı Mrs. Coster gibi desenize... Şunu bilin ki, doktorlar kaz gibi yoluyorlar sizleri. Yalnız anlamadığım bir şey var: Benim karım bu "sinirsel bir şey" için muhakkak para saçmalıdır, sizse tersini yapıyorsunuz... Neyse, sağlıklar dilerim size. Ben şimdi kafayı çekmeye gidiyorum: Solungaçlarımı ıslatmam şart oldu bugün.

Yeni yıla formda giriyoruz, diye düşündü Roberts. Kore'nin hiçbir önemi yok. Seul daha on kez elden ele geçebilir, kimsenin ilgilendiği yok bununla. Sonunda anladılar aslolanın Avrupa olduğunu. İngilizlerle Fransızları Eisenhower belki gayrete getirebilir. Hemen şimdi bir savaşa başlamak

elbette ki aptallık olurdu, ama bunu on yıl ertelemenin daha da büyük bir aptallık olduğu da su götürmez bir gerçek. İki - üç yıl daha geçsin, tamam, hazırız demektir. Beyaz Saray'ın havası değişti. Danovan'a beşinci kol örgütlenmeleri için yüz milyon dolar ayrılmasını öngören bir yasa tasarısı hazırlaması görevi verildi. "Sivrisinek ısırması" planına nasıl da gülmüşlerdi! Şimdiyse devlet politikası oldu bu. Gerçi Kızıllar gizliden gizliye yok edilebilirler, bunun için yeterli gizli fonlarımız var, ama yine de yararı var böyle bir yasanın çıkmasının: Gemilerin yakılması demek olacak bu. Savunma sözünü sakız ettik ağzımıza. Avrupa'da artık hiç kimse Rusların üzerimize saldırmaya hazırlandıkları masalına inanmıyor. Amerika'da bile kuşkulanmalar başladı bundan. Açıkça söylemek gerek ki, biz Kızılların var olduğu bir dünyada yaşayamayız. Sözcüklerden korkmamak gerek: Yüce bir haçlı seferine hazırlanıyoruz. Ben, küçük adam, Amerika'nın, yedi yıl önce herkes Ruslara hayranken, benim öngördüğüm bir yolda ilerliyor olmasından mutlanıyorum. Savaş kaçınılmaz, herkes anladı artık bunu.

Düşündükçe geleceğe ilişkin tablolar geliyordu gözünün önüne: Korkunç, ama aynı zamanda insanın yüreğini bir hoş eden tablolar: Tüm gökyüzünü kaplayan uçak filoları, yıkılan gökdelenler, Rhen yakınlarında bir yerlerde halkların kıran kırana giriştikleri bir savaş, cam tüpler içindeki mikroplar, kurmay başkanlığındaki hummalı geceler, renkli kalemlerle yer yer çizilmiş iki yarım küreyi gösteren bir dünya haritası, ne ağaç, ne kuş, ne de herhangi bir böceğin bile bulunmadığı çöller, kırmızı-mavi yıldızlı bayrak, kül, kan... Kendisi, yüzünün rengi bembeyaz, bitkin, oturuyor; İrtibat subayı giriyor içeri ve raporunu veriyor: "Öncü birliklerimiz Moskova'ya girdiler komutanım."

Noel arifesinde Roberts'in kızı ağır hastalandı; Sıradan bir grip şeklinde başlayan hastalık giderek ağırlaştı; doktor kafanın trepanlanması gerektiğini söyledi. Roberts bütün geceyi klinikte geçirdi. Düşünüyordu: Eğer Ella ölürse hiçbir şeyim kalmayacak; bomboş, korkunç bir hayat... Karısına karşı yumuşamış, sevecenleşmişti, evdekileri ürküten o katı ve "ben üstünüm" diyen havası yok olmuştu.

Ella'yı kurtardılar. Roberts karısıyla birlikte arabayla dönerken hafifçe gülümsüyordu. Evden içeri girince kızının duvarda asılı duran kocaman

fotoğrafına baktı ve anımsadı: Dün de bakmıştı bu fotoğrafa, ama hemen başını çevirmişti. Ne büyük mutluluktu kızının yaşıyor olması!..

Konuşmak, bağıra bağıra, sevinçle konuşmak istiyordu. Ella'nın hastalanmasından bir gün önce nelerle uğraşmakta olduğunu, Amerika'nın nasıl tarihsel görevine hazırlandığını, çarpışmanın nasıl zor olacağını ve zaferi nasıl kazanacaklarını anlatmaya başladı karısına. Birden Elizabeth'in ağladığını gördü, utandı: Gereği var mıydı şimdi bunlardan söz etmenin? Karısının sinirleri böylesine perişanken?..

Bayan Roberts:

— Hiç yolu yok mu bundan kaçınmanın? dedi. Eğer öyleyse neden kurtardılar Ella'yı? O kadar acı çekti yavrucak hastanede... Hiçbir şey anlamıyorum...

Salonun karanlık bir köşesinde ezilmiş, perişan oturuyordu Roberts. Evet, kolay olmayacaktı Ella için. Ölebilirdi yavrucak. Ama elden ne gelirdi?..

— Ben anlamıyor muyum sanıyorsun bunun ne korkunç bir şey olduğunu? Ama geriye dönüş yok. Olamaz da. Ya zaferi kazanırız, ya da bu uğurda yok oluruz. Ben küçük bir adamım, ama zafer kazanmamız için elimden gelen herşeyi yapıyorum.

Bayan Roberts ömrü boyunca kocasına karşı koymaya cesaret edememişti. Ama bu kez sinirleri dayanacak gibi değildi ve çırpınmalı bir ağlamayla bağırdı:

— İnsan değilsin sen!.. Ella'yı öldürmek istiyorsun!..

Roberts suskun, odasına çekildi. Hiçbir şey düşünmüyordu: Ne kızını, ne Elizabeth'in söylediklerini, ne de savaşı... Bir tür donakalmışlık içindeydi. Birden sokaktan bağırışlar, gülmeler duyuldu. Roberts titredi: Öyle ya, yeni yıl bugün. Ne tuhaf bir karşılama bizimkisi! Aslında bu değil sorun: Elizabeth tam bir anaç tavuk... Durum kötü sayılmaz, demek ki ileriye güvenle bakabilirim.

Yeni yıl gecesi gürültülüydü New York'ta. Caz sesleri, şarkılar, kahkahalar Betty'nin odasına kadar giriyordu. Ama onun bunları duyduğu

yoktu: Garstone'a mektup yazıyordu: Hapishaneye sokabileceklerine söz vermişti birileri.

> "Joe'm!
>
> "Yeni yılın kutlu olsun! Belki bizim olamayacak bu yeni yıl daha, bir savaş yılı: Sevdiğimiz şeyler uğruna savaşın, senin için savaşın yılı olacak Joe. Mitingde senin adın anıldığında alkışlar, ıslıklar, çığlıklar kapladı salonu. Herkes savcının alçaklığına öfkelendi; Seni savunacaklarını söylediler. Bir mucize olsun ve görünmez antenler aracılığıyla bu mitinge sen de katılabilesin istedim. Ömrümde böylesini ilk kez gördüm. Gerçek New York'tu bu, New York'un yüreğiydi. Joe, Jenny Camber bana adını Varşova'da da andıklarını söyledi, orada da öfkelenmişler ve herkes alkışlamış. Sovyet delegeleri de vardı Varşova'da, bunlardan birisi Mark James'e yanında senin bir fotoğrafın bulunup bulunmadığını sormuş. Yokmuş Mark'ın yanında. Ama ben, hani anımsıyor musun, ikinci kez buluşmamızı ve ikinci, hayır ilk ve gerçek hayatımıza başlamamızı kutlamak için gittiğimiz deniz kıyısında çektirdiğin ve benim hep yanımda taşıdığım fotoğrafından yaptırdım. Bunu delegasyonumuzla birlikte Moskova'ya göndereceğim, Ruslar bu fotoğrafa baksınlar istiyorum. Jenny'yi Varşova'dan döner dönmez tutukladılar, "yabancı merkezlere hizmet"le suçlanıyor. Ötekilere şimdilik dokunmadılar. Polisin işi gitgide zorlaşıyor, mitinge katılan herkesi de tutuklayacak halleri yok ya... Herkes öfkeli, Profesör Kenneth bile. Avukat Clark'ın yazısını broşür olarak yayımladık. Senatör Low'un da adının karıştığı Missisipi'deki skandal olayı anımsıyorsundur herhalde? Clark'ı bir yıldan fazla tımarhanede tuttular. Geçenlerde New York'a geldi ve savaşımına kendi öz kentinde devam edeceğini söyleyerek dün Jackson'a döndü. Broşürü halk kaparcasına alıyor, yutarcasına okuyor, gerçekten de insanı allak bullak eden bir hikâye bu. Görüyorsun: Eskiye göre çok daha güçlüyüz şimdi, artık hiç kimse bizimle alay etmiyor. Gazetelerde yine öyle kin kusan yazılar var, ama basit halk bunları eski saflığıyla okumuyor artık. Senin için milyonlarca Amerikalıyı ayağa kaldıracağımız zaman uzak değil. Biliyorum, sağlamsındır sen, bana da sen öğrettin sağlam olmayı. Tanıştığımızda bir kız değil, kadındım, ama inan bana, sen benim yalnızca ilk aşkım değil, aynı zamanda beni insan yapan kişisin de. Yalnızca fikirler yeterli değildir, bunların

insanın içine işlemesi, orada hayata kavuşması, yaşaması gerekir. Sevgili Joe, benim ilk ve sonsuz aşkım, eğer antenlerin olsaydı, bütün gece seninle konuşup, seni kucaklardım ve sen, elinin altında yüreğimin nasıl vurduğunu dinlerdin. Her şeyim: Gülümsemem, şakalarım, solumam ve dudaklarım ve gözlerim, herşeyim, seni sevindiren, seni mutlu eden her şeyim senin için Joe, zafer bizim, biz birbirimizin olacağız, sana ant içiyorum.

"Karın, sevgili kızın, senin-her zaman ve hep senin-

Betty"

98

Neales son yıllarda Fransızlardan soğumaya başlamıştı. Hiç şüphesiz, onların zevklerine ve ince zekalarına hâlâ hayranlık duyuyordu: Umumi helaların duvarlarına açık-saçıklık edebiyatı döktüren bir öğrenci bile Bill Coster'den bin kat daha inceydi ve Fransa'daki küçücük bir aşçı dükkânında bile, Washington'un en pahalı restoranlarındakinden daha lezzetli yemekler bulunurdu; hem Fransa olmasaydı, Neales'in şu şahane tabaka koleksiyonu da olmazdı. Bütün bunlar böyleydi, ama Neales bir Fransız değildi ve hayata yaklaşımını zevkleri belirleyemezdi; inançları, görevleri, sorumlulukları vardı onun. Öte yandan ciddi konularda Fransa gerçekten de berbat bir partner oluyordu. Hiç kimseye güvenemezdin burada. Örneğin Bédier'yi boğazına kadar battığı çek yolsuzluğundan o çekip çıkarmıştı ve bu politika Don Juan'ının yeni bir kabine kuruluşunda da koltuğunu korumasını sağlamıştı. Ama bütün bunlara rağmen güvenebilir miydi Bédier'ye?

Neales birden gülümsedi: Garcy'nin anlattığı gülünç bir olayı anımsamıştı. Bayan Bédier, Bayan Garcy'ye içini dökerken şöyle demişti: "Kocamın beni aldatması son derece doğal, bütün kocalar karılarını aldatır, ama düşünebiliyor musunuz, kocamın iki sevgilisi var, ve o onları da aldatıyor..." Evet, Fransızlar ne yüzyılımız, ne de Amerika'nın o soylu ve yüce amaçları için uygun değiller.

Fransızlardan soğumakla birlikte Neales, Fransa'yı en önemli yer saymakta devam ediyordu. İngiltere hem kenardaydı, hem de ada; İtalya da öyle, ayağa geçirilmiş gerçek bir çizme; İspanya Pirene'lerin ardındaydı; Batı Almanya ise Kızıllara çok yakındı, savaşın daha ilk günlerinde kolayca elden çıkabilirdi. Hem Hamburg'dan yararlanılabileceği de son derece su götürürdü. Ama Fransa'nın limanları, özellikle de güneybatıda olanlar... Paha biçilmezdi bunlara.

Neales'in La Rochelle'e düşkünlüğünü Lejean kendi üzerinde hissediyordu. Şubat olaylarından sonra hakkında açılan dava, lehine sonuçlanmıştı. Lejean, Doker Roux ve İşçi Brosset, sokak olaylarından ve güvenlik kuvvetlerine karşı koymaktan sanıktılar. Göstericiler tarafından atılan taşlardan birisi üzerine düşen polis, Lejean'dan şikayetçiydi; bir başka

polis de sırtına yumruk atanın Roux olduğunu söylüyordu; üçüncü bir polis ise Brosset'yi tam sopasını kaldırmış subayın başına vuracakken yakaladığını söylüyordu.

Birkaç savunma tanığı dinlendi: Tanıklar, polisin ve CRS'nin silahsız insanların üzerine saldırdıklarını, Cuffaud Ana'yı yere yıktıklarını, dokerlerden ikisini bayıltana kadar dövdüklerini ve santral memuresi Matmazel Lenain'in elini kırdıklarını söylediler. Ama herkesi en çok Cuffaud Ana'nın söyledikleri etkiledi:

— Üç oğlum vardı, üçünü de Almanlar öldürdü. Küçük oğluma yıkanmış çamaşırlarını götürmüştüm bir gün. Gestapo subayı dipçikle göğsüme vurmuştu... Ama, Tanrı biliyor ya, bir Fransızın yaşlı bir kadına vurabileceği hiç aklıma gelmezdi. Ben, sayın Başkan, altmış dört yaşındayım...

Kendisine Lejean'ın taş attığını söyleyen polis memuru, boylu poslu, kıpkırmızı yüzlü gençten bir adamdı; gür sesiyle bir bağırdı mı kalabalıkları dağıtır, dağılmayanları da copuyla hallederdi; bununla birlikte zeka yönünden aynı derecede parlak biri olduğu söylenemezdi. Avukat kendisini soru yağmuruna tutunca ter içinde kalmış, sonunda şöyle demek zorunda kalmıştı:

— Taşı kesinkes Lejean'ın attığını söyleyemem, ama kendisini tam taşların atıldığı yerde gördüm, üstelik de sağ kolu havaya kalkmıştı... Öte yandan benim üzerime bir taş geldiği de kesin: Bir ay şu çürükle dolaştım. Bu yönden, yine de Lejean atmıştır diyorum ben taşı...

Soruşturma sırasında Roux'ya yüklenen suçun da aslının olmadığı anlaşıldı ve hem Lejean, hem de Roux temize çıktılar. Brosset ise bir ay hapis cezasına çarptırıldı.

Davanın sonucu Bedier'yi kızdırmıştı. Emniyet Müdürlüğü'nün Lejean hakkında birtakım tertiplere girişmesini kendisinin emrettiğini unutarak, hiç dökmeselerdi bu işi mahkemeye, daha iyi olurdu, diye düşündü. Lejean, La Rochelle'de kaldıkça huzur nedir bilmeyeceğiz: Eşi benzeri görülmemiş bir fanatik bu adam. Elbette ki sorunun en kolay çözümü, Lejean'ın işine son vermekti, ama Bedier, Lejean'ın çalıştığı fabrikanın sahibi Baudry'nin çok cins bir adam olduğunu herkesten iyi bilenlerdendi.

Baudry altmış sekiz yaşındaydı. Çoktan çiftliğine çekilip sakin bir hayat sürebilir, torunlarını şımartabilirdi, ama o her sabah saat altıda kalkıp bir fincan koyu kahve içtikten sonra doğru fabrikasına gidiyordu. İşini severdi; kızlarından biri bir gün fabrikanın işliklerine bakıp, bu cehennem gürültüsüne nasıl katlandığını sorduğunda, "Bu," demişti, "bana müzik gibi geliyor." Fabrika babasından kalmıştı kendisine; çalışmış, iyice büyütmüştü. Ailesinin yedi göbek La Rochelleli olmasıyla övünürdü. Birinci Dünya Savaşı'nda Chemin des Dames'da yaralanmıştı; sık sık geçmiş günleri anımsar, kızlarına, yaşlı aşçısına, hatta bazen yüksek sesle kendi kendine: "Evet baylar, o zamanlar Fransa Fransa'ydı..." diye mırıldanırdı. 1940 felaketinden çok acı çekmiş ve çiftliğine kapanarak kimseyle görüşmemişti. Almanlar kendisine fabrikasını yeniden çalıştırmasını önermişler, ama o hastalığını bahane ederek öneriyi reddetmişti. Almanların fabrika müdürlüğüne Cartier'yi getirdiklerini öğrenince, kızına, "Cartier'yi," demişti, "duvar önüne dikilmiş olarak görene kadar yaşamak istiyorum." Savaş bitmiş, Cartier'ye bir bakanlıkta yer verilmişti. Baudry çok kızmıştı: Eğer Fransa var olacaksa Cartier'yi kurşuna dizmek gerek, eğer Fransa artık yoksa, belediye başkanlığının üzerine "Fransa Cumhuriyeti" diye yazmanın ve 11 Kasım bayramını kutlamanın ne anlamı var?

Şimdi de her şey sinirine dokunuyordu Baudry'nin, özellikle de Amerikalılar... Komünistler, şımardılar muhakkak ki, onların yüzünde sömürgelerimizi kaybedip duruyoruz. Clémenceau sağ olsaydı, komünistleri bir güzel yola sokardı. Ama aynı Clémenceau, Amerikalıların Fransa sanki sömürgeleriymiş gibi burada böylesine at oynatmalarına izin verir miydi? Bir zamanlar New Orleans'ı satmıştık onlara. Ama Orleans'ı kimsenin sattığı yok. Tüm bunlar son derece aşağılatıcı, hem de aptalca... Fransa'nın tarihi var, gelenekleri var, Fransa'nın kendi çıkarları var. Amerikalıların Alman ordusunu yeniden kurmalarına nasıl gözyumabiliriz? Bu, Fransa'nın ölüm fermanının imzalanması demektir. Bir zamanlar Rus çarıyla ittifak antlaşması imzalamıştık ve bu akıllıca bir hareketti. Ruslarda hangi rejim olduğundan bize ne? Bu onların kendi bilecekleri bir iş. Aramızda Almanya var, o Almanya ki, nicedir hem bizi, hem onları tehdit eder durur. Ben kendisine miras kalmış bir kapitalistim ve bununla övünüyorum, hiç kimse bana bir Kızıl olduğumu söyleyemez, ama ben Almanlardansa Ruslarla antlaşmayı yeğlerim. Amerikalıların kendi yolları var, bu yoldaki hesapları doğru mudur, yanlış mıdır bunu zaman gösterecek; ama biz Amerika'nın

çıkarları uğruna kendi hayati çıkarlarımızı neden gözardı edelim? Ben 1938 yılına kadar Ruslarla iş yaptım, ödemeleri son derece düzenli adamların. Ve ben onlarla ticaret yapmak istiyorum, savaşmak değil...

Lejean'ın Vietnam savaşında Fransa'yı değil Vietnam'ı savunduğunu öğrenince Baudry kaşlarını çattı: Komünistler hep yurtseverlikten söz ediyorlar, ama sömürgeleri olmazsa Fransa da yok demektir. Lejean çok iyi bir mühendis; işgal yıllarında da birçok bakandan çok daha soyluydu tutum ve davranışları, ama aynı Lejean marksist bir takım şemalar uğruna Fransa'yı yıkıp yok etmeye de hazır.

İşe emniyet karışmasaydı Baudry Lejean'ın işine son verebilirdi. Ama, o fabrikasındaki işlere yabancıların burnunu sokmasına hiç katlanamazdı. Nitekim Emniyetten kendisine Lejean'ın La Rochelle için büyük bir tehlike olduğunu söylediklerinde Baudry kıpkırmızı kesildi ve sigaradan sararmış bıyıklarını çekiştirerek, "Ben," dedi, "kendim de çözümleyebilirim kendi işlerimi... Ve bana kalırsa La Rochelle için asıl tehlike Amerikalılardır, evet evet, Amerikalılar! Bir ticaret limanını savaş üssüne dönüştürmek istiyorlar; kentimiz için ölüm demektir bu. Yani siz, bunun gibi büyük işlerle uğraşsanız daha iyi edersiniz. Ben kendi adamlarımla nasıl olsa başedebilirim." Emniyet müdürü çıktıktan sonra Baudry'nin öfkesi uzun bir süre geçmedi. Başkalarının işine burnunu sokmak da nerden çıktı? Yetişmiş bir mühendis olarak Lejean belki de bana son derece gerekli? Benim kendi çıkarlarım var. Onlar La Rochelle'i Amerikalılara teslim etmek istiyor olabilirler, ama ben, Françoise Baudry, fabrikamı Emniyet Müdürlüğü'ne devretmek niyetinde değilim...

Emniyet müdürü Paris'e geldiğinde Bédier onunla La Rochelle'deki durum üzerine bir görüşme yaptı: Müttefiklerimize karşı sorumluluklarımız var. Güneybatının en önemli limanında böylesi karışıklıklara izin veremeyiz. Eğer Lejean gerçekten geniş bir popülerliğe sahipse, onu ortadan kaldırmamız gerekir.

Yazın Lejean'a karşı yeni bir dava açtılar. Fransa'nın ulusal güvenliğini sarsmak, halk arasında paniğe yol açacak söylentiler yaymak ve askeri görevlileri emirlere itaatsizliğe kışkırtmak, işlediği başlıca suçlardı Lejean'ın. Suçlamalar, Lejean'ın şubat olayları sırasında yayınladığı bir yazıya dayandırılıyordu. Lejean bu yazısında, askerlerin dokerlerle dayanışmasından söz ediyor ve, "Halkımız La Rochelle'in Amerikalılarca

istilasına izin vermeyecektir. Fransız ordusu hiçbir zaman Stalingrad halkına karşı savaşmayacaktır" diyordu.

Bedier mahalli gazetelerde yayınlanan yazıları okumazdı. Ama Lejean aleyhine bir yazısından dolayı dava açıldığını öğrenince rahat bir soluk aldı: Neales, La Rochelle'in durumuyla ilgili olarak ardı arkası kesilmeyen sorularıyla canından bezdirmişti onu. Artık Lejean demir parmaklıkların arkasına atılacağına göre içleri rahat edebilirdi. İlk dava hiç de iyi tertiplenmemişti, gerçekten de bir sokak çatışmasında kimin kime vurduğunu ayırt edebilmek çok güçtü. Ama askeri itaatsizliğe kışkırtmak: Bu açık bir suçtu işte. Ceza mahkemesi, Kızılların savunmalarını dinleyince yüreği yumuşayıp pelteye dönen gözü yaşlı bir jüri üyesi değildi. Komünistler boğazlarına kadar batağın içindeydiler. Bu durumda mahkemenin Lejean'a karşı bir sempati duyması için ortada hiçbir neden yoktu. Öte yandan Baudry de enayi değildi, mahkemece yargı giymiş birisini çalıştırmak istemezdi fabrikasında.

Duruşma üst üste iki kez ertelendikten sonra 18 Ağustosa atıldı. Lejean kızmıştı: Profesör Dumas bugün gömülüyordu ve o mezara gidemeyecekti. Ölmeden birkaç gün önce Dumas Lejean'a bir mektup yazarak, sağlığını sormuş, yeni açılan davaya çok kızdığını belirterek başarılar dilemişti. Tutukevinden mahkemeye giderken Lejean Dumas'yı düşünüyordu. İnsan böyle olur işte! Eğer bir gün herkes onun gibi olursa, çektiğimiz bunca acı boşa gitmeyecek...

Mahkeme Başkanı Villemont titiz, çabuk sinirlenir, kupkuru bir adamdı. Yasaları anlamazlığıyla halk onu çok öfkelendirirdi. Düstur[26] eşsiz bir senfoniydi, oysa onu yalnızca sanıklar ya da avukatlar değil, savcı bile karıştırıyor, anlaşılmaz hale getiriyordu. Villemont her yerde düzensizlikle karşılaşıyordu. Adalet Bakanlığı koltuğunun konuğu sürekli değişiyor, ama hep pasaklı, birtakım tüccar kafalı adamlarla, mıymıntı, derbeder tipler oturuyordu bu koltuğa. Hiç kimse Villemont'un engin bilgisini, dürüstlüğünü, haktanırlığını takdir etmiyordu; yıllardır koltuğuna saplanıp kalmıştı, kimsenin aklına ona bir Legion d'Honneur nişanı vermek bile gelmiyordu, on altı yıl önce aldığı kurdela ile ölecekti bu gidişle. Karısı o bitip tükenmez telaşıyla yiyip bitirecekti onu; oğlu ise dürüst bir hukukçu olacak yerde, öğrenimini yarıda bırakıp geçmişi karanlık bir kadınla

evlenmişti ve birtakım spekülatif işlerle uğraşıyordu: En az üç yıl ağır hapis cezasına çarptırılacak cinsten bir işti bu.

Yargıç Gozier komünistlerden nefret ederdi ve Lejean davasına kendisinin de üyesi bulunduğu mahkemenin bakacağını duyunca karısına sevinçle, "Görecek o teres!" dedi. Duruşma başlamadan önce de yargıç Villemont'a, Kore'yi muhakkak Almanya'nın izlemesi gerektiğini, Stockholm çağrısının, Rusların Berlin'in batı bölümünü işgallerini kolaylaştıracağını, bütün Fransız komünistlerinin Moskova'nın hesabına çalıştıklarını söylüyordu. Villemont da başını sallayarak sessizce onaylıyordu onu. Aslında politika hiçbir zaman çekmemişti onu ve Batı Almanların Doğu Almanlardan neden daha iyi olduklarını da hâlâ anlayabilmiş değildi. Onun derdi başkaydı: Tatsız bir duruşmaydı önlerindeki. Suçlama gerekçesi son derece zayıftı. Askeri disiplinsizliğe çağırmak gibi bir durum yoktu ortada. "Devletin iç güvenliğine kasteden tehlikelerin önünü alma" yasasına gelince, bu yasa martta kabul edilmişti. Lejean'ın suçlanmasına dayanak yapılan yazı ise şubatta yayınlanmıştı. Bu baylar son derece düşüncesizler doğrusu!..

İkinci Yargıç Denis, elli sekiz yaşında olmasına rağmen yemeyi içmeyi seven, kadın kız peşinde koşan, dünya politikasına ilgi duyan ve bu konuda ısrarla bağımsız olduğunu belirten, yaşama sevinci dolu bir adamdı. Hem Amerikalılara, hem de Ruslara söverdi. Fransa'yı neden ikinci derece bir devlet durumuna düşürdüler? Atlantik Paktı, bir tuzak. Yalnızca imzalar yanyana duruyor diye Amerika'yla Lüksemburg'u eşit haklara sahip partnerler saymak ciddiyetle bağdaşabilir mi? Bir durum olur, Fransa için Amerika'nın yanında olmak çıkarlı bir iştir, bir başka durum olur, Amerika'dan uzak durmak gerekir. Yani her zaman için manevra yapabilme durumunda olmalıyız. Lejean davasına karşı da Denis'in tavrı biraz ekşimsiydi: Komünistler arasında uslanıp yola gelecek adam sayısı hiç de az değil. Neden Lejean'dan büyük bir çilekeş-kahraman yaratmalı? Ülkemizdeki anti-nasyonal havayı güçlendirir bu.

Mahkeme salonuna yalnızca on kadar gazeteci alınmıştı. Onları da, dinleyici sanılsınlar diye polislerle karışık olarak oturtmuşlardı. İki üç yüz kadar doker mahkeme binasının bulunduğu alana girmek istemiş, ancak polis barikatıyla durdurulmuşlardı. Bunun üzerine dokerler alanın

karşısındaki daracık sokağın ağzında birikerek bağırmaya başlamışlardı: "Lejean'a özgürlük!"

Lejean sakindi, soğukkanlılıkla yanıtlıyordu soruları; yazısında, herkesin konuştuğu ve yazdığı şeylerden söz etmişti; Thorez'in, Fransızların Sovyetler Birliği'ne karşı savaşmayacaklarına ilişkin açıklaması milyonlarca Fransızın onayını almıştı. Bu sözlerin yasalara aykırı olduğu herhalde söylenemezdi. Fransa'nın Sovyetler Birliği'yle 1944 yılında imzalanmış bir dostluk antlaşması vardı. Öte yandan birçok gazeteci, Fransa'nın Almanya ile birlikte Rusya'ya karşı savaşmasını savunuyorlardı: Fransa hukuken Almanya ile hâlâ savaş halinde bulunmasına rağmen, bu tür yazıların sahiplerine karşı herhangi bir kovuşturmaya geçilmemişti.

Villemont sanığı susturdu: Burası miting yeri değildi ve sanık sorulan soruların kapsamı dışına çıkmamalıydı. Lejean davanın politik nitelikte olduğunu söyledi. Fransız askerlerinin yurtseverliklerinden ve ulusal bağımsızlığı koruyacaklarından emindi; Özellikle de bu yüzden Fransız topraklarında yabancı askerlerin bulunması ve limanların, özellikle de La Rochelle'in yabancı bir devletin üssü durumuna dönüştürülmesi, bütün Fransızlar gibi, askerler için de aşağılatıcı bir şeydi.

Savcı, Lejean'ın yazısının askerleri firara teşvik niteliğinde olduğunu söyledi. Sanık, ulusal birliği parçalamak istiyordu. "Komünist Parti ve ona yakın örgütlerin oluşturduğu gangrene kesinlikle bir son vermek gerek"ti.

Lejean'ın savunucusu Avukat Fayard, suçlamanın hiçbir hukuksal temele dayanmadığını söyledi. Askerlerin, yaptıkları toplantılarda, Lejean'ın suçlandırılmasına esas alınan yazıdakine benzer kararlar aldıkları birçok kez gazetelerde yayınlanmıştı. Savcının kendisi, Komünist Partisi'ni bir gangrene benzeterek davanın tamamen politik nitelikte olduğunu itiraf etmişti. Avukat, burada yersiz bir takım tartışmalarla kimsenin zamanını almak istemiyordu, ama sayın yargıçların da, Komünist Partisi'nin Millet Meclisi'nde en fazla sayıda sandalyeye sahip yasal bir parti olduğunu unutmamalarını rica ediyordu. Fayard daha sonra Lejean'ın savaş yıllarındaki eylemlerinden söz etti. Fransa'nın yıkılmasının moral sorumluluğunu taşıyanlarca hapse atılmış, özgürlüğüne kavuşur kavuşmaz, Alman işgalcilere karşı savaşa geçerek Paris ayaklanmasının kahramanlarından biri olmuştu.

Danışma odasında Yargıç Grozier:

— En aşağı altı ay vermek gerek ona, dedi.

Grozier'nin soran gözlerle kendisine baktığını gören Yargıç Villemont yüzünü buruşturdu ve hiçbir şey söylemedi. Denis başını salladı:

— Niye bizi böyle gülünç duruma sokuyorlar? Komünistler fazla şımardılar, kabul... Ama gidip neden L'Humanité'den başlamıyorlar da, küçük bir taşra gazetesine yükleniyorlar? Bu durumda ne oluyor: La Rochelleli vatandaşlar, Parisli vatandaşların rahat rahat yazıp söylediklerini yazma ve söyleme hakkından yoksun bırakılmış oluyorlar. Çok saçma bir şey bu. Mahkememizin otoritesini düşünmemiz gerek. Siz ne diyorsunuz Bay Villemont?

Başkan yüzünü daha da buruşturdu ve isteksizce:

— Suçlama gerekçelerinin hiç iyi düzenlenmediğine katılıyorum. Savcı nerdeyse eli bomboş gelmiş mahkemeye...

Grozier öfkelenmişti:

— Öyle ama, Lejean da su katılmamış bir alçak. Berty fabrikalarından boşuna mı kovdular onu? Millet Meclisi'nde bile konu oldu...

— Muhakkak ki, dedi Villemont, Lejean son derece şüpheli birisi. Benim zaten Komünist Partisi'nin tümden kapatılmasına da bir itirazım yok. Ama bu parti bugün yasak bir parti değil ve serbestçe çalışmalarına devam ediyor... Fayard haklı: Lejean'ınkine benzer yüzlerce yazı yayınlanıyor memlekette... Denis gülümsedi:

— Öyle korktum ki o yazıları tek tek okuyacak diye... Gece yarısına kadar sürerdi bu...

Villemont küçük kapıyı açtı: Güçlükle soluk alıyordu. Bir şişe maden suyu içti. Denis, yarın gideceği balık avını düşünüyordu. Grozier kızgındı, sigara üstüne sigara içiyor, kesik kesik öksürüyordu. Sırf adet yerini bulsun diye girmişti tartışmaya: Villemont ihtiyar bir katır gibi inatçı, aklına bir şeyi koydu mu, öldür allah döndüremezsin.

Dışardaki kalabalık iyice artmıştı: Baudry'nin fabrikasından işçiler, memurlar, kadınlar gelmişlerdi. Polis artık büyük zorluk çekiyordu kalabalığı tutabilmek için. Dokerlerse bağırmaya devam ediyorlardı: "Lejean'a özgürlük!" Polislerin başındaki komiser alnında boncuk boncuk biriken terleri silerken düşünüyordu: Nasıl da bıkmazlarmış bağırmaktan? Oysa ne kadar sıcak!..

— Yargıçlar geliyor!

Herkes ayağa kalktı. Villemont mahkeme kararını hızlı hızlı okudu "... ve beraatine..." Lejean şaşkınlıkla salonda gezdirdi gözlerini. Gazeteciler çıkış kapısına doğru atıldılar. Dinleyici görünümü vermek için salonun orasına burasına dağıtılan polisler Lejean'a kayıtsızlıkla bakıyorlardı: Sıcaktan bunalmışlardı.

Lejean dışarı çıkınca, polis zincirini yaran birkaç genç kız, kızgın güneşten solmuş bir demet gül sundu kendisine, Lejean güllere baktı ve düşündü: Şu anda herhalde tabutu mezara indirmişlerdir... Yazık, Dumas mahkemenin sonucunu öğrenemedi. Zaferimizdi oysa bu bizim.

Lejean'ın yine temize çıktığını öğrenince Baudry gülümsedi. Muhakkak ki Lejean bazı karışık şeyler yapıyor. Clémenceau sağ olsaydı, çabucak gemleyebilirdi onu. Ama Clémenceau'nun moral hukuku vardı. Yine de Emniyet Müdürlüğü'nün mahkemeden böyle bir tokat yemesi çok iyi oldu. Hem yalnızca Emniyet Müdürlüğü mü, ötekiler de yediler. Yeter artık arka ayakları üzerinde dikilip, Amerikalıların önü sıra koşturdukları! Benim dedem Louis-Philippe zamanında açmış ilk işliğini La Rochelle'de. Evet, baylar, Fransa o zamanlar Fransa'ydı! Amerikan Colomb'u daha keşfetmemişti bizi. Biz onlardan önce de vardık, La Fayette değil miydi ta oralara giden...

Bédier köpürüyordu: Bir taşra gazetesinde yayımlanan eski bir yazıdan çok daha işe yarar ve akıllıca bir şey bulunabilirdi herhalde! En berbatı da, Neales'in davanın sonucunu öğrenmiş olması; Dün, "Sizin La Rochelle'inizde yargıçlar bile Kızıl" diye çıkıştı. Fransa'nın Texas olmadığını nasıl açıklamalı bu adama? Lejean büyük bir engel, ama onu ortadan kaldırmak o kadar kolay değil...

O günden sonra beş ay geçti. Neales La Rochelle'i unutmuş gibiydi: Alman ordusunun yeniden kurulmasına ilişkin görüşmelerle meşguldü. Brüksel'deki konferansta sorun iyi kötü bir çözüme kavuşmuştu. Eisenhower Avrupa ordusu başkomutanlığına getirilmişti. General Avrupa'yı tümden yoklamaya hazırlanıyordu. Hiç şüphesiz Fransa'dan başlayacaktı işe. Ben her zaman söylemişimdir zaten buranın kilit noktası olduğunu. Kore'deki başarısızlıklarımız Fransızları heyecanlandırdı: Bunda da şaşacak bir şey yok, güneyli bunlar, çabucak tutuşur, onca da çabuk sönerler. Bu yüzden, Washington'un birtakım Fransız gazetelerinde çıkan yazılar üzerinde böylesine hastalıklı bir biçimde durmasının hiç gereği yok. Durum oldukça düzeldi. Evet, gerçi komünistlere Varşova epey cesaret verdi, ama benim gözlemim, yakında şişer bunlar. Ne zamandır hiç sokak gösterisi falan olduğu yok. Hem limanlar da daha sakin şimdi. Eisenhower'i gönlümüz rahat olarak karşılayabiliriz; zor günler geride kaldı.

Beş ay içinde Bédier iki hükümet bunalımı yaşadı. Herkesten çok o heyecanlanmıştı: Hükümet bir düşerse, bakanlık koltuğunu bir daha zor görürdü; Bidault ve Schuman hiç sevmezlerdi kendisini. Öte yandan Neales de iyice kudurmuş gibiydi. Alman silahlı kuvvetleri Fransızlardan hoşlanmıyordu ve bu konuda yapılacak bir şey yoktu. Amerikalılar tüm Fransa'yı işgal edebilirler, ama Fransızlar o zaman bile Amerikanca düşünmeye başlamayacaklardır. Neales'e Amerikalıların taktiklerinin yanlış olduğunu söyledim, onları artık Pinaud ve Garcy gibileri bile sevmiyor. Eisenhower'i bağrına basarak karşılamayacak hiç kimse. Polisin komünistlerle başetmeyi öğrenmjş olması iyi bir şey. La Rochelle bile sakinleşti. Gerçi hastalık devam ediyor, ama onu içerlere hapsettik, hiç değilse Kızıl döküntüleri...

Roux, Lejean'a:

— Dokerler, dedi, açlık çektiler, her türlü acıya katlandılar, ama teslim olmadılar. Hatta tam tersine... Eğer bugün bir şeyler başlayacak olsa, şubatta kendilerini bir deliğe atıp gizlenenler de saflara katılacaklar... Amerikalılar herkesi kendilerinden nefret ettirdiler...

Lejean gazetelerde yazmaya, toplantılarda konuşmaya, kendi halkıyla söyleşmeye devam ediyordu. Saçları iyiden iyiye aklaşmış, bakışları yumuşamış, kederli ışıklar yansıtır olmuştu. Ama sesi eskisi gibiydi: Öyle temiz, öyle gür, öyle ikna edici... Baudry fabrikasının işçileriyle konuşurken

eskisi gibi yineliyordu: "La Rochelle hiçbir zaman Amerikalıların olmayacak!"

...Soğuk bir kış günüydü. Rüzgâr yoldan geçenlerin şapkalarını havaya uçuruyor, toz bulutlarını sütun biçiminde çeviriyor, barakaların içine sokuluyordu. Balıkçılar küreklere asılmışlar, sandallarını bir an önce limana döndürmeye çalışıyorlardı. İki vapurun kalkışı ertelenmişti: Fırtına başladı başlayacaktı.

Sabahtan beri kentte haberler dolaşıyordu: Bugün Amerikan askerleriyle dolu bir gemi yanaşacaktı limana. Halk La Pallice'e doğru harekete geçmişti: Dokerler, Baudry fabrikasının işçileri, Cuffaud Ana, analar, "Crédit Lyonais" muhasebecisi (Alman tutsak kamplarından sağ kurtulabilenlerdendi), kapkacak dükkânı sahibi Bay Fourier (kızını Gestapo öldürmüştü), komünistler ve genellikle böylesi gürültülü gösterilere katılmaktan kaçınan çeşitli insanlar La Pallice'e doğru yürüyüşe geçmişlerdi.

Roux, dokerlerle en önde yürüyordu; "Barış! Barış! Barış!" diye bağırıyordu dokerler. Lejean'ı görünce hemen omuzları üstüne aldılar: Geçen iki mahkemeden sonra onu tanımayan kalmamıştı; Cuffaud Ana, "Sen artık La Rochelle'den ayrılamazsın," derdi Lejean'a, "seni bu kent bırakmaz artık..." Dokerlerden biri Lejean'ın eline bir megafon tutuşturdu. Tınlayan, delikanlı sesiyle bağırdı Lejean:

— La Rochelle Amerikalıların olamaz! Binlerce insan karşılık verdi:

— Hiçbir zaman!

Rüzgâr bütün gücüyle esiyordu.

99

Baudry'nin, işleri için Paris'e geleceğini öğrenen Bédier onunla görüşmek istedi: İnatçı ihtiyara Fransa'nın önünde duran görevleri göstermek, onun bunları anlamasını sağlamak gerek. Söz konusu olan yalnızca Lejean değil. Taşraya genel olarak pek önem vermiyoruz. Baudry önemli adam: Güney batının tüm sanayicileri saygı duyuyorlar ona. Fransa'nın yalnızca Paris demek olmadığını anlamamız gerek artık. Örneğin Lyon'a önem vermemek olur mu hiç? Dumont Lyonlu fabrikatörlerin başkaldırmaya eğinik olduklarını anlatıyordu geçenlerde; en azından, hiçbir tarafa bağlı olmama gibi bir durum gelişiyor orada. Baudry akıllı adamdır. Ve de yurtsever: Savaş sırasında Fas'ta komünistlere nasıl öfkelendiği bugünkü gibi gözümün önünde. Eğer şimdi bizden yana değilmiş gibi duruyorsa, bu hiç kimsenin onunla nasıl konuşulacağını bilmemesinden. Polisiye taktikler doğru değildir bu durumlarda...

Bédier Paris'in en eski restoranlarından birinde, ayrı bir odada bir yemek verdi Baudry'ye. Baudry'nin yeni şeylerden hoşlanmadığını biliyordu. Gösterişli, yeni restoranlarda kokteyl verirler, ya da kaz kızartmasının üzerine ince bir dilim ananas koyarlardı: Fransız mutfağı geleneklerinden uzaklaşıyordu. Ama burada, bu eski restoranda her şey yüzyıl önceki gibiydi.

Baudry'den başka, Pinaud, Garcy ve Fabre'ı da çağırmıştı Bédier. Pinaud bu yemekte, Almanlar yüzünden Amerikalılarla çekişip durmaktansa, Almanlarla anlaşmayı yeğleyen sanayicileri temsil ediyordu. Garcy, parlamento havalarını iyi bilen bir adamdı, hem radikaller, hem de Gaullistler kendilerinden sayarlardı onu. Fabre ise Baudry'nin hoşlanacağı bir adamdı: O da onun gibi milliyetçiydi. Bense, sosyalistlerle anlaşmak isteyen ilerici Katoliklerin düşüncelerini anlatırım Baudry'ye.

Gerçekten de, restoran seçiminde yanılmamıştı Bédier. Şaraplı yılan balığından sonra Baudry gülümseyerek:

— Teknik üniversiteyi bitirişimizi bu odada kutlamıştık, dedi. Hatta, yanılmıyorsam, şu gravürler o zaman da vardı... 1908 yılında bu dediklerim. Biraz geç bitirdim ben okulu. Türkiye'de devrim vardı o sıralar.

Arkadaşlarım radikal reformlardan yana olduğum için şaka yollu, "Jöntürk" derlerdi bana. Bir gün Profesör Duché'yi çağırmıştık buraya, bol şampanya içmiş ve Père Fallières üzerine gülünç şarkılar, şiirler okumuştu.

— Şaşılacak bir belleğiniz var, dedi Bédier.

— Evet, fena değildir. Ama mutsuzluğumun da kaynağı oluyor bu bellek. Fransa'nın Fransa olduğu zamanları anımsıyorum...

Pinaud kederli kederli sümkürdü:

— Durumları da hesaba katmak gerek. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa sesini yükseltebilir, Clémenceau Wilson'a karşı koyabilirdi. Şimdiyse emir veren Amerikalılar... Von Maltz'ın ciğerini okuyabiliyorum. Çok kibar bir adam kendisi, ama Saar havzasını sorun yapıyor. Alsace konusundaki düşüncelerinden vazgeçmediğinden de eminim. Eğer onunla anlaşabilseydik, bu yalnızca iki kötüden daha iyi olanın tercihi biçiminde olmuştur ...

Baudry itiraz etti:

— Bana kalırsa siz iki kötüden daha iyi olanı değil, daha kötü olanı seçtiniz. Gençliğimde sık sık Concorde Alanı'na, üzerine siyah yas krepi örtülü Strasbourg Anıtı'nın yanına giderdim. Savaşta onbaşıydım. Almanları durdurmanın ne denli zor olduğunu iyi bilirim. Ama o zamanlar Clémenceau vardı... Alsace'ı yeniden yitirebileceğimizi mi söylüyorsunuz? O zaman ben de size derim ki, bu durumda Fransa anıtının üzerine siyah yas krepi örtebilirsiniz...

Garcy bir tartışmaya girmemek için kendini güç tuttu: Bu moruk Kızılların ağzını yineleyip duruyor burada. Ama bu güzel yemeğin neşesini kaçırmamak için, arabulucu bir sesle:

— Aslında, dedi, söylediklerinizin hepsi doğru. Ne var ki, on dörtte bir Kızıl tehlikesi yoktu başımızda. Elimiz ayağımız bağlı bugün. Amerikalılara ardımızı döner dönmez, bu restoranda Kızıl bayrakları göreceğimizden emin olabilirsiniz.

— En korkuncu, diye konuşmaya katıldı Fabre, Ruslar değil, onların Fransız yandaşları. Her üç seçmenimizden birinin Moskova'dan yana oy

kullandığını unutmayın.

Bédier gülümsedi:

— Dostumuz Fabre tabloyu olduğundan biraz fazla karanlık gösteriyor. Komünistlere oy verenler arasında, Alman tehlikesinden yılgınlığa düşmüş bir sürü aklıbaşında, şerefli Fransız yurttaşı da var. Ama her iki cephede birden: Hem dışarda, hem içerde, kendimizi savunmamız gerektiği de kesin...

Baudry, konuşmadan, tavşan yahnisini atıştırıyor, arada bir başını kaldırıp masa arkadaşlarına bakıyordu. Pinaud yeniden söze girdi:

— Anlayın Bay Baudry, bizim hiçbirimiz Amerikalıları sevinçle bağrımıza basıyor değiliz; Başka çıkış yolumuz yok yalnızca. Fransa'nın geleceğini düşünmek zorundayız. Önünde sonunda kendi çıkarlarımız var bizim de, değil mi?

Baudry, Bourgogne'undan bir yudum aldı, bıyıklarını silerken:

— Benim, dedi, kendi çıkarlarıma boş verdiğimi mi sanıyorsunuz yoksa? Tam tersine... Ben Baudry fabrikasının sahibiyim ve bir Fransızım. Önceki –şu birinci– savaşta iki kez yaralandım. Yani, benim çıkarlarım Fransa'nın çıkarlarıyla çakışır. Evet, baylar, evet! Amerika ve Rusya: İki devdir bunlar. Bizse topu topu kırk milyonluk bir halkız ve bildiğiniz gibi nüfusumuz da artmıyor. Yani serüvenlere girecek halimiz yok. Diyelim ki, Amerikalılar için Ruslarla savaşmaları bir zorunluluk, ama dikkat: Amerikalılar için, bizim için değil. Herkes biliyor ki, savaş bizim topraklarımızda gelişecek. Savaşı kazanan Amerika da olsa, bunun bize bir hayrı dokunmayacak: Zafere kadar yaşayamayacağız çünkü; yani tek tek birtakım insanlar kurtulabilecekler belki, ama Fransız ulusu böyle bir yıkıma dayanamayacak.

— Bu iki cephenin dışında kaldığımızda, tepeleneceğimizden korkmuyor musunuz peki? diye sordu Bédier.

— Biz Lüksemburg, ya da –hatta– Belçika değiliz. Amerika'yla Rusya arasında bir savaş başlasa bunlardan hiçbirisi Fransa'nın şahsında ek bir düşman daha kazanmak istemez. Ama daha önce, bağlandığımız askeri birlikten kopmalı ve topraklarımızı yabancı askerlerden temizlemeliyiz. İşte

o zaman, –eğer bu nalet ille de olacaksa– Amerika ile Rusya arasındaki savaşı sağ salim atlatırız. Evet, baylar, bencillik bu belki, ama ayıp değil: İnsan önce kendi yurdunu düşünür.

Garcy alaylı bir gülümsemeyle:

— Kızılları idealize ediyorsunuz, dedi. Bizim tarafsızlığımızı takacaklarını hiç sanmam.

— Saçma! –Baudry kızgın kızgın bıyıklarını çekiştirmeye başladı.– Burada Amerikan üsleri bulunmadıktan sonra Ruslar ne diye gelsinler Fransa'nın üzerine? Onların fikirlerini beğenmeyebilirsiniz. Benim de beğendiğim yok. Ben, Bay Garcy, sanayiciyim, proleter değil. Ama hiç kimse beni Rusların deli olduğuna inandıramaz. Tersine, çok dikkatli, çok sakınımlı bir politika izliyor adamlar. Ama eğer La Rochelle bir Amerikan askeri limanı olursa ve eğer Orly'de "uçan kaleler" mevzilenirse, hiç kuşkunuz olmasın: Ruslar önce bir güzel bombalarlar bizi, sonra da Fransa'nın bir ucundan girip, öteki ucundan çıkarlar. Bu hoş bir gelecek gibi görünmüyor bana.

— Amerikalılar o kadar zayıf mı sizce?

— Hayır. Amerikalılar Ruslara çok kayıp verdirebilirler. Asker değilim, kim kazanır savaşı bilemem... Ama söyler misiniz bana, eğer Amerikalılar Rusları buradan vurmaya kalkışırlarsa Fransa'dan ne kalır geriye? Öte yandan adamlar kendi gazetelerinde açık açık yazıyorlar. Rusları Rhen'de durdurabilmenin neredeyse olanaksız olduğunu... Baudry fabrikasının sahibi olarak şunu söyleyebilirim sizlere: Babamdan ve dedemden kalan paracıkları rüzgâra savurmak istemiyorum ben. Ama hayır. Bir Fransız olarak konuşuyorum ve diyorum ki: Bu memleket bize atalarımızın yadigarıdır. Bu memleketi yeşil çuhalı masanın üzerine süremeyiz. Oyunu çeviren sizler değilsiniz. Neyi kaybedeceğimizi biliyor musunuz? Vatanımızı.

Baudry'nin sözleri herkesi şaşırtmıştı. Masaya derin bir sessizlik çökmüştü. Bereket, biraz sonra mantarlı Férigord patesi[27] geldi ve herkes yemekle meşgulmüş gibi gösterebildi kendini.

Bédier son derece duygulu bir adamdı: Güzel bir kadına ya da parlak bir cümleye kolayca kaptırırdı kendini. Baudry'nin söyledikleri ona yönelikti ve

bunları yanıtlaması gerektiğini anlıyordu. Ama o Baudry'ye hayran olmuştu ve susuyordu: Aşkolsun ihtiyara!.. Gençliğinde, La Rochelle'de Baudry için sık sık, "Aslan gibidir Baudry" dediklerini anımsadı. Gerçekten de yaşlı bir arslana benziyor. Neredeyse yetmişine vardı, ama benden daha sağlam, fabrikasında çalışmaya devam ediyor. Ve nasıl içiyor! Bir şişe chambertin içti, bana mısın dediği yok. Doktorlar benim için şarabın zehirden farksız olduğunu söylüyorlar: "Yalnızca maden suyu." Çok sıkıcı bir şey bu!.. Emniyet müdürü, Baudry'nin geçen yıl bir kız çocuğu olduğunu anlatmıştı. Şaka yapıyor sandım. Gerçekmiş: "İsterse kaç erkeği boynuzlu duruma düşürür daha o ihtiyar..." Şaşılacak şey, nasıl koruyabildi acaba kendisini böyle? Ben neredeyse oğlu yaşındayım, ama nasıl da çöktüm, bir iki yıl sonra iyiden iyiye manastır kuşu olur çıkarım. Gerçi devleti yönetmek nedir, ihtiyarın hiç haberi yok bundan, dışardan ahkam kesiyor oturmuş. Ama söylediklerinin çoğunda haklı. En önemlisi de Fransa'yı sevdiği anlaşılıyor. Ona güç veren de bu galiba. Söyledikleri, bir zamanlar babamın söylediklerine benziyor. Başka bir kuşak bunlar... Ama Fransa aynı Fransa...

Pinaud kızgın kızgın tabağını itti. Karaciğeri rahatsızdı ve pate yemesini yasaklamıştı doktorlar. Ama yine de, muhakkak acısı çıkar bunun diye düşünmesine rağmen, bir parça yemekten kendini alamamıştı. Baudry'nin sözleri kızdırmıştı onu: Bu taşra ukalasının durumu hiç mi hiç anladığı yok. İşin içinde olmadıktan sonra asıp kesmek kolay. Ama Bédier gücenebilir, en iyisi dostça bitirmeli yemeği.

— Bırakalım şu büyük sorunları bir yana, dedi Pinaud. Ben yine de, Bay Baudry, Wehrrnacht'ın tümden canlanmasındansa, Avrupa ordusuna on kadar Alman tümeninin girmesini en iyi yol olarak görüyorum.

— Veba koleradan daha iyidir diye bir şey olamaz. Gerçekten göremiyor musunuz, Bay Pinaud adamların oynamak istedikleri oyunu? İki-üç yıla kalmayacak bizimkisinden daha güçlü bir ordusu olacak Almanların.

— Ne peki, Moskova'nın kucağına mı oturalım yani? Soruyu soran Fabre'dı.

— Eğer bir seçim yapabilme olanağı olsaydı, evet Moskova'yı tercih ederdim. Dış politika, Bay Fabre, coğrafyayla belirlenir, ideolojiyle değil. İngilizleri alın, hep kıtada denge olmasını isterler, ancak o zaman güvenlik ve esenlik içinde duyarlar kendilerini. Versailles'dan sonra Almanya'yı

desteklemelerinin de, on beş yıl sonra ona savaş açmalarının da nedeni bu. Adada olmaları nedeniyle az ya da çok saldırılardan korunuk durumdadırlar... Üçüncü Cumhuriyetin tüm politikası –ister Barthou, ister Mandel'i alın–, Alman tehlikesine karşı Bolşeviklerle anlaşmak temeline dayanıyordu...

— Ama herhalde, diye bağırdı Garcy, şimdi de Moskova'yla bir ittifak yapılmasından yana olduğunuzu söyleyecek değilsinizdir?

— Moskova'yla, Almanların öç almaya girişmeleri olasılığına karşı yapılmış bir antlaşmamız var zaten. Ve biz, Alman tümenlerinin kurulmasına rıza göstererek bu antlaşmayı çiğniyoruz... Amerika'yla Rusya arasındaki tartışmaya gelince... Bu ayrı bir konudur. Ve ben sizlere, Amerika'ya karşı Ruslarla anlaşalım demiyorum; benim dediğim: Ruslara karşı Amerika'yla bir anlaşma içine girmeyelim.

Fabre, Baudry'yi, bazen hayranlık, bazen de öfkeyle dinliyordu. Eski Fransa'yı, onun geleneklerini, gücünü seviyordu. Ama Baudry Kızılların dillerine pelesenk ettikleri şeyleri nasıl önerebilirdi? Thorez'in partisini desteklemektense, Schirke'nin ardından gitmek daha iyiydi. Ve Fabre öfkeyle:

— Kısacası, dedi, komünistleri savunuyorsunuz siz.

Baudry neşeli neşeli güldü:

— Amma yaptınız! Fabrikamı elimden almak isteyen, torunlarımı yalnızca mirasımdan değil, özel girişimde bulunma olanağından da yoksun bırakmak isteyen insanları nasıl savunabilirim? Öte yandan, siz sanıyor musunuz ki, komünistlerin sömürgelerimizi peşkeş çekercesine dağıtmaları benim hoşuma gidiyor? Hayır, asla. Ama söyler misiniz bana: Hükümetimizin Çinhindi'nde yürüttüğü savaş, buranın bizim elimizde kalması için mi? Çoktan kaybettik biz orayı. Çinhindi, Amerikalıların, başka birilerinin, ya da komünistlerin dediği gibi "Vietnamlıların" olabilir, ama Fransızların olamaz. Amerikalıların, kendisini sanki sömürgeymişçesine horladıkları bir ülke, sömürge sahibi olabilir mi? Ben şahsen kendimi bir şeylerin sahibi gibi, efendi gibi duyamıyorum. Bugün belki sokmayabilirim onları fabrikama, ama yarın ne olacağını bilemiyorum; La Rochelle'in efendisi onlar artık, biz değiliz. Ne La

Rochelle'i, tüm Fransa'nın!.. 1915 yılını anımsıyorum, Champaigne'daydık... Benim taburumdan altı kişi sağ kaldık. İnsanlar bir karış Fransız toprağı vermemek için ölüyorlardı... Oysa şimdi neler oluyor? Fransa'yı teslim ediyoruz... Hiç güzel değil baylar, hem de hiç!..

Bu son sözler yemeği tümden zehir zıkkıma çevirmişti. Ama yine de herkes kahveyle konyak içmek için yarım saat daha oturdu masada ve Baudry bir daha politik konulara dönmedi; Charantaisli bağcıların, komşuları bütün köylerin bağcılarında bulunmayan üstünlüklerini anlattı:

— Konyağı her yerde yapıyorlar: Amerika'da, İtalya'da, Macaristan'da, Rusya'da, hatta Avusturya'da; neredeyse bir cins adı oldu bu nesne; ama gerçek konyak, yalnızca Cognac kentinde yapılır. Bu, laf aramızda, Baudry'nin doğduğu kenttir: Büyük dedem La Rochelle'e oradan gelmiş...

Fabre, Garcy ile birlikte çıktı:

— Baudry'nin hakkı var: Amerikalılar önünde alçalıyoruz, ama o da Kızılların ne demek olduğunu anlamıyor. Geçmişte donup kalmış sanki. Dünyada her şey, komünistlerin pençesi altına düşmekten daha iyidir!..

Garcy dalgın dinliyordu onu, kendi düşüncelerine dalmıştı:

— Hakkınız var... Acaba hükümet güvenoyu alabilecek mi? Radikaller iyice birbirlerine düştüler. En aşağı otuz oy kaybı demektir bu...

Pinaud berbat durumda ayrıldı restorandan. Yemek güzeldi, ama şu pate denilen zıkkımdan yememem gerekirdi. Sonra Baudry vatan-millet nutuklarıyla kafa bırakmadı. Geçen yüzyılın lafları bunlar. İnsanlar çok daha esnek günümüzde. Onun için konuşmak kolay! Gelsin bir de Neales'e laf anlatsın bakalım... Amerikalılar bizi Almanlarla anlaşmaya bağladılar, bu herkesin bildiği bir şey... Ne yapabiliriz bu durumda? Baudry'nin elinden gelen benim sindirim sistemimi mahvetmek, gelse de Amerikalılara hadlerini bildirse ya... Neales karşısına alıp konuşmaz bile onunla...

Pinaud kederli kederli sümkürdü ve ilacını yuttu.

Bédier Baudry'yi oteline kadar geçirdi. Arabada Baudry kimseye fazla kaba davranıp davranmadığını sordu. Bédier hemen atıldı:

— Olağanüstü bir etki bıraktınız herkes üzerinde. Bana gelince, sözleriniz herkesten çok beni etkiledi. Şu son sıralarda ne pis bir çıkmaza girdiğimizi düşünüp duruyordum zaten. Haklısınız: Fransa'yı yıkımdan kurtarmak gerek. Alman tehlikesi burnumuzun dibinde; öte yandan bir Amerika-Rusya savaşında ülkemizin savaş alanı olması kimsenin hoşuna gidecek bir şey değil. Bütün "i"lerin üzerine noktalarını koydunuz. İnanın bana, fazla bir şey gelmez benim elimden, aşırı bağımsız bir insanım çünkü, her zaman hesaba alınmam, sayılır olmam için zorunlu bu, ama yarından tezi yok dış politikamızın bir kez daha gözden geçirilmesini isteyeceğim, eğer hiçbir şey elde edemezsem, köşeme çekilip, özel bir iş kuracağım kendime. Suç saydığım işleri yapanlara yardım edemem artık...

Oteldeki odasında yalnız kalınca Baudry yatağına uzandı: Gündüzleri uyumayı severdi. Ama uykusu gelmiyordu bir türlü: Yemekteki konuşmalar onu heyecanlandırmıştı. Kalkıp pencerenin yanındaki koltuğa oturdu. Karşıda, Tuileries parkında çocuklar oynuyordu. İşte yarınki Fransa!.. diye düşündü kederle. Ne bekliyor onu?.. Bédier'nin bir şeyleri çözümleyebileceğini düşünmek bile utanç verici. Boş gezenin boş kalfası, nokta kadar önemi olmayan bir adam; çocukluğundan bilirim onu, o zamanlar da herkesin hoşuna gitmeye çalışır, ama kimsenin beğenisini kazanamazdı. Clémenceau'dan Bédier'ye... Baudry bıyıklarını çekiştirdi ve masanın başına geçti. Hesapları kontrol etmek gerek. Arjantin şimdilik siparişlerine devam ediyor, ama yarın kesebilir. Bédier gibi ahmaklar Varşova ile anlaşmama engel oldular. Bilmiyorum daha ne kadar yaşayacağım ve Baudry fabrikası daha ne kadar yaşayacak...

Bayan Bédier, Bayan Garcy'ye kocasının iki sevgilisi olduğunu söylerken abartmıyordu. Genç ve saf şapkacı kızın gözalıcı güzelliğine eski ilgisini duymaya devam ediyordu Bédier, ama şimdi bir de aktrist bulmuştu kendine: Matmazel Tilier. Bütün Bakanların birer aktrist sevgilileri vardı, Bédier ise özel hayatının en ayrıntılı anlarında bile, eskiden de, şimdi de bakan olduğunu, gelecekte de olacağını belirtmeyi severdi. Matmazel Tilier başlangıçta pek de hoşuna gitmemişti ve onu neşeli, tombul Nini ile aldatmıştı. Ama son günlerde biraz hantallaşmış ve gevezelik etmeyi kucaklanmaya tercih eder olmuştu. Matmazel Tilier çeşitli dedikoduları aktarır, fıkralar anlatırdı. Nini'yle ise hiçbir şey konuşamazdın, yalnızca öpüşmesini ve keskin çığlıklar atmasını bilirdi.

Baudry ile yediği yemekten sonra Bédier bakanlığa gitti. Akşam için Nini'ye söz vermişti, ama onu aldattı ve Matmazel Tilier'ye telefon edip akşama kendisine geleceğini söyledi. Tilier, mavi kimonosu içinde çok tatlıydı. Bédier, Bidault'ya ilişkin gülünç bazı olaylar anlatıyor, Tilier'yle birlikte kendisi de gülüyordu. Sonra birden gülmesini kesip:

— Bidault, dedi, politikada bile ölçü nedir bilmiyor. Amerika'ya haddini bildirmemiz gerek, bu artık herkesin bildiği bir şey. Hatta Garcy'nin bile... Elbette Amerikalıların bize çok yardımları dokundu, ama artık iyice şımardılar, tepemize çıkacaklar nerdeyse.

— Çok haklısın, dedi Matmazel Tilier. Agnès Duvald geçenlerde ne anlattı bana biliyor musun? (Sen Agnès'i herhalde bilmezsin, küçük, saf genç kız rollerinde oynar), Amerikalı bir diplomatla sıkı fıkı olmuş bu. Ve düşünebiliyor musun, geçenlerde bir gece Montmartre'da bir restorana gitmişler, yemek yiyorlar, derken fıstığın biri bu Amerikalıya göz kırpmaz mı? Adam Agnès'i oracıkta bıraktığı gibi, hop, öteki kızın ardından… Agnès'cik gece yarısı restoranda yapayalnız kalmış. Bir "Comedie Française" aktrisine yapılacak şey mi bu?..

Ertesi sabah Bédier kendisini çileden çıkaran bir telgraf gördü: Mac Cloy, Krupp ve savaş suçlusu olarak yargı giymiş bir grup Nazi generalini serbest bırakmıştı. Bu ne rezillik! Fransızlar zaten istim üzerinde, bir de bu baylar halkı provoke ediyorlar... İyi ki bugün Neales'le yemek yiyeceğim, kendisine bunun olanaksız olduğunu, böyle bir şeye izin veremeyeceğimizi söyleyeceğim. Her şeye o kadar kolay razı oluyoruz ki, adamlar artık biz yokmuşuz gibi davranıyorlar. Baudry haklı: Ulusal çıkarlarımızı unutmamalıyız. Amerikalılara iyi bir ders vermek şart oldu artık.

Yemekte Neales hemen politikadan söz açtı ve Fransızları haşlamaya başladı:

— Basınınızın tutumu, her türlü rezalet sınırını aştı artık. Monde gibi ciddi bir gazeteden söz ediyorum. Kore'de Çinliler bizi sıkıştırınca bu baylar düğün bayram ettiler neredeyse; sanki Fransız sanayicilerinin gazetesi değil de, "Çin gönüllüleri" gazetesi… Şimdi de "tarafsızlık" üzerine tiksinç birtakım yazılar yayınlıyorlar. Amerika'da Cumhuriyetçi bazı senatörlerin ne havada olduklarını biliyor musunuz siz? Ne zamandır, Avrupa'yı kendi kaderiyle başbaşa bırakmaktan söz edip duruyorlar. Bu tür

yazılar onların arayıp da bulamadıkları bir şey, şimdi Fransa'nın "öpülecek eli ısırdığını" söylemeye başlayacaklardır.

Bédier savunma yapmaya çalıştı:

— Yurt dışında Monde'un yazılarına gereğinden fazla önem veriyorlar nedense. Gerçekteyse bu gazetenin arkasında geçmişi bir türlü unutamayan yarı kaçık birtakım moruklardan başka kimse yok. Kaldı ki, bağırmaları da, durumu değerlendirdiklerinden değil, bağırmaya alıştıklarından. Her sağduyu sahibi Fransız bilir ki, eğer Amerikalılar bizi bırakırlarsa, Kızılların kolayca yutacakları bir lokma oluruz biz.

Neales yine haşlama tonunda:

— Evet, dedi, yeri gelmişken Kızıllardan söz edelim. La Rochelle'de yine rezil bir gösteri oldu. Doğrusu Fransızlar çok konukseverce karşılıyorlar askerlerimizi; diyecek yok! Go Home! diye bağırıyorlar onlara. Biliyor musunuz, Mösyö Bédier, bu tür şakalar tehlikelidir. Ohiolu, Floridalı delikanlıların Fransa'nın özgürlüğü için can attıkları yok. Yakınlarını bırakmışlar, dostluğumuz adına okyanusu aşıp gelmişler, sizin ayak takımı ise onları "Evinize defolun!" diye karşılıyor. Gerçekten defolabilirler evlerine. Çünkü hepsinin birer evi var ve üstelik fena da değil evleri. Ayak takımı değil çünkü hiçbiri. Hoorn ve Taft da bunu istiyorlar zaten: Askerlerimiz yurtlarına dönsün, diyorlar. Merak ediyorum, acaba ne yapacaksınız o zaman? Rusları bir yana bırakalım, kendi Kızıllarınızla nasıl başedeceksiniz?

— O gösteri doğrusu beni de çok şaşırttı. Emniyet müdürü sükûnetin sağlandığını söylüyor. İnanın bana Mr. Neales, Kızılların zirzopluklarından biz de bıktık usandık. Tam da General Eisenhower'in geleceği bir sırada bu tam anlamıyla bir provokasyon, komünistlere hadlerini bildirmek gerek artık...

Bédier Nini'ye gitti: Okşanmak, aptalca çığlıklara karşılık vermek ve bir kadın bedeninin sıcaklığını duymak istiyordu. Nini'yle hiçbir zaman politikadan konuşmamışlardı: Böyle aptal bir kadın ciddi işlerden ne anlasın!

— Bizim atölyede, yakında, asker, subay bir sürü Amerikalının geleceğinden söz ediyorlar...

— Ee, ne olmuş?

— Madam Charpentier çok memnun, müşteriler geliyor, diyor, Amerikalılar karılarına çanta falan alırlarmış. Kızlar çok güldüler bugün... Amerikalılara ne diye bağırıyorlarmış biliyor musun? Go home! Gülünç, öyle değil mi?

Bédier'ye baktı Nini. Uzanmış, gözleri açık yatıyor ve gülmüyordu. Nini de sustu.

— Biraz uyumalısın. Zavallım benim, çok yoruluyorsun. Ne kadar çok işin olduğunu tahmin edebiliyorum.

100

Son bir ay içinde Neales'in avurtları birbirine geçmişti. Yeni Yılı neşeli karşılamıştı, içmiş, kahkahalar atmıştı; ama sonra lanet günler gelip çatmıştı; bu arada tabakalarına bile bir kez olsun bakmadığını söylemek yeterlidir herhalde.

Eisenhower'in Paris'te en aşağı bir hafta kalacağını sanıyordu, ama general pazar günü gelmiş ve hemen, salı günü gideceğini söylemişti. Orly havaalanına yalnızca resmi görevlilerle on kadar gazeteciyi bırakmışlardı. Neales, Eisenhower'in Paris'e zaferden sonraki gelişini anımsadı; o zaman generali yüz binlerce Parisli karşılamıştı; şimdiyse arabası bomboş yollarda uçarcasına gidiyordu. Generale eşlik eden Albay Stone'un korkudan tüyleri diken diken olmuştu. Herhalde Schirke de böyle hissetmişti kendini Paris'te, diye düşündü Neales, ama Schirke von Stulpnagel'in arkadaşıydı, Eisenhower ise Paris'in kurtarıcısı...

Generali Kléber Avenü'de konforlu bir otele yerleştirdiler, beraberindeki kurulu ise "Astoria"ya... Pazartesiyi Neales can sıkıcı bir bekleyiş içinde geçirdi. Bu arada Bédier telefon etti: Eisenhower'le kabul resminde görüşebileceğini ummuştu, ama mademki tüm tören programı ertelenmişti, o zaman, acaba general kendisini ayrıca kabul edemez miydi? Neales kızgın kızgın, "Generalin size ayıracak zamanı yok" dedi.

Eisenhower, Pleven'i, Schuman'ı, Moch'u ziyaret etti. Moch, "Komünistlerle nasıl başettiğimizi göreceksiniz generalim" dedi. Eisenhower kibarca gülümsedi. Akşam Albay Stone Neales'e, "Diyelim ki," dedi, "bu adamlar Kızıllarının çanlarına ot tıkadılar, ama ben yine de bunların ordularına falan inanamıyorum: Eğer bu Kızıl şamatacıları almayacaklarsa orduya, peki kimi alacaklar? Moch silah teslimatının artırılmasını istiyor... Korkarım ki yarınki düşmanlarımıza veriyoruz bu silahları..."

Salı günü epey gürültülü geçti. Kış güneşi sisi yarmış, kırmızı bir top gibi asılıydı gökyüzünde. Neales "Astoria"da oturmuş Albay Stone'la konuşuyordu. Birden nöbetçi subay girdi içeri: Kızıllar göründüler, ellerinde kolektif bir dilekçe var..." Stone herhalde kimsenin içeri

bırakılmamasını emretmişti. Neales pencereden bakınca deliye döndü: Emniyet müdürü gene atladı. Çok ilginç, ne geçiyor acaba Fransızların kafasından? MP komutanını çağırdılar. O da emniyete telefon etti. İçi polis dolu kamyonlar gelmeye başladı alana. Ama yine de Elysée Alanı'ndaki kalabalık azalmıyor, tam tersine katılan yeni gruplarla kabarıyordu. Gelenlerin ellerinde imza listeleri ilişik dilekçeler vardı: "General Eisenhower, evine dön!" Neales deliye döndü. Diyecek yok doğrusu! "Kolektif dilekçe"ymiş! Nerede kaldı göklere çıkarılan Fransız nezaketi? Bunu bile yitirmişler artık...

Öğle saatinden sonra grevler başladı. Neales'a aralıksız rapor veriyorlardı: "PTT işçileri greve gitti... Citroen... Berty işçileri... Gaz işçileri... Sorbonne öğrencileri... Depo işçileri... Belediye memurları... SN, CF" Neales polisin kalabalığı dağıtışına baktı. Sonra pencere kenarından ayrıldı: Genç bir kadını yerde sürüklüyorlardı, yüzü gözü kan içinde kalmıştı kadının. Neales yüzünü buruşturdu: Şiddete başvurmadan olmaz tabii, ama yine de kadının yüzüne vurmayabilirlerdi. Bir Fransız kadını için dış görünüş her şey demektir...

Akşama doğru ortalık biraz daha sakinleşti. Emniyetten açıkladıklarına göre iki yüz Kızıl tutuklanmıştı. Neales yeniden pencere kenarına gidip baktı, güzel bir cadde: Champs-Elysées... Fransızlarsa kendilerine güvenli, inançlı: Dövüş, çığlıklar, kan... ve derken, çocuklar ellerindeki balonları uçuruyorlar gökyüzüne... Kırmızı, yeşil, mavi balonlar... Neales yükselen balonlara hayran hayran baktı, balonlardan biri doğruca "Astoria"ya doğru uçuyordu. Neales birden balonun üzerindeki yazıyı gördü: "General Eisenhower, evine dön!" Bu ne lanet bir memleket böyle! Fransızlar tıpkı Bédierleri gibi kendilerini karşı konulamaz yaratıklar sanıyorlar, oysa bütün bu yaptıklarıyla nefretten başka bir şey uyandırdıkları yok. Belalıların küstahlığı var hepsinde. Belki eskiden bir ulustular, ama bugün sokak süprüntüsünden başka bir şey değiller. Uzun süre korudum onları, ama artık beni bile nefret ettirdiler kendilerinden...

Bill Coster tembel tembel esneyerek:

— Ne yazıyor ki şu balonun üstünde? diye düşündü. Bernson, Parislilerın Eisenhower'i çiçek yağmuruna tutacaklarını sanıyordu herhalde. Oysa bu çirkef kent ancak Sarı'nın kızı gibi orospuların hoşuna gidebilir...

Bill gidip "Astoria"ya bir göz atmak istedi: Stone görüşmelere dair bir şeyler anlatırdı belki. Polis, canla başla Fransızları otelin girişinden uzaklaştırmakla meşguldü. Yakaladıklarını polis arabasına götürüyordu. Aptal bir halk bu Fransızlar, diye düşündü Coster, bunların ince zekalı ve esprili oldukları lafı nerden çıkmış, anlamıyorum. Genç bir delikanlı, ya bir boks maçına gitmeli, ya da arkadaşlarıyla oturup iki kadeh bir şeyler yuvarlamalı değil midir? Oysa bunlar ne yapıyor, birtakım aptalca bildiriler imzalayıp sokağa dökülüyorlar. İnsan politikayla da uğraşır, ama eğer karşılığında para alıyorsa... Oysa Fransızlar için politika bir tutku...

Coster birden çok şık giyimli, güzel bir kadın gördü. Kalabalık arasından titizce kendine yol açmaya çalışıyor, "Astoria"ya yaklaşmak istiyordu. Polisleri de aptal bu milletin, diye düşündü Coster, dürüst, aklı başında, şık insanları Kızıllardan ayırmasını bile bilmiyorlar. Kıza yaklaşıp kibarca sordu Coster:

— Birini mi aramıştınız matmazel?

(Ne dersen de, kızları büyüleyici doğrusu...)

Kız koltuğunun altındaki kartonu uzattı: "General Eisenhower, evine dön!"

Bill şaşırmıştı:

— Bana bakın, ne diye böyle saçmalarla uğraşıyorsunuz siz? Ne güzel bir suratçığınız var oysa... Başka şartlar altında olsaydı, hemen yemeğe çağırırdım sizi...

Kız barut gibiydi:

— Yanağınıza tokadı yerseniz görürsünüz siz yemeği...

Bill kızmıştı. Hemen orada duran polislerden birini çağırdı:

— Yakalayın şu Kızıl cadıyı!

Albay Stone hiçbir şey anlatmadı görüşmelere ilişkin ve Bill bağıra bağıra esneyerek, o günkü yazısını dikte etmeye başladı: "Fransız halkı, gösteri yapmaya kalkışan bir avuç Moskova ajanını geri püskürttü..."

Ertesi gün yine sıkıntıdan patladı: Brüksel, La Haye, Kopenhag, Oslo, Roma... Kentten kente geçiyorlardı. Her yerde Bakanlar kendilerini pek yoksulmuş gibi gösteriyorlar ve ne askerleri, ne de paraları olmadığından yakınıyorlardı. Ve yine her yerde Kızıllar, "General Eisenhower, evine dön!" diye bağırıyorlardı. Avrupalılar bir de Amerika'nın tekdüzeliğinden söz ederler! Çok saçma bu! Bizde herkesin ayrı bir yazgısı vardır. Oysa burada sıkıntıdan ölebilir insan, romantik kimse yok. Kaplan avı düşleri kurup duruyordum, oysa burada her gün aynı yakınmaları ve aynı küfürleri dinlemek zorundayım. Muhakkak ki La Haye temiz kent, Roma'ysa, nedense İtalyanların övünüp durduğu tiksinç birtakım yıkıntılarla dolu bir çöplük. Ama hepsi de para dileniyorlar ve hepsi de Amerikalılara sövüyorlar. Savaşmak isteyen hiç yok. Ödlek, asalak teresler! İyi ki yakında memlekete dönüyorum! Gerçi New York'ta da neşeli şeyler beklemiyor beni. Victoria ya bir firavun mumyası satın almıştır, ya da vejetatif sinir sistemini tedavi edecek yeni bir doktor bulmuştur; yani Bernson'dan aldığım paracıklar havaya gitti... Ama New York'ta hiç değilse oturup Jim'le kafayı çekebilirim: Yaman oğlandır Jim...

Coster, şişe arkadaşı yokluğu çekiyordu. Eisenhower'ın beraberindeki gazetecilerin hepsi küçük birer kariyeristti, Stone'a yaranmak ve Hollanda başbakanıyla konuştuktan sonra generalin yüzü gülüyor mu yoksa asık mı diye bakmaktan başka bir şey yapabilecek adamlar değillerdi. Hepsinden nefret ediyordu Bill. Paris'te Neales'e de kızmıştı. Bu ahmak herifin, tabakalardan başka bir şey düşündüğü yok. Fransızları bile yola getirememiş daha, bir de tutmuş bağımsız bir gazeteciyle astıyla konuşur gibi konuşuyor. Lağım herif!

Ama Frankfurt'ta keyfi yerine geldi Bill'in: General Dawes Coster'in basit bir gazeteci olmadığını, Prag'da üstün başarı göstermiş bir kişi olduğunu söyledi ve kendisini yemeğe çağırdı. Dawes'tan hoşlanmıştı Bill: General Fransızlara sövmüş, Almanlarla işlerin tıkırında olduğunu söylemiş, çokça içmiş ve neşeli fıkralar anlatmıştı. Son olarak da bir hokkabazlık gösterisi yapmıştı Dawes: Albay Stone'un cebine küçücük bir peçete sokmuş, yerine kocaman bir çarşaf çıkarmıştı. Herkes, en çok da Dawes'ın kendisi ve Bill gülmüşlerdi. Coster hayranlık içindeydi: İşte gerçek bir Amerikalı! Bir yandan dünya çapında işlerin içinde, bir yandan da masaya oturdu mu, neşeli bir delikanlı; bizim gücümüz böyle adamlara sahip olmamızda, şu

çürümüş, kokuşmuş Avrupa'yı baştan başa dolaşsan böyle birisini bulamazsın.

Coster, Eisenhower'in Almanya başarısını ayrıntılarıyla yazdı. General gerçek bir şövalye olduğunu göstermişti: Büyük bir gönlü yücelikle, dünkü düşmanlarına geçmişi unutacağına ve Wehrmacht'ın şerefine bir halel gelmeyeceğine dair söz vermişti. Bu sözler üzerine bir Alman generali gözyaşlarını tutamamış ve ağlamıştı. Bill, Stone'a, "Helal olsun şu Eisenhower'a," dedi, "gerçi Almanlar da ahmaktırlar, ama Fransızlara bakınca, adam gibi adamlar. Savaşacağız dediler miydi savaşır bunlar."

Dawes'ın yanında gerçi keyfi fena değildi Coster'in, ama yine de, "Çarşambaya Paris, oradan son yazımı gönderirim, sonra doğru memleket..." düşüncesiyle rahatlıyordu.

Bédier köpürüyordu: Eisenhower'ın nerden aklına esti de Nazi generallerine ilanı aşk ediyor? O bunu yapmasa da Fransa'da hava zaten elektrikli. Pek çok kimse Baudry gibi düşünüyor. Öte yandan komünistler çarşamba günü miting yapacaklarını duyurup duruyorlar, Eisenhower'ı ıslıklayacaklarmış. Korkarım epey insanı ayaklandırabileceklerdir: Neales bir türlü anlamıyor: Bizde Almanlar daha hiç unutulmadılar.

Neales artık Emniyete güvenmiyordu; bu yüzden doğrudan Bédier'ye sordu: Herhangi bir taşkınlığa yer verilmemesi için bütün önlemler alınmış mıydı? Bédier onun içini rahat ettirmek için hemen atıldı: Merak edecek bir şey yoktu, on bin polise savaş alarmı verilmişti, gösteri engellenecekti.

Bédier'nin neşesi yerine gelmişti: Neales yine de bana güveniyor. Sandalyemi koruma şansım tamamen tükenmemiş demektir... Eisenhower'le bir görüşebilseydim çok iyi olurdu. Neales söz verdi bunu sağlayacağına. Komünistleri Champs-Elysées'ye yaklaştırmamalı...

Mavimsi bir alacakaranlık çökmüştü kente. Sembat yürüyerek evine dönüyordu, genç bir ressamın sergisinden çıkmıştı. Kızmıştı ressama: Biraz Matisse, biraz Braque, kendinden hiçbir şey yok. La Boétie Caddesi'nden Champs-Elysées'ye doğru ağır ağır yürüyordu; artık resim falan düşünmüyor, hayran hayran Paris'i soluyordu. Ama, bu da gerçekten en büyüleyici saatleriydi Paris'in. Bazı pencereler hafifçe aydınlanmıştı; tatlı bir serinlik vardı; kül rengi evler daha da kederli görünüyordu; çıplak

kestane dalları soluk çini mürekkeple çizilmiş gibiydi; hafif bir sis yoldan telaşla geçen kadınların yüzlerini, filelere doldurulmuş portakalları ve leylak rengi ıslak asfaltı daha bir gizemli yapmıştı. Paris'i çok çizdim, ama bu heyecanı bir türlü veremedim: Uzun bir yola hazırlık, ya da artık genç olmayan bir insanın son tutkuları... Resimlerime yansıtamadığım bu benim...

Champs-Elysées'ye çıkan yollardan birinde Sembat polislerin sıkıştırdığı bir kalabalık gördü. Sembat sokak kavgalarını: Kepli işçileri, yaygaracı kızları, çığlıkları, şarkıları severdi. Bunlar ona, herkesle birlikle olmanın kısacık mutluluğunu tattığı ağustos ayaklanmasını anımsatıyordu. Şimdi de tam bunu anımsamıştı ki, birden Yvonne'u gördü kalabalığın arasında. O hiç kimseninkine benzemeyen gerilmişliği, heyecanı, sertlikle içiçe sevimli yumuşaklığıyla Yvonne'un yüzü ne zamandır onu kendisine çekiyordu; René'nin evinde Nice olaylarını konuşurken, sonra, Dumas'nın gömülme töreninde bu çekimi şiddetle yaşamıştı. Şimdi de öyleydi Yvonne, polis zincirini kırıp geçecek gibiydi: Öyle bir yoğunlaşmış irade, öyle bir yoğunlaşmış ateşti.

Sembat René'yi fark etmemişti.

— Niye şaştın? dedi René gülümseyerek. Bırakmıyorlar. Eisenhower'i incitiriz diye korkuyorlar herhalde.

Sembat birden anımsadı: Öyle ya, dün barda Eisenhower'a karşı bir miting yapılacağını söylüyorlardı... Komünistlerin hakkı var: Yeniden Alman tümenlerinden söz etmek ne iğrenç bir şey! Neden damların tepesine yatıp Nazilere ateş ettim ben peki? Neden öldü Leontine?

— Ben de sizinle geliyorum...

Berty işçileri Concorde Alanı'na doğru ilerliyorlardı. En önde makinist Gabin yürüyordu. Bir hafta önce Lejean'dan bir mektup almıştı Gabin. Lejean, La Rochelle'de durumun iyi olduğunu, dokerlerin yiğitçe dayandıklarını ve Amerikan silahlarını gemilere yüklemediklerini; kendisi hakkında üçüncü ve yeni bir davanın daha açıldığını ve duruşmanın şubatta olduğunu yazıyordu. Gabin, Lejean'ın mektubunu işçilere okumuş, onlar da dokerlerin kendilerine örnek olduklarını söylemişlerdi.

Rıhtım boyunca yürüyordu işçiler. Seine yılan derisi gibi kederli ışıltılarla ölgün ölgün parlıyordu. Bir römorkörün boğuk homurtusu duyuldu. Fabrikanın yangılı, kocaman gözü bir an kıpkırmızı kesildi. İşçiler Concorde Alanı'na vardılar. Alan, polis kordonu altındaydı ve bomboştu: Parke döşeli kocaman bir dans salonunu andırıyordu. Polisle ilk çatışma burada çıktı. Gabin, Tornacı Rémy'nin yere düştüğünü gördü. İncecik bir kan dereciği kaldırım taşından yere akıyordu. Gabin haykırdı: "Ah, demek öyle!" Kurşun gibi ileri fırladı. Ardından öteki işçiler koptular... Concorde Alanı bir anda coşkun bir devinimle dalgalandı.

Lucie belediye nüfus dairesinde, nüfus cüzdanı dolduruyordu. Karşısında genç bir işçi vardı: "Evli değilim," diye açıklıyordu işçi, "ama kız benimdir, nüfus cüzdanına Marie-Claude Duval diye yazın adını." Kepini eline almış pat pat diye dizine vuruyor ve ikide birde saatine bakıyordu. Lucie düşünüyordu: Ne kadar da Pépé'ye benziyor! (Marie'nin gösterdiği fotoğrafı anımsamıştı.) İşçi sonunda dayanamadı ve:

— Eğer, dedi, işimi çabucak görüp beni bırakırsanız çok iyi olur... Bizimkiler çoktan "Astoria"ya varmışlardır...

Lucie gülümsedi:

— Hemen, şimdi. Ben de oraya gideceğim zaten…

Lucie'nin Şefi Bonnier, gösterinin yasaklandığını ve nüfus dairesi memurlarının böylesi sokak olaylarına karışmalarını kendisinin hiç de hoş karşılamayacağını söylemişti.

— Yalnızca bir politik inanç konusu değil, aynı zamanda bir nezaket sorunu bu, demişti şef.

Lucie eliyle saçlarını düzeltmiş ve dudaklarına boya sürerken:

— Eğer söz konusu olan Amerikalılarsa, demişti, nezaket denen şeyi hiç anmamak yerinde olur kanısındayım… Öte yandan işime son vereceğiniz tehditleri de bana vız gelir Bay Bonnier. Almanlar on yıla mahkûm ettiler beni ve bunun üç yılını damda geçirdim...

Ve Lucie nüfus dairesinin tüm memurlarını da yanına alarak mitinge gitti. Bir zamanlar, bildiriler, Formigé'nin evinde yaşanan mutluluk dakikaları,

hapishane, endişeler, Robert'in ölümü vardı. Çok yıl geçmişti aradan ve Lucie artık saf bir genç kız değildi... Çevrede işinden dönen, aperitif içen, akşam gazetelerini okuyan, gülen, somurtan insanlar vardı. Her şey yoluna girmişti; onunsa hâlâ kendine özgü bir hayatı yoktu: "Rafa yapışmış fincan..." Böyle derdi kendisi için.

Bir evin kapısına iliştirilmiş küçük bir mermer plaka gördü: "Yiğit Jean Cholet 22 Ağustos 1944'te burada can verdi." Kurumuş birkaç çiçek... Hayır, her şey bitmedi daha! Jean Cholet öldü, ama şimdi başkaları var, ve belki Robertlerden birini tutuklayacaklar bugün, ya da kurşunlayacaklar... Artık kartlar açık: Amerikalılar Almanlarla anlaştılar. Eisenhower, Robert'e, Pépé'ye, bana... işkence yapan Gestapo Greiser'e tatlı diller döküyorsa eğer hiç şaşmamalı...

Lucie birden olanca gücüyle haykırdı: "Eisenhower, defol!" Sesi, yoldan geçen otomobil gürültüleri ve insan sesleri arasında yitip gitmişti.

Profesör Bruant dersini bitirmiş, kürsüden iniyordu. Öğrencilerden birisi kendisine yaklaştı ve:

— Hemen şimdi Champs-Elysées'ye gidiyoruz biz. Eisenhower, Fransız gençliğinin satın alınamayacağını öğrensin...

— Neden bu politik tartışmaların içine giriyorsunuz?

— Bu politika değil. Bu, her Fransızın vicdan sorunudur. Biz sizin Almanlarla çalışmayı reddettiğinizi biliyoruz. Sonra Dumas'nın da arkadaşıydınız. Siz de mi kınıyorsunuz bizi?

Profesör Bruant biraz sustu, sonra:

— Belki de, dedi, siz haklısınız çocuklar.

Profesör Bruant dışarı çıktı. Paltosunun yakasını kaldırdı: Rüzgar soğuk esiyordu. Dumas olsaydı, diye düşündü, muhakkak giderdi şimdi Champs-Elysées'ye. Aslında haklılar da: Ne diye savaşacağız Ruslarla? Hem de Wehrmacht'la elele vererek... Politika artık her yere girdi... Biz de bağırırdık gençliğimizde, ama ya profesörlerimizi yuhalamak için, ya da bir karnaval falan olduğu için... Hayat pek katı, pek zor günümüzde. Belki de, ben de

bütün yaşlılar gibi yeni zamana küsüyor, surat asıyorum? Oysa onlar ne kadar neşeli: Şarkılar söylüyorlar... Polisle çatışacaklar...

Dumas olsa muhakkak giderdi...

Öğrenciler Saint-Michel Bulvarı boyunca yürüyorlar ve şarkı söylüyorlardı. Kahve teraslarında oturan öğrenciler de vardı. Bunlardan kimisi yürüyenlere sövüyordu: "General de Gaulle ne zaman çanına ot tıkayacak şu komünistlerin?.." Kimisi kayıtsız kayıtsız gülümsüyordu: "Kavga için kaşınıyor bunlar! Kahvede oturup Nini'ye ya da Margot'ya kur yapmak çok daha güzel oysa! Öyle ya, son dem bu demler; Memuriyet, mide ülseri, vergiler, yaşlılık... kapıda."

Seine Nehri yakınında polis göstericileri dağıttı ve on-on beş kadar öğrenciyi tutukladı; geri kalanlar dağıldılar. Otobüsler, barışçıl, sakin geçiyorlardı. Bir çiçekçi kız menekşe satıyordu. On-on beş dakika sonra öğrenciler bu kez Seine'in öbür kıyısında toplandılar ve "Marseillaise"i söylemeye başladılar.

Marie matbaa işçileriyle birlikte Belleville'in eğri büğrü sokaklarında yürüyordu. Burada ne ışıklı kahveler, ne süslü vitrinler, ne de moda düşkünü züppeler vardı. Sıvaları çatlak eski evler döküntü içindeydi. Soğuktan buz kesmiş bir kadın kömür dolu bir kova taşıyordu. Çinko kaplı bir tezgâhın başında bir işçi şarap içiyordu. Küçücük bir kız çocuğu, fırlatılıp atılmış bir oyuncak bebek gibi, kaldırıma çökmüş ağlıyordu. Halk göstericilere onaylayıcı bakışlarla bakıyordu; Birkaç kişi bağırdı: "Söyleyin ona, çekip gitsin Amerika'sına!.."

Chaumet, Marie'ye:

— Otuz yıldır çalışıyorum, dedi. Neler geldi geçti dizgi makinemden... Ama Almanlar zamanında dayanamadım, gittim bir patates tarlasında çalıştım. Şu işe bak! Alçak herifler şimdi de tutup Almanlarla anlaşıyorlar. Hayır, böyle yaşamaktansa, yüz kez ölmeye razıyım ben...

İşçiler durdular, dağıldılar; rıhtıma vardıklarındaysa, her yan insandan kapkara görünüyordu. İşte Paris bu! diye düşündü Marie. Görsünler gücümüzü! Pépé, Jeannot bir faşistin kumandasında talim yapsın diye ölmedi. Hayır, Jeannot mutlu olacak; eğer buna da inanmazsam, hayatımın hiçbir anlamı kalmayacak; hayatta başka kimsem kalmadı. Ama hayır,

Partim var. Pépé kurşuna dizilmeden önce yazmıştı: "Sevgili Partim benim." Böyle vedalaşmıştı Fransa'yla Pépé... Amerikalılar, önünde sonunda defolup gidecekler, başedemezler bizimle...

Sablon Etoile Alanı'nda, Meçhul Asker Anıtı'nın yanında duruyor ve Fransa'yı düşünüyordu: Kaç kez düştü ve kaç kez yeniden ayağa kalktı! Haritaya bakarsan Avrupa'nın küçücük bir parçası. Ama Fransa bu! Silip atamazsın. Kültür elbise değildir, modaya uymayabilir. Racine'i, Voltaire'i, Balzac'ı, Hugo'yu, Convention'u[28] unutmak? Hayır, olacak şey değil bu! Evet, "Coca-Cola"dan falan hoşlanan soysuzlar yok değil, ama kaç kişi bunlar? Bizler, Fransızlar neden Amerikalılar gibi yaşamak zorunda olalım? Amerikalılar bizden daha kalabalık ve daha zenginler diye mi? Ancak Bédier gibiler böyle düşünebilir. Ardımızda bıraktığımız yüzyılları unutuyorlar böyleleri. Hayır, halkımızın yüreğindeki ateş sönmedi daha, şu insanlara bakmak yeter bunu anlamak için; her birinin ailesi, binbir türlü derdi, sıkıntısı var, ama yine de koşup gelmişler buraya. Ömrümde bu kadar polisi bir arada görmedim. Ama dağıtamıyorlar işte kalabalığı... Kim anlatacak Paris'in yiğitliğini? Kolay değil bunu görebilmek; şakaların, kahkahaların ardında gizli bir mertlik bu: İnsanlarımız kahraman gibi görünmeye utanıyorlar sanki... Meçhul asker mezarında her zamanki gibi ateş yanıyor... Kim gömülü burada? Parisli bir işçi mi? Yoksa Bourgnelu bir şarapçı mı? Belki de Toulouselu bir tezgâhtardır? Neden öldüğünü bile bilmiyordur belki? On yaşındaydım o zamanlar, Kayzer'e karşı bir savaş bu, diye konuşurlardı okulumuzda. Belki de öyle değildi... Açık konuşmak gerekirse politikadan hiç mi hiç anlamıyorum. Komünistlerin düşüncelerinin doğru olup olmadığını bile söyleyebilecek durumda değilim, ama şu anda tartışılamayacak bir şey varsa, o da Fransa'yı komünistlerin savunduğu... Fransa ise şu ya da bu hükümet demek değil, kocaman bir dünyadır, Loire kıyısında bir ağaçtır, Baudelaire'in bir şiiridir, şakadır, hüzündür, Dumas gibi bir adamdır ve soluk maviliklere uzanmış bir çan kulesinin tepesindeki küçücük horozdur. İlkeler üzerinde tartışılabilir, ama söz konusu olan Fransa'ysa eğer, tüm tartışmalar biter. Burada ölene kadar direnmek gerek. Dokuz yüz kırk yılı bir daha yinelenmeyecek: Bir baygınlıktı o, ölüm sananlar yanılıyordu. Biz şimdi Verdun'de gibiyiz, yabancıların anlamadıkları da bu. Fransa'yı kimseye teslim etmeyeceğiz...

Sablon Champs-Elysée'ye döndü. Kléber Caddesi'nin köşesinde bir polis onu durdurdu. Bu sırada yüzlerce gösterici polis zincirini yarıp ileri

atılmıştı. Polisler önlerine geleni copluyorlardı. Sablon kendisini durduran polise gazeteci kartını da gösterebilirdi, ama bunun yerine iyice gerilip adama bir yumruk attı ve elinden copunu kaptığı gibi ileri atıldı:

— Şimdi sıra Eisenhower'da!..

Mado işçilerin arasında yürüyordu. İtalya alanına gelince geçmişi anımsadı: Atlıkarınca, hüzünlü hüzünlü iç çeken eski bir laterna ve elini sıkan Sergey'in eli... Nasıl koruyabilmişti bu heyecanı bunca zaman? Bugün bile duyuyordu elinde Sergey'in elinin sıcaklığını. Güvercinin çektiği minik şans kâğıdında ne yazıyordu: "Yüreğini ferah tut, aşk denilen şey seni hiç bırakmayacak." Ertesi gün Sergey, "Gidiyorum..." demişti. Ağlamıştı Mado, terketti beni, diye düşünmüştü. Doğru değildi oysa bu; terketmek istemişti belki, ama yapamamıştı, aşk daha güçlü çıkmıştı. Şimdi de onunlaydı Sergey...

Gülümsedi Mado: Bu tanımadık, ama kendisine çok yakın insanların arasında rahat duyuyordu kendini. İleri doğru koştu... Baktı, herkes koşuyordu. İşte, elçilikleri şu değil mi?.. Ve olanca sesiyle haykırdı: "E-vi-ni-ze..." Binlerin sesi tamamladı: "Dö-nün!.." Kafasına kocaman bir kep geçirmiş bir oğlan ellerini çırparak bağırıyordu: "Go home! Go home!"

Coster, "Astoria"dan kendi oteline dönüyordu. Caddeler insanla doluydu. Bill sinirlendi: Ne diye bırakmışlar bu kenar mahalle süprüntülerini buraya? Serseriler, anaforcular! Hayır, bizim bu yaptığımız iş değil: Asalak sürüsü besliyoruz...

Bill kalabalığı itip kakmaya başladı.

— Yavaş olsana biraz... dedi birisi.

Bill, anlaşılan sövmüş olacak ki, küstah Fransız bağırmaya başladı:

— Amerikalı!..

Bir anda çevresinin sarıldığını gördü Coster, gazeteci kartını gösterdi, ama aldıran yoktu, herkes bağırıyordu:

— Evine dön!

Coster yürümek istedi, ama kızın biri ani bir hareketle koluna girdi ve zıplayarak çevresinde dönmeye başladı ve onu da döndürmeye başladı. Coster korktu: Bu Fransız karıları çok ateşli oluyorlarmış, parçalarlar bunlar şimdi beni. Hiç polis de yok çevrede. Mıymıntı herifler, aradığın zaman bulamazsın!.. Keşke kalabalık dağıtılana kadar "Astoria"da bekleseydim... Öldürür, parçalar beni bu azgın karılar!.. Umutsuzlukla bağırdı:

— Onlardan değilim... Ben de karşıyım Eisenhower'a!

Kimseyi etkilemedi bu sözler. Çığlık çığlığa bağırmaya devam ediyordu kızlar:

— Evinize dönün! Evinize dönün!

Coster onlarınkini bastıran bir sesle:

— Yarın dönüyorum, dedi, şerefsizim ki yarın dönüyorum!

Herkes alkışladı. Kızlardan birisi gülerek:

— Bilemezsiniz, dedi, sizlere nasıl müteşekkiriz! Ama, lütfen, bir daha gelmeyin olur mu?

— Olur, gelmem bir daha, adımın Bill Coster olduğu nasıl doğruysa, bu sözüm de öyle doğrudur.

Sonunda kalabalıktan sıyrılabildi ve kendini bir taksiye attı. Saatlerce dövülmüş, işkence edilmiş gibi duyuyordu kendini; ğğzının içi kupkuruydu, iki bardak sodalı viskiyi bir dikişte içti. Bu baldırıçıplaklara yalan söylemedim: Bir daha buralara ayak atarsam iki olsun… New York'ta köprü altlarında sürtmek bundan bin kat daha iyidir. Bernson sıcacık evinde oturup keyif çatarken, ben niye postumu tehlikeye atayım? Victoria denilen cadıyı da defedeceğim, ondan da, onun vejetatif sinir sisteminden de bıktım, onun da içine tüküreyim! Bill Coster sakin kafayla viskisini içmek istiyor. Nokta.

Neales generalin kızdığını sanmıştı, ama o gösteriyle hiç ilgilenmiyormuş gibi yapıyordu. Neales iki bin yedi yüz Kızılın tutuklandığını anlatmaya başlayınca da, onun sözünü keserek:

— Bu polisin işi... dedi. Avrupa ordusu konusundaki toplantı için hazırlıklarınızı tamamlayın siz. Altı Şubatta General Speidel ve General Ramcke Paris'e gelecektir.

Neales dayanamadı:

— Sorunun ne kadar önemli olduğunu anlıyorum, ama, bilmem ki, Fransızları bu sıralar daha fazla sinirlendirmek doğru olur mu? Hiç şüphesiz, komünistler değil sözünü ettiğim, ama bizi destekleyen çevreler de iki Nazi generalinin buraya gelmesi konusunda çok duyarlılar... Fazlaca karışık bir sorun bu...

(Bu sözlerinden dolayı Neales sonraları kendini çok kınadı. Aslında burada yapmak zorunda olduğum işe diplomatik işten başka bir ad verilemez, ama yine de ben general için bir askerden ve Danovan'ın astından başka bir şey değilim. Keşke hiç ağzımı açmasaydım, hele de o lanet mitingden sonra...).

Eisenhower soğuk bir tavırla, sorunun politik yanını Pleven'in Washington'da halledeceğini; komünizme karşı bir Batı duvarı örülmesinin söz konusu olduğu bir sırada bölgesel boş inançları hesaba katmanın saçma olduğunu söyledi.

— Diplomatlara özgü olan bir hastalığa yakalanmışsınız bakıyorum. Onlar da bir ülkede uzun süre kaldılar mıydı, kendi ulusal çıkarlarını unutup, o ülkenin çıkarlarını düşünmeye başlarlar.

Neales susuyordu, aklı duracak gibiydi.

— Herhalde, diye ekledi general, bundan sonraki çalışmalarınızı Amerika'da sürdürmeniz daha yararlı olacak? Şimdi gelelim toplantı sorununa... Hollanda Savunma Bakanının neden istifa ettiğini herhalde biliyorsunuzdur...

Öfke içindeydi Neales, ıskartaya çıkarılmış gibi duyuyordu kendini: Yaptıklarıma böyle teşekkür edilecekti demek! Kim destekleyecek peki beni? Herhalde Danovan değil. Dawes şanslı çıktı: Atı birinci geldi çünkü. Oysa beni geri gönderiyorlar, nedeni, Fransızlar iyice kokuştular. Çok aptalca bir şey bu, ama tam da böyle.

Washington'da kendisini bekleyen yaşantıyı tiksintiyle düşündü. Korkunç bir şey! Ne akla, ne de yüreğe seslenen hiçbir şey yok. Danovan, Roberts, entrikalar, uyuşuk bir taşra kenti. Diyecek yok, gerçekten alıştım Fransa'ya her şey gözünü mutlandırıyor insanın burada: Resimleri, kadınları, manzaralar.. Marne kıyısında küçük bir restorana gitmek ve orada politikadan uzak birkaç saat geçirmek, cennette olmakla eşdeğer...

Hüzünle tabakalarına baktı: Fransa'dan elimde kalan tek anı bunlar... En son bulduğu tabakayı alıp masanın üzerine koydu: Üzerinde bir Frigya kalpağı, kılıç ve "Ya özgürlük ya ölüm" yazısı bulunan küçücük bir gümüş tabakaydı bu. Neales dalmıştı: Peki ben özgür değil miyim? Hiç kimseyi sevmiyorum, ailem yok. İyi ki yok... Belki de işim bağlıyordur beni? Hayır, her an bırakabilirim onu, elimdeki "ALCOA" hisse senetleri ömrüm boyunca yeter bana. Ya fikirlerim, onlar da mı bağlamıyor beni? Hayır. Roberts değilim ben. Hiç şüphesiz, dürüstçe yerine getirdim görevimi, ama hiçbir zaman Başkanın sözünü ettiği "Amerika'nın tarihi görevi" gözlerimi körletmedi. Evet, Amerikalılar dünya egemenliği için çalışmalılar, ama bu bir oyun kuralıdır, yalnızca oyun, yoksa inanç değil. Bédier'nin beni sık sık götürdüğü Marne kıyısındaki o küçük restorancığın sahibi olsaydım eğer, dünya politikası turizmin, şarap bodrumlarının ve kızarmış levreklerin çevresinde dönmeli derdim. Şu Jacobenler çok saf insanlarmış: Ne demek "Ya özgürlük ya ölüm?" Özgürlük ölümden ayrı bir şey değil, ta kendisi...

Birden gülümsedi: Hayır, özgür değilim ben, bir tutkum var: Tabakalar. Eğer savaş olmazsa, Paris'e yerleşirim. "Plaisir de France"da sözü edilen Dominicain Freville'in tabakasını bulmalıyım. Fildişinden bir tabaka bu ve üzerinde şunlar yazıyor: "Amerika'yı değil, sevgili Lucie, senin yüreğini keşfettiğim için mutluyum!"

Bédier telefon etti, heyecandan kekeliyordu:

— Yeniden hatırlattığım için bağışlayın... Generalin beni kabul edebileceğini söylemiştiniz de... Oysa yarın İzlanda'ya uçuyormuş duyduğuma göre?.. Neales yüzünü buruşturdu: Ne yüzsüzlük! Söz verdiği ("Her şey yolunda olacak") halde, gösteriyi bile engelleyemedi. Zampara serseri! Bir de Eisenhower'in kendisini kabul etmesini bekliyor... Hayır, iyice soysuzlaştı bu Fransızlar...

— General'in daha önemli işleri var... Yeri gelmişken söyleyeyim, gösteri konusunda sizin taşıdığınız sorumluluktan haberi var generalin... Kızılların kudurganlıkları hâlâ devam ediyor... Bu başarınızdan dolayı sizi kutlarım doğrusu...

Neales'in keyfi yerine gelir gibi olmuştu: Bu akşam orospularına gidemez Bédier. Anlasın, bizim ekmeğimizi yemenin ne demek olduğunu!

Neales'in sözleri perişan etmişti Bédier'yi: Bu Amerikalı da fazla oluyor artık. Komünistler bu konuda haklılar: Neales ve benzeri baylar hiç de kibar değiller bize karşı. Unutmamaları gerekir ki, bir Benilüks[29] ülkesi değiliz biz... Nasıl önleyebilirdim gösteriyi? Benim işim de değil zaten bu... Moch'sa elinden geleni yaptı. Amerikalılar Fransızları tanımıyorlar, bizim halkımız özgürlüğüne düşkündür. Fransız direnişinin ne demek olduğunu da görecekler yakında... Bütün bunlar böyle olmasına böyle de, benim şarkım söylenip bitti artık. Amerikalılar bana sırt çevirdiler. İkiyüzlü, cizvit Bidault ve taş yürekli Schuman onların gözdeleri. Komünistler benim çok zengin olduğumu bağırıp duruyorlar, ama yoksulum ben. Birikmişlerimle en çok iki yıl idare edebilirim. Gerçi ondan sonra da savaş çıkma olasılığı var ya... Ama ya savaş olmazsa? Gerçi bir bankada iş bulabilirim, ama çok sıkıcı bir şey olur bu: Şarap içmeye alışık olan, maden suyundan ölürmüş... Şarap deyince, doktorlar onu da yasakladılar bana, bu da sıkıcı bir şey... Artık politikanın dışında yaşayamam ben... Ama fena üzüldüm doğrusu...

Bédier çenelerini çatırdatarak esnedi. Sokaktan bağırmalar, şarkılar... duyuluyordu: Göstericiler hâlâ devam ediyorlardı.

Sembat yufka yürekli bir adamdı ve de hantal görünüşlüydü, ama iş kavgaya dayandı mı, öyle bir canlanır, coşardı ki, yalnızca kuvvetine değil, çevikliğine de şaşar kalırdı herkes; Onu Paris ayaklanmasından bilenler de böyle bilirlerdi zaten. Polis göstericileri dağıtmaya çalışıyordu; Birisi Yvonne'u yakaladı ama Sembat koşup yere yıktı adamı. Göstericiler hep birden ileri atılıp Yvonne'u korudular, ama Elysées Alanı'na hâlâ girememişlerdi, yan sokaklarda duruyorlardı.

Sembat piposunu doldurdu, öfkeyle çekiştirmeye başladı. Sonra René'ye döndü ve:

— Yazık!.. dedi. Eğer bağırılacaksa, orada "Astoria"nın önünde bağırılmalı.

— Ötekiler yararlar barikatı, dedi René. Concorde, ya da Etoile yanından...

Karşı karşıya, öylece duruyorlardı: Polisler ve göstericiler. Hava kararmış, sokak lambaları ve evlerin camları aydınlanmıştı.

Birden Yvonne ileri atıldı. Ötekiler de onun ardından... Göstericilerin artık yatıştıklarını sanan polisler böyle bir saldırıyı hiç beklemiyorlardı. Onların bu şaşkınlığından yararlanan kalabalık Champs-Elysées'ye doğru akmaya başladı.

Elysées Alanı, Belleville'den, Ménilmontant'dan, Ivry'den, Plaisance'dan, Suresnes'den, Montrouge'dan gelen ve bu, vitrinlerinde "Cadillac"ların sergilendiği, kahvelerinde Amerikalıların ve Avukat Garcy'nin müşterilerinin oturduğu kibar mahalleye yolları pek seyrek düşen dış mahalle insanlarıyla dolmuştu. İşçiler keder, öfke ve Paris neşesini de birlikte getirmişlerdi. Şakalar, şarkılara, ilenmeler kahkahalara karışıyordu.

Yvonne metro girişindeki korkuluğun üzerine çıktı. Gözleri her zamankinden daha da büyük, son ölü ışıklarını serpen güneşin ve sokak lambalarının ışığıyla aydınlanmış yüzü sert ve güzeldi. Sembat gözlerini ondan ayıramıyordu; Bir anda, Eisenhower'i de, polisleri de, gösteriyi de unutuvermişti.

Yyonne kolunu dimdik ileri uzattı ve bağırdı:

— Yaşasın barış!

Birkaç polis ona doğru atıldı ve vurup metro merdivenlerinden aşağı düşürdüler.

Sembat herkesi itekleyip, merdivenlere atıldı; ölmüş gibi geldi Sembat'ya bir an ve bir çığlık attı.

Ama Yvonne az sonra gözlerini açtı ve belli belirsiz gülümsedi.

Arabaya taşıdılar onu.

Sembat çevresine bir göz attı. Kalabalık daha da artmıştı. Yeni gelenlerin öfkesi göstericilerin gücünü tazelemişti. Polisler boş yere çalıştırıyorlardı coplarını: İnsanları elektrik direklerinden, parmaklıklardan, ağaçlardan koparmak olanaksızdı. Birisi küçük bir bayrak fırlattı havaya, bir projektörün incecik ışığında bir an aydınlanan bayrak hemen gözden kayboldu. Alanı dolduran binlerce insanın yüzü, pembemsi kara sisten zor seçiliyordu. Aşağıdaysa Concorde, Seine, Paris...

Ve alanı dolduranlar gitgide gürleşip sel olan bir sesle söylüyorlardı:

> İleri, vatan evlatları!..

101

René, Yvonne'un ucuz atlattığını söylüyordu: Kalça kemiği kırılmıştı; bir ay kadar yatması gerekecekti. René'nin dispansere gittiği günler Mado'yla Marie baktılar Yvonne'a.

Bir gün Sembat geldi, "Hiç ses çıkarmadan otururum ben, dedi, siz dinlenmenize bakın." Yarım gün öylece oturdu ve hiç konuşmadı, sonra birden, "Stendhal," dedi, "olağanüstü kadınlarla karşılaştı, eminim bundan..."

Akşam Yvonne René'ye:

— Sembat, dedi, çok tatlı bir adam, ama bir garip... Buraya geldi, uzun süre kaldı, hiç konuşmadan öylece oturdu ve bir şeyler yazdı. Bana resim yapıyor gibi geldi, ama sorduğumda kızgınlıkla, ne zamandır resimle hiç uğraşmadığını söyledi.

René gülümsedi:

— Senin resmini yapmıştır. Dumas'nın cenaze töreninde hep sana baktığını fark ettim. Bir başkası olsaydı aşık olduğunu sanırdım, ama o tepeden tırnağa bir ressam ve yalnızca resmi düşünüyordu o sırada da...

İlkbaharın ilk günleriydi: Yvonne yatağından kalkabilmişti. Buttes-Chaumont'da, bir apartmanın yedinci katındaydı evleri; pencereden geniş bir görünümü vardı kentin: Çatılarda kiremitler, gnomlara[30] benzeyen bacalar, gotik kuleler, örümcek ağı gibi birbirine dolaşmış, daracık sokaklar, parkların ürkek yeşili, tüy gibi bulutlarıyla masmavi gökyüzü... Yvonne sanki ilk kez görüyormuş gibi bakıyordu Paris'e.

— İşte bizim mutluluğumuz René. Karanlık bir metro vagonundaki o ilk karşılaşmamızı anımsıyor musun?.. Şu kule kaç yıllıktır acaba? Hayır, bu değildi söyleyeceğim... Kaç dakika daha mutluyuz acaba?.. Başım dönüyor... Havadan herhalde... Ve senden, René... Nasıl böyle zayıfladım ben? Hemen düzelmem gerek; Eev, iş, her şeyi bıraktım. Biliyor musun, çok aptalca bir şey, ama, orada, metro merdivenlerinde tam kendime geldiğim sırada, ölüyorum sandım, ve bilmem fark ettin mi, sana

gülümsedim. Acım korkunçtu, ama ölüyor olduğuma inandığım için tuttum kendimi, bağırmadım. Ve, –lütfen gülme– gerçekten terkediyor olduklarını gördüm Amerikalıların ülkemizi, barışı, mutluluğu gördüm; sen laboratuvarında çalışacak, tenis oynayacak, gülecektin. Bir anda geldi bunlar gözümün önüne, sonra kendimden geçtim. Çok aptalca, öyle değil mi?

René onu kucakladı, duyulur duyulmaz bir sesle:

— Sen, diye fısıldadı, aşktan da büyüksün Yvonne, sen... Bilmem ki nasıl açıklamalıyım bunu: Öyle uzun, öyle karmaşık ki... tıpkı Paris gibi...

René yanılmamıştı: Sembat Yvonne'a geldiği gün onun resmini yapmıştı. Aslında yalnızca ziyaret etmek için gelmişti Yvonne'u, ama nasıl olduğunu kendisi de bilmeden birden onun resmini yapmaya başladığını görmüştü, kendine kızmış, küfretmiş, hatta Yvonne resim mi yaptığını sorduğunda, sanki kötü bir iş yaparken yakalanmış gibi kıpkırmızı kesilmişti.

Yvonne'un metro korkuluğu üzerindeki duruşunu bir türlü unutamamıştı; onunla uyumuş, onunla uyanmıştı, sonra bara gitmiş, bir kadeh içmiş, o sokak senin, bu sokak benim dolaşıp durmuştu. Değişmez bir biçimde, soğuk kış akşamını, kalabalığı, sokak lambalannın ilk ışıklarını, pembemsi sisi, bir kolu havada, ince, uzun kadını görüyordu. Evlere, ağaçlara, gelip geçen insanların yüzlerine ne kadar çok bakarsa, telaşı da o kadar çok artıyor, Yvonne'la Paris bir birleşimin içinde eriyip kaynaşıyorlardı. Elysées Alanı'ndaki gösteri, Sembat'nın hayatının büyük bir olayı olmuştu.

Sık sık, neden çalışmadığını, neden başka ressamların yapıtlarına sövdüğünü ve neden hep huzursuz olduğunu soruyordu kendine. Sanata ne olmuştu? Neden yolunu şaşırmıştı resim? Neden, o sevmesini, acı çekmesini, dövüşmesini bilen insanlar soğumuştu kendisinden? Kopukluk, Sembat'nın kendisindeydi: Paris ayaklanmasının ateşli savaşçısı Sembat'yla Ressam Sembat'yı birbirine bağlayamıyordu. Sonra kendini yatıştırmaya çalışıyordu: Bu, olanaksız bir şey. Courbet, komünarcıydı, devrimciydi, ama bu yalnızca kitaplardan öğrenilebilirdi, resimlerinden bu hiç anlaşılmaz; iç savaş sırasında kendisini coşturan şeyleri resimlerine hiç yansıtmamış. Belki de olanaksız bir şey bu? Evet ama, ya Goya? Yüce bir sanatçıydı Goya, ve onun partizanların kurşuna dizilmesi tablosu ne büyük, ne öfkeli bir tutkuyu yansıtır!.. Saldırganlara, istilacılara karşı bütün bir

halk ayaklandırılabilir o tabloyla; şimdi bile bakan herkesi sarsmıyor mu? Goya herkesin anlayabileceği bir dil bulmuştu, kendisini gerek ressam olarak, gerek insan olarak sarsan, heyecanlandıran şeyleri başarıyla yansıtabildi resimlerine... Neden yok şimdi o Goya?..

İlginç konu kompozisyonları içinde mi yitti yoksa resim? Bizim gözümüz gerçekliği istiyor belki, ama kendisine gerçekçi de dese, konusunun coşkusuna kapılmış, gönlünü buna kaptırmış sanatçı, kendisinin saptadığı –koşullu– dünyayı yansıtıyor. Maren, örneğin... Ne diyordu geçenlerde bana: "Peyzajlarım gerçekçi değil, çünkü 'renk, asıl resmi sıkıştırıyor', 'ağaçlar tamamlanmamış, eksik', genel olarak her şeyde bir eksiklik, bir tamamlanmamışlık var." Bir bahçede; bir akçaağacın resmini yaparken, yaprakları göremiyorum; ağaca burnumu dayayacak kadar yaklaşıyorum, bu kez de ağacı göremiyorum. Perugino'nun resimlerinde ağaçların en küçücük yaprakları, kızların saçları... Her şey açık seçiktir. Peki ya Rafael... Gerçek bir dünyadır o... Yüzyıl önce, dünyanın gerçekliğini yeni bir biçimde yansıtabilen ressamlar çıkmış, büyük sanat ustaları... Ancak acı olan şu ki, aynı anda da kompozisyon yok olmuş: Sanatçılar bir modele, bir manzaraya bakarak, doğadan çalışabilmişler. Demek oluyor ki, bir bölük sanatçı, sanatı basit insanın yüreğine dek indirecek, sanatı onun yaşantısının vazgeçilmez bir parçası yapacak fikri katmadan, gerçek dünyayı olduğu gibi yansıtıyor, başka bir bölük sanatçı ise, dış dünyayı hiç katmadan, hayali bir şartlanmayla yansıtıyor fikrini ve tabii saçma bir resim çıkıyor ortaya. Dünyayı yansıtacağım diye, onun liste dökümünün yapılmasını hiçbir zaman onaylamıyorum ben... Rembrandt'ın resimlerine bakarken, onun insanlarının ruhlarını görebiliyorum, oysa çağdaş ressamların renkten de, ışıktan da yoksun portrelerine bakarken, hiçbir şey göremiyorum, insanlar kayboluyor bunlarda. Goya'nın karabasanlarında bile bir gerçeklik var. Ama fotoğraf kadar koşullu, onun kadar gerçeğe benzemez bir şey de bilmiyorum. Peki, nasıl olacak bu iş: Konu, resimle nasıl birleştirilecek?

Son yıllarda hep bu konuyu düşünüyordu. Yalnız bir kez, o da çok kısa bir süre önce esinin taşkın heyecanını duymuştu: Mado'nun portresini yaparken. Bu portreye kendini ve uzun yıllar önceki umutsuz aşkını kattığını biliyordu ve resmini yaparken, Mado'nun, savaş patlamadan önce kendi atölyesine de gelmiş olan Rus mühendisi düşündüğünü de biliyordu, bunu duyarak yapmıştı resmi. Basit bir portre değildi bu (daha önce de birçok kez yapmıştı Mado'nun resmini), uzun, acı dolu, tutku dolu bir aşkın

doğrulanışı, onaylanışıydı. Ah, Paris'i de bir çizebilseydi böyle: Onun heyecanını, öfkesini, umutlarını...

Ocaktaki gösteridekine benzer bir heyecan ve ruh karışıklığını hiç yaşamamıştı. Çok az yemek yiyor, her gün gittiği bara bile uğramıyordu artık: Saatlerce, sokaklarda dolaşıyordu. Derken bir sabah yatağından fırlarcasına kalktı, doğru resim sehpasına gitti ve eline fırçasını aldı.

İki hafta deli gibi çalıştı. Kapı çalındığında açmıyordu. Sonunda yığılırcasına yatağına bıraktı kendini: Ne öyle mutlu, ne de mutsuzdu. Bir donakalmışlığı yaşıyordu. Bitirdiği yapıtına bakmaya korkuyordu. Bayağı bir boya bulaşığı olmuştu belki de? Bir gün sağ üst köşedeki evi biraz düzeltmek istedi: Fazla karanlık ve ağır bulmuştu onu. Fırçayı eline almasıyla atması bir oldu: Artık hiçbir şey yapamazdı: Tablo ondan bağımsız, kendine ait bir hayatın içindeydi artık...

İşte böyle endişeler, kendine inançsızlıklar ve ruhsal karışıklıklar içinde buldu Mado onu. Muhakkak ki göstermezdi Sembat resmi ona, ama Mado'nun gelişi öylesine beklenmedik olmuştu ki... Tablolar için çerçeve getirecek Marangoz Carnot'yu bekliyordu Sembat. Mado, girer girmez gördü yeni tabloyu. Sembat saklamaya zaman bulamamıştı; yüzünü duvara döndü: Ya gülecektir şimdi, ya da acıdığından, başka şeylerden söz açacaktır... Oysa Mado susuyordu.

Sembat, kış başlangıcındaki akşamlarda görülen, gün ışığıyla yapay ışık karışımının endişe verici havasını vermeyi başarabilmişti resminde. İnsanların coşkusunu yansıtan da bu ışıktı zaten: Yüzler, gri-pembemsi bir sisle örtülüydü ve zor seçiliyordu. Geri plandaki mavimsi gri evler, görülmekten çok hissediliyordu: Sembat, Elysées Alanı'nı değil, eski bir sokağı belki bulvar Opital'i, belki de Saint Marcel'i yapmıştı. Ve yine o ikili ışık, kadınların yüzlerine düşüyor, içlerinden geçiyordu; Yvonne'un yüzü, ona sakin ve kayıtsız bakabilmeyi olanaksızlaştıran bir tutkuyu yansıtıyordu.

Mado hâlâ susuyordu. Sembat, kırlaşmış, karmakarışık saçları, kocaman kafası, kocaman gövdesiyle, yabani bir hayvan gibi bir köşede öylece duruyordu. Utanmıştı. Mado ona yaklaştı, kucakladı. Gözlerinde yaşlar vardı.

— Ne bu, ne oluyor? diye sordu Sembat şaşırmıştı.

— Bilmiyorum, dedi Mado. Resmin...

Kapı çalındı. Bu kez gerçekten Marangoz Carnot'ydu gelen: Neşeli, zayıf, elli yaşlarında bir adamdı Carnot. Ömrü boyunca ressamlarla çalışmıştı, ama onların ne yaptıklarına hiç dikkat etmezdi: Resimler onun için birer numaradan başka bir şey değildi. Sembat'yla arada bir konuştuğu olurdu; pahalılıktan yakınır, ya da Amerikalılara söverdi. Çerçeveyi bırakmış, tam gidiyordu ki, birden resmi gördü. Uzun uzun baktı, sonunda:

— Defolup gidecekler, dedi. İnanın bana Bay Sembat, böyle bir kadın, tüm Paris'i ayağa kaldırabilir, yüreğinizi ferah tutun...

Sembat'nın elini sıktı. Çıkarken, ona mı, yoksa kendi kendine mi söylediği belli olmadan:

— Böyle bir şeyin yapılabileceğini hiç düşünemezdim doğrusu, dedi. Yüreği altüst oluyor insanın, başın dönüyor, bir tuhaf oluyorsun... Hayret!..

Mado, Yvonne'a, pembe sise, evlere bakmaya devam ediyordu. Marangoz gideli çok olmuştu. Birden:

— Biliyor musun Sembat, dedi, resmi öyle seviyorum ki... Neden bıraktım onu bilmem? Şimdi bambaşka şeyler dolduruyor hayatımı... Ama bugün iki Mado birleştiler. Anlıyor musunuz? Ağlamak istiyorum. Çünkü siz... Sembat, büyük bir sanatçısınız. Ve büyük bir insan...

102

Ilık bir nisan gecesi, perde kapanmadan önceki son tiradının, karanlık salonun sessizliğinin, alkışların, ansızın bastıran yağmurun ve karanlıkta birinin eline tutuşturduğu minik bir demet menekşenin heyecanından hâlâ kurtulamamış olan Valya, Nina Georgiyevna'ya mektup yazıyordu:

"Sana uzun süre yazmadığım için kızma, işlerim çoktu, iki yeni oyun sahneledik, sonra ansızın eski ev sahibimin gelini döndü, bana da yeni bir oda aramak düştü, tabii asıl sorun bunlar değil, itiraf ediyorum: Gene kapıp koyvermiştim kendimi, moraim çok bozuktu ve seni kızdırmak istemiyordum. Ama şimdi iyiyim, her şey geride kaldı.

"En son söylemem gerekenden başlayacağım, bunca önemli bir şeyi mektubun sonuna bırakmaya sabrım yetmez: Birdenbire anladığım bir gerçek var: Ben mutluyum. Ve benim yalnızlığım, zaman zamanki başarısızlıklarım ve tüm acılarım, üzüntülerim, hayat denilen şeyin içine giriyor ve bu hayatta çok büyük ve önemli şeyler var. Sana bütün bunları anlatabilmeyi çok isterdim, ama kâğıt üzerinde olacak şey değil bu, yaza Moskova'ya gelebilirsem, olduğu gibi anlatmaya çalışırım. Canım, aziz dostum benim, sakın aşık olduğumu ya da evlendiğimi sanma, denedim bunu biliyorsun, ama olmadı: Seryoja'ya olan aşkım sonsuz büyüktü, ondan sonra her şey bana yapmacık, sahte geliyor; öte yandan yalnızlık acı vermiyor artık bana. Anımsıyorum, çok eskiden, ben daha Moskova'dayken, Sergey'in bana ne verdiğini sormuştun ve ben, söyleyememiştim o zaman sana, "her şeyi" diye... Oysa doğru değildi bu. O kadar az birlikte olduk ki biz Sergey'le... Bunca zorluklarla, bunca karmaşıklıklarla dolu şu uzun hayat içinde bizim Sergey'le birlikte olduğumuz aylar birer mutluluk dakikası gibi görünebilir, hepsi bu, kısa bir uyku yani. Ama şu anda biliyorum ki, Sergey bana en önemli olanı, kendisi olmadığı halde beni kurtaran şeyi verdi. Biliyorum, inanılmaz gelir bu başkalarına. Ama sen anlayabilirsin: Sanata inancı verdi bana Sergey. Başkalarına inanılmaz gelir, dedim, çünkü Sergey ne bir aktördü, ne bir şair, ne de bir ressam; ama onda öyle bir coşku, öyle bir heyecan, gerilim vardı ki, sanattan başka bir ad verebilmek olanaksız buna. Bir gün, Paris'te bir hayalle karşılaştığını söylemişti bana, kıskanmıştım; bir kadından söz

ediyor gibime gelmişti. Belki de öyleydi, şu anda küçük duygulara yer yok, bu bir kadın mıydı, yoksa yalnızca bir uydurma mıydı, hiç fark etmez, önemli olan o bunu hep korudu içinde: Hayallerim üzerine titremeyi o öğretti bana. Hayalle kurdu köprülerini o, hayalle savaştı ve hayalle öldü. Sonraları çok düşündüm: Bir başka kadını sevse bile, beni o kaldırdı, o coşturdu, bana bu heyecanı o verdi, beni insan yaptı. Eğer o büyük ateşinin kıvılcımıyla tutuşturmasaydı beni, ne yapabilirdim ben? Aktristler için, hele de benim gibi pek büyük ve güçlü olmayanlar için muhakkak bir destek gereklidir. Geçenlerde Yermolova'nın hayat hikâyesini okuyordum, başkalarından destek görecek yerde, o başkalarını destekleyebilmiş, özel hayatında son derece mutsuzmuş, tiyatro hayatı da herkesten nankörlük gördüğü acı bir hayat olmuş, ama o olağanüstü yeteneği ve yürek gücüyle her güçlüğü yenebilmiş. Benim içinse hiç böyle değil durum. Aktrist olmak demek bir anlık bir heyecan, bir anlık bir parlayış demek değildir bu, on yıl, yirmi yıl, otuz yıl çalışmak demektir, iyi rolde de, kötü rolde de oynamak, başarısız birtakım oyunları kurtarmak, yüreğin kan ağlarken gülmek, kendini başkalarının oyununa uyumlamak, aktörlerle iyi geçinmek, rejisörlere boyun eğmek demektir (O rejisörler ki, kimi durmadan yeni birtakım şeyler bulur, kimi bu tür buluşlardan korkar, kimileri tümden ne yapacaklarını bilmezler) Bir fabrika atölyesidir sanki tiyatro, ama son derece karışık ve düzensiz bir atölye... Yalnızca esin, heyecan ve coşku olarak değil, bir zenaat, bir hizmet olarak görmek gerekir onu ve ateş bence buradadır zaten, çünkü kuliste ne olup bittiği seyircinin umurunda değildir, o izler, dinler, gülmek ya da ağlamak ister ve kendisinin anlatamadığı o büyük gerçeği arar oyunda. Ve eğer ben şu anda, dört ayrı tiyatroda geçen acı dolu bunca uzun yıldan sonra, bunca düşüş ve başarısızlıktan, bunca umutsuzluktan sonra –kısacası bizim mesleksel yazgımız için kaçınılmaz olan bunca kahırdan sonra– yine de mutlu olduğumu söyleyebiliyorsam eğer, bu, yalnızca sanatı sevdiğim, ona inandığım ve onsuz yaşayamayacağım içindir.

Rejisörlerden ya da çalıştığım gruptan yakındığımı sanmanı istemem, artık iyi kötü yolunda her şey. Birbiriyle ilgili-ilgisiz bir sürü oyun oynuyoruz. Şu son birkaç güne kadar "Çeyizsiz Gelin"de Larissa'yı oynuyordum ben, başarılıydım da. Yalnız, ne yazık ki, güzel, çağdaş oyunlar yok elimizde. Geçen sonbahar, genç bir oyun yazarı bir oyununu

okudu bize; on adet takım tezgâhından en iyi biçimde nasıl yararlanılabileceği sorununu işliyor oyun.

"Yakınımızda bir tekstil fabrikası vardı, oyunu oraya götürdük, işçiler kızdılar, bütün bunları biz olmasak da bildiklerini söylediler. Gerçekten de bir tek canlı insan yoktu oyunda, sanki üretim planlama komitesinin toplantısı: Öyle kupkuru konuşmalar... Bu oyun yazarına, hayatın böylesine hadım edilemeyeceğini söyledim: Öyle bir saldırdı ki üzerime: Yok ben geri kalmışım, yok Sovyet toplumunun ruhunu anlamıyormuşum, ve daha bilmem neler... İkna edemedi ama beni: Trajedi devam ediyor çünkü: Daha yeni için savaş, idealle, gerçekleştirilen arasındaki uçurum, aşk, doğanın durağanlığı, ölüm... Bütün bunları bir kalemde silip atamazsın. Bir kolhoz oyunu oynuyorduk geçen mevsim. Tam da o günlerde eski ev sahibimin yeğeni geldi: Kolhozda ekip başı olan, büyüleyici, olağanüstü bir kız... Oyunu görmesi için çağırdım onu. İkinci perdede uyuduğunu itiraf etti; yol yorgunu olduğum için, dedi önce, sonra da daha birinci perdede bütün oyunu anladığını ve kendini tutamayıp uyuduğunu söyledi. Hayır, ben, gerçek Sovyet oyunlarının yazılacağına inanıyorum, çünkü artık seyircilerin çoğunluğu oyun yazarlarından daha akıllılar.

Seyircilerimiz olağanüstü: Üç enstitü, büyük bir metalürji fabrikası var kentimizde, canlı bir yer kısacası: İnsanlar daha çok okuyor, kitaplar üzerinde düşünmeye zamanları var, tiyatroya gitmek onlar için bir eğlence değil, bir olay, uzun uzun tartışıyorlar sonra oyun üzerinde. Birçok arkadaş edindim kendime burada, yani kent yabancım değil artık, nasıl kendilerinden geçercesine çalıştıklarını, ne iyi, ne yetenekli insanlar olduklarını görüyorum. Eskiden herkesten kopuktum, her yerde kendimi yabancı gibi duyardım, ama ne zaman ki tiyatronun duvarlarını kırıp dışarı çıktım, tiyatroda da huzura kavuştum. Seyircilerin bizi sevdiğini anladım: Yaptığımız iş onlar için gerekliydi. Eskiden, tiyatroyu bırakmadığım için kendimi kınar, fabrikada çalıştığım yılları arardım üzülerek; başka meslekten olan insanları, doktorları, mühendisleri kıskanırdım. Ama şimdi kendimi tüm haklara sahip olarak görüyorum: İnsan nasıl çıplak ve başını sokacağı bir çatı olmaksızın yaşayamazsa, hayalsiz de yaşayamaz. Katı ve hiç de içli gibi görünmeyen birtakım insanlar oyun için teşekkür etmiyorlar mı, öyle bir güçleniyor ki insan... Stalingrad'ın yeniden kurulduğunu, ya da Vişinski'nin barış istediğini okuduğumda, bu ortak davaya, bu büyük sevince kendimi de katılmış duyuyorum.

Nataşa'dan kısacık bir mektup aldım. Moskova'ya tayin olması çok güzel bir şey; hem onun için, hem senin için, hem de Dimitri Alekseyeviç adına sevindim buna. Nataşa'yla o küçücük bir kızken dost olmuştuk biz, öz yapısındaki güç ta o zamandan belliydi. Onun doğrudanlığı ve özyapısal bütünlüğü oldum olası hayran etmiştir beni kendine. Ona Moskova'da birtakım deneyler yapma görevi vermişler galiba, ama bunların ne olduğunu tam anlayamadım, mektubunda hiç bilmediğim birtakım terimler yazmış, ama belli ki, bir başarı bu, hem de büyük bir başarı... Şimdi senin için daha kolay, yoksa orada tek başına olman çok üzüyordu beni. Herhalde Nataşa sık sık uğruyordur sana. Dimitri Alekseyeviç içinse bir kurtuluş bu. Biliyorsun, aşığımdır ona ben; gülünç olacağını düşünmesem, gerçek bir roman kahramanı olduğunu söylerdim kendisine. Bana, kendisiyle aramızın iyi olmasının nedeninin, Seryoja'yla onun sayesinde tanışmam olduğunu söylüyor. Oysa o kocaman yüreği, bitip tükenmek bilmeyen enerjisi, neşesi, bazen bir sözüne ya da bir bakışına sızan o tutkulu, güçlü; erkekçe üzüntüsüyle hayranım ona. Tam hastalandığı sırada Nataşa'nın onun yanına gelmesi büyük mutluluk. Şimdi bir de Vassia Moskova'ya tayin edilse ne güzel olur diye düşlüyorum; ama o bunu istemez herhalde, Minsk'ine aşıktır çünkü o, ama Nataşa için de, onun için de iyi olurdu bu. Ayrılığın ne demek olduğunu iyi bilirim ben. Geçenlerde "Gülen Bir İnsan"ı okuyordum, çok güzel sözler var içinde: "Eğer bir kenti terkeder gibi, acılarını da terkedebilseydi insan..."

Torununu yaz bana, eskisi gibi yaramaz mı yine? O kadar canlı anlattın ki mektuplarında onu, sanki görmüş gibiyim Musenka'yı.

Gerçi mektuplarında iyi olduğunu yazıyorsun, ama ben yine de kendini pek korumadığından ve fazla yorulduğundan endişe ediyorum. Böyle yapmamalısın; öğrencilerin ve yakınların için ne kadar gerekli olduğunu düşün. Artık kendimden hiç söz etmiyorum: Benim için biricik dostsun. Bir başkasına böyle bir mektup yazabilir miydim? Asla! Biliyorsun, Sergey'in sana benzerliği yalnız dış görünüş olarak değildi, ondan duyduğum birçok şeyi, sonraları senden de duydum; ömrümde sizin kadar birbirine benzeyen başka bir ana-oğul daha görrnedim ben. Moskova'da bulunduğum sıralarda aramızdaki yaş farkı duraksatmıştı beni –hiçbir zaman yaşlı gibi görünmedin bana, ama genel olarak yaşlılar için düşündüğüm gibi düşünüyordum senin için de– şimdi bu da yok, herhalde çektiğim acılar ve insanları yakından tanımam sağladı bunu. Artık insanların yalnızca

yüzlerini değil, içyüzlerini de tanıyorum: Kendiminkini de, başkalarınınkini de... Ve şu anda, bana çok genç, çok enerjik ve çok güzel göründüğünü büyük bir doğru olarak söyleyebilirim. Bugünlerde "Kuzu Pınarı"nı sahneleyeceğiz galiba, Laurencia'yı oynamam gerekiyor orada; oyunu okudum, eğer bir aksaklık olmaz da gerçekten sahnelersek, rolüm üzerinde çalışırken hep seni düşüneceğim.

Buralarda ilkbahar başladı, her yer çiçek içinde, şehir parkında aşık çiftler dolaşıyor. Ve ben, Sergey'e rastladığım için, senin dostluğunu kazandığım için, sanata hizmet ettiğim için çok, çok mutluyum! Hayallerim, büyük hayaller! Şimdilik bu kadar. Canım. Kendine iyi bak!

Senin Valya"

103

İlkbahar erkenciydi bu yıl: Nataşa nisan ortalarında meşeleri ve palamutları dikti, yazın tam bir heyecan içinde geçeceğini biliyordu: Kuraklığa dayanıklı meşe türleri üzerinde yaptığı gözlemlerin doğrulanıp doğrulanmayacağını merak ediyordu. Sebarşin, "Her şey ne kadar doğru da olsa, yine de bir kez daha kontrol etmekte yarar vardır" demişti.

İşini bitirdikten sonra Nataşa bahçede dolaşıyordu; genellikle yalnızca kendisini ilgilendiren bitkileri inceliyordu, ama bugünlerde, daha ne fırtına, ne yakıcı sıcak nedir bilmeyen saf kavakçıların sürgünlerine de bakıyordu. Moskova'da ilkbahar büyüleyiciydi! Kimsenin onu sıkıştırdığı yoktu: Doğa, bir genç kız gibi yaşamaya çağırıyordu. Frenküzümleri acelesiz, tomurcuklanıyor, ciğerotları ürkek ürkek çiçek açıyordu. Bütün bunların bana güzel görünmesi belki de burada, Moskova'da doğup büyümemdendir. Böyle bahar günlerinde giderdik annemle İstra'ya. Gogol Bulvarı'nda sınavlarıma hazırlanırdım: Feodal toplum yapısını çalışmamışımdır daha, oysa bahar gelmiş, her yer çiçeklenmiştir, Lida, İzmailov Parkı'nda Grişa ile nasıl öpüştüğünü anlatmaktadır... Bugünkü gibi aklımda: Hafif, ışıl ışıl bir yağmur yağıyordu, sonra gök gürlemeye başlamıştı, yağmurdan sırılsıklam, koşa koşa eve gelmiş ve kararımı vermiştim: Minsk'e gideceğim, Vassia'ya görevli geldiğimi söyleyeceğim, ne olacaksa olsun...

Hey Tanrım, tutmuş neler düşünüyorum... Oysa Vassia öbür gün geliyor!..

Nataşa birden olduğu yerde neşeyle birkaç kez döndü. Karşıdan yaşlı bahçıvan Yegor İliç geliyordu. Nataşa utanarak:

— Hava ne kadar güzel! dedi. Nisanda olduğumuza inanamıyor insan, geceler de ılık...

Yegor İliç havayı kokladı, kuşkulu kuşkulu çevresine bakındı.

— Daha soğuk olur Natalya Dimitriyevna, aldatıcıdır bu havalar.

Nataşa bir sıraya oturdu ve kendine sövmeye başladı: Ne düşünmüştür kimbilir benim için? Bir bilim işçisi, ama deli dolu bir genç kızdan farkı

yok mu demiştir? Aman, ne düşünürse düşünsün... Yarın Vassia geliyor ya!.. İki gün önce aklımın köşesinden geçmezdi böyle bir şey... Çok zor onsuz, çok zor! Tabii bunu ona hiçbir zaman söyleyemem, gururum engel buna, ama o kendisi görürse görür. Duygularımı gizlemeyi öğrenemedim bir türlü ben, biliyorum, gerekli bu, ama yapamıyorum işte. Sabah telgrafı göstermek için Nina Georgiyevna'ya uğradığımda hemen anladı: "Vassia mı geliyor?" dedi. İnsanın acılarını gizlemesi daha kolay herhalde. Savaş sırasında, kendi kendime, "Vassia ölmüştür" diye düşünüyor, korkuyordum, ama bunu hiç kimseye söylemiyordum, hatta tersine, ölmediğini, döneceğini kanıtlamaya çalışıyordum. Gerçi Nina Georgiyevna daha sonra bana nasıl çöktüğümü, nasıl kendimi yiyip bitirdiğimi gördüğünü söyledi, ama ondan zaten bir şey gizlemek olanaksızdır: Bakmıyor gibi görünür, ama her şeyi fark eder... "Senin mutluluğun beni gençleştiriyor" diyordu bugün.. Gerçekten mutlu muyum ben?..

İlginç bir işim var, bu doğru. Sovhozda çakılıp kalabilirdim de... O kadar akıllı değilim... Şansım olağanüstü yardım etti ve Sebarşin beni daha akademideyken keşfetti. Keşfetti ve sözün tam anlamıyla gözümü açtı. Önemli bir görev verdiler bana. Bilmiyorum üstesinden gelebilecek miyim? Belki de heyecanlandım ve sonuç çıkarmakta acele ettim. Nikitin ta başından beri bunun bir rastlantı olduğunu söyledi durdu. Haydi Nikitin'e boş verelim, ama Mamonov da hep eleştirici bir gözle değerlendirdi durumu, ve herhalde Moskova'ya alındığım için de hayıflanıyordur şimdi. Ama burada, babamla birlikte olmam çok iyi bir şey, gözkulak olabilirim ona. Ciddi bir tedavi görmesi gerek, ama beni hiç dinlediği yok, kendisinin de doktor olduğunu ve benim tıbbın "t"sinden anlamadığımı söylüyor. Şüphesiz ki anlamıyorum bundan, ama gücünü aşan bir çalışma temposu içinde olduğunu görüyorum. Vasenka'yı da çok şımartıyor. Bütün notları "pekiyi" oğlanın, ama dehşetli yaramaz. Bıraksan düz duvara tırmanacak; okulda arkadaşlarını dövüyormuş, dün öğretmen yine yakındı durdu. Ne olacak bu çocuğun hali bilmem. Yalnızca babasının sözünü dinliyor. Vassia olsa olsa bir günlüğüne, en çok iki günlüğüne geliyordur. Minsk'den koparmak olanaksız onu. Ben Minsk'e gidebilirim, ama bu da şimdilik olanaksız: Sorumluluğu büyük bir işi yüklendim. Laboratuvar gözlemleri için gerekli her türlü donatım var burada, Saratov İstasyonu'na her an gidebilme olanağı da cabası. Demek ki ayrı yaşamaya devam edeceğiz.

Oysa yaşlanıyorum ben, üç on yılım bitti, dördüncüye giriyorum, düşünmek bile korkunç…

Her şey fazlasıyla karanlık görünüyor, ama ben nedense neşeliyim. İlkbahar olması, ispinozların ötmesi çok güzel bir şey... Bilmiyorum niçin, ama çok neşeliyim...

Vassia'ya Moskova'ya çağrıldığını söylediklerinde çok sevindi. Şu son aylarda olduğu kadar hiç özlememişti Nataşa'yı. Bu nasıl bir sanrıdır böyle? İşler soluk aldırmıyor, akşamları perişan dönüyorum eve, ama yine de uyuyamıyorum: Nataşa'yı düşünüyorum hep. Moskova'ya çağrılmam harika bir şey, Nataşa'yı temmuzdan önce görebileceğimi hiç ummuyordum...

Bir saat sonra birden aklına geldi: Korkunç bir şey bu ama şu sıralar işlerin en civcivli zamanı, ve Nabakov tek başına altından kalkamaz bunca işin.

Vassia Minsk'e kopmaz bağlarla bağlı olduğunu hissediyordu: Aşkı da, savaşı da, çalışma coşkusunu da burada tatmıştı; savaş yıllarında, partizanlarla birlikte Beyaz Rusya'nın ıssız ormanlarından geçerken kafasında doğan hayalleri katmıştı bu kentin projesine. Şöyle diyordu kendi kendine: Belki bir yıl falan sonra, şöyle, en önemli işleri yapıp tamamlayınca, Moskova'ya gidip orada herhangi başka bir iş tutabilirim; ama bugün için bir haftalığına bile ayrılabilmem olanaksız.

Nataşa'ya telgraf çekip ekspres trenle geleceğini bildirdi, ama biraz sonra bekleyiş heyecanına katlanamayacağını anlayarak uçakla gitmeye karar verdi. Uçakta, Moskova'ya niçin çağrıldığını tahmin etmeye çalışıyordu. Belki de ek projeyi beğenmediler? Ya da bir toplantı falan düzenlendi? Boş birtakım gevezeliklerle zaman öldürmeseler bari? Nabokov'un beni güç durumda bırakmasından korkuyorum; kafası çalışan bir adam Nabokov, ama çok tembel, durmadan dürtmek gerek.

Kapalı, sıkıntılı bir hava vardı Minsk'te, hafiften bir yağmur çiseliyordu. Uçak iyice yükselmiş, bulutları yararak ilerliyordu. Vassia'nın güneşten gözleri kamaştı. Yumdu gözlerini. Nataşa varmış gibi geldi yanında. Ve ne Nabokov'u, ne de toplantıyı düşünmedi artık.

Nataşa onu ertesi gün bekliyordu; kapıyı açıp da karşısında Vassia'yı görünce şaşkınlığından bir çığlık attı. Vassia sessizce kucakladı onu ve

uçaktaki gibi gözlerini yumdu.

— Neden çağırmışlar seni buraya?

Ürkek, ama aynı zamanda da gururluydu Vassia'nın yanıtı: Sanki ilk kez aşkını itiraf etmeye karar vermişti:

— Sen çağırdın beni buraya.

Vassia'nın eski iş arkadaşlarından Mimar Kolosnikov telefon etti: Hemen konuşmaları gerekiyordu, onlara uğrayacaktı.

Vassia gülümseyerek, Nataşa'ya:

— Sence, canım, dedi, ben şimdi iş konuşabilir miyim?

Nataşa da gülümsedi:

— Hem de nasıl! Yalnız... gözlerindeki pırıltılar pek iş pırıltılarına benzemiyor.

Kolesnikov, gizemli gizemli gülerek Minsk'de işlerin nasıl gittiğini, yeni neler yaptıklarını sordu, sonra, soluk almadan bir çırpıda çıkardı ağzındaki baklayı:

— Kutlarım! Şimdi sana sorumlu bir iş vermek istiyorlar, ama taşrada değil, burada, Moskova'da. Yüksek binalar... İlmentsev ve ötekiler seni bir kenara atmışlardı, ama yönetici yoldaşlardan birisi Mosk'deki yapım işleriyle ilgilendi. Projeleri, fotoğrafları istetip incelediler. Tek kelimeyle övdüler seni... İlmentsev, "Vlakhov'un," dedi, "taşrada çakılıp kalması son derece yanlış. Önde gelen mimarlarımızdan birisi kendisi." Bu tür durumlarda hep olduğu gibi ateşli konuşmalar başladı tabii. Sovyet Sanatı'nı gördün mü? Senin hakkında uzun bir makale yayımlandı. İlmentsev'e sana bunları anlattığımı sakın söyleme: Yarın sana iki görev arasında bir seçim yapmanı söyleyecek. Bunun nasıl bir başarı olduğunu anlayabiliyor musun? Burada herkesin gözü önünde çalışacaksın. Neden sevinmiyorsun? Herhalde yol yorgunusun? Dinlen. Ben bir dakikalığına, seni uyarmak için uğramıştım. Sekizde toplantım var zaten.

Kolesnikov konuşurken Nataşa, Vassia'nın yüzünü incelemişti. Belli belirsiz gülümsüyordu Vassia. Ne kadar benziyor Sergey'e, diye düşündü

Nataşa, Nina Georgiyevna sık sık söylerdi bunu, ama ben ilk kez bugün fark ettim. Zayıflamış biraz... Ama bundan değil benzerlik... Sergey'in yüz anlatımı, gülümsemesi... Tuhaf bir gülümseme bu: Sanki konuşulanı dinlemiyor, kendi düşüncelerine dalmış...

Kolesnikov içinden Vassia'ya büyük bir öfke duyarak gitti. Nataşa kocasını kucakladı ve duyulur duyulmaz bir sesle:

— Senden bir ricam var, dedi. Öbür gün benim doğum günüm. Anımsıyor musun, '40'ta bize gelmiştin, yirmi yaşımı doldurduğum gün? Babam herkesin falına bakmıştı… İki gün kal burada, tamam mı?

— Bir hafta kalacağım, ayrılırken de böyle söyledim arkadaşlara. Nabokov bakıyor yerime... Nataşenka, bir yıl sonra beraber olacağız. Uçakta da düşündüm bu konuyu. Seni nasıl düşündüğümü bilemezsin! Hep aklımdasın... Öyle bir mutluluk ki bu...

Nataşa dün bankta otururken mutlu olup olmadığını düşündüğünü anımsadı ve birden sordu:

— Vassia, mutluluk nerede?

— Bilmiyorum... Belki de, hiç mutluluk falan değil bu. Acının olması gerek bir kez, kayıp nedir bilmek gerek. Avanesyan'ı hiçbir zaman unutamayacağım! Onun Nataşa'sının, çıktığı keşif gezisinden bir daha dönemeyişini unutamayacagım... Hiçbir şey unutulmamalı zaten... Mutluluk herhalde bir yumak: Her şeyin karışıp kaynaştığı... Öte yandan yüreğe giren bir bıçak... Bu öyle bir azap ki, cetvelle denetlenmeli tutkular! Bu olmadan da olmaz ama... Konuşmasını bilemiyorum Nataşa. Ama yapılarımı yapmaya devam edeceğim ben...

104

Sebarşin, Uzbay vadisinin yeşillendirilmesi işine vermişti kendini. Türkmenistan'dan nisan başlarında dönmüştü. İşte doğayı gerçekten buralarda değiştiriyoruz! Yarın o çöl yeşillenecek. En ivedilikle ele alınması gereken işten başladık: Yüzlerce hektar saksaul[31] dikildi, bu ağaçlar kanalları kumdan koruyacak. Bundan sonra da orman için gerekli ağaç cinsini saptayacağız...

Birden telefon çaldı: İtalya'ya bir heyet gönderiliyordu, onun da katılmasını rica ediyorlardı.

Sebarşin gülümsedi. Lelya'ya:

— Tıpkı bir radyo gibiyim, dedi: Düğmeyi çeviriyorsun: "Orman koruma kuşağı üzerine bir toplantı", düğmeyi çeviriyorsun, Kozlovskiy, Yevgeniy Onegin'den "Nereye, nereye uzaklaştınız siz böyle..." şarkısını söylüyor. Yarın Roma'ya uçuyorum.

Daha dört gün önce Nataşa'ya, "Voroneç bölgesinde," demişti, "çok ilginç meşeler gördüm..." Şimdiyse Roma yakınlarında küçük bir kasabaya gidiyordu. Ne konuşacağım ben orada, diye düşündü acıyla. Dimitri Alekseyeviç gibilerini kıskanıyorum doğrusu: Gece yarısı uyandır, ne konuda istiyorsan konuşmaya hazırdır: İğne yapraklı ağaçlar, elektrik kaynağı, Wall-Street'in köpek başlıkları... Bense bir türlü alışamayacağım buna, her seferinde ilkokul öğrencisi gibi heyecanlanıyorum.

İki yanı üzüm bağlarıyla çevrili, yükselerek uzanan bir yol, arada bir kararan serviler. Vesta Irmağı tapınağının kalıntıları, yüzünde, utanmış, hafif bir gülümsemeyle mermerden bir tanrıça heykeli... Uzakta belli belirsiz seçilebilen dağlar: Mavimsi, bulanık ve utangaç… Hava kararmakta; tek tük ışıklar parlamaya başlıyor çevrede. Her şeyde olağanüstü bir sessizlik ve keder var.

Ne yapıyordur Lelya şimdi? Sebarşin karısını getirmeye çalışıyor gözünün önüne, ama başaramıyor: Çünkü Lelya hasret dolu, çünkü Lelya gam, keder dolu. Lelya, çökmekte olan şu karanlık gibi isler içinde ve belirsiz... Nikolayevski, Kazancık'a gitti mi acaba?..

Doğrusu mitingde ne konuşacağımı hiç bilmiyorum... Yine kalbim tuttu... Bir bu eksikti: Buralarda hastalanmak.

Alan insan kalabalığından kapkara görünüyordu. Kasabada şarap yapıcıları yaşıyordu, köylüler gibi giyinmişti hepsi de. Zeytinyağı, katran ve ucuz tütün kokuyordu hava. Karşıki sokaktan çocuk gürültüleri geliyordu; arabalar gıcırdıyor, eşekler anırıyordu.

Sebarşin, giriştikleri yapım işlerinden, toprağın yazgısını değiştiren kanallardan söz etti; Rusların İtalya'yı eskiden beri sevdiklerini, onun halkına inandıklarını anlattı; Amerikalıların halklar arasına düşmanlık tohumları ekme çabaları boşunaydı: Emekçiler birbirlerini anlıyorlardı, barış gerekti onlara.

Öyle coşkun alkışlandı ki, şaşkınlıkla gülümsedi: Nasıl da ateşliler! Kuzeylilerde görülmeyen bir şey bu...

Sebarşin'den sonra yağız, ak saçlı bir ihtiyar çıktı kürsüye; kasabanın belediye başkanıydı bu; İtalya'nın kendi yolunu bulmaya çalıştığını, köylülerin toprak ağalarından boşalan toprakları sürdüğünü, kentlerde grevler yapıldığını ve herkesin mutluluk istediğini söyledi. Buraya bir Sovyet delegasyonunun da gelmesi çok iyi oldu; bu geceyi uzun süre unutamayacaklar ve çocuklarına ve torunlarına anlatacaklardır herhalde. Bütün dünyayı bilen bir bilgin, küçücük kasabamıza gelmeyi ve burada kalmayı kabul etti; Rusların basit insanlara davranışları böyledir işte. Burada da Rusları severler. Sebarşin, Stalin'e söylesin: Onun yetmişinci doğum gününde herkes toplandı, hatta o zaman doksan yaşında olmasına rağmen Pietro Lungi bile geldi. Stalin'e bir fıçı bizim bura işi şarap gönderdiler; Albania dağlarının hafif, beyaz şarabından... Gerçi Stalin'de ondan daha da güzelleri vardır, ama bizimkiler bunu tertemiz yüreklerinden koparıp gönderdiler. Geçen hafta burada Barış Paktı için imza toplandı; herkes imzaladı; Rossi'nin dışında tabii... Bunun da şaşılacak bir yanı yok, Duçe zamanında paşalar gibi yaşadı Rossi, bir otel, bir de sinema satın aldı. Bura halkının elinden gelen tek şey çağrıların altına imza koymak değildir; geçen hafta Scelba buraya jandarmalarını gönderdiğinde, tüm kasaba halkı yine bu alanda toplandı ve, "Kahrolsun savaş!.." diye haykırdı. Alçaklar Beppo'yu öldürdüler. On dokuz yaşındaydı daha... Ama Sebarşin Ruslara söyleyebilir: Kasaba halkı korkmadı bundan. Eğer gerekirse hepsi Beppo gibi canlarını verir.

Toplantı sona erince Sebarşin'i belediye binasına götürdüler. Uzun bir masanın üzerinde şarap şişeleri ve bardaklar vardı. Kadınlar çocuklarını Rus konuğun yanına götürüyorlardı.

— Altı tane var benim: En büyüğü bağda çalışıyor, bu onun küçüğü, üç yaşında. Bice'dir adı...

Küçük kızın gözleri kapkara ve ılıcacıktı: Roma geceleri gibi tıpkı.

— Senin de çok çocuğun var mı? diye sordu Bice'nin annesi.

Sebarşin Kuksa'nın fotoğrafını gösterdi.

— Torunun mu?

— Hayır, oğlum. Herkesin yüzüne sevecen bir gülümseme yayıldı.

Sebarşin ayrılırken, uzun boylu bir kadın yaklaştı yanına; kapkara saçlarının arasında gümüşsü teller parlıyordu; güneşten yanmış yüzü, geçmişte kalmış bir güzelliği yansıtıyordu.

— Ben Beppo'nun annesiyim, dedi yavaşça. Beppo'yu öldürdüler. Yüreğimin bir parçasını kopardılar. Onu unutabilir miyim ben hiç? Ama bir daha gelecek olurlarsa eğer, ilk ben fırlayacağım meydana. Oğlumun hesabını soracağım...

Bunları söyledikten sonra karanlıkta kayboldu kadın.

Sebarşin'in otomobiline sepet içinde bir şişe şarap koydular.

Belediye başkanı:

— Karınız için bu, dedi. Muhakkak tatmalı karınız, bizde nasıl şaraplar olduğunu görmeli...

İğrile kıvrıla uzanan bir yol. Gece. Ateş mi yoksa yıldız mı şu görünenler? Sebarşin az önce ayrıldığı kasabayı düşünüyor. Sanki uzun zamandır tanışığım bu insanlarla; nasıl da saf, nasıl da içtenler... İtalya'da topu topu iki gün kaldım, ama öyle çok güzel şey gördüm ki: Rafael'in freskleri, Pincio, anıtlar, çeşmeler, Herzen'in de yazdığı gibi: Avrupa'nın kutsal taşları, ama hepsinden güzeli halk. Stockholm'de, Varşova'da, Berlin'de bilim adamlarıyla, yazarlarla, eylem önderleriyle konuştum. Sık

sık kendime soruyordum: Sakın düş kuruyor olmayayım? Bu öncü insanların duygu ve düşüncelerini, halkın duygu ve düşünceleri gibi anlıyor olmayayım sakın?.. İşte, az önce küçük bir kasabadaydım, dünyada böyle bir yerin varlığından bile haberim yoktu eskiden, köylülerle, esnafla, öğretmenle, PTT memuresiyle, en sıradan insanlarla konuştum. Eminim, içlerinden biri bile istemez savaşı... Kuksa bir gün Bice'yle karşılaşacak, ellerini tutacaklar birbirlerinin ve babalarının bir zamanlar barış için savaşım verdiklerini düşünüp gülecekler... Beppo barış için öldü, Profesör Lobov Leningrad'da barış için öldü ve daha nice milyonlarca insan –ne olağanüstü insanlar hem de!– hep barış için öldüler. Acı, kahır ve kan içinde! Evet, barış şimdi bir ülkü, bir savaş, ama yarın hava olacak, insan bedeni olacak, yaşanılan şey olacak.

Oteline gece geç saatte dönebildi, hemen odasına çıktı, ışığını söndürdü ve yattı. Yatar yatmaz nöbeti tuttu. Güçlükle yerinden kalktı, el yordamıyla, uzun uzun ilacını araştırdı. Dayanılmaz bir ağırlık bastırıyordu göğsüne, soluk almak istiyor, alamıyordu, ölecekmiş gibi hissediyordu kendini.

Sonra biraz rahatladı. Dayanılmaz keskinlikteki acısı, bir yaranın utanç verici acısına dönüşmüştü. Arkasına yastık koyarak yatağına yarım uzandı.

Yabancı bir oda. Kocaman. Bronz heykelcikler. Paravana. Alacabulaca bir duvar kâğıdı... Saat beş, Moskova'da yedidir şimdi. Kuksa uyanmak üzeredir... "Yine mi Berlin'e gideceksin baba?.." Berlin'in yıkıntılarında insanı ezen, yıpratan bir şeyler vardı, buradaysa yıkıntılar güzel. Zaman, ölümü bile güzelleştiriyor... Daily Worker'da Dumas'nın çalışırken öldüğünü okumuştum. Mutluluk bu. Mutluluğa hizmet etti Dumas. Tuhaf, topu topu bir kez görüştüm kendisiyle, ama yakınım birisiymiş gibi düşünüyorum onun hakkında... Nikolayevskiy sıcağa hiç dayanamıyor, astımı var, Kazancık'ta da şimdi sıcaklar bastırmıştır... Beppo'nun annesinin yüzü ne güzeldi: Yumuşacık ama aynı zamanda da sert. Orel'de ona benzeyen bir kolhozcu kadın görmüştüm. Onun da büyük bir acısı vardı... İtalyanlar iyi insanlar, atılganlıkla savaşıyorlar...

Bu kez de atlattım. Daha kaç kez katlanmak zorundayım bu tür provalara? İyi ki Lelya yoktu, heyecanlanırdı...

Uyumayı denedi, ama uykusu gelmiyordu. Bir kitap aldı başucu masacığından. Dante'nin bir cildiydi bu. Birkaç sayfa okuduktan sonra

düşünceye daldı. Guelfe ve Gibelinler arasındaki savaştan, VII. Henri'den, tanrısal erdemlerden bize ne? Soğumuş, sönmüş şeyler tüm bunlar, kimseyi etkilemez. Ama Dante'nin dizeleri hâlâ sarsıcı:

> Güneştir canlandıran ve ısıtan aşkı...

Nasıl oldu benim Lelya'yı bulmam? Bir mucize bu. Tüm hayat bir mucize zaten. Deliler gibi, çılgınlar gibi seviyorum Lelya'yı, büyük bir kıskançlıkla seviyorum; bunu kendisine de söylemek istiyorum, ama yapamıyorum...

Ve işte sabah...

Pencere caddeye bakıyor. Tam karşıda eski, isten kararmış bir ev, kadının biri pencereden çarşaf silkeliyor. Öteki pencerede küçük bir kız merakla Sebarşin'e bakıyor. Sebarşin gülümsüyor, el sallıyor. Kız da gülümsüyor ve utanarak gizleniyor. Hava ılık, ama diri. Sebarşin sevinçle düşünüyor: Yaşıyorum! Bugün bilim adamlarıyla bir toplantı. Cumartesiye büyük mitingde ne söyleyeceğimi şimdiden düşünmem gerek. Yirmi altısında dönüş. Demek ki bayramdan hemen sonra Türkmenistan'a gidebilirim. Bir hafta sonra Lelya'yı göreceğim...

105

Mariya Mihailovna Şura'nın kızına bebek almaya çıkmıştı; söylenip duruyordu:

— Ağızlarını açtılar mı "başarı" "başarı" diyerek adamın kafasını şişiriyorlar, ama iyi bir bebek bile yok işte, bulamıyorsun. O kadar çirkin şeyler ki hepsi, bakınca çocukların ödü patlar...

Olga okuldan sonra Marussia Danilevskaya'ya uğrayacağını söylemişti: Sık sık uğruyordu Marussia'ya Olga, Danilevski'nin ricasıydı bu Minaev'den.

Minaev evde yalnızdı. Tam çalışmaya oturacaktı ki, Ossip'in mektubunu yanıtlamadığını anımsadı. Şunları yazıyordu Ossip:

"İyileşmene çok sevindim, senin için epey heyecanlanmıştım. Herhalde iki ay falan bir izin verirler, o zaman Olga ile Kafkasya'ya, ya da Kırım'a gidebilirsin. Kore'de görüp geçirdiklerini çok iyi tahmin edebiliyorum, gerçek bir roman olacak şeylerdir! Muhakkak yazmalısın bunları.

Amerikalılardan başka bir şey beklenemez zaten, ben de burada hemen her gün bir üçkâğıtçılıkla karşı karşıyayım. Batı Berlin'e bu kez de "özel görevli" bir tank tümeni yolladılar. Önceki gün havaalanının fotoğraflarını çeken bir casus yakaladı bizimkiler. Herhalde Amerikalı komutan kızmıştır buna: Nasıl gücendirebilirler bir amatör fotoğrafçıyı! İşaretlenmemiş hat üzerinde Oberwald diye küçük bir kasaba var, eski Hitlercilerden Rosen orada bir toplantı düzenledi geçenlerde. "Eisenhover bize," diye bağırıyordu, "Breslau ve Koeningsberg'i geri vermeyi vaadetti." Birçok Alman Paris konferansının iyi-kötü birtakım sonuçlar getireceğini umuyordu, ama şimdi tüm umutlarını yitirmiş durumdadır.

Sende ne var ne yok, Olga nasıl, Moskova ne alemde? Martta Moskova'dan gelen artistler iki oyun sahnelediler burada. Biraz değişiklik oldu bizim için, yoksa kutuplarda gibi yaşıyoruz burada. İzin kullanacağım günlerin hayalini kuruyorum. Raya'nın bir arkadaşı davet etti beni, kocasıyla birlikte Bryanska'da prefabrike ev yapan bir fabrikada çalışıyorlarmış. Fırsat bulabilirsem Kiev'e de uğramak istiyorum,

Vorobiyev, Kreştçatik'i yeniden yaptıklarını yazıyor, nasıl olduğunu görebilmek için can atıyorum.

Sımsıkı kucaklarım."

Minaev de Ossip'e yazdı:

"Burada her şey yolunda, Olga heyecanla sürdürüyor öğretmenliğini; annem dün çörek hamurunu tutturamadığı için epey kızıp köpürdü. Bayrama iki hafta var ve Moskova çok neşeli. Biz sürekli yapım işleri olan bir mahallede oturuyoruz, geçenlerde birkaç blok evi daha teslim ettiler, aralıksız, bitip tükenmez bir sevinç var herkeste. Havalar çok güzel, parklar, bahçeler çiçeklerle donandı, Şüphesiz ki, gazetelerin dördüncü sayfaları[32] yine eskisi gibi çok karanlık, çiçek tarhına benzer bir yanları yok yani, ama şimdi kışa göre çok daha az ilgiyle okunduğunu görüyorum bu sayfaların ve bu bence iyiye işaret. Bizde dördüncü sayfa ilk üç sayfadan önce okunmaya başlandığı zaman barış savaşımızda zafer kazanılmış demektir.

Şimdi sana bir suikast teşebbüsünün itirafını yapmak istiyorum: Gerçekten bir roman yazıyorum, hemen hemen yarısı bitti. Bunu söylediğim ilk insan sensin, hatta Olga bile bilmiyor; bu büyük gizimi sana açmamın nedeni, senin bu romanın baş kahramanlarından biri olman. Kore'yi ya da Amerika'yı değil, o tepeciği, kurganımızı yazıyorum. Bence her şey orada sonuca ulaştı: Eğer Amerikalılar savaşa cesaret edemiyorlarsa, bu, daha önce bir Stalingrad olmasındandır. Ölen yoldaşlarımızı anlatmak istiyorum romanda: Zarubin'i, Şapovalov'u, Lina'yı, Magaradze'yi, Brodskiy'i, Butenko'yu ve sağ kalanları: Vorobiyev'i, Krants'ı, Leonidze'yi, Polişçuka'yı ve tabii seni. Senin için öyle tarihi ifadeler kullanmadığım ve "gözlerindeki ateş"ten değil, uzamış sakalından söz ettiğim için kusura bakma. Kitabımı yazarken, asıl işimde de daha bir rahat olduğumu duyuyorum: Yani bir hukuk danışmanına yakışacak biçimde ticaret antlaşmaları düzenleyebiliyorum.

1 Mayıs Bayramın kutlu olsun! Çabucak izin alabilmeni dilerim. Eğer Berlin'den Bryansk'a Kiev yoluyla gidersen, dönüşünde muhakkak Moskova'ya uğra. Bu hem senin siyaset ufkunu genişletecek, hem de, beni ve Olga'yı çok sevindirecek. Bütün bunlardan ayrı olarak da sana nihayet annemi gösterebileceğim. Ona sık sık senden söz ediyorum, ama beni biraz kuşkuyla dinliyor gibime geliyor ve bende onun senin gerçekten

varolduğundan şüphe ettiği sanısı doğuyor. Buraya gelmeni bekliyoruz. Sağlıklar dilerim…

Karl Brenner, ya da Niederwald'de ona hâlâ dedikleri gibi, "Kızıl Karl", Binbaşı Alpert'den ailesel bir kutlama törenine onur vermesini rica etti:

— Kızımın vaftiz oluşunu kutlayacağız. Belediye Başkanı Schultz, Doktor Muller, Profesör Weissmann da olacaklar. Herkes istiyor sizin gelmenizi. Anna'nın Oberwald'den kurtulmasında çok yardımlarınız oldu. Siz olmasaydınız, bugün, kızım da olmazdı.

Epey konuk vardı. Anna, mutluluktan gözlerinin içi pırıl pırıl, herkese kahve, likör ve eliyle yaptığı çöreklerden ikram ediyordu. Karl:

— Amerikalı Smiddle, dedi, beni yok etmek istiyordu. Bu bir rastlantı sonucu değildi, onların Oberwald'de neler yapmak istedikleri şimdi herkesin bildiği bir şey. Ama Rus binbaşısı Anna'mla birleşmemize yardım etti. Ben Doğu cephesinde savaşmıştım, ordumuzun Rus ordusuna neler çektirdiğini çok iyi biliyorum. Ama Rusların yürekleri büyük... Ben öyle pek anlamam dünya politikasından falan, ve bilmem hangi diplomatın ne tarafa eğildiğini izlemektense kemik üzerine en karışık çiçek desenlerini oymak daha kolayıma gelir, ama Rusların bizim mutluluğumuzu istediklerini biliyorum. Onlar, ben nasıl Anna'mla birleştiysem, Doğu ve Batı Almanya da öyle birleşsin istiyorlar ve herhalde olacak da bu. O zaman benim minicik kızım, bizim şu tattığımız acıları hiç bilmeyecek. Şimdi, kadehlerimizi Sovyet binbaşının ve tüm Sovyet halkının sağlığına kaldırmamızı öneriyorum!

Anna kızını getirdi. Çocuk gülümsüyor ve elini Ossip'in göğüs cebindeki alacalı mendile uzatıyordu.

Raya da böyle getirmişti Alenka'yı, diye anımsadı Ossip. Konuklarımız vardı: Yaşçenko, Valya, Galoçka, Boris. Annem telaşlanmıştı çocuk soğuk alacak diye. Şampanya içmiştik: Mutluluğa... Alyoşka'ya ne yaptıklarını düşünmek bile korkunç! Ve unutulabilecek bir şey değil bu! Doğru Karl'ın söylediği: Onun kızı daha mutlu yaşayacak. Amerikalılar kudursalar da bir şey yapamayacaklar: İnsanlar evlenmek istiyorlar, çocukları olsun istiyorlar, barış istiyorlar.

Ossip kutlama yemeğini de yedikten sonra döndü. Teğmen Kruglikov kendisini bekliyordu.

— Amerikalıyı tutukladık. Yoldan Schneewald'e sapmış, uçaksavarların fotoğrafını çekiyordu. Kimlik sorduk, "Pax" ajansı diye bir haber ajansının kartını gösterdi. Vizeleri tabii yoktu. Üstelik de küstah mı küstah bir tip...

— Generalden bilgi isteyelim. Bu sıralarda amatör fotoğrafçılığa merak salan Amerikalılar çoğaldı...

Sonra düşünceye daldı: Belki de kaçınılmaz bir şey savaş? Gün günden artıyor küstahlıkları... Galoçka çocuk beklediğini yazmış, bunun kendisi için kolay olmadığını bildiğini ve korktuğunu da yazmış, ama kocası çok istiyormuş, yaşım o yaş değil artık, diyor... Anlıyorum onları: Çocuk, insanın hayatına neşe katar... Demek yeniden savaş ha?.. Hayır, cesaret edemezler buna!..

Minaev'in mektubu o akşam geldi. Ossip gülümseyerek okudu mektubu. Yaşıyor Minaev... İyi bir şey bu. Herkes bir başka türlü düşünmeye başlayacaktı onun yazdıklarını okuduktan sonra. Yalnız benden söz etmesi saçma, en sıradan bir figürüydüm ben o günlerin. Kendinden, Krants'dan, Zarubin'den söz etmesi başka tabii, onlara gelince iş değişir, gerçek bir roman yazılabilir onlar hakkında. Okumak isterdim kurgancığın romanını!..

Her şeyin savaş yıllarında kararlaştırıldığı doğru, bunu ben de böyle düşündüm, ama derleyip toparlayamadım işte... Rjev yakınlarında bir yerlerde Raya'nın mezarı. Dans etmeyi sever ve müzikten anlamadığım için bana kızardı; mavi elbisesinin yakışıp yakışmadığı bile heyecanlandırırdı onu. Gözleri ne olağanüstüydü, ve kirpikleri nasıl da upuzun... Onun keskin bir nişancı olacağı kimin aklına gelirdi? Eğer Amerikalılar hâlâ savaşa giremiyorlarsa, bu yalnızca korktuklarından. Ne kadar akıllarını yitirmiş de olsalar, bizde her kızın bir Raya olabileceğini anlıyorlar. Ala'yı kurtaramadı Raya'cığım. Onu kurtaramadı belki, ama Galoçka'nın doğacak çocuğunu, Vorobiyev'in çocuklarını, Karl'ın minik kızını kurtardı...

Cebinden Raya'nın fotoğrafını çıkarıp uzun uzun baktı. Gülümsüyordu Raya. Ossip, saçları ağarmış, öyle ağır, öyle kımıltısız, keder, huzur ve en insanca umutlarla yüklü, masasında oturuyordu.

106

Fırtınalı bir yaşamdı Krants'la Vera'nınkisi: Birbirlerini kıskanıyorlar, kuşkularını birbirlerinden gizliyorlar, gürültülü barışma törenlerini, tutkulu ant içmeler izliyordu.

Kışın Penza'ya gitmişlerdi. Vera Krants'ı annesine götürmüştü. Antonina Pavlovna hayran olmuştu damadına, o çıkıp da kızıyla başbaşa kalınca:

— Nerden buldun bunu? diye sordu.

— Hoşuna gitmedi mi?

— Niye gitmesin?.. Gitti... Tam sana göre. Her ikiniz de...

Uygun bir sözcük aradı:

— …biraz kaçıksınız.

Vera yeni öğretim yılının başında fabrikaya taşınmıştı. Okul müdürü karşısındakini ezmeyi seven bir adamdı ve yeni öğretmen hiç hoşuna gitmemişti: Kibirlinin tekiydi bir kez; yerli yersiz kafa tutarak canından bezdiriyordu onu, sonra öteki öğretmenlerin yanında aşağılayıcı karşı çıkışlarda bulunuyordu.

İşçiler arasında ordan oraya göçeden, bir yerde devamlı durmayanlann sayısı az değildi; bunların çocuklarının da okulda bazen birkaç ay, bazen de dönem kayıpları oluyordu. Kumaş satması için çocuklarını pazara gönderen ana-babalar bile vardı. Pestruşkino'dan sonra Vera burada şaşırmış, sersemlemişti; sonra, yalnızca okulda ders vermekle bu işin yürümeyeceğini anlamış ve öğrencilerini evine çağırıp onlarla uzun söyleşiler yapmaya başlamıştı. Bazen, yalnız kaldığı zamanlar, ağlıyor, ama Krants'a her şeyin yolunda olduğunu söylüyordu: Yakınmayı aşağılatıcı buluyordu. Zaten başı az dertte değildi Krants'ın...

Gerçekten de diz boyu tatsızlığa katlanması gerekmişti Krants'ın. Geçen yaz bir haftalığına Sumi'de oturan kızkardeşine gitmişti. Orada, sovhozda, kok-sagız[33] görmüş ve hemen ilgilenmişti: Görünüş olarak tıpkı yabani hindibaya benziyordu, köklerindense kauçuk elde ediliyordu. Bunun on beş

yıl önce Tyan-Şan dağlarında bulunmuş çok değerli bir bitki olduğunu öğrenmişti. Eskiden kok-sagızı sıralar halinde diktiklerini, şimdiyse yüzer-iki yüzer tohumluk yuvalar halinde ekiminin daha iyi olacağını saptadıklarını söylemişti sovhozlu köylüler. Dikim elle yapılacaktı.

Fabrikaya döner dönmez Krants kok-sagız için bir dikim makinesi projeleme çalışmalarına başladı. Gece demeden gündüz demeden çalışıyordu.

Vera uyuyormuş gibi yapıp gizliden onu izliyordu: Şiir yazıyor gibi sanki... Aralıkta model hazırdı, Krants direktöre gitti, modeli gösterdi ve kıyamet de bu sırada koptu. Nikolay Stepanoviç kendinden geçmişti. Krants'a bir "serüvenci" olduğunu söyledi, sonra da bağırarak herkese açıklamaya başladı: "Düşünebiliyor musunuz, kok-sagız diye bir şey!.. Adı hoşuna gitti herhalde... Tipik bir serüvenci bu adam, hatta belki de çılgının biri..." Koşarev, Krants'ı izlemeye başlamıştı, saf ama zayıf iradeli bir adamdı Koşarev, Krants'a ifrit oluyor ve "çalgıcı"nın kendisini öldüreceğini sanıyordu.

Krants modeli yeni yıldan önce Moskova'ya gönderdi; uzun süre bir yanıt gelmedi; uykuyu durağı yitirmişti Krants, heyecan içinde bekliyordu. Koşarev herkese Krants'ı yakında buradan atacaklarını söylüyordu: Böyle gel-geççilere yer yoktu bu fabrikada. Nisanda telgraf geldi (Krants o günü çok iyi anımsıyordu, havalar ılımış ve Vera ilk kardeleni bulmuştu) Moskova'ya çağırıyorlardı onu. Nikolay Stepanoviç karısına, "Sinsi herif," dedi, "gidip beni fitleyecek. Ama avucunu yalar o, Bakanlıkta herkes tanır beni. Oysa onu kimse bilmez, çocuk daha. Üstelik de sahtekar..."

Krants ay sonunda döndü: Bitkin, ama mutluydu: Modeli onaylanmıştı. Geleceğinden Vera'nın haberi yoktu; Tam bir baskın olmuştu bu onun için. Akşama doğruydu. Vera onuncu sınıftan öğrencileri Saşa Volkov, Sablin ve Jenya Raşevskaya ile birlikteydi. Kapı açıldı ansızın. Vera sofaya koştu. Sessizce kucakladı Krants'ı. Jenya, "Haydi," dedi, "biz gidelim artık..." Ama Sablin'in hiç niyeti yoktu buna: Makinelere büyük ilgi duyuyor ve yeni dikim makinesi için Moskova'da Krants'a ne yanıt verdiklerini öğrenmek için can atıyordu.

Krants yerinde duramıyor, dolaşıp duruyordu odada. Yaşadığı heyecan, başarı, yorgunluk, Vera'nın yakınlığı başını döndürüyordu; çıkmak,

tartışmak, herkese sonucu açıklamak istiyordu, sanki sarhoşum, diye düşünüyordu gülümseyerek.

Konuşma çoktan dikim makinesinden çıkmış, Moskova'nın yüksek yapılarına, metroya, tiyatrolara gelmişti. Sonra, Minaev'i nasıl bulduğunu anlattı Krants. Vera'ya bakıyordu konuşurken. Belki de yalnızca ona anlatıyordu bunları. Ama Saşa'ya, Krants kendisine anlatıyormuş gibi geliyordu. Jenya da, iyi ki çıkmamışız, diye düşünüyordu. İlk kez gerçek bir insan konuşuyor benimle.

Krants anlatıyordu:

— Minaev'in yanık izleri hâlâ geçmemişti... Çok basit bir şeymiş gibi söz ediyor bundan, sanki tramvayda birine yerini vermiş... Cephede de böyleydi. Donetzk'te karşı saldırıya geçtiğimizde ilk o atılmış ve koşmaya başlamıştı. Sonra da şaka yollu ve sanki özür dilercesine açıklamıştı: "Canım biraz antrenman yapmak istemişti de... Spora çok meraklıyımdır ben..." Onun koşup ileri fırladığını görünce, tüm birlik ardından koşmaya başlamıştı... Bu her zaman böyledir: Birinin muhakkak ilk olarak fırlaması gerekir. Amerikalılar umutsuz birtakım serüvenleri konu alan filmleri seyretmeyi çok seviyorlar; rahat koltuklarında insanların nasıl acı çektiklerini, kıvrandıklarını izleyip, rahat, huzur dolu evlerine dönüyorlar. Bizi anlayabilmeleri çok zor onların: Tehlike içinde yaşamaya alışkınızdır biz... Trende bir kız vardı kompartmanımızda, herkes konuşuyor, o susuyordu. Birısi nereye gittiğini sordu, tek bir sözcükle yanıtladı soruyu:

"Türkmenistan'a." Gencecik bir kız, ama gözleri nasıl acı, umutsuzluk dolu!.. Moskova'da çalışmasını önermişler okulunu bitirince, ama hayır, zor olan yeri çekiyor gönlü...

— Ben de oraya gideceğim, dedi Saşa, sınavları verir vermez hem de...

— Ne kokar ne bulaşır adamlardan nefret ediyorum, diyordu kız, diye sürdürdü Krants. Gerçekten de en korkuncu budur: Bir adam ki geri gitmeye korkuyor, ileri gitmeyi reddediyor... Yarınki günlerle aramıza bir köprü kurduk biz, ama öteki dünya var oldukça bu köprü yaylım ateş altında demektir. Bu köprü üzerinde çay yarenlikleri düzenlemenin zamanı değil daha. Bir adam düşün, karşında oturmuş, anlamsız dana gözleriyle sana bakıyor ve sörpük yanaklarını kaşıyarak, "Bunu yapıp da n'olacak

sanki?.. Gelin vazgeçelim şu işten..." diye geveleyip duruyor, bundan daha iğrenç bir şey olabilir mi? İspanya'da savaş başladığında dokuzuncu sınıftaydım ben. Nasıl da oraya gitmenin düşlerini kuruyordum! Her gün haritaya bakıyordum: Guacarrama, Casa del Campo... Ve her şey buradan çıktı... Beş yıl sonra ilk çarpışmaların ortasında buldum kendimi: Vyazma yakınlarında... Şimdi biz oturmuş sakin sakin konuşuyoruz, ama Barselona'da birileri elde tüfek, ateş ediyor. Koreliler dayanıyor. Saygon yakınlarında savaş var. Genç bir Yunanlıyı kurşuna dizmeye götürüyorlar, ama o özgürlük şarkıları söylüyor. Byron'un zamanında olduğu gibi tıpkı... Kışın Pravda'da okumuştum: Genç bir Fransız kadını koca bir kalabalığı ardı sıra sürükleyip götürmüş ve jandarma barikatını yarıp geçmişler... Lermontov'un bir şiiri vardır:

Anımsar mısın nasıl biz seninle
Bir gece vakti vedalaşmıştık?
Silah sesleriyle yüklüydü gece,
Nasıl heyecanlıydık, nasıl kulağımız yüreğimizde...
Işıklar bir bir kararmış,
Sis abandıkça abanmıştı denize;
Ve nasıl birdenbireydi, nasıl güçlüydü darbe
Yel gibi geçip sönmüştü az ötemizde.

Genç konuklar kalktığında saat gece yarısına varıyordu, Krants'ın sözlerinden büyülenmiş, evlerinin yolunu tutmuşlardı.

Yolda Sablin, Saşa'ya:

— Korkunç şansımız varmış!.. dedi. Krants gerçek bir mucit. Bir buluş yapıyor ve bundan asla geri dönmüyor, bu çok önemli... Onun gibi olmak istiyorum ben de. Ve Minaev gibi...

Jenya'yı evine kadar geçirdi Saşa. Her ikisi de susuyorlardı. Gece ılık ve yıldızlıydı. Bir yerlerden tek bir köpeğin havlaması duyuluyordu. Jenya birden durdu ve:

— Bu doğru mu, dedi, sınavları verdikten sonra Türkmenistan'a gideceğin?

Sesi kendisini ele veriyordu. Saşa onu kucakladı ve ürkek, çekingen, öptü. Jenya da ona karşılık verdi. İlk kez öpüşüyordu Jenya böyle, hem utanmış, hem de büyük bir sevinç duymuştu. Koşmaya başladı. Saşa da onu kovaladı. Hiç ayrılmayacaklarını söyledi Saşa ona; bunu ne zamandır söylemek istemiş, ama bir türlü karar verememişti; bir buçuk ay sonra okulu bitirecekler ve artık yetişkin olacaklardı: Birlikte giderlerdi sosyalizmin ilerletilmesine katılmaya, ya da daha da uzaklara, Kore'ye falan belki... Tehlike içinde yaşayacaklardı, Krants gibi tıpkı...

Jenya gene durdu; gözleri öyle parlıyordu ki Saşa onları karanlıkta bile gördü.

— Biliyor musun Saşa, korkunç bir şey böyle öpüşmek! Bunu yapabileceğimi hiç sanmazdım... Ama yaptım, çünkü seviyorum...

Vera'yla Krants konuşuyorlardı.

— 1 Mayısta Lermontov'a gidelim! dedi Vera.

— Fırtınayı anımsıyor musun?

— Her şeyi anımsıyorum... Çembar yakınlarında bir orman var ya, sık sık oraya gidermiş Lermontov...

— Kimi görürdü acaba orada? Bela'yı mı? Prenses Meri'yi mi?

— Belki de Martinov'u... Dağlarda yansılanan bir el silah sesi ve çinko bir tabut...

— İnsana ateş edilmesi korkunç bir şey değil. Dayanabilirsin. Ama seviyorsan, bu korkunç işte. Sanki bir dakika daha geçecek ve yüreğin duracak...

— Duyuyor musun yüreğimin vuruşunu?

— Vera, biz seninle hiçbir zaman didinip durmayacağız. Cenneti verseler bize, kaçıp kendi karışıklığımıza dönmek isteriz... Neden hüzünlendin? Bir şey düşünüyorsun, ama ne?..

— Ben de bilmiyorum... Seni dinlerken tüm dünyayı dinler gibiydim demin:

Silah sesleriyle yüklüydü gece,
Nasıl heyecanlıydık, nasıl kulağımız yüreğimizde…

107

Şervinski'den çağrı mektubunu alan Voronov paniğe varan bir heyecan duydu. Lena'yı bulduğu, yaralarının kapandığı bu Kirov denilen kente bağlandığı için, yalnızca bunun için yaşıyormuş gibi geldi bir an.

Şervinski başımdan geçenleri bilmiyor. İki yıl Leningrand'da birlikte çalışmıştık onunla. Ama ben şimdi savaştan önceki ben değilim. Kırk bir yaşımdayım, fazla bir yaş değil belki bu, ama zaman zaman artık her şey geride kalmış gibi geliyor. Gerçi pek doğru değil bu: Kendimi verdiğim bir işim var, Lena var, Musenka var; ama yine de bir şeyler eksik gibi sanki, yerimden kıpırdamaya korkuyorum... Belli başlı her şey yapılıp tamamlandı burada. Ama su-enerji sistemi, projesinin boyutlarıyla insanı sarsıyor. Hayal etmeye bile cesaret edemeyeceğim bir iş bu... Şervinski baraka kurmaktan vazgeçtiklerini, doğrudan doğruya evlerden ve yollardan başlamaya karar verdiklerini yazıyor. Mekanik atölyeyi, ileride bundan gemi onarım atölyesi olarak yararlanabilecek biçimde yapıyorlarmış. Tüm bunlar olağanüstü çekici şeyler. Ama acaba üstesinden gelebilir miyim ben işin?..

Bütün gece derin bir düşünceye dalmış olarak oturdu: Nina'nın küçücük ellerini, Mişka'nın şeytanlıklarını ve uzun geri çekilme yolunu anımsadı; Sergey'i sonra, pembemsi sokakları, Don üzerindeki köprüyü, Şapovalov'u, "Köln çukurunu, kaçışını, Makiyi, Mado'yu... Geçmiş, üzerinde çok güzel hayallerin göründüğü ve yok olduğu uçsuz bucaksız ve korkutucu bir çöl gibi görünüyordu.

Aldığı tekliften Lena'ya söz etmemişti daha. Eli yanağının altında uyuyordu Lena'cık. Ne büyük bir içsel güç var bu küçücük kadında. Bir gün bile ruhsal yönden çöktüğünü, düştüğünü görmedim, oysa az şeyler çekmedi o da. Bunca yıldır bir kez ağladı benim yanımda: Kocasının nasıl öldüğünü anlatırken... Olağanüstü bir şey ona rastlamam, onunla evlenmem: Yaralı, ama sağ kalmış ve mutluluğu birlikte tadan bir çiftiz.

Gün ışıyordu. Voronov pencerenin kenarında duruyordu. Nisan olmasına rağmen her şey kışsal bir görünüm içindeydi: Kürtünler, kara dağlar... Buradan gelip geçen birine bu görünüm belki iç karartıcı, sevimsiz

gelebilirdi, ama Voronov Kirovsk'a, aşkıyla da, acısıyla da mutluluğu bulduğu bir kent gibi bakıyordu.

Neden ayrılıyorum Kirovsk'dan? Kendi kendine sorduğu bu soruyu yine kendisi yanıtlıyordu: Gidiyorum çünkü buradan da, onun için. Böyle bir iş önerisini geri çevirebilmenin olanağı var mı?

Bir su-enerji merkezi yapımı için gideceğini anlayınca büyük bir sevinç doldu içine. Az önceki kuşkularını gülümseyerek anımsadı: Ne demek, üstesinden gelebilir miyim? Yeterince gücüm var... Yaşlı babasının dedikleri aklına geldi, ağaç keserken ya da kocaman çuvalları sırtlayıp götürürken, "Melek gibi bir halkız biz," derdi, "ama evelallah şeytana pabucunu ters giydiririz…" Kendini tutamayıp yüksek sesle güldü Voronov. Lena uyandı ve şaşkınlıkla ona baktı. Voronov koşup kucakladı karısını, öpmeye başladı; uyukluyordu, şaşırmıştı Lena.

— Uyandırdığım için bağışla. Büyük bir haberim var sana: Yeni bir yapım işine katılmaya gideceğiz. Bunun ne büyük bir mutluluk olduğunu anlıyorsun değil mi? Su-enerji merkezi!.. Şervinski'den bir mektup aldım, bütün resmi işlemler tamamlanmış, istersek yarın bile yola çıkabiliriz.

Tutku dolu bir heyecanla anlatıyordu Lena'ya: Kuraklığın kol gezdiği muazzam bir alan yemyeşil bahçelere dönüşecekti: Beş buçuk hektar... Neredeyse bütün bir Fransa kadar... Uzunluğu altı yüz kilometre olan yapay bir göl... Milyarlarca kilovat saatlik elektrik enerjisi... Böyle güçlü bir istasyon ne Avrupa'da, ne Amerika'da var...

Lena'nin ne zamandır istediğiydi güneye gitmek, ama bunu kocasına söylemeye cesaret edemiyordu: Onun Kirovsk'a nasıl bağlı olduğunu biliyordu. Kocasının mutluluktan parlayan yüzüne bakıp gülümsedi:

— Musya'ya benziyorsun bu halinle, dedi. Tiyatroya götüreceğim zaman o da böyle olur...

Biliyor musun neden bu kadar çok seviniyorum?.. Hep aynı yere çakılıp kaldığım için, genç olduğumu bile unutmuşum. Ama Nikolay Voronov yürümeye başladı artık...

Kocaman gövdesi, geniş omuzlarıyla bir dev gibi göründü Lena'ya Voronov; söylediği sayılarla, uçsuz bucaksız topraklarla bir hısımlığı vardı

sanki, onlar kadar büyüktü. Genç tabii, diye geçirdi içinden, ağarmış saçları onu hiç de yaşlı göstermiyor, hatta şu tatlı maviş gözleri yok mu, iyice gençleştiriyor onu...

Musya koşup geldi. Voronov onunla oyuna girişti: Yaramazlıkta yarışırcasına oynadılar. Sonra Musya birden:

— Baba, dedi, sana koşmak olur mu hiç, başmühendissin sen?

Voronov güldü:

— Bugün olur. Bugün büyük bayramım var... Bir hafta sonra uçağa binecek ve çok çok uzaklara uçacaksın.

— Moskova'ya mı?

— Hayır, daha da uzağa, Stalingrad'a.

Arkadaşları bayramı Kirovsk'da geçirmesi için ikna etmeye çalıştılar Voronov'u, ama o acele ediyordu; Bir mezuniyet öğrencisinin hummalı sabırsızlığa içindeydi.

— 1 Mayısı Stalingrad'da kutlayacağız, dedi, bayram nasıl olurmuş göreceksiniz!

Bahar yönüne doğru uçtular. Kirovsk'da daha soğuklar vardı, ama Moskova'da uçaktan indiklerinde, havanın iyiden iyiye ılık olduğunu gördüler; karşılayıcıların üzerinde yazlık giysiler vardı, kadının biri bir demet menekşe tutuyordu.

Stalingrad uçağı iki saat sonra kalkıyordu, buna göre kente inemeyeceklerdi. Musya çevredeki tarlalara ve ormana bakıyordu. "Baba," dedi kırık bir sesle, "hani, Kremlin nerede?"

Hoparlörlerle sürekli açıklamalar yapılıyordu: "Minks-Varşova uçağı yolcuları... Taşkent'ten gelip, Kazan-Sverdlovsk-Omsk'a giden uçak... Soçi'den Kiev-Lvov'a giden yolcular... Alma-Ata Yolcuları…"

— Ne muazzam bir ülke! dedi Voronov Lena'ya. Bizim uçakta bir kimyacı vardı, Musya'nın yanında oturuyordu, hep uyudu hani, anımsıyor musun? Sahalin'e gidiyormuş... Dimitriyev ise Aşkaabat'a... (Sanki kendi

kendini yanıtlıyormuş gibi, gülümseyerek ekledi) Gerçi küçük olup, dünyayı sarsmak olanaksız değil, ama bir devde dev gibi bir yüreğin olması çok iyi bir şey...

İrkutsk'ten bir uçak geldi; Çinli bilim adamları heyetini getirmişti. Çiçeklerle karşılandı Çinliler. Gizemli bir gülümseme vardı yüzlerinde, delikanlı görünümlüydü hepsi de, ama geçmiş zamanlardan süzülüp gelen bir eskilik okunuyordu yüzlerinde. Musya koşup yanlarına gitti, sonra, "Babacığım," dedi, "onların da yıldızcıkları var şapkalarında..."

İki Amerikalı, ağızlarını kocaman açmış, gürültüyle esniyorlar ve ikide birde, "Helsinki uçağı ne zaman?" diye soruyorlardı. Hostes kaşlarını çatıyor ve, "Ne zaman duyururlarsa, o zaman?" diyordu.

Genç bir kız bir delikanlıyı uğurluyordu, Karaganda'ya gidiyordu delikanlı. Kız iki eliyle birden tutuyordu onun kocaman, geniş elini. Delikanlı kızı mı, yoksa kendini mi ikna etmek istediği anlaşılmayan bir sesle, "Çabuk dönerim..." diyordu ve gülümsüyordu, ama gözleri hüzünlüydü.

"Stalingrad-Astrahan yönüne gidecek olan uçak kalkışa hazırdır..."

Kapılar kapanmış, ama henüz kalkış işareti verilmemişti. Voronov küçük pencereden dışarısını seyrediyordu. Uğurlayıcılar el sallıyorlardı. Birden uzakta Mado'yu görür gibi oldu, çevresi insanlarla çevrili, yürüyordu. Az kalsın bağıracaktı: Gerçekten Mado mu?.. Uçak pistte ilerlemeye başlamıştı. Hayır, herhalde bana öyle geldi, yüzüne bile dikkat edemedim. Sonbaharda, gerçi, buraya gelmeyi düşündüğünü yazmış ve Nina Georgiyevna'nın adresini sormuştu, ama daha sonra hiçbir haber çıkmamıştı. Herhalde bana öyle geldi. Paris'tedir sanırım şimdi. Ne yapıyor, nasıl yaşıyor acaba? Nedense hep eskisi gibi olduğunu düşünüyorum onun, savaşıyor ve kendine Sergey'le aynı taburda olduğumu söylediğim günkü gibi onu düşlüyordur?

Uçak güneydoğuya doğru hızla yol alıyordu. Aşağıda uçsuz bucaksız bozkır... Voronov elinde olmadan lanetli '42 yazını anımsadı. Sergey'le birlikteydiler, bazen durgun, suskun, bazen heyecanlı, coşkun yürüyorlardı: Sergey'in yüzünde belli belirsiz bir gülümseme dolaşıyordu. Mado'nun onu unutamayışını anlıyorum. Onunla topu topu bir ay birlikte olduk, ama

ömrümde karşılaştığım hiç kimse bende onun bıraktığı etkiyi bırakmadı. En korkutucu günlerde bile, zaferi kazanacağımızı söyledi ve Doğuya doğru öyle yürüdü ki, sanki önünde Stalingrad olduğunu biliyordu. Hafif, ele gelmeyen bir acısı vardı: Akpelin kokusu gibi...

Don... Burada küçük bir demir parçası tüm hayatını değiştirdi. Arkadaşlar benim nasıl olup da Makiye düştüğüme şaşıyorlar, oysa başka türlüsü olabilir miydi? Niye Ayı derlerdi Fransızlar bana? Mickey takmıştı bu adı. Herhalde ayıya benzediğimden: Ağır ve hantal... Ama ayı kalktı artık, yürüyor…

Elektrik santralinin traktör fabrikasının yanına kurulması ne iyi! Alman raporlarında bu fabrikadan ne kadar çok söz edilirdi... Kafalarını burada çarpmışlardı taşa da ondan. Amerikalılar istedikleri kadar bağırsınlar, gözdağı versinler, Moskova'ya, Bakü'ye, Volga'ya kadar kaç mil olduğunu hesaplasınlar... Stalingrad'da, su-enerji merkezi kuruluyor. Yine öncü bir kent Stalingrad. Urallar makine gönderiyor Stalingrad'a, Sibirya orman; ve dört bir yandan insan akıyor. Büyük bir savaş veriliyor: Enerji için, ışık için, hayat için!

Üç saat sonra Stalingrad sokaklarında yürüyor ve sessizce gülümsüyordu. Sergey burada dövüşmüştü. İnsanlar burada kurtarmışlardı geleceği. Zordu bu duyguyu açıklayabilmek: Yüreğin heyecan, coşku, anı doluydu; toprağı öpmek istiyordun: Sıradan bir toprak değildi bu...

Ne de çabuk onarmışlar kenti! Sokaklar, mağazalar, otobüsler. Yemyeşil, ağaçlı yollar. Musenka hayran olmuştu: "Baba, bak, görüyor musun?" Kuzeyde büyümüştü çocuk, ne böyle yüksek ağaçlar, ne de böyle parlak çiçekler görmüştü...

Durmadan yeni yapılar yapılıyordu. Nereye baksan iskeleler, vinçler, Kızıl pankartlar güneşte tutuşmuş gibi: "Yaşasın 1 Mayıs!"

Mussenka kavşakta durmuş, heceleyerek okuyor:

"Ba-rış Cad-de-si!"

Gülüyor Musenka. Voronov da gülüyor. Lena'nın koluna giriyor sonra. Yüreğinden taşan bir şeyler söylüyor ona. Rabıta yok söylediklerinde:

— Aşkım benim, görüyorsun, Stalingrad'dayız... Beni dirilttiğin için teşekkür ederim sana. Burada savaşın yazgısı belirlendi... Durumumuzun çok kötü olduğu bir sırada Stalin, elbet bizim sokağımızda da bayram olacak, dedi. İşte bayram: Barış Caddesinde 1 Mayıs...

— Baba, şu ağaçtaki çiçeği görüyor musun? diye soruyor Musya. Mum gibi tıpkı. Ne ağacı bu?

— Kestane, canım. Şimdi baban seni kaldırır ve daha yakından görürsün çiçekçiğini...

108

Garstone davası Amerikan gazetelerini meşgul etmeye devam ediyordu. Şibalov, güya Sovyet büyükelçiliğinden aldığı bir yönergeyi sunmuştu savcılığa. Gazetelerde "yönerge"nin çevirisini okuyan Danilevski gülümsedi: Bogart, Sovyetler Birliği'yle ilgili konularda uzmanları var sanıyor kendilerini galiba, ama bu adamların tümü karacahil. Sahte belge düzenlemeyi öğrenemediler gittiler. Minaev'in ceketine dikilenlerden bile kötü bunlar.

Moskova'ya, Albay Roberts'in yeni bir provokasyona giriştiğini yazdı. Sonra Senatör Low'un arkadaşı Senatör Keyne ile görüştü.

— Bir su baskını olduğu zaman, dedi Keyne, hiç kimse, rüzgâr nereden esti de oldu bu, diye kafa yormaz. Bir taşkın vardır çünkü ortada, bunun dehşeti vardır. İnsanlar konuşup görüştükçe, ben savaşın kaçınılmazlığına inanmıyorum. Paris konferansında, gerçi aykırı sesler de duyuldu: Ama görüşmeler yine de bombardımanlardan daha iyidir.

Yüzüne o çok ustalaştığı gülümsemelerden birini konduran Danilevski:

— Çok haklısınız, dedi.

Sonra düşündü: Çok ilginç, Keyne neden görüşmek istedi acaba benimle? En rezillerinden biri oysa senatonun... Ocakta Moskova'ya bomba atılmasını önermişti.

— Haber-bilgi alışverişi ve genel olarak gazetecilerin tüm çalışmaları, karşılıklı anlayışın gelişmesine yardım eder. "Pax" ajansı muhabiri Bogart'a hâlâ vize vermeyişinize doğrusu çok gücendim Mr. Danilevski. Bogart, hayatını Amerikalılarla Ruslar arasında dostluk kurulması ülküsüne adamış bir çocuktur. Temsil ettiği ajansa gelince, tümden bir programdır bu ajans. Genel direktörlerini tanırım, her konuşmamızda bana sorunların silah zoruyla çözümlenemeyeceğini, uzlaşma, antlaşma yollarına gidilmesi gerektiğini söylemiştir...

Şimdi anlaşıldı! Robert, son zirzopluğuna karşı tepkimizin nasıl olduğunu anlayabilmek için senatere yoklama yaptırıyor. Bogart konusunda

bir şeyler yapabileceğimizi ihsas etmeliyim Keyne'e.

Senatör, "Pax" muhabirini övmeye devam ediyordu:

— Rusya'da topu topu iki ay kalmasına rağmen Sovyet hayatını çok iyi kavramış bir insandır kendisi.

Danilevski yüzünde aynı gülümsemeyle:

— Mr.Bogart'ın vize işlemi konusunu yeniden gözden geçiririz, dedi. Sovyet hayatını çok iyi kavramaya gelince, gazetelerde herhalde güya bizim elçilik görevlilerinden birisince düzenlenen "yönerge"yi okumuşsunuzdur? Orada, örneğin Mr. Bogart gibi, alanında bilgi sahibi olan kişiler için çok gülünç sayılacak şeylerden söz ediliyor... Sizinle görüşmekten çok memnunum Mr. Keyne. İçtenlikli görüşmelerin yapılacağı zamanın da geleceğini umut ediyorum...

Senatör çıkınca, Danilevski'nin yüzündeki gülümseme bir anda kayboldu. Küstah herifler! Her şey o kadar beyaz iplikle dikili ki...

Yarın bayram, onları düşünmemeye çalışmalıyım.

Moskova için bir telefon görüşmesi yazdırdı Danilevski. Çok heyecanlıydı: Gerçi sınavlar yaklaştığı için (Moskova üniversitesi filoloji fakültesinde okuyordu Marussia) moralinin bozuk olduğunu yazıyordu kızı, ama Danilevski sorunun yaklaşan sınavlar değil, başka bir şey olduğunu hemen anlamıştı. Geçen yaz Moskova yakınındaki bir yazlık dinlenme evinde Marussia ile bir ay geçirmişti. Marussia neşeliydi, kitap okuyor, tiyatroya gidiyor, spor yapıyordu. Öğretmenlerinin ve arkadaşlarının taklitlerini yapıp babasını güldürmüştü. "Şeytan" adını takmıştı Danilevski ona. Oysa şimdi, "Bazı anlar oluyor ki yaşamak bile istemiyorum..." diye yazıyordu. Heyecan içinde kızına ne olmuş olabileceğini düşünüyordu Danilevski. Telefonda onun hiçbir şey anlatamayacağını çok iyi biliyor, ama yine de heyecanla bekliyordu konuşmayı. Hiç değilse sesini duyabilecekti!..

Ses hiç iyi duyulmuyordu ve Danilevski bağırıp durmak zorunda kalmıştı:

— Marussia, beni duyuyor musun?

Uğultular arasında güçlükle duyabildi kızının sesini:

— Hiçbir şey duyulmuyor...

Telefoncu kız araya girdi:

— Daha yüksek sesle konuşun.

Danilevski bağırdı:

— Marussia sağlığın nasıl?

Birden uğultular kesildi. Çok güzel duymaya başladılar birbirlerini. Kızının neşeli sesini duyan Danilevski'nin yüzü ışıdı.

— Her şey yolunda baba. Ya sen nasılsın?

— Ben de iyiyim... Karamsar bir mektubunu aldım...

— Sonradan çok üzüldüm yolladığıma. Şimdi her şey yolunda.

— Bayramın kutlu olsun Marussia.

— Senin de baba... Moskova'da havalar çok güzel... Yazlık giysilerimi giydim ben... Duyabiliyor musun beni?

— Çok iyi duyuyorum. Moralin nasıl?

— Çok iyi! Duyuyor musun beni? Baba sana bir haberim var. Yalnız, şaşırma... Evleniyorum. Pavlik'le... Kızmadın ya?

— Bunu da nereden çıkardın? Kucaklarım seni.

Yazın görüşürüz...

Marussia'nın iç çektiğini duydu:

— Ah bir sınavlarımı verebilseydim... Hoşça kal baba!

Danilevski gülümsedi: Meğerse neymiş sorun! Herhalde Pavlik'le kavga etmişti yaşamak istemediğini yazdığında... Çok gülünç, demek Marussia da evleniyor ha? Aslında hiç de gülünç değil, bana hâlâ çocuk gibi geliyor, ama bu temmuzda yirmi birini dolduracak. Pavlik'e karşı kayıtsız bulmuştum oysa onu. O geldiğinde hemen ciddileşmiş, şaka yapmayı falan bırakıp susmuş, ya da tam tersine iğnelemeye başlamıştı oğlanı; bir

seferinde de odasına kaçmış ve kapıyı kilitleyip bütün gece orada oturmuştu. İki hafta süresince devamlı olarak "Dinamo"ya gitmemi, orada çok ilginç bir maç olacağını kanıtlamaya çalıştı durdu; Sonra Pavlik futbolu sevmediğini söyleyince de bir daha maç lafını ağzına almaz oldu. Yakışıklı, iyi bir çocuk Pavlik, jeolog. Tiyatroya meraklı. Tek kelimeyle çocuk. Belki de yaşlandığım için böyle söylüyorum? Öyle ya, yirmi dört yaşımda ikinci kez Vera'ya aşık olmuştum ben... Marussia'nın neşeli konuşması çok iyi oldu, mutlu anlaşılan yavrucak...

Gazetelerin başına oturdu ve yeniden Amerika'yla doldu kafası. Kimya enstitüsü en akıllıca savaşın biyolojik savaş olduğunu bildiriyor, çünkü bu durumda düşman ülkenin ekonomisi yıkılmamış oluyor. Batı Berlin'de, sokak manevralarında Amerikan askerleri gözyaşartıcı bombayı başarıyla kullanmışlardır. –Yirmi Japon tümeni kurulmasıyla ilgili olarak, General Simamura ile yapılan görüşmelerde ilerleme kaydedildi.– Atlanta'da, beyaz bir kadına küçük düşürücü davranışta bulunan bir zenci asıldı. –Chicago'da barış propagandası yapan on dört hişi tutuklandı.– Catch maçları bir yılda on beş milyon dolar getirdi, en başarılı enstantane, Amerikan "Süpermen"inin Kızıl Hayaleti abandone ettiği l7. dakikaydı; halk, "Bitir işini! Öldür onu!.. diyerek Amerikan Süpermenine çılgınca sevgi gösterisinde bulundu. Albany: On üç yaşında bir çocuk, yirmi dolar için yaşlı bir kadını öldürdü.

Danilevski pencereye gitti. Numaralanmış, dümdüz sokaklar uzun ve sıkıcıydı. Bir türlü alışamamıştı bu kente: Sapa bir taşra bölgesi, tam bir memur cenneti... New York'ta arada bir de olsa canlı insanlar görebiliyordun, öfkelenen, savaşım veren insanlar... Burada ise kör bir kendini beğenmişlik, çılgın senatörlerin entrikaları, Mac Arthur'la Acheson, Danovan'la Roberts arasında "soğuk savaş" vardı. Aslında New York da berbattı: Gizli anlaşmalar, ticari sözleşmeler, telaşlı, koşturup duran insanlar; ne bir düşünce kırıntısı, ne bir acıma... Ne zaman doğacak güneş Amerika'nın üzerine? Uçsuz bucaksız topraklar, dev gibi kentler, dağlar, çağlayanlar, okyanuslar, sağlam, yürekli insanlar, göçmen akınları ve gece: Uzun, kapkara bir gece...

Saatine baktı. Moskova'da yürüyüş kolları sırava girmekte, gençler dans etmektedir. Marussia herhalde uyuyordur, kendisiyle konuştuğumda saat orada gecenin ikisiydi. Ama hayır, uyumuyordur: Sokakta şarkılar,

kahkahalar, onca neşeli gürültü varken... Herhalde mavi elbisesini ve benim armağan ettiğim süet ayakkabılarını giyecektir... Merak ediyorum, acaba çiçek getirecek mi Pavlik ona? Şimdi gençler arasında ne yapıldığını bilmiyorum. Ben Vera'ya çiçek götürmüştüm, ama utandığımdan, görülmesin diye gazeteye sarmıştım...

Gözlerini kapadı. Moskova'yı görüyordu. Puşkin Anıtı, çiçeklerle süslü dükkânlar... Bir çocuk yalanarak dondurma yiyor... "Benim o çocuk" diye düşündü Danilevski ve uyudu.

109

Otuz Nisan günü, akşama doğru, Nina Georgiyevna pencerenin önünde oturuyordu. Pencere camı, batmakta olan güneşin pembe ışıklarıyla yıkanıyordu; dışardan, uzaktan uzağa, oynayan çocukların sesleri duyuluyordu. Nina Georgiyevna az önce Valya'nın mektubunu yanıtlamıştı: "Mutluluktan ağladım mektubunu okurken..." Valya eskiden de yazardı iyi olduğunu, ama Nina Georgiyevna onun coşkulu sözlerinin ardında gizli bir kederi, hatta zaman zaman umutsuzluk olduğunu görürdü. Yalnız bu son mektubunda, Valya'nın, mutluluğunu didine uğraşa elde ettiğini, tiyatroyla bağının rastgele olmadığını ve onun gerçekten hayallerle yaşayan, yetenekli, güçlü bir insan olduğunu anlamıştı.

Nina Georgiyevna çocuklarının da, çocuklarıymış gibi görmeye alıştığı ötekilerin de, artık yollarını bulduklarını, moral yönden güçlendiklerini düşünüyordu.

Ocakta Olga'nın yanında iki hafta kalmıştı. Musenka kocaman kız olmuştu, çok iyi yürekliydi ve büyük bir hayalciydi: Kendisi masallar uyduruyordu artık. Olga işinden memnundu, şantiye şefinin sekreteri olmuştu. Nina Georgiyevna uğursuz bir geceyi anımsadı. Leningrad ve Tallin'den artistler çağrılmıştı kulübe. Olga sabaha kadar dans edeceklerini söylüyordu. Giyeceği tuvaletiyle ilgili kararsızlıkları ve akıl danışmalarıyla bıktırıp usandırmıştı Nina Georgiyevna'yı; koyu yeşil ipekten, uzun bir elbise dikmişti o gece için. Öte yandan Olga'nın sık sık mühendis Tamm'dan söz edişi Nina Georgiyevna'nın gözünden kaçmamıştı. Yeni elbisesini prova ederken de açıkça söylemişti: "Acaba Tamm beğenecek mi?.." Nina Georgiyevna soğuk aldığı için konsere gidememişti. İkide birde saatine bakıyordu: Olga nerde kaldı? Sinyakov çoktan gitmişti kulübe. Elbise değiştiremeyecek eğer biraz daha geç kalırsa... Olga geldiğinde on biri geçiyordu saat, donmuştu, ama sevinçliydi Olga. "Kulübe gitmeyecek misin?" diye sormuştu Nina Georgiyevna. Olga gülümsemişti: "Dans edecek halim yok... Geç oldu. En önemlisi de çok yorgunum. Biliyor musun, on iki kilometre yol gitmemiz gerekti, rüzgâr öyle kar yığmış ki yola, korkunç..." Sonra olanları anlatmıştı annesine: Biriken mektupları ayırıp dosyalamak için biraz geç kalmıştı işte. Herkes çıkmıştı. Muhasebeci

Sokolov nöbetçiydi o gece. Telefon çalmıştı: Acele şantiye şefini istiyorlardı. Sobolov'un inşaat işlerinden hiç mi hiç anladığı yoktu, bu yüzden gayet sakin, "Kimse yok," demişti, "pazartesi sabah gelecekler..." İyi ki Olga'ya da söylemişti telefon edildiğini: Olga hemen anlamıştı: Bir kaza tehlikesi vardı; doğruca şantiye şefinin evine koşmuştu; temizlikçi kadın şefin dinlenmek için pazartesiye kadar daçaya gittiğini söylemişti. Güçlükle bir araba bulabilmişti Olga. Ama bu kez de şoför kalın kafalının teki çıkmıştı, asıl yolu bırakıp ara yollara sapmış ve rüzgârın biriktirdiği karlar arasında takılıp kalmışlardı. Olga şoföre yürüyerek gidip haber vermesini söylemiş, ama adam yolu bilmediğini bahane ederek tek başına gitmeyi reddetmişti. Neyse, gidip haber vereblimişlerdi sonunda. Şantiye şefi kendi arabasıyla getirmişti Olga'yı... Nina Georgiyevna Olga'nın üzüldüğünü sanmıştı: Ne zamandır beklediği bir geceydi bu, yeni elbise dikmişti kendisine... Ama Olga ısınmak için bir kadeh likör içmiş, gülmüştü. Ancak yatarken, yine gülümseyerek, "1 Mayısta giyeceğim elbisemi..." demişti. Nina Georgiyevna, "O elbisenin içinde Tamm seni çok beğenecek, eminim bundan..." demek istemiş, ama sessizce yanağından öpmekle yetinmişti. Hayır, Olga'dan yana korkacak bir şey yoktu...

Pravda'da Mimar Vlakhov'u öven yazının yayınlanmasından sonra herkes Nina Georgiyevna'yı kutlamıştı. Oysa onu asıl sevindiren Nataşa'nın anlattıkları olmuştu: Vassia kendisine daha yüksek bir mevki verilerek Moskova'da çalışması önerisini geri çevirmiş ve Minsk'te kalmıştı. Gerçek bir tutku Vassia'nınkisi... İnsanlar vardır, onlar için sanat bir memuriyet ya da kariyerdir; nasıl yaparlarsa o güne en uygununu yapmış olacaklarını hesaplarlar, ya da şeflerinin nelerden hoşlandığını tahmin etmeye çalışırlar. Vassia ise yanıyor, onun için Minsk her şey demek, her sözünden bu anlaşılıyor. Savaştan önce bana dümdüz, tek taraflı gibi gelirdi Vassia, her söyleyeceğin şeye karşı hazır bir yanıtı vardı. Bunun bir çocukluk olduğunu anlayamamışım o sıralar. Şimdiyse onun ne kadar karmaşık bir özyapısı olduğunu görebiliyorum. Olağanüstü bir coşku ve esinle, son derece sağlam, sağlıklı hesapların bileşimi. Ne sanatı bayağılaştırıyor, ne de hayatı küçük görüyor: Bir uyum ve denge sağlamaya çalışıyor. Nataşa onun Minsk'e yaptıklarını nasıl da heyecanla anlatıyordu... Hâlâ delişmen bir kız gibi seviyor sanki onu Nataşa. Oysa o da artık deli dolu bir kız değil, işinde başarı kazanmış, saygınlığı olan bir bilim işçisi; güçlü, kararlı bir özyapısı var, kafasına koyduğunu gerçekleştiriyor. Eskiden birbirlerinden ayn

yaşadıkları için kızardım onlara, aşkları tükendi herhalde, diye düşünürdüm, oysa şimdi daha da çok seviyorlar birbirlerini, ayrılığın tek etkisi, ilişkilerine bir de romantikliği katması oldu. Nataşa'nın burada olması büyük mutluluk benim için. Benim yaşımda birinin gelecekle yaşaması çok güç artık... Vasenka akıllı, yetenekli bir çocuk; boşuna üzülüyor Nataşa onun için; Sergeyciğim de küçükken tıpkı onun gibi dur-durak bilmez bir haylazdı... Vasenka, Musenka'nın yüz seksen derece tersi. Masal sevmiyor, ama Raymonde Dien'in kendisini nasıl rayların üzerine attığını anlattığımda ağzı açık dinliyor. Olga da Musenka için üzülüyor, çok yufka yürekliymiş; "bizim zamanımıza göre değil bu kız" diyor. Vasenka'ya hayranmış o da. Oysa Sergey'ciğim de küçükken hem yaramazlık yapardı, hem de Musenka gibi hayaller kurardı. Sonra da öyle kaldı zaten: Gözü pek, atılgan, ama aynı zamanda sevecen ve ince... Ondan hiçbir şey kalmamış olması ne kadar acı... Vassia bir kent kuruyor, oysa Seryoja'nın mesleği başkaydı. Yurtdışında görevlendirilmeden önce kurduğu köprü '41'de havaya uçuruldu. Zaten o öyle yapılara falan kendini verenlerden değildi...

Nina Georgiyevna masaya gitti, Sergey'in fotoğrafına baktı. Kafasını hafifçe geriye kaykıtmıştı Sergey. Sabahleyin bir demet kardelen çiçeği koymuştu Nina Georgiyevna fotoğrafın önüne. Hiç çiçeksiz bırakmamaya çalışırdı zaten fotoğrafı. Çok severdi Sergey'im çiçekleri; Paris'ten döndüğünde, "En çok hoşuma giden de," demişti, "çiçeğin orada en zorunlu eşyaların başında yer alması. Anımsıyor musun, çiçek dolu küçük el arabalarından nasıl şebboy, menekşe, inci çiçeği satardı kadınlar... 'Fleurissez-vous' diye bağırırlardı, buna bizim dilimizde karşılık bulmak olanaksız; 'kendini çiçekleme' diye bir fiil yok bizim dilimizde..." Her şeyi anlatırdı bana. Yalnızca O'nu hiç anlatmamıştı... Voronov yazmasaydı hiç öğrenemeyecektim bile...

Hava kararmıştı, ama o ışıkları açmadan öylece koltuğunda oturuyordu; kafasından her şeyi silip atmıştı, yalnızca bir tek şeye vermişti kendini, yalnızca bir tek şeyi duyumsamaya çalışıyordu: Sergey onunla birlikteydi ve bembeyaz çiçeklere bakıyordu.

Kapı çalındı. Nina Georgiyevna kalktı, kapıyı açtı. Sırtında yağmurluk, genç bir kadın duruyordu karşısında. Kocaman, görmez gibi bakan gözleri ve olağanüstü güzelliğiyle büyülemiş, şaşkına çevirmişti onu. Çok bozuk bir Rusçayla, "Ben... Nina Georgiyevna Vlakhova'yı arıyordum..." dedi.

Nina Georgiyevna birden anladı kim olduğunu gelenin. Bağırdı: "Siz?" Mado kollarını açıp ona doğru atıldı. Cesaret edemiyorlar, susuyorlardı: Öylesine duyguyla yüklüydü ki her ikisi de, sözcüklerin çok yavan kaçacağından korkuyorlardı.

Mado, Nina Georgiyevna'ya bakıyordu: Ne çok benziyormuş Sergey annesine: Gözler, yüz, ağız... Yalnız burnu biraz başkaydı onun... Duvarda Sergey'in kocaman bir fotoğrafı asılıydı: On yaşlarında, şişko yüzlü bir çocuk... Ve Mado, kestanenin altındaki bankta otururken kendisine mutluluktan söz eden adamı hemen tanıdı...

Sergey'in annesini daha yaşlı sanıyordum. Gözleri ne kadar genç bakıyor oysa, tüm olarak yüzünün anlatımı da öyle... Küçücük oda tıklım tıklım kitap doluydu. Duvarda bir peyzaj: Kırmızı kiremitli, yeşil panjurlu küçük, beyaz bir ev... Belki de Fransa'dandır? Lenin'in kocaman bir fotoğrafı; başında şapka, ayakta duruyor, yüzüne gölge düşmüş…

Nina Georgiyevna da gizlice Mado'ya bakıyordu: Ben de tam böyle düşünmüştüm onu: Seryoja'nın sevdiği her şeye sahip: Coşku, sevecenlik, incelik, ve manevi güç: Onun partizan müfrezesinde oluşunu şimdi daha iyi anlıyorum...

Sonunda Nina Georgiyevna ürkek ürkek sordu:

— Çok oldu mu Moskova'ya geleli?

— Dün değil önceki gün geldim. Bir heyetle birlikte... 1 Mayıs törenlerine çağırdılar bizi. Dün arayacaktım sizi. Ama bir fabrikayı gezdirdiler. Voronov'dan ta ne zaman almıştım adresinizi...

— Biliyor musunuz, inanılmaz bir şey, ama geldiğiniz sırada ben de sizi düşünüyordum. Zaten pek sık düşünürdüm sizi... Ve derken bugün...

Sustu. Utanmıştı. Fransa'dan sormaya başladı. Mado anlattı: Fransa kaynıyordu, Amerikalılar her yerde üs kuruyorlardı, gerçek bir işgaldi bu, ama halk karşıydı.

— Kışın Eisenhower geldiğinde her yerde büyük gösteriler yapıldı. Dokerleri bir görseydiniz! Ne aç bırakılarak, ne kurşunla durdurulamaz dokerler. Paris'te "Astoria" çevresinde polis barikatı yarıldı. Amerikan

kurmayı yerleşiktir "Astoria"da. Yoldaşlarımızdan birinin genç bir karısı var. Metronun korkulukları üstüne çıktı. Aşağı ittiler onu. Bacağı kırıldı. Geçenlerde yeniden bir gösteri yapıldı, ateş açtılar, Berty fabrikalarından bir işçi kızı öldürdüler...

— Uzun yıllar önce, genç bir kızken, ben de bir gösteride bulunmuştum Paris'te. Çok güzel bir gösteriydi. Genç bir kız elindeki bayrağı jandarmalardan koruyordu. Onun için, söylediklerinizi çok iyi anlayabiliyorum... Fransa'yı tanırım ben... Döndüğünde Seryoja anlatmıştı...

Nina Georgiyevna'nın sesi titredi, Mado da heyecanlanmıştı: İlk kez geçiyordu adı Sergey'in. Nina Georgiyevna kendini topladı:

— Anlatmıştı, genç bir işçiyle tanışmış orada. "Roche Ainé" fabrikasından... '40'ta, Paris düştükten sonra oluyor bu...

— Herhalde Millet olacak... Direnişte Pépé diye çağırırdık onu. Bir Gestapo subayına ateş edip öldürmüş ve '41 Aralığında kurşuna dizilmişti. Ölmeden önce yoldaşlarına, zafere ve gücümüze inandığını yazmıştı. Voronov bana nasıl geri çekildiklerini anlatmıştı. Sergey'le birlikteymişler... Voronov'la rastlaşmamız bir öykü gibi... Bilmiyorum, anlattı mı size: Hapishaneye yapılan bir baskına katılmıştı Voronov, içlerinde benim de bulunduğum bir sürü yoldaşı özgürlüğe kavuşturdu partizanlar... Biz Ayı derdik ona. Savaşmayı o öğretti bize...

— Bugün bir kart aldım ondan. Moskova'dan geçmiş; Ama kente inememiş: Stalingrad'a gidiyormuş. Büyük birtakım şeyler yapacaklarmış orada...

— Stalingrad'ın nasıl yeniden kurulduğuna ilişkin çok şeyler yazılıyor bizde. Belki oraya da götürecekler bizi. Öyle görmek istiyorum ki Stalingrad'ı!.. Voronov bana Sergey'in orada çarpıştığını yazmıştı...

Nina Georgiyevna'nın gözlerinden birkaç damla yaş düştü. Mado da ağlamaya başlamıştı. Sonunda duyulur duyulmaz bir sesle:

— Ölmedi o, dedi. Bunu siz de biliyorsunuz... Gencecik bir kızken Paris'ten Rusya'ya nasıl gittiğinizi anlatmıştı bana. Rusya'da sizi hapishanenin beklediğini biliyordunuz. Caydırmaya çalışmışlardı, ama

kabul etmemiş ve dönmüştünüz Rusya'ya, mutluluğunuzun bu dönüşte olduğunu biliyorsunuz...

(Mado güçlükle konuşabiliyordu, gözyaşlarından boğulacak gibiydi. Kestanenin altındaki bank, Sergey'in gazeteyi açışı ve birisinin hım hım bir sesle söylediği şarkı: "İşler tıkırında bayan markiz..." Sergey daha o zaman biliyordu döneceğini ve beni yanına almayacağını...)

— Büyük bir mutluluğu tattınız siz, dedi Nina Georgiyevna. Benim bir Sergey'im yoktu...

Uzak gençlik yıllarını anımsadı, şairi, karnavalı, daracık, karanlık bir sokaktaki öpüşmeyi... Hayır, gerçek bir aşkı tatmadım ben!..

— Gençken çok hayal kurardım. Şimdi bunları anımsamak gülünç bir şey... Bana öyle geliyor ki nem varsa Sergey'e verdim ben...

Mado onu kucakladı, fısıldayarak ve çabuk çabuk:

— Onu nasıl sevdiğimi bir bilseniz! dedi. Benim için ölmedi daha o. Onunla gezer, onunla konuşurum ben... Ondan sonra hiç kimseyi sevemedim. Sevemem de... Yazıklandığımı sanmayın, mutluyum ve onun aşkından gurur duyuyorum! Beni fark ettiği ve çağırdığımda geldiği için gurur duyuyorum… Dün değil önceki gün havaalanından kente iniyorduk... Bizim için Moskova'yı görmenin ne demek olduğunu biliyor musunuz? Aslında inançlarımız yüzünden bizi eziyorlar, zindanlarda çürütüyorlar, öldürüyorlar. Ve ben kocaman bir kent gördüm bugün, yapılan üniversiteler gördüm, geniş caddelerden geçtim, kocaman, yepyeni evler, koca bir halk, neşeli genç kızlar gördüm. Bu, biliyor musunuz, anlatılmaz bir mutluluk, bunca yoldaşımız boşuna ölmemişler demek... Tüm yol boyunca gülümsedim durdum. Sergey vardı yanımda, koluna girmiştim onun. İnanç verdi Sergey bana, kurtardı beni... Gece sokağa baktım, odamın penceresinden Kremlin'in yıldızları görülüyordu; Ve Sergey'i kucakladım, ona, "Canım, dedim, bak, bu kez yanın sıra getirdin beni, kentine getirdin..."

Mado gittiğinde kulelerden ve çatılardan güneşin en son ışıkları da çekilmek üzereydi. Yollar iyice boşalmıştı. Mado yürüyor ve gülümsüyordu: Sanki şu anda Moskova'nın yemyeşil bulvarlarından birinde Sergey'le karşılaşmıştı, öyle taptaze bir gülümsemeydi bu...

Nina Georgiyevna 1 Mayıs gösterilerine, ne olursa olsun, okuluyla birlikte katılmak istiyordu. Okul müdürü onu caydırmaya çalışmıştı: "Kendinizi korumalısınız, kaç saat ayakta durmanız gerekecek..." "Son bir yıldır çok iyi hissediyorum kendimi," demişti Nina Georgiyevna, "hatta yaşımı bile unuttuğum oluyor zaman zaman..."

Gogol Bulvarı'nda uzun süre beklemeleri gerekti, şarkı söylediler, dans ettiler. Hava da değişip duruyordu: Bazen yağrnur yağıyor, bazen güneş açıyordu ve ıslak caddeler ışıl ışıl parlıyordu.

Nina Georgiyevna öğrencilerine "Astoria"ya doğru atılıp polis barikatını yaran genç Fransız kadınını, dokerleri anlattı. En sevdiği öğrencisi Mişa Rogov bas sesiyle:

— Yamanmışlar vallahi! dedi. Amerikalıları da kovacaklarından eminim ülkelerinden!..

Kızıl Meydan'a geldiklerinde Nina Georgiyevna tribünde Mado'yu gördü. Ona el salladı ve gülümsedi.

Tıpkı Sergey'in gülümsemesi, diye düşündü Mado. Büyük bir mutlulukla izliyordu töreni. Ne büyük bir güç! Berty işçileri, Josephine, Marsilyalı dokerler de gelip görebilselerdi! Yalnız değiliz biz, böyle bir halk var yanımızda!.. Neales'in ya da Bédier'nin çılgına dönmelerinin nedenini anlayabiliyorum; kartları daha yeni karıştırıyorlar, ama oyunu çoktan kaybettiler... Nina Georgiyevna öğrencileriyle birlikte yürüyor, pankartlarında, "Barış, savaşı yenecektir" yazılı. Ve çiçekler... çiçekler... Ne güzel yüzleri var oğlanların. Bir tanesi Sergey'e benziyor. Çocukken Sergey de bu alandan geçmişti... Hayır, inandığımız, uğruna dövüştüğümüz şey soyut bir fikir, bir hayal değil, hayatın ta kendisi: Kocaman, karmaşık, coşkun, ateşli, kaynayan, köpüren hayat... İşte işçiler geçiyor. Bağırmak istiyorum onlara: "Hotchkiss, Berty, Gnome et Rhone işçileri de sizlerle birlikte!.. Çok kalabalıklar, ama aslında burada olduklarından da çoklar: Tüm dünya onlarla birlikte artık.

Mozolenin önünden geçerken Nina Georgiyevna Stalin'e baktı; Stalin gülümsüyordu, Nina Georgiyevna da gülümsedi; eski dünyayı bilen, Lenin'le birlikte olmuş, onunla birlikte çarpışmış, zindanlarda yatmış ve çok ağır bir yükü omuzlamış adam baktı ve gülümsedi: Sovyet devletini

güçlendirmiş, halkı korkunç bir fırtınadan geçirmişti, şimdi de barışı, soluk alıp vermeyi, hayatı koruyordu...

Güneş bir an koyu-leylak rengi bulutları yırttı:

— Yaşasın barış bayrağının taşıyıcısı!

Herkes Stalin'e baktı. Tüm dünya bakıyor ona, diye düşündü Nina Georgiyevna...

Köprüye doğru inmeye başladı yürüyüş kolu.

Mişa Rogov yabancı konuklar grubunu görünce bağırdı:

— Yaşasın bütün dünyada barış!..

Sesi kısıldığı için son sözcükler cırlak bir sesle çıkmıştı. Bütün arkadaşları güldüler. Mişa utanmıştı. Ama biraz sonra ıslıkla "Hoşça kal sevgili şehrim"i çalmaya başladı ve yanında yürüyen kız arkadaşları alkışladılar. Herkes neşeliydi. Nina Georgiyevna da neşeyle gülüyordu. Bardaktan boşanırcasına yağmaya başlayan yağmur bile dikkatini çekmemişti kimsenin: Bardaktan boşanırcasına, pırıl pırıl bir yağmur yağıyordu Moskova'ya.

Moskova, 1950-1952

[1] Budist tapınaklarına verilen ad – ç.n.

[2] l9. yy. Rus şairlerinden Lermontov'un "Zamanımızın Kahramanı" adlı romanının başkahramanı. Sevgilere, dostluklara kayıtsız, bencil bir tip. – ç.n.

[3] Turgenyev'ın "Babalar ve Oğullar" adlı romanının başkahramanı.

[4] Tolstoy'un "Savaş ve Barış"ının kahramanlarından biri. –ç.n.

[5] İkinci emperyalist savaşta Almanlara karşı yiğitçe savaşmış komsomol üyesi partizan kız. l94l yılı aralığında Almanlar tarafından asıldı. On sekiz yaşındaki partizan Zoya'nın yiğitlikleri ve hayat hikâyesi birçok sanat eserine konu olmuştur.

[6] Pablo Neruda (ç.n.)

[7] Patlayıcı bir madde –ç.n.

[8] Bazarov, Oblomov, Andrey Bolkonski, sırasıyla: Turgenyev'in "Babalar ve Oğullar", Gonçarov'un "Oblomov", Tolstoy'un "Savaş ve Barış" romanlarının başkahramanları –ç.n.

[9] Lermontov'un ünlü romanı –ç.n.

[10] Eski Grek mitolojisinde tanrılarca konulan kuralara karşı gelenleri cezalandıran tanrıça. -ç.n

[11] Pedoloji–(Yunanca: Pais-Çocuk): Çocuk bilim. Kimi ülkelerde çocuğun normal okullarda mı, yoksa akılca geri kalmış çocuklar için özel okullarda mı okutulması gerektiğine ilişkin son derece katı yaş standartları ve gelişme normları konulmak istenmesi hareketidir. Burjuva ülkelerinde pedogojiden, çocukların okullara dağıtılmaları sırasında ırksal, sınıfsal ve ulusal seçimler yapılmasında ve aşağı ırkların, "geri kalmış" ulusların ve yoksul sınıfların zihinsel yetersizlikleri "teorisi"nin haklı çıkarılmasında yararlanılmıştır. Hareket, XIX. yy. sonlarında Amerika'da doğmuştur.

[12] Venerolog: Çokluk cinsel temasla geçen bulaşıcı hastalıkların ortak adı (Aşk tanrıçası Venüs'ün adından) Venerolog: Bu hastalığı tedavi eden

hekim –ç.n.

[13] Maurice Thorez (1900-1964) Fransız Komünist Partisi'nin ünlü genel sekreteri.

[14] (Fransa'da) Dışişlerı Bakanlığı –ç.n.

[15] Nymphe: Eski Yunan mitolojisinde aşağı dereceden bir tanrı. Irmakların, orman, dağ ve mağaraların tanrısı olan Nymphe uzun ömürlü olmakla birlikte ölümsüz değildi. –ç.n.

[16] Diktat — Güçlü bir ülkenin zayıf bir ülkeyi ekonomik, politik baskılar ve savaş tehdidiyle zorlaması; güçlü emperyalist bir ülkenin, zayıf bir ülkeyi eşit olmayan antlaşmalarla kendine bağlaması –ç.n.

[17] Almanca - "Biz olmadan", "Bizsiz" –ç.n.

[18] (İngilizce) - İşadamı –ç.n.

[19] Beşinci Emir - "On Emir" denilen ve Musa peygambere dayandırılan öğütler dizgesinden beşincisi: "Anaya ve babaya sevgi ve saygı gösterilecek" –ç.n.

[20] "Kızıl Bayrak" (ç.n.)

[21] Sovyet Yazarlar Birliği eski genel sekreteri, ünlü romancı

[22] Esdekler - Sosyal demokratlar.

[23] Eserler - Sosyalist devrimciler.

[24] Rasputin - Grigori Yefimoviç (1872-1916)! Çar II. Nikolay ve karısının gözdesi olmuş köy kökenli bir serüvenci. Kendisini önbilici (kâhin) ve "kurtarıcı" gibi göstererek, devlet işlerinde geniş söz sahibi olmuştu. Monarşistlerce öldürülmüştür. –ç.n.

[25] Diletanizm - Yüzeysel bilgi sahibi olma, amatörlük, düşünsel züppelik – ç.n.

[26] Yasalar dergisi –ç.n.

[27] Baharatlı bir çeşit et yemeği –ç.n.

[28] Kral XVl. Louis'nin devrilmesinden sonra Fransa'da 1792-95 yılları arasında işbaşında bulunan Kurucu Meclis –ç.n.

[29] Belçika, Niderland (Hollanda) ve Luxemburg'un kısaltılmış ortak adı ve bu ülkeler arasında l943-'44 yılında kurulmuş gümrük-ekonomi birliği. –ç.n.

[30] Gnom: (Mitolojide) Yeraltı hazinelerini bekleyen çirkin ve cüce cinlerin adı –ç.n.

[31] Saksaul:Orta Asya'nın tuzlu ve kumlu çöllerinde yetişen yapraksız, bodur bir ağaç –ç.n.

[32] Gazetelerde dış haberlerin yeraldığı sayfa –ç.n.

[33] Kökünde kauçuk ihtiva eden ve yabani hindibaya benzeyen bir bitki –ç.n.

Table of Contents